باسمه تعالی

فهرستبرگه منابع چاپ سنگی - اداره مخطوطات

شماره ثبت: ۲۵۶۰۷

رده‌بندی دیویی: ۱۳۰۷ م ۵۹۷ الف ۹۵۵/۰۷۴

سرشناسه: اعتماد السلطنه، محمد حسن بن علی، ۱۲۵۹-۱۳۱۳ق.

عنوان قراردادی:

عنوان: المآثر و الآثار

کاتب: تاریخ کتابت:

محل نشر: تهرا ناشر: دارالطباعه دولتی تاریخ نشر: ۱۳۰۷ق

صفحه شمار: ۲۹۴، ۶۱ ص. تصویر مصور☐ درسی☐ گراور یا افست☐

زبان: فارسی ابعاد: ۳۴ x ۲۱ نوع خط: نسخ

روش تهیه: وقفی☑ اهدایی☐ خریداری☐ ارسالی☐

توضیحات: ج عماد تاریخ ثبت: تیر ۱۳۱۰

یادداشتها: ۱. مذیل به فهرست اسامی سلاطین قاجاریه، دایره دولتی و...
۲. صفحه ۱۰ کتاب تصویر ناصرالدین شاه آمده است. ۳. عبدالوهاب قزوینی این کتاب را اثر شمس العلماء عبدالرب آبادی می‌داند.
۴. مفهرس به فهرست ابواب.

موضوع(ها):
۱. ایران - تاریخ - قاجاریان، ۱۱۹۳-۱۳۴۴ق. ۲. ناصرالدین قاجار، شاه ایران، ۱۲۴۷-۱۳۱۳ق.

شناسه(های) افزوده: الف. عماد فهرستی، محمد مهدی، واقف.
ب. عنوان.

فهرستنگار: اسدزاده تاریخ فهرستنگاری: اسفند ۸۹

سال ۱۳۴۸ خورشیدی
بازبینی شد

کتابخانه آستان قدس

اسم کتاب: مآثر والآثار — فارسی
مصنف / مؤلف: محمد حسن خان اعتماد السلطنه
خطی / چاپی: سنگی نسخ چاپ طهران
سال چاپ: ۱۳۰۶ ق — عدد اوراق:
جزء کتب: تاریخ — شماره:
شماره عمومی: ۳۸۱۹ — شماره قبض:
واقف: حاج عماد — تاریخ وقف: تیر ۱۳۱۰
طول: — عرض: — گنجه:

سال ۱۳۴۸ خورشیدی
بازبینی شد

اسد [illegible]
۶۶/۸/۱۴

سال ۱۳۴۸ خورشیدی
بازبینی شد

[illegible]

وقف مؤبد وحبس مخلد نمود اقل الخليقه حاج عماد فهرسی عضو کتابخانه مبارک این یکجلد کتاب مآثر و الآثار را بانضمام جلد دیگر بکتابخانه آستانه مقدسه رضویه مشروط آنکه ازارض اقدس خارج ننمایند وبدون قبض بااعتبار ضمانت بکسی ندهند وزیاد ازسه ماه درخارج کتابخانه نگاه ندارند واجازه استنساخ کتب نسخه بکسی ندهند مگربنفع کتابخانه مبارک وتولیت باواقف وبعد در هرعصری ازاعصار باتولیت آستانه مقدسه بتاریخ تیرماه ۱۳۱۰ مطابق شهرصفر ۱۳۵۰ هجری

هو الله تعالی شانه

کتاب المآثر و الآثار

تصنیف جناب جلالتمآب اجل اکرم افخم محمد حسن خان اعتماد السلطنه وزیر انطباعات و دار الترجمه همایون و غیره دام اقباله العالی

کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی
شماره اموالی ۳۸۱۹

سال ۱۳۴۸ خورشیدی
[illegible] شد

که در سال ۱۳۰۶ هجری در دار الطباعه صنایع خاصه دولتی مطبوع گردید

۷۶

۱۳۴۳

در صبح یوم جمعه ۲۳ شهر رمضان بعد از نماز صبح [illegible]

[illegible]

کتاب المآثر والآثار

بسم الله الرحمن الرحیم

از انجا که سرشت و نهادِ این غلام خانزاد بر شکرگزاری و نمکشناسی است پاس حقوق و سپاس نعمتهای این دولت دا ئم ظلالها و عم نوالها بر خویشتن و اسلاف بدون تصلّف و جزاف تالیِ تکالیفِ ملیّه میشناسد و در عدادِ فرایض و لبه میشمارد و از اخص و اهم طرق شکرِ نعم که مردم بی بضاعه عادم الاستطاعه را میسّر و اسنعمال بنان آ و استخدام لسان مینانکه پیشوای این فن و پیغمبرِ سخن ابو طیّب متنبّی کفته که

لا خیلَ عندکَ تهدیها و لا مالُ　　فلیُسعِدِ النطقُ ان لم تُسعِدِ الحالُ

و بندهٔ نکارنده طول این طریق و غورِ این فج عمیق بسیار پیموده است و در آثار و اخبار سلالهٔ قاجار تصنیفها نموده و همه از اقتضاء حسن نیّت و اجتماع جهات مزیّت در حضرت مینو بسطت شاهنشاه کیتی پناه فروغ بخش دیهیم و کاه خسرو دنیا و دین شهریار زمان و زمین وارث تاج و تخت قدیم حافظ آیین و شرع قویم ابر نیسان جود و احسان سدّ طوفان جور و طغیان قطب فلک سعادت و بختیاری مرکز دایرهٔ سلطنت و جهانداری سلطان السلاطین و خاقان الخواقین **السلطان ناصر الدین شاه قاجار** مدّ الله ظلال دولته الی یوم القرار مقبول افتاده و مطبوع کردیده است فللّهِ الحمدُ و المنّ که تقبّلها ربّها بقبولٍ حسن و در این وقت که از تاریخ هجری که بر سنین قمریّه حجّه ست و ثلثمائه بعد الالف در رسید و از سنین شمسیِ سلطنت بی زوال خسرو بیهمال یک اربعین کامل بر امد از این عقدِ سعید بندهٔ را خدمتی بخاطر خلید انکه اخبار و آثار و مزایا و مفاخر و خصایص و مآثرِ این چهل سالِ شمسی را بر اسلوبی جدید و طرازی بدیع تلفیق نماید که الی الیوم از مورّخ هیچ عهدی معهود نبوده و از کتب آثار و اخبار هیچ پادشاهی مشهود نکشته باشد تا در ضمن مدلّل سازد و مبرهن دارد که مملکت ایران از کارهای خارق و ترقیات فائق و انواع ابادیها و دفع هرکونه ویرانیها انچه در این چهل سال بدید

است از دوران کیومرث الی الان نشنیده از قبیل ترویج صناعات و علوم و تصحیح عادات و رسوم و انتشار فنون جدید و افتتاح صنایع بدیع و کاثرت ظهورات و عموم اکتشافات و تربیتهای طبقات اهالی و اشاعهٔ اسعهٔ فلسفهٔ متعالی و ایقاظ طبایع از غفلتِ جهالات و بعث نفوس بکسب هنرها و تحصیل کمالات و تاسیسات اصول دوایرِ دولت و تقنینات قواعد تربیت ملک و ملت و وضع موازین عدل و احسان و دفع دواعی جور و عدوان و تکمیل قوای حربیّهٔ مملکت و تعدیل طبیعت ناریّهٔ سلطنت و ایجاد کارخانجاتِ مهمات و ملزوماتِ لشکری و افتتاح ابواب تنظیمات و تعلیماتِ فنون جدیدهٔ سپاهیکری و تاسیس مدارس علومِ متعلّقه بقوی عسکر خصوصًا و سایر شعبِ تمدّن عمومًا و غیر ذلک از معارف و صنایع و حِرَف و حِکَم و فضایل و خصایص که در این عصر جدید بترویج این دولت جاوید در مملکت ایران پدید کردیده است پس اثباتِ این مطلب بزرک و تقدیم این خدمت سترک را در این تصنیف منیف اساس تحریر و تحبیر امّهات وقایع و احوال و مهمّات ماجریات و اعمال و غیرها از امور و اشخاص و آثار و اعیان متعلّقه باین چهل سال را بر قاعدهٔ مجانست و تماثل نهاد و بجمع اشباه و نظایر این اثر جمیل را تشکیل همی داد و انرا **کتاب المآثر و الآثار** نام کذاشت و بشانزده باب مبوّب و بترتیب ذیل مرتّب داشت

باب اوّل در ذکر شمّه از شمایل و فضایل این پادشاه ایده الله

باب دوّیم در تعداد اولاد و احفاد و اخیاءِ حفده و نژادیکه در طولِ این چهل سال بلاواسطه و بواسطه از صلب مبارکِ سلطنت عظمی و خلافت کبری منشعب کردیده اند

باب سوّیم در تشخیص و شعبه از پردکیان سرادق قدس و جلالت یکی معقودات دائمیّه و دیکر امّهات اولاد که این اربعین از سنین سلطنت را ادراک نموده اند

باب چهارم در تعیین وزراء عظام و امراء فخام و سایر رؤساء دوایر از اعیان و رجال من الصّدر و الی الاذیال که در مدّت این چهلسال برای ادارات بزرک و یا خدمات دیکر انتخاب افتاده اند

باب پنجم در بیان اسامی حکّام بلاد و ولات اقطارِ ممالک محروسهٔ ایران که در زمان مزبور از پادشاهی ملک الملوکِ دوران بدرجهٔ حکمرانی و فرمانکزاری رسیده اند

باب ششم در مغازی و حروب و فتن و خطوب که در امتداد این سنین اربعین در داخله و یا حدود و ثغور ایران زمین بوقوع پیوسته است

باب هفتم در ضبط برخی از آثار و عمارات مستحدثه و ابنیه مؤسّسه و هرکونه ابادانی و یا رفع ویرانی که در این مدّت چهلسالِ فرخنده فالِ پادشاهیِ لایتناهی انشا شده

باب هشتم در شمار بعضی از ترقیاتِ صنایع و علوم و تبدلاتِ اداب و رسوم و غیرها از مآثر تجاوتی و ابادانیِ روحانی که در ظرف زمان مزبور در ممالک محروسهٔ ایران ظهور یافته

باب نهم در تاریخ اسفار همایون و نهضتهای مبارک میمون تاکنون چه در ایران و چه در غیر ایران

باب دهم در فهرست اسماء جمهوری از ائمهٔ ملت و دین و مشاهیر مجتهدین و اجلهٔ متکلمین و حکماء متألهین و عرفاء مرتاضین و صنادید ادباء و مورخین و اساتید اساتذه و متطببین و کبراء شعراء و مترسلین و مشایخ وعاظ و مذکرین که از اهالی ایران زمین در این سنین اربعین ظهور کرده و مشهور گردیده اند

باب یازدهم در حملهٔ نشان تمثال همایون از بدایت جلوس تا کنون از وزراء این دولت و امراء این مملکت که بموجب مواظبت فوق العاده بر خدمات خاصهٔ خویش خاطر خطیر خدیو عصر و خداوند زمان را خرسند و شادمان ساخته برای امتیاز از امثال و اقران بشرف و شان این نشان نایل گردیده اند

باب دوازدهم در القاب و عناوینی که در مدت این چهل سال از شاهنشاهی عنبر متناهی اعلیحضرت اقدس ظل اللهی خلد الله ملکه خدم و خول دولت ایران از جانب دیوان داشته اند

باب سیزدهم در احتجاج بر ترقی خراج ایران بمقایسهٔ مالیهٔ اول دولت علیه بسال چهلم از سلطنت ابدیه

باب چهاردهم در ملوک معاصرین که مقارن جلوس این پادشاه فرمان مسکز اورده اند و یا در همین سال چهلم شمسی حکم میرانند خواه خداوندان سلطنت بالاشتراط او الاستبداد و خواه صاحبان ریاست الجمهور علی سبیل الانتخاب و الانتقاد

باب پانزدهم در ایلچیان چهلساله که از داخله بخارجه و یا از خارجه بداخله رفته و یا آمده اند خواه وزراء مختار خواه سفراء کبار و بر سبیل استطراد باسامی برخی از شارژدفران و سفیران فوق العاده نیز اشارت خواهد نمود

باب شانزدهم در اجمالی از حوادث عمدهٔ عالم و سوانح عظیمهٔ دنیا که مقارن اتفاق افتاده است با امتداد این اربعین از سنین سلطنت ابد قرین متع الله العالمین بمد ظلالها و بارک فی نفوذها و نفوسها و اموالها هما آنکسانیکه مرضی در دل و عیبی در راب و کل ندارند و کتب جامعهٔ اخبار قرون خالیه و احوال ملوک ماضیه را تتبع و استقراء کرده و تصفح و استقصا نموده اند میدانند که بر این سیاق کتاب در حق هیچیک از پادشاهان ذیشان مالک رقاب ننگاشته اند و اینگونه یادگار از هیچ روزگار نگذاشته اند کم ترک الاول للآخر

باب اول در ذکر شمهٔ از شمایل و فضائل خاصهٔ پادشاه جمجاه خلد الله ملکه و سلطانه

شمایل همایون اعلیحضرت قدر قدرت اقدس صاحبقرانی ادام الله تعالی شوکته که همواره ببشاشت و فرخندگی مقرون است حاکی از تمامی خلقت و تناسب عناصر و استکمال قوی و استعداد حواس و مدارک عالیه و مشاعر کامله میباشد **پیکر مبارک** در کمال اعتدال است و هر لباس که در بر داشته باشند بسبک جدید یا قدیم بطرز فرنگی یا ایرانی نظامی یا غیر نظامی حتی جبه و امثال آن بغایت زیبنده و برازنده بنظر میآید چنانکه گاه شده که قبای فدک پوشیده اند همان جلوه نموده که خفتان مروارید و شب کلاه بر فرق فرقد سا گذاشته و آنان فر تاج کیانی پدید و نگارندهٔ این فضول نه تنها حضرت اقدس شهریاری را در ایران و در دیار سپهر نشان دیده که بگوید تجمل پادشاهی و سلطنت است که چاکر و رعیت را بالطبع موله و مجذوب مینماید بلکه بارها در اقلیم و ممالک فرنگ با سلاطین و امپراطورهای با تمکین حضور همایون این شاهنشاه را مشاهده کرده

شهد الله که

در همه کشور شهر است و شاهانشان

خسرو صاحبقران و کهف امان است

بالای همایون نه زیاد بلند و نه کوتاه و آنها که از علم قیافه آگاه اند دانند که صاحب قامت معتدل الطبع مستقیم دارد و کارها را بدست افراط و تفریط نگذارد و بتحقیق و تجربه گفته اند

کوتاه بود فتنه سبکروح بلند

ای معتدل القامه توئی دانشمند

در سمن و هزال اعضاء اندام ملوکانه را نیز حد اعتدال است **رنگ پوست بدن** سفید مایل بحمرت با صفا و بی کدورت و از این رو در موی بودن مزاج ظاهر شود و انبساط و اهتزاز طبع و طبیعت را برهانی باهر باشد **چهر مهر لمعان** در عین خوشروئی آیت ابهت و احتشام است و سیمای صباحت نمای معلی مبین هر گونه سماحت و اقدام انوار پادشاهی از آن پیدا و اسرار آگاهی از این هویدا **جبین اقدس اعلی** با وجود سطوت و مخایل شوکت لامع و گشاده و ملازمان حضرت را پیوسته بخرمی بشارت داده است **گونه های** مبارک متلالی باشد و درخشنده چون لآلی و میتوان گفت احدی از ملوک معاصرین را این تجلی و جمال نیست و بنام ایزد حضرتش را برتری است و خدای داند که هر کس بزیارت آن جمال عدیم المثال نایل آید بلک عالم خرمی و مسرت حاصل نماید

بهار است کوئی همایون رخش

که شادی دهد طلعت فرخش

ابرو با سیاهی زیاد و پیوستگی کم تا حوالی بناگوش کشیده **و چشمها** باندازهٔ کمال رسیده **سفیدی مقله** ببرخی مایل و فرط شهامت و شجاعت را بهترین دلایل و دیدهای حق بین حضرت امیر المؤمنین و یعسوب الدین علی علیه السلام را همین حالت بوده و بهمین وصف ستوده اند و شعراء عصر دامت افاضتهم بی اغراق در نعت ذات کامل الصفات شاهانه گفته اند

تازه روی است مگر باغ گل است

سرخ چشم است مگر شیر نر است

مژگان بدرستی سیاه و اسباب گیرندگی نگاه کشیدگی **بینی** بقدریکه باید **دهن** از کمال طبیعی سخن نماید **و دندانها** را آن لمعان که همگان را خوش آید **ذقن** مستدیر و نمایان با چانهٔ نخی غیر محسوس و فی الجمله نهان **سبلت** اگرچه در مبادی سلطنت بکثرت بود اما پیروی کامل احکام شریعت را بزدن شارب از آن کم کرده اند تا مشروع آید و ممنوع ننماید

با دولت سلطانی در خدمت دین باشد

در هر دو جهان شاه است سلطان که چنین باشد

موی سر و صورت با نرمی و نعومت سیاه بحرمانی

مایل وبیاض کردن بفرد عی در خور کال شامل **شانه‌ها** منبسط سینه کشاده **ساعدها** بلند **دستها** در نهایت ظرافت ولطافت چنانکه عروقان بخوبی نمودار است موی سیاه نرمی برروی دستها روئیده که انهار ابشمشیر مجوهر شبیه نموده **ناخنها** برنگ پشت کلی شفاف واملس **کمر** باریک **پاها** کوچک **کامها** وسیع وبالجمله ازهر جهت متناسب الاعضاء وتام الخلقه وشک نیست که صورت کامل با کمال معنی انباز است وگوهر با زرد مناز

مغز باید که خرد جای کزیند در مغز

نغز هم صحبت وهمدم نغز کند

بنابراین هرکس در اخلاق کریمه خسروانی بتأمل دیده داند که باصلابت ومهابت شاهنشاهی قلب مبارک را رأفت ومهربست که باریافتکان را بمنهای لطف از حالت رعب بعالم انس آرد ودرد هشت وخشیت نکذارد

به اب لطف سرشته طینتش زانروی

نغرق تا بقدم نرمی وملاطفت است

اما تکلم خسروانی ناطقه در کمال فصاحت است ومنتهای بلاغت واکر کسی بسرعت نوشتن تواند و بیانات وخطابه‌ها که درهر مورد ومقام تقریر میفرمایند حتی دستورالعملی که درمقاصد ومهام می دهند عینا تحریر نماید هرکه بخواند بداند که بلطف عبارات وانسجام کلمات واستعارات افصح المتکلمین شیخ سعدی علیه الرحمه میباشد وباوجود طلاقت لسان وذلاقت بیان جهیر الصوت میباشند واین را نیز ارباب قیافت دلیل بر شجاعت کرفته‌اند غالب محاورات ومکالمات ملوکانه بزبان فارسی و ترکی اذربایجانی است که دو لغت عمومی مملکت ایران میباشد واز السنه خارجه زبان فرانسه را در کمال خوبی میدانند وزیاده از سی هزار لغت در خاطر دارند باین زبان هم سخن میکویند وهم مینویسند وهر کتاب ومطلب مشکلی را بدون معاونت مترجم وکتاب لغت ترجمه میکنند واکر بزبان فرانسه کمتر حرف زنند محض نعمد است انکلیسی را در اوان ولیعهدی تحصیل کرده میخوانند وصحیحا تلفظ مینمایند اما بدان تکلم نمی کنند ترکی جغتائی را که اینک در ممالک عثمانی متعارف است کاملا میدانند ومشکلاتی که در املا ومنشآت ان زبان است جمله در انحضرت واضح واسان باشد چندی هم بتحصیل زبان روسی پرداختند وباصعوبت خواندن الف بای آن انبکار را نیز ساختند **در علم** جغرافیا طولی احاطه دارند که قرا وقصبات ممالک وانهار وجبال ورساتیق اقالیم خمسه را بتفصیل دانند وشرحی مبسوط ازهر ناحیه توانند وهمانا کره ارض در دست مبارک کوئی است **در علم** هیئت ونجوم جدید مهارت آن اعلی حضرت بیزاری معلوم است ودر تفسیر ایه شریفه رب المشرقین ورب المغربین فرموده اند اشاره بدو مغرب ومشرق دنیای عتیق وجدید است که هر دو روی کره باشد ودر کریمه رب المشارق والمغارب فرمایند مشارق و مغارب سایر سیارات عالم شمسی است واین کلام پیغمبر مرسل وکتاب منزل ظهور معجزه ایست وانتقال باین اعجاز را باید از کرامات ان ذات مقدس شمرد اما از سیر کذشتکان تاریخ ایران الیحین نوشته اند از مصنفین عجم وعرب ویونان ولاتین وغیره مرکوز ذهن مبارک است وتاریخ قدیم وجدید سایر ممالک را از هر سلاله وطبقه که باشد بخوبی میدانند واز هر نقطه ذکری

شود شرحی وافی دران بیان میفرمایند وهرقسم تاریخ بالاستمرار درحضور همایون خوانده میشود وبنابر تتبع کامل میفرمایند ذوالقرنین که در قران کریم ذکر او شده وبمشرق ومغرب عالم اسیلا یافته واو را مالک اقالیم سبع دانند همان سزستریس معروف مصریست وتاریخ پطر کبیر وفردریک کبیر وناپلیون اول بتمامه در مد نظر مبارک است وولعی بمطالعه ان کتب دارند **اما** در امور پلتیکی بواسطه ممارست در این فن که اتصالا روزنامه‌های فرنک در حضور اقدس خوانده میشود طوری متبحر میباشند که هیچیک از دیپلوماتهای بزرک دران کابت حاصل نشده ودر ظرف چهل ودو سال سلطنت هیچ یک از وزراء نمی توانند ادعا کنند که عرض رائی در حضور مبارک نموده اند بلکه ایشان مستند بآراء خاصه همایونی بوده واکر نقص وخلافی بظهور رسیده ثابت است که از عدم بصیرت ولیاقت وزیر است که نتوانسته اوامر علیه را بموقع اجرا رسانند **اما** شعر اقسام ان را باطبع وقاد چون استادان کامل نظم مینمایند ولآلی افکار ابکار شاهانه ودیوان همایون زیاده از سی هزار بیت است نمونه را اینچند شعر در اینمحل ثبت افتاد در تغزل فرموده اند

برقع از چهره برافکن که همه خلق جهان

بیکی روز دو خورشید ببینند عیان

ایضا در تغزل

بتی دارم از ماه کردون نکوتر

دو زلفش سیه لب چو خون کبوتر

در مدح حضرت امیر المؤمنین علیه السلام

عبد مولود امیر المؤمنین شد

عالم دنیا وعقبی عنبرین شد

از برای مژده این عبد حیدر

جبرئیل از اسمان سوی زمین شد

پنج عنصر چند دکر آید دارد

قدرت حق تا که با خاکش عجین شد

در غزل

دل میبری وروی نهان میکنی چرا

خود میکشی مرا وفغان میکنی چرا

بر تیر غمزات دل وجان هر دو داشت جل

تیری دریغ از این دل وجان میکنی چرا

در رباعی

باران زهوا همچو سرشکم اید

وز آمدنش بدشت رشکم آید

محتاج چمن باب باران نبود

انجا که چو سیل از مژه اشکم اید

در **صنعت** نقاشی نیز کلک کوهر سلک اعلی را مهارتی بکمال است ومخصوصا در دورنما وشبیه سازی چه بامداد وچه بارنک قدرتی دارند که در یکطرفة العین نقش وشبیه هر کس وهرجا را در نهایت خوبی در صفحه مصور میفرمایند وبسیار اتفاق افتاده که با قلمهای فرنکی بسرعت صورت ساخته اند که اسباب حیرت استادان فاد رشده خط نستعلیق را خوش مینویسند همچنین شکسته ونسخ را ودر تحریر چنان زبردست باشند که مکرر روزی هزار بیت نوشته اند بدون اظهار کسالت وهمان هزار بیت بخوبی خوانده میشود مسلما هیچ پادشاهی این قدر چیز ننوشته بیشتر از سی کرور بیت وقایع همین بوسته ودو نا عبات که بعلم مبارک

نگاشته شده و در مجلدات عدیده جلد کرده در خزینهٔ
مبارکه مخزون و مخلد است و اگر کسی انجمله را ببیند قدر
و مرتبت و اندازهٔ زحمت این پادشاه کارآگاه را میداند
اما تیراندازی یقیناً در این هنر اول شخص تمام دنیا میباشند
و این قولی است که جملگی برانند و احدی منکر نیست
بسیار اتفاق افتاده که در دو هزار و پانصد قدمی شکار زده
اند و با هر یک لوله از تفنگ دو لوله در هوا مرغ چینی را
انداخته و در کمانکشی و تیر کمان اندازی گنجشک را بارها
هدف تیر ساخته تقریباً بیست و پنج پلنگ و سی خرس و
زیاده از دو هزار و چهار صید شست همایون شده که
قاپهای آنرا ملازمان حضرت ضبط کرده اند و اسب
تازی آن قدر رتبه دارند که بعد از تاختن ده الی پانزده
فرسنگ اظهار خستگی نمینمایند اما ملکات نفسانی در
اصول عقاید که افضل ملکات است بنحوی راسخ اند که مزید
بر آن متصور نیست و نه تنها نزدیکان حضرت بلکه اغلب
اهل مملکت دانند که در این چهل و دو سال سلطنت کرور
ها در راه محبت اهل بیت نبوت سلام الله علیهم اجمعین
خرج کرده اند قبه‌های عالی تذهیب نموده و از روضه
خوانی و سایر خیرات و مبرات و رعایت جانب علماء و سادات
و سایر مروجین شریعت مقدسه فروگذار نکرده و کمال
مراقبت را مبذول داشته هر سال تقریباً یک کرور تومان نقداً
جنساً بارباب استحقاق وظایف و رواتب و انعام میدهند
و در حفظ قوانین شرع شریف چندان مقید میباشند
که زمستانهای بسیار سخت در قلل جبال و شکارگاهها
همین که وقت نماز رسد تجدید وضو کرده بعبادت مشغول
شوند در تمام عمر یکبار نمازشان ترک نشده حتی در سفر فرنگ
از چهرهٔ همایون احدی نمی تواند آثار غضب یا علامت

شادی تفرس نماید چه قوهٔ غضبیه را در تحت اطاعت
عقل آورده اند و گاه خشم تغییر حالی در وجود مبارک
مشاهده نمی شود و برخلاف پیشینیان با کمال تغیر شتم
و کلمات زشت تفوه نکنند طبعاً مایل بسیاست نیستند
حتی مقصرین واجب القتل کرها بسزای خود میرسند
میل قلب همایون اینست که تمام اهل عالم خاصه رعایای
ایران در مهد آسایش مرفه الحال باشند و بوسعت زندگانی
کنند ذکور و اناث اهل مملکت را فرزند خود دانند و خیال
تماشا بستر هرگز بمخیله آنحضرت راه نیافته در پارسائی
و عفت و پاکدامنی در سر حد کمال جای دارند و این شیم
کریمه را از فرایض میشمارند دل و دست مبارک بحر و
کان است و در سخاوت و کرامت مانند ابر و باران ناطقه اثر
وصف نتوانند و دراکه حد آن ندانند خواهنده از این
آستان مأیوس نشود بلکه احدی از عطایای وافرهٔ
ملوکانه محروم نگردد مختصر اینکه چون حکیم علی الاطلاق
مبدأ است در این عصر تمدن و تربیت و عهد برتری و
مزیت که دول را بالکلیه یکرد در ترفع سر مبارات است و ملل را
در تقدم میل مجارات ممالک محروسه و رعایای هوش
مند ایران را شاهنشاهی عنایت کامل هنر و کارآگاه
که با حزم وافر و عزم راسخ و رای صائب و هوش ثاقب
و عقل رزین و فکر متین و بسط ید و شرح صدر و ملکه
نصفت و قوهٔ مجاهدت بتکمیل نواقص امور این دولت
پردازد و ملت تابعهٔ مطیعهٔ خود را براه ترقی و پیشرفت
اندازد و کارها بسازد پایهٔ فضایل و علوم جدیده را
در بسیط ساحت باز نماید و در بروی صنایع مستظرفهٔ بدیعه
کشاید حوزهٔ ملک را چون روضهٔ خلد با غصان
فضایل و اثمار معارف و انوار بدایع و ازهار ظرایف

کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی

بیاراید مجهولات را معلوم و معضلات را مفهوم و
مشکلات را حل و اوامر و احکام را نافذ و مستجل دارد تا
مردم این اقطار نیز از نعمای شاملهٔ حالیه بهره و تمتع
برند و از این خوان نعما بقدر حوصله و اشتها خورند از
رقبا باز پس نمانند و خود را بجائیکه باید و شاید رسانند
بسر بلندی فایز گردند و بین الامم بمزایای مخصوصه ممتاز
و ممیز باشند انجام این مهام را ملک علام گوهر پیکر
مبارک را با فر ایزدی بیافرید و شمایل بدیع همایون را بحلیهٔ
کمال و جامعیت محلی ساخت تا مستودع نفسی کریم و قلبی
رحیم و روحی فیاض و مزاجی معتدل و عقلی محیط و حدسی
مفرط شود و مستجمع شرایط منظوره و لوازم مطلوبه و
صفات لازمه و قوای فعاله گردد در این صورت عجب
نیست که سیمای جهان آرای اقدس و طلعت فیروزی
آیت مقدس را چنان ساخته و پرداخته باشد که جامع
محاسن صوری و معنوی و جاذب قلوب و ابصار ارباب
بصیرت گردد

کشور آراید و جانها همه زو آساید
بجز از لطف و کرم کار دیگر ننماید
حکم تقدیر چو نیکو بود و دولت یار
کار فرمای قدر کار چنین فرماید

و از این روست که عموم باریافتگان آستان سپهر نشان
بلکه قاطبهٔ رعایای این دولت جاوید بنیان تعشق خاص
و اشتیاقی مخصوص بزیارت تمثال آفتاب مثال همایون
شاهنشاهی خلد الله ملکه و سلطانه دارند و دولت
دیدار حضرت والی را از مواهب سنیه و نعم غیر متناهیهٔ
خداوندی میشمارند در این سعادت و کسب میمنت
را بهر راه موکب منصور را ایند و دیده را از غبار این
راه روشن مینمایند مشاهده اجمال با کمال را بجان
جویند و بی اختیار میگویند که تبارک الله احسن الخالقین

ولادت با سعادت اعلیحضرت اقدس شهریاری

ارواحنا فداه در شب یکشنبه ششم هلالی شهر صفر المظفر سنه ۱۲۴۷
ناقصهٔ هجریه علیه آلاف الثناء والتحیه مطابق هفدهم ژوئیه (۱۷)
سنه ۱۸۳۱ ناقصهٔ میلادیه بمقدار چهار ساعت و یک ربع از
شب مسطور که گذشته بافق قریهٔ کهنمر که از قرای و مضافات
تبریز است و بخط مستقیم هندسی تقریباً بمقدار یک فرسخ
نیم در جانب جنوب تبریز و بحسب مسافت در چهار فرسخی آن
واقع شده و طول مدارج شرقی آن از جزایر خالدات (۴۶) درجه
(۴۳) دقیقه و عرض آن از خط استوا سی و هشت درجه
چون مسافت مابین موضع ولادت با سعادت و تبریز بحسب
بُعد چندان محسوس نیست منجمین این دولت جاوید آیت
همان طول و عرض دارالسلطنه تبریز را ملاحظه کرده استخراج
طالع ولادت با سعادت را بافق شهر تبریز نموده اند و طالع
ولادت با سعادت بر حسب زیج جدید محمد شاهی که بصورت
در ذیل ثبت و تحریر یافت اَللّهم اَبِّد عیشته وَ اَیِّد حیشته

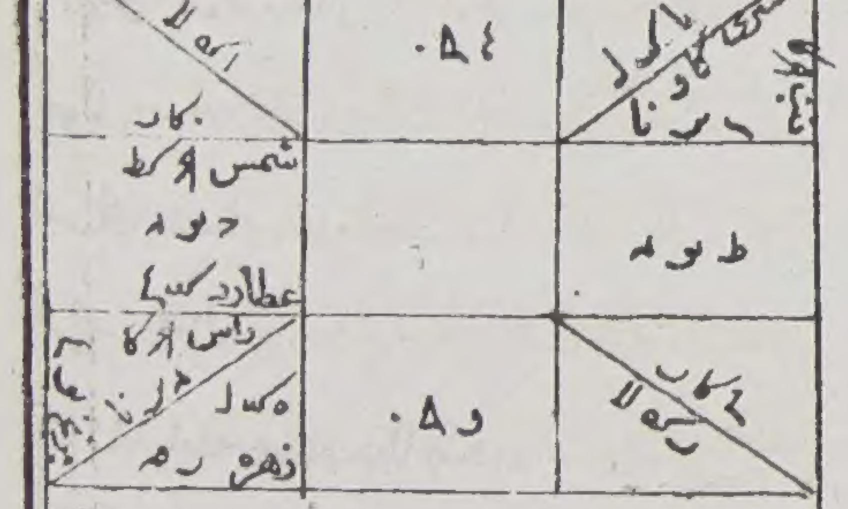

جلوس میمنت مأنوس اعلیحضرت اقدس شهریاری

ارواح العالمین فداه در شب یکشنبه ۱۸ هلالی شهر شوال
المکرم سنه ۱۲۶۴ ناقصهٔ هجریه مطابق ۱۷ ماه سپتامبر سنه ۱۸۴۸
میلادی بافق دارالسلطنه تبریز بمقدار بیست دقیقه تمام
از غروب نصف قرص آفتاب شب مسطور که گذشته بر حسب

تعیین و تشخیص ساعت سعد یکه منجمین دیده و بعرض رسانیده اند پنجم دسپتامبر سال ۱۸۹۸ میلادی که تقریباً موافق است با اوایل سنه ۱۳۱۶ هجریه که سال تالیف این کتاب مستطاب میباشد چهل سال شمسی از دوران ابد بنیان گذشته خواهد بود و صورت زایجه وقت جلوس بر وجه است که در ذیل ثبت و ضبط کردیده اَللّٰهُمَّ خَلِّدْ مُلْكَهُ وَاَجْرِ فِی بِحَارِ السَّعَادَةِ فُلْكَهُ

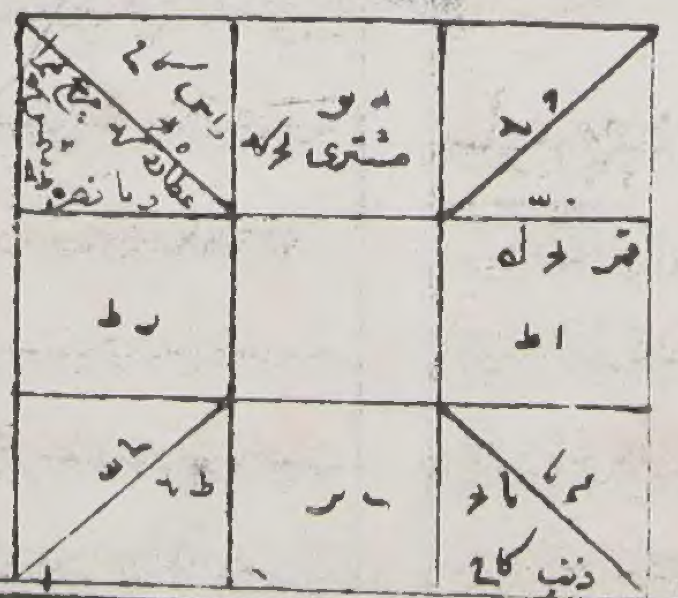

باب دویم

در تعداد احیاء اولاد و نواده و نژادیکه از صلب مبارک سلطنت عظمی و خلافت کبری در طول این چهل سال ظهور و انتشار یافته و با وجود در عهد ولایت عهد متولد کردیده است ولی مدت مسطوره را ادراک نموده

ابناء سلطنت

حضرت مستطاب اقدس والا مظفر الدین میرزا ولی عهد دولت علیه ایران تولد روز جمعه چهاردهم جمیدی الثانیه سنه هزار و دویست و شصت و نه

حضرت مستطاب اشرف والا سلطان مسعود میرزا ظل السلطان تولد بیستم شهر صفر سنه هزار و دویست و شصت و شش

حضرت مستطاب اشرف والا نایب السلطنه کامران میرزا امیر کبیر جنك تولد نوزدهم شهر ذیقعده سنه هزار و دویست و هفتاد و دو هجریه

نواب کامیاب اسعد والا نصرة الدین میرزا سالار السلطنه تولد سیزدهم شهر جمیدی الثانیه سنه هزار و دویست و نود و نه هجریه

نواب کامیاب اسعد والا محمد رضا میرزا رکن السلطنه تولد شهر ربیع الثانی سنه هزار و سیصد و یك هجریه

بنات سلطنت

نواب علیه عالیه فخر الملوك تولد سنه هزار و دویست و شصت و سه هجریه

نواب علیه عالیه عصمة الدوله تولد هزار و دویست و هفتاد و دو

نواب علیه عالیه ضیاء السلطنه تولد در سنه مذکوره

نواب علیه عالیه افتخار الدوله تولد سنه هزار و دویست و هفتاد و سه هجریه

نواب علیه عالیه افسر الدوله تولد هزار و دویست و هفتاد و پنج

نواب علیه عالیه والیه تولد در سنه مذکوره

نواب علیه عالیه فخر الدوله تولد سنه هزار و دویست و هفتاد و هشت

نواب علیه عالیه فروغ الدوله تولد سنه هزار و دویست و هفتاد و نه هجریه

نواب علیه عالیه افتخار السلطنه تولد سنه هزار و دویست و نود و هشت هجریه

نواب علیه عالیه اختر الدوله تولد هزار و دویست و نود و هشت ایضاً

نواب علیه عالیه فخر السلطنه تولد هزار و دویست و نود و نه هجریه

نواب علیه عالیه تاج السلطنه تولد سنه هزار و سی صد و یك هجریه

نواب علیه عالیه عز السلطنه تولد هزار و سیصد و شش

ابناء حضرت مستطاب اقدس والا ولیعهد دولت جاوید مهد مظفر الدین میرزا

نواب والا امجد علی میرزا اعتضاد السلطنه

نواب والا املك منصور میرزا شعاع السلطنه

نواب والا ابو الفتح میرزا

نواب والا ابو الفضل میرزا

نواب والا امجد حسین میرزا ناصر السلطنه

بنات حضرت مستطاب اقدس والا ولیعهد

دولت جاوید مهد مظفر الدین میرزا

نواب علیه فخر السلطنه
نواب علیه قمر الدوله
نواب علیه احترام السلطنه
نواب علیه عشرة السلطنه
نواب علیه عزة السلطنه
نواب علیه ملکه خانم
نواب علیه سرور الملوک
نواب علیه ملک الملوک
نواب علیه ضیاء الملوک
نواب علیه اشرف الملوک
نواب علیه صاحب خانم
نواب علیه افتخار الملوک
نواب علیه سکینه خانم
نواب علیه طوبی خانم
نواب علیه نوش خانم

ابناء حضرت والا ظل السلطان

نواب والا سلطانحسین میرزا جلال الدوله
نواب والا هرمز میرزا
نواب والا سلطانمحمود میرزا
نواب والا تیمور میرزا

بنات حضرت والا ظل السلطان

نواب علیه کوکب السلطنه
نواب علیه شوکة السلطنه
نواب علیه زینة الملوک
نواب علیه قمر الملوک
نواب علیه عزیز السلطنه

نواب علیه شمس النهار خانم

ابناء حضرت والا نایب السلطنه

نواب والا فتحعلی میرزا امیر توپخانهٔ مبارکه تولد شب پنجم رمضان سنهٔ هزار و سیصد و سه هجریه

بنات حضرت والا نایب السلطنه

نواب علیه ملکه خانم تولد در پنجم ذیحجه سنهٔ هزار و دویست و نود و دو

نواب علیه قمر الملوک خانم تولد یازدهم شهر ذیقعده سنه هزار و دویست و نود و پنج هجریه

نواب علیه معصومه خانم تولد نهم شهر ربیع الاول سنه هزار و سیصد و چهار هجریه

اولاد نواب علیه فخر الملوک

محمد میرزا
عباس میرزا
فتحعلیخان سپهسالار

اولاد نواب علیه عصمة الدوله

امیر دوستعلیخان تولد سیم رجب هزار و دویست و نود و سه

عصمة الملوک تولد سیم شهر ربیع الاول سنه هزار و دویست و نود و یک هجریه

فخر التاج خانم تولد بیست و دوم شهر جمادی الثانیه سنه هزار و دویست و نود و شش هجریه

اولاد نواب علیه ضیاء السلطنه

آقای آقا سید علی تولد جمعه بیست و دوم شهر ربیع الثانی سنه هزار و دویست و نود و پنج هجریه

آقای آقا سید جواد تولد هیفدهم شهر رجب هزار و سیصد هجریه

شمس السلطنه زهرا خانم تولد سیم شهر شعبان سنه هزار و دویست و نود و شش هجریه

ندیم السلطنه رقیه خانم تولد یازدهم رجب هزار و دویست و نود و نه

اولاد نواب علیه افتخار الدوله

امیرزاده قهرمان میرزا
خان باباخان
بدیع الملک
سلطانمحمد میرزا
اسدالله خان
خسروخان
عباسعلیخان
شمس الملوک

اولاد نواب علیه افسر الدوله

زینة الدوله تولد شانزدهم شهر جمادی الاولی سنه هزار و دویست و نود و دو هجریه

شمس السلطنه تولد هیفدهم شهر جمادی الاخری سنه هزار و دویست و نود و پنج هجریه

اولاد نواب علیه فروغ الدوله

خان خانان محمد ناصرخان تولد چهارشنبه غرهٔ شوال سنه هزار و دویست و نود و نه هجریه

ناصرقلیخان تولد شب دهم ربیع الثانی سنه هزار و سیصد و سه هجریه

قمرسلطانخانم عزیز الملوک تولد ششم رمضان سنه هزار و دویست و نود و هشت هجریه

فروغ الملوک زهراسلطان خانم تولد شب پنجشنبه چهاردهم شهر ذیحجه سنه هزار و سیصد و یک هجریه

ملک الملوک
اشرف الدوله

باب سوم

در بیان مخدرات و محجبات از پرده‌گیان سرادق جلال که در ظرف زمان این چهل سال شمسی از شاهنشاهی اعلی حضرت ظل اللهی بیکی از دو مرتبت عظمی و شرافت کبری که یکی ازدواج دائم است و دیگر سعادت ولادت اختصاص داشته‌اند پس منقطعات از جواری و غیر امهات اولاد از سراری هرچند از بانوان و حظایای بزرگ و ذوات امتیازات سترک بوده باشند از این باب در احتجاب خواهند بود و نخست باید دانست که شغل جلیل پذیرائی نسوان بزرگ دولت از بنات ملوک و شرافت و خواتین شاهزادگان و اعیان و این قبیل امور عظیمه راجعه به سرای درونی همایونی در حیات مرحومهٔ مهد علیا و ستر کبری علی الله مقامها بشخص شریف ایشان اختصاص داشت و بعدها کافه این سنخ اعتبارات و مراتب و مشاغل و مناصب با جواری عصمة الدهر ملکة العصر نواب مستطابه متعالیه انیس الدوله است ادام الله تعالی شوکتها و زاد فی الحضرة الخاقانیه حظوتها

دائمیهٔ اولی

نواب مستطابه متعالیه کلین خانم که از عهد ولایت عهد بحبالهٔ نکاح ابدی و به عقد ازدواج دائمی درآمده است

(اولاد)

نواب علیه عالیه فخر الملوک که در عهد ولایت عهد ولادت یافته

نواب رضوانمآب سلطانمحمود میرزا ولیعهد دولت جاوید

مهد که از سلطنت پدر تاجدارش شش ماه بیش درنیافت و در
یازده ماهه در گذشت

نوّاب علیّه عالیه افسر الدوله

نوّاب رضوانمآب سلطان محمد میرزا که بسن سه ماه رحلت کرد

دائمهٔ ثانیه

نوّاب مستطابهٔ متعالیه تاج الدوله

(اولاد)

نوّاب رضوانمآب سلطان معین الدین میرزا ولیعهد دولت
جاوید مهد که روز انعقاد سلام بشارت فتح هرات در سن
شش سالگی بعالم دیگر پیوست

نوّاب علیهٔ عالیه عصمة الدوله که در سال هزار و دویست
و هفتاد و دو ولادت یافته

دائمهٔ ثالثه

نوّاب مستطابهٔ متعالیه شکوه السلطنه که از سال چهارم
جلوس جاوید مأنوس تابانات اقدس همایون همبالین
کردیده است

(اولاد)

حضرت مستطاب اشرف والا مظفر الدین میرزا ولیعهد
دولت ابد مهد ادام الله تعالی اقباله العالی

نوّاب فردوس مآب زینت الدوله که بسن نه ماه متوفاة
کردید

دائمهٔ رابعه

ستاره خانم صبیهٔ آقا محمد حسن تبریزی که در زمان
ولیعهدی بشرف عقد دوام نایل کردید ولی در وقتی
که تقرب و مکانت فروغ السلطنه مرحومه بدرجه علیا
رسیده بود و بمرتبهٔ نکاح دائمی رسیدن میل نمیداد
دائمیات اربع وقت مشار الیها را موافق موازین شرع عنبر
و خواتین اسلامیه بموقع منقطعات تنزل داده مقام
وی را با فروغ السلطنه تبدیل نمودند

(اولاد)

نوّاب رضوانمآب سلطان ملکشاه که در مراجعت از
سفر اصفهان در منزل اشتیان تولد یافت و بسن
هشت ماه رحلت کزید

نوّاب فردوس مآب پری سلطان خانم که دو ساله
متوفاة کردید

نوّاب جنت مآب اختر الملوک که یکساله برحمت ایزدی
پیوست

دائمهٔ خامسه

مرحومه فروغ السلطنه صبیهٔ محمد علیخان تجریشی
من قری شمیران که رتبهٔ قربت و مقام وی در حضرت
شاهنشاهی ضرب المثل است

(اولاد)

نوّاب رضوانمآب سلطان محمد میرزا که از روز ولادتش
روز هشت در گذشت

نوّاب رضوانمآب امیر قاسم خان ولیعهد که بسن پنج سالگی
برحمت حق واصل شد

نوّاب رضوانمآب سلطان رکن الدین میرزا امیر توپخانه
مبارکه که بسن سه سالگی متوفی کردید

نوّاب فردوس مآب خورشید کلاه که دو ساله متوفاة شد

دائمهٔ سادسه

نوّاب جنت ایاب سرور السلطنه صبیهٔ شاهزاده امام
قلی میرزا عماد الدوله که بیست و هشت ماه در حرم
سرای اعلیحضرت شاهنشاه کیتی پناه ابّده الله زندگانی
کرد آنگاه بجهان جاودانی رفت

نواب مستطابهٔ متعالیه عفت السلطنه

که هم از عهد ولایت عهد در حبالهٔ ازدواج ملک الملوک
مرتبع مزاج در آمده است

(اولاد)

حضرت مستطاب والا سلطان مسعود میرزا ظلّ
السلطان

نوّاب رضوانمآب سلطان حسین میرزا جلال الدوله که در سن
شانزده سال بارض اقدس مشهد رضوی در
کذشت

نوّاب مستطابهٔ متعالیه انیس السلطنه

صبیهٔ مرحوم محمد تقیخان معمارباشی

(اولاد)

حضرت مستطاب اشرف والا کامران میرزا نایب
السلطنه امیر کبیر

باب چهارم

در ذکر صدور و عظام و رجال دولت
سعادت فرجام و امراء دایرهٔ قاهرهٔ
عسکریه و رؤسای سایر دوایر
دولت علیه که مشیت شاهنشاهی
ایشانرا از بدایت جلوس ابد مأنوس
تا نهایت سال چهلم سلطنت جاوید
آیت بنوبت بر سر مناصب وزارت
و اداشته است و بریاست ادارات
و رایشکری مشاغل و خدمات
برکماشته بلا ترتیب العناوین

تولیت آستانهٔ مقدسهٔ رضویه زادها الله شرفاً و عزتاً

میرزا عبد الباقی کیلانی منجم باشی

میرزا فضل الله وزیر نظام

میرزا محمد حسین قزوینی عضد الملک
دو نوبت

میرزا جعفر خان مشیر الدوله

حاجی میرزا علی اکبر شیرازی قوام الملک

حاجی میرزا محمد خان مجد الملک

میرزا محمد حسین دبیر الملک فراهانی

میرزا ابو القاسم معین الملک

نوّاب حاج سلطان محمد میرزا سیف الدوله

میرزا سعید خان مؤتمن الملک

حاج میرزا حسینخان قزوینی مشیر الدوله

نوّاب والا محمد تقی میرزا رکن الدوله

میرزا عبد الوهاب خان آصف الدوله

میرزا محمد علی مشهور بصدر قزوینی

تولیت آستانهٔ مقدسهٔ فاطمیه زادها الله کرامةً و عزتاً

میرزا محمد رضا طاب ثراه

حاج میرزا محمد حسین

نایب التولیه حاج میرزا محمد تقی برادر مشار الیه

صدارت عظمی

میرزا تقی خان امیر اتابک اعظم از اول دولت جاوید
آیت الی سال چهارم

میرزا نصر الله خان نوری معروف بمیرزا آقاخان
از عشر ثالث محرم سال چهارم الی هفت سال

ثری

میرزا محمد خان قاجار سپهسالار اعظم از سنهٔ هزار و دویست و هشتاد و پنج هجری

حاج میرزا حسینخان قزوینی مشیر الدوله از سنهٔ هزار و دویست و هشتاد و هفت هجری

میرزا یوسف اشتیانی از سنهٔ هزار و سیصد و یک هجری الی هزار و سیصد و سه

میرزا علی اصغر خان امین السلطان وزیر اعظم کراز سنهٔ یکهزار و سیصد و سه تا سنهٔ هجریه بدون لقب متقلد مشاغل خطیره وزارت عظمی بود و از هذه السنه یکهزار و سیصد و شش هجری مطابق سال یکهزار و هشتصد و هشتاد و هشت میلادی بلقب وزیر اعظم ملقب کردید

وزارت جنگ و سپهسالاری اعظم و امارت کبرای نظام و سرداری کل قشون ظفر نمون علی اختلاف العناوین

عزیزخان مکری سردار کل

دو نوبت

میرزا محمد خان قاجار سپهسالار اعظم

دو نوبت

حشمة الدوله وزیر جنگ

نواب والا فیروز میرزا نصرة الدوله

دو نوبت

حاج میرزا حسینخان قزوینی سپهسالار اعظم

ناصر الملک بنیابت صدر اعظم

هیئت وزارت جنگ ملفق از اشخاص مسطور فی الذیل

(حضرت اشرف والا کامرا میرزا نایب السلطنه

۲ سلطانمراد میرزا حسام السلطنه

۳ احمد میرزا معین الدوله

۴ محمود خان ناصر الملک

۵ محمد رحیمخان علاء الدوله

حاج میرزا حسینخان سپهسالار اعظم)

حضرت اقدس والا کامران میرزا نایب السلطنه امیر کبیر بالاستقلال

وزارت عدلیه و امارت دیوان

میرزا نبی خان امیر دیوان قزوینی

میرزا ابرهیمخان قزوینی برادر میرزا نبی خان امیر دیوان بر نیابت معزی الیه

آغا بهرام

میرزا احمد خان فراهانی پسر محمد رضا خان وزیر اذربایجان

عباس خان

میرزا محمد زمان نوری از سال نهم سلطنت

عباسقلیخان نخجوانی معتمد الدوله

محمد ابرهیمخان نخجوانی معتمد الدوله برادر مشار الیه از سنهٔ یازدهم سلطنت

حاج علیخان اعتماد السلطنه والد مؤلف از سنهٔ هزار و دویست و هفتاد و هشت هجری

میرزا مصطفیخان بهاء الملک افشار از سال هیجدهم سلطنت

حاج محمد قاسمخان قاجار آصف الدوله

دو نوبت

غلامحسینخان سپهدار سال بیستم سلطنت

حاج میرزا حسینخان مشیر الدوله سپهسالار اعظم

حاج محمد ناصر خان قاجار ظهیر الدوله بیست و پنجم سلطنت

پاشاخان امین الملک بیست و پنجم سلطنت

امام قلی میرزا عماد الدوله

میرزا کاظمخان نظام الملک

علیرضا خان عضد الملک

میرزا کاظمخان نظام الملک

دو نوبت

مجلس مشترک بریاست نواب علیقلی میرزا اعتضاد السلطنه

علیرضا خان قاجار عضد الملک

ثانیا

نواب بهرام میرزا معز الدوله

عز الدوله اولا

یحیی خان مشیر الدوله

نواب والا عبد الصمد میرزا عز الدوله

ثانیا

عضد الملک ثالثا

یحیی خان مشیر الدوله

بیت نقابت و ایلخانیکری قبیله جلیله قاجار

نواب حاج کیومرث میرزا ملک آرا

نواب هوشنک میرزا ایلخانی

شیرخان قاجار عین الملک (اعتضاد الدوله)

محمد مهدیخان قاجار اعتضاد الدوله سنهٔ هزار و دویست و هشتاد و هشت

یحیی خان وزیر مخصوص معتمد الملک مشیر الدوله

نواب والا عبد الصمد میرزا عز الدوله سنهٔ هزار و دویست و هشتاد و نه

علیرضا خان قاجار عضد الملک از سنهٔ هزار و دویست و نود

وزارت وظایف

میرزا شفیع اشتیانی صاحب دیوان

میرزا کاظمخان نوری نظام الملک

میرزا فضل الله نصیر الملک

میرزا هدایت الله پسر مشار الیه

میرزا تقی مستوفی وزیر سابق عراق

میرزا محمد حسین قزوینی عضد الملک سنهٔ هزار و دویست و هفتاد

حاج میرزا محمد خان مجد الملک

سه نوبت

حاج علیخان اعتماد السلطنه والد مؤلف سال نوزدهم سلطنت

عبد العلیخان ادیب الملک برادر مؤلف سال بیست و دوم سلطنت

حاج میرزا حسینخان سپهسالار اعظم مع وزارت عدلیه

میرزا محمد قوام الدوله مع وزارت استیفا

حاجی میرزا عبد الله خان علاء الملک قزوینی

میرزا علیخان امین الملک (جناب امین الدوله)

میرزا نقیخان مجد الملک برادر جناب معظم له

ادارۀ خزانۀ عامره

حسینعلیخان معیر الممالک

دوستعلیخان نظام الدوله

امیر دوستمحمدخان معیر الممالک

محمد رحیمخان قاجار علاء الدوله

مرحوم آقا ابراهیمخان امین السلطان علیین مکان

میرزا علی اصغرخان امین السلطان ثانی وزیر اعظم

میرزا اسمعیلخان امین الملک

وزارت دفتر استیفا

میرزا یوسف اشتیانی (صدراعظم)

سه نوبت

میرزا کاظمخان نظام الملک

دو نوبت

میرزا محمد اشتیانی قوام الدوله

میرزا هدایت الله وزیر دفتر

دو نوبت

میرزا حسن مستوفی الممالک

ادارۀ دفتر لشکر

میرزا آقاخان نوری وزیر لشکر (اعتماد الدوله صدراعظم)

میرزا عنایت الله امین لشکر

دو نوبت

میرزا داود خان نوری پسر صدراعظم سال دهم سلطنت

میرزا هدایت الله وزیر دفتر

میرزا موسی اشتیانی مستوفی

میرزا کاظمخان نظام الملک وزیر لشکر سنۀ هزار و دویست و نود و هشت

نظارت خوانسالاری

محمد حسنخان ترک پیشخدمت خاصه

نصرالله خان پسر امیر کبیر قاسمخان

شیرخان قاجار عین الملک (اعتضاد الدوله)

امیر اصلانخان مجد الدوله

عین الملوک ملقب بعین الملک پسر مرحوم اعتضاد الدولۀ مرحوم

علیرضاخان قاجار عضد الملک سال بیست و پنجم سلطنت

مهدیقلیخان قاجار مجد الدوله

ادارۀ اصطبل خاصۀ مبارکه و امیراخوری

اسدالله خان قاجار

نواب حسن میرزا

دو نوبت

امیر اصلانخان مجد الدولۀ سابق

نواب جهانسوزخان سال ششم سلطنت

نواب محمد حسین میرزا پسر محسن میرزا

دو نوبت

مهدیقلیخان پیشخدمت خاصه مجد الدوله

ادارۀ فراشخانه و حجابت دولت

اسمعیلخان قراداغی قولر آقاسی دولت

حاج علیخان حاجب الدوله اعتماد السلطنه والد مؤلف

حاج محمدخان بسطامی حاجب الدوله

کاظمخان ترک سرتیپ سنۀ هزار و دویست و هشتاد و پنج هجری

محمد رحیم خان قاجار نسقچی باشی علاء الدوله (امیر نظام)

دو نوبت

محمد تقیخان افشار سال بیست و ششم سلطنت

محمد حسن خان حاجب الدوله پسر علاء الدوله (امیر نظام)

حاج حسینعلیخان پسر محمد رحیم خان امیر نظام سنۀ هزار و سیصد و پنج هجری

وزارت دول خارجه و ملل مختلفۀ داخله

میرزا محمد علیخان شیرازی سال چهارم سلطنت

میرزا سعید خان انصاری مؤتمن الملک

دو نوبت

حاج میرزا حسین خان مشیر الدوله سال بیست و هفتم سلطنت

محمود خان قراگوزلو ناصر الملک

یحیی خان قزوینی مشیر الدوله سنۀ هزار و سیصد و سه هجری

میرزا عباسخان قوام الدوله

ادارۀ مدرسۀ مبارکۀ دار الفنون

میرزا محمد علی خان وزیر دول خارجه

عزیزخان مکری

محمد خان امیر تومان

علیقلی میرزا اعتضاد السلطنه از سنۀ هزار و دویست و هفتاد و دو هجریه

علیقلیخان مخبر الدوله از سنۀ هزار و دویست و نود و هشت هجری

وزارت تجارت

محمود خان قراگوزلو ناصر الملک سال سیزدهم سلطنت

علیقلی میرزا اعتضاد السلطنه سال چهاردهم سلطنت

میرزا عبدالوهابخان نصیر الدوله

دو نوبت

نواب اشرف والا اتابک السلطنه

در ادارۀ خاصۀ جناب آقا میرزا یوسف صدراعظم

علیقلیخان مخبر الدوله

دو نوبت

نواب والا عباس میرزا ملک آرا

جناب یحیی خان مشیر الدوله

وزارت صنایع

محمود خان ناصر الملک سال سیزدهم سلطنت
علی قلی میرزا اعتضاد السلطنه سال چهاردهم سلطنت
علیقلیخان مخبر الدوله
جهانگیرخان اجودان باشی

ادارهٔ دارالمعان ممالک محروسه

حاج میرزا جبار ناظم المهام
علیقلی میرزا اعتضاد السلطنه
علیقلیخان مخبر الدوله
دو نوبت
میرزا علینقی حکیم الممالک

ریاست عملهٔ خلوت خاصهٔ همایونی

حاج بیژن خان گرجی
آقا محمد حسن پیشخدمت باشی صندوقدار
آقا عبدالله پسر مشار الیه که به آقا محمد حسن ثانی موسوم گردید
دو نوبت
فرخ خان کاشانی امین الملک (امین الدوله)
میرزا هاشمخان امین خلوت (امین الدوله)
حاج محمد خان فراشباشی سال نوزدهم سلطنت
میرزا احمد خان امین خلوت (اقبال الدوله)
غلامحسینخان امین خلوت

ادارهٔ صندوقخانهٔ مبارکه

فرخ خان کاشانی امین الدوله

آقا محمد حسن صندوقدار
آقا عبدالله موسوم به آقا محمد حسن مثنی
آقا محمد ابرهیم رخت دار برادرزادهٔ آقا محمد حسن بزرگ
حاج رحیمخان خازن الملک سال هفدهم سلطنت
آقا رجب رخت دار سال هجدهم سلطنت
محمد علیخان امین السلطنه

ادارهٔ مهر مبارک و خزانت خاتم همایون

آقا محمد حسن صندوقدار
آقا عبدالله مسمی به آقا محمد حسن مثنی
فرخ خان کاشانی امین الملک (امین الدوله)
آقا محمد حسن اعتماد الملک
پاشا خان امین الملک
علیرضا خان قاجار عضد الملک

ریاست تفنگداران خاصه

حاج بیژن خان گرجی
آقا محمد حسن صندوقدار
آقا عبدالله ولد مشار الیه مسمی به آقا محمد حسن مثنی
حاج محمد خان حاجب الدوله
میرزا هاشمخان امین خلوت
میرزا احمد خان اقبال الدوله
غلامحسینخان امین خلوت

ادارهٔ صرف جیب مبارک

مهدیخان تبریزی

فرخ خان امین الدوله
میرزا هاشم خان امین خلوت
یحیی خان قزوینی مشیر الدوله
آقا علی اشتیانی امین حضور
آقا رضا عکاسباشی اجودان مخصوص (اقبال السلطنه)
آقا ابراهیمخان امین السلطان اول
جناب میرزا علی اصغر خان امین السلطان ثانی

ادارهٔ گمرک

سهراب خان گرجی
والی خان
میرزا نصرالله نوری نایب لشکر یوزباشی
میرزا محمد قوام الدوله
میرزا عبدالوهابخان شیرازی نصیر الدوله (آصف الدوله)
میرزا قهرمان امین لشکر
آقا ابراهیمخان امین السلطان اول
میرزا علی اصغر خان امین السلطان ثانی

وزارت فواید عامه

حسنعلیخان گروسی (امیر نظام)
میرزا قهرمان امین لشکر

ادارهٔ کشیکخانهٔ مبارکه و منصب سر کشیکچی باشیگری

انوشیروانخان
محمد ناصر خان قاجار ظهیر الدوله
میرزا محمد خان قاجار سپهسالار
میرزا مهدیخان اعتضاد الدوله
نواب کیومرث میرزا ملک آرا
یحیی خان معتمد الملک (مشیر الدوله)
محمد رحیمخان علاء الدوله (امیر نظام)

عبدالله خان ولد معزی الیه

ادارهٔ ایشیک آقاسی‌خانهٔ مبارکه و شغل ایشیک آقاسی باشیگری

موسی خان قاجار
امیر اصلانخان مجد الدوله
دو نوبت
حاج محمد ناصر خان قاجار ظهیر الدوله
دو نوبت
محمد رحیمخان علاء الدوله در فرنگستان موقتاً
علیخان قاجار ظهیر الدوله

ادارهٔ انطباعات دولت علیه

برجیس صاحب مترجم مباشر روزنامجات
حاج میرزا جبار ناظم المهام
میرزا ابوالحسنخان غفاری صنیع الملک
علیقلی میرزا اعتضاد السلطنه
بندهٔ مؤلف محمد حسنخان اعتماد السلطنه

ادارهٔ بنائی دیوان اعلی

محمد تقی خان معمار باشی
حاج علیخان حاجب الدوله والد مؤلف
حاج محمد خان حاجب الدوله
میرزا زکی ضیاء الملک
نواب علی قلی میرزا اعتضاد السلطنه
محمود خان ناصر الملک
یحیی خان معتمد الملک (مشیر الدوله)
آقا ابراهیمخان امین السلطان اول
میرزا علی اصغر خان امین السلطان ثانی

ریاست بنائی خانه و منصب معمار باشیگری

محمد تقی خان معمار باشی

استاد حسین کاشانی

عبدالله خان

محمد ابراهیمخان وزیر نظام

حاج ابوالحسن اصفهانی صنیع الملک

حاج حسینعلی اصفهانی صنیع الملک

شاطرباشیگری

حاج محمد قلیخان نوری صارم الملک

علیخان ولد صارم الملک

فضل الله خان بشیر الملک

ادارهٔ باغات مبارکهٔ دولتی

حاج علیخان حاجب الدوله (اعتماد السلطنه)

حاج محمد خان حاجب الدوله

محمد تقیخان حاجب الدوله

آقا علی اشتبانی امین حضور

محمد رحیمخان قاجار علاء الدوله

بندهٔ مؤلف محمد حسنخان اعتماد السلطنه

ریاست اصطبل توپخانهٔ مبارکه

اصلان بیک یاور اول توپخانه

میرزا علی اکبرخان اجودان باشی

محمد تقیخان افشار حاجب الدوله

دو نوبت

حاج ساسان میرزا بهاء الدوله

میرزا ابراهیمخان نوری سهام الدوله

نواب جهانسوز میرزا امیرتومان

محمد حسنخان افشار ولد محمد تقیخان

ادارهٔ پست و چاپارخانهٔ مبارکه

شفیع خان چاپارچی باشی

اسمعیلخان بشیر الدوله

حاج حسینخان شهاب الملک (نظام الدوله)

میرزا تقی خان چاپارچی باشی

میرزا علیخان (جناب امین الدوله)

دو نوبت

نواب مهدیقلی میرزا پسر مرحوم محمد ولی میرزا

ادارهٔ احتساب

محمود خان کلانتر

محمود خان احتساب الملک

چراغعلیخان سراج الملک

آقا علی اشتبانی امین حضور

میرزا احسن احتساب الملک

بندهٔ مؤلف محمد حسنخان اعتماد السلطنه

دو نوبت

کنت دمنت فرت نظم الملک

میرزا عباسخان مهندس باشی

ادارهٔ رسائل خاصه

میرزا زین العابدین ملک الکتاب

میرزا سعید خان انصاری (مؤتمن الملک)

میرزا محمد حسین دبیر الملک

دو نوبت

میرزا علیخان (جناب امین الدوله)

میرزا عباسخان قوام الدوله

جناب میرزا علی اصغرخان امین السلطان

مخاطبین سلام عام

اسکندرخان سردار قاجار قوانلو

نواب محمد رضا میرزا پسر خاقان مغفور

میرزا آقاخان نوری صدر اعظم

نواب حاج محمد ولی میرزا

فرخ خان امین الدوله

میرزا افضل الله نوری وزیر نظام

نواب طهماسب میرزا مؤید الدوله

میرزا فضلعلیخان صاحب دیوان

نواب علیقلی میرزا اعتضاد السلطنه

الله قلیخان ایلخانی

ادارهٔ مجلس شریف دار التألیف که از اول قرن پنجم سلطنت جاودانی ایجاد و تشکیل یافته است

نواب والا علیقلی میرزا اعتضاد السلطنه وزیر علوم

بندهٔ مؤلف محمد حسنخان اعتماد السلطنه

پیشخدمت باشیان سلام عام

حاج آقا اسمعیل

میرزا علی نقی حکیم الممالک

پیشخدمت باشیان حضور مبارک

علیقلیخان تبریزی

آقا محمد حسن صندوقدار

آقا عبدالله مسمی بآقا محمد حسن ثانی

فرخ خان امین الدوله

میرزا هاشم خان امین خلوت

میرزا محمد خان اقبال الدوله

عیسی خان اعتماد الدوله

وزارت دربار اعظم

محمد رحیمخان علاء الدوله

آقا ابراهیمخان امین السلطان اول

میرزا علی اصغرخان امین السلطان ثانی

ادارهٔ دار الشورای کبری

پاشاخان امین الشوری

دو نوبت

یحیی خان معتمد الملک (مشیر الدوله)

نواب والا محمد تقی میرزا رکن الدوله

میرزا علیخان امین الدوله رئیس دار الشورای عظمی

ادارهٔ خازنی طاق موزه از وقتیکه ایجاد شده

آقا ابراهیمخان امین السلطان اول

میرزا علی اصغرخان امین السلطان ثانی

ادارهٔ خالصجات دیوانی

حاج علیخان اعتماد السلطنه والد مؤلف

میرزا موسی وزیر طهران

میرزا عیسی وزیر طهران

نواب مهدیقلی میرزا

میرزا رضا صدیق الدوله

دو نوبت

میرزا قهرمان امین لشکر

ادارهٔ صاحبجمع شترخانه و قاطرخانه

حاج نجفقلیخان

قاسمخان صاحبجمع

محمد علیخان صاحبجمع

آقا ابراهیمخان امین السلطان ماضی

میرزا علی اصغرخان امین السلطان ثانی

محمد قاسمخان برادر جناب معزی الیه

کالسکچیباشی

چراغعلی بیك

رسولخان کالسکچی باشی

امیر دوستمحمدخان معیر الممالك

حاج حسینعلی

ابراهیمخان نایب اصطبل خاصهٔ مبارکه

خواجه باشی

حاجی مبارك

اغاسلمان

اغا نشیر

حاج اغا یوسف

اغاسلیمان

اغاجوهر

حاج اغاجوهر معتمد الحرم

حاج سرورخان اعتماد الحرم

غلام بچه باشی

سید میرزا کاشانی (سرهنك)

غلامحسینخان ...

اسکندر میرزا

محمد ابراهیمخان علاالدین صدیق خلوت

علیرضاخان قاجار (عضد الملك)

محمد علیخان (امین السلطنه)

سلطانحسین میرزا (نیر الدوله)

حسینخان پسر صمد خان

مهدیقلیخان (مجد الدوله)

جعفرقلیخان (اجلال الملك)

حسینخان پسر محمدخان

غلامعلیخان (عزیز السلطان)

ریاست ابدارخانهٔ مبارکه

حاج اسکندر سقاباشی

آقا ابراهیمخان ابدارباشی (رضوانمآب جناب امین السلطان

ماضی اعلی الله مقامه)

آقا محمد علی امین الحضرة

مرتضی خان (آقادائی)

قهوه‌چی باشی

مشهدی جعفر

حاج محمد خان

حسن خان پسر مشار الیه

غلامعلیخان امین همایون

ریاست کتبخانهٔ مبارکه

میرزا موسی زینبدار باشی

محمد علیخان امین السلطنه

غلامحسینخان زینبدار باشی

مترجم حضور همایون

میرزا ملکمخان ناظم الدوله

یحیی خان مشیر الدوله

بندهٔ مؤلف محمد حسنخان اعتماد السلطنه

مقدمین علماء در شرفیابی حضور همایون

حاج مولی محمود تبریزی نظام العلماء

نصرالله خان نظام العلماء

میرزا محمد خان نظام العلماء

حکیمباشی ایران

میرزا ابوالقاسم (؟) قزوینی

ملا محمد قبلی

حاج آقا باباء ملك الاطباء

میرزا کاظم فیلسوف الدوله

حکیمباشی فرنگی

دکتر کلکه فرانسوی

دکتر پولاك نمسوی

دکتر طولوزان فرانسوی

شعرائی که در اعیاد و سایر ایام متبرکه انشاد قصاید در مجلس سلام کرده اند

میرزا محمد علیخان سروش شمس الشعراء

میرزا محمد تقی کاشانی سپهر لسان الملك

نواب سام میرزا شمس الشعراء

نقاشباشی

میرزا ابوالحسنخان کاشانی صنیع الملك

میرزا محمد خان کاشانی

عکاسباشی

آقا رضاخان اقبال السلطنه

میرزا حسنعلی

ریاست سرایداران

نصرالله خان سرایدار باشی

شعبان علیخان خال مؤلف

محمد ابراهیمخان ابری

باغبانباشی

مشهدی رضا باغبانباشی

محمد باقربیك باغبانباشی

ریاست ارباب طرب

چالاپچی خان

آقا علی اکبر

آقا مطلب

آقا محمد صادقخان خلف مشار الیه

خاصه‌تراش باشی

مشهدی حسین

حاج حیدر اول

آقا فرج خاصه‌تراش

حاج حیدر ثانی

چوبکچی باشی

آقا محمد حسن که در تمام سنین اربعین بوده و هست

طباخباشی

حاج حسین

استاد زین العابدین پسر مشار الیه

استاد ابراهیم پسر استاد زین العابدین

شربتدارباشی

حاج قاسم

میرزا علی اکبر خلف مشار الیه

چراغچی باشی

آقا صادق

آقا محمد علی

حاج محمد

آقا محمد حسن

قاپوچی باشی

مشهدی علی بابا

محمد آقا

جارچی باشی

قاسمخان

هاشمخان

قاسمخان

قوللراقاسی باشی

قاسمخان علی ابادی

مرتضی خان شهاب الدوله

عبدالله خان خلف محمد رحیمخان قاجار علاء الدوله (امیر نظام)

محمودخان پسر دیگر علاء الدوله (امیر نظام)

ریاست نسقخانهٔ مبارکه

حسنخان قاجار دولو

محمد رحیمخان برادر مشارالیه

علاء الدوله (امیر نظام)

محمد حسنخان حاجب الدوله پسر علاء الدوله

محمد رحیمخان مشهور بخان بزرگ خلف محمد حسنخان (حاجب الدوله)

امیر توپخانهٔ مبارکه

قضان اغا

نواب رضوانمآب سلطان رکن الدین میرزا

حاج رحیمعلیخان

حسینخان نظام الدوله

یحیی خان مشیر الدوله

الله وردیخان

نواب والا اسمعیلخان خلف الصدق حضرت والا نایب السلطنه وزیر جنگ امیر کبیر بانیابت محمد صادقخان امین نظام اولاً واقا رضاخان اقبال السلطنه ثانیاً

اجودانباشی

عزیزخان مکری

علیقلیخان افشار

الله یارخان افشار

حسنخان خلف مشارالیه

ریاست قورخانه

حاج محمد حسین بسمت جبه دارباشی

میرزا نصرالله دبیر مشارالیه

محمدخان امیر تومان

عزیزخان مکری

میرزا حسین بلور

جهانگیرخان مسیحی وزیر صنایع

دو نوبت

محمد رحیمخان علاء الدوله

اقا رضاخان اقبال السلطنه با عنوان وزارت

موزکانچی باشی

مسیو مارکوف ایطالیائی

مسیو لمر فرانسوی

معلم کل در مبدان مشق

کلنل ماتراسو ایطالیائی

عبدالحسین خان سرهنگ برادر مؤلف

مسیو آندرنی ایطالیائی

ریاست ادارهٔ پلیس که بعد از مراجعت سفر ثانی فرنگستان ایجاد شده است

کنت دمنت فرت

ریاست شکارچیان

رحمة الله خان صارواصلان

مصطفیقلیخان میرشکار

دو نوبت

آقی خان برادر مشارالیه

قوشچی باشی

اقاسی خان مازندرانی

ابراهیمخان پسر مشارالیه

ملک التجار دارالخلافه

اقا محمد مهدی تبریزی

اقا محمد کاظم خلف الصدق مشارالیه

ساعتساز مخصوص

اقا احمد مشهور بخواجه

اقا مهدی

ریاست خدمهٔ قهوه خانهٔ اندرونی همایونی

بنات خانم للرباشی

زعفران باجی

اغول بیک خانم ریاست سرکار علیه امینه اقدس

میران شب

میرزا فضل الله خان تفرشی

میرزا جعفرخان پسر مشارالیه

اقا علی اکبر تبریزی

تحویلدار خزانهٔ عامرهٔ دولت قاهره

اقا محمد رضا ضرابی

اقا محمد حسن ضرابی برادر ایضا

اقا محمد حسن منشی پسر مشارالیه

اقا محمد علی

سر نوبت

اقا حیدر

اقا هدایت مستوفی قزوینی

حاج رضاخان خلف اقا محمد علی مرحوم

تحویلداران خزانهٔ نظام دارالخلافه

اسمعیلخان تبریزی

محمد حسنخان تبریزی

اقا علی کرجی امین صره

محمد حسنخان

وجیه الله میرزا سیف الملک

میرزا علی اصغرخان امین الملک (امین السلطان ثانی)

محمد ابراهیمخان وزیر نظام

رخت خوابدار سفر

کربلائی حسین

علیخان ترکمان

باشماقچیان مخصوص

اقا محمد تقی اکادائی

مرتضی خان ولد ایضا

مورخین که وقایع سلطنت خاقانیت وید را در سلک تالیف کشیده اند

رضاقلیخان للرباشی

میرزا محمد تقی لسان الملک مرحوم

اقا محمد ابرهیم نواب بدایع نگار

میرزا هدایت الله لسان الملک ثانی

بندهٔ مؤلف محمد حسنخان اعتماد السلطنه

لشکرنویسباشیگری

میرزا اقاخان نوری اعتماد الدوله صدراعظم

میرزا فتح الله برادر

میرزا ابوالقاسم معین الملک

میرزا موسی مستوفی بسمت ریاست

میرزا عبد الوهاب خان

اداره محاسبات ولایات و نظام دفتر خانهٔ مبارکه و تحصیل بقایای حکام

حاج میرزا رحیم پیشخدمت

میرزا تقی خان داروغه دفتر برادر ایضا

میرزا علی نقی حکیم الممالک

آقا علی آشتیانی امین حضور

ضمیمهٔ وزارت جلیله دفتر در تحت مراقبت جناب جلالتمآب

میرزا هدایت الله

امین حضور ثانیا با عنوان وزارت بقایا

جناب حاجی محمد علیخان امین السلطنه با عنوان مسطور ثالثا

میرزا رضا خان مستوفی

عزب باشیان دفتر استیفا

میرزا علی اکبر تبریزی

میرزا کوچک اصفهانی

میرزا علی اکبر پسر ایضا

عزب باشیان دفتر لشکر

میرزا عبد الواحد تفرشی که بدون سمت مباشر این

خدمت بود

میرزا ابو القاسم تفرشی

میرزا محمد علی

میرزا مهدیخان پسر ایضا

سرکردگان فوج سوادکوه که قراول خاصه اند

علیخان سوادکوهی

محمد کریمخان ولد ایضا

علیقلیخان آجودانباشی

کلبعلیخان امین نظام

موسی خان سوادکوهی

علیرضا خان عضد الملک

آقا محمد ابرهیمخان امین السلطان اول

میرزا علی اصغر خان امین السلطان ثانی

حاج حسینعلیخان در تحت اداره امین السلطان ثانی

ادارهٔ اوراق دولتی از زمان ایجاد تا وقتی که منسوخ گردید

محمودخان ناصر الملک

پاشا خان امین الملک

آقا علی امین حضور

دوستعلیخان معیر الممالک

بندهٔ مؤلف

محمد تقی خان تجرشی پیشخدمت خاصه

شغل دواتداری و حمل لوازم تحریر خاصهٔ همایونی

عبد العلیخان ادیب الملک

پاشا خان امین الملک

یحیی خان قزوینی مشیر الدوله

میرزا علیخان امین الدوله

بندهٔ مؤلف زمانی قلیل

میرزا علیخان امین الدوله ثانیا

میرزا تقیخان مجد الملک

رضا خان پسر سرایدارباشی

کوکبراق صندوقخانهٔ مبارکه که قشقا داد و امتعه هم تحت نظر شد و هم بقواجنا میدهند

حاج علی احمد کور

آقا محمد حسن ولد ایضا

آقا موسی تاجر

مقوم دیوان ولد ایضا

حاجی حسینعلی

صندوقداران

حسنخان خلف مرحوم صادقخان شامبیاتی

حاجی نجفقلیخان خلف حاج تقیخان پسر عم مشار الیه

کلانتران دار الخلافه طهران

محمود خان نوری

میرزا اسمعیل تفرشی برادر میرزا موسی وزیر

میرزا زمان برادر ایضا

حاج میرزا تقی

زکیخان پسر محمود خان

یساولان مخصوص کشیکخانه که در حضر و سفر اکثر مرد دور مسکن همایون میباشند

طهماسبخان

علیجان بیک

صادق بیک

علی عسکر بیک

مفتی باشیها

حاج حسن

حاج عفار ولد ایضا

آقا نقی اقادائی

سید جعفر

سید صالح

استاد اسمعیل

باب پنجم

در ذکر ولات عظام و حکام فخام که در امتداد این چهل سال بموجب قدرتی که از جانب شاهنشاه بیهمال بایشان افاضه شده است بر هریک از ایالات و بلاد ممالک محروسه ایران حکمرانده اند و فرمان گذارده اند و حکومتهای جزو که ایالات بزرگ بر آنها اشتمال دارد از قبیل شهرهای حاکم نشین مملکت آذربایجان و خطهٔ خراسان و صقع فارس و کشور گیل و ایالت خوزستان و نظایر آنها جمیعًا مسکوتٌ عنه است و همکذا بر حکام حکومتهای خطط متوسطه که سمت سپردگی و با سپور غالی دارد مثل طالقان و کمره و محلات و طارم سفلی و ساوجبلاغ و کروس و خرقان و کنکاور و اسدآباد و نطنز و جوشقان و امثالها که از اعمال مستقله و مرکز حکومتی مستبد و از دفترخانهٔ مبارکه صاحب دستور العمل جداگانه میباشد در تعداد اسامی حکام آنها نیز نپرداختیم که از اسباب اطناب احتراز و بلیناب این باب اقتصار کرده باشیم

ایالت خراسان و سیستان

نواب والا سلطان مراد میرزا حسام السلطنه

نواب والا فریدون میرزا فرمانفرما

نواب والا سلطان مراد میرزا حسام السلطنه ثانیا

نواب حمزه میرزا حشمة الدوله

نواب والا سلطان مراد میرزا حسام السلطنه ثالثا

نواب اسعد والا سلطان محسن میرزا جلال الدوله با.

پیشکاری طهماسب میرزا مؤید الدوله

میرزا محمد خان قاجار سپهسالار اعظم

محمد ناصر خان ظهیر الدوله

نواب حمزه میرزا حشمة الدوله ثانیا

نواب والا سلطان مراد میرزا حسام السلطنه رابعا

حاج حسینخان شهاب الملک میر توپخانه مبارکه نظام الدوله

حاج محمد ناصرخان ظهیر الدوله ثانیا

نواب والا محمد تقی میرزا رکن الدوله

حاج میرزا حسینخان قزوینی سپهسالار اعظم مشیر الدوله

نواب والا محمد تقی میرزا رکن الدوله ثانیا

نواب والا سلطان مراد میرزا حسام السلطنه خامسا

نواب والا محمد تقی میرزا رکن الدوله ثالثا

میرزا عبد الوهابخان شیرازی آصف الدوله

محمود خان قراگوزلو ناصر الملک

نواب والا محمد تقی میرزا رکن الدوله رابعا

حکومت دار الخلافه طهران

عیسی خان قاجار بیگلربیگی

نواب اردشیر میرزا رکن الدوله بوزارت میرزا موسی مستوفی

نواب والا محمد تقی میرزا رکن الدوله

نواب فیروز میرزا نصرة الدوله

نواب اشرف والا کامران میرزا نایب السلطنه

وزارت طهران و پیشکاری حکومت

میرزا موسی مستوفی

میرزا عیسی وزیر

چراغعلیخان سراج الملک

میرزا محمد حسین دبیر الملک

پاشاخان امین الملک

حاج قنبر علیخان سعد الملک

میرزا محمود کرکانی

میرزا رضا صدیق الدوله

محمد ابراهیمخان وزیر نظام

ایالت آذربایجان

نواب ملک قاسم میرزا

نواب حمزه میرزا حشمة الدوله بوزارت میرزا محمد مستوفی

پیر میرزا تقی قوام الدوله

نواب اسعد والا معین الدین ولیعهد با پیشکاری

نواب فیروز میرزا نصرة الدوله

نواب اردشیر میرزا رکن الدوله

نواب بهرام میرزا معز الدوله

حضرت اشرف والا مظفر الدین میرزا (حضرت ولیعهد)

پیشکاری آذربایجان

عزیزخان مکری سردار کل

دو نوبت

نواب فیروز میرزا نصرة الدوله

نواب طهماسب میرزا مؤید الدوله

میرزا فتحعلیخان صاحب دیوان

دو نوبت

میرزا قهرمان امین لشکر

میرزا رضا صدیق الدوله

دو نوبت

میرزا احمد مشیر السلطنه

حاج میرزا حسینخان قزوینی مشیر الدوله سپهسالار اعظم

محمد رحیمخان علاء الدوله امیر نظام

حسنعلیخان گروسی سالار لشکر (امیر نظام)

حکومت اصفهان

میرزا نبی خان قزوینی امیر دیوان

غلام حسینخان سپهدار

سلیمانخان مشهور بخان خانان

چراغعلیخان سراج الملک

نواب حمزه میرزا حشمة الدوله

عیسی خان قاجار والی اعتماد الدوله

نواب خانلر میرزا احتشام الدوله

نواب اسعد والا جلال الدوله با پیشکاری میرزا محمد قوام الدوله

نواب سلطان مراد میرزا حسام السلطنه

حضرت اشرف والا سلطان مسعود میرزا ظل السلطان

ایالت فارس

نواب بهرام میرزا معز الدوله

نواب فیروز میرزا نصرة الدوله

نواب طهماسب میرزا مؤید الدوله

نواب سلطان مراد میرزا حسام السلطنه

نواب طهماسب میرزا مؤید الدوله ثانیا

نواب اشرف والا سلطان مسعود میرزا یمین الدوله ظل السلطان بوزارت محمد ناصرخان قاجار ظهیر الدوله

نواب سلطان مراد میرزا حسام السلطنه ثانیا

یحیی خان قزوینی معتمد الملک مشیر الدوله

نواب والا حاج فرهاد میرزا معتمد الدوله

حضرت اشرف والا سلطان مسعود میرزا ظل السلطان و بنیابت نواب والا جلال الدوله

نواب سلطان اویس میرزا احتشام الدوله

ایالت کرمان و بلوچستان

فضلعلیخان قراباغی امیر تومان

نواب طهماسب میرزا مؤید الدوله

محمد حسنخان سردار

غلام حسینخان سپهدار

نواب کیومرث میرزا بوزارت محمد اسمعیلخان نوری وکیل الملک

سردار محمد اسمعیلخان نوری وکیل الملک مستقلا

حسینخان شهاب الملک نظام الدوله

مرتضی قلیخان وکیل الملک ثانی

حاج غلامرضاخان شاهسون شهاب الملک

نواب فیروز میرزا نصرة الدوله

نواب سلطان احمد میرزا ناصر الدوله

ایالت عربستان و خوزستان

نواب اردشیر میرزا رکن الدوله

نواب خانلر میرزا احتشام الدوله

حاج علیخان ضیاء الملک مرحوم اعتماد السلطنه والد مؤلف

نواب والا فرهاد میرزا نایب الایاله حاجی معتمد الدوله

نواب حمزه میرزا حشمة الدوله

میرزا فتحعلیخان صاحب دیوان

نواب حمزه میرزا حشمة الدوله ثانیا

نواب بهرام میرزا معز الدوله

میرزا زکی ضیاء الملک

نواب حمزه میرزا حشمة الدوله ثالثا

نواب بهرام میرزا معز الدوله ثانیا

نواب حمزه میرزا حشمة الدوله رابعا

میرزا نصر الله برادر دبیر الملک

حضرت والا سلطان مسعود میرزا ظل السلطان

حسنعلیخان مافی قزوینی نظام السلطنه

ایالت کردستان

امان الله خان والی مشهور بغلامشاه خان

نواب والا حاج فرهاد میرزا معتمد الدوله
نواب طهماسب میرزا مؤید الدوله
نواب والا امامقلی میرزا عماد الدوله
نواب بدیع الزمان میرزا حشمة السلطنه (عماد الدوله)
نواب سلطان مراد میرزا حسام السلطنه
نواب ابو الفتح میرزا مؤید الدوله
حضرت والا سلطان مسعود میرزا ظل السلطان
محمود خان ناصر الملک از جانب حضرت والا
میرزا محمد اقبال الملک از جانب حضرت والا
نواب ابرهیم میرزا احتشام السلطنه از جانب حضرت والا
محمد ابراهیم خان نوری نظام الدوله

حکومت لرستان

نواب اردشیر میرزا رکن الدوله
نواب خانلر میرزا احتشام الدوله
نواب امامقلی میرزا عماد الدوله
حاج علیخان ضیاء الملک مرحوم اعتماد السلطنه والد مؤلف
نواب والا فرهاد میرزا نایب الایاله حاج معتمد الدوله
نواب امامقلی میرزا عماد الدوله ثانیا
نواب بدیع الزمان میرزا حشمة السلطنه (عماد الدوله)
نواب حمزه میرزا حشمة الدوله
نواب بهرام میرزا معز الدوله
نواب حمزه میرزا حشمة الدوله ثانیا
حضرت والا سلطان مسعود میرزا ظل السلطان
نواب نوشیروان میرزا ضیاء الدوله

ایالت گیلان

میرزا عبد الباقی منجم باشی گیلانی
حاج علیخان والد مؤلف اعتماد السلطنه که از طرف مهد
علیا بنظم انجا مأمور شد
عیسی خان والی
امیر اصلانخان عمید الملک مجد الدوله
نواب اردشیر میرزا رکن الدوله بوزارت میرزا زکی رشتی
قاسمخان والی وزیر مختار سابق مقیم پطرزبورغ
امیر اصلانخان قاجار مجد الدوله ثانیا
میرزا سعیدخان وزیر دول خارجه مؤتمن الملک و در اکثر
شد که میرزا عبد الوهابخان نصیر الدوله برحسب
تفویض مؤتمن الملک مباشر بود
دوستعلیخان نظام الدوله
محمودخان قراگوزلو ناصر الملک
مرحوم محمد رحیمخان علاء الدوله تفویض کرد بکه میرزا
زکی ضیاء الملک از جانب جناب معزی الیه مباشرت نمود
حضرت اشرف والا کامران میرزا نایب السلطنه امیر کبیر
که عبد الله خان قاجار والی از جانب حضرت اسعد والا
مباشر بود
میرزا احمد مشیر السلطنه از جانب حضرت والا ایضا
نواب ابو الفتح میرزا مؤید الدوله از جانب حضرت والا ایضا
نواب ابو النصر میرزا حسام السلطنه بالاستقلال

ایالت طبرستان

نواب مهدیقلی میرزا
حاجی محمدخان قاجار
نواب مصطفیقلی میرزا
نواب احمد میرزا بوزارت میرزا اسد الله مستوفی
نواب لطف الله میرزا
نواب حاج کیومرث میرزا ایلخانی ملک آرا
نواب اشرف والا سلطان مسعود میرزا یمین الدوله ظل السلطان

عین الملک خواجه سالار
اعتضاد الدوله بپیشکاری حاجی میرزا یحیی
نوری سرتیپ
علیرضاخان عضد الملک
نواب بهرام میرزا معز الدوله
یحیی خان قزوینی معتمد الملک مشیر الدوله
نواب نور الدهر میرزا
حضرت اشرف والا کامران میرزا نایب السلطنه امیر کبیر
حاج غلامرضاخان شهاب الملک از جانب حضرت والا مباشر بود
میرزا ابراهیمخان نوری سهام الدوله از جانب حضرت والا
حسینخان اعتضاد الملک از جانب حضرت والا
حاج غلامرضاخان شهاب الملک

حکومت قزوین

نواب اسکندر میرزا بوزارت میرزا موسی مستوفی
خسروخان والی
نواب سیف الله میرزا
نواب والا عبد الصمد میرزا عز الدوله بوزارت حسن
علیخان خوئی آجودانباشی سابق
نواب والا عبد الصمد میرزا عز الدوله بوزارت حاجی
عبد الله خان علاء الملک
نواب سلطان احمد میرزا عضد الدوله
نواب فیروز میرزا نصرة الدوله
غلامحسینخان سپهدار
نواب الله قلی میرزا ایلخانی
نواب سلطان احمد میرزا عضد الدوله ثانیا
حاج میرزا حسینخان قزوینی سپهسالار اعظم
نواب والا عباس میرزا ملک آرا

عبد الله خان والی از جانب حضرت والا

میرزا رضا معین السلطنه
میرزا حسینخان معتمد الملک
نواب الله قلی میرزا ایلخانی که معتمد السلطان آقا باقر خان
سرتیپ سعد السلطنه برحسب تفویض نواب مشار الیه مباشرت نمود

حکومت دار العباد یزد

حاج بیژن خان گرجی
محمد حسنخان سردار ایروانی
عیسی خان قاجار اعتماد الدوله
حسینقلیخان پسر عیسی خان اعتماد الدوله
نواب حمزه میرزا حشمة الدوله
دوستعلیخان معیر الممالک نظام الدوله بوزارت
میرزا محمد حسین تفرشی
نواب سلطان مراد میرزا حسام السلطنه
امیر دوستمحمدخان معیر الممالک
میرزا کاظمخان نوری نظام الملک
یحیی خان قزوینی معتمد الملک (مشیر الدوله)
محمدخان والی سرتیپ اول
حضرت والا سلطان مسعود میرزا ظل السلطان
ابراهیم خلیل خان از جانب حضرت والا
میرزا رضا نیان الملک ایضا
حاجی میرزا احمد معدل الملک ایضا
نواب بدیع الملک میرزا عماد الدوله ثانی

حکومت دار السعاده زنجان و ولایات خمسه

نواب عبد الله میرزا بوزارت میرزا شفیع نویسرکانی
امیر اصلانخان قاجار مجد الدوله
چراغعلیخان سراج الملک
امیر اصلانخان قاجار مجد الدوله ثانیا

محمد رحیمخان علاء الدوله

نواب والا محمد تقی میرزا رکن الدوله بوزارت میرزا زکی مستوفی

ناصر قلیخان قاجار عمید الملک

نواب والا محمد تقی میرزا رکن الدوله

نواب والا عبد الصمد میرزا عز الدوله

نواب والا عباس میرزا ملک آرا

ناصر قلیخان عمید الملک ثانیا

نواب الله قلی میرزا ایلخانی

نواب ابو الفتح میرزا مؤید الدوله

ناصر قلیخان قاجار عمید الملک ثالثا

حسینقلیخان سعد الملک

آقا محمد علیخان امین الحضرة

حکومت دار المؤمنین کاشان

عباسقلیخان پسیان

ابراهیمخان پسر عبد الرزاقخان یزدی

محمد حسنخان پیشخدمت نراقی

دو نوبت

عیسی خان قاجار بیکلربیکی

محمد یوسفخان سرتیپ پسر خانبابا خان سردار

نواب اسمعیل میرزا معز الدوله

نواب جلال الدین میرزا احتشام الملک

میرزا هاشمخان امین الدوله بنیابت میرزا مهدی خوئی پیشخدمت

میرزا همایون غفاری

میرزا محمد حسین مستوفی خمسه

آقا علی امین حضور بنیابت میرزا حسن

نواب اشرف والا کامران میرزا نایب السلطنه امیر کبیر

بنیابت میرزا محمد حسین خمسه اولا

وحاجی میرزا رضا وکیل الرعایا ثانیا

و محمد مهدیخان اعتضاد الدوله ثالثا

محمد حسنخان برادر نواب علیه انیس الدوله

میرزا علی رضا مؤتمن السلطنه

محمد مهدیخان اعتضاد الدوله

میرزا محمد خان اقبال الدوله

حکومت دار السرور بروجرد و ملحقات

نواب خانلر میرزا احتشام الدوله دو نوبت

نواب سلطان احمد میرزا عضد الدوله

نواب رضوانمآب ملک آرا

نواب حمزه میرزا حشمة الدوله

نواب بهرام میرزا معز الدوله

نواب ابراهیم میرزا احتشام السلطنه

نواب علیقلی میرزا اعتضاد السلطنه

نواب والا عبد الصمد میرزا عز الدوله

نواب فیروز میرزا نصرة الدوله

دو نوبت

میرزا علی نقی حکیم الممالک

حضرت والا سلطان مسعود میرزا ظل السلطان

و نواب اسمعیل میرزا از جانب حضرت والا مباشرت نمود

محمد رحیمخان از جانب حضرت والا

محمد علیخان از جانب حضرت والا

حاج میرزا محسنخان مظفر الملک ایضا

عبد الله میرزا حشمة الدوله ایضا

نواب نوشیروان میرزا ضیاء الدوله

حکومت دار الایمان قم

میرزا فضل الله وزیر نظام

ذو الفقار خان ولد مرحوم میرزا آقاخان صدر اعظم

میرزا حسنخان کرکانی

عبد العلیخان ادیب الملک برادر صلبی مؤلف دو نوبت

حضرت والا کامران میرزا نایب السلطنه امیر کبیر

محمد مهدیخان قاجار اعتضاد الدوله

ساوه

میرزا فضل الله وزیر نظام

ذو الفقار خان نوری

محمد علیخان تجریشی

آقا علی آشتیانی امین حضور

عبد العلیخان ادیب الملک

حضرت والا کامران میرزا نایب السلطنه

محمد مهدیخان اعتضاد الدوله بنصویب حضرت والا نایب السلطنه

حکومت دار الدوله کرمانشهان

محمد علیخان ماکوئی

نواب امامقلی میرزا عماد الدوله دو نوبت

نواب طهماسب میرزا مؤید الدوله

نواب بدیع الملک میرزا حشمة السلطنه عماد الدوله دو نوبت

نواب سلطان مراد میرزا حسام السلطنه

حاج غلامرضا خان شهاب الملک

حضرت والا سلطان مسعود میرزا ظل السلطان که محمود خان ناصر

الملک از جانب حضرت معظم له مباشرت نمود

حسینخان قراکوزلو حسام الملک

حکومت بلدهٔ طیبهٔ همدان

نواب سیف الله میرزا شجاع الدوله

نواب طهماسب میرزا مؤید الدوله

اسد الله خان معتمد الملک

محمد حسنخان پسر اسد الله خان

محمد حسنخان نراقی پیشخدمت مخصوص

نواب عبد الصمد میرزا عز الدوله سه نوبت

میرزا عبد الله خان قزوینی علاء الملک

حاج میرزا علی مشکوة الملک دو نوبت

نواب والا حاج فرهاد میرزا معتمد الدوله

بنیابت سلطان اویس میرزا احتشام الدوله

محمد رحیمخان قاجار علاء الدوله

الله قلیخان ایلخانی دو نوبت

نواب فیروز میرزا نصرة الدوله

ذو الریاستین

محمد حسنخان پیشخدمت نواب سلطان احمد میرزا عضد الدوله

حکومت دار المؤمنین استرآباد و کرکان و ترکمان

محمد ولیخان بیکلربیکی جعفر قلیخان ایلخانی

نواب حاج کیومرث میرزا ملک آرا دو نوبت

نواب اشرف والا سلطان مسعود میرزا یمین الدوله (ظل السلطان)

که نواب احمد میرزا معین الدوله از جانب حضرت والا مباشرت نمود

محمد ناصر خان قاجار ظهیر الدوله

انوشیروان خان اعتضاد الدوله دو نوبت

اعتماد الدوله پسر اعتضاد الدوله

حسینقلیخان افشار برادر صارم السلطان

سلیمانخان افشار صاحب اختیار

بحاج میرزا حسینخان سپهسالار اعظم تفویض شد

حبیب الله خان تنکابنی ساعد الدوله دو نوبت

و حبیب الله میرزا آصف الملک امیر خان سردار

حکومت کلپایکان و خوانسار

نواب خانلر میرزا احتشام الدوله نواب احمد میرزا دو نوبت

محمد ابراهیمخان یزدی

محمد حسنخان پیشخدمت خاصه

نواب محمد امین میرزا نواب فیروز میرزا نصرة الدوله

حضرت والا اسعد اقدس میرزا ظل السلطان

عمیدخان بهاء السلطنه

حکومت ملایر و تویسرکان

میرهاشمخان نواب سیف الله میرزا

عیسی خان قاجار سکلر بیکی

نواب فیروز میرزا نصرة الدوله دو نوبت

نواب سلطان احمد میرزا عضد الدوله

نواب والا علیقلی میرزا اعتضاد السلطنه

عبد الرسولخان سرتیپ

نواب طهماسب میرزا مؤید الدوله

نواب والا عبد الصمد میرزا عز الدوله

میرزا احسن احتشام الملك نواب یحیی میرزا نایب الایاله

نواب سلطان محمد میرزا سیف الدوله

حکومت نهاوند

محمد ولیخان مهدیقلیخان نایب جودانباشی

میرهاشمخان

محمد رحیمخان نسقچی باشی علاء الدوله

نواب علیقلی میرزا صارم الدوله

نواب فیروز میرزا نصرة الدوله

نواب طهماسب میرزا مؤید الدوله

نواب والا عبد الصمد میرزا عز الدوله

میرزا احسن احتشام الملك نواب یحیی میرزا نایب الایاله

نواب سلطان محمد میرزا سیف الدوله

حکومت عراق

میرزا احسنخان وزیر نظام برادر امیر نظام

میرزا یوسف مستوفی الممالك صدر اعظم بانیابت

لطفعلیخان نایب جودانباشی

نواب اسعد والا امیر قاسمخان ولیعهد بنیابت نواب مهدیقلیخان

نواب فیروز میرزا نصرة الدوله دو نوبت

میرزا سید احمد مستوفی پسر مرحوم میرزا موسی وزیر بنیابت دار الخلافه

یحیی خان معتمد الملك مشیر الدوله

میرزا محمد حسین فراهانی دبیر الملك

میرزا علینقی پیشخدمت خاصه حکیم الممالك

حضرت والا اسعد اقدس میرزا ظل السلطان که میرزا علی اکبر

خان از جانب حضرت مستطاب والا مباشرت نمود

حسینخان قاجار اعتضاد الملك

حکومت سمنان و دامغان

میرزا محمد خان کشیکچی باشی بانیابت امامقلیخان

عبد العلیخان پیشخدمت خاصه ادیب الملك برادر صنیع الملك مؤلف

نواب نوشیروان میرزا ضیاء الدوله

حکومت شاهرود و بسطام

مرتضی قلیخان عرب دو نوبت

عباسقلیخان پسیان محمد تقیخان جوانشیر

حسینعلیخان جوانشیر چراغعلیخان

حاجی محمد خان قاجار

میرزا هاشمخان امین خلوت

حاجی میرزا عبد الله خان علاء الملك

نواب محمد میرزا جلال السلطنه پسر اعتضاد الدوله

محمد خان قاجار نایب ایشیك آقاسی باشی

نواب جهانسوز میرزا دو نوبت

نواب نوشیروان میرزا ضیاء الدوله

باب ششم

در فهرست مجملی از مغازی و حروب و فتن و هرگونه شورش و آشوب که از آغاز حکمرانی و فرمانگزاری این پادشاه ملایك سپاه ابد الله جیشه و ابد عیشه تا سال چهلم شمسی از سلطنت ابد آیت در داخله مملکت ایران و یا در حدود و ثغور آن اتفاق افتاده است و لشکرکشیها و دشمن کشیها که بوقوع پیوسته از جنکهای خطه خراسان و جماعت بابیه و دولت انکلیس و طوایف ترکمان و قبایل افغان و اکراد و اوزبك و غیر ذلك

شورش اهالی دار الخلافه بر جماعت ماکوئی

و قتل و نهب و اخراج و ازعاج ایشان از شهر طهران در مقام حرکت موکب فرخنده کوکب شاهنشاه بالارث و الاستحقاق از شهر تبریز بسمت عراق

خروج سیف الملوك میرزا پسر ظل السلطان

در خاك قزوین و گرفتاری او بدست سلیمانخان افشار مشهور بصاحب اختیار

طغیان حسنخان سالار قاجار در مملکت خراسان

و سوق عساکر منصور بسمت آن سامان بسرداری نواب سلطان مراد میرزا حسام السلطنه و پیوستن محاربات و فتوحات از تسخیر عنبرستان و صفی آباد و جنك جوین و فتح آق قلعه و حصن جغتای و محاربات خسرو کرد و فتوح ترشیز و تربت و سبزوار و نیشابور و استیلاء شاهان دز و نصرت کلات الی محاصره شهر مشهد مقدس و جنکهای روز و یورشهای زیاده از زیاده بر دویست معرکه عظمی و مقتله کبری و فتح آن خطه مبارك و قتل سالار و سایر رؤس اشرار و تنسیق امور مملکت خراسان و انتظام کلیه جهات شرقیه ایران و تاریخ این ماجرایات از پنجم ذیحجة الحرام سنه هزار و دویست و شصت و چهار است تا پانزدهم شهر جمادی الثانیه سنه هزار و دویست و شصت و شش

شورشهای زمان فترت ما بین الدولتین

که در بدایت استواء بر عرشه سریر سلطنت همکی توجه خاطر همایون بر رفع و تسکین آنها معطوف و با فاضه امن و طمأنینت مصروف بوده است

شورش مردم بروجرد

بر جمشیدخان ماکوئی

شورش اهالی کرمانشاه

بر محبعلیخان ماکوئی

شورش ایالت کردستان

و هواخواهان رضاقلیخان اردلان بر خسروخان کرجی والی

شورش مملکت فارس

بر حسینخان نظام الدوله

شوریدگی و انقلاب مملکت کرمان

و محاربهٔ فضلعلیخان بیکلربیکی با عبدالله خان صارم الدوله و قتل میرزا اسمعیل شیرازی وزیر کرمان بدست مردم غوغائی

شورشگری و اضطراب مملکت یزد

و طغیان اشرار آنجا و تغلب محمد عبدالله

شورش جمهوری از افواج قاهره

بر امیر نظام اتابک اعظم

تنازع و مشاجرت علماء تبریز

و کشیدن کار بستیز و آویز و خاموشی آتش فتنه به مساعی و اهتمامات نواب ملک قاسم میرزا حاکم آن ولایت و موضوع نزاع و مادهٔ مخاصمه تکفیر مرحوم میرزا احمد مجتهد بود شاگردان شیخ احمد احسائی را

ظهور فتنهٔ قرة العین مسماة بزرین تاج

بر غایت ازدغات و نابغات سید علیمحمد باب علیه اللعنة و العذاب که جماعت ضالهٔ مضله را وی بقتل عم بزرگوار خویش حاج مولی تقی برغانی مجتهد قزوین رفعه الله الی اعلی درجات العلیین تحریک کرد و اغراء نمود

انتشار دعوت ملا حسین بشروئی

از فساد با اصحاب سید علیمحمد باب و پیوستن او بحاج محمد علی بارفروشی متغلب ملقب بحضرت اعلی و قلعه ساختن و بجنگ پرداختن ایشان در مازندران و محاربانی که بسرداری نواب مهدیقلی میرزا و عباسقلیخان لاریجانی در ظرف چهار ماه امتداد این فتنهٔ عمیاء بظهور رسید سنهٔ هزار و دویست و شصت و پنج

تسخیر سقناق ده کرد از حصون الکای

سیلاخور و دستگیری اشرار و طغات آنجا بدست نواب خانلر میرزا احتشام الدوله

قیام ملا محمد علی زنجانی

بدعوت سید علیمحمد باب و فریفتن گروهی عظیم از عوام کالانعام و سوق عساکر منصوره بر سر شهر زنجان و تحصن آن گروه ضلالت پژوه و اشتعال نیران قتال و تواتر حملات قشون ظفر نمون و تسخیر خطهٔ زنجان و تطهیر عرصهٔ آنجا از فرقهٔ ناپاک سنهٔ هزار و دویست و شصت و پنج سال دوم جلوس همایون

ظهور فتنهٔ سید یحیی

فرزند ناخلف آقا سید جعفر کشفی علیه الرحمة در نیریز و دعوت وی مردم را بمقالهٔ سید علیمحمد باب و حرکت قشون جمعی نصر الله قزوینی نصر الملک و غیره بسمت نیریز و پیوستن مقاتلات و حروب و قتل سید یحیی و استیصال پیروان او سنهٔ هزار و دویست و شصت و شش سال سوم جلوس همایون

آویختن سید علیمحمد باب علیه اللعنة

و العذاب در میان میدان شهر تبریز و باران شهب تیر تفنگ بر آن طاغیهٔ شیاطین بحکم مطاع واجب الاتباع سلطان السلاطین و قلع مادهٔ فساد علی رؤس الاشهاد سنهٔ هزار و دویست و شصت و شش سال سوم جلوس همایون

غوغا و هیجان اهالی تبریز

و حوالی آن بجهة ظهور کرامتی از مقام معروف ببقعهٔ صاحب الامر واقع در میدان صاحب الزمان عجل الله فرجه بواسطهٔ التجاء گاوی که از قصابی برای کشتن حاضر ساخته بود و تسکین آن غوغا باهتمام و سعی محمد رضا خان فراهانی وزیر آذربایجان با جمعی از علماء عظام و فقهاء فخام سنهٔ هزار و دویست و شصت و پنج سال دوم جلوس همایون

غوغای اهالی اصفهان

و ظهور فتنهٔ بزرگ در آنملک و مقاتلات غلامحسینخان سپهدار با اشرار و کشته گشتن جمعی از مشاهیر در این فتنهٔ خطیر سنهٔ هزار و دویست و شصت و پنج سال دوم جلوس همایون

یاغیگری و نافرمانی گروهی از

عظماء و خوانین قبایل بختیاری و سایر طوایف اکراد و تسخیر معاقل و قلاع ایشان بدست نواب خانلر میرزا احتشام الدوله سنهٔ هزار و دویست و شصت و پنج سال دوم جلوس همایون

فتنهٔ شیخ نصرخان حکمدار

بندر بوشهر و محاصرهٔ لشکر ایالت فارس شهر بوشهر را و پیوستن جنگ بحکم نواب بهرام میرزا معز الدوله و رفع آن داهیه در سال دوم جلوس همایون

فتنهٔ شیخ حسین بن عم شیخ نصرخان

در بندر بوشهر و یاغیگری با دولت علیه و دفع وی و تسکین غوغا بدست مصطفیقلیخان قراگوزلو سرتیپ از جانب نواب فیروز میرزا نصرة الدوله سنهٔ هزار و دویست و شصت و شش سال سوم جلوس همایون

طغیان میرزا قوام الدین طباطبائی

بمعاونت مشایخ اعراب و استظهار بمعاقل چم ملاوی و کلاب و تسخیر آن قلاع حصین بدست سلیمان خان سهام الدوله و دستگیر شدن خود و برادرزادگانش میرزا سلطان محمد خان و میرزا کمال الدین خان پسران میرزا منصور خان بدست عباسقلیخان سرکردهٔ زنجانی سنهٔ هزار و دویست و شصت و شش سال سوم جلوس همایون

فتنهٔ محمد باقر خان نوئی

از متمردهٔ خوانین الوار پشتکوه و دفع وی بدست عباسقلیخان سردار لاریجانی سنهٔ هزار و دویست و شصت و شش

ایلغار عساکر منصوره بسمت سرخس

و تاختن احشام و مواشی ترکمان و حدود و حواشی آن شهر بسرداری نواب سلطان مراد میرزا حسام السلطنه سنهٔ هزار و دویست و شصت و هفت سال چهارم جلوس همایون

فتنه و فساد قبایل بلوچ

و تنبیه ایشان و تنظیم بلوچستان بدست یار محمد خان ظهیر الدوله هروی و لشکر هرات سنهٔ هزار و دویست و شصت و هفت سال چهارم جلوس همایون

تدمیر پسران امام وردیخان نیشابوری

و تخریب سقناقهای ایشان که قلعهٔ حسین آباد و نوربندجان است بدست اللهقلیخان حاکم نیشابور سنهٔ هزار و دویست و شصت و هفت سال چهارم جلوس همایون

تنبیه اهالی لارستان فارس

که بواسطهٔ قلاع مستحکمه و جبال شامخه راه طغیان و خودسری میسپردند بدست نواب فیروز میرزا نصرة الدوله سنهٔ هزار و دویست و شصت و هفت سال چهارم جلوس همایون

جنگ عساکر منصوره

با قبایل متفقهٔ میانهٔ تراکمهٔ دشت گرگان و هزیمت حشر ترکمان بسرداری جعفر قلیخان میر پنجه و اخر ذیقعده سنهٔ هزار و دویست و شصت و هفت سال چهارم جلوس همایون

جنگ نواب سلطان مراد میرزا

حسام السلطنه در تربیت جند ترکمانیه با طوایف ترکمان که بتاخت و تاز آمده بودند و هزیمت دادن ایشان و اسیر بستن آوردن و کشتار سخت نمودن سنه هزار و دویست و شصت و هشت سال پنجم جلوس همایون

تسخیر و تصرف جزیرهٔ خارک

بدست میرزا حسنعلیخان حاکم بندر ابوشهر و فرار شیخ حسین عرب متمرد بکشتی که جزو محمره است سنه هزار و دویست و شصت و هشت سال پنجم جلوس همایون

فتح و تخریب معاقل

و حصون صعبهٔ لارستان و گرمسیرات فارس که همه از سنگ و گچ ساخته و مساکن طاغیان آن خطه بود منها قلعه سفید مشهور و منها شهرباری که ربع فرسخ از دروازه آن تا بالای کوه بود مشتمل بر بروج غالبه که هر یک اسمی داشته بدست نواب فیروز میرزا نصرة الدوله سنه هزار و دویست و شصت و هشت سال پنجم جلوس همایون

فتنهٔ اشرار خطهٔ خوانسار

و دفع ایشان بدست نواب احمد میرزا حاکم انجا

تدمیر اشرار لرستان

و قتل نصیر خان جودکی رئیس ایشان بدست نواب خانلر میرزا احتشام الدوله سنه هزار و دویست و شصت و هشت سال پنجم جلوس همایون

تنبیه متمردین گرمسیرات فارس

و قتل حاجی ابوالحسن اهرمی رئیس و طاغیه ایشان و تخریب قلاع صعبهٔ ثلاثه بلوک اهرم که یکی در جلکه و دو در کوه است و هکذا فتح قلاع دیگر که در بلوک جویم و بید شهر افتاده و در تصرف اشرار بود بدست میرزا محمد علیخان ناظم الملک از جانب نواب فیروز میرزا نصرة الدوله سنه

هزار و دویست و شصت و هشت سال پنجم جلوس همایون

فتح قلعهٔ نشکن

و قلعهٔ سرباز در بلوچستان سنه هزار و دویست و شصت و هشت سال پنجم جلوس همایون

تسخیر و فتح قلعهٔ قوچان

که از معاقل حصینهٔ خراسان و سه قلعه بود در تو است و استخلاص انجا از دست محمد رفیع خان قوچانی و فرار مشارالیه بهرات و شفاعت سعید محمد خان سردار حاکم هرات و عفو او در ایالت نواب سلطان مراد میرزا حسام السلطنه سنه هزار و دویست و شصت و هشت سال پنجم جلوس همایون

تسخیر قلعهٔ کرنک و طاقان

از قلاع رزینهٔ خراسان و اطاعت اهالی در ایالت نواب سلطان مراد میرزا حسام السلطنه سنه هزار و دویست و شصت و هشت سال پنجم جلوس همایون

جنگ محمد رحیمخان حاکم بجنورد

با ترکمان و شکست دادن و کشتار کردن سنه هزار و دویست و شصت و نه سال ششم جلوس همایون

تنبیه و دفع تطاول

و شرارت طوایف کاکاوند و خالدوند در لرستان بدست نواب بلند مرتبه میرزا در ایالت نواب خانلر میرزا احتشام الدوله سنه هزار و دویست و شصت و نه سال ششم جلوس همایون

تخریب قلعهٔ حصینه

علیمحمد خان فرهادی از متمردین و طغات در حکومت چراغعلیخان سراج الملک سنه هزار و دویست و شصت و نه سال ششم جلوس همایون

جنگ افراسیاب خان بردی

با ترکمان در تاریخ مذکور

جنگ یزدان و یردیخان

برادر رستمخان ایلخانی زعفرانلو و کرت با ترکمان در عیاب ایلخانی فی التاریخ

فتح و تصرف قلعهٔ مکران

و کیج از صعاب قلاع و در میان دویست هزار اهل افتاده و تا کنون کسی را که با نجا قشون برده و سوق عسکر کرده باشد نشان نمیدهند و اطاعت دین محمد خان مقدم عظماء بلوچ فی التاریخ

محاربه افواج قاهره

با جماعت تابینه در ولایت تبریز و قمع و استیصال ایشان زمان حکومت مؤید الدوله در فارس سنه هزار و دویست و شصت و نه

جنگ لشکر ظفر پیکر

که ساخلوی مرو بودند با محمد امین خان ملک خوارزم که بر سر مرو لشکر کشیده و دعوی تصرف و نفاذ حکم را مطالبه خراجی باسم زکوة از اهالی میکرد و شکستن وی بر وجه فاحش سنه هزار و دویست و شصت و نه سال ششم جلوس همایون

جنگ قشون نصرت نمون

مامور ساخلوی مرو در یکه نزلی مرو وقت رفتن انجا با سوارهٔ ترکمان در ایالت حسام السلطنه سنه هزار و دویست و هفتاد

دفع محمد علیخان بختیاری

هفت لنگ که بشرارت و قطع طریق مشتهر و در یکی از قلاع صعبه مستظهر بود با تبعه و بستگان بدست امیرزاده ابرهیم میرزا نایب الحکومه عربستان و سوارهٔ بختیاری و با جزئی فوج لرستان و التجاء او بجناب حاجی شیخ جعفر مجتهد علیه الرحمه سنه هزار و دویست و هفتاد

محاربات لشکر قیامت اثر

بسرداری امیرزاده ابوالقاسم خان و نصرالله خان نصر الملک سرتیپ افواج کلپایکانی امیر تومان در بندر عباس با شیخ عبدالرحمن از مشایخ اعراب و صید ثوینی پسر امام مسقط و شکستهای فاحش دادن با آنکه از توپ و قورخانه و لوازم استحکام و جهازات و جمعیت و حفر خندق هیچ فرو نگذاشته بودند و فتح و تسخیر و تصرف بندر عباس عنوة و انفاذ انشهر از ید متمردین و طغات در هشتم جمادی الثانیه سنه هزار و دویست و هفتاد سال هفتم جلوس همایون

فتح و تسخیر قلعهٔ کهنز

که از قلاع صعبه گرمسیرات کرمان است و اخراج از تحت تصرف طاغیان و یاغیان که بهوای بندر عباس راه خودسری گرفته بودند بدست رضاقلیخان عرب و امامقلیخان که با فوج عرب و کرمان از جانب سردار محمد حسنخان حاکم انملک مامور بودند سنه هزار و دویست و هفتاد

جنگ حاجی خان بیک

و قدرة الله آقا با مدد یزدان و یردیخان برادر رستمخان ایلخانی با جماعت متحالفه منفقه ترکمان که بر سر بعضی از قرای بلوک قوچان تاخته بودند سنه هزار و دویست و هفتاد سال هفتم جلوس همایون

مراقعهٔ شاهزادهٔ محمد یوسف افغان

مستحفظ حدود جام با تراکمه که بقصد ترکتاز آمده بودند در فرمانفرمائی نواب فریدون میرزا سنهٔ هزار و دویست و هفتاد سال هفتم جلوس همایون

فتح کلّی و تسخیر کامل کلات

و فرار جعفرآقای کلاتی که براه نفاق میرفت بدست نواب فریدون میرزا فرمانفرمای خراسان سنهٔ هزار و دویست و هفتاد سال هفتم جلوس همایون

سوق عسکر بر سر عموم

تراکمهٔ آتک نشین و جنگ ایشان با امیرخان سرکردهٔ قورت بیکلو و جوادخان سرکردهٔ شقاقی که مقدمه و طلایه بودند و شکست خوردن ترکمان و توقف اردو در عشق آباد و فرار جمیع قبایل و اویماقات تراکمهٔ آتک و تخریب کافهٔ سقناقات و مغافل ایشان که سی و شش قلعه بوده و تحریق تمام آذوقه و اسباب و اثاث ایشان بسرداری نواب حاج سلیمان میرزا شعاع الدوله سنهٔ هزار و دویست و هفتاد و یک سال هشتم جلوس همایون

فتح قلعهٔ درز

و فرار محمدعلیخان بختیاری چهارلنگ از جملهٔ یاغیان و اشرار مشهور بدست ابرهیم میرزا امیرزاده سنهٔ هزار و دویست و هفتاد و یک

جنگ عساکر منصور

که مستحفظین کلات بودند با جعفرآقای کلاتی متصرف علی سبیل التغلب سابق که بعد از فتح کلات بخوارزم گریخته بود و در اینموقع با جماعت قراپاپی حمله بر کلات کرده بوده است و هزیمت مشارالیه و قتل برادرش بسرداری میرزا ابرهیمخان سنهٔ هزار و دویست و هفتاد و یک سال هشتم جلوس همایون

جنگ محمدحسنخان سردار

حکمران یزد و کرمان با قبایل غارتگر بلوچ که بقصد تاخت و تاراج رعایای سیستان آمده بودند سنهٔ هزار و دویست و هفتاد و یک سال هشتم جلوس همایون

تنبیه طوایف سلک وند لرستانی

در حکومت نواب خانلر میرزا احتشام الدوله سنهٔ هزار و دویست و هفتاد و یک سال هشتم جلوس همایون

جنگ محمدحسنخان سردار

حاکم کرمان با کل محمدخان بلوچ یاغی متمرد در قلعهٔ ابزندجان و فتح آنجا و قتال و تفریق گروه ماردین سنهٔ هزار و دویست و هفتاد و یک سال هشتم جلوس همایون

جنگ حسنخان سبزواری

از جانب فرمانفرمای خراسان با لشکر اوزبک در تپهٔ سرخس که از جانب خان خیوق آمده بودند و شکست خوردن آنجماعت سنهٔ هزار و دویست و هفتاد و یک سال هشتم جلوس همایون

جنگها و محاربات عساکر منصوره

با لشکر اوزبک در سرخس که محمدامین خان خوارزم شاه مامور گرفتن سرخس کرده بود در فرمانفرمائی نواب فریدون میرزا در تاریخ مذکور

محاربات عظمی و هزیمت

جمیع اردوی خوارزمشاه و قتل مشارالیه با جمعی کثیر از منسوبان و بنی اعمام و محرمها و خواص و غیرهم و در حق سر خوارزمشاه که در اینجنگ بریده و آورده شد سروش اصفهانی سروده است

اوفر خوارزمشه که بدو کیوان با سرش آمد در این مبارک ایوان در سلخ جمادی الثانیه سنهٔ هزار و

دویست و هفتاد و یک سال هشتم جلوس همایون

تخریب سقناق سخت قراپاپ

و ارعاج طوایف متواطنهٔ تراکمه و سایر اویماقات آن صفحات از آنجا بمواطن مالوفهٔ ایشان بدست نواب فریدون میرزا فرمانفرما که بعد از قتل خان خیوق از سرخس بمرو رفته و از آنجا بر سر قراپاپ یورش برده بود و نصب خانوار سلطان هزاره در آنمقام بحکومت آن حدود سنه هزار و دویست و هفتاد و یک سال هشتم جلوس همایون

تنبیه عباسخان یاغی نیرزاهی

باستظهار قلعهٔ نیرزاه من اعمال فارس که وصل بشبانکاره است و فرار او با اتباع و تخریب قلعه و محکمه‌اش سنهٔ هزار و دویست و هفتاد و دو سال نهم جلوس همایون

جنگ میرعلیخان امیر قاین

با افاغنه که بتاراج و تاخت قاینات از مملکت محروسهٔ خراسان آمده بودند و هزیمت و قتل و اسر آنجماعت سنهٔ هزار و دویست و هفتاد و دو سال نهم جلوس همایون

جنگ سوارهٔ بجنوردی

و چکنی و بسطامی و یزدبنی و بموت و کلکلان بسرداری جعفرقلیخان ایلخانی حکمران استراباد با طایفهٔ تکه که یاغی این دولت و مانع جمعی از ترکمان که عزیمت خدمتگذاری این دولت داشته آمده شده بودند سنهٔ هزار و دویست و هفتاد و دو سال نهم جلوس همایون

جنگ جعفرقلیخان ایلخانی

حکمران استراباد با لشکر طوایف تکه که قصد تخطی از حدود و تطاول و چپاول داشته‌اند سنهٔ هزار و دویست و هفتاد و دو سال نهم جلوس همایون

محاربهٔ لشکر منصور

در بلوچستان با احمدشاه خان بمی و برادرش نادرشاه خان بمی که بقلعهٔ محکمهٔ بسب استظهار جسته و یاغی شده بودند بسرداری امام علیخان سرتیپ و تسخیر آن قلعه و تخریب آن و دستگیر ساختن مشارالیهما در حکومت سپهدار بکرمان سنهٔ هزار و دویست و هفتاد و دو سال نهم جلوس همایون

محاربهٔ لشکر منصور

بسرداری سامخان و پاشاخان در غوریان با افاغنهٔ هرات که برای قتل سامخان ایلخانی مزبور مامور شده بودند سنهٔ هزار و دویست و هفتاد و دو

سوق عسکر بر سر مملکت هرات

بسرداری حکمدار خراسان نواب سلطانمراد میرزا حسام السلطنه و جنگ قشون ظفرنمون در کنار قلعهٔ زنده‌جان بسرداری سامخان ایلخانی و سرکردگی صفرعلیخان شاهیسون با لشکر افغان بسرداری سردار احمدخان قلعه کاهی و شاهزاده محمد درانی سنهٔ هزار و دویست و هفتاد و دو سال نهم جلوس همایون

محاصرهٔ غوریان

و تسلیم شدن سردار مجیدخان و فتح غوریان سنهٔ هزار و دویست و هفتاد و دو

جنگ قشون ظفرنمون

بسرداری سامخان ایلخانی و پاشاخان مکری در ظاهر هرات در چمن سنگ سفید با افاغنه سنهٔ هزار و دویست و هفتاد و دو سال نهم جلوس همایون

استرداد دو عراده توپ

که یکی از عهد شاه مرحوم برده و دیگری را نواب

حمزه میرزا ابظهیر الدوله واکذار کرده با بیرقی که از دست بیرقدار نیشابوری کرفته شده بود

ازعاج واستخراج شاهزاده

محمد یوسف صاحب خروج هرات وشاهزاده محسن و خاجی غلامخان وپیر محمد خان وحبس ایشان در اردوی دولتی بحکم سردار اعظم ایران وفرمانکذار خراسان نواب سلطانمراد میرزا حسام السلطنه سنهٔ هزار ودویست وهفتاد ودو سال نهم جلوس همایون

محاربهٔ لشکر منصور

با کروه جمشید وفیروزکوهی وبردرانی بریاست الله قلیخان جمشیدی برادر عبد الله خان که از هرات فرار میکردند سنهٔ هزار ودویست وهفتاد ودو سال نهم جلوس همایون

فتح قلاع حصینه

لاش وفراه واسفزار از قلاع هرات بدست رحمة الله خان وامیر علیخان قاینی وسردار علیخان سیستانی سنهٔ هزار ودویست وهفتاد ودو سال نهم جلوس همایون

فتح هرات در روز شنبه

بیست وپنجم صفر المظفر وتشرف سرتیب عیسی خان و عبد الله خان جمشید وبیکلربیکی وفتح الله خان فیروزکوهی در معیت ساسخان ایلخانی بخدمت سالار اعظم لشکر ایران نواب حسام السلطنه سنه هزار ودویست وهفتاد وسه سال دهم جلوس همایون

ورود عساکر منصوره

در رکاب نواب حسام السلطنه بهرات در یوم جمعه غرهٔ ربیع الاول وخواندن خطبه وضرب سکه باسم اعلیحضرت ظل اللهی دام سلطانه سنهٔ هزار ودویست وهفتاد وسه سال دهم جلوس همایون

جنک لشکر منصور

بسرداری حسین خان سرتیپ شاهسون که خامل خلاع ووجوه از طهران بهرات بود در نواحی جام باجماعت سوارهٔ سرخس وقراباب واخال سنهٔ هزار ودویست وهفتاد وسه سال دهم جلوس همایون

محاربهٔ عساکر راجعه

از هرات باتراکمه وهزیمت دادن آنها وکرفتن اسراء ومواشی بسیار که میبردند سنهٔ هزار ودویست وهفتاد وسه سال دهم جلوس همایون

جنکها ومحاربات دولت علیهٔ ایران

با دولت بهیهٔ انکلیس در حدود فارس وسواحل خلیج بسرداری میرزا محمد خان سپهسالار اعظم ومهرعلیخان شجاع الملک که از عشر اول جمادی الاولی سنهٔ هزار ودویست وهفتاد وسه سال دهم جلوس همیون در پیوست

محاربه وتدمیر اشرار تراکمه

سرخسی وقراباب که جمعیت کثیری بعزم تاخت نواحی نیشابور امده بودند وقشون ظفر نمون مامور حراست سرحد آنها را شکسته بسیاری را کشت وبقیة السیف فرار نمودند سنهٔ هزار ودویست وهفتاد وسه سال دهم جلوس همایون

جنک حسنخان قراپاپاق

با ترکمان فیما بین خواف وغوریان وبعضی نواحی دیکر خراسان سنهٔ هزار ودویست وهفتاد وچهار سال یازدهم جلوس همایون

جنک عساکر منصور

بسرداری سبحانقلیخان نایب الحکومه برادر جعفرقلیخان ایلخانی حکمران استراباد با قشون غارتکر ترکمان که سردار ایشان آق محمد سردار بود بقصد بجنورد می امده اند وقتل کثیر از ایشان سنه هزار ودویست وهفتاد وچهار سال یازدهم جلوس همایون

جنک جعفرقلیخان ایلخانی

بیکلربیکی استراباد با اشرار ترکمانیه واو به جعفربای ترکمان وتدمیر ایشان کاملا سنهٔ هزار ودویست وهفتاد وچهار سال یازدهم جلوس همایون

تدمیر تراکمهٔ خاک سرخس ومرو

که مصدر شرارت بودند در سه فرسخی مرو سنهٔ هزار ودویست وهفتاد وچهار سال یازدهم جلوس همیون

سوق عسکر بر سر تراکمهٔ سرخس ومرو

که یاغی وخودسر شده بودند واجتماع ایشان در مرو وتحصن جستن ومحاصرهٔ لشکر منصور ایشان را امدن وبالاخره امان خواستن وایمن شدن سنهٔ هزار و دویست وهفتاد وچهار سال یازدهم جلوس همایون

مصادمهٔ لشکر دولت ابد ایت

با دو کروه از تراکمهٔ ضلالت پژوه تکه وساری قلعه که بقصد تاخت حدود می امده اند ومخذول ومتفرق شدن ایشان بدست محمد رحیمخان سنه هزار و دویست وهفتاد وچهار سال یازدهم جلوس همایون

تصادف سواره وپیادهٔ عساکر منصور

در چشمه کیلک با کروهی از ترکمان که بقصد تاخت بعضی از حدود خراسان می امدند ومحاربه وشکست دادن انجماعت سنهٔ هزار ودویست وهفتاد وچهار سال یازدهم جلوس همایون

جنک شدید با ترکمانهای غارتکر

که بحدود بجنورد حمله کرده بودند وشکستن ایشان وبشمار امدن یکصد نفر مقتول از انجماعت مخذول و هزیمت بقیة السیف بدست فرستادکان جعفرقلیخان حکمران استراباد سنهٔ هزار ودویست وهفتاد وپنج سال دوازدهم جلوس همایون

تنبیه وتدمیر تراکمهٔ طرثی والامان

که در حواشی ایالت شرقیه مصدر شرارت بودند بدست نواب حمزه میرزا حشمة الدوله سنه هزار و دویست وهفتاد وشش سال سیزدهم جلوس همایون

تدمیر وتنبیه تراکمه داز

از جانب نواب ملک آرا حکمدار مازندران واستراباد وتعاقب ایشان تا اتلق که مجموعهٔ طوایف ترکمان است سنه هزار ودویست وهفتاد وهفت سال چهاردهم جلوس همایون

جنک عساکر منصور

با قبایل ترکمان بسرداری نواب حمزه میرزا حشمة الدوله حکمدار خراسان ومستشاری قوام الدوله وزیر انسامان در ظاهر قلعهٔ شهر قدیم مرو موسوم بقلعهٔ محمد نیازخان وشکست وفرار کافهٔ قبایل طغات ترکان از داخلهٔ مرو که سفناق ومحکمهٔ خود قرار داده بودند با عیال واثقال سنهٔ هزار ودویست وهفتاد وهفت سال چهاردهم جلوس همایون

شورش اهالی عربستان

بر ضیاء الملک والد مؤلف رحمه الله درین شورید واضطراب واغتشاش وانقلاب خوزستان بندهٔ مؤلف خود که نایب الایاله انمملکت بود مدت چهار ماه در قلعهٔ سلاسل تحصن داشت واز طول مدت

محاصره بنهایت عسرت میکذرانید

تسخیر قلعهٔ پل اتن

وندهمیر طایفهٔ سالور در تاریخ مذکور

محاربهٔ قشون حاضر خراسان

با ترکمان مرو و شکست یافتن از انجماعت بشومی تدبیر میرزا محمد قوام الدوله وزیر خراسان و مخالفت وی با نواب حمزه میرزا حشمة الدوله حکمران و سردار آن سامان در تاریخ مذکور و در این جنک قرب سی هزار از افواج ایرانی مابین قتیل واسیر عرصهٔ دمار کردید

محاربهٔ سوارهٔ حاضر مشهد مقدس

دقوچانی و بجنوردی و دره جزی بسرداری حیدر قلیخان ایلخانی شادلو از جانب حسام السلطنه با ترکمان عشق آبادی و اخالی که در یکفرسخی قلعهٔ اناو یورت کرفته و آب اناو را قطع میخواستند نمود و خود نزاع کردند و تنبیه کامل و تفریق جمع ایشان سنهٔ هزار و دویست و هفتاد و هشت سال پانزدهم جلوس همایون

قتل و تفریق هزار نفر

سوارهٔ تکهٔ ترکمان مروی که بسرداری امان سعید و محمد شیخ از قراولخانهای قلعهٔ سرخس بتاخت کذشته آمده بودند و نواب سلطانزاده میرزا حسام السلطنه تا استعداد مالی و رجالی بسمت سرخس سرحدات با جمعی سواره شصت فرسنک ایلغار کرده در آخر خاک زاوه بر سر ترکمانان رسید و جنکی سخت در پیوست تا تمام هزار مابین کشتار و اسیر تقسیم شدند الاخوذ طاغیین مذکورین سنهٔ هزار و دویست و هفتاد و هشت سال پانزدهم جلوس همایون

جنک در رباط ماهی

با ترکمان که نیز محمد شیخ آورده بود و شکستن و تعاقب ایشان الی پنج فرسنک و قتل سردار تراکمه محمد شیخ با برادرزاده اش و بعضی از رؤساء بسرداری محمد ولیخان سردار قشون خراسان سنهٔ هزار و دویست و هفتاد و هشت سال پانزدهم جلوس همایون

تسخیر قلعهٔ انکوران در کرمان

وندهمیر یاغیان انجا بمأموریت امیر سعد خان رودباری و کرفتن چهار توپ و آوردن آنها از قلعهٔ مزبوره بطهران در وزارت محمد اسمعیل خان وکیل الملک سنهٔ هزار و دویست و هفتاد و هشت سال پانزدهم جلوس همایون

محاربه با تراکمه

بسرداری محمد ناصر خان ظهیر الدوله حکمران استراباد سنهٔ هزار و دویست و هفتاد و نه سال شانزدهم جلوس همایون

تنبیه طایفهٔ دیکر ترکمان

بدست حیدر قلیخان حاکم بجنورد سنهٔ هزار و دویست و هفتاد و نه سال شانزدهم جلوس همایون

تدمیر امیر حسینخان ایلخانی

زعفرانلو شجاع الدوله اشرار ترکمان را سنهٔ هزار و دویست و هفتاد و نه سال شانزدهم جلوس همایون

محاربه و تدمیر تراکمهٔ سالور

و ساروق بدست مظفر الدوله سنهٔ هزار و دویست و هشتاد سال هفدهم جلوس همایون

تنبیه و تدمیر طایفهٔ

شتر بسکوند لرستان بدست امیرزاده حسام الدو

پسر عماد الدوله سنهٔ هزار و دویست و هشتاد سال هفدهم جلوس همایون

قتال و قتل ترکمان

بسرداری محمد علیخان بیکلربیکی استراباد و عباسقلیخان سرتیپ لاریجانی سنهٔ هزار و دویست و هشتاد سال هفدهم جلوس همایون

قتال و قتل اشرار ترکمان

بسرداری جعفر قلیخان امیر تومان سنهٔ هزار و دویست و هشتاد سال هفدهم جلوس همایون

جنک بلوچ و تسخیر

و تخریب قلعهٔ ایرافشان از قلاع مستحکمهٔ بلوچستان بدست ابراهیمخان سرهنک بلوچ سنهٔ هزار و دویست و هشتاد و یک سال هیجدهم جلوس همایون

تسلیم و انقیاد ترکمانهای ککلان

و بیوتات از سطوت عسکریکه بسرداری میرزا محمد خان سپهسالار اعظم بر سر ایشان سوق میشد و وفود پنجاه و شش نفر از رؤسای ایشان نزد سپهسالار مشار الیه در چمن کالپوش که محل توقف اردو بود و التزام اطاعت و تعهد رعیتی و خدمت و اداء باج و خراج مع بقایای چندین ساله و رد آنچه از رعایای ایران بسرقت و تاراج برده اند سنهٔ هزار و دویست و هشتاد و یک سال هیجدهم جلوس همایون

جنک سنکر غائی

که از معاقل صعب و سقناقهای محکم است و کشتار طایفهٔ غایی بسرداری حیدر قلیخان ایلخانی سهام الدوله و سلیمانخان افشار و مصطفی قلیخان قراکوزلو و حبیب الله خان تنکابنی و صفر علیخان سرتیپ

شاهسون اینانلو سنهٔ هزار و دویست و هشتاد و یک سال هیجدهم جلوس همایون

تنبیه طوایف دیکر

از طاغیان و یاغیان بدست امراء دیکر از سرداران دولت روز افزون فی التاریخ المذکور

جنک سپهسالار اعظم

با قبایل بیوت که بسرداری پسر محمد شیخ و غیره بتاخت محال باخرز خراسان آمده بودند سنهٔ هزار و دویست و هشتاد و یک سال هیجدهم جلوس همایون

جنک سردار اینکه

از اردوی بزرک میرزا محمد خان قاجار سپهسالار اعظم مأمور شده بودند با طوایف طاغیهٔ اترک و تسلیم شدن اشرار قرانچی و تخریب مدرسهٔ اترک و مدرسهٔ کش تپه که معقل و محکمهٔ یاغیهای اترک نشین بودند سنهٔ هزار و دویست و هشتاد و یک سال هیجدهم جلوس همایون

جنک با سوارهٔ غارتکر ترکمان مرو

که بعضی از قرای قاین را تاخته بودند بسرداری عبد الباقی خان و غرق شدن پانصد نفر ترکمان در رود هرات سنهٔ هزار و دویست و هشتاد و دو سال نوزدهم جلوس همایون

جنک سوارهٔ شاهسون و اینانلو

و خراسانی با ترکمانهای قرایاب و تدمیر ایشان و سایر اشرار آن سامان سنهٔ هزار و دویست و هشتاد و دو سال نوزدهم جلوس همایون

تفریق هزار و هشتصد سوار

از تراکمهٔ مرو و ساروق که بعزم تاخت سرحدات

خراسان آمده بودند و از استعداد سپاه منصور
ساخلوی آن حدود و ثغور اطلاع بهم رسانیده ناچار
راه فرار اختیار کردند سنه هزار و دویست و هشتاد
و دو سال نوزدهم جلوس همایون

تفریق چهار هزار ترکمان

بر ریاست نوروز بردیخان ترکمان بقصد تاخت و تاز
دره جز آمده بودند و از عده و عُده قشون ساخلوی
مطلع گردیده بی نیل مرام راه رجعت گرفتند سنه هزار
و دویست و هشتاد و دو سال نوزدهم جلوس همایون

تنبیه یاغیها و اشرار صفحات

اورامان کردستان بدست امان الله خان والی کردستان
سنه هزار و دویست و هشتاد و سه سال بیستم
جلوس همایون

جنگ و تفریق و تنبیه

ترکمانهای دونه و مهنه و انجیر قلعه و اطراف آن و تخریب
محکمها و مغافل ایشان بسرداری حسینخان شهاب
الملک شاهسون سنه هزار و دویست و هشتاد و
سه سال بیستم جلوس همایون

جنگ الله یارخان سرتیپ دره جزی

با ترکمانهای تکه مروی سنه هزار و دویست و هشتاد و
سه سال بیستم جلوس همایون

جنگ نواب والا کیومرث میرزا

ملک آرای با ایشان متنبی که موسوم بمراد و بتقلید
و طراری خود را در میان ترکمانهای طایفهٔ جعفربای
پیغمبر بقلم آورده بود در آق قلعه و هدف گلوله نواب
والا شدن شخص ایشان مذکور و هزیمت جمیع تبعه
و پیروان وی سنه هزار و دویست و هشتاد و چهار

سال بیست و یکم جلوس همایون

جنگ و قتل عام طوایف طاغیه

گوکلان و یموت بسوق عسکر جرّار بسرداری سهام
الدوله حیدرقلیخان ایلخانی و سایر سردارهای
مشهور حاضر رکاب در سفر اول مشهد مقدس که از
آنجمله بود امیر حسینخان شجاع الدوله ایلخانی زعفرانلو
و کلب حسینخان امین نظام و حسینقلیخان سرکرده
سوارهٔ مخصوص و صفرعلیخان سرتیپ و زین العابدین
خان سرتیپ و سبحانقلیخان و شیرمحمدخان دو برادر
سهام الدوله و غیرهم که مغافصةً بر سر قبایل ترکمان
های طاغی یاغی مشارالیهم ریختند و آوردن اسرای
بسیار و رؤس بیشمار بمنزل کاشی دار سنه هزار و
دویست و هشتاد و چهار سال بیست و یکم جلوس همایون

غلبهٔ قشون ظفرنمون

بر ابراهیمخان بلوچ و تسخیر قلعهٔ نادعلی که انمند
رود هیرمند واقع است از قلاع محکمهٔ بلوچستان
سنه هزار و دویست و هشتاد و چهار سال بیست
و یکم جلوس همایون

مغافصه و محاربه تکه مرو

ترکمانهای یاغی در قاری قلعه که محکمهٔ جمیع طوایف
ترکمان است بسرداری حیدرقلیخان ایلخانی سنه
هزار و دویست و هشتاد و پنج سال بیست و دوم
جلوس همایون

حمله و جنگ امیر حسینخان

شجاع الدوله و حیدرقلیخان سهام الدوله در
صحرای اتک اخال نشین با طایفه تکه مروی اخال
نشین و غلبه و کشتار فاحش از ایشان سنه هزار و

دویست و هشتاد و پنج سال بیست و دوم جلوس همایون

جنگ اورامان کردستان

و تسخیر و تدمیر قبایل و ایلات یاغی و طاغی آنجا در ایالت نواب
والا حاجی فرهاد میرزا معتمدالدوله بسرداری حاجی قنبر
علیخان سعدالملک و مصطفی قلیخان اعتمادالسلطنه
سنه هزار و دویست و هشتاد و شش سال بیست و سوم
جلوس همایون

جنگ نواب حمزه میرزا حشمة الدوله

با ترکمانها و تسخیر قاری قلعه و طرن و قوشه سنه هزار
و دویست و هشتاد و شش سال بیست و سوم جلوس همایون

جنگ و تنبیه نور علی

از طایفهٔ جعفربای ترکمان بدست سلیمانخان صاحب اختیار
حکمران استراباد سنه هزار و دویست و هشتاد و هفت سال
بیست و چهارم جلوس همایون

تنبیه و تدمیر متمردان بلوچستان

بدست ابراهیمخان بدستورالعمل سردار محمد اسمعیلخان
وکیل الملک حکمران کرمان و بلوچستان سنه هزار و
دویست و هشتاد و هفت سال بیست و چهارم جلوس همایون

جنگ حیدرقلیخان ایلخانی

در سمت تکه با ترکمانهای آن حدود و مقتلهٔ بزرگ از ترکمان
و خبر این فیروزی در دارالسلام بغداد بخاکپای مبارک
افتاد سنه هزار و دویست و هشتاد و هفت سال بیست
و چهارم جلوس همایون

جنگ حیدرقلیخان

سهام الدوله ایلخانی و سردار کل خراسان با ایشان
پیشوای ترکمانها در حوالی جاجرم و قتل شخص ایشان با
جمعی از سوارهٔ ترکمان و فرار بقیة السیف سنه هزار و

دویست و هشتاد و هشت سال بیست و پنجم جلوس همایون

جنگ امیر سعد خان سرحد

با سرافرازخان بلوچ که جمعیتی بهم زده بود و دم از طغیان
و خودسری میزد و دستگیر شدن او و قتل یکصد و پنجاه
نفر از متابعینش سنه هزار و دویست و هشتاد و هشت
سال بیست و پنجم جلوس همایون

جنگ ابوالحسنخان

ولد امیر حسینخان شجاع الدوله با ترکمانهای غارتگر که
بتاخت اسفراین و آن حدود آمده بودند و دستگیر کردن عوض
مرادخان سردار را با هیجده نفر از همراهانش و سیاست
شدن ایشان بدست شجاع الدوله سنه هزار و دویست
و هشتاد و هشت سال بیست و پنجم جلوس همایون

جنگ با ترکمانهای طاغی

که هزار و هشتصد نفر سواره و پیاده بودند و در حوالی
سرخس نمودار شده عازم تاخت و تاز آن حدود بودند بسرداری
سهام الدوله ایلخانی بحکم نواب حسام السلطنه و قتل و
تفریق و اسرا ایشان سنه هزار و دویست و هشتاد و هشت
سال بیست و پنجم جلوس همایون

جنگ با ترکمان که دو هزار سوار بودند

در اطراف قلعهٔ قرانیکان و شکستن آنها بحملهٔ سربازهای
ترشیزی و پیادهٔ چوکانی و اهل قلعه و اسیر شدن جمعی کثیر
از ایشان سنه هزار و دویست و هشتاد و هشت سال
بیست و پنجم جلوس همایون

جنگ نواب سلطان مراد میرزا

حسام السلطنه با توجه سردار ترکمان که با دو هزار سوار
ترکمان حمله آورده بود و قتل سردار مشارالیه با سیصد
نفر رؤسا آنجماعت و هزیمت باقی سنه هزار و دویست

وهشتاد ونه سال بیست وششم جلوس همایون

جنگ نواب سلطانمراد میرزا

حسام السلطنه با بعضی از قبایل ترکمان که بقصد غارت وهنب رعیت خراسان بعضی از حدود ورود نموده بودند وحملهٔ نواب مشارالیه مغافصةً بعد از ایلغار وقتل و اهلاک وتفریق انجماعت سنه هزار ودویست وهشتاد و سال بیست وششم جلوس همایون

جنگ یار محمد خان حاکم بجنورد

با اشرار تراکمه وتنبیه کامل از ایشان سنهٔ هزار ودویست وهشتاد ونه سال بیست وششم جلوس همایون

ایلغار وجنگ سوارهٔ نزدیکی

بحکم نواب جهانسوز میرزا با سوارهٔ تراکمه که قریهٔ بیاره را تاخته بودند وقتل وتفریق انجماعت واسترداد نفوس واموال ومواشی سنه هزار ودویست ونود سال بیست وهفتم جلوس همایون

جنگ امیر حسینخان شجاع الدوله

حاکم قوچان والله یارخان حاکم دره جز بدستور العمل حسین خان نظام الدوله شاهسون والی خراسان با تراکمهٔ مرو وسالور وساروق واخالی که عزیمت تاختن خراسان داشتند سنهٔ هزار ودویست ونود ویک سال بیست وهشتم جلوس همایون

قتل خوجه قه سردار ترکمان

که با جمعیت بسیار بتاختن سرحدات خراسان آمده بودند باکثری از همراهانش وتفریق بقیة السیف بدست سپاه منصور سنهٔ هزار ودویست ونود ودو سال بیست ونهم جلوس همایون

جنگ مصطفیقلیخان میرپنج

رئیس اردوی خراسان با غاشور لنک وادنه نفس که باگروه انبوهی ترکمان بتاختن سرحدات خراسان آمده بودند وقتل غاشور لنک ودستگیر شدن ادنه نفس باجماعتی از فرسان نامی ترکمان سنهٔ هزار ودویست و نود وسه سال سی ام از جلوس همایون

تنبیه یار محمد خان ایلخانی شادلو

در سرحدات بجنورد جماعت ترکمان را سنهٔ هزار ودویست ونود وسه سال سی ام از جلوس همایون

تنبیه مصطفیقلیخان میرپنج

رئیس نظام خراسان جمعی از تراکمهٔ ساروق را که بتاخت وتاراج آمده بودند سنه هزار ودویست ونود وچهار سال سی ویکم از جلوس همایون

محاربه اسمعیلخان سرهنگ هزاره

با پنج سردار که با سیصد سوار وهشتاد پیاده بتاخت آمده واز اغنام ومواشی اهالی آن حواشی بسیاری برده بودند وشکستن انجماعت واسترداد اغنام واسراء و قتل واسر والجزء لایتجزی از ایشان گرفتن سنهٔ هزار ودویست ونود وشش سال سی وسوم جلوس همایون

تدمیر وقلع وقمع واستیصال

شیخ مذکور خان حاکم کله دار وکاوبندی با اتباع او که متمرد ومنشأ شرارت بودند بدست نواب والاحاج فرهاد میرزا فرمانفرما وحکمران فارس سنهٔ هزار ودویست ونود وهفت سال سی وچهارم جلوس همایون

ظهور فتنهٔ شیخ عبید الله کرد

نقشبندی وشیوع قتل وهنب وحرق در حدود کردستان بدست تبعه ومریدان آن شیطان مارد وسوق اردوی ملفق از بیست وپنجهزار نفر از عساکر حاضر دار الخلافهٔ

طهران وقشون دار السلطنهٔ قزوین بجمعی نصرالله خان نصرة الملک امیر تومان وسایر افواج منصوره بسرداری نواب حمزه میرزا حشمة الدوله اولاً وحاج میرزا حسینخان سپهسالار ثانیاً بسمت انجماعت وکشتار سخت ومقتلهٔ عظیم از طوایف طاغیهٔ اکراد مشارالیهم که از انجمله مورخ دو هزار نفر از یاغیان در حدود مراغه ومیاندوآب طعمهٔ توپ وتفنگ کردید بدست مصطفی قلیخان اعتماد السلطنه رئیس نظام آذربایجان سال سی وچهارم جلوس همایون

قتل جماعتی دیگر

قریب هشتصد نفر از جمعیتی که بقصد تسخیر شهر ارومی بعد تمام ایستاده بودند در سال سی وچهارم جلوس همایون

جنگ با اکراد بگه شیخ صدیق

پسر شیخ عبید الله سرکردهٔ آنها بود در سه فرسخی ارومی و قتل گروهی وفرار گروهی دیگر از ایشان در اینسال سی و چهارم از جلوس همایون

مدافعه ومحاربهٔ علیخان والی زاده

حاکم مراغه پسر اسمخان والی در کمال جلادت وغیرت با اکراد در حدود ولایت وقلمرو خود ومحافظة آن ولایت از تطاول وچپاول آنگروه گمراه در این سال سی وچهارم جلوس همایون

هزیمت شیخ قادر پسر شیخ عبید الله

وحمزه آقای کرد منکور با تبعهٔ خود از یاغیان بسمت اشنویه در اینسال سی وچهارم از جلوس همایون

شکسته شدن شیخ عبید الله

شخصاً با انبوهی عظیم از اشرار اکراد که همراه او بودند بدست عساکر منصوره در حدود دارومی وفرار وی بقلعهٔ اسمعیل آقا که واقع است در دو فرسخی شهر ارومی در این

سال سی وچهارم جلوس همایون

افتتاح خطهٔ ساوجبلاغ

وورود حاجی میرزا حسینخان سپهسالار اعظم وتامین مستوحشین اکراد در شانزدهم ذیحجه سنهٔ هزار ودویست ونود وهفت سال سی وچهارم جلوس همایون

سوق عسکر وتوپخانه

واستعدادات لازمه برای گرفتن شیخ وتبعهٔ او بسمت سرحدات ومحال منکور در بیست ودوم ذیحجه سنهٔ هزار و دویست ونود وهفت سال سی وچهارم جلوس همایون

فرار وهزیمت شیخ قادر

با معدودی از تبعهٔ خویش بنوچیر که مسکن شیخ ودر خاک عثمانی است فی التاریخ

تصفیهٔ صفحات ساوجبلاغ

دارومی واتخذ وداز کافهٔ اشرار وطغات در سلخ ذیحجهٔ سنهٔ هزار ودویست ونود وهفت سال سی وچهارم جلوس همایون

محاربهٔ عزیز الله خان شاهسون

ملقب بصارم الملک با عشیرهٔ منکور از قبایل طاغیهٔ اکراد که حمزه آقا رئیس ومقدم ایشان بود وقتل انجماعت وفرار حمزه آقا با خواص همراهان از اشرار بخاک عثمانی سنهٔ هزار ودویست ونود وهشت سال سی وپنجم از جلوس همایون

استخلاص واطلاق اسراء شیعه

که در دست عشایر اکراد طاغیه بودند فی التاریخ

تخریب قلعهٔ نغلین

وعمارت جدید البنای حمزه آقا که سغناق ومحکمهٔ طاغیان بود بدست عسکر ظفر پیکر فی التاریخ

قتل حمزه آقای بلباس منکور مذکور

معسواراتا وحضرا آقا وعلی قا از معتبرین اقوام مشار الیه که
سرخیل اشرار اکراد بودند در ساوجبلاغ بتدبیر و تمهید
حسنعلیخان وزیر فواید امیر نظام سنهٔ هزار و دویست و
نود و هشت سال سی و پنجم جلوس همایون

حملهٔ نواب سلطان محمد میرزا

ناصر الدوله با قشون جمعی خود بر محکمهٔ علیخان شکاک که
مشهور بود بی باک و تسخیر آن سفناق سخت و تدمیر
گروهی از یاغیان بدبخت که بدان قلعهٔ حصین استظهار
نموده راه طغیان و تمرد میبودند

جنگ ساعد الدوله حکمران استراباد

با قلیچ خان ترکمان در حوالی قلعه استراباد که با گروهی
انبوه بجنگی و یاغیگری ایستاده سنهٔ هزار و دویست و
نود و نه سال سی و ششم از جلوس همایون

تدمیر طایفهٔ احمدوند

ساکنین سرحد ما بین خاک دولت عثمانی و ممالک محروسه
ایران که همیشه منشأ شرارت و قطع طریق زوار و قوافل
و مسافرین ایران بخاک عثمانی و مسافرین عثمانی بخاک
ایران بودند و قتل جوانمیر رئیس و طاغیه آن قوم و تخریب
قلاع و معاقل آن گروه سنهٔ هزار و سیصد و چهار سال
چهلم جلوس همایون

آشوب محلهٔ سنگلج طهران

و ملحقات آن از قتلیکه میرزا سید محمد کدخدای آنجا در
مجلس خود مرتکب شده بود و شورش و ازدحام گروهی
از شاهزادههای قاجاریه بتقریب آنکه مقتول از سلالهٔ
سلطنت بود و قصاص کردن کدخدای مشار الیه و
تنبیه جماعتی از شاهزادهها که در مقام قصاص از میرزا
شرع شریف تخطی جسته بودند بتاریخ سال هزار و

سیصد و پنج هجری

محاربهٔ عساکر منصوره

با ایل بیلقی و بتره‌داز از ترکمانهای حدود گرگان و تدمیر
و تنبیه آن جماعت باغیه کاملا در اوان حکومت نواب
وجیه الله میرزا سیف الملک ملقب بامیرخان سردار
بتاریخ سال هزار و سیصد و پنج

تنبیه و سیاست اهالی ساوه

که بر علیخان حاکم خود شوریده انواع جسارت و تجری را
ارتکاب نموده بودند و رفع آن فتنهٔ عظمی بمأموریت
جناب جلالتمآب میرزا احمدخان قاجار دولو علاء الدوله
امیر تومان بتاریخ سال هزار و سیصد و شش

فتنهٔ عظمی در سر راه آهن

از بابت تلف شدن شخصی از مسلمین که زیر ماشین
افتاده بود و هجوم غامهٔ مردم عوغائی بر سر عملجات که
فرنگی میباشند و کشته شدن یکنفر مسلم بگلولهٔ
یکی از فرنگان و خراب کردن و سوختن و شکستن جمیع
واگونها و ابنیهٔ متعلقه بدشمن دزد و سیاست و تنبیه
و مصادرهٔ گروهی فراوان از عوغائیان در صفر هزار
و سیصد و شش

حملهٔ قشون نصرت نمون

که از آنجمله بود افواج گرّاز و کره و سیلاخور و
سربند جمعی مصطفی خان سرتیپ خلف ابوالفتح
خان سرهنگ بر قلعهٔ شریف خان سیستانی که
بر این دولت جاودانی طغیان آورده راه خودسری
میسپرد و شکسته شدن مشار الیه و فرار کردن
از خاک ایران و التجا بجماعت افغان بسرداری عمدة الامرا
العظام علینقیخان صمصام الملک

در اشارت اجمالی ببرخی از آثار مادیه و مآثر حسیه که عبارت است از ابنیهٔ مستحدثه و عمارات متجدده که در ظرف مدت شاهنشاهی سلطان السلاطین و قهرمان الماء والطین از سال اول جلوس همایون تاکنون که سنین اربعین شمسیه بکمال پیوسته احداث شده است و انتساب کرده چه بر سبیل ایجاد و ابداع و تاسیس و چه بر وجه تعمیر و اعادت و تجدید آن تبدیل امصار معظمه مانند دار الخلافهٔ ناصره در محیط طهران و سرخس ناصری در خطهٔ خراسان و شهر ناصری در مملکت سیستان و از تسخیر قصبات بزرگ مثل فهرج بلوچستان و سرتک مازندران و جاید عربستان و از جنس انشاء مدارس و معلمخانجات و احداث کارخانها و مارستانات و حفر انهار و اجراء قنوات و طرح بساتین و ریاض و حیاض و بلغان و تسطیح معابر عامه و تسویه جوادّ معظمه و بستن سدها و گشودن شطها و چیدن شاهراه قوافل و سیارات را شوسه ساختن و اکثر شوارع شهرهای بزرگ را بافرش سنگ پرداختن و هکذا تذهیبات رائق و تزیینات فائق در قباب و بقاع ائمهٔ معصومین سلام الله علیهم اجمعین و سایر مزارات و مشاهد مشاهیر اکابر دین مبین رضی الله عنهم و کذلک ابنیهٔ سلطنتی و عمارات دولتی از وثاقهای معجب و تالارهای مرقع و ایوانات مشید و جواسق مقرنس و قصور مشید و دروب مستغرب بطرزهای مخترع و هندسهٔ مستحدث و اشکال متجدد و تراکیب مستحکم که غالبا جدران ممرد و سقوف منمق و اسطوانات مصقول داخلهٔ آنها از دست اساتید نقاشان چرب دست و مذهبان نازک کار چنان با تکلف و پر صنعت برآمده است که مشاهده‌اش عقول را خیره میسازد و اوهام را خیره میدارد و اما مرمت و اصلاحات و تجدید و تعمیرات که حسب الحکم در مبانی سلاطین سلف و آثار سابقین از ملوک و غیرهم در این چهل سال بعمل آمده از حد احصا و نطاق اسنه صابرون است و نگارنده در این باب سابع بعضی از آنها را که اهمیتی عظمی داشته برنگاشته است و اگرچه این عنوان هفتم مخصوص شمارش آثاری است که بفرمان واجب الاذعان این پادشاه پادشاه نشان بظهور آمده ولی احیانا از جلایل آثار و عظایم یادکارهای رعایای این دولت ابدآیت که در مدت سلطنت سنین اربعین شمسیه پرداخته و بر وجهیکه شایان شرف و شان تواند بود پرداخته باشند هم در قلم خواهد آورد خواه در قلمرو این پادشاه بر پا کرده باشند و خواه در خاک پادشاهان دیگر خلاصهٔ سخن آنکه آنچه این شهریار عادل و حسن و باذل در این چهل سال در راه آبادانی و رفع ویرانی مبذول فرموده است بدون هیچ شبهه و ارتیاب در حیطهٔ حوصلهٔ حساب در نیاید و در تحت تحدید و تحریر این کتاب نگنجد و لو کان بعضهم لبعض ظهیرا اینک بتعداد بر سبیل اجمال خوض و اشتغال مینمائیم

از جلایل ابنیهٔ مؤسسه و شرایف آثار	آنها در تضاعیف اشارات ذیل تصریح خواهد نمود
مقدسه این شاهنشاه بیهمال در مدت سلطنت	یکی تذهیب قبهٔ مبارکهٔ مشهد عسکریین
این چهل سال که بتواریخ ابتداء با انتها بعضی از	صلوات الله و سلامه علیهما است که از وجوه طیب و

اموال حلال خاصهٔ شریفه ظاهران بقعهٔ مطهر و گنبد
مقدس را که بر عظمتی بکمال اشتمال دارد بخشتهای
طلا گرفتن فرموده اند وصد هزار بار بر شرف این
فلز کریم افزوده اند

ودیگر تذهیب ایوان مبارک حضرت علی

بن موسی الرضا علیه السلام است که در صحن جدید
ناصری واقع گردیده

ودیگر تذهیب ایوانات مشهد مقدس

کاظمین صلوات الله علیهما است که فاضل خشتهای طلای
گنبد عسکریین را در اتمام محمود بکار بردن فرمود

ودیگر آثار شریفه و اضافات و تصرفات زائد

الوصفی است که در روضه و رواق و صحن و حجرات و
معاهد و مواقف و ملحقات و منضمات مشهد اسعد
حضرت سید الخافقین ابی عبدالله الحسین روحی و
ارواح العالمین فداه و مزار ساطع الانوار حضرت ابی
الفضل العباس علیه السلام بمباشرت و سرکاری شیخ
عبدالحسین مجتهد اعلی الله مقامه پرداخته شده

ودیگر تذهیب ایوان مطهر حضرت ستی فاطمه

بنت موسی بن جعفر است در قم سلام الله علیهم

ودیگر تمام دربهای مقدسهٔ روضهٔ رضویه زادها

الله شرفا و عزا است که جمیع مصاریع و عضادات آنها
با صفحات نقرهٔ خالص پوشیده و پرداخته و در نهایت
اهمیت و امتیاز بسرکاری میرزا فضل الله خان وزیر
نظام دارای منصب تولیت امور آستان قدس فرشته
پاسبان ساخته شده است

ودیگر تذهیب گنبد شریف و قبهٔ منیفه مزار فائض

الانوار حضرت معصومزادهٔ واجب التکریم سیدنا ابو
القاسم عبدالعظیم علیه التحیة والتسلیم است که روی
خشتهای ظاهر آن را بطلای مباح خالص گرفتن فرمود
و این خدمت بزرگ بدستیاری و پایمردی بندهٔ مؤلف پرداخته
شد امید که از برکات این بزرگواران عمر این پادشاه
تا بروزگاران پاینده و دوران سلطنتش همی فرخنده باد

ودیگر از عیون آثار و غرر مبانی اعلیحضرت اقدس

صاحبقرانی قصر شمس العمارة است که بر طبقات چند
بعضها فوق بعض افراخته و از داخله و ظاهر بانواع
تکلفات و تزیینات آراسته شده است بهندسه و
ترکیب و طرح و تشکیل این اثر جلیل و مزایای تالارها
و مجالس و کاخها و مناظر آن در میان ابنیهٔ سلاطین
سلف ایران اثری نشان نداده اند و این اساس جدید
و جوسق جاوید باهتمام دوستعلیخان معیر الممالک
(نظام الدوله) سرانجام یافت

ودیگر عمارت فرح آباد است که اندرون همایون و

بارگاه قدس و سرای الفت و انس و مضرب سرادقات
عفت و مهبط مستوران خدر عصمت میباشد
و این عمارت بعنایت الهی کفاة الدوران آقا محمد ابراهیم
خان امین السلطان اسکنه الله فی غرف الجنان ساخته
و بهر گونه تأنقات و ترویقات که در صفحهٔ خیال
جنس انس زیاده بران می گنجید آراسته و پرداخته شد
و مشار الیه انعم الله برضوانه علیه تمام این بنیاد شگفت
و اثر بزرگ را بگچ و آجر سخت و سفید برآورد حتی در
ثخن جدران و جوف هیچ اساسی تیره از خشت خام
و یا نیم پخته بکار نبرده اند همانا رزانت رای و حصانت
فکر و حصافت عقل و علو خیالات خویش را مظهری
میخواست که این بنیان را این چنین مرصوص و هر

گونه اتقان و استحکام مخصوص برآراست از ابنیهٔ عشر
اول سلطنت عمارتی بود مخصوص معروف بخوابگاه
مرکب از دو پشت پوش تحتانی و فوقانی و حرمخانه و تالار
های آینه و بلیهای مرمر و غیره که جمله بتوسط والد مؤلف
ساخته و متجاوز از هفتاد هزار تومان در انمصرف
خرج شده بود در حین بنای همین عمارت فرح آباد چون با
نقشه و هندسهٔ آن موافق نیفتاد حکم بتخریب شد زمانی
ممتد بزحمت بسیار و خرج گزاف باعدام و انهدام ان
پرداختند چه بحدی محکم بود که در حین هدم مجبور
بصرف باروت گردیدند

ودیگر عمارات سطح کوه دوشان تپه و باغ

و ابنیهٔ سطح جنوبی آن است که امروز در میان جمیع
جواسق و قصور سلطنتی که جمله بر این نگارخانهٔ
چین ساخته شده انیمقام بحسن موقع و صفای هوا
و کثرت روح و بمزاوت میاه و چندین مزیت دیگر
اختصاص یافته و اصل این اساس را والد مؤلف مرحوم
حاج علیخان اعتماد السلطنه ماضی علیه الرحمه در
تاریخ یکهزار و دویست و شصت و نه از هجرت مطابق
سال ششم از جلوس همایون برحسب حکم جهانمطاع
برپا نمود اما از انسال تا حال که غالبا دست مراقبت
و نظر بندهٔ مؤلف است چندان ملحقات و منضمات
از هر قبیل بر این اثر اصیل افزوده شده که بناء
نخستینش در جنب لکمان و بی بنیتی آنها تحت الشعاع
افتاده است

ودیگر کوشک مشهور بصاحبقرانیه است که

در قصبهٔ نیاوران افتاده و چون پس از قرن اول
سلطنت جاوید تشیید یافته و موهبت عظمای
اتصال دو قرن ابد قرین را تاریخی و یادگاریست باین
لقب میمون و عنوان همایون موسوم گردیده و وضع
این قصر در سلطنت شاه مرحوم محمد شاه غازی عبارت
از یکباب الاخانهٔ مختصر و دو جنبین بود وقتی که اعلیحضرت
اقدس همایونی بسفر اصفهان تشریف میبردند بوالد
مؤلف دستور العملی دادند تا قصری بسیار عالی که
موسوم بجهان نما بود در آنجا احداث نمود و ثانیا بتوسط جناب
جلالتمآب مشیر الدوله یحیی خان این قصر جدید در
همان موضع انشاء شد و باین لقب معروف گردید

ودیگر باغ عشرت آباد است که بر ظاهر دار الخلافه

در سمت شمال شهر جنب شاهراه شمیرانات واقع گردیده
و از باغات دیوانی ما بین نگارستان و قصر قاجار
افتاده و در داخلهٔ این باغ عمارات بدیع و ابنیهٔ رفیع
و کاخهای وسیع و کوشکهای منیع که شایستهٔ شان
شاهنشاهان بزرگ همت است ساخته و افراخته شده
و شروع غرس نهال اشجار این بوستان مینو نشان
خود بیمین مقدس شاهانه شده است اصل احداث
و تاسیس و انشاء این باغ دیار او اشجار ابدست بندهٔ
نگارنده شده چنانکه در ضمن اشعار کتیبهٔ دیوار
قصر آنجا از منظومات مقرب الخاقان میرزا محمد حسین
ادیب متخلص بفروغی اشعار شده میگوید شاخ نشاط
کی کشت تاریخ غرس خسرو کی خسروانشاندی
شاخ امید واری سوی منیع دولت امر خدیو اعظم
بخشیده این بنا را آذین استواری زاندیشهٔ تمامت
الیه چنانکه شفاها شنیده شد از تعنیف لفظ قصد
ملیح داشته بنظم تاریخ و بعد از عرضه داشتن اشعار
بالحاق تاریخ مأمور گردیده پس اگر ماده نسبت بمقام

استادی وی نارسا افتاده معذور بوده است

و دیگر باغ گلشن است که در میدان عتیق ارک دار

الخلافه در دو جانب بحیره افتاده و این میدان در سابق
از زمان مجتمع فضول حوالی و کناسات اهالی میبود و
چون شعاع توجه خاطر خطیر خورشید تاثیر بتبدیل
آن کیفیت و تکمیل انتظام فرو تافت خالی یافت که باید
نزهتگاه عمومی و جای تماشای بیگانه و بومی است
سبحان الله در خیال کس نگذرد که آنچنان گرد چنین و
در این سنه ۱۳۰ اگر مخازن بسیار ممتاز در این باغ ساخته شد

و دیگر باغ شاه است که در میان محیط میدان مشق و

مسابقت اسب دوانی واقع گردیده جای این اشجار غرسی
بایر بصورت فلاة فی حلقة بود از سبزه و گیاه نه عینی
در او مینمود و نه اثری و الان از فرط انجم و اشجار و
ریاحین و ازهار و جداول و انهار و فواکه و اثمار و ان
اشتمال بر ابنیه مقدسه همایونی گوئی از بهشت جزوی
است و از روضه رضوان عضوی این باغ شش سنگ
آب جاری دارد و متجاوز از چهار صد فواره در جداول
و دریاچه‌ها در فوران است و نیز باغ وحش مختصری در
طرف جنوب آن و چندین کوشک عالی و ابنیه معتبر در این
باغ ساخته شده

و دیگر باغ طغرلیه است که در سطح زمین شهر ری و

پیشتر وی مزار شیخ بزرگوار محمد بن علی بن بابویه صدوق
علیه الرحمة واقع شده چون برجیکه بر سر تربت طغرل
بیک اول سلجوقی است از ابنیه عتیقه بود و در چنین
موقع مخصوص حفظ آن لازم مینمود بعد از مرمت و
اصلاح آن این باغ بر حسب امر اعلی احداث و احیا گردید
و بنام آن پادشاه مرحوم موسوم گشت

و دیگر قصر فیروزه است که در مسافت ما بین ابنیه

دوشان تپه و کوهسار مشرق شمالی شهر میان پارک

در نهایت نزاهت و طراوت و خرمی و شادابی واقع
گردیده قنات مخصوصی دارد که بحکم همایونی رحمة الله
خان صاری اصلان حفر نموده بسد آنت این قصر نیز مثل
غالب کوشکها و ابنیه و بساتین و ریاض مشغله بدولت
ابد آیت بنده نگارنده مفوض است

و دیگر قصر یاقوت است مشتمل بر اساسهای حصین

بر نقش خورنق مشحون بر اثاثهای ثمین و فرش استبرق
که در منزلگاه سرخ حصار بسرکاری و مباشرت معتمد
السلطان میرزا محمد خان کرکسی پیشخدمت خاصه
حضور مهر ظهور انشاء شده و احداث گردیده و این
قصر مرکب است از دو قسمت قسمتی مشهور بکوشک
بیرونی که بطرز عمارات ییلاقی فرنگی در نهایت متانت
ساخته شده قسمت دیگر حرمخانه و اندرونی که بفاصله
صد ذرع از اولی بسمت مشرق آن بنا گردیده و متجاوز
از دویست یورت مسکون دارد و با ابنیه سلاطین صفویه
شبیه افتاده و باغ انجا بر وضع پارک است بعلاوه
کاروانسرا و حمامها و قلعه رعیتی وغیره و زیاده از
هشتاد هزار تومان تا این ایام صرف انتظام گردیده

و دیگر ابنیه قشلاق جاجرود است که غالبا در

مواسم رحلة الشتاء مستقر موکب مسعود میباشد
بباید دانست که در جاجرود دو عمارت است یکی عتیق
که اصل بنایش از خاقان مغفور فتحعلیشاه بود و
و در دوران سلطنت شاه مرحوم محمد شاه غازی
همان حالت اصلی گذشت در اوایل این نوبت همایون
سلطنت روز افزون والا مؤلف تغییری در وضع آن

داد و دیگر عمارت جدید بمعماری معمار باشی محمد ابراهیمخان
که حالا وزیر نظام است در بیست سال قبل ساخته شد مرکب
از بیرونی و اندرونی و حمامهای متعدده و هر یک از رجال
دولت عمارت جداگانه و مقام مخصوص دارند و هم ایجاد
باغ بسیار معتبر یکی در جنب عمارت و دیگر در کنار رودخانه
احداث شده است

و دیگر عمارات ییلاق شهرستانک است که همه ساله

در اوایل موسم رحلة الصیف مهبط ذات ملکوتی صفات
میباشد

و دیگر اساس و عمارت مشهور بدربار اعظم است که

بدست محمد رحیمخان قاجار علاء الدوله امیر نظام اتمام
یافت و انجام گرفت و بر مجالس بدیع محتوی و بمحافل وسیع
منطوی میباشد و این محوطه بما فیها من المنازل مجتمع
وزراء عظام و امراء فخام است هر روز محافلش از بام تا شام
غاص بخواص میگردد غالب رؤساء دوائر دولتی با
اعضاء و اجزاء در آنجا حاضر میشوند و بوظایف و تکالیف
اداره خاصه خویش اشتغال میجویند و لکل مقام معلوم

و دیگر باب همایون است و خیابان مقابل آن که نهایت

با تکلف و پرکار پرداخته و هم باهتمام و اقدام مرحوم امیر
نظام افراخته شده است

و دیگر باغ سلطنت آباد جلگه شمیران است که مشتمل

میباشد بر آثار بارعه و مآثر رابعه از عمارت کلاه فرنگی
و برج خوابگاه و سرای سراری و بیوتات جواری و بحیره
عریض عمیق زخار و فوارات فیاض و جداول سرشار
و قطعات متجاورات عامر باصول اشجار مثمر و نباتات
ریان و مخضر برشحات کافور و کوثر و تربت طیب و نسیم
علیل و میاه منشعب از تسنیم و سلسبیل و این باغ کار د

آبادانی و اساس عروس خاوردانی پس از قصر قدیم نیاوران
بزمانی ایجاد و بنیاد گردید چه قصر قدیم قصبه نیاوران
شمیران اگر چند از هر جهت در نهایت امتیاز است علی
الخصوص از بابت چشم انداز ولی چون در دامنه کوه البرز
افتاده شمالش بعلت ارتفاع کوه مزبور مسدود و مستور
میباشد لهذا همواره مرکوز خاطر خطیر شاهنشاه زمان
و زمین و قهرمان الماء و الطین این بود که در شمیران عمارتی
ملوکانه احداث گردد که جهات چهارگانه‌اش فراخ و باز
و در صفا و دلگشائی از سایر عمارات ییلاقی ممتاز باشد
پس همین جلگه نزدیک قریه رستم آباد برای این بنیان و
بنیاد اختیار و انتخاب افتاد و والد نگارنده را در احیاء
و غرس و عمارت و تاسیس این اثر جلیل مساعی جمیل است
و نامش و مراتب اهتمامش در کتابه کلاه فرنگی با تاریخ
اتمامش منظوم و مرقوم گردیده و سال یکهزار و سیصد و
پنج هجری در این باغ که دارای عمارات عالیه متنوعه است
و برای ملتزمین رکاب مبارک هم خارج باغ منزلگاهها
دارد بحکم اعلیحضرت شهریاری تالاری با نهایت شکوه
در طرف جنوب عمارت اندرونی متصل ببرج همایونی افراشته
شد و این باغ دور شته قنات مخصوص دارد و محوطش
بکجا از خشت پخته افراخته شده نزدیک یکفرسنگ

و دیگر اطاق موزه است که محفظه اشیاء عتیقه و

مخزن اعلاق نفیسه میباشد از قبیل احجار کریمه و
گوهرهای یتیم و اسلحه خطیره و اوانی بی نظیر و بدایع
صنایع و ودایع طبایع و آثار خطاطین و مواریث سلاطین
و عجایب عالم و مسکوکات امم و غیر ذلک از نوادر اشیا
که امهات طبایع و افکار از تولید اخوات آنها عقیم است
و مقومان عقول و اوهام از تعیین ثمن هر کدام در تبه

حرث مقیم همانا کلیه اشیاء گران بها از هر قبیل که در این
اساس گردون گرپاس مبارک است از کتب و جواهرات و
نفایس دیگر اگر تقویم شود متجاوز از چهل کرور تومان ایران
خواهد بود

و دیگر تکیه دولت است که بهیکلی مستحدث و شکلی

بدیع پرداخته شده و از غرهٔ سال عرب که حساب تاریخ
هجری بران نهاده اند هر ساله تا ده روز موسم این مقام
کریمست که رجال دولت بی زوال بر حسب حکم شاهنشاه
اسلام پناه ارواحنا فداه طبقات طاقات آنرا با الوان
زجاجات و چراغهای بلورین و فنون نوادر اشیاء و
امتعه ثمین بیاراسته بشعار شریفه تشیع و مناسک
موالات اهل البیت علیهم السلام با ازدحامی عام اقدام
و اهتمام مینمایند این تکیه شکلا مسدس براست مشتمل بر
سه مرتبه و اگر سردابه ها هم بحساب اید چهار طبقه خواهد
بود تمام بناء ان از آجر سفید شده در اوقات تعزیه داری
روی تمام دایره های سقف انرا که از چوب است با پرده و
چادر میپوشانند و سطح داخله تکیه یکجا کاشی معرق است
و زیاده از بیست هزار نفر در صحن و طبقات و مراتب ان
میگنجد و تخمینا یکصد و پنجاه هزار تومان مخارج بنای
این مکان شریف و مقام منیف شده است

و دیگر باب عالی است که در مبدای خیابان شمس

العماره رو بسوی مشرق و مشتمل بر سه دری نقاره خانه
طرفه پرداخته شده و سطوح چهار بدنه و سقف ان
تماما ائینه و سنگ فرنگ است و در محاذات این عتبه
غالیه همین ایام که مؤلف بتبییض مسودات مشغول است
ازینو میدانی پرداخته اند و در دو سمت شرقی و شمالی
حجرات عالی ساخته اند و این میدان نیز زیاده از حد بیان ج

صفای شهر افزوده و در دکه ها و حجراتی که باطراف دارد
صنف زرگرها و نقاشان جا گرفته اند و در وسط ان
حوضی است مدور با آب دائم جاری و از چهار سمت
باغچه های گلکاری و هر عصر آنجا دو دسته موزیکانچی
حسب المقرر مشغول نواختن و اندوه پرداختن می باشند

و دیگر خیابانهای داخله دار الخلافه است که چهار

خط ان بشکل مربع ابنیه ارک مبارک را در میان گرفته
و مربع دیگر بهزاران بار از ان بزرگتر خود شهر طهران
قدیم را احاطه کرده است و از این هشت خط مزبور خیابان
های دیگر بریده و بجمیع دروازه های دوازده گانه دار
الخلافه ناصره کشیده شده است و خطوط خیابانهای
مستحدثه دیگر نیز که از خلال محلات اخراج شده با
اینها تصادف میکند و تقاطع مینماید و بر دو کرانه
غالب این شوارع بیشمار همه جا غرس اشجار شده و
حفر انهار گردیده است انگاه خط خیابان را از دو
دروازه جنوبا و شمالا بیرون برده اند از سمت جنوب
بقصبه مشهد عبد العظیم علیه التحیة و التکریم
برکشیده اند و از سمت شمال بجمیع نقاط مهمه که
عبارت است از عمارات دولتی و اهمه در سفح جبل
البرز و سهل الکای شمیران بکندرانیده اند از طرفین
اینهمه راه اشجار و میاه و لطف هوا و فرط صفا
و شمیم گلها و ریحانها و نسیم باغها و بستانها عابرین
را چنان منبسط و تر دماغ میدارد که خود رهنوردی
و بیابان گردی کیفیت نزهت بوستان و باغ می بخشد
و ما بین تمام این خطوط خیابانات بیرونی و درونی
بدست مهندسان چابک و قیمان چالاک برای این
معابر عامه مثل ممالک اروپا شوسه شده است همه جا

عراده میرود و کالسکه میگردد و در بعضی از خیابانهای
داخله چراغ گاز و برق نیز ایجاد شده است و مخصوص تنظیف
و تصفیه خیابانهای شهر هر ساله تقریبا شش هزار
تومان نقد و جنس از جانب دولت جاوید اکتساب صرف
عمله احتساب میشود

و دیگر میدان توپخانه مبارکه است که در شمال

ارک مبارک با نهایت وسعت و عظمت و اهمیت مشتمل
بر دو طبقه از حجرات تحتانیه برای نهادن مونه توپهای
سوار و فوقانیه برای سکونت توپچیان حاضر رکاب
بدست جناب جلالتمآب محمد ابراهیم خان وزیر نظام
انجام گرفت و اختتام پذیرفت

و دیگر تلگرافخانه مبارکه است که در ضلع مابین

شرق و شمال قلعه ارک مبارک و از سمت شمال مشرف
بمیدان توپخانه واقع شده فی الواقع بنائیست بسیار
محکم و وزین بطرز عمارات مغرب زمین و این اثر نبیل
با کافه ملحقات عمده و منضمات زبده بدست جلالت
مآب علیقلیخان وزیر علوم و تلگرافخانه مبارکه
مختوم گردید

و دیگر مدرسه دار الفنون است که در خلال فهرس

ذیل چون رشته ذکر تواریخ برخی از آثار این شهریار
باین اثر بزرگوار رسید سطری اند از احوال آن در
تضاعیف سطری چند بر خواهیم نگاشت

و دیگر توسعه و تزئین صحن مبارک حضرت شاه

زاده عبد العظیم بن عبد الله بن علی الشدید بن
الامیر حسن بن زید بن الامام ابی محمد الحسن السبط
علیه و علی ابائه سلام الله و اضافه ابنیه عالیه و
حجرات حوالی و مستظرفات ملیح در ابواب و دروب و

سایر ملحقات این استان معلی است که بمساعی مشکور
و خدمات مأجور حضرت مکان حاج علیخان والد مبرور
بعمل امد تقبل الله تعالی حسناته و خلد سلطانه و دولته
و اما مدرسه و صحن جدید و تزیین و تکمیل صحن عتیق
و عمارت رواق مطهر و ائینه کاری ان و ساختن و
برافراختن دو مأذنه رفیع بدیع از دست دو امین
السلطان ماضی و ثانی بظهور رسیده است چنان
که من بعد نیز اشاره میشود

و دیگر عمارات و باغ نجف اباد است واقع در جهت

مابین مشرق و جنوب دار الخلافه این مبانی اگر چه از
دوران محمد شاه ثانی مانده و در اندولت بدست حاج
میرزا اقاسی احداث شده است ولی در این عهد ابد
مهد بدست مرحوم امین السلطان ماضی طاب ثراه
چندان صورت ابادانی پذیرفته و زواید و اضافات
براصل باغ و عمارات افزوده است که گوئی موافی احیا
شده و اساسی از سر انشاء گردیده و حقا که این روضه
رعناء و غرفهای غراء که از باغ رضوان و قصر غمدان
حکایت میکند در جمله اثار این عصر ابد مسیر بی
مثل و نظیر افتاده است

و دیگر شهر سرخس ناصری است در مملکت خراسان

که از عظائم اثار این پادشاه نشان میباشد
و تاریخ بناء ان اشارت خواهیم کرد

و دیگر بلده فهرج بلوچستان است که در پنج فرسنگی

بمپور بر ساحل رود خانه مشتمل بر باغات و اسواق و
حمامات و ابنیه عالیه و کلاه فرنگیهای ممتاز ساخته
و بمعماری استاد عباس پرداخته شده و فزون از
بیست هزار تومان صرف این اثر جاویدان بمراقبت نواب

سلطان‌حمید میرزا ناصرالدوله فرمانفرمای کرمان
و بلوچستان کردیده است و هم مابین نرماشیر و بمپور
که من القدیم از کسوت ابادانی عاری و عور بود تا کنون
چهار قلعهٔ معتبر و چندین رشته قنوات حسب الامر
ایجاد شده است

و دیگر شهر دار الخلافهٔ ناصره است بما یلحقها از
خندق و خاکریز و دروازه‌ها و غیره که هم در مقام تعیین
تاریخ تاسیس این یادگار علی مر اللیالی و النهار مختصری
از ترجمهٔ آن بر خواهیم نگاشت و بیادگار گذاشت

و دیگر اضافات عمده در قصر قاجار و نگارستان و
دولت‌آباد و که نه زار آ اکرچه این باغات در دولتهای
پیش انشاء شده اما در عهد همایون متجاوز از سی
صد هزار تومان در تغییر وضع و اضافات ابنیهٔ آنها
مصروف افتاده است

و دیگر احداث باغ و عمارات با فضا آباد است از قرا
غاروری که در سمت غربی طهران واقع شده

و دیگر باغ و عمارت اقدسیه است که در طرف شرقی
قصر صاحبقرانیه افتاده

و چون بعضی از آثار عالیه را نام بردیم و تعظیما
بتقدیم آنها اقدام کردیم اینک بتعداد کلیهٔ مصادیق
این عنوان سابع از خطیر و کبیر بپردازیم و ضمنا تواریخ
اغاز و یا انجام برخی از آن آثار مؤسسهٔ مذکوره و
مبانی مقدسهٔ مشهوره را نیز معین سازیم

بنیاد و تاسیس قلاع در الکاء [illegible] و سایر محال
و مظان ترکتازی طوایف ترکمان و مسکون و دایر
ساختن آنها و بکماشتن مستحفظین از تفنگچی و غیره
سنهٔ هزار و دویست و شصت و هفت از هجرت سال
چهارم قمری از جلوس همایون

عمارت و تجدید قلعهٔ ارک جدید دار الخلافهٔ
طهران که اصلا از عهد زندیه است بمعماری عبد الله
خان معمارباشی سنهٔ هزار و دویست و شصت و هفت
از هجرت سال چهارم قمری از جلوس همایون

سد سدید سیل‌بند دار السلطنهٔ قزوین در
تاریخ مذکور

اجراء نهر آبی بزرگ که از رودخانهٔ کرج تا دار الخلافه
طهران حفر کرده و از بالای باغ نگارستان وارد
شهر میکردید سنهٔ هزار و دویست و شصت و هفت
از هجرت سال چهارم از جلوس همایون

تحجیر و سنگچین کردن معابر نافذه و شوارع عامه
شهر دار السلطنهٔ تبریز در ایالت نواب حمزه میرزا
حشمة الدوله در تاریخ مزبور

تعمیر ابنیهٔ دیوانی اصفهان سال مسافرت
موکب همایونی باصفهان که تاریخ مذکور است

اجراء آب قلعهٔ نه کنبد و حسین‌آباد در راه یزد که
دزدگاه بود بدست نایب الحکومهٔ یزد شیخعلیخان
سنهٔ هزار و دویست و شصت و هفت از هجرت
سال چهارم جلوس همایون

مرمت عمارات دیوانی بروجرد با باغ شاه در
سفر اصفهان که تاریخ مذکور است

تجدید قلعهٔ خواجه نفس در سرحد استراباد
در این تاریخ مذکور

و بستن بند گرگان هر دو بدست محمد ولیخان
بیگلربیگی استراباد بتاریخ سابق

تسویه و تنقیه شوارع و معابر دار الخلافه در

تاریخ مذکور

شوسه کردن کوچهای ارک مبارکه برای حرکت
کالسکه بتاریخ قبل

بنیاد انبار آبی بسیار بزرگ در نارین قلعهٔ یزد بتاریخ
سابق

بنای سرای امیر نظام میرزا تقیخان اتابک اعظم
در دار الخلافه مشتمل بر سیصد و سی و شش حجره که بسرای
اتابکیه موسوم کردید در تاریخ مذکور

احداث قراولخانجات در شهرهای بزرگ بتاریخ مذکور

توسعه و تسمیهٔ باغ داودیه که سابق بنام ارغوانیه
مشهور بود و مرحوم میرزا آقاخان نوری صدر اعظم به
اسم پسرش میرزا داودخان موسوم ساخت و انشاء عمارات
کرده و بر وسعت آن افزود بتاریخ مزبور

شروع بایجاد و احداث چاپارخانجات و یامخانجات در
تمام ممالک محروسهٔ ایران سنهٔ هزار و دویست و شصت
و هفت سال چهارم جلوس همایون

بستن بند کارپل شوشتر در حکومت نواب خانلر میرزا
احتشام الدوله و بستن سد نهر هاشم این دو اثر عظیم
اتمامش در سنهٔ هزار و دویست و شصت و هشت سال
پنجم جلوس همایون

مرمت ابنیهٔ دیوانی شهر یزد بدست محمد حسنخان
سردار حاکم یزد و کرمان در سنهٔ هزار و دویست و شصت
و هشت از هجرت سال پنجم از جلوس همایون

احداث مدرسه در کلیسیای تبریز برای اطفال
ارامنهٔ آنجا بتاریخ مزبور

بناء راسته بازار میرزا تقیخان امیر نظام نشیمنگاه
دوزان و کفشدوزان در دار الخلافهٔ طهران بتاریخ
مزبور

ساختن قراولخانهای مستحکم برای نشیمن مستحفظین
عابرین و قوافل در معابر راه دشت گرگان و استراباد
در این تاریخ مذکور

انشاء و بنیاد عمارات حکومتی و [illegible] مخصوص ان
در لرستان و منع خانهٔ نزول سنهٔ هزار و دویست و شصت
و هشت از هجرت سال پنجم جلوس همایون

احداث و ایجاد قلعجات بجهت اسایش قوافل و عابرین
از دزفول تا خاک بروجرد بتاریخ مزبور

تاسیس نارین قلعه در شهر شیراز که مشتمل بر
نقاره خانهٔ بسیار عالی بتاریخ مزبور

اجراء رودخانهٔ کرخه بحویزه به بستن سدی سدید
بتاریخ مذکور

بنیاد سفارتخانهٔ ملکی دولتی در دار السعاده
اسلامبول برای اقامت و سکونت وزراء مختار و سفراء
کبار در سنهٔ هزار و دویست و شصت و هشت سال
پنجم از جلوس همایون و بعد از ایجاد و بنیاد سفارتخانهٔ
بزرگ اسم عمارت قونسولخانه شده است و سفارتخانهٔ
بزرگ ایرانی را در پای تخت عثمانی تقریبا بیست سال
قبل از تاریخ تالیف این کتاب جناب جنتمآب حاجی میرزا
حسینخان قزوینی که بصدارت عظمی نیز نایل شد با
اهتمامی تمام بنیاد نهاد و تاسیس نمود و دولت در مصارف
این اثر جلیل مبلغی خطیر متحمل کردید

انشاء و احداث مدرسهٔ دار الفنون و افتتاح باب
تعلیم و تعلم فنون جدیدهٔ فرنگ شروع در تاسیس و
بنیاد این اثر اعلی که مطلع خورشید [illegible] و منبع شرف و
ترقی است در سال ما بعد شد که سنهٔ هزار و دویست

شصت و هفت از هجرت سال چهارم از جلوس همایون
ولی اتمام و انجامش در این سال بوقوع پیوست و در همین
سال بر حسب مشیت شاهانه معلمین ماهر از اروپا
در رسیدند و روز یکشنبه پنجم ماه ربیع الاول یکصد
نفر از ابناء ملوک و اولاد امراء عظام و وزرای نجباء مملکت
که برای تلمذ و تحصیل انتخاب شده بودند در صحبت
میرزا محمد علیخان وزیر امور دول خارجه بحضور مهر
ظهور مشرف شدند و بمدرسه مبارکه امده بالیمن
والسعادة دار الفنون افتتاح یافت و رسوم و اداب
تشریفات و تشویقات کاملا بعمل امد و از تاریخ مزبور
علوم جدیده و انکشافات نافعه که در ممالک فرنگ از
چند مائه بزحمت بسیار و مشقت بیشمار بظهور رسیده
بود در مملکت محروسه ایران شروع برواج و انتشار نمود
و اسامی رؤس فنون و علومیکه در این یادگار بزرگ
تحصیل و تکمیل میشود در باب ترقیات روحانیه و اتا
معنویه ذکر خواهد کردید تاریخ اتمام مدرسه سنه هزار
و دویست و شصت و هشت سال پنجم جلوس همایون

احداث پانزده باب چاپارخانه در خط چاپاری
مملکت فارس بمباشرت نواب فیروز میرزا نصرة الدوله
در تاریخ مذکور

احداث رباطات در عرض راه دزفول الی خرم اباد
در تاریخ مزبور

احداث قراولخانجات از اصفهان الی مقصود بیک
در راه فارس و هم از اصفهان الی کاشان بتاریخ مزبور

اجراء نهر اب در شهر خرم اباد و رفع تنگی اب از مردم
انملک در سنه هزار و دویست و شصت و هشت از هجرت
سال پنجم از جلوس همایون

تعمیر قلعه و اجراء قنات رحمت اباد در شاهرود باهتمام
مرتضی قلیخان در تاریخ مذکور

احداث دو رشته قنات در بم و نرماشیر در تاریخ
مذکور

کشیدن باره و حفر خندق و ساختن شهر حاجی
دو قصبه عناب اباد و میامی که هر دو در سرحد ترکمان معین
افتاده اند بتاریخ مزبور

احداث قلعه محکم در دو رحنظل اباد از دهات
پشتکوه بتاریخ مزبور

مرمت عمارات دیوانی کرمانشاه خاصه عمارت عرش
ایین بتاریخ مزبور

احداث قناتی کافی تمام شهر کرمان در حوالی ان
شهر در سنه هزار و دویست و شصت و هشت از هجرت
سال پنجم از جلوس همایون

اضافه ابنیه بدیعه سلطنتی در دار الخلافه بر
عمارات سابق مبانی عتیق حرمخانه و مسکن مخصوص
مرحومه مهد علیا و توسیع دیوانخانه معروف بگلستان
از طرف مشرق فی التاریخ

انشاء و احداث مریضخانه و بیمارستان در دار
الخلافه طهران در سنه هزار و دویست و شصت و
هشت از هجرت سال پنجم از جلوس همایون

بناء و انشاء انبار جدید توپخانه مبارکه در جنب
انبار قدیم در دار الخلافه بتاریخ مزبور

مرمت و عمارت ابنیه دولتی که در خارج شهر قدیم
طهران افتاده اند مثل نگارستان و لاله زار و قصر
قاجار در تاریخ مزبور

احداث و انشاء عمارت سلطانی در قصبه شمیران

شمیران که اشارت شد در تاریخ مزبور

ساختن رشته بازاری مشتمل بر چندین باب
دکان در قصبه مذکوره بتاریخ مذکور

تحویل برج اق دربند و قراولخانجات مزدوران
وغیره بمباشرت عباس قلیخان بیگلربیگی که با هزار
سوار و هزار پیاده و دو عراده توپ رفته انجام داده به
اتمام رسانید در سنه هزار و دویست و شصت و هشت
سال پنجم جلوس همایون

بنیاد چاپارخانه در ساری و اشرف سنه هزار و
دویست و شصت و نه از هجرت سال ششم از جلوس همایون

بناء برج جدید محکم با نهایت عظمت در انزلی بمباشرت
میرزا فرج الله خان اجودان توپخانه بتاریخ مذکور

شروع در ابداع عمارات و ابنیه و باغ دوشان تپه
در سنه هزار و دویست و شصت و نه سال ششم
جلوس همایون

ایجاد و انشاء مجمع الصنایع که مشتمل است بر صنایع
شتی از قبیل ابلیت سازی و زردوزی برای ملبوس
نظام و پیراهن دوختن البسه قشون و ملیله سازی
عمل چین که زرکشی و زردوزی مخصوص ممتازی ا
و نقاشیهای بسیار اعلی و تفنگ سازی و قداره
کری وغیر ذلک از اعمال و صناعات و پیشهای
متعلقه بترتیب لشکر و سوق عسکر در باز اصندوق
دار واقعه در دار الخلافه طهران سنه هزار و دویست
شصت و نه سال ششم از جلوس همایون

مرمت عمارات دیوانی خوی بدست اسکندرخان
سردار بتاریخ مزبور

بنیاد قلعه محکمی در مرو برای اقامت قشون ساخلو

انحطاط محوفه در زمانی که خلیفه مرحوم عبد الحمید
فرستاده بود و یکثوب جبه ترمه تشریفا و سیصد
تومان نقدا انعاما با افتخار خلیفه مذکور و هزار خروار
غله بطوایف ترکمه مروی مرحمت کردید بتاریخ مذکور

ساختن سبزه میدان دار الخلافه طهران و اخراج
از نهایت کثافت بکمال نظافت سنه هزار و دویست و
شصت و نه از هجرت سال ششم از جلوس همایون
مکشوف باد که این میدان را بان جهت سبزه میدان
گفته اند که در زمان سلطنت زندیه انگاه قاجاریه برای
تدارک ترحات و سبزی الات اهالی دار الخلافه در فصل
بهار این محوطه را که با حوالی و حواشی بمنزله دشتی
بود عریض انواع سبزها میکاشتند و از عهد دولت
شاه مرحوم محمد شاه غازی تا همین سال مزبور فاروق
که مفصرین را بپای ان سیاست میکردند در وسط این
میدان بود و کسبه بسیار پست از قبیل جگرکی و پزو کاه فروش
و نعل بند و امثالهم سایه بانهای کرباس صد در انجا
افراشته امتعه نالایق خود را میفروختند بعلاوه مرغ
فروشها و بره دارها نیز در این موقع بکسب می پرداختند
الغرض اینمکان که فعلا منزهی است نمایان محلی بسیار کثیف
و مجمع هرگونه فضول و قاذورات بود در تاریخ مزبور بدست
پدرم ساخته و از هر پلیدی پرداخته شد بحدیکه امروز
نزهتگاه مردم است و چند سال اینجا در ایام رمضان بساط
اندازی میشد و امتعه متنوعه ایران و فرنگ مشابه
اکسپوزیسیون در نهایت ارستگی عرضه میشد و افسوس
که این وضع بهم خورد

تعمیرات دروازهای زنجان که در مفتنه بابیه خراب
شده بود مع تعمیر عمارات مرحوم عبد الله میرزا بدست

امیر اصلانخان مجدالدوله حاکم انولایت بتاریخ مذکور

تعمیر باره و بروج شهر کرمان بدست محمدحسنخان سردار حکمران یزد و کرمان در تاریخ مزبور

تعمیر عمارات مبارکه سلطانی واقعه در دار الخلافه طهران بمعماری محمد تقیخان معمارباشی و اهتمام حاج علیخان حاجب الدوله در تاریخ مذکور این تعمیر عبارت است از پرداختن کلاه فرنگی چهل ستون که از چوب بود در طرف قبلی عمارت پیشروی بالاخانه آقا محمد شاهی که بعد ها صندوقخانه شد و حال الخراب کردیده مکان این دریاچه است تخت بلور که از هدایای اسکندر اول امپراطور روس و تمام پایه ها و اسبابش از نقره خام بود در وسط این کلاه فرنگی زده شده و کوزه های تاریخ در اطراف علائم کردش او چیده بود

از عمارات ممتاز جدید البناء در دار الخلافه حرسها الله عمارت باغ نواب امام وردی میرزا که دار الصداره بود در تاریخ مزبور احداث شد

تعمیر ارک و ابنیه دیوانی مشهد مقدس رضوی در حکومت نواب فریدون میرزا فرمانفرمای خراسان و سیستان در سنه هزار و دویست و هفتاد سال هفتم از جلوس همایون

ساختن راه کتل بالای اقچه که بمازندران میرود و بسیار خطرناک بود بامر میرزا آقاخان صدر اعظم نوری در تاریخ مذکور

ساختن عمارت امامزاده لواسان که در قریه باران است بتاریخ مزبور

اهداء سنک مرمر به وزار شاه مرحوم محمدشاه غازی نور الله مضجعه اسکنه الله فی بحبوحة الفردوس من دار القرار بخطاطی و نقاری، حجاری بسیار ممتاز که مصحابت میرزا اسدالله روانه دار الایمان قم کردید در سنه هزار و دویست و هفتاد سال هفتم از جلوس همایون

بنای اصطخراب در منزل حوض سلطان از راه قم بحکم میرزا آقاخان صدر اعظم در سنه هزار و دویست و هفتاد و یک سال هشتم از جلوس همایون

تعمیر عمارات دیوانی اصفهان در تاریخ مذکور

تذهیب عمارت کنبد مبارک حضرت عبدالعظیم حسنی علیه السلام که اشارت شد در تاریخ مذکور

تعمیر ارک بم بتاریخ مذکور

تعمیر روئین دز نهاوند بتاریخ مزبور

ساختن اسواق شهر سلطان اباد عراق و عمارات دیوانی انجا بدست میرزا حسینخان نایب الحکومه عراق بتاریخ مزبور

اباد کردن باغ شاه بیرون دروازه ارک سلطان اباد بمباشرت نایب الحکومه مذکور بتاریخ مزبور

تعمیر بروج و بدنه ارک و شهر در دار الخلافه حرسها الله عن کل مخافة و افة بتاریخ مزبور

صنع و اهداء چهار زوج در نقره هر یک بطول دو ذرع و بعرض یک ذرع و سرچارک بجهة اطراف حرم مبارک رضوی علیه السلام بنام اعلیحضرت اقدس همایون بمباشرت و سرکاری میرزا فضل الله خان وزیر نظام متولی باشی و پیشکار خراسان در سنه هزار و دویست و هفتاد و یک از هجرت سال هشتم از جلوس همایون

تعمیر قلعه مشهدی ریزه از توابع باخرز بحکم نواب فریدون میرزا فرمانفرمای خراسان فی التاریخ

تعمیر پل خواجوی اصفهان فی التاریخ

بنیاد و ایجاد سد ناصری حویزه که از جلایل اثار و عظایم کارهای این شهریار معدلت شعار بود باتمام فرا رسید در سنه هزار و دویست و هفتاد و یک از هجرت سال هشتم از جلوس همایون و بعدها مکرر مرمت و اصلاح شد و مخصوصا والد مؤلف در عهد والیکری عربستان و لرستان از تعمیر کامل نمود و مع ذلک فعلا خراب است

مرمت و تعمیر ابنیه مبارکه دولتی دار الخلافه طهران از تجدید حجرات میدان توپخانه قدیم و احداث انبار قراشخانه مبارکه و طاقنما سازی و کوچه ها از جمیعا بتاریخ مزبور

احداث باغ ناصریه در سمت دروازه ارک شهر دار الامان کرمان بدست محمدحسنخان سردار حاکم انولایت در تاریخ مذکور

تعمیر دیوار حصار بوشهر که بسمت دریا است در تاریخ مزبور

بنیاد باستیانی در نهایت استحکام در مقابل چهار برج میدان بوشهر که دار الحکومه است بتاریخ مزبور

تعمیر قلعه جزیره خارک بتاریخ مزبور

تجدید پل رود خانه قزل اوزن که از خاک کروس میگذرد و سرحد اذربایجان و عراق است در کمال استحکام و نهایت اهتمام بتاریخ مزبور

احداث حوض بزرک در صحن مبارک حضرت رضا علیه السلام بدست میرزا فضل الله خان وزیر نظام در کمال اهتمام بتاریخ مزبور

ساختن پل اق دربند بتاریخ مزبور

تعمیر عمارت هزار جریب اصفهان بدست چراغعلیخان نایب الحکومه اصفهان در سنه هزار و دویست و هفتاد و یک از هجرت سال هشتم از جلوس همایون

بستن سد بلوک کربال در فارس که از بناهای عضد الدوله دیلمی است در سنه هزار و دویست و هفتاد و دو سال نهم از جلوس همایون

اراضی خاصه دیوانی واقعه در سنکلج را که خانهای جناب معتمد الممالک دام اجلاله و غیره انجا است و باغ خسرو خان و باغ قورخانه و باغ امان الله خان اشتهار دارد بجهت توسعه بر مردم دار الخلافه طهران و اخراج ایشان از تنکنای ضیق مکان برعایا انتقال فرمودند و از این جهت بر ابادانیهای جدید چندین هزار جریب بیفزودند بمباشری محمد تقیخان معمارباشی بتاریخ مذکور

تعمیر میدان نقش جهان اصفهان بتاریخ مزبور

تعمیر میدان توپخانه و نقاره خانه کرمانشاه بدست نواب امامقلی میرزا عماد الدوله بتاریخ مذکور

تاسیس عمارت جدید بطرزی تازه و طرحی بدیع در جنب عمارت اندرونی سلطنتی دار الخلافه طهران مشتمل بر هشتاد و دو باب طاق تحتانی و فوقانی در کمال شکوه و امتیاز بدست حاجی علیخان حاجب الدوله والد مؤلف در سنه هزار و دویست و هفتاد و دو از هجرت سال نهم از جلوس همایون مقدمه احداث و منشا ایجاد این عمارت بدیع بنیاد انکه بندکان اقدس همایون روزی از بالای برجی که در کوشه عمارت سلطنتی طرف جنوب غربی واقع شده و مشرف بمیدان توپخانه و انبار قراشخانه بود در فراز آن بعضی از ابنیه شهر دیده میشد در طرف سنکلج عمارتی

دیدند مربع بوضع مخصوصی سؤال فرمودند معلوم شد
از حسینعلیخان معیر الممالک مرحوم است که بمباشری
مسیو دیبار خان بطرز فرنگی ساخته میشود پس والد
مؤلف را که منصب حجابت دولت داشت احضار فرمودند
و مقرر داشتند که در مدت تشریف فرمائی موکب همایون
بییلاقات چنان عمارتی بناء نماید و باتمام رساند پس در ظرف
سه ماه تابستان این بنای عالی هم برپا کردید و هم مفروش
و آراسته شد از جمله بالاخانه بود که در سقف و جدران
آن تماماً اسقفهای چینی کار کرده بودند بعد از اتمام این اثر
بزرگ که مقارن مراجعت موکب همایونی از ییلاق بود در
عوض این خدمت خواستند عنایتی مخصوص در حق والد
بظهور رسد نشان تمثال مبارک مرحمت کردید میرزا آقا
خان نوری صدر اعظم دریغ داشت و عرض کرد که این نشان
مبارک خاصه صدور و شاهزاده های بزرگ است بفراش باشی
داده نخواهد شد یکسال این فقره بطول انجامید بالاخره
بندگان همایون میرزا آقا خان را تهدید فرمودند که اگر
فرمان صادر نکند بموجب دستخط تمثال داده خواهد شد
میرزا آقا خان ناچار نشان تمثال را برای آنکه تندیری بقدر
امکان انگیخته باشد سه درجه قرار داد تا درجهٔ سوئم
در حق والد مؤلف اعطاء شود و مبذول افتد الغرض
این بناء غرا هم در سال ۱۲۹۹ مقارن ساختن عمارت فرح
اباد چون باطرح و هندسه آن ناموافق افتاد لا علاج خراب
کرد ید چنانکه در سابق نیز اشارت رفت

تعمیر عمارت عالی قاپوی اصفهان که معظم عمارات آن
بدست نواب حمزه میرزا حشمة الدوله بتاریخ مزبور

تأسیس و احداث قلعهٔ ناصر اباد در مازندران و
حفر خندق آن و خندق فرح اباد و بهر ذراع مرز و تجدید
خندق حسین اباد بدست نواب لطف الله میرزا والی آن
مملکت بتاریخ مذکور

بناء و انشاء قورخانهٔ بزرگ در شهر شیراز در حکومت
نواب طهماسب میرزا مؤید الدوله بتاریخ مذکور

تجدید باروط کوبخانهٔ قزوین بدست حاجی حسینعلی
خان پیشکار آن شهر در تاریخ مذکور

بنا پانزده بدنهٔ لب دریا در بندر بوشهر که هشت
بدنه از آنها در این سال باتمام رسید سنهٔ هزار و دویست
و هفتاد و دو از هجرت سال نهم از جلوس همایون

تعمیرات عتبات مقدسات ائمهٔ هدات علیهم السلام
بمباشرت جناب شیخ عبد الحسین شیخ العراقین کربیست
هزار تومان از وجوه خاصهٔ طیبه در این مصرف شریف
خرج شد تا سنهٔ هزار و دویست و هفتاد و سه سال
دهم از جلوس همایون

تأسیس و بنیاد تکیهٔ دولتی در بیناوران جنب قصر
سلطنتی فی التاریخ

تعمیر امامزاده شاه میر علی حمزه علیه السلام و عمارات
تکیهٔ خواجه حافظ علیه الرحمه و شاه داعی الله و بابا
علی کوهی در ظاهر شهر شیراز باهتمام نواب طهماسب میرزا
مؤید الدوله حکمران فارس در تاریخ مذکور

تعمیر کنبد شاه چراغ و حجرات و صحن آن در شیراز
بدست نواب طهماسب میرزا مؤید الدوله بتاریخ
مذکور

تجدید عمارات دیوانی استراباد و توپخانه و قورخانهٔ آن
در سنهٔ مزبوره

بستن بند نهر و عراق بمباشرت میرزا احسنخان
حاکم آن ملک بتاریخ مزبور

تعمیر عمارات دیوانی زنجان بدست چراغعلیخان حاکم در
سال مذکور

تعمیر مسجد جامع دار السلطنهٔ قزوین در تاریخ مذکور

تعمیر کاروانسرای معروف بکاروانسرای شاه واقع در
شهر ساری بتاریخ مذکور

تعمیرات کامله و تجدیدات فاضله در روضهٔ حضرت
معصومه سلام الله علیها بدست ذو الفقار خان حاکم قم
در سنهٔ مذکوره

تعمیر سد پل دلاک و خود پل مذکور و کاروانسرای آنجا
و کاروانسرای حوض سلطان و ساختن حوضی بزرگ از نو
در آن مقام باهتمام بدست ذو الفقار خان حاکم قم
بتاریخ مزبور

بنیاد و تأسیس میزانی بزرگ و وسیع در تبریز مشتمل بر
انبارهای عظیم و لواحق کامل در سنهٔ هزار و دویست
و هفتاد و چهار سال یازدهم جلوس همایون

تعمیر عمارت دیوانی تبریز بمباشرت میرزا فضل الله
وزیر نظام فی التاریخ

تجدید قلعهٔ خرم اباد فیلی و باغ سروستان و غرس
اشجار و اجراء انهار فی التاریخ

آیینه کاری حرم مطهر حضرت رضا سلام الله علیه
بتاریخ مزبور

مرمت عمارات دیوانی اصفهان خاصه میدان نقش
جهان و میدان چهار حوض که بعضی از آنها از سال
سابق شروع شده بود بتاریخ مزبور

تسویه و تعمیر راه خیابان مازندران باتمام اهتمام و
نهایت عنایت در سنهٔ مزبوره

بنیاد و تزیین عمارت مقبرهٔ نواب میر قاسم میرزا
ولیعهد ثالث در سال مذکور

تجدید چاپارخانهای خوی و تمام عرض راه در سنهٔ
هزار و دویست و هفتاد و پنج از هجرت سال دوازدهم از
جلوس همایون

انشا و ایجاد کارخانهٔ ریسمان ریسی واقعه در قرب
قصر قاجار فی التاریخ و چرخ بخار و اسباب لازمه اینکار
بمبلغ نود هزار تومان بتوسط محمود خان ناصر الملک
از مسکو ابتیاع شد ولی بعد از چندی کار کردن معطل
ماند و بیهوده افتاد پس عمارتش اول مخزن تدارکات
حربیه شد و بعد ضرابخانه واحد دولتی کردید و
اسباب بخار و اشیاء لازمه ریسمان ریسی بمبلغ ده هزار
تومان بتوسط حکیم الممالک بفروش رفت

احداث عمارات سلطانی قریهٔ آدران که در بلوک
پشاپویه است و از مرحوم میرزا آقا خان صدر اعظم در
مصادره وی بدیوان اختصاص یافت و انتقال گرفت
بتاریخ مذکور

تعمیر عمارات والی نشین شهر سننج در سال مذکور

بنیاد و تأسیس قلعهٔ سرخس جدید ناصری بمباشرت
نواب حمزه میرزا حشمة الدوله حکمران خراسان و اسکان
چند هزار خانوار از ایلات داخلهٔ خراسان و این اثر
بزرگ در این سال شروع شد و در سال آتی انجام یافت

نصب درب طلا در روضهٔ رضویه زادها الله شرفا
و مزیة که بدست میرزا محمد حسین قزوینی عضد الملک
متولی باشی ساخته شده بود در سنهٔ هزار و دویست و
هفتاد و شش از هجرت سال سیزدهم از جلوس همایون

بنا مهمانخانه بزرگ و وسیع برای زوار مشهد رضوی
و آب انباری بزرگ با آن مع لوازم ضیافت از مطبخ و شربت

خانه و غیرها بمباشرت عضد الملک مذکور در سال مزبور

احداث یکرشته قنات در قم و دفع ضیق اب وشدت التهاب از مردم بمباشرت جهانسوز خان حاکم آن بلدهٔ شریفه در تاریخ مذکور

بنا عمارت بزرگ در میدان اسب دوانی واقع در سمت غربی دار الخلافهٔ طهران در سنهٔ مزبوره خالت سقاباً عمارت اسب دوانی یکباب الاخانهٔ عمده از بناهای خاقان مغفور فتحعلیشاه بود اگرچه بالنسبه همان بالاخانهٔ خاقانی خالی از اهمیت نبوده است اما میل طبیعی این پادشاه جمجاه ارواح العالمین فداه بابادانی و تاسیسات مهمه با بنای عمارات قناعت نکرده در تاریخ مزبور یکرشته عمارات تحتانی و فوقانی در انضمام انشاء شد و احداث گردید

اباد ساختن و دایر کردن اراضی شهرری که باسم رشته قنات بمیرزا محمد حسین فراهانی دبیر الملک سپرده شد بتاریخ مذکور و این ابادی همین حسین اباد است که باسم دبیر الملک باشد و در انجا کارخانهٔ ذرعی باقی هم در کمال اراستگی برپا بود

بنا و انشاء کارخانهٔ تفنگ سازی هم در طهران که ماهی هزار قبضه تفنگ خان دار دنگی میسازند و بنا بود که جمیع افواج قاهره از انها مسلح شود بتاریخ مزبور

توسعهٔ صحن مبارک حضرت سید الشهداء ارواحنا لها الفداء باضافهٔ هزار ذرع زمین ابتیاعی از خانهای اطراف صحن قدیم و بناء حجرات فوقانی و تحتانی و تعمیر گنبد مطهر انحضرت و همچنین مرمت بقعهٔ مبارکهٔ حضرت ابو الفضل العباس صلوات الله علیه حسب الامر بمباشرت مرحوم شیخ عبد الحسین در سنهٔ هزار و دویست و هفتاد و هفت سال چهاردهم جلوس همیون

بستن سد برای سیل در بالای شهر طهران در سنهٔ مذکوره بواسطهٔ انکه بارندگی زیاد در بهار اینسال و جریان سیل خرابی فاحش بمحلات خارج دروازه دولت رسانید بلکه اب داخل ارک دولتی نیز گردید

توسعه و تجدید میدان مشق دار الخلافهٔ طهران و ساختن دیواری مشتمل بر طاقنماهای اجری در دور تمام میدان مشق بشکل مربع باهتمام میرزا محمد خان قاجار سپهسالار در سنه هزار و دویست و هفتاد و هشت از هجرت سال پانزدهم از جلوس همایون

شوسه کردن راه سلطنت اباد در تحت نظارت نواب علیقلی میرزا اعتضاد السلطنه و میرزا سعید خان وزیر خارجه بمباشری مسیو کاستگرخان مهندس نمساوی در سال پانزدهم از جلوس همایون اینک این راه بنام خیابان شمیران مشهور است

احداث پل معتبر محکمی بر روی رودخانهٔ سپوند واقع در هشت فرسنگی شهر شیراز بدست حکمران فارس نواب طهماسب میرزا مؤید الدوله سال پانزدهم از جلوس همایون

اعادهٔ عمارات و تجدید ابنیهٔ دیوانی شیراز ایضا که بزلزله خراب شده بود بمباشرت نواب طهماسب میرزا مؤید الدوله سال پانزدهم از جلوس همایون

تجدید و اعادهٔ ابنیهٔ توپخانه و توپخانهٔ محمره که از جهت وقوع در کرانهٔ اب بواسطهٔ مد آب بکلی خراب شده بود بمباشرت حاکم عربستان حاجی علیخان ضیاء الملک والد مؤلف سال پانزدهم جلوس همیون

ایجاد و اجراء اب یکرشته قنات در صحرای دوشان تپه که باوجود سعه اراضی قابل ایجاد الزاب نداشت هم در سال پانزدهم از جلوس همایون و این قنات معروف بعلیشاهی است که منبع و نشا چاهش از حوالی قریهٔ ازگل واقعه در دامنهٔ البرز میباشد

ساختن راه گیلان که مراقبت و مواظبت و اتمام ان با محمود خان قراگوزلو ناصر الملک بود در حکومت نواب اردشیر میرزا رکن الدوله بتاریخ مذکور

احداث و انشاء جبه خانهٔ بسیار عالی در دار الخلافهٔ طهران که اتمامش هم در سال پانزدهم از جلوس همایون بوقوع پیوست

تعمیر قلعهٔ قدیم شهر طهران بمباشرت میرزا موسی وزیر طهران هم در سال پانزدهم از جلوس همایون

تعمیر پل ششتر که از طغیان اب خراب شده بود بدست حاج علیخان ضیاء الملک والد مؤلف در سال پانزدهم از جلوس همایون

بنیاد و ایجاد منارهٔ سرحد فانوس بحری در انزلی بدست نواب رکن الدوله حاکم گیلان در سنهٔ پانزدهم از جلوس همایون

تکمیل ساختن راه گیلان که در حکومت امیر اصلان خان مجد الدوله شروع شده بود باهتمام محمود خان ناصر الملک مشیر حضور در سال پانزدهم از جلوس همایون

تسویه و تسهیل و ساختن و هموار کردن راه پشت و راه شریف اباد بمشهد مقدس رضوی که هر دو از جهت کوه و کتل اسباب تعب زوار بود بمراقبت و اهتمام میرزا محمد حسین قزوینی عضد الملک متولی باشی و این اثر ناصح بمباشرت حاجی مصطفی قلی بیک دریا باشی صورت انجام پذیرفت در سال پانزدهم از جلوس همایون

احداث دریاچه بزرگ ژرف در برابر دوشان تپه مقارن جریان قنات جدید انجا که حالا در وسط باغ وحش است در سنه هزار و دویست و هفتاد و نه سال شانزدهم از جلوس همایون

بنا رباطات و حمامات و کاروانسراهای معتبر در کرمان بمباشرت و اهتمام محمد اسمعیل خان وکیل الملک در سنهٔ هزار و دویست و هفتاد و نه از هجرت سال شانزدهم از جلوس همایون

تعمیر عمارات دیوانی سبزه میدان گیلان هم در سال شانزدهم از جلوس همایون

وسعت و فسحت در عمارات سلطنتی دار الخلافهٔ طهران در سنهٔ هزار و دویست و هشتاد سال هفدهم از جلوس همایون

بنا بازار جدید بدیع و جامع معتبر وسیع در کرمان از محمد اسمعیل خان وکیل الملک سال هفدهم از جلوس همایون

ایجاد و احداث جبه خانهٔ دیگر معروف بباستیان با نهایت اهمیت در جنب میدان مشق طهران هم در سال هفدهم از جلوس همایون

شروع بساختن راه مازندران از البرز الی کجور و کلاردشت الی کرانجز که سی و دو فرسنگ مسافت میباشد بمباشرت مسیو کاسنگرخان مهندس نمساوی هم در سال هفدهم از جلوس همایون

ساختن بقعه عین علی و زین علی در اذربایجان بدست عزیز خان سردار کل در سنهٔ هزار و دویست و هشتاد و

ویک از هجرت سال هیجدهم از جلوس همایون

مرمت بقعه شیخ محمود شبستری علیه الرحمه بدست عزیزخان سردار کل بتاریخ مذکور

احداث آب انبار در بندر طبس کرمان بمباشری محمد اسمعیل خان وکیل الملک هم در سنه هزار و دویست و هشتاد و یک سال هیجدهم از جلوس همایون

طرح و احیاء باغ مشهور بگلشن و حفر و احداث دریاچه مابین دو قسمت شرقی و غربی آن در بین میدان توپخانه قدیم دار الخلافه و اجرای آب قنات خاصه سرکاری در آن بحیره سیما از آنکه از حیاض و ریاض دولتخانه مبارکه میگذرد و از آنجا بحوض سبزه میدان و محلات شهر طهران عبور جاری میگردد و در سطح تمام فضای این میدان از اطراف دریاچه مسطح مزبوره باستثناء راه عبور و مرور دریاچه مزبور سنگ بندیها و درخت نشانیها و گلکاریها بطرزی جدید و طرحی بدیع نمودن در سنه مزبوره که سال هیجدهم هجرت از جلوس ابد مأنوس و در قسمت غربی این باغ صندوق عدالت بود که بمنزله زنجیر عدل نوشیروان هر کس عرضی داشت بطور آزاد بی اجازه عریضه خود را در آن صندوق میانداخت بهر هفته یکبار از نظر مبارک میگذشت و جواب صادر میشد و باین وسیله راه ظلم بر احدی بسته بود و در تاریخ تألیف در قسمت شرقی این باغ گرمخانه بلکه گلخانه ایجاد شده است و در سنه آتیه تاریخ مزبور که نوزدهم هجری الجلوس خواهد بود چون تشکیل میدان ارک و طرح بحیره بزرگ در وسط و غرس باغ مذکور در دو سمت آن که در تاریخ تألیف از فرط آبادی و شادابی مصداق دو برگ سبز تواند بود یکجا اتمام یافت و نصب ستونهای سنگی بفاصله چهار ذرع و اقامه محجر چوبی در فواصل ستونها جمیعاً انجام گرفت محض حفظ چنین ساحت نظیف لطیف از عبره دواب و انعام خندق سمت شرقی ارک را انباشتند و خیابانی تا دهنه بازار ساختند و دروازه از سمت شمال خارج شهر قدیم بان خیابان گشودند و خیابان مزبور را که برپشت شمس العماره نیز میگذرد ناصریه نامیدند

اجراء قنات شهر بهبهان بدستیاری نواب سلطان اویس میرزا احتشام الدوله حاکم آنخطه بتاریخ مذکور

تکملهٔ تسویه راه گیلان بعراق و بستن پلهای عرض راه و تجدید چاپارخانهای آنخط در سنه هزار و دویست و هشتاد و دو سال نوزدهم از جلوس همایون

تسطیح و تسویه و تسهیل و ساختن و شوسه نمودن راه هزارجریب مازندران که از مسالک صعبه بود بمباشری مسیو گاستگر خان مهندس نمساوی که در سال نوزدهم جلوس صورت اتمام پذیرفت و راه هزارجریب خزر همان شاه راهی است که از دامنه کوه البرز تا کرانه دریای خزر کشیده شده و این اثر از معظمات آثار این پادشاه جمجاه ارواحنا فداه میباشد چون در مسافرتهای موکب مسعود بمازندران و سیاحت سواحل بحر خزر صعوبت طی طرق و اشکال قطع مسافت مابین جبال و تلال واقعه در مسالک و معابر آن مملکت را برأی العین ملاحظه فرمودند و اضطرار رعایا و مسافرین را در وصول بدریا کنار و بریدن راههای دور و نوردیدن پست و بلند تپه‌ها سخت مشهود داشتند عزیمت ملوکانه بر گماشتند باینکه از دار الخلافه طهران راهی تا لب دریای مازندران ایجاد و تشریع و احداث و تسنین فرمایند که نزدیکترین مسالک و ایمن از

از هرگونه مخاوف و مخاطرات و مهالک بوده باشد پس خود بر حسب اشعار الهام شعار شاهنشاه عرب و عجم راه خطیر هزارجریب پیش گرفته شده حسب الامر الاعلی همه جا بکوهکنی و کتل شکافی و جنگل تراشی و سنگ چینی و خاکریزی و پلسازی و توسعه طریق و دفع مضیق و جمیع تکالیف تسطیح و تسویه و تسهیل و تصفیه اشتغال همی رفت تا پس از پرداختن چندین هزار بدره زر و سیم این جاده عظمی و صراط مستقیم که فی الحقیقه بر چند اثر بزرگ محتوی و بر چند یادگار سترگ منطوی است در شهور این سال صورت تمام و کیفیت کمال پذیرفت و دو بار چنانکه خواهیم نگاشت بشرف بازدید و مشاهده و تماشای شخص شاهنشاهی ظل اللهی نایل گردید

حفر و اجراء نهر شهر رشت بمباشرت محمد قاسمخان والی گیلان هم در سال نوزدهم جلوس همایون

تجدید و مرمت و تأسیس و عمارت رباطات عرض راه خطه دار الامان کرمان بتاریخ مذکور

بناء و انشاء مدارس و مساجد و تعمیرات عمده در بلدهٔ طیبهٔ همدان بتاریخ مزبور

وهکذا در شوشتر و دزفول و سایر صفحات عربستان احداث مدارس و انشاء مساجد و جوامع چند از جانب دولت غرا بعمل آمده در تاریخ مسطور

مرمت و تعمیر دار الحکومه سنندج و سایر ابنیه معتبره آن بتاریخ مزبور

تذهیب ایوان مشهور بایوان طلای ناصری در صحن روضه مقدسه رضویه که باهتمام میرزا محمد حسین فرهنی عضد الملک متولی باشی صورت اتمام یافت در سال نوزدهم جلوس همایون

بنای انبار در بندر مشهدسر برای حفظ احمال و اثقال و امتعه وارده از بحر خزر بخاک مازندران هم در سال نوزدهم جلوس همایون

احیا و تجدید باغ شاه شهید که در بلده ساری واقع است بمباشری میرزا مسیح وزیر مازندران در سنه هزار و دویست و هشتاد و سه از هجرت سال بیستم از جلوس همایون

تذهیب گنبد مبارک عسکریین که خشتهای طلای آنها را در ماه ذیقعده سنه هزار و دویست و هشتاد و سه از هجرت سال بیستم از سلطنت عظمی علیرضا خان قاجار پیشخدمت خاصه عضد الملک بعراق عرب حمل داد و شماره خشتهای طلا و سایر مصالح این اثر بزرگوار از اینقرار است خشت بیست و هفت هزار و هفتصد و چهل و هشت عدد کتیبه یکصد و شصت عدد حاشیه سیصد و بیست عدد سر طوق گنبد مطهر عدد

مرمت عمارات و ابنیه چشمه علی دامغان و وقف حضرت صاحب الامر علیه السلام بدستیاری میرزا محمدخان قاجار سپهسالار اعظم بتاریخ مزبور

احداث و حفر قنوات در منزل میان دشت راه مشهد مقدس در سنه هزار و دویست و هشتاد و چهار از هجرت سال بیست و یکم از جلوس همایون

مرمت ارک شهر سبزوار مقارن سفر اول خراسان و زیارت مشهد مقدس بدست میرزا محمدخان قاجار سپهسالار در سنه هزار و دویست و هشتاد و چهار از هجرت سال بیست و یکم از جلوس همایون

احداث و انشاء رباط زعفرانی واقع در راه مشهد

مقدس بعد از انهدام و انعدام رباط عتیق زعفرانی بدست مصطفی قلیخان نوری در ایام حکومت سبزوار

احداث بناء مهمانخانه و آب انبار و یخچال و چاپار خانه در جنب رباط زعفرانی بدست نواب سلطانمراد میرزا حسام السلطنه در ایالت خراسان

تعمیر مسجد علی کرخی که از ابنیهٔ غالبه نیشابور است در سنه هزار و دویست و هشتاد و چهار از هجرت سال بیست و یکم از جلوس همایون

تعمیر ابنیه و آثار واقعه در منزل قدمگاه از گنبد مزین بکاشی معرق و باغ و جدران آن و خیابان و غرس اشجار در تاریخ مزبور

اصلاح و تسویهٔ جاده و طریق دین آباد و طرق از نیشابور الی مشهد مقدس بدست میرزا محمد خان قاجار سپهسالار در سنهٔ مذکوره

تعمیر مدرسهٔ میرزا جعفر واقع در مشهد مقدس رضوی و مرمت اسواق مشهد مقدس در سال مذکور

تعمیر بقعهٔ خواجه ربیع علیه الرحمه که مدفن نواب فتحعلیخان شهید است در تاریخ مذکور

بنیاد و تاسیس شهر جدید ناصری در مملکت سیستان در سال بیست و یکم از جلوس همایون

احداث قلعجات و قراولخانهای بسیار در معابر ترکمانهای غارتگر اتک که از آنها بسمت دهنه زیدر و ما یلیها میگذشتند و میتاختند بخصوص در محل موسوم به بدشت و رباط عشق وارمدلو در سال بیست و یکم سلطنت هنگامیکه موکب همایون در منزل چهارده سنخاص بود حکم فرمود بنای مزبور

بنیاد تختی از چوب در وسط حوض چشمه علی دامغان بدست حسینخان اعتضاد الملک حاکم دامغان در تاریخ مزبور

اجراء قنوات چند و احیاء موات بسیار در مملکت کرمان بدستیاری سردار محمد اسمعیل خان نوری وکیل الملک حاکم کرمان و سیستان در سنهٔ مزبوره

انشاء و بناء عمارتی ممتاز در کمال حصانت و استحکام در باغ نظر کرمان بدست محمد اسمعیل خان نوری وکیل الملک در تاریخ مزبور

شروع بتاسیس و بنیاد شهر جدید دار الخلافهٔ ناصری که محیط است از جهات اربعه و هر سمت بشهر قدیم طهران و محاط خندقی است در نهایت امتیاز در عمق و عرض و خاکریز و تفصیل مقدار اضافه آن سمت دروازه شمیران این اثر عظیم و یادگار فخیم از جملهٔ جلایل مبانی و آبادانی و تخطیطات و تاسیسات این شاهنشاه جهان پناه ایده الله است

چون در حدود این سنوات از سالهای سلطنت جاودانی اعلیحضرت صاحبقرانی خطهٔ دار الخلافه از جهت کثرت اهالی و تزاحم نفوس بحدی رسید که شهر عتیق طهران امنه جمعیت را از روی حقیقت بر نمی تافت و تعیش و سکونت آنمقدار از خلایق را بهیچگونه نمیگنجید مشیت شاهانه بران تعلق گرفت که شهری بنام مبارک خویش در دور شهر طهران عتیق تخطیط فرمایند پس میرزا یوسف مستوفی الممالک صدر اعظم و میرزا عیسی وزیر دار الخلافه را مامور اینکار بزرگ و اثر شگرف داشتند و جمعی از مهندسان و معماران را نیز برای تعیین حدود و مقادیر و مساحات و اضافات و مواقع نقاط دروب و مدار خط خندق و ابعاد و اقطار و سایر جهات این کار برگماشتند تا روز یکشنبه یازدهم شهر شعبان همین سال هزار و دویست و هشتاد و چهار از هجرت سراپردهٔ ذات اقدس همایون را از شهر بیرون زدند و جمیع رجال دولت و اعیان مملکت و وزراء مختار دول خارجه همگی حاضر گردیده سلام عام انعقاد یافت و بعد از خطابهٔ خاصه مناسب این خیال مبارک میمون ذات اقدس همایون بموقعی که استادان و مهندسان طرح خندق را ریخته بودند تشریف حضور ارزانی داشتند بالسعادة والاقبال در این امر ذی بال ببسمله ابتداء فرموده بدست حق پرست کلنگی را که از نقره ساخته شده بود بر زمین نشانیدند و مشتی خاک بکندند و بپراکندند حضرت مستطاب اشرف والا شاهنشاهزاده اعظم کامران میرزا نایب السلطنه امیر کبیر نیز تاسی نمودند آنگاه مامورین بکار شروع کردند و از این تاریخ شهر طهران بنام دار الخلافهٔ ناصره موسوم گردید دور این شهر جدید جاوید تقریباً سه فرسنگ و نیم است و بر دوازده دروازه اشتمال دارد و مساحت مابین خط خندق این شهر جدید و خط بارهٔ شهر عتیق از سمت دروازهٔ شمیران یکهزار و هشتصد ذرع است و از سایر جهات یکهزار ذرع تمام و مرحوم میرزا محرم شاعر خلیفهٔ مدرسهٔ دار الفنون تاریخ شروع بتخطیط این اساس محروس و اثر مصون محفوظ را چنین یافته و بافته است که

طبع محرم باد لشاد از پی تاریخ گفت جاودان باد فزون از باد شهر ناصری دلشاد کنابراز الف است که عدد آن را باید بر اعداد حروف مصراع اخیر افزود و حساب نمود

بنیان و بنیاد کوشک مبارک معروف بشمس العماره که از عظایم آثار این شهریار و امتیازش بر جمیع ابنیهٔ طهران بلکه ایران اظهر من الشمس است و مشتمل بر طبقات خمس و این یادگار بزرگوار چنانکه در اوایل این باب که اجلهٔ آثار این شهریار جلیل محض تعظیم و امتیاز مذکور می افتاد اشارت شد بدستیاری دوستعلیخان معیر الممالک بسبک قصور و عمارات فرنکستان طرح ریخته و پرداخته و بناء برداشته و افراخته شده است و تاریخ تاسیس و بنیاد این اثر سعادت نهاد سنه هزار و دویست و هشتاد و چهار سال بیست و یکم از جلوس همایون است

بنیان دروازهٔ ناصری در انتهاء خیابان ناصری بتاریخ مزبور

انشاء مریضخانه و بیمارستانی عالی در داخلهٔ دار الخلافهٔ طهران مابین شمال و مغرب دار الخلافهٔ ناصره در تاریخ مزبور

تکملهٔ کلیهٔ شوسه سازی راه هزارجم که از اجلهٔ آثار های نو ولتی و آثار بزرگ این چهل سال از سلطنت بی زوال است بواسطهٔ ساختن دروازه سنگی که از یکپارچه کوه و سنگ خارا مشتمل بر صورت همایون بیرون آورده اند و این یادگار جاودانی روز بیست و دوم شهر ربیع الثانی از سال بیست و دوم سلطنت قویه مطابق سنهٔ هزار و دویست و هشتاد و پنج از سنین هجریه بمشاهدهٔ همایونی مشرف گردید

ملکزادهٔ دانشمند مرحوم علیقلی میرزا اعتضاد السلطنه وزیر علوم در تاریخ این اسنواء سبیل و اثر نبیل گفته است که جست پیر عقل تاریخش زمن گفت فخری شد صراط المستقیم

فهرست ابنیه و آثار و انشاءات و تجدیدات که مخصوصاً بسعی جمیل اعتماد السلطنه ضیغم الدوله والد مؤلف علیه الرحمه بظهور رسیده است

تذهیب قبهٔ مبارکهٔ حضرت عبدالعظیم حسنی سلام الله علیه

و کارخانجات صناعات ریسمان ریسی و کاغذسازی طهران و شکرریزی مازندران

و بناء سبزه میدان دار الخلافهٔ طهران واقع در سمت جنوب ارک مبارک

و عمارت جدید البناء بهشت آئین اندرون همایون

و اضافات باغ گلستان

و عمارت یادگیر

و عمارت خزوجی که چندین وقت محل عمارت موزهٔ مبارکه واقع شده بود و حالا خراب شده مکانش ضمیمهٔ زمین دریاچه است

و دریاچهٔ مصفای باغ گلستان

و حمام چهار حوض اندرون

و خیابان ارک مبارک که حالا تغییر بهم رسانیده

و عمارت قصر سلطنت آباد و احداث باغ و غرس اشجار آن

و عمارات قصبهٔ بناوران

و قصر دوشان تپه

و کارخانهٔ سربازخانجات طهران و سایر ولایات

و تعمیرات عظیمه و تصرفات مهمه که در عالی قاپوی دار السلطنهٔ اصفهان و در سایر عمارات دیوانی ممالک محروسهٔ ایران شده است

انتهی

تجدید و مرمت مسجد ملک در کرمان که از ابنیهٔ قاوردبن چغربیک سلجوقی است بدست شهاب الملک حاکم کرمان در سنهٔ هزار و دویست و هشتاد و پنج سال بیست و دوم جلوس همایون

تعمیر حوض خان که آب انباری است واقع در سر راه خراسان از سمت کرمان هم بدست مشار الیه بتاریخ مزبور

انشا و بناء مدرسه حسب الامر الاعلی در دار الامان کرمان برای تلامذهٔ حاج سید جواد مجتهد در سال بیست و دوم جلوس همایون

انشا و تاسیس عمارت جاجرود بدست محمد ابراهیم خان معمارباشی (وزیر نظام) در سنهٔ هزار و دویست و هشتاد و شش از هجرت سال بیست و ستم از جلوس همایون

تعمیر اق قلعهٔ استراباد در سال بیست و ستم از جلوس همایون

ساختن پل حاجی قرا که مشتمل بر بیست و چهار چشمه در یکصد و بیست ذرع طول و شش ذرع و نیم عرض در کمال استحکام در سال بیست و ستم از جلوس همایون

پل منجیل را حسب الاشارة العلیه حاج ملا رفیع مجتهد اعلی الله مقامه بنهایت اتقان بنیاد و بنیان کرد

ساختن راه پیره بازار رشت هم در سال بیست و ستم جلوس همایون

ساختن راه منکوده در رشت که وصل براه پیره بازار میشود در حکومت میراصلانخان مجد الدوله با مبالغی گزاف و مخارجی بسیار بتاریخ مزبور

انشاء قصر ناصریه در رشت فی التاریخ

تجدید کاروانسرای واقع در قرب پل قراسو که معبر زوار عتبات عالیات ائمهٔ عراق عرب علیهم السلام است بدست نواب امامقلی میرزا عماد الدوله در سنهٔ هزار و دویست و هشتاد و هفت از هجرت سال بیست و چهارم از جلوس همایون

عمارت مقبرهٔ مقداد بن اسود صحابی رضی الله عنه که واقع است مابین شهروان و یعقوبا بدست حاج میرزا حسینخان مشیر الدوله سپهسالار اعظم در سال بیست و چهارم از جلوس همایون

و هکذا قصر ناصری واقع در ساحل دجله در ظاهر دار السلام بغداد در سفر عتبات ائمهٔ عراق علیهم السلام محض تشریف و ورود موکب مسعود از جانب دولت عثمانی ساخته و افراخته شده است اگرچه بنهاد خروج موضوع

تذهیب بوابهای کاظمین علیهما السلام خشتهای زرین که از تذهیب گنبد مطهر عسکریین علیهما السلام افزون آمده است هم در سال بیست و چهارم از جلوس همایون

مرمت مزار طفلان مسلم از صحن و گنبد و ایوان وغیره بتوسط دوستعلیخان معیر الممالک بتاریخ مزبور

ساختن و پرداختن صحن و حجرات و رواق عرش نطاق حضرت ابیعبدالله الحسین صلوات الله و سلامه علیه بدست مرحوم شیخ عبدالحسین قدس سره که در ضمن اجمالات سابق اشارت شد در تاریخ مذکور

تعمیرات عمده در مسجد کوفه و مسجد سهله و قبر مسلم بن عقیل علیه السلام و هانی بن عروه رضی الله عنه در سنهٔ هزار و دویست و هشتاد و هفت از هجرت سال بیست و چهارم از جلوس همایون

طرح و انشاء و احداث باغی نغز موسوم بطهماسبیه بدست مرحوم مؤید الدوله که حاکم کرمانشهان شد بود در نزدیکی تپهٔ قصر شیرین مقارن مراجعت از مسافرت عراق عرب بتاریخ مزبور

حادثه کافی و شوشه سازی راه سخت مخوف پر خطری که اسباب هلاک زوار بود در محل میان طاق واقع در قرب طاق گرا از راه کربلا بدستیاری مسیو کاستگرخان مهندس نمساوی بندگان اعلیحضرت اقدس شهریاری خلد الله تعالی ظلاله الظلیل از این اثر جلیل در مرحلهٔ سفر سعادت اثر عراق عرب نام برده و انرا از آثار باقیهٔ سلطنت خود شمرده اند و تقریر دلپذیر در کتاب مسطور بعینه چنین است که میفرمایند این مکان را میان طاق میگویند از اینجا راه سرازیر میرود نزدیک طاق گرای معروف که در وسط این سرازیری است رسیدیم ملاحظهٔ راه سابق که معبر خلق بوده مایهٔ کمال حیرت شد راهی است یکپارچه سنگ که از کثرت عبور مثل آئینه صاف شده آمد و شد اسب و قاطر در نهایت اشکال است کاستیگر مهندس نمساوی که پیش از عزیمت ما ساختن این راه مأمور شد راه را بقاعدهٔ پیچ پیچ ساخته و همه جا از میان خاک راه برده عریض و خوب بطوریکه کالسکه در نهایت خوبی حرکت میکرد فی الحقیقه از آثار باقی و نتایج دائم این سفر من یکی ساختن این راه است که همیشه معبر راحت و سلامت مردم خواهد بود

احیا و اجراء قنات نه گنبد راه یزد که از مستحدثات حسین خان نظام الدوله بود هم در سال بیست و چهارم از جلوس همایون

ساختن و پرداختن تمام خط راه عتبات عالیات

ائمهٔ عراق علیهم السلام از طهران تا خانقین تبا ابر بغداد کربلا بدست مسیو کاستکر خان که مهندس این راه بطول مسطح و هموار و عراده رو شد و از آثار بزرگ جاودانی اعلیحضرت صاحبقرانی و مایهٔ سهولت تردد و ذهاب و ایاب قوافل و زوار گردید بتاریخ مذکور

ایجاد و بنیاد قلاع راه عربستان که موجب آبادانی و رفع ویرانی و اطمینان قلوب قوافل و امنیت طرق و معابر گردید در سنهٔ هزار و دویست و هشتاد و هشت از هجرت سال بیست و پنجم از جلوس همایون

بنا عمارت آسیای بخاری در مابین مدرسهٔ معلم خانه و دروازهٔ باب همایون هم در سال بیست و پنجم از جلوس همایون

خیابان و دروازهٔ دولت و درب موسوم بباب همایون بتوسط محمد رحیمخان قاجار علاء الدوله امیر نظام در نهایت امتیاز ساخته شد فی التاریخ

تجدید و اعادت پل حاجی که مابین استرآباد و آق قلعه واقع است بدست سلیمانخان صاحب اختیار در سنه هزار و دویست و هشتاد و نه سال بیست و ششم از جلوس همایون

ساختن قدری از راه آمل بدار الخلافه بمهندسی کاستکرخان بمساوی و مباشرت عباسقلیخان سردار لاریجانی در سال بیست و ششم از جلوس همایون و تکمیل کلی و اتمام جمیع این راه بتوسط جناب مستطاب حسنعلیخان امیر نظام گردید و او در آن وقت وزیر فوائد بود

ایجاد و بنیاد عمارتی بسبک ابنیهٔ ممالک محروسهٔ ایران در بازار اکسپوزیسیون وینه فی التاریخ

طرح و احداث و غرس و احیاء باغ عشرت آباد بتاریخ بیست و هشتم شوال سال بیست و هشتم از جلوس همایون و دولت روز افزون بساعتی که تفاخر کند بدان تقویم مطابق سنهٔ هزار و دویست و نود و یک از هجرت ابنیه و بنیادهای این اثر سلطانی از اجلاء ابل عمارات و مبانی این دولت جاودانی است و این اساس معلی و کوشک مزین نیز مثل شمس العماره بر طبقات پنج بر آورده و بنا این تاریخ بدست نگارنده سپرده شده است و در یوم مذکور که بناء احیاء و مشغر ساختن این روضهٔ غنّا بود اعلیحضرت اقدس شهریاری محض مزید میمنت چهار اصله درخت بدست مبارک غرس فرمودند و کتابهٔ قصر این مقام کریم و اثر عظیم زادهٔ خاطر زخار و طبع سرشار مقرب الخاقان میرزا محمد حسین اصفهانی مشهور بحکیم فروغی است که از سالها در صحبت بندهٔ نگارنده بوده و هست چنانکه در ضمن شمارش ابنیهٔ بزرگ و آثار بسیار عمدهٔ این دولت نیز اشارت گردید

فتح درب جدید دار الفنون از سمت خیابان ناصریه در سنهٔ هزار و دویست و نود و دو سال بیست و نهم از جلوس همایون

تعمیر و تجدید جمیع عمارات و ابنیهٔ صفویه آثار بیت الله براهیم که در مملکت مازندران است از عمارات اشرف البلاد و شهر سادیه و بحر الارم بارفروش و غیرها بدست جناب علیرضاخان عضد الملک دام اجلاله العالی در سنهٔ هزار و دویست و نود و دو هجری مطابق سال بیست و نهم قمری از جلوس همایون

تاسیس و احداث عمارتی بسیار عالی بجهت سکنای ولات و حکمرانان مملکت خراسان در شهر مشهد مقدس بدست حاج محمد ناصرخان ظهیر الدوله در سنهٔ هزار و دویست و نود و سه از هجرت سال سی ام از جلوس همایون

اضافه و الحاق بناهای بدیع رفیع بر عمارات سلطنتی دار الخلافهٔ طهران هم در سنهٔ هزار و دویست و نود و سه از هجرت سال سی ام از جلوس همایون

تاسیس و بنیاد عمارت ییلاقی در قریهٔ شهرستانک در کمال تزیین و نهایت اتقان و تحصین بمباشرت معتمد ثابت آقا محمد ابراهیم خان امین السلطان ماضی در سنهٔ هزار و دویست و نود و پنج از هجرت سال سی و دوم از جلوس همایون

شروع بتسطیح و تسویه و شوسه ساختن و عراده رو کردن شوارع عامه و معابر قوافل و مسافرین و جواد عظیمهٔ ممتده از دار الخلافه الی سرحدات ایران در سنهٔ هزار و دویست و نود و شش از هجرت مطابق سال سی و سوم از جلوس همایون و ابتدا شد بساختن و پرداختن خط راهی که از خطهٔ محروسهٔ طهران بدار السلطنهٔ قزوین و از آنجا بجیلان و ساحل رود ارس میگذرد و سپس نوبت راه لاریجان مازندران است و خط جادهٔ فارس و عربستان و این مهمات کلیه و فواید عامه بدست مرحوم مغفور امین سلطان ماضی مذکور انجام میگیرد در سنهٔ یکهزار و سیصد و شش هجریه که سال چهلم شمسی از سلطنت این پادشاه جمجاه کامل گردیده و نگارنده مشغول بتبییض این کتاب مستطاب میباشد راه شوسه از دار الخلافهٔ طهران الی دار السلطنهٔ قزوین در کمال اهمیت عامر و دایر است و بر رسم شوسهای ممالک متمدنه عالم مهمانخانهای عالی و مساکن مستحفظین و سوارهٔ قراسوران همه جا متوازی و متوالی و بالخصوص مهمانخانهٔ بزرگ واقع در داخلهٔ شهر قزوین مقابل عالی قاپوی عتیق از آثار عظیمهٔ این دولت قویمه بشمار می آید و انتظام این خط من جمیع الجهات بعهدهٔ عمدة الامراء العظام آقا باقرخان سعد السلطنه حاکم دار السلطنهٔ قزوین موکول است و او در تکالیف و مقررات این کار بزرگ مسئول است

تعمیر و تجدید و مرمت جمیع اسواق و خانات و دکاکین و معابر و مدارس و مشاهد و میادین که در صفحهٔ دار الخلافهٔ طهران واقع است هم در سنهٔ سی و ستم از جلوس همایون

تجدید کمرکخانهٔ بوشهر هم در سال سی و سوم از جلوس همایون

مرمت عمارات دیوانی شهر ساری در مازندران هم در سال سی و سوم از جلوس همایون

ایجاد و بنیاد اطاق موزه در کمال عظمت و شکوه بطرز موزهای ممالک متمدنه اروپ چنانکه در اوایل این باب گذشت هم در سال سی و سوم از جلوس همایون

تعمیر سبزه میدان دار الخلافهٔ محروسه هم در سنهٔ مذکوره

تجدید و اعادهٔ ابنیهٔ صحن و حجرات و مقبره و ایوان امامزاده زید که در طهران است با نهایت اهمیت هم در سنهٔ مذکوره

مرمت جامع شریف خاقان خلد آشیان انار الله مقامه مشهور بمسجد شاه که در طهران واقع است فی التاریخ

حفر و اجراء قناتی بجهت شرب اهالی شیراز بدست قوام الملک در سر فرسنگی شهر که چند محلهٔ شیراز از آن آب میدهد فی التاریخ

و اعادت پل فرح صابهت جلالت آثار عباسقلیخان سرتیپ خلف الصدق عمدة الامراء العظام علی نقی

تقی خان صمصام الملک کزازی در کمال عظمت و شکوه و اتمام
این اثر جلیل در سال سی و سوم از جلوس همایون افتاد

ایجاد و بنیاد انبار غله و جنس دیوانی در کمال وسعت و
فسحت و استحکام و اهمیت در داخله شهر طهران در بین
دروازه حضرت عبد العظیم و این انبار کنجایش
یکصد هزار خروار غله دارد و بتوسط رضوانمکان امین
السلطان در سنه هزار و دویست و نود و هفت از هجرت
مطابق سال سی و چهارم قمری از جلوس همایون بانجام رسید

ایجاد و انشاء معلمخانه موسوم بمدرسه همایونی در شهر
اصفهان که بانی آن نواب اشرف والا سلطان مسعود میرزا
ظل السلطان است فی التاریخ

تکمیل سنک فرش و تحجیر جمیع کوچها و شوارع شهر دار
السلطنه تبریز بدست محمد رحیمخان امیر نظام در سنه هزار و
دویست و نود و نه از هجرت سال سی و ششم قمری از جلوس
همایون

ساختن و سنک فرش کردن جمیع شوارع شهر شیراز باهتمام
جناب جلالتماب میرزا فتحعلیخان صاحب دیوان پیشکار مملکت
فارس هم در سنه هزار و دویست و نود و نه سال سی و ششم
قمری از جلوس همایون

بنیاد و بنیان سرباز خانه بزرك در چهار باغ اصفهان
که هم از مبانی نواب اشرف والا حضرت ظل السلطان است
بتاریخ مذکور

تسقیف جمیع بازارهای شهر شیراز با اجر و کچ تشکیل
انهار سبیل بازار وکیل فی التاریخ

آیینه کاری دار السیاده از رواق ملحقه بروضه
حضرت رضوی علیه السلام در تولیت نواب والا محمد تقی
میرزا رکن الدوله هم در سنه هزار و دویست و نود و نه از

هجرت سال سی و ششم قمری از جلوس همایون

احداث باغی در نهایت امتیاز و اعتبار در محوطه
مسندیه است و الی کرمان موسوم بباغ شاه هم در
سنه هزار و دویست و نود و نه از هجرت مطابق سال سی و
ششم قمری از جلوس همایون

انشاء و بناء عمارت مبارکه اندرونی سلطنتی دار
الخلافه موسوم بمرآت اباد که ابنیه سابقه ایجاد در تاریخ
ذیل ابعنوان بدست مرحوم امین السلطان ماضی قدس سره
منهدم و منعدم شد بنیانی جدید و بنیادی جاوید در
کمال شکوه و عظمت و انفساح و نهایت امتیاز و انبساط
و انشراح بطول یکصد و بیست ذرع و عرض یکصد و دو
ذرع مشتمل بر حیاض و ریاض و جداول و زوایا و حمامها
و تالارها و وثاقها و خلوتها از بنیاد تا سر کلاه تماما با اجر
و ساروج و سنك تاسیس و تشیید کردید در سنه
هزار و دویست و نود و نه از هجرت سال سی و ششم قمری
جلوس همایون

احداث و انشاء تلکرافخانه عالی ممتاز در سمت غربی
خیابان ناصریه متصل بابنیه دیوانی مشتمل بر منازل
فوقانی و تحتانی بطرز فرنکستان بمباشرت جناب جلالت
مآب علیقلیخان مخبر الدوله وزیر علوم در سنه هزار
و سیصد و چهار هجری

تعمیر ابنیه دولتی و دیوانی شهر کرمانشهان بدست
محمود خان ناصر الملک

قنات نواب والا فیروز میرزا نصرة الدوله فرمان
فرمای مرحوم که در سمت غربی دار الخلافه جاری و دایر
است از مستحدثات سنه هزار و سیصد است آن
هجرت مطابق سال سی و ششم از جلوس همایون

صاف و تسطیح و توسعه عرض راه از بسطام تا خراسان
بمباشرت احمد خان مهندس فی التاریخ

ساختن راه از طهران الی بسطام بمباشرت نواب محمد
حسن میرزای مهندس فی التاریخ

ساختن راه از ده ملا تا بسطام فی التاریخ

احداث توپخانه مبارکه معظمه در دار السلطنه تبریز
تبریز فی التاریخ

تعمیر عمارات دیوانخانه و غیرها در دار السلطنه
تبریز فی التاریخ

تعمیرات عمارات باغ کلشن در کرمان بتاریخ مزبور

آغاز بنیاد قلعه فهرج که از معظمات ابنیه و اجله آثار
این شهریار معدلت مدار است در بلوچستان بتوسط نواب
والا سلطان عبد الحمید میرزا ناصر الدوله فرمانفرما و حاکم کرمان
در سنه یکهزار و سیصد از هجرت سال سی و ششم از جلوس همیون
حفر و اجراء قنات موسوم بشکار اباد که بتعهد جناب جلالتماب
علیرضا خان عضد الملک اعطاء شد و بعضدیه موسوم
کردید و این قنات در طرف جنوبی دوشان تپه واقع است

انشاء مریضخانه سمنان بدست نواب نوشیروان میرزا
ضیاء الدوله در سنه هزار و سیصد و یک از هجرت

تعمیر مسجد و حمام و عمارت دیوانی سمنان ایضا بدست
نواب نوشیروان میرزا ضیاء الدوله هم در سنه هزار و سی
صد و یک

ایجاد شوسه راه قم این اثر که عبارت از شوسه کردن
و عراده رو ساختن خط راه از دار الخلافه طهران الی
دار الایمان قم بوده باشد از اجله آثار این دولت جاوید
دثار است از سوابق ایام جاده عظمی بر کویر حوض
سلطان میکذشت و بادره معروف بملك الموت بر

میکذرد و از جهات چند نفوس و اموال مسافرین در
معرض خطر و مظنه هلاك و ضرر بود و در این سنین
اخیره که بحیره ساوه زالمبیعت غالم اعادت میدهد
و از تلاحق و تضادف میاه چندین رود ساوه بزرك در
قطعه معتد بها از زمین دریاچه سابق ساوه بحیره
تشکیل میکند بر اشکالات و مخاطرات طی الطریق
سهمی عظیم افزوده شد لاجرم اولیاء دولت ابدایت
مهندسان ماهر فرستادند و راهی دیکر یافتند و خط
آن را ببذل همت و توجه جناب مستطاب اجل اکرم میرزا
علی اصغر خان امین السلطان وزیر اعظم ادام الله اقباله العالی
از وصمت هر کونه موانع حرکت کردون پرداختند و بر وجه
شایان بر طراز شوسهای ممالك اروپا ساخته شد و
ذلك فی سنه هزار و سیصد و یك

احداث مهمانخانهای راه شوسه قم فی التاریخ

بنای توپخانه جدید بوشهر که در تاریخ مذکور انجام
کرفت

قسلهای متعدد از سر پل ذهاب تا قصر شیرین
در سنه مذکوره

تعمیرات باغ ارك سمنان فی التاریخ

صفر سازی و نرده بندی مناره خسروجرد خراسان
فی التاریخ

احداث پل جدید بر سر رود ساوه مشهور بقره چای
بهمت جناب مستطاب اجل امین السلطان ثانی و در
این شعر ماده تاریخ خود از تخلص جناب مستطاب معظم
له است که مقرب الحضرة میرزا صادق فراهانی آزاد در
اشعار خود تضمین کرده و کفته بتاریخش چنین فرموده
پل شاهی صراطا مستقیما و قدسی تخلص جناب مستطاب

مشار الیه انعم الله بفضله علیه است

احداث پل مخصوص بر سر رودخانهٔ شور راه قم که در
جادهٔ جدید بدل پل مرحوم حاجی میرزا ابیک است بهمت
جناب مستطاب امین السلطان ثانی دام توفیقه ماده
تاریخ این پل را مقرب الحضرة میرزا صادق فراهانی چنین
گفته که اصف اسعد امین سلطان نهاد بردل دریای
اب انکوه سنگ

مرمت و اصلاح سد ارالایمان قم متصل بباره شهر
در سال هزار و سیصد و چهار

تعمیر ابنیه و اصلاح نقاشی صورت صف سلام عمارت
دیوانی قم در یکهزار و سیصد و دواز هجرت

ابنیه و عمارات واقعه در قصبهٔ کن از قرای مشهوره
معتبره دار الخلافه و اثار مذکوره از عظایم مبانی و ضخام
یادگارهای جاودانی است که در اینعهد سعید برپا گردیده و
انشا شده است

عزیمت بستن سد اهواز که در تاریخ تبییض مسودات این
تالیف مبارک جنابان جلالتمابان اقا رضا ناظم خلوت و
میرزا عبد الغفار نجم الملک برای این کار بعربستان ایران
رفته اند

بنا قلعهٔ مریوان کردستان که از اجلهٔ اثار این دولت
است بمباشری مرحوم حاج فرهاد میرزا معتمد الدوله اعلی
الله مقامه

تجدید چند چشمه از پل مشهور دبی و سه چشمه که بر روی
رود زنده رود است در سنهٔ هزار و سیصد و یک از هجرت

تعمیر قورخانهٔ کلات فی التاریخ

احیا قری و مزارع و ضیاع بلوک جام و باخرز و سرخس و
زوراباد و غیره باقدام و اهتمام میرزا عبد الوهاب خان اصف
الدوله فی التاریخ

مرمت اصطبل مبارکه اسبهای قورخانه در نهاوند
بتاریخ مذکور

احداث قلعهٔ سرنک درمیان کاله (در مازندران) که از عظایم اثار
است بتاریخ مزبور

احیا و انشاء قلعه پلنکان درمیان کاله در مازندران
ایضا در تاریخ مذکور

حفر خندق عمیق دور شهر بجنورد بجهت سد سیل
از انخطه بدست امیر یار محمد خان سهام الدوله در سنهٔ
هزار و سیصد و یک از هجرت سال سی و هفتم از
جلوس همایون

عمارت دفترخانهٔ مبارکه مشتمل بر ابنیهٔ تحتانیه و
سردر بسیار عالی باشکوه مشرف بباغ گلستان میدان
ارک بمباشرت (جلالتماب) اقا علی امین حضور (وزیر بقایا) در سنهٔ مذکور

تعمیر میدان توپخانهٔ دار السلطنهٔ تبریز بتاریخ مذکور

ساختن راه و پرداختن طرق صعبهٔ ممتده خرم دشت
و سنبع سر دابه رود و قله کوه مشهور به هزار طالقان
الی قریهٔ پری چال که اول خاک بلوک طالقان قزوین
است فی التاریخ

تعمیر بقعهٔ شیخ مصلح الدین سعدی علیه الرحمه
بدست میرزا فتحعلیخان صاحب دیوان در سنهٔ مذکور

بنا قلعهٔ جابدر در عربستان بدست میرزا محسنخان
مظفر الملک در تاریخ مذکور

تعمیر میدان نقش جهان اصفهان بدست حضرت
والا سلطان مسعود میرزا ظل السلطان فی التاریخ

تعمیر عمارت هشت جنان اصفهان بدست حضرت
والا ایضا فی التاریخ

انشاء و تاسیس عمارت جدید واقع در جنب دیوانخانهٔ
عسکریه بجهت تعلیمات فنون نظامی در دار الخلافه بتوسط
حضرت والا کامران میرزا نایب السلطنه امیر کبیر در
سنه هزار و سیصد و یک از هجرت

تعمیر بازارچه بلند و کاروانسرای ان که در اصفهان
و از مشهورات ابنیهٔ انسامان است ایضا بدست حضرت
والا ظل السلطان فی التاریخ

احداث و بناء توپخانهٔ جدید واقع در پشت میدان
مشق (بطهران) فی التاریخ

توسعه اسواق دار الخلافهٔ طهران بتخریب و انهدام جمیع
صفه های جلوی دکاکین بدست میرزا عباسخان مهندس
باشی در سنهٔ هزار و سیصد و دواز هجرت

توسیع شهر خرم اباد فیلی در حکومت میرزا محسنخان
مظفر الملک هم در سنهٔ مذکوره

احداث باغستان و نخلستان و اشجار فواکه و مرکبات
بدست دهاقین و رعایای زهاب هم در سنهٔ مزبوره

سنگ فرش جمیع شوارع شهر بوشهر بمباشرت
حاجی محمد مهدی ملک التجار فی التاریخ

تعمیر پل آجی که از پلهای مشهور است بدست محمد
رحیمخان قاجار امیر نظام در تاریخ مذکور

انشا و بناء مدرسهٔ مبارکهٔ نظامی جدید معروف
بمدرسهٔ ناصری واقع در سمت غربی داخلهٔ ارک که مبا
بعنایت و اهتمام حضرت والا کامران میرزا نایب السلطنه
امیر کبیر و ایجاد قانونی مخصوص برای انجام در سنهٔ
هزار و سیصد و دواز هجرت

ابنیه کاری درون بقعهٔ امامزاده حمزه علیه السلام
واقع در جهت جنوبی مشهد حضرت عبد العظیم علیه
السلام بدست جناب جلالتماب میرزا محمد خان معتمد
الممالک در تاریخ مذکور

غرس و احداث باغ طغرلیه فی التاریخ

بنا و انشاء پستخانهٔ بزرگ معتبر در جلفاء اذربایجان
هم در سنهٔ هزار و سیصد و دواز هجرت

تعمیر توپخانه و باستیان ساوجبلاغ مکری سنهٔ هزار
و سیصد و سه از هجرت

احیا باغ مرحومه مهد علیا در حضرت عبد العظیم
که دار الحکومه انجا است در سنهٔ مذکوره

بنیاد و ایجاد قصر یاقوت در سرخه حصار بمباشرت
میرزا محمد خان پیشخدمت خاصه دستخطی که در نمرهٔ پانصد
و هشتاد و شش از جریدهٔ ایران نگارش داده ام بتاریخ مزبور

ورود اوایل این
عنوان نیز

بنیاد مدرسهٔ جدید در قصبهٔ حضرت عبد العظیم
واقع در غربی صحن شمالی بدست رضوانمکان مرحوم امین
السلطان بتاریخ مزبور

انشا و بناء قلعهٔ مظفریه که عبارت است از حصنی محکم
و تلگرافخانهٔ معتبر در کنار مادیان رود و قلعهٔ جابدر
در وسط راه خرم اباد و عربستان بدست حاجی میرزا
محسنخان مظفر الملک در تاریخ مذکور

بنا و احداث محکمه و قراولخانه در سمت جاجرود نیز
در دو محل از سیله چای و غیره و شرح این ابنیه را در جراید ولیتی
نگاشته ام

تجدید پل منجیل که واسطهٔ عبور جمیع مسافرین داخله
و خارجه است از سمت عراق بگیلان و بالعکس در سنهٔ
هزار و سیصد و سه از هجرت

تجدید و تشیید قصبهٔ محکمه و قلعه واقعه در حوالی
استراباد برای سکنای ایلات ترکمان که رعیت دولت ایران

بباشند فی التاریخ

ایجاد کارخانه فشنگسازی که ورود اسباب والات ان از فرنك در شهور سنه هزار و سیصد و سه از هجرت شد و ابتیاع این ادوات والات بتوسط جناب دکتر طولوزان فرانسوی بود

تسطیح و اصلاح و ساختن و پرداختن جادهٔ و شاهراه گردنهٔ توچال الی شهرکجور فی التاریخ و این اثر عظیم الفایده جلیل العائده یکی از چند شعبه راهی است که در این سنین اربعین شمسی در مملکت طبرستان ایجاد و تشریع فرموده اند چه در بیست سال قبل از این تاریخ از درهٔ شهرستانك بلکه از قریهٔ منظریهٔ شمیران بسمت سواحل دریای خزر خط شاهراهی بزرك ساخته شد که منفعت ان از جهت سهولت طی طریق و حفظ نفوس و اموال مسافرین و کاروانیان و حاملین میره و ارزاق و اقمشه و اجناس و ماسواها شامل عموم مردم ایران بل و غیرهم گردید و در حدود سال یکهزار و دویست و هشتاد و هفت هجری راهی دیگر از قریهٔ مشای دماوند واقعه در سمت شرقی دار الخلافهٔ طهران شروع شده باهتمام و مباشرت مسیو کاستگرخان مهندس نمسهٔ و جناب حسنعلیخان گروسی امیر نظام از خاك دماوند و قسمتی از خطهٔ لاریجان گذشته باهل نضادف نموده بیند و مشهور بمشهد سر واقع در ساحل دریای ابسکون منتهی گردید و در تاریخ مذکور فوق که سنه هزار و سیصد و سه بوده باشد باین خط که عنوان و اشارت شد از گردنهٔ توچال لواسان بسمت شهرکجور و بالات رویان و رستمدار و نور شروع کردند و از کوشکك تا بالورود که در تواریخ قدیم مازندران بنام بزدبان بالو مشهور است چند جا کوه کنی کرده اند و سنك واهك و گچ بکار برده اند و مباشر اینخدمت معتمد الخاقان میرزا عبد الله خان یوشی پیشخدمت خاصهٔ همایونی بود

انشا دیوانخانهٔ عسکریهٔ در دار الخلافهٔ طهران که فصل خصومات و قطع دعاوی راجعه باداره نظام عشرت و حمام مخصوص بعمارت مبارکه است فی التاریخ

احداث دفتر لشکر در دار الخلافهٔ طهران که جمع و خرج و شئون ظفر نمون و ثبت و ضبط احکام و فرامین و جرح و تعدیل بروات مخارج و مواجب این دایرهٔ قاهره در تحت نظر وزیر لشکر و مباشرت لشکرنویسان بعمل می اید و صورت می پذیرد فی التاریخ

تجدید پل خرم اباد که بر سی و شش چشمه مشتمل است باهتمام میرزا محسنخان مظفر الملك فی التاریخ

عمارت کاروانسرای معتبری در بین راه عربستان و خرم اباد بدست مشار الیه فی التاریخ

انشاء پل کشکان بتوجه و اهتمام مومی الیه فی التاریخ

تجدید پل قلعه تراز خوارری بدست مرحوم میرزا امین السلطان ماضی

احداث و تجدید پل کلندوك

انشا عمارت و تشکیل باغ و بیشهٔ مصنوعی حیدر اباد در لشکرك کنار رودخانهٔ جاجرود

بنا عمارات افجهٔ لواسان بدست مرحوم میرزا اقا خان نوری صدر اعظم

اصلاح و مرمت عمارات فیلستان و رامین

احداث و ایجاد علی اباد و رامین که خربزهٔ مشهور بدبیری محصول و برداشت انجا است

تعمیر و اصلاح باغ شاه از ابنیهٔ نادرشاه شهید اقا محمد خان قاجار که در خاك دماوند واقع است

احداث و غرس باغی بانهایت عظمت در محل موسوم بحاجی اباد از بلوك کرون دار السلطنهٔ اصفهان بدست نواب اشرف والا سلطان مسعود میرزا ظل السلطان که خط شکل مربع دو دوان بر موازی دو کرود مطرمساحت زمین محیط است و بر سردری مرتفع و جلوخانی ممتع و خیابانی مستطیل و وضری جلیل اشتمال دارد و این اثر با بعضی از اثار عدیدهٔ دیگر که در این بلوك انشاء شده است حضرت اشرف والا ظل السلطان خود مخارج انها را متحمل گردیده و در حقیقت انها از اثاری بشمار می اید که از اهالی ایران در مدت سلطنت این چهل سال ظهور و صدور رسیده است و معهذا و هم از این قبیل اثار جلیل در تضاعیف عبارات سابق اشارت شد

و هم از این عداد است اثار مهمه مسطوره فی الذیل

تاسیس و بنیاد و انشاء ابواب البر مرحوم میرزا حسینخان قزوینی سپهسالار اعظم قدس سره در دار الخلافهٔ ناصره که مشتملست بر جامعی کبیر و مقصورهٔ خطیر و مدرسهٔ بدیع با صحنی وسیع و طبقات از حجرات و ماذن و منارات و مکتب و مخزن و مریضخانه و حمام و سایر لواحق و ضمایم در نهایت امتیاز و استحکام و صفحات جدران و ازارات بنیان در غالب این اساسات و مبانی بمرققات احجار و معرقات ملونه قاشانی تزیین یافته است و لوازم تحصیل طلبه علوم را من جمیع الجهات از مخارج و کتب و مواجب و اثاثات و اهت موفق فراهم اورده و بر اینجمله ضیاع چند و مستغلات سودمند وقف نموده مثل ششدانك قریهٔ عمید اباد و داشلوجه و علی گیز و ارهان با توابع که هر چهار قریه در خمسه واقع است و ششدانك قریهٔ کمال اباد و چهار دانك و نیم از قریهٔ فیض اباد و دو دانك از قریهٔ اقا بابا که هر سه قریه در قزوین است و سه دانك از قریهٔ شهرك واقعه در طالقان قزوین و ششدانك قریهٔ کلینهٔ و رامین و ششدانك قریهٔ میان اباد غار و دیگر قیصریهٔ و دو باب حمام مردانه و زنانه واقع در قرب قیصریه و سی و پنج باب دکاکین نزدیك ان ایضا و هیجده باب دکاکین واقعه در بازار امیر که جمیعا در دار الخلافهٔ طهران است و تولیت این اوقاف و امور مدرسه با سلطان عصر است و نظارت با اخوهٔ واقف بترتیب و بعدهم با ارشد و اصلح اولاد ذکور ایشان و اولاد ذکور از ذکور و هکذا الی اخره که در طی هر دو وقفنامهٔ مطول و مختصر این اثر بتعبیر جناب شیخ اجل حبر نحریر ملك الافاضل شیخ محمد مهدی شمس العلماء عبد الرب آبادی که از ساداها در صحبت مبلغ نگارنده می باشد تصریح با قید و توضیح بذیرفته است الغرض ایجاد این اساس عالی و اثر جلاتالی که از حدود یکهزار و دویست و نود و شش شروع شده هم از آثار بزرك بلکه از مآثر مشترك این سنین اربعین است

و هکذا از اجلهٔ اثار اولیهٔ این سنین اربعین از دولت علیه است ابنیهٔ مؤسسه و اثار مقدسه که نواب فردوس انتساب حاج فرهاد میرزا معتمد الدوله در مشهد امامین کاظمین صلوات الله و سلامه علیهما انشاء و احیاء نموده است از تجدید حیطان و جدران صحن مبارك و تذهیب ماذن و منارات و بناء تکیهٔ یکباشیه و پرداختن سردابها و ساختن مهاریج بزرگها الی غیر ذلك از اضافات شریف و تصرفات لطیف و در تاریخ اتمام این اثر معظم شیخ محمد صادق لعسم آنده بزرگوار سلام الله علیهما و علی ابائهما و ابنائهما الاطهار

خطاب نموده چنین سروده است که خذا بیدی فرهنا
فی یوم حشره فقد تم عن سر تبادیخ خذا

وکذلک اجراء اب فرات در نجف اشرف و باین اثر از

قراریکه ابو علی بن مسکویه در تاریخ تجارب الامم تصریح کرده است در زمان جاهلیت حارث بن عمرو از ملوک عرب که معاصر قباد ساسانی بوده باشارت یکی از نبابعه بهمین اقدام کرده و از شط فرات شق نهری بسمت ارض نجف نموده اب فرات را بر زمین حیره و حوالی ارض مبارکه نجف جاری ساخته است و امّا در دولت اسلام نخست علاء الدین خواجه عطاملک جوینی صاحب تاریخ جهانگشا برادر خواجه شمس الدین محمد جوینی که هردو از کبار وزراء طبقه مغول هستند و نسب ایشان بشیخ فقیه ابو المعالی امام الحرمین میرسد شروع کرده‌اند قاضی نور الله ششتری شهید اعلی الله مقامه الشریف در ترجمه خواجه مذکور میفرماید و از جمله عمارتهای او انکه در زمین نجف نهری حفر کرده و زیاده از صد هزار دینار زر سرخ در ان صرف نموده و اب فرات را بحوالی مشهد نجف اشرف جاری ساخت انتهی و در مائه عاشره هجریه پادشاه ایران شاه اسمعیل صفوی موسوی در سر این کار مخارج بسیار تحمل نموده است و بعد از وی شاه عباس کبیر مبالغی خطیر صرف کرده چنانکه اسکندر بیک منشی در وقایع سال یکهزار و سی و دوم هجری از کتاب عالم ارای عباسی تصریح نموده است و در این عهد جاوید مهد مرحوم ثقة الانام بن حجة الاسلام حاج سید اسد الله بن الحاج سید محمد باقر طاب تربتهما از ثلث متروکات میرزا محمد اسمعیل خان نوری وکیل الملک غفر الله له این فیض عام و نعمت تام را احیاء فرمود شکر الله مساعیهم

ودر اینعدادست

مدرسه میرزا محمد خان قاجار سپهسالار که در داخله شهر طهران متبق بسمت شرقی مدرسه فخریه واقع شده

ومدرسه آصفیه واقعه در شمال بازار که از مسجد شاه طهران بمسجد جامع ان میگذرد و این مدرسه را مرحوم حاج محمد قلیخان اصف الدوله از مال الوصایه میرزا ابو الحسنخان وزیر امور دول خارجه دولت علیه ساخته است

ومدرسه و مسجد مرحوم شیخ العراقین شیخ عبد الحسین قدس الله سره در طهران که از مال الوصایه میرزا تقیخان فراهانی مشهور بامیر اتابیک اعظم در کمال اتقان و استحکام سرانجام داده است

ومدرسه صنیعیه واقعه در دار الخلافه طهران از اثار حاج ابو الحسن معمار صفهانی که بمنصب معمار باشیگری و لقب صنیع الملکی نایل گردید

ومدرسه معتبر الممالک واقعه در دار الخلافه طهران از باقیات صالحات مرحوم رضوانمکان دوستعلیخان نظام الدوله که املاک معتبر از دکاکین و حمامات چند و اراضی و مستغلات سودمند مخصوص فرموده‌اند که از جمله ضیاع کثیر الانتفاع است بر این اساسات و مبانی وقف مؤبد و حبس جاودانی کرده ضاعف الله اجوره و جعل اعماله مبروره و مساعیه مشکوره

ومدرسه جلالتماب اقارضاخان اقبال السلطنه که در محل گذر سر چینک از محلات عودلاجان من محلات طهران جنب عمارات عالیه خویش از موات کناسه را احیاء و مدرسه برای ابنام فقراء انشاء نموده است و فی الحقیقه بکفیلین من رحمة الله مستوجب شده

ورقبه مبارکه امامزاده طاهر علیه السلام که در

سمت شرقی صحن حضرت عبد العظیم بن عبد الله الحسنی بتوجه و عنایت حضرت اشرف والا سلطان مسعود میرزا ظل السلطان ادام الله اقباله العالی در کمال اهتمام و نهایت علو و رفعت و استحکام پرداخته شده است

وصحن جدید و ایوان بدیع و سایر تصرفات رابع بر سر روضه حضرت فاطمه بنت موسی بن جعفر سلام الله علیهم اجمعین در دار الایمان قم که نخست بدست مرحوم اقا ابرهیم خان امین السلطان ماضی اغاز شده انگاه بهمت بزرگانه جناب مستطاب اجل اکرم میرزا علی اصغر خان امین السلطان ثانی وزیر اعظم دامت شوکته سرانجام یافته و این اثار بزرگوار از امتیاز بنیان و فرط اتقان و استعمال مرمرهای مسنون و ابنیهای سنگ فرنگ و اسطوانهای عجیب و حجاریهای بدیع و ترویقات هایل و تصنعات کامل و تذهیبات فایق و تطریزات رایق چندان شکرف و پر تکلف از کار بر امده است که هیچ واصف مُطری از عهدهٔ وصافی خصایص ان بر نیاید وان یکن بالغا فی کل ما وصفا

وتصرفات بانی بلاثانی مشار الیه انعم الله بجمیع فیوضه علیه در سر تربت امامزادهٔ واجب التکریم حضرت ابو القاسم عبد العظیم علیه التحیة و التسلیم لاسیما رواق عرش نطاق که بدون هیچ مبالغت و اغراق در امتیاز و تزیینات و فرط تکلفات نظیر ندارد و همچنین است تناسب و اعتدال دو مأذنهٔ مزوق بقاشانیات معرق که از طرفین ایوان کیوان سای بپای ساخته و ارتفاعا قریب بیست گز برافراخته‌اند

وابنیه و اضافات و تصرفات مرحوم اقا ابراهیمخان امین السلطان ماضی در سر مشهد حضرت عبد العظیم حسنی علیه السلام از مدرسه و صحن و حجرات و بازار و حیاض و انهار و اشجار و غیر ذلک که سابقا نیز اشارت شد

وابنیه کاری رواق مطهر مشهد مقدس رضوی که مشهور است بدار السعاده در نهایت تکلف و اهتمام و اخلاص کامل و عقیدت تمام بدست جناب مستطاب اجل میرزا علی اصغر خان امین السلطان ثانی دام ظله الممدود و در همین مقام است مضجع پاک صفای اقا ابراهیمخان امین السلطان ماضی که در سفر ثانی اعلیحضرت صاحبقرانی بخراسان در گذشت و شیخ اجل حبر بحر یر ملک الافاضل شمس العلماء شیخ محمد مهدی عبد الرب ابادی که در صحبت مؤلف ملتزم رکاب همایونی بود از کریمهٔ وان من شیعته لابرهیم نظر بتفسیر اهل البیت صلوات الله علیهم اجمعین که فرموده‌اند ضمیر با میر المؤمنین علی علیه السلام راجع است مادهٔ تاریخ فوت او را چنین یافت کمالی ابرهیم من شیعة علی و از این تاریخ رجاء نجات وی غالب است که شیعهٔ علی بن ابی طالب است صلوات الله و سلامه علیه

وعمارات مرحوم دوستعلیخان نظام الدوله در دار الخلافه طهران که اینک در دست خلف الصدق جناب امیر دوستمحمد خان معیر الممالک است

وتعمیرات عمده در صحن و صفه تربت شیخ ابو یزید طیفور بسطامی که بهمت امیر الامراء العظام نصر الله خان نصر الملک در شهر بسطام سرانجام یافته زمانی که موکب منصور همایونی ثانیا بسمت اروپا حرکت فرموده و امیر مشار الیه بسرداری اردوی عظیم مامور بتوقف انجدود بوده است

وعمارات مرحوم حاج میرزا حسینخان سپهسالار اعظم بطهران در سمت شمال مدرسه خود بطرز ابنیه فرنگ در باغیکه سابقا ملک حاج علیخان اعتماد السلطنه والد مؤلف بوده و علو همت خود را در عظمت و اهمیت این اثار

بازنموده

و پارك جناب مستطاب میرزا علیخان امین الدوله که حقا

در دروح و ریحان با جنت نعیم سهیم است

در دار الخلافه ناصره

و پارك نواب اشرف والا سلطان مسعود میرزا ظل السلطان

که بر جوسقی بشکوه و بحیره ژرف اشتمال دارد

در دار الخلافه طهران

و روضه امیریه از مبانی فخیمه نواب مستطاب اشرف

والا کامران میرزا امیر کبیر و وزیر جنگ بارك الله تعالی علیه و

در این باغ غنا و روضه رعنا تا لاریب بس وسیع و

کبیر و فراز سر در این مرتبه ابنیه کاری و گچ بری و سایر

تکلفات خطیر که هر دو از سعه صدر و علو قدر حضرت

مستطاب بانی این مبانی جمله اشعار و اثاره فی حرز السبع کتابی

حکایت میکند ان المبانی تحکی همة البانی

واقعه در دار الخلافه

و کامرانیه بلوك شمیرانات واقعه در شمال شهر طهران از

پیرامن کوه مشهور بالبرز که عمارت ییلاقی حضرت مستطاب

والا کامران میرزا امیر کبیر و وزیر جنگ است و تسمیت این اثر جلیل

را از اسم مبارك نواب اشرف والا نموده اند چنانکه اثر سابق

از لقب شریفش بود و در این اثر بزرگ باغچه بندیها و گلکاریها

بطرز فرنگستان موجب حیرت نظارگیان است و در گرمخانهای

باغ و بوستان این مبانی خسروانی در بحبوحه شتا و سورت

سرما انواع گلها و ریاحین و بقول و خضراوات تابستانی

بعمل آورده و بکار برده میشود و هر ساله مبلغی گزاف از

جانب کارگذاران حضرت مستطاب والا دامت شوکته در

باغبانی و گلکاری و سرایداری و سایر خدمات این محل

مصروف میگردد

و نظامیه که در عهد صدارت میرزا آقاخان نوری علیه

الرحمه بنام خلف الصدق جناب میرزا کاظم خان نظام

الملك تاسیس شده و در میان عمارات این روضه ارم وزیر لشکر

اشارات صورت مجلس سلامی است که نقاشی از روح زیبائی

همی تجمیل میکند

و عمارات مسکونی مخصوص حضرت مستطاب اشرف والا

سلطان مسعود میرزا ظل السلطان که در سمت غربی نظامیه

افتاده از این ابنیه عالیه و وثاقات و تالارها و خیابانات

و ریاض و حیاض که باشارت حضرت مستطاب معظم له در

این موضع مبارك ایجاد شده است میزان ترقی و درجه

امتیاز سلیقه اسپهبد جاوید حقیقتا در بنائی و مهندسی

و دقایق و نکات معماری و مؤیستی کما هو حقه مستفاد

میگردد

و باغ و عمارات بانیمن و بشارت جناب مستطاب اجل اکرم

افخم میرزا علی اصغر خان امین السلطان ثانی و وزیر مالیه

اعظم که در جهت امتیاز با جنت فردوس انباز است

و حصار لبیسک که منسوبست بلقب شریف نواب اشرف والا

شاهزاده جلال الدوله که بر کوشکی شگفت و باغی بجوان

رشك روضه رضوان اشتمال دارد

و باغ جناب جلالتماب میرزا شیخ اسمعیلخان امین الملك

برادر اعیانی و نایب مخصوص جناب مستطاب امین السلطان

ثانی که در جنوب داخله دار الخلافه ناصره قبله عمارات و

باغ جناب دوستمحمد خان معیر الممالك افتاده و فی المثل با

ارم توأم است و با بهشت همسرشت بارك الله لمروج ظلاله

و باغ نواب رضوانماب نصرة الدوله فرمانفرما که اینك

در تصرف خلف الصدق نواب میرزاده عبد الحسین میرزا

نصرة الدوله ثانی است

و باغ معتمد السلطان میرزا سید عبد الله خلف مرحوم

میرزا موسی وزیر دار الخلافه

و باغ جناب جلالتماب سپهر السلطان علیخان قاجار

دولو ظهیر الدوله ایشیك آقاسی باشی

باغ جناب جلالتماب امیر الامراء العظام میرزا احمد خان

قاجار دولو علاء الدوله و این ریاض بالتمام مذکوره از جهت

طراوت و شادابی و خرمی و سرسبزی هر کدام فی حد ذاتها

بالتمام مدهامتان بلکه رشك هاتین الجنتین انگاشته

میشود

و باغ و عمارت جناب مستطاب علیقلیخان مخبر الدوله

وزیر علوم

و باغ جنت گلشن واقع مابین دو دروازه جدید و

عتیق قزوین از دار الخلافه طهران و این باغ در این تاریخ

ملك نواب ارفع والا عبد العلی میرزا احتشام الملك است

و باغ جناب میرزا محمد خان اقبال الدوله در طهران

و عمارت حاج میرزا حسین تاجر شیرازی که در قسمت

شمالی شهر دار الخلافه ناصره از اراضی خارجه دروازه

عتیق شمیران افتاده است

و غالب سفارتخانهای دار الخلافه طهران داخل این

عنوان است

و کافه عمارات و مساکن ییلاقی اکابر و اعیان که در

نقاط ممتازه بلوك شمیران ساخته اند از آثار این دولت

جاوید شعار است

من جمله حسن آباد مؤلف میباشد که در حسن

موقع و علو مکان و فسحت منظر و ریانی و جوانی جمله

اشجار و سرسبزی و آبادانی جمیع اطراف و غیر ذلك من

المزایا الخاصه از طراز اول آثار ییلاقی این دولت بهیه

محسوب میگردد

و حکیمیه که از جناب جلالتماب میرزا علینقی حکیم

الممالك بود و اینك بجناب شریعتماب میرزا زین العابدین

امام جمعه طهران سلمه الله تعالی متعلق است

اجودانیه جناب جلالتماب قارضا خان اقبال السلطنه

وزیر قورخانه مبارکه

و قریه قاسم آباد از مؤتمن السلطان محمد حسنخان معروف

بمحقق

و قریه مجید آباد که مرحوم حاج محمد خان نوری حاجب

الدوله از احیاء نموده است

و مدرسه شاهزاده خانم طاب ثراها والده نواب والا

عبد الحسین میرزا نصرة الدوله دام اجلاله در دار

الخلافه طهران

و مدرسه مرحوم فرخ خان امین الدوله که در محله

چالمیدان از محلات عتیقه دار الخلافه طهران واقع شده

و مدرسه حاجی سید جعفر کلاه دوز تبریزی (دربجانی) که هم در طهران بمدرسه

دانگی مشهور است

و مدرسه کاظمیه در طهران بنام میرزا سید کاظم

مستوفی اصطبل مبارکه می باشد و تدریس این بنا با جناب

سید الفقهاء مجتهد العصر آقا میرزا سید علی اکبر تفرشی

دام ظله العالی است

و مدرسه سعدیه در طهران که مرحوم حاجی قنبر

علیخان کرمانی سعد الدوله یادگار گذاشته

و مسجد مرحوم آقا محمد مهدی ترك آذربایجانی ملك

التجار که در جنب حمام چال از طهران واقع شده

و تکیه حاجب الدوله واقعه در طهران که باسم بانی

اصلی آن مرحوم حاجی علیخان اعتماد السلطنه والد مؤلف

است و از وی بسایر رجال انتقال یافت و امروز انفع

وانفس و اعلی و اغلی و امجد و اعود مستغلات دار الخلافه

میباشد حسن سلیقه و لطف طبیعه و امتیاز قریحه

مرحوم والد ماجد علیه الرحمة را از طرح و طرز این بنیان
منبع و اساس بدیع استنباط میتوان کرد

و سرای امیر که بنام مرحوم میرزا تقیخان امیر اتابک
اعظم است و در ضمن تواریخ آثار بسال انشاء آن اشارت
نمودیم

بناء و احداث رباط خاتون اباد بدست مرحوم حجة
الاسلام والمسلمین حاج ملا علی کنی

ایجاد پل بر رودخانه شور راه قم بدست مرحوم حاج میرزا
نبلک نوری فراشخلوت اعلیحضرت اقدس همایونی

ایضا بناء پل بر رودخانه حاجرود واقع در سر راه
بومهن که قافلهٔ طهران از این راه بمازندران میرود همه
مرحوم مشار الیه

عمارات منظریه واقعه در قرب قریهٔ شاشکود سر راه
جدید قم از طهران که مشتملست بر کاروانسرای بسیار
وسیع و مهمانخانه معتبر و قنات مستحدث که تماما بهمت
بزرگانه جناب مستطاب اجل امین السلطان ثانی وفقه
الله تعالی ساخته شده تاریخ این بناء را مقرب الحضرة
میرزا صادق فراهانی چنین یافته که صادق پروانه تاریخ
گفت نصر من الله و فتح قریب

انشاء و بناء کوشک نصرت واقعه در دامنه کوه
گوگلاغ زوند بر سر راه شوسهٔ دار الایمان قم و این تسمیه
درمقابل کوشک بهرام است

احیا و انشاء قریهٔ علی اباد سر راه شوسهٔ قم ایضا و این
بناء مشتملست بر باغات و عمارات و حمامها و دو رشته
قنات اب شیرین و مهمانخانه و سرای کاروان و غیره و جمیع
آثار و کوشک نصرت بضمیمه سایر ابنیهٔ جدیده واقعه در
خط ایجادهٔ عظمی و شوسهٔ کبری بهمت جناب مستطاب
اجل اکرم میرزا علی اصغر خان امین السلطان ثانی وزیر
مالیهٔ اعظم دامت توفیقاته پرداخته شده و اسم علی اباد
از این جهت است

بناء کاروانسرای حسن اباد واقع در ظاهر قریهٔ حسن اباد
سر راه شوسه قم و این سرای کاروان از مقرب الخاقان حاجی
محمد حسن تاجر اصفهانی امین دار الضرب احداث کرد

شق نهری عظیم از رودخانه کرج الی بهجت اباد و ملکی
مرحوم میرزا یوسف اشتیانی صدر اعظم و از بهجت اباد
تا بدار الخلافه طهران و بستن سدی محکم برای همین مصلحت
و منظور در آزاد بر که جمیعا بهمت مرحوم مبرور صدر
اعظم مذکور در سال بیست و پنجم قمری از جلوس همایونی
انجام یافت

بناء و احداث مدرسهٔ معتبر در دار الایمان قم بنام
و باهتمام جناب مستطاب اجل امین السلطان ثانی

پارک جناب مستطاب امین السلطان ثانی دام اجلاله
در دار الخلافه صینت عن کل آفة که بزنگ و بوی مثالی
روضهٔ مینو است

احداث و انشاء دو باب کلیسا سپهرسای در نهایت
اهمیت برای عبادت ترساهای مقیم دار الخلافه طهران
علی الخصوص بتعهٔ طریقهٔ پرتستانیه در خیابان برج نوش

تیمچه جناب مستطاب امین السلطان ثانی که در بازار
مشهور بگذر خندق و نزدیک شمس العماره است به
امتیاز و ظرافت و لطف و ملاحت این بناء درمیان آثار
جدیده اسواق دار الخلافه هیچیک نمیرسد

باغ حسن اباد واقع در شمال غربی داخلهٔ طهران از
ابنیهٔ مرحوم میرزا یوسف صدر اعظم که بنام فرزند
ارجمندش میرزا حسن مستوفی الممالک است

بهجت اباد از منشئات مرحوم میرزا یوسف اشتیانی
صدر اعظم

یوسف اباد از مستحدثات مرحوم مشار الیه که هردو
در شمال غربی خارج طهران افتاده

امیر اباد از احیاءات مرحوم امیر میرزا تقیخان اتابک
اعظم واقع در ظاهر دار الخلافهٔ طهران

خانه جناب جلالتماب اشرف یحیی خان قزوینی مشیر
الدوله واقعه در محلهٔ سرچشمه دار الخلافه

خانهٔ جناب جلالتماب اجل میرزا محمدعلیخان شیرازی
صاحبدیوان واقعه در محلهٔ چالمیدان دار الخلافهٔ طهران

خانهٔ قدیم مرحوم حاج علیخان اعتماد السلطنه والد
مؤلف واقعه در محلهٔ سنگلج طهران که از اولین ابنیهٔ
ممتازهٔ این دولت بود و مردم برای تماشای آن راههای
دور طی میکردند

خانهٔ مرحوم عیسی خان اعتماد الدوله در سنگلج
ایضا

باغ چالحصار واقع در جنب خانهٔ مرحوم میرزا یوسف
صدر اعظم که مزبله بود و از فرط کثافت و عفونت بر ساکنین
مجاورین و عابرین همی زیان میزد مرحوم مشار الیه آنجا
را تنظیف کرده باغی کاشت که از مواضع تنزه و تفرج است

عمارت جناب مستطاب اجل میرزا علیخان امین
الدوله دام اقباله العالی واقعه در شهر عتیق طهران
که بطرح و طرز ابنیهٔ فرنگ ساخته و پرداخته است

باغ جناب جلالتماب آقا علی اشتیانی امین حضور
واقع در شمال شرقی داخله شهر دار الخلافهٔ ناصره

نظام اباد از باسبنات مهمه و مستحدثات
معظم جناب جلالتماب اجل میرزا کاظمخان نظام الملک
وزیر لشکر که مشتملست بر ابنیهٔ عالیه و مقامات کریمه
و بحیرهٔ عریض و عمیق و دو رشته قنات و انبوه اشجار جلیله
زیر دست سلطنت اباد مابین عشرت اباد و شمس اباد و
مبارک اباد افتاده و اراضی آن نواحی و قنوات جار امتداد
دارد سابقا این قطعه ملک عیسی خان بیگلربیگی بود چون
در قنات صدر اباد که مرحوم میرزا آقا خان صدر اعظم
طاب ثراه بجهت نظامیه حفر مینمود آبی بقدر الکفایه پیدا
نشد این ملک را از عیسی خان ابتیاع کرد و خشکه کاری
برای قنات آنجا احداث نموده بقنات صدر اباد اتصال
داد تا آب آنجا مستقیما [illegible] چون وی درگذشت
جناب جلالتماب اجل نظام الملک حسب الوصیه مبلغها
خرج این قنات کرد تا تفاوت کلی در آب آن بهم رسید بحدیکه
غلامان بکرسته صاحب و سنگ آبست لهذا باغ و
عمارتی مشتمل بر بیرونی و اندرونی و حمام و اسطخر نیسان
بزرگ بضمیمه قلعه و خانه رعیتی و اصطبل و اسیاب و خیابان
ممتاز بنیاد نهاد و روز بروز آبادی آنجا بیشتر ظهور و
بروز یافت تا آنکه در تاریخ تالیف کتاب یکی از منتزهات
اولیه این عهد مبارک محسوب میگردد با آنکه چهار سال
بیش نیست که ایجاد و بنیاد آن را آغاز نموده اند همانا
از بابت گشادگی جوانب اربع و امتداد منظر من جمیع
الجهات باختصاصی عمده و امتیازی عظیم منفرد است

و هکذا

ابنیه و آثار بسیار از مرحوم میرزا آقا خان صدر اعظم
طاب ثراه که بتفصیل اسامی و اوضاع و شروح آنها
در ذیل روضة الصفای ناصری و تذکرهٔ گنج شایگان
و غیرها مضبوط است

و عمارت جناب فخامت نصاب میرزا محمود اشتیانی

حال این قنات متعلق به [illegible] در این اوقات مخصوص [illegible] که از موهوبات [illegible] جناب معظم است

صاحب دیوانی مستوفی مملکت خراسان واین بناو عمارت در شمال غربی داخلهٔ دار الخلافه طهران افتاده برجانب شرقی باغ مشهور بمحسن اباد وازجهة استحکام اساس واتقان بنیان وامتیاز هندسه وموزایای دیگر بحدکمال است

تجدید بناء مشهد شاهزاده ابوالمظفر محمد ع

واقع در قرب قریهٔ ایجدان من اعمال ورامین بهمت جناب مستطاب اجل اکرم اعظم میرزا علی اصغرخان امین السلطان ثانی وید توفیقه وتأییده این معصوم زاده که امیرالمؤمنین علی صلوات الله علیه را نواده است سابقاً گنبد خشتی داشت وآن هم سخت پوسیده وازهم پاشیده جناب مستطاب معظم له فزون از شش هزار تومان درانمکان مصروف داشت تا از اصل واساس الی قبه وایوان وکریاس جمیع را با اجر وسنگ ونعل وگچ براورد وظاهر گنبد وازارهٔ داخله را بقاسانیات ممتاز بیاراست مقرب الحضره میرزا کریم فرزند مباشر انجدمت خطیر درحین حفر از روزنی که بمرقد پاک شاهزاده راه داشت برأی العین مشاهده نموده است که در این روزگار دراز وقرون دیرپای ابدا ازهم نریخته وسرموئی با خاک نیامیخته بوده است تقبل الله [illegible]

واما قنوات ومیاهی که در ظرف اینچهل سال از سلطنت بی زوال در دار الخلافه طهران جریان یافته بعضی

از قرار تعداد وتسمیه ذیل است

قنات نواب فیروز میرزا نصرة الدوله فرمانفرما

قنات حاج حسینخان شاهسون نظام الدوله که وقف است

قنات جناب مستطاب میرزا علیخان امین الدوله که باپارک وجدود واز اتابکی یکند

قنات جناب امین السلطان

قنات جناب مخبر الدوله

قنات مرحوم حاجی ظهیرالدوله

قنات مرحوم علاء الدوله امیر نظام

قنات ناصری

قنات جناب میرزا عیسی

قنات حسن اباد جناب مستوفی الممالک

خلاصهٔ سخن آنکه

دراین عهد همایون ونوبت روزافزون تاکنون موافق آنچه علی سبیل التقریب والتخمین تعدید وتحدید وتعیین کرده وگفته‌اند

زیاده از هزار مسجد ومعبد

وفزون از صد هزار باب دکان وکارخانه

وچهار هزار باب حمام

ودو هزار قریه وکلاته ومزرعه وضیعه

وبیست هزار باب ازجنس عمارات عالیه

وپانصد کاروانسرا ومهمانخانهٔ بزرگ

وپانصد فرسنگ راههای شوسه وغیرشوسه در تمام بلاد ممالک محروسهٔ ایران ایجاد واحیاء کردیده و احداث وانشاء شده است وازسمت بلوچستان و سیستان زیاده از دویست فرسنگ برخاک این دولت ابدآیت بیفزوده ودر قلمرو این پادشاه پادشاهان مزید بدامده است

والحمد لله علی جمیع نعمه والائه والصلوة علی محمد واله الائمة من الدو ابنائه

باب هشتم

دربرخی از آثار روحانیه ومآثر معنویه وحقایق ممدنیه این چهل سال از پادشاهی بیزوال ازقبیل ترقیات صناعات وعلوم وتبدلات عادات ورسوم ورواج معارف جدیده وانتشار فنون بدیعه وکافهٔ ظهورات وعموم اکتشافات وغیرذلک ممّا یضاف الیها ویعطف علیها از خصایص عصر جدید که بترویج این دولت جاوید در مملکت ایران پدید کردیده است همانا این پادشاه که قواعد مملکتش استوار وسنین سلطنتش بیشمار باد دراین چهل سال شمس دولت ایران را رونقی داد وهرکار را دراین ملک آیینی برنهاد که عشری ازان صورت می‌نپذیرد الا بروزگار دراز وقرنهای دیریاز مردم ایران علاوه برافتخار قدمت تاج وتخت پادشاهی وسبقت رواج صنعت ودانش و اگاهی که اینک تواریخ دنیا تا سه هزار سال ازان گواهی میدهد اجدادشان با دمغهٔ فلاسفهٔ یونان طعن وطنزمی اوردند ودرفرط استعداد وقوت مشاعر وحدت قلوب وصحت افکار ورزانت آراء وحصافت عقول برملل مختلفهٔ جمیع جهان دعوی رجحان میدارند این ملت بزرگ را ازبعد انکه سالها مثل سایر ملل آسیا میگذشت که باقتضای قضای مبرم ازدولتهای بزرگ عالم واپس مانده بود این شهریار دیگربار در رضاب خویش قرار داد از تمدن اروپا که بمثابهٔ بحر زخار است انهار سرشار باین خاک برگشود وشرایط وادوات ومبادی ومقدمات هرگونه ترقی وتربیت برای طبقات اهالی ورعیت ممهد فرمود وازبیکر این کشور که بحسب اتفاقات دچار عروض عاهات شده فی المثل عرضهٔ بکم وعمی وصمم وعمی کردیده بود دفع امراض وازاحهٔ علل نمود وازسر زبانی گویا وچشمی بینا وگوشی شنوا وهوشی رسا بران افاضه فرمود اینچنان که (لولا التقی لقلت جلّت قدرته) وازعجایب صناعات وصنایع وامّهات مبتکرات ومخترعات وبدایع واثار واسرار قوهٔ خلاقهٔ نفوس وطبایع که هیچیک وارد مملکت نکردیده وهرکز بخاطری نخلیده بود وچنانچه کسی نادرهٔ ازانها را درمجلسی خاص بخواص ایرانیان حکایت میکرد بر تخطئه وتسفیهٔ وی همکان همداستان میکردیدند این مملکت را بهرهای وافرداد وضمیرهای عظیم نهاد ودر تشویق وتحریض وترغیب وتحضیض محصلین ومکلّفین انها خلاع وتشریفات ومعانیم وجرایات وشئونات واقطاعات وغیرذلک من الذخایر والاخایر الی غیرالنهایه مبذول داشت ودرتمام امتداد این اربعین از سنین سلطنت ابدضمین وجود مبارک وشخص همایون را لیلاً ونهاراً سراً وجهاراً یداً ولساناً جوارحاً وارکاناً عرضهٔ زحمات وتجشمات فوق الطاقه همی فرمود واینک بحمدالله سبحانه دراین مملکت هرگونه اسباب تربیت وتمدن فراهم است واهالی باشرایط شان وشرف توأم طبقات لشکر معلّم است وترقی کشور مسلّم وبرا قران ازدیگر امم مقدم ودرسلک دول متمدنهٔ عالم منتظم (هکذا هکذا والا فلا لا) اکنون ببعضی ازصنایع وفنون ورسوم وشئون که بتوجهات خاطرهمایون درانمملکت محروسه وعصر میمون انتشار یافته است واشتهار گرفته اشارت کنیم

خوض در تعلیم وتعلم السنهٔ مختلفه

ولغات شتی که مفتاح اطلاع از فنون وعلوم وصناعات ورسوم امم است ومقدمهٔ مرابطه ومراودت با دول وملل عالم

علم لغت فرانسه

علم لغت انگلیس

علم لغت روس

علم لغت المان

افتتاح تعلیم و تعلم شعب فن شریف شیمی

که حکماء مشرق زمین و فلاسفهٔ یونان از آن باسم کیمیا تعبیر مینموده اند و لفظ شیمی معرّب آن است و اینک علم و عمل تفصیل و ترکیب موادّ مأخوذه از موالید ثلاث که حاصل مسائل این فن میباشد در مملکت ایران لاسیما دار الخلافهٔ طهران بکمال رسیده

انتشار علم فیزیک

در ذکر عوارض ظاهرهٔ اجسام و قوای طبیعیهٔ آنها

انتشار علم دواسازی فرنگی

که قواعد کلیهٔ معموله در ترکیب ادویه و کیفیت ساختن و موارد استعمال و مقدار شربت آنها است

ترویج علم گیاه شناسی

که در تشریح و اعمال اجزاء نباتات و معرفت اجناس و اقسام آنها است

انتشار شیمی جدید

متعلق بعقاید متأخرین در جماد و نبات و حیوان

رواج و شیاع علم جغرافیا

که متعلق است باثار و خطوط واقعه در صفحهٔ سیارهٔ زمین از اقالیم و اقطار و بلدان و امصار و جبال و بحار و معادن و انهار و تعداد نفوس و تعیین صنایع و ذکر عقاید و دیانات و رسوم و عادات و غیر ذلک و مؤلفین در اینها آثار و تالیفات بسیار است

علم معدن شناسی

فن گداختن آهن و مس و چودن ریزی

علم کریستالوگرافی که باسم تبلور اجسام تسمیه نموده و اصطلاح کرده اند

انتشار علم حساب بآیین جدید فرنگ

و علم هندسه اولی ایضاً

و علم جبر و مقابله ایضاً

و علم مثلثات مستقیمة الخطوط ایضاً

و فن لگاریتم که اعمال حساب است و عوض ضرب جمع می شود و عوض تقسیم تفریق

ترویج علم و عمل نقشه کشی

و علم و عمل مساحی

و علم و عمل تسویهٔ اراضی

ترویج و تکمیل فنون متعلقه به لشکرکشی و سپاهیگری که از جمله است علم تاریخ جنگ

و تاکتیک علمی و عملی

و استراتژی

و قواعد مشق اقسام توپها

و مشق شمشیر

و قواعد ترتیب معسکر و کیفیت اردو حرکت دادن و اردو زدن

و علم قلعهٔ فوری ساختن

و علم اسلحهٔ جنگ شناختن

و علم محاصره و مدافعه

رواج علم ساختن اقسام پلهای چوبی و سنگی و غیره

انتشار علم ساختن قلعجات محکم و کشیدن حصار شهرهای عظیم

ترویج علم ساختن انواع راهها و پرداختن شوسه

علم مثلثات کروی که اگر آن گفته میشود بطرزی که اساتید اروپا تقریر و تحریر کرده اند

شیاع علم تپگرافی که در قواعد برداشتن نقشهٔ ولایات است

رواج فن کسمگرافی که عبارت است از علم شریف هیئت عالم و معرفت نجوم بر عقیدهٔ جدیده که سنداوندان عقول و بصایر را پس از طی مراتب برهان و حصول حقیقت اذعان بر آن از معنی العظمة لله فی الجمله آگاه میسازد

ظهور اعتقاد بحرکت سیارهٔ ارض

رواج قول بکذب مقالات اصحاب احکام و ظهور فساد اعتقاد بر تأثیرات اجرام مبدأ این اثر عمدهٔ روحانی خود سیرهٔ خاصهٔ اعلیحضرت اقدس صاحبقرانی است چه این پادشاه جمجاه ابده الله از بدایت استواء بر عرش سلطنت ایران تا این زمان در هیچ کاری از مهمات فرمانروائی و معظمات گیتی خدائی زمام اختیار جز بدست قائد توکل بر آفریدگار جزو و کل نسپرده و بدون تعیین وقت و ساعت و روز و ملاحظهٔ انحراف از سمت سکز بلدوز بکارهای بسیار بزرگ اقدام نموده و سفرهای با اهمیت فرموده است و مآل عزیمتها و نهضتهای وی همه خیر و نجاح بوده و از آثار مترتبه و نتایج منظوره بما فوق خیال نایل گردیده است بالخصوص در سال یکهزار و دویست و هفتاد و هفت هجری یرلیغ بلیغ بر عهدهٔ جمیع حکام ممالک محروسه صادر گردید تا ارباب تقاویم را از نگارش خرافات قدیم قدغن کنند و حواس عموم مردم را از نظر و تفرقه ایمن سازند

امتداد تلگراف

این صنع شگفت که از آیات و آثار بزرگ قدرت الهی است در سنهٔ ۱۲۵۴ هجریه نخست بحکم بندگان اعلیحضرت قدر قدرت اقدس شاهنشاهی صان الله سلطانه عن التناهی از عمارت سلطنتی دار الخلافهٔ طهران تا باغ لاله زار کشیده شد و در سال یکهزار و دویست و هشتاد و پنج هجری شروع بحرکت نموده بمباشرت نواب رضوان مآب علیقلی میرزا اعتضاد السلطنه عفی الله عن سیئاته تا خطهٔ سلطانیه و چمن قنقرا امتداد یافت و در تاریخ جمع این کتاب مستطاب از جمیع ایالات و مدن و قصبات ممالک محروسهٔ ایران کشیده است و از سه سمت بقلمرو دول مجاوره عثمانی و روس و انگلیس پیوسته و افاضهٔ این نعمت عظمی که از ترقی و نجاح و تقدم ایران بر اقران شطری است و نخبهٔ عدل نوشیروان از آن شطری عظماء حکماء عصر میدانند که در امن و آسایش عباد و سکون و آرامش بلاد و نتایج و فواید دیگر تا چه اندازه اثر نموده و ثمر بخشیده است

افتتاح چراغ گاز

مباشر ایجاد کارخانه و منبع روشنائی این صنعت عظیم که در خط خیابان شرقی میدان توپخانهٔ مبارکه واقع است حاج میرزا حسینخان قزوینی سپهسالار اعظم بحکم دولت ابد مدت بود و اینک کافهٔ خیابانات ارک مبارک و ابنیهٔ خاصهٔ سلطنتی بمصابیح این کارخانه که هر کدام در جوف زجاجی منصوب بر یک استوانه است هر شب روشن میشود

افتتاح چراغ الکتریسیته

که عجالة الوقت چند [illegible] اندرونخانهٔ دولتی ریخته و در چند منظر افراخته و هر شب بقوهٔ برقیه افروخته میشود

ایجاد شمن دوفر (راه آهن)

منظور نظر این شهریار دانش پرور از بدایت جلوس جاوید

مأنوس اشاعه این کرامت بوده است واقا ضرر این نعمت چه عقلاء عالم آبادانی مملکت و توانگری رعیت و تمکن تمدن را وسیله برتر و بهتر از این دهکده رندید و ننشنیده اند هذا مقارن تاریخ جمع این فهرست مبارک خطی از این صنع خطیر بعنوان نموذج بسیر از دار الخلافه طهران تا قصبه مزار سیدنا عبد العظیم حسنی علیه السلام کشیده شد و خطی دیگر و خطه مازندران از بندر محمود آباد بدهمت مقرب الخاقان حاج محمد حسن اصفهانی امین دار الضرب افتتاح کردیده و همگی وجههٔ خاطر این پادشاه بزرگ همت بر آن مقصور است که خطی واصل دو ساحل بحر خزر و خلیج فارس امتداد یابند حتی اتمام نعمت و تربیت مملکت در نصاب خود قرار گرفته باشد و ختم مقاوله و تحصیل امتیازات اینها ده بیمن اقدام و حسن اهتمام جناب مستطاب اجل اشرف یحیی خان قزوینی مشیر الدوله دام اقباله العالی که وزیر امور خارجه بود بعمل آمد

امتداد تلفون

که عبارت است از مخابرهٔ لسانی و مکالمهٔ شفاهی از مسافت بعیده با آلت و توسط ادوات تلگرافی و اولین امتداد این صنع عجیب از کارخانهٔ حضرت مستطاب والا کامران میرزا نایب السلطنه وزیر جنگ بود بدار الحکومه شهر طهران که نواب مستطاب مشار الیه در حال غیاب از دار الخلافه احوال و اخبار متعلقه بحکومت پایهٔ سریر اعلی و با وزارت جنگ و امثالها را مفاصیلها بواسطه تلفون استطلاع میفرمایند چنانکه گوئی در حضرت دار الخلافه منظمی شرف حضور دارند

ترویج علم و عمل عکس این فن

که از شعب علوم طبیعی است در این عهد جاوید مهد رواج گرفت و انتشار یافت اگرچه نمونهٔ آن در اواخر سلطنت شاهنشاه مرحوم محمد شاه غازی بدست مسیو ریشار خان سرتیپ معلم زبان فرانسه و انگلیس و غیره ارائه شد اما اصل شیاع و رواج و تکمیل صنعت و انتشار عمل عکس که فوتوگرافی مینامند از خصایص بزرگ این دولت است و اسباب عکس را که مسیو ریشار خان آورده بر روی صفحهٔ نقره می انداختند اسمش را داگرو تیپ میگفتند باسم شخصی که مخترع آن بود و اینک شمارهٔ اساتید عکاسین و مواقع عکاسخانها در دار الخلافه طهران و سایر بلاد معظمهٔ ایران صعوبت و اشکالی بکمال دارد حکماء طبیعی جدید میفرمایند اجسام علی کثرتها بر دو قسم میباشند یکی مادی یعنی دارای وزن مثل جامدات و مایعات و بخارات و دیگر غیر مادی یعنی بلا ثقل و بی وزن مثل حرارت و نور و الکتریسیته و مقناطیس و هر یک از این دو قسم دارای دو ورشته خواص میباشند یکی ظاهری که موضوع علم فیزیک است و دیگری باطنی که موضوع علم شیمی است و مسئلهٔ عکس از خواص شیمیائی نور میباشد بشرحی که در محل خود معنون است

تصحیح علم تاریخ

این فن شریف با کثرت تصانیف در ایران سخت سست و ضعیف بوده چه از بدایت خلیقه تا اول ظهور دولت اسلام را اخبار ضعاف و عجایب خرافات از حیز اعتبار و قبول خاطر خارج کرده و در میان سلاسل قدیمه ملوک عجم اسامی بسیار از سلاطین سقط شده است در این دوران جاویدان تاریخ قدیم ایران بر کتب متاخرین از مورخین اروپا چه منعقد مبین از زمان هر دو دوت و

چه مؤرخین که غالباً در قید جنوة هستند عرضه کردید و تاریخهای عرب و فرس و روم و یونان و مصر و فرنگ با یک دیگر تطبیق افتاد و با مسکوکات ملوک ماضیه و سایر آثار و خطوط و اقلام و رموز که از قرون سابقه و احقاب خالیه خبر میدهند موازنه شد اغلاط و سقطات و افسانها و خرافات از اخبار صحیحه و آثار صریحه متمیز گشت و در این اثر مذکور نگارنده را مواقعی است مشهور بشهادت تصنیفاتی که در این موضوع پرداخته و منتشر ساخته

ایجاد پست

اصل این عنوان در دولت قاجار از روی تحفهٔ دیلم یا چاپار خانه و چاپار که در تواریخ عرب از متولی این شغل صاحب البرید تعبیر کرده اند همی بود و میگویند این فایده را نیز عرب از عجم اقتباس کرده در این نوبت همایون و عهد روز افزون که امور عامه و مشاغل معظمه جمله در تحت قانون قرار گرفت چاپار خانها را نیز نظمی و ترتیبی نابد الوصف همی دادند و کیفیت صدور و ورود برید ها و شرایط و تکالیف متعلقه باین دائره همه را بر اسلوب پستخانهای اروپ متشکل ساختند اینک مکاتیب و امانات از هر نقطهٔ مملکت ایران بهر شقه شاسعه از کرهٔ ارض و بالعکس بدون هیچ گونه اشکال ایصال میشود و از مواقیت معین و آجال مضروب ساعتی تخلف مشاهده نمیگردد جناب مستطاب میرزا علیخان امین الدوله را که از جانب دولت ابدایت مباشر ترویج این سبک مخصوص در مقاطع عمل این شغل معظم است بر ذمه اهالی ایران و این زمان حقی عظیم لازم و لا ریب است و شکر مساعی جمیلهٔ وی بجمله متحتم و واجب

ترویج علم تلگرافی

که مخروطات بوده باشد

ترویج علم هندسه پلانی متر

که قسمی است از تسطیح در این فنون جدیده و جمیع باصناعات و بعضی دیگر از غیر ریاضی که در تضاعیف صفحات ماضی اشارت شد جناب میرزا عبد الغفار نجم الملک را که نور عصر و ارشد عهد است بر اهالی وطن منتی بزرگ میباشد چه جملهٔ این علوم و اساتید این صناعات جملگی بتربیت و توجه او بر آمده و بمقام تدرب و مهارت قدم نهاده اند شکر الله مساعیه

تعلیم و تعلم فن ! ستولوژی

که عبارت است از معرفت نسج

تعلیم و تعلم فن دیاک نوستیک

که عبارت است از تشخیص امراض

تعلیم و تعلم فن اوسکولتاسیون

که عبارت است از علم شناختن ضربان قلب و نبض

تعلیم و تعلم فن فیزیولوژی

که عبارت است از معرفت احوال بدن در حین صحت

تعلیم و تعلم تشریح ذره بینی

از فن تشریح که در این زمان مبرهن و توضیح شده و از علم هیئت که در این عصر مدلل و تصحیح کردیده شمه از اسرار کریمهٔ سنریهم آیاتنا فی الآفاق و فی انفسهم بر خداوندان ادراک و انصاف ظهور و انکشاف یافته است

تعلیم و تعلم فن ترابوتیک

که عبارت است از علم معالجه و استعمال الادویه

ترویج فن جراحی

بقانون ممالک متمدنهٔ اروپا

افتتاح کارخانه چلواری بافی

که در مابین شهر طهران و الکای شمیران احداث شده و

تمام آلات وادوات آنرا بحکم دیوان اعلی از ممالک اروپا ابتیاع وحمل کرده اند

افتتاح کارخانهٔ اسباب نجار

که در سمت شمال داخلهٔ ارک مبارک سلطنتی است

انتشار دانش شوسه شوارع شهرها

اگرچه این صنعت وعمل در بعضی از جواد عظیمهٔ ممالک ایران از قرون گذشته دیده میشود مثل راه شوسهٔ شهر شوش تا همدان وراه شوسه واقعه در مملکت مازندران که بحکم شاه عباس ثانی از سلاطین صفویه ساخته اند که مادهٔ تاریخش را امر خیر است لکن خود علم وصناعت آنرا تاریخ واثری نشان نمیدهد که درمیان اهالی ایران شایع بوده است چه مباشر شوسهٔ مازندران را هم مهندسی از مردم هلاند نوشته اند امّا در این تاریخ علم این صنعت را جمعی کثیر از اهالی ایران باعمال آن ضمیمه کرده بر سر راههای بزرگ عامّه بامتثال امر دولت و اشتغال خدمت ملّت میکنند اند

ایجاد جشن میلاد مبارک

حضرت امیر المؤمنین صلوات الله وسلامه علیه

ایجاد جشن میلاد مبارک

حضرت سیّد الشّهداء ارواحنا له الفداء که سرکار علیّهٔ متبرّهٔ السّلطنه والدهٔ نوّاب مستطاب اشرف والا نایب السّلطنه برپا میدارد

ایجاد جشن ولادت حضرت صدیقهٔ طاهره فاطمهٔ زهراء

سلام الله علیها که نیز بعد از فوت مهد علیا بواسطهٔ منیرة السّلطنه برپا میشود

ایجاد جشن میلاد مبارک

حضرت رضا علیه السّلام که مخصوصاً در خراسان گرفته میشود

ایجاد جشن مبارک

حضرت حجة عجّل الله تعالی فرجه این جشنها همه را این پادشاه دین پناه ایّده الله بر اقتضاء رسوخ عقیدت و صفاء طویّت خود بشخصه رسم فرموده است واین بزرک نهاده ودر هر کدام از جانب دولت ابد فرجام عادات ورسوم اعیاد عظیمه وایّام کریمه از قبیل چراغان وآتش بازی وازدحام عام وانعقاد سلام وجلوس همایون بر سریر میمون واداء تبریک وتهنیت وانشاد شعر و خطابت وغیر ذلک بعمل می آید

ایجاد جشن میلاد مبارک همایونی

هر ساله از شب ششم شهر صفر الخیر تا شش هنگام بترتیب جشن ولوازم طوی پرداخته میشود ودر این موسم سعید وعید جدید طبقات عاکفین سریر ابد مسیر از وزراء مختار وسفراء کبار ورجال دولت واعیان مملکت کلّ علی حسب حاله مورد تفقّد شاهنشاه جمجاه میکردند وببذل خلاع وتشریفها وعطایا وانعامات سرافراز و قرین امتیاز میکردند ونسوان محترمه در حرمخانه مبارکه مهمان نوّاب متعالیه انیس الدّوله میشوند

رواج کلّی وشیاع کامل

امر تعزیه داری وسوکواری درحق حضرت امام ابو عبد الله سیّد الشّهداء روحی وارواح العالمین له الفداء این سنّت مؤکّده که تالی فرایض شده است اگرچه در غیبت کبری از دوران سلاطین دیالمه انار الله براهینهم مرسوم گردید واز آن وقت باز هر یک از طبقات ملوک شیعه بسیرهٔ ایشان تاسّی کرده اند بتخصیص پادشاهان صفویّه که مروّج مذهب جعفری بودند ولی در جمیع امتداد این قرون وازمان اقامهٔ ماتم ثانی سیّدی شباب اهل الجنان بروز عاشوراء غالباً بعشر اوّل محرّم احیاناً منحصر بوده است ودر غیر این میقات مخصوص احدی براین تکلیف مخصوص رسم اقدام نداشته امّا در این دولت علیّه چندان این سنّت سنیّه رواج گرفته که در تمام ایّام جمیع اسابیع هر شهر از شهور در هر شهر وقصبهٔ مشهور از ممالک شیعه چندین مجلس حافل بذکر این مصائب هایل منعقد میگردد وآن وقته بر عقیدهٔ متعبّد می شود وطبقات مردم بدرجه تکالیف واجب ووظایف مفروض باین فیض عام اهتمام میورزند واز غرّهٔ محرّم تا سلخ صفر بخصوص بمثابهٔ عاشوراء عهد سایر سلاطین شیعه میباشد ودر عشر اوّل از این اعشار سنه جمیع تکالیف نوکری وخدمتگذاری بحکم اعلیحضرت اقدس شهریاری تعطیل میشود وباین رزء جلیل تبدیل میگردد مراتب عزّت ملوکانه که در این ده روز تکیهٔ خاصّهٔ شریفهٔ دولتی ظهور وبروز مینماید از قوّهٔ هیچ خامه ونامه بفعل نمی آید هر کس از تواریخ واخبار قرون خالیه وملوک ماضیه احاطهٔ کامل حاصل است میداند که این عبادت بسیار بزرک در نوبت هیچ پادشاهی از عرب و دیلم وترک بعشری از اعشار این رواج نرسیده است و اهمیّتش بمثابهٔ واجبات وفرایض کشیده از طرف دولت روز افزون چه در طهران وچه در سایر بلاد وامصار ایران زیاده از پنجاه هزار تومان از عین مالیات بمخارج تعزیه داری میرسد والبتّه در تمام اقطار ایران در این دوماه دو کرور بل متجاوز ازمردم در این کار خیر مصروف میدارند وبعضی حساب کرده وگفته اند که در طهران فقط در این دوماه تقریباً یک کرور تومان قند وچای بمصارف روضه خوانی شهداء میرسد

افتتاح باب مراودهٔ ذات همایون سلطنت عظمی شخصاً باسایر دول دنیا

از عادات دیرین ورسوم کهن در مملکت ایران یکی این بود که پادشاه باسمت سلطنت وعنوان رسمیّت هیچگاه بقلمرو پادشاه دیگر ورود نمی فرمود الّا عنوة وقهراً امّا صلحاً وسلماً از این معنی حجری عظیم داشت وورود واقدام براین قدوم نبو خیالات میرفت وبسا احتمالات میآمد واین پادشاه حقایق آگاه خلاف این عادت کرد وخرق این طبیعت فرمود وباصورت صلح از خطّهٔ خویش پای مبارک بیرون نهاد نخست برای تلثیم عتبات وتشرّف قباب مشاهد مقدّسهٔ ائمّهٔ عراق عرب صلوات الله علیهم اجمعین بقلمرو سلاطین عثمانیّه داخل گشت هم بفیض وفوز زیارت واصل شد وهم بکرامت خرق این عادت نایل گردید آنگاه کرّة بعد اولی بقسمت اروپا مسافرت نمود وبا امپراطوران اعظم وپادشاهان محتشم ممالک ملاقات فرمود واز احترام وتکریم وتجلیل وتعظیم ملل آنچه دید که درخیالی نگنجد لا عین رأت ولا اذن سمعت چنانکه در تمام روی زمین مشهور است ودر جمیع تواریخ و غیرها مسطور

ایجاد موزه

از غرایب آثار عتیقه ومفردات اعلاق نفیسه وبدایع اشیاء بهیّه از هر جنس و هر قبیل چون مقداری کلّی در محلّ واحد جمع ووضع شود انرا در ممالک اروپا موزه مینامند ودولتها در انشاء ونظایر امر موزه با یکدیگر همی بتنافس میکنند رانند وپیوسته تفاضل میورزند ومنظور اصلی از انشاء این تشکیل این است که نفس باز مشاهدهٔ

وتماشای این گونه اشیاء شگفت یك نوع شکفتنی پدید می اید ولذتی دست میدهد که از سایر موجبات انبساط روح وتفرج عمارت قلب معهود نیست وحکماء اروپا از تاریخ که بشاهد علم عشق مفرط بهم رسانیده اند ازاین سنخ اسباب بهجت ووسایل تمتع بسیار ابتکار فرموده اند واز فواید مهمهٔ موزه انکه صنایع عتیقهٔ عالم واثار افکار رفیعهٔ دیرزادگان با مصنوعات حادثه واعمال جدیده برای اهل موازنه ومقایسه مینمایند ودر حقیقت مطالب ازانجا استخراج واستنباط میکنند پادشاه دانش پرور ما که مملکت خود را از هیچ هنر ودانش وشناسائی واگاهی و انکشافات بدیع وصنایع عالی خالی نمیتواند دید از غرایب اثار طبیعت عالم وخلاصهٔ کار شاهنشاهان نجم موزه ایجاد فرمود که وصف ان هفتاد من کاغذ انا فند خواهد نمود قبل ان تنفد کلمات خصائصها وآیات عجائبها

لستخیر وحش

در دولتهای متمدنه دنیا برای معرفت اصناف حیوان و تکمیل این شعبه از حکمت طبیعی از هر جنس جانور جفتی و با بیشتر مسخر ساخته در باغی نگاه میدارند وعیانا از خواص وطبایع انها اگاه میکردند هرودت هلیکارناسی مورخ معروف یونانی که معاصر سلاطین کیانی بود در ضمن تاریخ این سلاله مینویسد که ملوك ایران در شهرهای مشهور که مصرهای جامع وسوادهای اعظم بود از قبیل بابل وسوز واصطخر واکباتان وغیره باغ وحش داشته اند معلوم میشود اصل این اختراع را سایر دول دنیا از اهالی ایران اقتباس کرده اند در این دولت نیز بسیاری از سباع ضواری وجانوران جنگل وجبال وصحاری و الوان طیور وانواع وحوش در حجرهای حصین و قفسهای اهنین تغذیه وتربیت میکردند وتوالد و تناسل مینمایند وبحکم سلیمان زمان بندهٔ نگارنده قسم مور اینجا ء چرنده ودرنده وپرنده است ارباب بصیرت فی المثل در صورت باغی که مجمع ان اجناس مختلف و طباع متضاد میباشد حقیقت حال ممالك وبلاد این پادشاه معدلت نهاد را منکرند که از عدل واحسانش ابادی با امن توام است وخرمی با نظم مدغم شیر واهو همنفسند باز تیهو هم قفس

تربیت انواع گلها ورياحين

این کار در این روزگار رواجی عظیم گرفته است ارباب تنعم وترف وخداوندان مجد وشرف در مسئلهٔ الوان گل وسنبل وداشتن وکاشتن انها با تکید بکر مبارات سخن میورزند اما در صفت نباتات باغات جدیدهٔ تهرانی هایونی وحالتی که از دمیدن شمیم رياحين معطر ووزیدن نسیم گلستانهای روح پرور میرود خود چه بگویم که در این مقام ناطقه گنگ است وپای سخن لنگ بتماشای گره وخلق عظیم این پادشاه قسم که اگر کسی را فی الحقیقه دماغ جان صحیح ومشام روان سالم باشد چون بتماشای ساحت بساتین سلطان السلاطین در اید بی خویشتنش سازد بوی گل وریحانها نامیهٔ چمن پیرا وطبیعت جهان ارا بر دامن جبال وبیرامن تلال وسطح بیابان وصفحهٔ هر سامان بهر رنگ وبوی که گل وریحان پرورده است باغبانان حاذق وگلکاران فایق بیخش از بر اورده اند ودران بوستانها فرو برده اند واز سایر ممالك ومسالك دنیا نیز تخمها وقلمها و کوزها خواسته اند وگلستانها اراسته اند که هر صفحهٔ انها کویی ورقی است از گلستان بهشت برزنگار ودفتری

مشحون بمعرفت کردگار حضرت مستطاب اشرف والا کامران میرزا نایب السلطنه امیر کبیر وزیر جنگ نصرالله راگلکاریست اروپی نژاد وی در این شغل بصنعات کند وتکلفات میورزد از الوان گلها وفنون رياحين بر صفحهٔ گلزار اشعارمیرویاند واشکال نغز وتصویرات شگفت میپروراند وانچه در این چهل سال بخصوص از سلطنت پادشاه زمان اقسام گل وریحان از جنگلها وکوهساران وبا خطط شاسعهٔ فرنگستان بشهرهای ایران لاسیما دارالخلافه طهران وارد گردیده ورواج یافته بسیار است بعضی یا در اینمقام نام برنگاریم بضمیمهٔ برخی از خضراوات جدیده وبقول غریبه

گل سرخ مؤیدی	هشت قسم
درخت اقاقیا	چهار رنگ
گل بغدادی	که شبیه بگل رشته
گل ختمی درختی پرپر وکم پر	دو قسم
گل یخ	قسم
گل طاوسی	قسم
گل صد تومانی	قسم
گل کوکب	که بچند لون است
گل مریم پرپر کم پر	دو قسم
گل یاس چینی	قسم
گل خرزهره پرپر کم پر	سه قسم
گل ساعت	قسم
گل شمعدانی پرپر کم پر بالوان مختلف که بعضی معطر است ده قسم	
گل شبوی پرپر	شش قسم
گل اشرفی	دو قسم
گل شاه پسند	چهارده قسم
گل اویز پرپر وکم پر	پنج قسم
گل نازپرپر	سه رنگ
گل همیشه بهار فرنگی وغیره	دو قسم
گل بنفشه فرنگی	سه رنگ
گل بنفشه ایرانی پرپر	سه رنگ
گل ماز	قسم
گل خنجری	قسم
گل لادن	چهار رنگ
گل داودی فرنگی	چهار رنگ
گل داودی ایرانی الوان	چهار رنگ
گل تذنی	قسم
گل خورشیدی	سه رنگ
گل سنبل پرپر هولاندی	شش رنگ
گل میخك پرپر	چهار رنگ الوان
گل قرنفل فرنگی پرپر	دو قسم یکرنگ یکقسم مختلف
گل بوقلمون	بالوان مختلف
گل نبان نقفای پرپر	پنج رنگ
لاله فرنگی پرپر کم پر	پنج رنگ
گل عقرب	قسم
گل میمون	بالوان مختلف
گل دهن اژدر	دو رنگ
گل استکانی	دو رنگ
گل تاج الملوك پرپر وکم پر	سه قسم
برف یخ	قسم
عطر درختی	قسم
نیلوفر فرنگی	قسام مختلفه
گل پیچ	قسم

سیبزر

سالوبا

فرهمیز

فلوکس

انجیر فرنگی

انگور عطری

کلم [illegible]

نخود فرنگی

لوبیای فرنگی

خیار فرنگی

چغندر فرنگی

کاهوی فرنگی

گوجه فرنگی

سیب زمینی فرنگی

کرفس فرنگی

بادنجان فرنگی

تربچه فرنگی

هویج فرنگی

پاتات

ترشک فرنگی

کنگر فرنگی

انتشار علم نومیسماتیک

که عبارت است از معرفت مسکوکات قرون قدیمه پیشتر اگر در دست کسی و یا دکه صرافی سکهٔ قدیم دیده میشد اسباب چندین تفتیش بود که مگر گنجینه بدست افتاده و یا دفینه پیدا شده است شاهنشاه زمانه این قانون جائرانه را مانند بسیاری از اصول کهنه بر انداخت اینک هر قسم مسکوک از گذشتگان میتوان در اسواق طهران و غیران بهم رسانید خواص رجالی که عشاق معارف و معالی شده اند کتابخانه بهادارند و به خواندن خطوط و اقلام قبل الاسلام هم همت میگمارند بندهٔ نگارنده را نزدیکست که مسکوکات سلاطین ایران از عهد اشکانیان تا بلاش معدوم تا سکه صاحب قرانی اعلیحضرت اقدس همایونی جمیعاً بترتیب حاصل اید و این امتیاز خطیر در حق حقیر کامل گردد و حسب الوعده ضمیمهٔ موزهٔ همایونی خواهد گردید

انتشار دائرهٔ انطباع

این صنعت که از نعمتهای بزرگ خدای تعالی است اگرچه از عهد خاقان خلد آشیان فتحعلیشاه بتوسط منوچهر خان گرجی معتمد الدوله وارد ایران شده ولی کتبی که از دوران خاقان مغفور (محمد شاه) تا اخر عهد پادشاه مبرور منطبع گردیده در جنب کتبی که در سلطنت این پادشاه ارواحنافداه بطبع رسیده است بمثابهٔ قطره است در یا کتبخانهای ایران و ملحقات ان از منطبعات این دوره همایون مشحون میباشد و عادةً ممکن نیست که امروز نسخ چاپ شدهٔ این عهد را بتوان تعدید کرد و تحدید نمود نظر تربیتاً شهریار خورشید کردار این صنعت با اهمیت را از سالها است که دائرهٔ با وسعت قرار داده و عنوان وزارت بران نهاده و با بن خانزاده شن سپرده است و در سمت وی وزیر انطباعات بقلم اورده خلد الله سلطانه و شید ارکانه

انتشار سواری کالسکه و درشکه

که بتعمیم اذن دولت و رفع حجر از رعیت اینک شمارهٔ درشکه نشینان و کالسکه سواران در ایران بتخصیص

طهران در کمال اشکال است

ایجاد کارخانهٔ گلوله ریزی

در سر معادن ناتنج از بلوک مازندران و سایر بلاد مملکت ایران

تصفیه و تلیین و تسطیح اهن

در بلوک ناتنج مازندران و غیره که بر حد اهنهای مملکت روس

تکمیل اهن معدن ماسوله

برای هرگونه استعمالات در ادوات و الات

ترقی در صنعت تفنگسازی

در کارخانجات طهران و اصفهان و شیراز و خراسان و خوانسار و گلپایگان

تکمیل عمل قطران

در رحمت اباد گیلان برای مصارف توپخانه و سابقاً از ممالک روسیه می اوردند

افتتاح صنعت کالسکه سازی

در غالب بلاد معظمهٔ ایران

ترقی صنعت شالبافی

در مملکت کرمان بحدیکه طاقهٔ یکصد و پنجاه تومان تقویم شد از عهد حکومت مرحوم محمد حسنخان سردار مطابق سال نهم جلوس همایون شالهای اعلای کرمان را با کشمیری تمیز دادن و فرق نهادن دیگر بس مشکل است

تنبیح زری ناصری

قماشهای زربفت جمله در این روزگار مغشوش است الا جنسی که بر حسب دستور این پادشاه بافته و بطراز ناصری بافته میشود و این صنعت فی الواقع باهتمام نواب مستطاب اقدس والا ظل السلطان در اصفهان کامل شد و همچنین مخمل بافی و حریربافی در کاشان و تبریز و شال مشهدی بر منوال کشمیری هم در نهایت ترقی و تکمیل است

افتتاح دواخانجات

دولتی و تجارتی که اجزاء وادویه و جوهرهای فرنگی در انها بفروش میرسد

رواج استعمال جوهریات فرنگ

جامده و مایعه در علل و امراض و تفصیل اسماء انها را کتابچهٔ جداگانه ضرور است

افتتاح دکاکین تنباکو بری

و سیگار فروشی از شیوع شرب سیگار و بند خانیات

رواج ملیله دوزی

و مفتول دوزی و سرمه دوزی در البسه رسمیهٔ دیوان اعلی و غیرها

افتتاح صنعت ساختن سماور برنجین

و ملحقات ان در جمیع بلاد ایران کاستاد در اصفهان و طهران و بروجرد که دکاکین بسیار از این صنعت جدید در کار است

افتتاح دکاکین اهن کاری

خواه حلبی سفید که مادهٔ اقسام اوعیه و مواعین و سماورهای بزرگ و کوچک است و خواه ورقهٔ سیاه که ماهیت حمامات منازل و بخاریهای بستنی و باز و لولهجات و ناودان و چندین ادوات آبی و آتشی است

شیوع شرب چای

در میان طبقات اهل ایران چای اگرچه پیش از ظهور این دولت وارد ایران گردیده بوده است اما مثل اغلب طیبات و مواد تنعم بخاندان سلطنت و معدودی قلیل

از معروّفات مترفین انحصار داشت ولی امروز مشروب عام
است بهر صبح و شام و در جمیع خانهای رعایای این پادشا
از محترفهٔ شهری الی طبقهٔ فلاحی و قرویه و رحالهٔ بدویه
اسباب و ادوات استعمال آن البته موجود است و پیمودن
همه روزه عادت معهود

رواج منکنه

برای تزیین منسوجات وانتشار در کاشان وغیران

ایجاد تذکرهٔ عبور و مرور

وضبط ورود وصدور در جمیع حدود و ثغور

اصلاح کلاه

از رسوم و عادات ردیّهٔ رعایای دولت علیه یکی از بود
که کلاههای بسیار بلند از پوستهای بخارا و سمرقند
ببهای گزاف بلکه بتبذیر و اسراف سرانجام دادندی
واستعمال کردندی و باین کار ناهنجار هم دچار افراط بودند
مخارج میبودند وهم پیکر را که ریختهٔ کارخانهٔ ایزد یکتا
یگانه است از تناسب طبیعی خارج مینمودند این شهریار
حکمت نهاد رضا نداد که رعایای وی بدان تبذیر اخوان
الشیاطین باشند وبدین تقصیر حسن الخالقین
لاجرم بفرمود که از طبقات مثل عالم تا هر جا که رعیت
شاهنشهند کلاه کوتاه بسر نهند میرزا عباس
فروغی علیه الرحمه در این باب گفته است و در یک بیت

کلاه سروقدان بسکه سربلندی کرد
بحکم شاه جهان کرده اند کوتاهش

اباحهٔ منافع معادن جدیده تا پنج سال

حضرت صاحبقران محض تشویق اهالی ایران بر یافتن
معادن مقرر داشتند و قانون گذاشتند که هر کس در
هر جا معدنی اکتشاف نماید حاصل آن در مدت مزبور
خاصهٔ اوست

تخصیص دو تن بتفحص حفر اراضی بلاد قدیمه

تلال و خرابهایی را که بقیهٔ آثار قرون گذشته است بیشتر
اگر کسی میشکافت هرچه مییافت از دولت نه حظری داشت
ونه زجری در این عهد زمینها و پشتهای شهرهای دیرینهٔ
ایران از قبیل خرابهای شهر شوش و اصطخر فارس و اکباتان
جبل و دامغان و قومس و غیرها هیئتی است و از داخله و
خارجه احدی را حد کاوش آنها نیست الا برخصت مخصوص
و قراری منصوص

تبییض و تصفیه و تلیین

و تجزیهٔ شکر طبرستان بسر حد شکر لاهور هندوستان
و این کار در حکومت نواب مصطفی قلی میرزا بسیار پیش رفت
که هر ماه چند هزار من شکر سفید بسیار ممتاز فقط در
خانهٔ خلافت فرود می آمد و در مصارف ریختن قند و غیره
میرفت

افتتاح کارخانهٔ بلورسازی

این کارخانه در موضعی که حالا خانه جهانگیرخان است
بمعلمی مسیو کلا نام در سی سال قبل ساخته شد و
بلور بسیار اعلی داد و بعد ها برهم خورد و این زمان حاج
محمد حسن اصفهانی امین دار الضرب در خطهٔ طهران کارخانهٔ
بلورسازی دیگر احداث کرده و بتجدید و تکمیل این صنعت
پرداخته است

افتتاح کارخانهٔ چینی سازی

معتمد السلطان حاج محمد حسن تاجر امین دار الضرب مشهور
بکمپانی از فرط حمیتی که در ترویج صنایع دارد کارخانهٔ
با بها بنا و هیئت در دار الخلافهٔ طهران دایر ساخته است از
خالصهٔ قریهٔ علی آباد که بپرتو توجهات جناب مستطاب اجل اعظم

میرزا علی اصغر خان امین السلطان ثانی سمت مینو نشانی
یافته در این کارخانه ظروف و اوانی برساختن و در تجنب
چینیهای خارجه ایران میسازند

افتتاح کارخانهٔ شمع ریزی

در طهران

افتتاح کارخانهٔ کاغذگری

در طهران و اصفهان

انتشار چرخهای ماشین

در زنگری و موزه دوزی و غیرها

افتتاح کارخانجات جبه خانه

در طهران و اصفهان و غیرها و ترقی ساختن شمشیر و قداره
و سرنیزه و شیپور و غیرها من ادوات الحرب والضرب
و هکذا الات و ادوات موزیک

رواج اخراج سنگ مثانه

این شعبه از اعمال ید بید آ حکیم پولاک فرنگی تعلیم
تلامذه کرد و اطبای ایران بیشتر از راه تقنیت همی پیش می
آمدند با آنکه طریق علاج با خراج نیز در کتب متطببین
مشرق زمین دیده شده است و این زمان از حکیمباشیها
خاصه شریفه کسانی هستند که در بر آوردن سنگ از
دکترهای فرنگ گذشته اند بتخصیص معتمد الخاقان
میرزا زین العابدین مؤتمن الاطباء نایب خاص جناب دکتر
طولوزان فرانسوی که هزاران سنگ بر آورده و یکی نمرده است

ترقی کلیهٔ فنون طبیه

سیما فن جراحی و عملیه

اشاعهٔ تلقیح جدری (آبله کوبی)

بحکم این پادشاه مهربان در جمیع مدن و قصبات و قرای
ایران مردم بسیار از پزشک و پیشه کار مأمورند که
اطفال را آبله میکوبند و مایهٔ صحیح از اجزاء خانهٔ مرکزی
طهران باطراف ایران حمل همی دهند کتابچهٔ وزارت علوم
و فرمان اعلیحضرت شهریار چندین بار در این ماده تکرار
پذیرفته تا آنکه از سالها است که همه ساله صد هزاران
طفل از خطر موت و مظنهٔ عیوب رسته زندگانی مینمایند

ترقی شال چوخای مازندران

باستعمال آن در ملابس اهل نظام بر حسب حکم شاهنشاه
اسلام از سال سوم جلوس مبارک سنهٔ هزار و دویست
و شصت و شش هجری

ایجاد روزنامه

روزنامهٔ رسمی هر اقلیمی مرآت پلیتیک دولت آنجا است
علاوه آنکه احوال و اخبار و اوضاع و حوادث و مراتب و
مناصب و درجات و ترقیات و غیرها همه را از زبان روز
نامه میباید شنید دولت ایران قبل از ظهور این سلطنت
جاویدان آیت جریده نداشت و خزانهٔ مملکت از فواید نامحصور
و خصایص غیر محدود آن بالمره تهی بود در سال چهارم
از جلوس همایون اراده و مشیت شاهنشاه دوران که لایزال
بر ترقی ملت ایران مقصور است بایجاد روزنامه قرار گرفت
و این کار بتدریج مثل سایر شعب خدمات این دولت بهیه
بزرگ شد و ادارهٔ وسیع تشکیل یافت و اول نمرهٔ این روزنامه
که از طبع خارج گردید مورخ بروز جمعه ربیع الثانی ۱۲۶۷ بود

ترقی ادارهٔ گازت در ایران

کسانی که روزنامجات اوایل دولت را دارند با نمرات این
سنوات مقابل بگذارند تا برأی العین بنگرند که این موضوع
منظر او مخبر از کجا است تا بکجا بموجب تأثیر توجهات ضمیر
این پادشاه ارواحنا فداه اولاً در عبارات و مطالب بون
بین المشارق والمغارب بهم رسیده و انجمله پستی و پستی

وخامت خنکی بدین همه صورت نغز و معنی پر مغز کشیده
وثانیاً تاکنون ده جریدهٔ دیگر سوای روزنامهٔ موسوم بایران
که جریدهٔ رسمیهٔ دولت علیه و از سالها ادارهٔ آن مفوض
باول ملازمان عتبهٔ سنیه است ابتکار کردیده باسامی ذیل

روزنامهٔ ملتی
روزنامهٔ علمی
روزنامهٔ مریخ
روزنامهٔ فرهنگ
روزنامهٔ دانش
روزنامهٔ تبریز
روزنامهٔ اردوی همایون
ژورنال الدیرس که بندهٔ نکارنده بخط و زبان فرانسه ایجاد کرده
روزنامهٔ اطلاع که هم باختراع خاطر فاتر داعی و نسابر است
روزنامهٔ شرف
که بتماثیل اشراف و صور رجال و تراجم احوال و برخی از
اذیال اشتمال دارد و هم موجداً ثالث ثلث است لله
عشرهٔ کامله)

ایجاد وزارت علوم

قبل از طلوع نیر سلطنت این عصر جدید این همه ستمی خورشید
نبود تا مباشر آن آزاد و نیر خوانده باشند یا مدبر و چون
اصل مسمی و حقیقت معنی در این دوره ظهور یافت و
نور انواع دانشها و بینشها و شناسائیها و آکاهیها از
جبین مبین سلطنت این پادشاه ایران زمین فروغ نمود
دایرهٔ شریفهٔ آن فنون و صناعات و معارف و انکشافات
را وزارت علمیه نام نهادند و مدیران آن کار نیز لقب و خدمت
سترک داوری علوم لقب دادند چنانکه چند مشغلهٔ دیگر
دولتی را نیز چون اهمیتی معتد بها بهم رسید و از
اتساع رقعه و ضخامت حجم و کثرت انشعابات و توفر
فواید و عوائد عظمی فوق المعهود پدید آمد ارادهٔ ملوکانه
جمله را بسمت وزارت متسم داشت و برسوم این عنوان
عالی مرتسم فرمود از این قبیل است

ایجاد ریاست عظمای دار الشورای کبری
و ایجاد وزارت تجارت
و ایجاد وزارت دربار اعظم
و ایجاد وزارت فواید عامه
و ایجاد وزارت پست ممالک محروسه
و ایجاد وزارت امور دول خارجه
و ایجاد وزارت وظایف و اوقاف
و ایجاد وزارت رسائل خاصه
و ایجاد وزارت خالصهٔ دیوان
و ایجاد وزارت فلاحت و زراعت
و ایجاد وزارت بحریه
و ایجاد وزارت حرمخانه
و ایجاد وزارت قورخانهٔ مبارکه
و ایجاد وزارت نظام
و ایجاد وزارت تلکراف
و ایجاد وزارت بقایای حکام
و ایجاد وزارت صنایع
و ایجاد وزارت معادن
و ایجاد وزارت انطباعات ممالک محروسه

شیوع کلاه ماهوت مشکی

که در کمال ظرافت و لطافت در همهٔ ایران دوخته میشود
و چون کم خرج بالاتر از آنست تمام ملت بقبول آن تام
تلقی کرده اند

انتشار زراعت خشخاش

در غالب بلاد محروسهٔ ایران بحدیکه امروز تریاک مال التجارهٔ
بسیار معتبریست و تریاک ایران را بهند و چین و فرنک همه
جا حمل میدهند و یکشعبهٔ بزرک از سرچشمهٔ ثروت اهالی
است و ایران ستم صرف سیم و زر خویش در ذخائر خارجه را
تریاقی از این نافعتر ندارد چه یکقسمت عظمی از نقدینهٔ ایران
زمین را که همه ساله در بهای امتعهٔ خارجه بممالک اجنبیه
میرود تجارت تریاک دیگر باره باین خاک عود میدهد
که العود احمد

تربیت زرع

تخم پنبهٔ امریک در ایران

ایجاد کمپانی تریاک در اصفهان

چون در این جنس از مال التجاره ایران اهمیتی بهم رسید و
استعداد اعتناء و اعتداد بهم رسانید دفع و صمیم شیر
و سد طریق اغتشاش و تدلیس را مقرر کردید که مقرب
الخاقان آقا محمد مهدی ارباب اصفهانی جمعیتی از کبار
تجار بسمت کمپانی تشکیل دهد تا ملاحظات لازمهٔ این
متاع در تحت اعتبار آن اجماع قرار کیرد و جمیع عدلهای
تریاک بمهر و نمرهٔ شخص مشار الیه که رئیس و صاحب
الامتیاز خواهد بود مختوم و معلوم کردد

تشکیل دیوانخانهٔ عدلیه

در جمیع ممالک محروسهٔ دولت علیه

تشکیل مصلحتخانه

ملفقه از عقلاء وقت و مجربین عصر تا در فواید کلیه
و منافع عامه مقاولات نمایند و بعد از جرح و تعدیل
آراء و رد و قبول افکار خلاصهٔ عقاید و زبدهٔ عقول
خود را بخاکپای مبارک عرضه بدارند تا حسب الحکم
بموقع بناء و جریان کذارده شود

ایجاد صندوق عدالت

برای کافهٔ رعایا و برایا تا عارضین و متظلمین مطالب
خود را در کمال سهولت بخاکپای جواهر اسای مبارک
بتوانند عرضه داشت چه در طهران و چه در سایر بلاد

ایجاد تنظیمات حسنه

که در برخی از ممالک محروسه جریان یافت

ایجاد دادگری حضوری

حقیقتاً ملکهٔ عدالت را در نهاد مبارک این پادشاه بر
و بحر راسخ و قوی نهاده که کوئی شاهد معدلت عاشق
است و عذرای نصفت را وامق از آغاز طلوع خورشید
خسروی جاودانه زبدهٔ افکار ملوکانه را همی در تشریع
طرق دادکستری و تقنین اصول جهان داوری بکار
فرموده و این مقصد واحد را قانونهای متجدده بحسب
مصالح اوقات و اختلافات مقتضیات کاه بکذاشته
وکاه برداشته از قبیل

صنادیق عدل
و کیفیات عرایض
و ایجاد عدلیه در جمیع ولایات
و وضع تنظیمات
و تشکیل دار الشورای کبری
و وزارت خانهٔ متشکله از وزراء سته که در سال
دوازدهم جلوس پس از رفع صدارت و استبداد ایجاد نمود
و ایجاد وزارت مختار که عبارت بود از یک قدرت
نافذه و سلطهٔ قویه قائم بوجود شش کس از اعضاء
دولت و کبراء مملکت که در سال بیست و هشتم جلوس بعد
از مراجعت از سفر فرنک برقرار کردید

و ایجاد وزارت مسئوله که در سال سی و دوم از جلوس همایون بظهور رسید

و عقد مجلس مجلس تحقیق و ملتی مرکب از بعضی ملکزادگان عظام و وزراء فخام که در سال سی ام سلطنت علاوه بر دار الشورای کبری ظهور یافت

و تقسیمات ایالات و ولایات مابین کفات رجال و عمّال که مکرر مقرر گردیده است

و تقسیمات اوقات مبارکه برایام هفته برای اصغاء عرایض وزراء بکه وسایط و روابط بودند مابین دولت و امر عظمی و کافه رعایا

و تعیین امنا برای اخذ عرایض در سر سواری و ایصال اجوبه آنها موافق حکم توقیعی و یا شفاهی اعلیحضرت شهریاری از وضع این قوانین و ایجاد این عناوین که بعضی دائم و جاودانی است و برخی مخصوص وقتی و زمانی مقصود بالاصاله همان اشاعه عدل و انصاف بوده و اماته ظلم و اعتساف و مع ذلک کله از شدت شوق و عشق بر تشیید مبانی عدالت و داد و تسهیل جواد استغاثه و سداد تا زمانی که مصلحت وقت مقتضی بود خود بذات اقدس و شخص همایون هفته یکروز در دیوان خاص نشسته عرایض رعایا و دعاوی متظلمین را اصغاء می فرمود و غور میرسید و گذشته از جمیع این مقررات موشحه و موضوعات مقدسه در این سنوات مخصوصاً از پرتو اسلاک برقیه و خطوط تلگرافیه که بمثابه رشته های خیال از قلوب آحاد اهالی ایران بخاطر عاطر این پادشاه مهربان کشیده است صیت داد و معدلت از ماه تا ماهی رسیده

ترقی حریربافی

کارخانهای کاشان

ترقی نسج عبای ابریشم

در کاشان بطرز عباهای ابریشمین کربلا و نجف

ترقی صنعت نساجی

حاشیه ترمه در کرمان بدرجه که از حاشیه عظیم خانی نسوان باستانی تمیز داد

ترقی منسوجات

کوه پاییجات اصفهان

ترقی ظروف

فخاری نایین

ترقی قلمکار

خمره در اصفهان که بهتر از قلمکار رصد رس هنداست

رواج کار قالی بافی

و بازار قالی فروشی اهل اروپا این صنعت ایرانیان را که دیده اند بسیار پسندیده اند و در اسعهد بالخصوص تجارت قالی بسی عمده و عالی است

افتتاح کارخانجات نساجی

از قشر کتانی در اصفهان که ملبوس تابستانی جنود مسعود از آن منسوجات خواهد بود

ایجاد کارخانه ابریشم تابی

در مملکت گیلان بدست معتمد السلطان حاج محمد حسن تاجر اصفهانی امین دار الضرب

افتتاح کارخانه آلات الاسباب

در قورخانه مبارکه که بواسطه ایجاد این دستگاه کار اعمال متعلقه بصنایع توپ ریزی و تفنگسازی و حربه پردازی از غایت صعوبت بنهایت سهولت تبدیل یافت

ریختن و افراختن اولین مجسمه

صاحبقرانی بدست اساتید ایرانی

صنعت ریختن مجسمات معلوم نیست که هیچ وقتی از اوقات در ایران بوده است چون در اسعهد همایون جمیع صنایع و شئون که تعلق بدولت قاهره دارد بترقیات فوق العاده روی نهاده ضمناً کارخانجاتی که بساختن و پرداختن مهمات حربیه در آنجاست بیشتر پیش رفته کارگذاران این اداره عظمی محض اقامت برهان ترقی و نصب دلیل تمدن بکجند از این پیش مجسمه پیکر مبارک و هیکل همایون را بر هیئت سواری در قورخانه ریختند و برافراختند و از آنجا که این اثر منیف نخستین ظهور این فن شریف در مملکت ایران بود روز بر پا ساختن و برافراختن مجسمه مقدسه جشنی شگفت کرده شد و عیشی بزرگ برپا گردید

ایجاد جریده مصوره

زمانیکه دایره انطباعات و روزنامجات در تحت نظر میرزا ابوالحسنخان غفاری نقاشباشی کاشانی صنیع الملک بود باین کار شروع شد مشار الیه که در صنعت خاصه خویش اولین شخص این دولت بود و شبیه سازی و چهره پردازی را بدون معاونت عکس کس بدرجه او نتوانست نمود در تضاعیف جریده رسمیه تصاویر رجال دولت علیه و مجالس انعقاد سلام شاهنشاه اسلام و امثال ذلک را می کشید و بطبع میرسانید ولی فوت مرحوم موجب فوات این فایده گردیده بود تا از همین سنوات مؤلف باحیاء موات و استدراک مافات پرداخته روزنامه مصور تجدید نمود و چون جریده رسمیه موسوم بایران را باخبار درباری و سایر مطالبی که بدولت علیه و ممالک محروسه راجع است منحصر ساختن تخصیصی بجا بود لاجرم جریده جداگانه برای رسم تصاویر و تماثیل دایر ساخت و انرا روزنامه شرف نام نهاد و از آنجا که صنعت عکس بفن شبیه سازی تکمیلاً و تسهیلاً خدمتی سخت بزرگ نموده است جریده شرف را از امتیاز صور و اشکال و اشتمال بر تراجم رجال و خصایص دیگر بر آن روزنامه های مصور بسی شرف و مزیت است کما لا یخفی علی اهله

رفع تقیه از پیروان طریقه جعفریه

اختلافی را که شیعه با اهل سنت در مسئله امامت دارند جهال الفریقین من القدیم دستاویز شرارت و فساد و سرمایه عداوت و عناد ساختند شق عصای امت کرده اند و حق تعالی را اتا است که این تفریق جماعت و القاء خصومت تا چه حد از قوت و شوکت اسلام بکاسته و اعلاء کلمه حق و حرکت لواء حنفیه بیضاء را راه بربسته است پادشاه اسلام پناه سورت این شرار بشکست و ریشه این نفاق برکند امناء دولتین علیتین اسلام تدابیر صایب بکار بردند و دست اخوت داده مواثیق مستحکم سپردند جزاهم الله عن الاسلام و اهله خیراً اینک مذاهب جعفری و حنفی و شافعی و مالکی و حنبلی که بمثابه اخوه خمسه از صلب مبارک اسلام با یکدیگر در کمال الفت و التیام در می آمیزند و انبساط و اختلاط میورزند

ما پنج برادریکه از یک پشتیم
در پنجه روزگار پنج انگشتیم
چون فرد شویم در نظرها علمیم
چون جمع شویم بردهنها مشتیم

حجت ساطع و برهان قاطع این دعوی بانگ بلند اشهد ان علیاً ولی الله است بر فراز مآذن در حایر مطهر و نجف

اشرف و مشهد کاظمین و خطهٔ سامراء و حلّه فیحاء و امثالها و هکذا اصلاة حیّ علی خیر العمل و اقامهٔ صلوة با مهر نهاده و دست گشاده در حرمین مکه و مدینه و اداء سایر فضاء مناسک موافق مذهب جعفری و فقه اثنی عشری و تشکیل مجالس عزاء در موسم عشر عاشوراء و خواندن روضه شهداء که از شعار تشیع میباشد بدار السعادهٔ قسطنطنیه و اشباهها و هکذا ایجاد معلمخانه در کرسی ممالک عثمانیه خلد الله سلطانهم که موسوم بنام دبستان ایرانیان است و خاصّه ترتیب اطفال و شبان شیعیان

حریت رعیت

از این پیش زارعین و فلاحین در هر قریه و ضیعه که بودند بمحل دیگر جرات هجرت نمی نمودند که ارباب و مالکین در صورت تقید بایشان البته متعرض میشدند و بعنف برمیگردانیدند و این معنی هرچند به سر حد ملوکیت هاشان که رعایای روسیه هستند نمی رسید ولی باز شدت آن هرچه تمامتر موجب استیلاء و سلطهٔ ارباب ملاک و وسیلهٔ درازدستی و قهرمانی خداوندان آب و خاک میبود این خسرو دادگستر عدالت پرور جگرهای ستمکاران را کباب ساخت و رعایای ایران را از این قید آزاد ساخت اکنون مزارعین زرع که ثلثان آن بذر است و ثلث دیگر هم زراعت در عقار و مستغل هر مالکی که خویش دارند تخم میزنند و تمر میکارند و در ظل همایون یتبوّؤن حیث یشاؤن و هکذا ایلات بدوی و طوایف چادرنشین اگر از والی ملکی که در آنجا یورت گرفته اند راضی نباشند و از ظلم او برآیند و در ایالت دیگر از خاک ایران ییلاق و قشلاق کنند والی غیر مرضی را حق اعادت و استرداد ایشان نیست و متوجهات دیوانی ایشان را حاکمی که بخاک وی درآمده اند خواهد گرفت

تأمین رعایای داخله در خارجه

اهالی ایران که برای تجارت یا مشغلهٔ دیگر بخاک خارجه افتادند عرضهٔ مطامع جائرانه و تعدّیات وحشیانهٔ قونسولهای دولت متبوعهٔ خویش بودند بآبرو و اموال ایشان هرگونه تطاول و چپاول که بخیالها میرفت وارد می آمد عدل عام و عطوفت تام پادشاه اسلام شامل احوال و اموال این صنف از اهالی ایران گردید و با ایجاد قوانین خاص و قواعد مخصوص دست تعدّی و زبان تحکم از سر رعایا کوتاه خواست و ایشان را غنودهٔ مهد آسایش و رفاه ساخت

ورود بالون در ایران

این کشتی هوائی را از اهالی هرکس بگوش شنیده بود در این دوره بچشم مشاهده نمود

ورود طلسکوب

گروهی از زیرکان این مملکت دوربینهای بزرگ دارند و جبال و بحار و براری بسیاری از اجرام علویه را برای العین منکرند

ورود میکورسکوب

که بزبان مازندرانی است و در کتب جدیدهٔ عربیه ایرا را مکبرات مینویسند و باین آلت ذرات صغار میاه و فواکه و غیرها که هیچ چشم احساس نمی شود مشهود می افتد

ورود میزان الهواء

ورود میزان الارتفاعات

ورود میزان الحرکة

ورود حافظ الاصوات

ورود توپ ترپ

ایلات منتمی از لشکر منصور بمشق و ورزش سلاح مشغول و معلمند

ورود تفنگ سوزنی و مارتینی

و شاسپو و ورندل در این تاریخ عمدهٔ افواج قاهره باین آلات جدیده مسلحند

استخدام سوارهٔ قزاق که جمعی از نفرات آنها از مهاجر زادگان ایروان میباشند

استخدام پیادهٔ نظام بطرز فشون اطریش

استخدام سوارهٔ مهدیه که از مواجب مرحومهٔ مهد علیا گرفته شد و باسم آن ملکهٔ عظمی نامیده گشت

استخدام سوارهٔ منصور

استخدام سوارهٔ ناصر

ایجاد این سه صنف سوار جدید چون از برای التزام موکب فرخنده کوکب شده است تمام ایشان را رکاب و مرکبها براقهای تیپ طلا و نقره برآراسته اند گوئی بفرط استعمال زر و سیم بردن عظم آن دو فلز کریم هم خواسته اند

افتتاح مناسبات رسمیه با دول

المان
و اطریش
و ایتالیا
و ولندیز
و بلجیک
و اتازونی
و بیرما
و ژاپون
و اسپانیول
و پورتگال
و اسکاندیناو
و غیره
و غیره
و غیره

قبل از این عصر جدید و عهد جاوید مرابطت و مراودت دولت ایران منحصر با انگلیس و روس و عثمانی و فرانسه بود و ارتباط رسمی با جمیع دولتهای فخیمهٔ مسطوره در سلطنت این پادشاه منصور بظهور رسید

ایجاد سالنامه

این دفتر که اروپائیان آلمانا میگویند از سالها است در دول متمدنهٔ عالم رسم و دایر گردیده و در المانا کهای فرنگ هیئت دربار هر ملک و رؤساء دوایر هر دولت و شمارهٔ نفوس هر اقلیم و استعدادات حربیهٔ هر حکومت و جمیع حوادث عمده و انکشافات جدیده نسبت بآن سال مخصوص مصرح و منصوص است و نیز بر فوائد دیگر اشتمال دارد که باحصا و استقصا در نمی آید و اینگونه رساله که مرآت احوال یکساله است در ایران و هیئت دربار آن تألیف نمی گردید تا سال یکهزار و دویست و نود و یک هجری مطابق یکهزار و هشتصد و هفتاد و چهار میلادی بندهٔ مؤلف بترتیب و ترکیب آن مأمور گردید و المانا کی بس نغز و زیبا تلفیق داده مطبوع و منتشر ساخت مشتمل بر هیئت دربار دولت علیهٔ ایران و سایر ملحقات و متضمنات آن و رؤس عناوین سایر دول دنیا بعلاوهٔ فوائد عظیمهٔ دیگر از قبیل تطبیق سنین تاریخ هجری و میلادی از بدایت هجرت که مطابق است با سال ششصد و بیست و دو مسیحی تا سنه یکهزار و سیصد هجریه که مطابق است با سال یکهزار و هشتصد و هشتاد و دو مسیحی و توفیق سال ایجاد

المانان مزبور که سنهٔ یکهزار و دویست و نود و یک هجریه بوده باشد باسال بعضی از تواریخ مشهور عالم مثل تاریخ میلاد و تاریخ تخستین اولمپیاد و تاریخ خلقت ادم و تاریخ بخت النصر و تاریخ بناء رمه و تاریخ یهود و غیرها و ضبط تواریخ وقایع عظیمهٔ عالم مانند خلقت ادم و طوفان نوح و ملک بنی عاشور و ولادت ابراهیم و ابتداء سلطنتهای طبقات دنیا قدیماً و حدیثاً و وفیات عظماء عالم و اختراعات و انکشافات و امثال ذلک و تعداد نفوس رعایای هر دولت و تشخیص محصول نباتی و معدنی و حیوانی و موازنهٔ دخل و خرج و تعیین قرض جدید و استعداد لشکر بری و بحری هر مملکت از قسمتهای سیارهٔ ارض و غیر ذلک

ظهور اعتقاد بدوران دم

این قول که از سمت مغرب زمین طالع شده است در این عهد برجماعتی از حکماء و اطباء ایران ثابت گردید و جمعیتی کثیر بر این عقیدت بگروید منطبین و طبیعیین اروپا آلتی اختراع نموده اند و در این عصر بایران اورده اند که دورهٔ دم و تیررا عیاناً نشو میدهد و آلتی دیگر اورده اند که غلیان از فاضل دم ظاهر میدهد و آلتی دیگر اورده اند که بقوران از صفراء مشخص میدارد و آلتی دیگر اورده اند که از میزان حمی اطلاع میبخشد و کذلک سایر ادوات و الات که برای استنباط و یا اثبات ایجاد شده و در این عهد بایران ایراد گردیدند

ترویج موسیقی اروپی

اگر چه پردهای آهنگهای اهالی فرنگ همه تالیف است و بارنگ دستگاه و آواز فهم نمیکنند و شور از شهناز امتیاز نمی دهند و ماهور از حجاز باز نمی شناسند ولی صناعت موسیقاری مصطلح ممالک خود را که عبارت است از فنون اغانی و تصانیف بمقامی کامل ساخته اند که گوئی تجهیز عقول و تحذیر نفوس را اندیشه ای استنباط اند و در این عهد همایون از انواع موزیک و پیانو و ارغنون و سایر سازها و نایهای فرنگ از ادوات اصوات بزم و جنگ باصطلاح حکماء مهیجات مواد مؤنثه و قوای عضلیه در ایران بتخصیص طهران چیزی نیست (که نیست) گروهی از متعلمهٔ مضبور که باین مشق مأمورند خود هم میسازند و هم مینوازند

ایجاد دار الضرب بسبک اروپ

مسکوکات دولت ایران در این دوران از حیث وزن و مقدار و بار و عیار و صور و اشکال به حد کمال رسید و پیشتر هر یک از شهرهای معتبر ضرابخانهٔ جداگانه داشت و دولت بهر کدام قیمتی بسمت معتبری برمیگماشت و از اینجا اختلافات پدید می امد و در میان اصناف نقود منظرهٔ مجبر انقلابها فاحش بهم میرسید پس مشیت شاهانه باصلاح مفاسد دیرینهٔ این کارخانه تعلق گرفت ادوات ضرب و اسباب سکه و چرخ منکنه از اروپا احضار فرمود رضوان مکان آقا محمد ابراهیم خان امین سلطان ماضی که خاطر عاطر این پادشاه آگاه و ابفرط امانت و سد طرق خیانت همی راضی میداشت حسب الحکم این دایرهٔ عظمی را در تحت مراقبت خویش اورد تمام ضرابخانهای ولایات را در ربقت و عمل غش و دست و ناسره را یکسره راه نگرفت تا آنکه این دو فلز بزرگوار از هر عیب و عوار خلاص یافت و در چندین وزن و مقدار یک عیار بر قرار شد و اشکال مسکوکات جملگی مدور و مزین بالخصوص صفحات شمسی بطلعت همایون مزین و مصور گردید معتمد السلطان حاج محمد حسن تاجر اصفهانی مشهور بکمپانی را در جمیع جهات این خدمت ملتزم عامه چون دخالت تامتر بود از دولت جاوید آیت امین دار الضرب لقب گرفت الهانا دو عالم از نسیم وزر و عین

دانش و روزگار این شهریار در امتداد باد و اثارش در ازدنا

افتتاح مدرسهٔ مبارکهٔ دار الفنون

ارباب تتبع و نظر و رواة تواریخ و سیر خبر داده و گفته اند که هنر و دانش در ایران زمین از روزگاری بس دیرین است چنانکه برخی از اثار علوم و صنایع صنادید پیاستادان بر خرابات بلاد عتیقه و خلال جبال شامخه هنوز موجود است اگر کسی بگوید که ترقی علم و صنعت هر دورهٔ هر مملکتی را از کتب و دفاتر آنعصر میبایست دانست چنانکه کتابهای زمان قدیم بزبان هنود و لطین و یونان دلیل رواج کالای دانش در آن امم است و علامت نفاق بازار بینش در آن ملل و ما از ملت فرس و اهالی ایران قبل الاسلام هر چه میگردیم کتبی معتمد بهانمی بینیم جواب آن است که آثار علمیه و کتب علمیه و صناعیهٔ ایران از دست حوادث سر باد عرصهٔ فنا ساخت انچه را که از قرنهای پیش تا زمان دارا بن دارای کیانی در معبد چهل منارهٔ اصطخر فراهم شده بود بدست اسکندر کبیر بسوخت و انچه ما بقی کتابخانها در قصرهای دولتی شوش و اکباتان و بابل و کومس و امثالها بود بسمت کرسی وطن خود منقد و نیز حمل همی داد ابوریحان بیرونی در آثار الباقیه انجا که ذکر تاریخ فرس میکند میگوید و تاریخهم فیما بینهم ینقسم من لدنه الی کیومرث اثلاثاً فالاول منها الی قتل الاسکندر دارا و تسلطه علی ممالک الفرس و نقل خزائن حکمتهم الی بلاده و هر انچه از دوران اشکانیان و اکاسره بیادگار بود طاهر ذو الیمینین اتش زد و لکن حقا در اوایل مدت اسلام برخی از ملوک بنی امیه در شام و جمعی از خلفاء عباسیه در عراق بعضی از کتب فلسفه و حکمت و سطی را از لطینی و یونانی بلغت عرب ترجمانی فرمودند و رسوم علوم را تجدید همی خواستند خواجه حمد الله قزوینی در گزیده گوید مامون خلیفه سیصد هزار دینار صرف این کار فرمود و از آن تخم حکماء بزرگ و فلاسفه سترک از میان مسلمین ظهور کردند و دانشوران اسلام بدو شعبهٔ عظمی انقسام یافتند یکی اصحاب منقول که استناد ایشان دیگر عقبات است و دیگری ارباب معقول که اعتماد ایشان بعقلیات و گروهی نیز از فحول جامع بین المنقول و المعقول گردیدند ولی در جمیع این مدت چهار دکانه ترویج فلسفه و ریاضیات از عتیق و جدید و صنایع و صناعات از قدیم و حدیث بر وجهیکه تاریخ ایجاد و معاد بتوان قرار داد باین نوبت همایون اختصاص یافت و باین دولت روزافزون انحصار گرفت پس روز یکشنبه پنجم ماه ربیع نخستین از سال یکهزار و دویست و شصت و هشت هجری مطابق سنهٔ خامسه از جلوس سعادت مانوس مدرسهٔ مبارکهٔ دار الفنون واقعه در ارک محروسه طهران که بناء او انشاء از سال سابق شروع شده بود برحسب امر جهان مطاع افتتاح گردید و از آن تاریخ علوم مستطرفه و فنون مستحدثه و صنایع مستغربه که حکماء اروپا اساس نهاده و در ظرف چندین قرن برپا ساخته بودند در این تاسیس باتقدیس انتشار همی گرفت و اشتهار همی پذیرفت حق تعالی در ظل تربیت شاهنشاه جمجاه ارواحنا فداه اینگونه اثار جلیله جاوید همی برمزید کناد

شیوع صنعت بنائی بسبک اروپائی

معماری ابنیه عالیه ملکت ایران در این زمان با هندسه و هیئت و وضع و هیکل ابنیهٔ فرنگستان در امیخته و از این جهت اشکال و اسالیب و اوضاع و تراکیب عمارات و خانها و وثاقات و کوشکهای مستحدث را بر هیئت ابنیه و عماراتی که منحصر در نقشه و طرح سابق ایران است بحکم

وجدان هزار درجان است

شیوع تلمبه

آلتی است بوقی که بضغطه عمیق آب را مثل فواره بهوا جهاند و از تلّ حیاض معقره و مغاکهای ژرف بسطح زمین و از طبقات سافله بعالیه میرساند و چون مشکی بر سر تفته علیای این ترکیب شود بطرزی معجب آب پاشی کند و درختهای بلند را مانند باران بشوید

افتتاح مجلس مهر منیر

در دفتر استیفاء و عسکریه که آیت صحت بروات و فرامین و احکام میباشد و بدو نامهر نه از اختلاف مصون است و نه از اشتباه مأمون

افتتاح بانک در دار الخلافهٔ طهران

مقارن جمع و تألیف این کتاب این دایره که مستلزم تسهیل امور و اصلاح احتیاجات فوریه و بسیاری از فواید و انتفاعات کامله اهالی است از ادانی و اعالی در دار الخلافهٔ طهران ایجاد گردید

اختراع آجر سنگنما

که در درو ب و ازارات عمارات بکار برده میشود

ترقی کاشی پزی

این صنعت در سوابق ازمنه یکی از بدایع صنایع مملکت ایران بوده است لکن تنزل فاحشی در ان پیدا گردیده بود و در این عهد مبارک دیگر باره در بضاعت خویش قرار گرفت بلکه در طراوت الوان و حسن تزویق بمراتب شتی تکمیل یافت دلیل این تو سیر ترقی و صعود مقایسه ساینات ابنیهٔ مهمه و مشاهد عظیمه و مساجد کریمه است که در این عصر جدید و ازمنهٔ متوسطه و قرون قدیمه بکار رفته و استعمال گردیده است

شیوع انواع نانهای فرنگی

که خبازان مسلمین میپزند و میفروشند

شیوع استضائت بنفط

و چراغهای ان در جمیع بلاد ایران بحدیکه غالباً ناسخ روغن کرچک شده است

شیوع استضائت بشمع کچین

بحدیکه غالباً ناسخ شمعهای پیه گردیده

شیوع کبریت فرنگی

بحدیکه ناسخ گوگرد سابق است

شیوع قوطی فرنگی

بحدیکه مطلقاً ناسخ سنگ و چقماق است

شیوع طبخ چلاو و پلاو

با الوان خورشها در بازار طهران و امثال ان از امصار جامعهٔ ایران سابقاً در تمام دار الخلافه از چلاو تبریز و پلاو قزوین یک دو سه دکه بیشتر دایر نبوده است و اینک کارخانجات بازاری این دو لون مطبوخ مخصوص مع ما یتعلق بهما و ینضاف الیهما البته بیکصد میرسد که کذرد و در جمیع انها هم خوراک نا هار مهیا میشود و هم غذای شام مصروف میگردد موافق رسم و دیدن پاریس و لندن

شیوع استعمال سیب زمینی

این نعمت معتد بها که اصلاً امریکی است اگر چه از عهد خاقان مغفور فتحعلیشاه بتوسط سرجان ملکم سفیر حکومت کمپانی هندوستان مقیم دربار دار الخلافه طهران وارد ایران گردید و در دوران شاه مرحوم محمد شاه قاجار بتربیت حاجی میرزا آقاسی اندک رواجی پذیرفت ولی بحدی نرسید که مانند سایر زراعات

ازانتفاعات ایران بشمار اید امروز از قوات عمومی محسوب است و هر دو صنفش در نزد توانگر و درویش مرغوب

شیوع استعمال بامیه

که از خضراوات مستطرفه جدید الزرع است

شیوع فرنگ

که از فواکه مستحدثه اینمملکت و بنام توت فرنگی نیز مشهور است عشائر و منعمین ایران انرا با قند و غیره ترکیب میکنند و استعمال مینمایند

میل اهالی ایران بتجملات

امروز هیچ خانه از اغنیاء و متوسطین ایرانیان نیست مگر اینکه البته بمقداری از اسباب زینت مابین افراط و اقتصاد اراسته شده است از قبیل قنادیل بلورین و مترجه های زجاجی و ایکینهای سنگی و اوانی مستطرف و پردهای مطرز و میزهای ممتاز و اصناف صندلیهای مخصوص و مخذات مستحدث و امثال ذلک و ارباب ثروت در داشتن مثل همین با هم تفاضل میکنند و تفاخر مینمایند

زراعت تتن سیگار

در مملکت رشت و غیره نخست این زرع پر نفع را محمود خان ناصر الملک فرمانفرما در حکومت گیلان در انسامان بکاشت و بتربیتش همت گماشت انگاه بتدریج بسایر بقاع بردند و بعمل اوردند اینک چندان زراعت تتن در دیار ایران شایع شده است که یکی از مال التجاره معتبر پر منفعت اینمملکت محسوب میگردد

ترقی منسوجات پشمینه

در الکای نایین امروز عبای اشتری ان سامان از صنایع ممتازهٔ ایران است

استعمال اروسی زنانه

ظهور تغییر کلی در ملابس نسوان

ظهور تغییر کلی در حلیهٔ رجال

از موی روی و سر تا جامهٔ دوش و بر بر وضع وزی سابق اختلافی عظیم لاحق شده و تمام تغییرات در حلیه و کسوت مرد و زن بحکم سلیقهٔ دقیقه از قبیل تبدیل با حسن است

افتتاح کارخانهٔ باروط کوبی

با چرخهای بخار اروپی

رواج زین و یراق فرنگی

ترویج سواری بی واسبه

بزرگان ایران تا قرب سی سال از این سلطنت بی زوال در حال سواری جمعیت بسیار از یمین و یسار بر رکاب میراندند و با یکدیگر بکثرت عدد دنباله و طول قطار ملتزمین مجادلات میورزیدند و این عادت معهودهٔ بیهوده مایهٔ چندین کلفت و خسارت گردیده بود پادشاه مالک رقاب فرخ رکاب محض تخفیف عذاب این عادت زشت برداشت و این رسم ردی بر انداخت و مقرر فرمود تا طبقات مردم زیاده از حد ضرورت نوکر نگاه ندارند و همی دو اسبه بر نشسته براحت راه بسپارند

افتتاح دار الترجمهٔ خاصه در دربار

دار الخلافهٔ طهران امروز در وضع دول ایران و ایرانیان عموماً بر خلاف جمیع قرون ماضیه و احقاب خالیه است شغل ملک داری و فرمانگزاری و اداره این اعصار شرایطی بهم رسیده و تکالیفی پدید آمده است که در سلطنتهای سابق دنیا از بسیاری آن اندکی و از هزاران یکی نبوده من جمله میبایست از تمام پلیتیک دول روی زمین

شخص همایون پادشاه آگاه بوده و از کافهٔ افکار و اخبار دربارهٔ هر مملکت استحضار داشته باشد لهذا از سالها که بر حسب امر جهان مطاع شاهنشاه ایران در کرسی این مملکت میمون نشان مجمعی حافل از برآمدگان عصر همایون و پروردگان مدرسهٔ دار الفنون در تحت ریاست این بندهٔ ذلیل تشکیل یافته جمیع جراید تحریرات و کاغذها از تمام دولتها و حکومتها و ایالات وارد اینجا میگردد و از السنهٔ شتی و لغات مختلف بپارسی ترجمانی میشود و هر چند روز یکبار از لحاظ اقدس شهریار میگذرد

ختم مقاولهٔ چاه ارتزین

علماء بزرگ این قرون اخیره حفر چاه و اجراء میاه را اختراعی عظیم کرده اند و بعالم آبادانی این جهانی خدمتی بس خطیر فرموده اند آنکه با آلات و اسبابی مخصوص که فی المثل بمنزلهٔ مثقبهٔ بخاری است قطر کره را از دویست گز الی یکهزار و دویست گز حسب اختلاف الاقطار سوراخ سازند پس آب از آن چاه بدان عمق بالفور در فوران می آید و بر سطح ارض در جریان می افتد و این چاه من جانب الله از مؤنهٔ هر ساله قنوات متعارف معاف است که دور مخارج کاریز و لای روبی و پوتکنی و توکنی آن بقلم اعلی خط کشیده اند و هم آب آن همی فایض غیر غایض است و هیچ حالی از خشکسالی نقصان نمی پذیرد چرا که منبع میاه ارتزین در طبقهٔ ثانیهٔ ارض خواهد بود و مادهٔ آب این طبقه خود بحار زخار است و مخازن بسیار بلند کان اعلیحضرت صاحب قرانی در جلب این فیض بی پایان بممالک محروسهٔ ایران بر عهدهٔ حکیم فرزانه دکتر طرلنز امریکی که یکی از افتخارهای دولت جمهوری اتازونی است مقرر فرموده اند تا اسباب کارخانهٔ این صناعت کبری را از ینکی دنیا صادر سازد و با یران وارد نماید قرار نامهٔ این مقاله مقارن جمع و تالیف این عجاله بامضاء قضاء اقتضاء مزین گردید

تکمیل صنعت آتشبازی

سابقا این کار بسی ساده بود و در نفس هیچگونه تملک (?) ابتهاج و اهتزازی و شکفتی پدیدار نمی ساخت اما از وقتی که قورخانهٔ دولتی رو بترقی رفته و راه تکمیل گرفته است در این صنعت نیز که از کلیهٔ آن اساس اقتباس میشود تصرفات بسیار و مکشوفات بیشمار بکار برده شده است

امتحان اطبّاء

در طهران و سایر بلاد ایران مردم کم خبرت بی دیانت بمجرد اطلاع از اسامی بعضی ادویه و القاب پارهٔ امراض بکار معالجت میپرداختند و مردم را در تهلکه می انداختند و کثیراً از این رهگذر اسباب اتلاف نفوس و ازهاق ارواح فراهم میشد لاجرم حکم همایونی صادر گردید تا مجلسی برپا سازند و همه جا طبیبان را علماً و تجربتاً بیازمایند و آن اتباع آدمی کشان را از عیسوی هشان باز شناسند و هیهات (?) دیگر بدون نشان و اجازهٔ مجلس امتحان احدی مطب سازد و بمعالجه پردازد

طبع تقاویم

از فارسی و ارقامی

تخصیص طبع تقویم

چون تقویمهای متعدد از چند مستخرج انتشار می یافت اختلافات ما بین آنها مایهٔ تشتت آراء میگردید پس حکم اکید همایونی بر اینگونه شرف صدور ارزانی داشت که در میان کافهٔ مردم ایران جز تقویم جناب استاد الکل حاجی میرزا عبد الغفار نجم الملک اصفهانی انتشار بهم نرساند و تقاویم سایر علماء فن تنجیم هیچوقت انطباع نپذیرد

ایجاد دائرهٔ حفظ الصحه

چون از جمله عزیمتهای ملوکانه این پادشاه زمانه یکی اینست که در تمام قلمرو خویش اموال و نفوس و اعراض و ناموس بر وجهی محفوظ و محروس بوده باشد که در هیچ باب هیچ گونه تقصیر تصور نگردد لاجرم حفظ امزجهٔ طبقات رعیت را بر عهدهٔ وزارت علوم مقرر و مرسوم فرمود که از اساتید حکماء و حذاق اطباء هفته یکروز مجمعی حافل در دار الشوری کامل تلفیق دهد تا انجمن از کلیات اغذیه و اهویهٔ ممالک محروسهٔ ایران همه وقت استحضار بهم رساند اسباب صحت نیک نگاه بدارد و موذیات امراض را بواجبی راه بربندد و از این انجمن طبیبان ممتحن بهر شهر و ایالت باسمت حافظ الصحه مبعوث شوند تا هم در آن ممالک مشغول معالجهٔ مردم گردیده و هم از احوال راجعهٔ بصحت و مرض اهالی بدایرهٔ حفظ الصحهٔ مرکزی راپورت (?) رسانیده باشند شک نیست که بحمد تعالی و سبحانه با این شاهنشاه زمانه که در جمیع جهات پاس ودایع الهی مساعی غیر متناهی همی مبذول میدارد عمر زاید المعهود نصیب خواهد فرمود

تزیین سطح داخلهٔ اطاقها

و ازارات آنها بصفحات کاغذهای منقش که از فرنگ می آورند

زراعت برنج صدری

از خاک ایران بسیار جاها حاصل برنج برداشته میشود از قبیل چمپای فارس و عنبربوی دشت و اکوله قزوین که آن را مهد بخانی نیز گویند و از دو ده بار قزوین میخیزد و انواع برنجهای مازندران و خراسان و آذربایجان و لرستان و غیرها ولی برنج صدری از لطافت و نازکی و ربع و مزه و سبکی امروز همه سنخ را نسخ نموده خود برنج خواران را قوت غالب است و طبقات ایرانیان علی اختلافهم از طالب و زرع و تربیت این جنس از مغفرت مآب میرزا آقاخان صدر اعظم نوری شد که تخم برنج پیشاور هندوستان را بمملکهٔ (?) طبرستان که وطن اصلی او بود بکاشت و نامی نیک گذاشت اینک در جمیع الکای مازندران و بلوکات گیلان از همین تخم میکارند و بکثرت و وفور صدری هیچ برنج در ایران بهم نرسد حق تعالی برکتی عظیم باین رزق کریم داده است که اهالی ایران در طول سال بحد اشباع از این ارتفاع میخورند آنگاه فاضل آن را در غیر ضرورت و احتیاج به ممالک حمل و اخراج میکنند

نسج قماش دبیری

که بنام میرزا محمد حسین دبیر الملک فراهانی است

زرع خربزهٔ دبیری

که هم میرزا محمد حسین دبیر الملک در مملکت ری تربیت کرد تخم آن از گرکاب اصفهان است و در رباط علی اسباد و رامین بکاشت و گویا در جملهٔ اصناف خربزهٔ ایران علی کثرتها دبیری را نظیری نباشد

ایجاد هیئت در حکومت ممالک محروسه

سابقا حکام در جمیع جهات و کلیهٔ امور استقلال مطلق و استبداد تمام داشتند و این معنی مظنهٔ تعدی از حقوق و تخطی از حدود بود لهذا مقارن تالیف این کتاب از قالب حکام بلاد جنبهٔ انفراد و استبداد مسلوب افتاد و از جانب دیوان اعلی دو عنوان علیحده بحکام انضمام یافت یکی جبایت خراج را باسمت وزارت ملکیه و دیگری قطع خصومات را با رسم امانت عدلیه و از این تثلیث عناوین و ایجاد هیئت مخصوص معدلت را بنیانی مرصوص بهم رسید و ان الله یأمر بالعدل والاحسان مصداقی مخصوص بهم رسانید

افتتاح دار الفنون

در دار السلطنهٔ تبریز جمیع علوم و لغات و صنایع و صناعات که در مدرسهٔ دولتی دار الخلافهٔ طهران تکمیل میشود در مدرسهٔ تبریز تحصیل میگردد و اینک گروهی بسیار از مرخصین تلامیذ مدرسهٔ تبریز که صاحبان تربیت و امتیازند در دوایر نظامی و غیرها خدمات میپردازند

افتتاح اکول میلیتر (مدرسهٔ نظامی)

در اصفهان که از یمن اهتمامات کاملهٔ نواب مستطاب اشرف والا سلطان مسعود میرزا ظل السلطان ادام الله اقباله العالی ایجاد و بنیاد گردیده است و از علوم جدیده و فنون طازه هرگونه فضایل در آنجا بر وجه کامل کسب میشود

افتتاح مدرسهٔ نظامی در دار الخلافهٔ طهران

که از پرتو توجهات شاملهٔ نواب مستطاب اشرف والا کامران میرزا نایب السلطنه امیر کبیر وزیر جنگ دام الله اقباله العالی بنا و انشاء شده است و در کافهٔ علوم و اعمال راجعه بوزارت حربیه و ادارهٔ عسکریه و غیرها از آثار ترقی و تمدن در این مدرسه ترتیب و تمرین حاصل میگردد

ترقی صنعت صیاغت (زرگری)

در پیشهٔ جواهرسازی و زرگری تصرفات عتیقهٔ ایران با ذوق و سلیقهٔ این دوران ضمیمه گردیده است و بسی لطایف و امتیازات بهم رسانیده حالا زرگرهای ایرانی طوری زرگری شبیه بفرنگی میکنند که فی الواقع نمیتوان امتیاز داد

اعادهٔ نقابت

از وقتی که خمس غنایم در حق ذوی القربی برقرار گردید در اعقاب و بطون ایشان کثرتی پدید آمد حفظ حمای انساب را بعنوان نقابت احتیاج افتاد و این اساس در خلافت بنی العباس برپا شد که اشراف مقارن ظهور دولت ایشان بشمار بسیار گردیدند و هم ایشان خود هاشمی نژاد بودند و از سهم ذوی القربی میبردند و نقابت را عنوان و اداء است که در علم شریف انساب مقدمهٔ عنوان میکنند و ضبط نسب را بر دو گونه میکرده اند یکی بطور تسطیر و دیگری بر سبیل تشجیر کتب طریقهٔ اولی را مبسوطات می نامند و ثانیه را مشجرات در زمان ایجاد ادارهٔ نقابت چون بنی فاطمه که در سر اشراف و صمیم قرابت می باشند از ریاست و تحکم بنی عباس بر ایشان انفت و عار داشتند ناچار نقابت را تجزیه همی کردند بر دو قسمت نقیب الطالبیین نقیب العباسیین و مقام این منصب بسیار محترم و صاحبان زیاد مبجل و معظم بوده است حتی زمانی نقابت طالبیه با طاهر ذی المناقب ابو احمد حسین بن موسی پدر سید مرتضی و رضی اختصاص داشت و او از رجال آل هاشم بشمار می آمد و بپنج واسطه در نسب با حضرت موسی بن جعفر علیه الصلوة والسلام می پیوندد و او دیوان مظالم و امارت حج را نیز با منصب نقیب النقبائی فراهم داشت آنگاه خود در حیات طاهر ذی المناقب نقابت نقباء بنی ابی طالب و آن دو شغل بزرگ دیگر همه را بفرزند ارجمندش ابو الحسن محمد مشهور بسید رضی رضی الله عنه دادند و چون رضی محضر قدح در نسب فاطمیین مصر را امضاء نکرد و با پدر و برادر و شیخ مفید در این باب مخالفت ورزید و در اشعار خود اشعار دلتنگی از بنی العباس و شوق در بارهٔ مصر نمود خلیفهٔ عباسی از منشهای بزرگ که در جملهٔ پیغامهای خویش بسید رضی اظهار داشت همین تفویض منصب نقابت بود و نوشته اند که رضی در سیاست سادات بسی سخت بوده است و بعد از وی این منصب جلیل برادر بزرگوارش سید مرتضی فرا گرفت الغرض نقابت شغل عظیم و منصبی جلیل بوده است

و هر شهری نقیبی مخصوص داشته که او را نقیب النقباء بر می گماشته و ایشان آحاد و افراد اولاد و نژاد بنی ابی طالب را بطناً بعد بطن از معقب و مدارج همه را از روی مشجرات و یا مبسوطات میشناخته اند در همین ری و قرای ری نقبای بسیار بوده اند و این عنوان عالی از چند قرن متوالی است که منسوخ گردیده اشراف عرضهٔ توهین شده بودند و از هزار سادات مشادات سید و میر سید و در محافل و مجالس و معابر و غیرها سؤال و سایر اموریکه شایستهٔ شان و شرف ایشان نیست ارتکاب مینمودند علی هذا محض احترام مقام رسالت از موقع اعلای عزت و جلالت بر عهدهٔ ابناء دولت جاودانه فرمان شاهنشاهانه در رسید تا منصب نقیب السادات دیگر باره عظمی بسیار دهند و دایرهٔ متروکهٔ نقابت را اعادت دهند اینک در تاریخ تألیف کتاب قدوة السادة جناب آقا سید محسن موسوی برای این منصب منتخب افتاده

ادارهٔ سانسور

که عبارت است از تفتیش کتب و روزنامههای واردهٔ از خارج چون بعضی از مطبوعات بعضی از ممالک که مشتمل بر طعن طریقتی و یا قدح فریقی و یا هجاء شخصی و یا هزل فاحشی بود بلحاظ مبارک این پادشاه قدس اکتناه میرسید از انتشار آنها همواره آثار کراهت بر جبین همایون هویدا بود تا وقتی که رسالهٔ هجو سلالهٔ شیخ هاشم شیرازی مطبوعهٔ بمبئی را بطهران آوردند و نسخهٔ بحضور مهر ظهور بردند از مشاهدهٔ آن اشعار ناسزاوار در حق آن دانشوران بزرگوار نعوذ بالله من غضب الله شعلهٔ خشم شاهنشاهی زبانه زدن گرفت و در وقت بتجهیز و اعدام تمام آن نسخ فرمان رفت بندهٔ نگارنده حاضر درگاه بود معروض نمود که در دولتهای اروپ بستن راه این عیب را از ممالک خویش دایرهٔ تفتیش ایجاد کرده اند و اسم آن سانسور است و چون شرحی از شرایط و شئونات آن برخاطر مبارک بسی پسندیده آمد و فرمان رفت تا هم در تحت نظر اینخانه زاد در حدود ایران سانسور ایجاد شود و از آنوقت باز راه این عیب بسته است و رشتهٔ این تجارت گسسته

انکشاف معدن زغال سنگ

و کوگرد و مس و زرنیخ در جوشقان که سال پانزدهم جلوس شد و هکذا در لار و نصران و رود بار آن سامان

افتتاح کارخانهٔ چاشنی سازی

از مهمات حربیه که در سال یکهزار و دویست و هفتاد و هشت هجری شد

ابطال رسم شنیع شاهی اشرفی

که پیش از عید نوروز بحکام حواله میرفت و زیاده موجب زحمت و خسارت رعیت بود

تسلیط ملاکین کردستان بر ضیاع و مزارع ایشان

نمیدانیم از چه زمانه این رسم جابرانه در مملکت کردستان مقرر گردیده بود که ارباب املاک اختیار مطلق بر آب و خاک نداشتند و تصرفات مالکانه نمی توانستند شهریار دادار این سیرهٔ ستیزه را برداشت و بحکم الناس مسلطون علی اموالهم مردم را بر عقار و مستغل شرعی خویش مختار و مسلط فرمود و اینک صورت فرمان قضاجریان بر صفحهٔ سنگ مرمری منقور و بر سر در جامع اعظم ایشان منصوب

افتتاح مکتب نقاشی مجانا

که مرحوم میرزا ابو الحسنخان غفاری صنیع الملک در زمان ریاست ادارهٔ انطباعات نمود

افتتاح مکتب مشیری مجاناً

که بندهٔ نگارنده حسن بن علی اعتماد السلطنه در وزارت ادارهٔ انطباعات نمود و در انجا بتعلیم و تعلم لغت فرانسه اشتغال میرفت چون در صدارت حاج میرزا حسینخان قزوینی مشیر الدوله اینکار اتکار شد و او بشدت مروج علوم و رسوم ممالک اروپه بود روزی بتحضیر حاضر مکتب شد و مؤلف را فراوان بستود و شاگردان را که گروهی انبوه بودند بتلطف و انعام بنواخت و در خواست تا ان دایره باوی منسوب افتد و بنام مشیریه موسوم گردد و الان جمعی از تلامذهٔ خلوت همایونی براوردهٔ ان مدرسه هستند

ایجاد علم مخصوص برای مراکب بحریه

بعهد دولت علیه که در سال شانزدهم جلوس سعادت مانوس گردیده

تکمیل صنعت باروط سازی

و تجدید کوفتن جمیع باروطهای ذخیرهٔ انبارهای قورخانهٔ مبارکه بر اسلوب جدید

تشکیل مصلحتخانه

در جمیع ولایات برای مقاولات امور عامهٔ اهالی که در سال سیزدهم از جلوس مطابق سنهٔ یکهزار و دویست و هفتاد و شش هجریه بعمل امد

شیوع تزیین ابنیه و اوانی

بلور و بارفتن و چینی بتصویر همایون اعلیحضرت شهریاری و شاهنشاهزادگان کامکار

طی بساط فراماسون (فراموشخانه)

این دستگاه سخت اسباب افتتان مردم ایران گردیده و مظنهٔ شرور و مفاسد و رواج خیالات کاسد شده بود کلاجرم پس از تخریب بنیان و هدم اساس ان قدغن شدید شد و نهی جاوید گردید که سپس احدی باین اسم دهان باز نکند و زبان دراز ننماید

رواج نام و شیاع عامال التجارهٔ فرنگ در ایران

کسانی که در این سنوات مایه التجارهٔ همهٔ بازرگانان قلمرو این شهریار را بمیزان اعتبار سنجیده اند دیده اند که نسبت امتعهٔ اروپاویه بکل کالای ایشان همانا نسبت ثلث است بخمس کما هو اظهر من الشمس

رواج استعمال صفحات اهن در بامها

پوشش شیروانیها صفحات اهن کرد و این کار قبل از این روزگار در خاک ایران دیدار نشده بود

تربیت نیشکر در مملکت گیلان

بمراقبت و توجه محمود خان قراگوزلو ناصر الملک

ایجاد ورقهٔ دولتی

که فرامین و احکام و مناشیر و امثالها بر انها نگارش می یافت چنانکه در دول متمدنه دیتام موسوم است و مباشر این دایره را حقیر مدیر بود

افتتاح طبع بخط فرانسه

در ریاست مرحوم اعتضاد السلطنه وزیر علوم بر دایرهٔ انطباعات چندی بعضی از جراید علمیه بخط فرانسه که فاضل بحریر مسیو ریشار خان تحریر میکرد مطبوع افتاد و چون در وزارت بندهٔ نگارنده دایرهٔ انطباع را هرگونه اتساع بهم رسید یک دستگاه حروف لغت فرانسه نیز ابتیاع گردید پس صنعت کمپوزیسیون ترکیب حروف که در ایران از طبع لغت ناصری من تصانیف المؤلف شروع شد

ایجاد سانسور داخله

از اوایل طلوع نیر این دولت مقرر گردیده که هیچ کتابی و

جریده و اعلانی و امثال ذلک در هر کارخانه از مطابع جمیع ممالک محروسهٔ ایران مطبوع نشود الا پس از ملاحظهٔ مدیر این اداره و امضای وی از وقتی که مسئولیت انطباعات با نگارنده شده است نشان امضاء را مهری قرار داده مشتمل بر عبارت (ملاحظه شد) و صورت شیری خفته و خورشیدی

تربیت نیشکر در الکای موسوم بعقلی

از بلوکات شوشتر و این زراعت مجدداً بار شد و نمایی برامد که سه ذرع و نیم از نیشکر مانند ران بلندتر بود

ظهور فن ژئولوژی در ایران

(معرفت طبقات الارض)

ورود فن منولوژی بایران

معرفت مقالات الاوائل

ترقی صنعت نجاری

از این درهای عالی و میزهای ممتاز و صندلیهای خاص و نیمکتهای بدیع و تختهای معجب که این زمان در ایران بر شاکلهٔ کارهای ممالک مغرب پرداخته میشود یکی در سابق نبوده است در آغاز این دولت دائم جمعی ابدار الملک سنت پطرزبورغ و بعدها بپاریس فرستادند که از استادید پیشروان آنجا صنایع بیاموزند و بدایع ببینند و زند ایشان از سال هفتم جلوس همایون راه مراجعت کرفتند با اجازهٔ استادی در چند صنعت از انجمله بود نجاری و ریخته گری و شکر ریزی و کاغذ سازی و غیرها

رفع قلم از صنف خباز و علاف

که اینک از هرگونه عوارض و فروع معاف است

ایجاد رسم نگارش اسامی

و اعداد تومانات بر روی پرفهای کاغذ افواج تا هره از سال پنجم سلطنت عظمی که تومان بندی کل نظام دولت ایران حرسها الله عن طوارق الحدثان بعمل امد

ابطال رسم ارسال محصلین

بر حکام جزو هانا یکی از رسوم ردیه ان بود که برای ابلاغ هرگونه فرمایشات دقیقاً و جلیلاً و اخذ هر مبلغ از اقساط مالیات کثیراً و قلیلاً قلیلاً تمیان دیمت محصلی از پایهٔ سریر و یا از جانب والی کبیر بر سر مباشرین میرفت و از این رهگذر بسی خسارت و ضرر بر رعیت وارد می امد پادشاه معدلت کستر ارواحنا فداه این سنت سیئه را بتیز براند اخت و مقرر داشت تا سپس هرگونه مکتوب و منشور و یرلیغ را چاپار برده باشد و اسم محصل از صفحهٔ روزگار سترده اید

افتتاح تیاتر تماشاخانه

اگرچه هنوز بسرحد شیاع تام نرسیده است اما دست خواص با کورهٔ ان بکرات چیده

تاسیس قانون نظامی در لباس و چادر و نوکر علی طبقاتهم و درجاتهم

تا هم در مئونه و مخارج تخفیف باشد و هم امتیاز وضیع از شریف و شرح این قانون را در اخبار و احوال سال یکهزار و دویست و هفتاد و چهار هجری مطابق سنهٔ حادی عشر جلوسی از روزنامجات و تواریخ میباید خواند

غرس توت و تربیت ابریشم

در کشور فارس بدست مهرعلیخان نوری شجاع الملک

ایجاد نصب لوحهٔ تصویر همایون اعلی در مجلس حکم عدلیهٔ عظمی

از سال هفتم جلوس بر سریر سلطنت عروس مقرر گشت

ایجاد ادارهٔ احتساب

هرچند امر احتساب از تکالیف طبیعیه است و جعل جدید در ان تصور نشود چه از وقتی که جنس انس در عالم

اجتماعی بهم رسیده بدایرهٔ احتساب که از فنون سنجه و قانون است
و شیون حدیث زاکون احتیاج افتاده ابو حامد غزالی رحمه
الله مقامه المتعالی در احتساب بابی پرداخته و صاحب نفح
الطیب خطهٔ الحسبه را بممالک مغربیه در عداد ادارات مهمه
شمرده است و هر کس در تواریخ اسلام تتبع تمام دارد میداند
که منصب احتساب را همواره با علماء بزرگ تفویض میکرده اند
و نهی از منکرات از تکالیف اولیهٔ آن اداره شمرده بوده است
خواجه میفرماید محتسب خم شکست و من سر او و شاه
طهماسب کبیر انار الله تعالی برهانه در روزنامهٔ خود می
نویسد که چون نوکرهای خود را تکلیف توبه کردم گفتند از
جمیع معاصی میتوان بازگشت الا از شراب خوارگی که سلطنت
را از آن گزیر نیست گفتم بمانید تا در این باب شاید بخواب
چیزی ببینم پس قضا را در همان وقت بخواب دیدم که سید
محتسب الملک در روضهٔ صفویه پایین پای مبارک دست
مرا بگرفت و از جمیع مناهی و معاصی توبه داد الغرض اینکار
همیشه برقرار بوده است و در تکالیف اثنا عشری داشته ولی
از مدتی دراز و عهدی دیرباز وظایف این کار متجزی گردیده
غالباً در حکومتها مدغم بود و یا با ضبطیهٔ بلاد منضم در این
دولت بیزوال دایرهٔ احتساب استقلال یافت و حدودی
معین پیدا کرد و تکالیفی مشخص بهم رسانید و در تاریخ باین
کتاب دایرهٔ مهمهٔ احتساب باینکار زنده است

ایجاد ادارهٔ پلیس

این اداره در دولتهای مغرب زمین و بلکه دنیا اهمیتی عظیم
دارد حتی در دولت انگلیس اگر کسی به پلیس تعرض کند و
تجاسر ورزد واجب القتل است چنانکه در سفرنامهٔ فرنگستان
از نگارش همین شاهنشاه ایران زمین مصرح شده و
چون موکب مسعود صاحبقرانی از سفر فرنگ ثانی مراجعت
کرده بود کنت دُمُنت فرنگی را که مستخدم گردیده بود بفرمودند تا
این اداره را در نهایت اهتمام مشار الیه بکثرت و ازدحام تشکیل
داد و با اسلحهٔ خاص و ملبوس مخصوص طبقات تابین آن
برابر با ائین اروپا برپا است اینک شغل شحنگی شهر و پاس
بیوتات و اسواق دار الخلافه با اینگروه انبوه میباشد و
الحق در سد طریق سرقت و حفظ نظام عام این اداره را
مدخلیتی تمام است و فی الحقیقه بندگان شهریار جهاندار
شطری از قدرت خویش بید قدرت این کار قرار داده و تفویض
جانب و اجراء مقتضیات آن از هر بابت حتی افاضهٔ سطوت
و مهابت هیچ دقیقه فرو نگذارده در این تاریخ مدیر
مشار الیه خود دارای لقب نظم الملکی و امتیاز امیر
تومانی است و اجزاء و اعضایش صاحبان مراتب و مواجب
دیوانی این رباعی را در تحذیر متعبهٔ ابلیس از یاسای
ادارهٔ پلیس گفته اند که

زنهار حذر کنید رندان ز پلیس
یکجو نرود بخرج ایشان تدلیس
در کندهٔ کنت دمنت فرنگ خواهد مرد
در چرخ اگر کند خطائی برجیس

تعدیل جمع و خرج ایران

در اول این دولت قوی صولت میرزا تقیخان فراهانی
امیر اتابیک با میرزا آقاخان نوری اعتماد الدوله خراج
مملکت را با خرج دولت موازنه کردند یک ملیان تومان
فاضل خرج بود بر دخل پس شاهنشاه زمانه همت برات
ملوکانه بکار بست تا بعد از سالی چند جبر این کسر کرد
کرد و رفع این تفاوت و اختلاف نمود اکنون کلیهٔ هر چه
دخل است خرج نیز همان است منت بیحد خدا را اگر چنانست

حفظ حدود شرع

هرکس

هر کس بمقام این پادشاه اسلام در تقید بوظایف شرعیه
و تحفظ بر احکام الهیه فرا رسیدن بخواهد سیرهٔ سلاطین
سلف بشرح بخواند تا مقتضای مقایسه را بالعیان و
الوجدان بنگرد طبقهٔ که بر مشرب و مذهب ما ایرانیان
مطلقا مرضی است سادات صفویه میباشند که هم اکنون
بر منبرها دعای آن سلسلهٔ منقرضه را از وظایف مفترضه
میشمارند و مورخین دنبال سلاله ایشان بر سبیل حتم انار
الله براهینهم میگذارند شاه طهماسب کبیر و شاه سلطان
حسین شهید را که آن مابعد اول است و این ماقبل اخر
استثنا میکنیم درباره باقین تجاهر به منکر و تجاسر بر شرع
انور بالقطع و الیقین است هر که روزنامهٔ ملا جلال منجم
یزدی را بخواند و کارهای شاه عباس کبیر را که بیت
القصید این دودمان است و واسطهٔ العقد اینخاندان
بداند خود در سیرهٔ این جنت مکانان حیران و در حق آن
کرامات و خرافات انگشت بهتش بدندان بماند آن تجربات
فاحش را مذاکرت نمیکنیم و با اذکروا موتاکم بالخیر مخالفت
نمی ورزیم و از این پادشاه اسلام مواظبتی به تکالیف و
احکام احساس میشود که مزیدی بر آن متصور نیست و
از خلوتیان خاص و مقربان مخصوص احدی نشان نمیدهد
که از وی وقتی رکعت مکتوبهٔ فوت گردیده و یا روزی
ورد تلاوت ترک شده و یا آنی با تظاهر بشرب عشیره و عقاید
ملیه مخالفت افتاده باشد مقارن مسافرت اول به
اروپا با علماء توصیه فرمود که در زمان غیبت اعلیحضرت
همایون ما زنهار در اقامهٔ حدود تعطیل نورزید و
احکام الهیه را از روی لمعتین شهیدین علیهما الرحمه
مجری دارید و هم در اصقاع و ارباع ممالک فرنگستان
هوای نقاطی را بصوت قرآن منشوی همی داشت که صیت
اسلام هیچوقت تا آنجا نرسیده بود و فضای امکنه را
برکوع و سجود مشغول همی ساخت که بانگ نماز تا آن روز
اصلا نشنیده بود جزاه الله عن الاسلام و اهله خیرا

ترویج صفت وفاء

از قضایای کلیه در حق این شهریار تاجدار که مخصص
ما من عام الا و قد خص تواند شد یکی اینست که از بدایت
جلوس همایون تا کنون هیچ خاندانی را بر نینداخته و هیچ
دودمانی را در بستر و بوستر اسلاف را در اخلاف رعایت
فرموده است و هر کس معلوم و جامکی در گذشته را از بازماندهٔ
وی مقطوع نساخته و حسب امکان مناصب و مراتب پدر
ها از پسرها مسلوب نداشته شرح این مقاله را متن این
رساله بر نمی تابد همین قدر باید دانست که وجود مبارک
این پادشاه برهانیست قاطع و حجتی ساطع برای کسانیکه
این کلمه را الا وفاء للملوک همی دانند و للملوک همی خوانند

تعمیم معدلت نسبت بملل مخالفه

در قلمرو این پادشاه چند گروه ذمی و معاهد است و
غالبا در ایران سلوک ملوک با ایشان بر بی اعتدالی مالی
و حالی بوده و این زمان همگان مشمول شفقتهای
شاهنشاهانه میباشند یگانه و بیگانه مثل بحبوحهٔ
فرنگ در میزان معدلت همسنگ ستایج نگهداره
دو بیست و بودونه زردشتیان یزد و کرمان را از اضافهٔ
جمعی گزاف که با اجحاف بر ایشان بسته شده بود معفو و
معاف داشت و سپاس این موهبت دائم را اهل نحله
ایشان از هند و ستان تشکر نامها عرضه داشتند و
در روزگار جشنی بیادگار گذاشتند و در سال هشتم
جلوس ابد مانوس خلیفه طاطاوس [illegible] را منشور
جلفاء بدیار معدلت اثر رسید حکم جهان مطاع در حق

عموم ارمنیهای ایران بر رفاه و امان صادر گردید و اینک
ملت ارامنه در دار الخلافه طهران و دار السلطنه
اصفهان وغیرها مدارسی است مشحون از اساتذه و تلامذه
که در این دولت جاوید آیت بانهایت اهمیت ساختند و
بتعلیم و تعلم فنون خاصه کیش خویش وغیرها پرداختند
و این اسبابها بر آسایش و آرامش این ملت شاهد لاحد
کالالف است و در سال یکهزار و دویست و نود و دو از
هجرت نبویه علی صاحبها الف الف ثناء و تحیة اکوستین
محترم ارتدکس هرا کله را حضرت پاپ خلیفه کلمة الله عیسی
بن مریم علی نبینا و علی آله و علیه صلی الله و سلم از شهر
رم کرسی مملکت ایطالیا با نامه و هدایا بدربار اینشهریار
فرستاد و در حق کافه ملت کاتولیک سکنه خاک ایران
خواهش بذل توجهات و شمول عنایات بی نهایات نمود
و چون فرستاده مذکور نعمت رفاه و امان و موهبت عدل
و احسان درباره کاتولیکیه و سایر ملل مختلفه ایران برای العین
دید و بسمع جناب پاپ رسانید کرة بعد اولی با تشکر نامه
اعلی بر رسالت آمد و هدایای گرانمایه آورد و صورت آن
مکاتیب متبادله را نگارنده در بعضی کتب تاریخیه و جراید
ضبط نموده و خود این معنی افتتاح مرابطه رسمیه دولت
علیه است با خلافت عیسویه

انکشاف اثر معدن طلا در جبال خمسه

پارچه سنگ طلا که از دست یاری نام ساکن کاوندمن
قرای خمسه بدست آمد اینک در موزه همایون موضوع
و مخزون است

انکشاف شجره نیره در جنگل مازندران

در سفرنامه مازندران بتالیف منیف اعلیحضرت اقدس
صاحبقران مسطور است که جمعه بیست و یکم در صلاح
الدین کلا اتراق شد شب هیزمیکه از جنگل بجهت سوزانیدن
بریده آورده بودند مغز یکی از آن کنده ها مثل روشنائی
مهتاب روشن بود غلامعلیخان ابتداء دیده بامین
السلطنه نموده بود بعد بتوسط امین السلطان بحضور
آوردند پوست این چوب که میکنند در تاریکی مثل مهتاب
روشن است بطوریکه یک کنده از آن درخت را در
الاچیق گذاشتند چراغها که برداشتند فقط بروشنی
نور این چوب میشد خواند و نوشت بلکه روشنائی آن
بطوری بود که در وقت خوابیدن چشم را میزد لابد
چوب را از الاچیق بیرون بردند و این چوب اوقاتیکه
ریز ریز کرده بزمین میریزند تمام زمین نورانی میشود
و اهل ولایت هیچکس این درخت را باین خاصیت نمیدانستند

رواج انواع نانهای شیرین

که عمود ماده آن بادام است و قند و نانهای بسکویت
که بادام ندارد و اقسام آچارها و اشکال قرصها و الوان
مرباها در اینساعت که نگارنده این رواج را برشته
اندراج میکشد از اسامی اصناف این نانها و شربتها و
غیرها که بیشتر بایران تازه آمده و بعضی ببازار تازه
رفته است فردی نصب العین دارد مشتمل بر هفتاد
و اند قلم

منع ترقیم القاب در جراید رسمیه

سابقا چون اسم یکی از ملکزادگان و شاهپوران و یا
وزراء عظام و کبراء فخام در میان روزنامه مذکور
میگردید القابیکه شایسته شان ایشان است نیز جا بجا
مسطور میافتاد و چنانچه در یکمطلب چهل بار نام
صدر اعظمی تکرار میشد هر دفعه آداب و القاب وی که سه
سطری است هم چهل کرت در قلم می آمد و چون این شیمه

مستبشع است بر شیء بعادات کهنه هندیان بود خسروان ایران
بفرمودند تا این اطالت و اطناب که تعطیل عمر قراء و کتاب است
از درج کلام ساقط شد و هکذا بفرمودند تا در عناوین مکاتیب
قانونی ایجاد گردید که رساله آن قانون بطبع رسیده است

تکمیل بتنقیح منشآت

اگر چه این اسلوب ساده نویسی را که سهلیست ممتنع میرزا
ابو القاسم قائم مقام فراهانی که صدر اعظم محمد شاه قاجار
ثانی بود اعلی الله مقامه مؤصل ساخت ولی در اینعهد مکمل
گردید و هر آنکس که در توقیعات مبسوط این پادشاه ارواحنا
فداه که از خاطر فیاض همایون و یمین مقدس همیون ترشح
نموده است امعان کند این مدعی را بی اختیار اذعان آورد

تلطیف خط تحریر

شیوه که در این دوران نگارشات اهالی ایران بر آن قرار
گرفته طرازیست بسیار خوش و اسلوبی سخت دلکش
نوشتجات مشتمل این زیبائی و فریبندگی و ملاحت و ظرافت
بالمره عاطل است و ایجاد این تحریر بدست تحریر اعظم و دستور
اجل اکرم شمس الوزراء جناب مستطاب میرزا علیخان امین
الدوله دامت شوکته شده و امروز جمهور نگارندگان
ایران عیالند بروی که تحریرات را جمله بر اینسیاق میرانند
و مشار الیه را رب النوع میدانند

تکمیل صنعت مهتاب

بحدیکه نیز در زیر آب میسوزد

تثلیث طریقه پیوند اشجار

در این روزگار که فن فلاحت در ترقی آمده است فواکه
فراوان شده و میوه جات بی پایان گردیده و چون پیوند
را فلاحین در افاضه طراوت و لطافت و رستن الوان
میوه جات از یک اصله و دمیدن انواع مرکبات در یک
شاخه وغیرها من الخصایص از کرامات نشاه نباتات
دیدند از دنبال آن همی بشتافتند تا غیر طریقه که معهود
بود دو طریقه دیگر یافتند و طرق ثلاث بدین اسامی نام
گردیده شکمی اسکنه لوله

ابطال مطالبه سیورسات

که همواره قشون نامور در عرض مسافرت از رعیت میکردند
و این سیره سیئه و شیمه شنیعه فی الحقیقه عناد با مردم
وطن بود و فریاد از دست خویشتن لاجرم اینخسرو دادگستر
معدلت پرور در سال چهارم از تاریخی که بر تارک مبارک
تاج نهاد و از ایران خراج گرفت دست ظلم افواج ببست و آتش
این تاراج بر انداخت

نهی شدید از شکار وحش و طیر

در موسم توالد و تناسل آنها

ظهور صنعت سیماب گیری

پیش از اینها در ایران که فعلا در طهران وغیران آئینه های
بزرگ و کوچک سیماب گیری میکنند

ترقی نقاشی

از وقتی که عکس ظهور یافته صنعت تصویر خدمتی خطیر
کرده دور نما سازی و شبیه کشی و وانمودن سایه روشن
و بکار بردن قانون تناسب و سایر نکات این فن همه از
عکس تأصل یافت و تکمیل پذیرفت از مشهورین مذکورین
اساتید این صنعت جلیل یکی جناب فخامت نصاب محمود
خان ملک الشعراست و دیگر مرحوم میرزا ابو الحسن خان
صنیع الملک که از آیات این دولت بود و دیگر میرزا محمد خان
نقاشباشی منسوب صنیع الملک و دیگر میرزا جعفر
خان زنجانی نقاش مخصوص که در جمیع شعب این صنعت
مهارت عظیم دارد و دیگر میرزا ابو تراب خان نقاشباشی

وزارت انطباعات و دیگر بحسن سلیقه افتاد و ادرم ...

منع مذاکرهٔ عروسی قاسم بن الحسن ع

این قصه دراز هیچ اصل ندارد و از مورخین و محققین محدثین احدی آن را نقل ننموده حتی غواص بحار اخبار علامهٔ مجلسی ثانی علیه الرحمه که متاخرین متتبعی در آثار چون او ندیدند این شهرت کاذبه را اساساً بلا اصل دانسته است در این سنوات از عهد المعاصرین حاج شیخ جعفر مجتهد شوشتری قدس الله سره خوابی دیده بود کاشف از کذب این داستان پس شرحی در این باب بحضور شاهنشاه اسلامیان پناه معروض داشت و از آنوقت بر جماعت ذاکرین و روضات در خواندن این حکایت مجعول و راندن این روایت موضوع قدغن اکید رفت و نهی شد بلکه کرم بد بلی نگارنده را در طی تتبعات اکتشافی شگفت روی داده و منشاء این شهرت را بدست آورده بشرحیکه در ترجمهٔ حضرت سکینه بنت الحسین صلوات الله علیها از کتاب خیرات حسان برنگاشته است و آن تحقیق بیادگار گذاشته

توسعهٔ مملکت ایران از سمت مغرب

باعادهٔ الکای قطور بشرحیکه در تواریخ و روزنامجات مسطور است

توسعهٔ مملکت ایران از سمت مشرق جنوبی

باعادهٔ بلاد سیستان بشرحیکه در تواریخ و روزنامجات مسطور است

توسعهٔ مملکت ایران از سمت شمال شرقی

باعادهٔ اراضی ترکمان بشرحیکه در تواریخ و روزنامجات مسطور است

رواج تربیت اناناس

در گرمخانهای دار الخلافه بهوای مصنوع

عود بحیرهٔ ساوه

در شب ولادت سراسر سعادت پیغمبر ما محمد بن عبد الله صلی الله علیه و اله و سلم از آیات و ارهاصات که در قلمرو پادشاه ایران بظهور آمد یکی این بود که چهارده کنگره از ایوان نوشیروان فرو ریخت و دیگر آتشکدهٔ فارس که از چند صد سال همی افروخته بود خاموش گشت و دیگر دریاچهٔ ساوه که بر سواحل آن ترسایان ایران کلیساها داشتند فرو شد شیخ شرف الدین محمد بن سعید مصری بوصیری نام این دریاچه هم در قصیدهٔ برده برده است و هم در همزیه آورده در آنجا میفرماید

وساء ساوة ان غاضت بحیرتها
ورد واردها بالغیظ حین ظمی

و در این بیت میگوید

وعیون للفرس غارت فهل کا
ن لنیرانهم بها اطفاء

حاج سلیمان بیدگلی متخلص بصباحی میفرماید

بمرود ساوه خشکی دریاچهٔ ساوه
جمود نار آتشخانه کسر گنبد کسری

در خطاب سطیح با عبد المسیح نیز بدین بحیره تصریح شده است گفته

اذا کثرت التلاوة وظهر صاحب الهراوة
وفاض وادی السماوة وغاضت بحیرة ساوة

شارح برده میگوید دریاچهٔ ساوه آبی بود فراهم آمده بسطحی دراز و پهناور که بر کرانها چندین نزهتگاه نامی داشت و هم نصاری بیع معتبر و کنائس عالی در انحوالی ساخته بودند فاضل معتمدی مورخ یزد میگوید قصبهٔ عقدا بر لب دریاچهٔ ساوه بود باری چون در زما

بدان عرض و طول در لیلهٔ میلاد مبارک حضرت رسول صلی الله علیه و اله بر زمین فرو رفت آن کلیساها بر افتاد و آن مرغزارها خشکید و تقریبا یکهزار و سیصد و پنجاه و دو سال بود که همی آفتاب بر آن دریاچه میتافت و گرد از زمینش بآسمان میرفت و اینک طبیعت عالم از شش سال است که شروع در تشکیل آن کرده از بعضی کتب غیبت بنظر رسیده بود که از علائم ظهور پر نور حضرت قائم عجل الله تعالی فرجه یکی عودت بحیرهٔ ساوه است منت خدایرا جلت قدرته که استعلامات بلکه انکرامات در عهد سلطنت اینخسرو پاک نهاد ستوده اعتقاد روی داد که الهام روزگارش با دولت آل محمد صلی الله علیه و اله و سلم بپیوسته باد سال گذشته که یکهزار و سیصد و پنج هجری و چهل و یکم قمری جلوسی است موکب فرخنده کوکب بنیل زیارت تربت فاطمیه و بشارت دولت قاهره بسمت قم در حرکت آمد و بعد از سیاحت بحیره شرحی کافی در جهات جغرافی بدست مبارک نگارش رفت که نمرهٔ ششصد و پنجاه و پنجم جریدهٔ ایران از آن آرایش گرفت از آنجا که تحقیقی ملوکانه صادر از حس و عیان بود باغلب السنهٔ فرنگ ترجمه شد و برای علمای جغرافیا سند درنهایت صحت واقع گردید

اکتشاف بسیاری از معادن

در ممالک محروسهٔ ایران علی الخصوص معدن فیروزج کرمان

صنعت سیگار سازی

ورقی و کاغذی در تمام بلاد ایران

اکتشاف نوعی از چوب در الموت

دار السلطنهٔ قزوین بواسطهٔ امیر الامرای العظام نصر الله خان نصر الملک دام اجلاله که برای عصا و چوبدستی بهتر از آن در ایران بهم نمیرسد

نسخ آیین حیدری و نعمتی

از دوران کودکانیان ما بین مریدان شاه ولی نعمة الله کرمانی و مریدان پیر کبیر سید حیدر تونی کار بمخاصمه میکشید و اسم هر دو از مریدان مصطلح و پیروان طریقت ایشان مندرجا بجمیع طبقات رعایای ایران حتی مردم عامهٔ بازاری که با هیچ طریقت سر و کاری ندارند نیز سرایت کرده در نفوس متمکن و در قلوب مرکوز گردیده بود و هر ساله در اوقات اجتماع و ازدحام علی الخصوص روز عاشوراء در کافهٔ شهرها و قصبات تمام ممالک محروسه میان اهالی محلات حیدری و مردم محلات نعمتی جنگهای بزرگ می افتاد و از طرفین کشتارهای سخت بظهور میرسید همانا سلاطین صفویه برای اقتضاء پلیتیک این آتش را دامن زدند و عموم مردم ایران را از این رهگذر بر دو قسمت متضاد ساختند بایک دیگر خونخواه و کینه جوی کردند یکی از سیاحان فرنگ که در عهد سلطنت سلالهٔ مذکوره باصفهان آمده است از دشمنیها و مقابله و مجادلهٔ حیدری و نعمتی شرحی شگفت نوشته و بندهٔ نگارنده ترجمهٔ آن را در لغت اصفهان از مرآة البلدان مندرج ساخته است باری این شاهنشاه گیتی پناه در ضمن این چهل سال شمسی سلطنت جاودانه بتدریج تدبیرهای حکیمانه بر انگیخت تا این وضع وحشیگری و خونریزی را از میان طبقات مردم ایران برانداخت اینک از سالها است که تمام محلات قدیم حیدری و محلات نعمتی با یکدیگر برادرانه در آمیزند و در عاشوراها و سایر ایام اجتماع و ازدحام بقدر محجمهٔ خون نمیریزد

ایجاد رسم مبادله

تهنیت نامهای تلگرافی با سلاطین عصر در مواقع اعیاد و جشنهای میلاد این شعار شریف قبل از این دولت در

ایران مشهود نیفتاده بود در این عهد سعادت مهد همینکه
مواسم هیئت مانند عید نوروز که هنگام تحویل شمس بحمل
و سال نو ایرانیان و روز اول است و با جشن تولد همایونی که
ششم شهر صفر الخیر است در میرسد سلاطین با تمکین بزبان
سیم رسم تکریم بجای می آورند و پادشاه ذیجاه ایران را مبارک
باد میگویند و همچنین از اینجانب نسبت بملوک مشار الیهم چنان
که صور تلگرامهای متبادله هر ساله در ضمن روزنامجات
رسمی این دولت ابد بنیاد بتوسط اسعلام خانزاد منتشر میشود

شیوع استعمال چتر

افتتاح صنعت چتر سازی در دار الخلافه

رواج حرفه قندره دوزی ایضاً

افتتاح دکاکین اصلاح البسه از قبیل اطوزنی و اتو
کشی و غیرها ایضاً

شیاع واکس که قندره ها و نیم چکمه ها و امثال آنها را
رنگ میزند

انتشار چراغهای دیوارکوب خورشیدی

افتتاح دکاکین مبل سازی در طهران

شیوع ساعتهای شماطه

وفور استعمال ساعتهای بغلی

رواج صنعت ساعتسازی

استعمال ساعتهای زنگی بزرگ در ابنیه مهمه از مشاهد
و مساجد و عمارات دیوانی و نظایرها

استعمال زنگ اخبار که بجای چکش و سندان در بعضی
از درهای عمارات مستحدثه دار الخلافه بکار برده اند

افتتاح تجارتخانهای کمپانیهای دول خارجه در چند
موقع از دار الخلافه طهران

افتتاح کارخانه فشنگسازی

افتتاح کارخانه لیمونات

رواج دوخته فروشی

که عبارتست از انواع ملبوسات نو حاضر از هر گونه قماشها
و پارچه های داخله و خارجه فعلاً هر کس هر قسم لباس بخواهد
از اثواب تابستانی و زمستانی در چندین دکان از بازار دار
الخلافه طهران با کمال سلیقه و امتیاز موجود است و هیچ
لازم نیست که خود خرید قماش کند و بخیاطخانه رود و
انتظارها کشد

افتتاح دکاکین مخصوص

فروش انواع چایها از زمان قلیلی است که عمل چای در تحت
انتظام آمده و سابقاً در اینمتاع عام البلوی هر گونه
اختلاف و اغتشاش شایع بود

افتتاح دکاکین پرده سازی

که شعبه مخصوص و رشته ممتاز از کلیه صنعت خیاطی شده است

اختراع چرخ مستراشی

که با این چرخ سطح ظروف مسینه را از درون و بیرون بیک
صافی وسترده میکنند و زائد الوصف مطبوع نفوس و
مرغوب قلوب میسازند

شیوع اوانی و اسباب ورشو

افتتاح عمل دندان سازی

که فی الحقیقه برای حسن منظر و حفظ منطق بزرگ دستیار
تسهیل مأکل بکار است

ظهور عمل سالک کوبی

که تقریباً مثل تلقیح جدری است در تأثیر

آزاد فرمودن شط کارون

از حد مصب آن الی خطه اهواز برای عبور و مرور و ورود
و صدور کافه سفاین تجارتی و دولتی از بخاری و شراعی

را از برای اتمام همین اکرامست و انجام این انعام عام که در این
تاریخ جنابان جلالت نصابان معتمد السلطان آقا رضا ناظم
خلوت و حاجی میرزا عبد الغفار نجم الملک بر سر سد اهواز
مأمور شده و رفته اند

تملک کشتی آتشی

همانا دولت علیه ایران تا این دوران هیچ وقت غراب دودی
و جهاز بخاری نداشته است اکنون از سالی چند میباشد که
هم در بحر خزر کشتی آتشی دارد و هم در خلیج فارس و از آنوقت
که مالک مرکبهای ناری در این دو دریا شده است عنوان
وزارت بحریه هم رسانیده و اهتمام در تاریخ تبییض مسودات
این کتاب مستطاب با جناب جلالتمآب حاج شیخ محسن خان
سفیر کبیر مقیم دار السعاده اسلامبول تفویض گردیده

رواج رسم سفرنامه نویسی

این کار پسندیده سنت دیده را اعلیحضرت اقدس همایونی
خود ترویج فرموده در اینعصر جدید از افاضل اهالی ایران
کمتر کسی است که مسافر باشد و در حلیه نافع ننویسد و همگان
در این سیره سنیه بذات اقدس شاهنشاهی اقتدا میکنند
و تأسی میورزند

ضبط روزنامه

احوال سعادت اشتمال همایونی این پادشاه ارواح العالمین
فداه از تاریخ جلوس بر سریر سلطنت جاوید مأنوس جمیع
اخبار و آثار و وقایع و ماجریات عهد همایون تا کنون از
زندگانی شخصی و امور دولتی و مطالب سیاسی و پلتیکی
و غیرها همه را بقلم مبارک و یمین عالیه در چندین مجلد
برنگاشته و در عداد نفایس مخزونات موزه مبارکه یکذات
است عشاق علم و دانش و خداوندان بصیرت و بینش
میدانند که مطویات این چند مجلد مخلد از جمیع اشیا
ثمینه و نوادر عتیقه فی الحقیقه گرامیتر است

انتخابات ذات اقدس همایونی

از مثنوی مولوی و دیوان خواجه و کلیات شیخ که بعضی
بطبع رسیده

تألیفات دولتی

کتبی که علماء و فضلاء در انواع فنون و صناعات باسم مبارک
این پادشاه خاطر آگاه دانش گستر هنرپرور ساخته اند از حد
احصا خارج است از آنجمله این چند کتاب بزرگوار بالخصوص
بر طبق مشیت شاهنشاهانه این شهریار جمع و تألیف گردیده

ناسخ التواریخ

تألیف سپهر بزرگ کاشانی از عهد شاه مرحوم محمد شاه
شروع شده است ولی اکثر مجلدات آن از آثار این دولت بشمار
می آید

تکمله روضة الصفاء

که بدست رضا قلیخان امیر الشعراء سرانجام یافت

مرآت البلدان ناصری

در جغرافی ایران و تاریخ غالب دیاران از تألیفات بنده
نگارنده محمد حسن اعتماد السلطنه خلف مرحوم حاج علیخان اعتماد
السلطنه و کتاب مآثر السلطان و مطلع الشمس نیز از اجزاء
رئیسه و مجلدات عمده مرآت البلدان است

نامه دانشوران ناصری

در تراجم احوال علماء اسلام تألیف مجمع دار التألیف که بعد
از علیقلی میرزا اعتضاد السلطنه بمراقبت بنده نگارنده اعتماد
السلطنه حوالت افتاده است

منتظم ناصری

فهرست جمیع اخبار و تواریخ تقاسیم خمسه کره ارض و آن اول تاریخ
عمومی عالم است بزبان فارسی مرتباً علی السنین الهجریه والمیلادیه

کتب هندسۀ وسطی و علیای

معتمد الخاقان میرزا نظام الدین کاشانی مهندس الممالک که از روی کتب معتبره و صنادید اساتید ممالک اروپا بفارسی ترجمانی کرده است حقا که زحمت فوق العاده کشیده و خدمت لا یدرک الوصف نموده است دریغا که اینکتابهای هندسه تاکنون طبع نرسیده

کتاب هیئت جدید

معتمد السلطان استاد الاساتید حاج میرزا عبد الغفار اصفهانی نجم الملک که هم از روی کتب معتبرۀ اروپاوتیه بلغت پارسی بهتر مترجم داشته است

کتب حسابیه جناب مشار الیه

که بعضی بطبع رسیده

کتب کیمیاویه

که معتمد الخاقان میرزا کاظم مشهور بشیمی محلاتی ترجمه نموده

عقد اللئالی در علم تاریخ

مخصوص اخبار و وقایع و آثار و بدایع اینعهد تالیف مرحوم آقا محمد ابراهیم نواب بدایع نگار دولت جاوید آیت

اذن رجال دولت علیه

در تحصیل نشانهای سایر دول دنیا و اجازۀ استعمال آنها که در تاریخ تالیف این کتاب گروهی انبوه از نوکرهای معتبر این پادشاه حسب الترخیص بانواع نشانهای سایر دول منحازآیۀ این دولت نامتقابلیت و بیکرشان ورتبت خویش را ارامسته اند و هکذا اعیان و ارکان سایر دول بنشانهای این دولت افتخار و اعتبار دارند و این رسم اهداء و اعطاء امتیازات مابین دولت علیۀ ایران بسایر دول عالم در اینعهد ابد توام رواج کلی یافته و شیوع تام پذیرفته است

شروع دار السلوانفاذ

استعمار ممالک محروسۀ ایران از جانب کارگزاران دولت علیه باکسپوزیسیونهای منعقده در دول خارجه

منع اکید از استبداد حکام

در سیاست مقصرین در زمانهای گذشته ولات و مباشرین حکومتها خود در قصاص قاتلین و قطع اطراف سارقین و مجازات اشرار بریدن گوش و دماغ و امثالها مختار بودند و از دولت اذن مخصوص در هر مادۀ تحصیل نمودن لازم نمی دانستند اینمعنی بر خاطر معدلت مظاهر شاهنشاهی بسیار ناگوار آمد لهذا در سال یکهزار و دویست و هشتاد و هشت هجری مطابق سال بیست و پنجم قمری از جلوس همایون یرلیغ سخت بعهدۀ همه حکام بلاد ایران از ولات بزرگ و مباشرین جزء جمیعا شرف صدور یافت که از آن تاریخ ماجرای هر مقصر و تفصیل ثبوت تقصیر او را شرحا و عرفا بخاکپای مبارک معروض دارند و هر حکمی که از پایۀ سریر اعلی در خصوص هر مقصر صادر میشود مجری سازند لاغیر صورت فرمانی را که در ایجاد این قانون عادلانه مخصوصا بعهدۀ حضرت مستطاب اقدس والا مظفر الدین میرزا ولیعهد حکمران مملکت آذربایجان صادر گردیده است نگارنده در بعضی از تواریخ این دولت نقل نموده

ایجاد قاعدۀ هیئت وزراء

که در ممالک فرنگ از کابینه مینامند بتلقین مرحوم حاج میرزا حسینخان قزوینی صدر اعظم شد سال ١٢٨٩ ـ ٢٦ قمری از جلوس همایون و این هیئت را در ایران بعنوان دربار اعظم اصطلاح کردید

ایجاد رسم سوگند و سپردن قسمنامه

که مابین دولتهای منتظم در حق متصدیان مهام معظم مقرر است و تشریع این رسم نخست در سال ١٢٩٥ هجری

مطابق سال سی و دویم قمری از جلوس همایون در حق وزراء مسئول بظهور رسید و صورت قسمنامه از قراریکه مؤلف در کتاب مآثر السلطان اورده بدینعبارتست (خداوند خالق منتقم را بصدق خود شاهد خواسته بتاج و تخت همایون و حق نعمت این دولت روزافزون قسم یاد میکنم که قصد و همت و غرض و خیال خود را بخیرخواهی شاهنشاه و صلاح دولت و مملکت و آسایش و امنیت رعیت منحصر کرده جز این خیالی بخاطر خود راه ندهم از طمع و غرض شخصی کلیتۀ پرهیز نمایم و اگر غیر از این عهد و شرط از من صادر شود در پیش خدا و خلق شرمسار و در حضور شاهنشاه معاتب و مؤاخذ باشم)

استعمال شوکولات

که اصل مادۀ آن حشوی کاکاو است که نوعی از میوجات ینگی دنیای مرکزی میباشد و بقهوۀ شباهت تام دارد

ورود عمل کونسرو

بنظارتخانۀ مبارکه و آن عبارتست از حفظ فواکه و بقول و خضراوات و امثالها بتخلیۀ محفظه از هوا و این صنعت شگفت در عهد خواننسالاری جناب مهدیقلیخان قاجار مجد الدوله بدار النظارۀ دولتی ورود نمود

استعمال زغالسنگ

استعمال کوک

که همان زغال معدنی است بدون دهنیت و کراهت رایحه

رواج بستنی فروشی

در بازار و برزن

رواج پوست مرغز

که در بسطام و شاهرود تربیت میکنند و بعمل میاورند

استعمال وکسبلند مرصع از الماس

برلیان که از ملابس خاصۀ همایونی و مستعملات مخصوص شخص اقدس شهریاری است

ایجاد کلاه نظامی

که عبارتست از پوست بخارائی بدون مقوی مشتمل بر کلگی از مخمل بشیا بطرز کلاهی که در دولت زندیه و اوایل قاجاریه استعمال میشده است

ایجاد نشان شیر و خورشید

در کلاه کافۀ اهل نظام بر وجه مسطور فی الذیل

شخص همایونی **الماس**

امراء تومانات حتی حضرت اقدس والا نایب السلطنه امیر کبیر وزیر جنگ **طلا**

سرتیپان و تا **طلا و نقره** باغلبۀ اجزاء طلائی

سایر مراتب و ارباب مناصب **طلا و نقره** باعطای اجزاء بالتساوی

سرباز **برنج**

ایجاد سردوشی الماس

که از امتیازات عظمی است در این دولت و کسانی که بشرف و شان این نشان نایل گردیده اند از اینقرار است

حضرت مستطاب اقدس والا مظفر الدین میرزا ولیعهد بصورت شیر و خورشید

حضرت اقدس والا اسلطانمسعود میرزا ظل السلطان

حضرت اقدس والا کامرانمیرزا نایب السلطنه وزیر جنگ

حاج میرزا حسینخان قزوینی سپهسالار اعظم که بطغرای اسم همایون مطرز بود

نواب اشرف والا محمد تقی میرزا رکن الدوله

حسنعلیخان گروسی امیر نظام

میرزا حسینخان معتمد الملک

منع از تملک مبیع بشرط خیار الفسخ

این معامله در این عهد بسیار معمول است و چون محققین فقها اینگونه بیوع و مصالحات را از حقیقت قصد معری می‌دانند پادشاه جمجاه حقایق آگاه قدغن کرد که مشترین در املاک مردم طمع نبندند و تصرفات مالکانه ننمایند و البته مثل مال خود را بحکم دیوان اعلی دریافت کرده از املاک بایعین شارطین رفع ید نمایند ولو بعد سنین من انقضاء مدة الخیار

منع

از استماع دعاوی بیست ساله

تعدیل و ممیزی بسیاری از ممالک ایران

چون سوانح ویرانی و آبادانی هیچوقت در یکنقطه قیام علی الدوام ندارد و غالبا احوال ضیاع و مستغلات مابین صعود و هبوط است لاجرم اخذ خراج نیز که دایر مدار عمارت و ترقی ملک میباشد بر اختلاف خواهد بود از این رهگذر مکشوف خاطر خطیر مرحمت تخمیر گردید که حال بسیاری از بلوکات و الکاها و قری و قصبات چند مملکت از قلمرو پادشاهی لایتناهی مابین افراط و تفریط افتاده است حکام بموجب دستور العمل قرنهای گذشته از ملک عامر مالیات حالت بایر مطلبند و از ده ویران خراج مزرعه آباد میستانند پس حکمهای متواتر صادر گردید تا اشخاص امین با بصیرت و تمیز بنویسند با بهره مستغلات و مزارع آن ممالک رفته از روی تحقیق عوارض و مالوجهات هر جا را ممیزی کردند و در تحت تسویه و تعدیل آوردند

تسلیم سرخطها موشح بخاتم مبارک همایونی

بهریک از قری و مزارع و مستغلاتی که در تحت قانون تعدیل داخل گردیده تا طبقات رعایا در ظل آن نشان مهر امان بوده باشند

لمعان از مطالعه فاضل ابجر صریحا در قلم آمده است در

بیع املاک خالصه دیوان اعلی

املاک خالصه دیوانی از آنجا که مراقبتی مخصوص نداشته و نظر عمومی حکام نیز کافی نبود غالبا در عداد ضیاع مخروبه محسوب میگردید و استعداد آب و خاک و رعیت یکجا باطل میشد امناء دولت و رجال مملکت برحسب اشارت شخص همایونی در این باب تدبیری سخت نافع انگیختند آنکه مزارع و قری و مستغلات دیوان اعلی را با اهل ثروت و مکنت از طبقات رعیت بفروختند و قبالجات صریح صحیح مزین بخط آفتاب نقط و خاتم خورشید توأم بمشتریان بسپردند اینک املاک مزبوره و رعایای آنها ارباب مراقبت و اصحاب مواظب بهم رسانیده هم عایده معمول و مالوجهات متعارف دیوانی را کما کان میپردازند و هم در عمارت و زراعت و فلاحت باضعاف از سنه گذشته پیش میروند بالجمله این مقدمه نیز منبع فواید بسیار گردید و ثمرهای سخت بزرگ بخشید

منع اکید و نهی شدید از سب خلفاء راشدین و مؤسسین شریعت و دین

همانا از عهد سلاطین صفویه انار الله براهینهم جهال ایران حسب العاده در نگارش و زبان چون بخلیفهای سه گانه میرسیدند راه بی ادبی میسپردند و نام بزرگان بزشتی میبردند و در مواقع وفیات ایشان جشنهای عظیم میساختند و در جمیع نقاط مسکونه این مملکت از امصار جامعه الی کلاتهای محقر هیچ عیدی در اهمیت بعمرکشان نمیرسید و این معنی منشأ خصومتی فاش و معاداتی فاحش با اهل سنت و جماعت گردیده جامعه اسلامیه را یکباره برهم زده بود هر ساله در موسم حج و اوقات زیارت بقاع بقیع و حایر شریف و ارض غری زاده الله کرامته بر حاضرین حجاز و یثرب و عراق از مردم ایران هرگونه توهین وارد آمد و هکذا تجار مملکت عجم و مسافران آن پیوسته عرضه مهالک و مخاطرات بودند علاوه آنکه این اعمال شنیعه عوام خود بحکم حضرت جعفر بن محمد علیه الصلوة والسلام مخالف شریعه مقدسه سید انام است چه صادق آل محمد سلام الله علیه اصحاب و شیعه خود را توصیه میفرمود که با اهل سنت و جماعت خوش در آمیزید از ایشان مرضی را عیادت کنید و جنازه را تشییع نمائید تا بگویند رحم الله جعفر بن محمد پیروان خود را نیکو پرورده است سید المحدثین نعمة الله الجزائری می نویسد که در عهد شاه طهماسب اول چون محقق ثانی در قزوین بر می نشست جوانان دور کابش همی شرط تبری میکذاردند و بر خلفاء ناسزا میگفتند و میرفتند علماء شیعه از ساکنین حرمین شریفین و عتبات عالیات بر محقق اعتراض آوردند و مکتوبها کردند که این کار بسی ناهنجار و فی الحقیقه تهلکه شیعیان این دیار است باری پادشاه اسلام پناه ایران این افاعیل جاهلانه را از قلمرو خویش برانداخت و بر منع نگارنده قدغن سخت فرمود تا در کتب و سایر مطبوعات نیک بهوش باشم اگر از کتاب لعن و سبی نسبت بصحابه کبار مشهود افتد مؤاخذه شدید کنم و کتابها بحجر بسپارم اکنون از سالها است که شعار عمرکشان از جمیع ایران برافتاده و قصه مجعوله بابا شجاع منسوخ گردیده و مطبوعات از سخنان ناسزاوار و کلمات زشت ناشایست پاک شده است

منع و استعمال کاشنه

که در فصل زمستان بر گردن میپیچند و پوزه می بندند

شکست بسیار مسجد شاه دار الخلافه

از اواسط عهد خاقان مغفور فتحعلیشاه قاجار که هنوز شهر طهران را اساسا و نفوسا اهمیتی عظمی بهم نرسیده بود بموجب مصالح و حکم بسیار جامع سلطانی را که از مستحدثات خیریه خاقانیه است ملجأ متظلمین و ملاذ مضطرین قرار داده بودند و چون در حوالی داخل این شهر وسعتی و کثرتی پدید آمد و از هرگونه مردم ازدحام و اجتماع تمام پیدا شد بست این مقام مایه تجری اشرار و ظلام گردید و بر نظم و امنیت گزندی فاحش راه یافت که از جماعت فساق و فجار و ظلمه و اشرار بطانه خائن حاضر هر که هر چه میخواست میکرد و فی الفور بمسجد پناه میبرد لاجرم امناء دولت و عقلاء مملکت مراتب را بحضور این پادشاه خاطر آگاه ارولحنا فداه عرضه داشتند و برحسب حکم گیتی مطاع اعلیحضرت اقدس جهانبانی و تصویب جناب مستطاب امام الجمعه والجماعه میرزا ابو القاسم اصبهانی بطلی آن بساط همی کاشتند و این زمان حکمت و صنع بناکاه منحصر است بنا بمشاهد مطهره و پیرامن بقاع مقدسه زادها الله شرفا و کرامة

تقویت ملکهٔ عفاف

بحمد [illegible] و ... ه و ... ی تذکرهٔ تشریف جلیل پارسائی بدین عهد از
رسائی در نصاب خود فراکرفته است سپاس ایزد راکه
سالها بر ذکران و نسوان ایران میکذرد و سخنی بر خلاف
عصمت نفس وطهارت ذیل بهیچ کوش نمی رسد و انچه
از استقراء کامل در سیر این سپهر حاصل میشود همان
تاسی طبیعی طبقات رعیت بذات قدسی آیات ملکوتی
ملکات شخص همایون سلطنت است لاغیر که الناس علی
دین ملوکهم چرا اینکونه عبرت ملوکانه در هیچ داستان
و افسانه نشانه نداده اند بلی ابومسلم مروزی صاحب
الدوله را که در هجده سالکی ظهور کرد و بشهامت شخصیه
دولت بنی امیه بر انداخت و دولت بنی العباس بر پا ساخت
نوشته اند که از اشد ناس بود غیرة و غیر مطلقا از خصیان
و جز ایشان در سرای سرایری او بار نداشت حتی انجام
خدمات و ضرورات را و بر کوشک خاصه وی روزنها
بود که ارزاق و مایحتاج از انها بر زنها میرسید کویند
در لیلهٔ زفاف ستوری نا تازی نژاد را که عروس بر
ان نشسته بود بفرمود کردن زدند و زینش بسوختند
که مبادا بر مرکب آن انثی وقتی ذو انثیین بر نشیند ولی
افسوس که این ناموس را با شهوتی ذمیم ضمیمه داشت
انکه بر مذهب ابونواس میرفت بالجمله پاکی ساحت
قدس ساحت این پادشاه است ارواح العالمین فداه
که در طبیعت طبقات رعیت اثر کرده و ثمر بخشیده
و این سنخ نکات و دقایق و اسرار و حقایق را فهم نمی
کند الا ارباب النهی و اصحاب الحجی و قلیل
ما هم

باب دهم

در تاریخ اسفار همایون و نهضتهای مبارک میمون از
جلوس اذربایجان تا اینزمان چه در داخلهٔ ایران و چه در
ممالک خارجه از ان

سفر عراق

از مرکز ولایت عهد دار السلطنهٔ تبریز بمقر خلافت
عظمی و سلطنت کبری دار الخلافهٔ طهران و این اولین
مسافرت همایونی است در سلطنت روزافزون و در
این نهضت اردوئی که از ده هزار کس با شانزده عراده
توپ و قورخانه و مهمات دیکر تشکیل یافته بود در رکاب
نصرت انتساب حرکت مینمود خروج از تبریز نوزدهم
شوال سنهٔ هزار و دویست و شصت و چهار هجریه مطابق
سال اول از جلوس همایون ورود بطهران بیست
و یکم شهر ذی القعده سنهٔ هزار و دویست و شصت و
چهار هجریه

عزیمت قم

و بعضی از نواحی عراق سنهٔ هزار و دویست و شصت
و شش هجریه مطابق سال سوم از جلوس همایون بنا
بر اصطلاحی که موافق بعضی از مورخین این دولت قرار
داده ایم که سنهٔ ناقصهٔ هزار و دویست و شصت و چهار
هجری را یکسال شمرده سنهٔ اولی از سنین قمریهٔ جلوس
جاوید ناموس بکیریم

نهضت موکب همایون بمملکت اصفهان

حرکت در غرهٔ رجب سنهٔ هزار و دویست و شصت
و هفت هجریه مطابق سال چهارم از جلوس همایون
معاودت بدار الخلافه در هشتم ذیحجة الحرام سنهٔ
مسطوره

سفر سلطانیه دفعهٔ اولی

در صدارت میرزا اقاخان نوری حرکت در اواسط ذیقعده
سنهٔ هزار و دویست و شصت و نه هجریه مطابق سال
ششم از جلوس همایون ورود دار الخلافه در بیست و
هفتم ذیحجه سنهٔ مسطوره

سفر فیروزکوه و دماوند

حرکت در یازدهم ذیقعده سنهٔ هزار و دویست و
هفتاد و دو هجریه مطابق سال نهم از جلوس
همایون

سفر سلطانیه از راه قم دفعهٔ ثانیه

حرکت در بیست و نهم شوال سنهٔ هزار و دویست
و هفتاد و پنج هجریه مطابق سال دوازدهم از جلوس
همایون

سفر اذربایجان

حرکت از سلطانیه در چهاردهم محرم سنهٔ هزار و دویست
و هفتاد و شش هجریه مطابق سال سیزدهم از جلوس
همایون ورود دار الخلافه بیست و دوم شهر ربیع الاول
سنهٔ مسطوره

مسافرت ییلاقات مازندران

و سیاحت کنار دریای خزر حرکت در چهاردهم محرم سنهٔ
هزار و دویست و هفتاد و نه هجریه مطابق سال شانزدهم
از جلوس همایون

سفر نور و کجور دفعهٔ اولی

و بعد ها بکرات این دو الکا را بمقدم میمنت شیم قرین
مباهات فرموده اند حرکت در صفر سنهٔ هزار و دویست
و هشتاد مطابق سال هفدهم از جلوس همایون

سفر شکارگاه مسیله

حرکت در هشتم شعبان سنهٔ مسطوره

سفر ثانی سواحل بحر خزر

حرکت از سمت صفحات کجور در ربیع الثانی سنهٔ
هزار و دویست و هشتاد و یک هجریه مطابق سال
هیجدهم از جلوس همایون مراجعت از راه کلاردشت
و ورود بقصر سلطنت اباد در هشتم جمادی الاولی
سنهٔ هزار و دویست و هشتاد و یک هجریه

مسافرت مملکت مازندران دفعهٔ اولی

حرکت در اواخر ذیقعده سنهٔ هزار و دویست و هشتاد
و دو هجریه مطابق سال نوزدهم از جلوس همایون ورود
بسلطنت اباد بیست و هشتم محرم سنهٔ هزار و دویست
و هشتاد و سه

سفر اول خراسان

حرکت در یازدهم شهر ذیحجة الحرام سنهٔ هزار و دویست

...سنه دو سه هجریه مطابق سال بیستم از جلوس همایون وورود بسلطنت آباد یکشنبه بیست و دوم جمادی الاولی از سال مسطور

سفر قم و شکارگاه مسیله

حرکت در چهارم شوال سنه هزار و دویست و هشتاد و چهار مطابق سال بیست و یکم از جلوس همایون وورود بیست و دوم شوال مسطور

مسافرت مملکت گیلان

حرکت در یکشنبه بیستم شوال سنه هزار و دویست و هشتاد و شش هجریه مطابق سال بیست و سیم از جلوس همایون وورود دار الخلافه طهران در پانزدهم شهر ذیحجه از سال مسطور

مسافرت عتبات عالیات

عرش درجات ائمه عراق سلام الله علیهم اجمعین و این اولین مسافرتیست که پادشاه ایران شخصاً با سیم سلم وصورت صلح قدم از خاک خود بخارج گذاشته است حرکت در بیستم شهر جمادی الثانیه سنه هزار و دویست و هشتاد و هفت هجریه مطابق سال بیست و چهارم از جلوس همایون وورود دار الخلافه سه شنبه غره ذیحجه از سال مسطور میرزا اسمعیل تفرشی دبیر تخلص در این تاریخ گفته است که

موکب ناصر دین شه چو رشید باز آمد
از طواف عتبات و سفر آن صفحات
زد بتاریخ همایونش رقم کلک دبیر

باز آمد شه آزاده بگاه از عتبات

سفر سیاحت سواحل بحر خزر تارة بعد اخری

در سنه هزار و دویست و هشتاد و نه هجریه مطابق سال بیست و ششم از جلوس همایون

مسافرت اول فرنگستان

نهضت از دار الخلافه شنبه بیست و یکم صفر سنه هزار و دویست و نود هجریه مطابق سال بیست و هفتم از جلوس همایون وورود بدار الخلافه در سلخ رجب سنه مسطوره میرزا اسمعیل تفرشی که دبیر تخلص دارد در تاریخ این مسافرت ملاحظه ماه خروج از خاک ایران و یوم جلوس بر تخت سلام عام را نموده و سروده است که

چو یکهزار و دو صد با نود ز هجرت رفت
مه ربیع نخستین شهنشه ایران
ابو المظفر والنصر ناصر الدین شاه
که آفتاب ملوکست و سایهٔ یزدان
بر پنجاه سفر کرد با نشاط و ظفر
بعزم سیر و سیاحت سوی فرنگستان
پس از سیاحت آنجا بعز و فیروزی
بسوی ملک خود آمد بغرهٔ شعبان

سفر ثانی مملکت مازندران

حرکت از آن سنه بیست و چهارم شعبان سنه هزار و دویست و نود و دو هجریه مطابق سال بیست و نهم از جلوس همایون مراجعت بمقر خلافت در شنبه پنجم ذی القعده سنه مسطوره

سفر ثانی فرنگستان

که منتها عن سیر الرتبة بود حرکت در پنجشنبه سلخ ربیع الاول که پانزده روز از نوروز گذشته بود سنه هزار و دویست و نود و پنج هجریه مطابق سال سی و دوم از جلوس همایون مراجعت وورود بانزلی چهارشنبه بیست و پنجم رجب سنه هزار و دویست و نود و پنج هجریه

سفر ثانی خراسان

حرکت روز دوشنبه پنجم شعبان سنه هزار و سیصد هجریه مطابق سال سی و هفتم از جلوس همایون مراجعت وورود بدار الخلافه طهران روز پنجشنبه هشتم ذیحجه هزار و سیصد

سفر گیلان

که نافرین بیشتر امتداد نیافت حرکت از طهران بیست روز بعید نوروز مانده سنه هزار و سیصد و چهار هجریه

مسافرت قم

حرکت از دار الخلافه در دوشنبه نوزدهم رجب ۱۳۰۵ مراجعت بمستقر سلطنت عظمی در سه شنبه چهارم شعبان همان سال

کلیه

بندگان همایون در ایام گرمی هوا هر ساله دو ماه بییلاقات مازندران تشریف فرما میشوند و گاهی امتداد سفر را تا ساحل بحر خزر میرسانند

باب دهم

در شرح اسامی علماء و فضلاء و ائمه دین و فحول مجتهدین واجلهٔ متکلمین و حکماء متألهین و عرفاء مرتاضین و صنادید ادباء و معربین و اساتید اطباء و معالجین و کبراء شعراء و مترسلین و اعاظم وعاظ و مذکرین و افراد کتاب و خطاطین که از اهالی ایران زمین در این سنین اربعین ظهور کرده اند و مشهور گردیده اند و اسامی گرامی ایشان حین تالیف این کتاب مستطاب در نظر همی بود و مقام خویشتن را وا نمودند زانکه تعهد استقصاء تام و استقراء عام میکنیم و در این باب ترتیبی که از درجات و مراتب کشف نماید اصلا ملحوظ نشده بلکه اسامی را بر سبیل فهرست متوالیاً ثبت همی کردیم بدون رعایت تاخیر و تقدیم پس در تعداد اسامی این سلسلهٔ بزرگوار زینهار نه هیچ تقدم را دلیل تقدیم بدانند و نه هیچ تعقب را از دلایل تاخیر بلی تراجم جماعتی از ارباب فضل و کمال که بخدمت دیوان عزیز اشتغال دارند محض تحرز از وصمت همت بحروف هجی مرتب گردیده اند چون مقصود اصلی فقط ذکر اسامی علماء عظام و اجلهٔ فضلاء این چهل سال شمسی بود باشارتی از تراجم و احوال اکتفا رفت چنانکه خواهر جهارات مستر فی فرقی نیز در باب ذکر علماء و مشایخ از کوندانیزه برگزیده است چرا که حالات و اخبار و ماجریات و آثار هر یک از این دانش وران و هنرمندان را بشرح نگاشتن چند مجلد را مشحون خواهد خواست و چندین کاتب را مشغول خواهد ساخت

کهف الاسلام والمسلمین رئیس الملة والمذهب والدین ابد الله تعالی من المجتهدین وخلیفة خلیفته فی الارضین العلامة ثم الربانی الشیخ محمد حسن الاصفهانی اعلی الله تعالی مقامه واناله اعلی درجات الکرامة

در معرفت جلالت شان و علو مقامش کتاب مستطاب جواهر الکلامش کافی است سالها را بشت بین جمیع

شیعه امامیه روی زمین که هما نا شمار ایشان تا هشتاد کرور میرسد باین بزرگوار انحصار داشت آنگروه سعادت پژوه فتاوی وی را مناط صحت عمل میدانستند و رسائل نجاة العباد راهمی در بغل میداشتند در جلوس میمنت مأنوس اعلیحضرت اقدس صاحبقرانی خلد الله سلطانه از نجف اشرف که محل اقامت و مرکز ترویج او بود محض اداء مراسم تهنیت تاجگذاری و تبریک جلوس بر سریر شهریاری رسول مخصوص بدربار معدلت مدار فرستاد و از جانب کارگزاران دولت علیه در حق فرستادهٔ وی انواع تکریمات و تشریفات بظهور رسید از شاگردان این رئیس عصر و فقیه اعظم گروهی انبوه بدرجهٔ اجتهاد نایل گردیدند میگویند والعهدة علی الراوی که در اجازه دادن و تصدیق اجتهاد فرمودن آن مدافتر که این زمان سیرهٔ بزرگان دین است و غیر مجتهدین هیچ بکار نمی بست و ملکهٔ استنباط احکام و استخراج فروع را تا اکسیر اعظم و حجر مکرم نمی دانست و چون یکی از خاصه کان اصحابش در ناهل کسی برای اجازت نخد شه مینمود از در طیبت و مزاح میفرمود (خلیه یأکل الخبز) حقوق شرعیه و وجوهات فرقهٔ اثنی عشریه سالهای دراز از راههای دور بحضور و فیض ظهور او واصل میشد و از این ره کندیت تلامیذ و ترویج علوم را وسایل حاصل میکردید عدهٔ تکمیل مقامات انعداوند کرامات در محضر فقیه اکبر حجة الحق شیخ جعفر صاحب کشف الغطاء شده است و در نجف یکه از زوات دست قریت شریف مشغول کردیده میگویند قریب هشتاد هزار تومان زر نقد مصروف داشت و مفید نیفتاد و از اجلهٔ مآثرش استاد الکل رئیس اعظم شیخ مرتضی الانصاری اعلی الله مقامه است

که از برامدگان مدرس شریف و پرورد کان محضر مقدس او میباشد و زمانی قبل از رحلتش وی را خلیفهٔ منصوص و نایب مخصوص قرار داد و حاضرین و مجاورین عتبات عالیه از طبقات اهالی الی اعراب حوالی همه را از تعیین شیخ مرتضی رضوان الله علیه مستحضر ساخت لهذا بعد از ارتحالش اختلافی پدید نگردید و مردم بر حسب تصریح وی علامهٔ انصاری را اعلم عصر دانسته تقلید همی کردند و او تیز نایب عام امام علیه السلام همی دانستند و از جملهٔ شرایف آثار این بزرگوار کتاب جواهر الکلام است که فی الحقیقه از مفاخر اسلام است فوت این فقیه اعظم شریعت احترام در سال یکهزار و دویست و شصت و هشت هجری مقارن اوائل این دولت ابد بنیاد بنجف اشرف اتفاق افتاد و در دار الخلافهٔ طهران بلکه در جمیع بلاد ایران بل و غیرها مجالس فاتحه و لوازم ختم تشکیل یافت و در جوار امیر المؤمنین صلوات الله علیه بخاک رفت قدس الله تعالی نفسه و طیب رمسه

شیخ الطایفه استاد الکل حجة الحق رئیس الاسلام حاج شیخ مرتضی انصاری

انار الله برهانه و اناله رضوانه در عداد فحول مشاهیر اسلام بلکه از صنادید رجال عالم است بعلو درجهٔ اجتهاد و کثرت عدهٔ تلامید و بعد صیت تصانیف و غور فکرت عمیق با تسلم مقام زهد و قدس و تقوی و اعراض تام از دنیا و ما فیها تقریبا یگانهٔ قرون وادوار است غالبا آنکه هیچ مجتهد اعلم در عصری از اعصار و مصری از امصار بنوده که عالمی دیگر دعوی رجحان بر وی نکرده و یا غیر واحدی انکار تقدم او ننموده باشد الا این وجود مبارک که

در هیچ مقامی هیچگاه قادحی نداشته و ندارد علم اصول را بالخصوص تأسیسی کرده که از صدر اول تا این عصر نشده بود کتاب مستطابش در اصول که باسم فرائد شهرت گرفته با کتب دیگر که در فقه و غیره دارد بکرات مطبوع افتاده اینک در قلمرو سلطنت تشیع مدار تدریس بمصنفات آن بزرگوار است و اسلوب استدلال در احکام و اجتهاد در فروع بطریقهٔ دقیقهٔ وی است الحق این وجود مسعود مصداق حدیث علماء امتی کانبیاء بنی اسرائیل بود ملت شیعهٔ اثنی عشریه از اهالی مملکت ایران و گروهی انبوه که در هند و بلاد روسیه و بعض از ایالات عثمانیه و چند شهر افغانستان و ترکستان و غیرها هستند هر ساله از بابت اوقاف و زکوات و اخماس و سهم امام و مظالم و امثالها قریب دویست هزار تومان بمحضر اطهر او ایصال میداشتند و او باندازهٔ یکسر موی مقتضیدی نیز در حق خود از آن وجوه تصرف نمی فرمود و همه را در نهایت احتیاط الی دینار اخر بدست ارباب استحقاق میرسانید در جمیع دوران ریاست عام و نیابت امام علیه السلام یکنفر نوکر بیشتر نداشت آن هم مردی متقی از سلک ارباب عمایم بود موسوم بحاج ملا رحمة الله رحمه الله که هم جا بهمین جهت مشهور است الغرض این شخص بزرگوار حقیقة از اعاجیب دهر و نوادر روزگار بود و در علم و عمل و زهد و تقوی و ورع و عبادت و ریاضت نظر از اوائل اولین و آخرین محسوب میگردد استقصاء مراتب و مقامات و تاریخ و ماجریات و اخبار و آثار وی من جمیع الجهات یکمجلد بزرگ و کتابی کلان خواهد شد این دولت مؤبد و سلطنت مخلد را در مقام افتخار اشغال امر دو زگار و

خلاصه از وادارهٔ هزار ان نهد از فرقهای سلفیه و شرف میبخشد از او که رحمانی دو دختر گذاشت و پسر هیچ نداشت ولی قریب هزار فقیه مجتهد بتربیت فرزند روحانی از وی مخلف شد و شمار شاگردانش را در تمام ایام ریاست عظمی و نیابت کبری نمیتوان تعیین کرد و تجدید نمود در سال یکهزار و دویست و هشتاد و یک هجری درگذشت و از فوتش در شهرهای شیعه نشین محشری شد از امصار جامعه الی مدن متوسطه در هر یک چندین مجلس ختم تشکیل یافت مزار شریفش در جوار فایض الانوار امیر المؤمنین صلوات الله علیه مشهور است قدس الله سره و اعلی فی الجنان مقره

حجة الاسلام نایب الامام مجدد الاحکام حاج میرزا محمد حسین شیرازی

امروز در نظر اهل نظر اعلم مجتهدین است کافهٔ مقلدین شیعه فتاوی وی را مناط صحت عمل قرار داده اند باریکی نظر و نازکی فکر او را نظائر میگویند کسی از معاصرین ندارد بحسن خلق و مجاهدت نفس ضرب المثل میباشد زمانی بعد از رحلت شیخ الطایفه استاد الکل حجة الحق مرتضی الانصاری مقام تقدم این بزرگوار ظهور همی رسانید کافهٔ افاضل عراق و مجتهدین آفاق در حق او ببراعت و رجحان اذعان نمودند و بموجبی از نجف اشرف سر من رأی رفته آنجا را دار الهجره قرار داد و در جوار مشهد مبارک عسکریین و سرداب مقدس مجاورت اختیار فرمود و با فاضت و ترویج اشتغال گرفت السید السند الفقیه المؤید جناب میرزا محمد فرزند نامدارش در مزایای صوری و معنوی برید بزرگوارش همی تأسی مینماید و اقتدا

صفرها بد الحاصل علامهٔ مشار الیه در جمیع فنون و فضائل پیشوا یست کامل لهذا اهل تحقیق این بزرگوار را مجدد دین فقیر سر مائهٔ رابع عشر میشناسند مد الله ظلاله علی رؤس المسلمین

حاج مولی علی مجتهد کنی ساکن دار الخلافه

از عظماء علماء اسلام است بعزت نفس و مناعت جانب از ابناء جنس امتیاز داشت اهل دیوان وی را رئیس المجتهدین مینوشتند و حق تعالی این عالم عامل و فقیه کامل را با فرط ثروت و طول عمر و نفاذ امر اختصاص بخشیده بود اکثر علماء و رؤساء طهران بتربیت و ترویج او اعتبار یافتند و بدرج و مقامات رسیدند جمعی از معاصرین در حق وی گستاخی میکردند و بی باکی میورزیدند که او را مالاً و جاهاً غیر کهیر قدرت مزید ترویج شریعت و خدمت ملت بر وجه کامل حاصل است و مع ذالک همی جز جمع اموال و جمع املاک ندارد و لا یخفی که این معنی اگر ثابت شود شبه زلت اوی است و مقام این شد و صفر اجتهاد از اعتراض و انتقاد اعلی است بالجمله عمدهٔ تلامذه او بر شیخ الطائفه صاحب الجواهر بوده و در اصول و فقه و رجال و غیرها تصنیفات فرموده جامع نافعی را که در علم درایه و حدیث پرداخته است بطبع رسید اشتهار و اعتبار این بزرگوار در دین و دولت و ملک و ملت باعلی درجهٔ کمال بود و صیت بزرگی و عظمت شانش از آسمانها بر رفته تنها کرهٔ ارض نیز رفته و همه جا از وی گرفته بود احترام و اکرامی که این پادشاه ایده الله باین عالم عامل و فقیه کامل میفرمود کمتر از مجتهدین را نصیب افتاد الحق وجودش مذهب جعفری را قوت و قوامی بود و شرع شریف را استظهاری و استحکامی فوتش در ماه رادینج شنبه بیست هفتم شهر محرم الحرام سنه یکهزار و سیصد و شش هجری بسن هشتاد و شش بقریب در طهران اتفاق افتاد و از این رو که ثلمهٔ عظیمی در اسلام پدید آمد و در تاریخ ایمنسا عد گفته اند که

> زجنت شد یکی حور ابرون با حلیه و کفنا
> علی در جنة المأوی علی را میهمان دارد

و بعد از اقامهٔ مجالس فاتحه در طهران بلکه در جمیع بلاد ایران روز غرهٔ صفر سال مذکور جنازه اش بجوار حضرت عبد العظیم بن عبد الله الحسنی علیه السّلام با ازدحام عام و احترام تمام حمل افتاد و در مسجد حسینیه بن الحسن مدفون کردید اعلی الله تعالی مقامه

حاج شیخ جعفر شوشتری

مجتهدی جلیل القدر و متفقهی عظیم الشان بود شهرت و ریاستی بزرگ داشت او اخر عمر از موطنش که شهر شوشتر است بعراق عرب رفت و در مشهد مقدس امیر المؤمنین علی علیه السّلام مجاورت گزید و مقارن سال ارتحال بزیارت عتبهٔ رضویه فایز گردید ذهاباً و ایاباً بدار الخلافه ورود فرمود و باذات اقدس شهریاری خلد الله سلطانه ملاقات کرد و بشرف بار زدید همایونی قرین تعظیم و تبجیل گردید و از اهالی طهران در استقبال و مشایعتش ازدحامی فوق المعهود بعمل آمد بالجمله در تقوی و قدس و ورع و زهد او از متأخرین معاصرین کسی دیده و شنیده نشده است مقتلی بطرز بدیع تصنیف نموده که اینک بهمت معتمد السلطان میرزا فضل الله خان نوری مستوفی بطبع رسیده و انتشار گرفته از ائمهٔ عصر و مجتهدین

وقت او کسی که در مسجد سپهسالار که در طهران واقع و بجامع سلطانی موسوم است بنماز جماعت ایستاد این زاهد زمانه و عابد یگانه بود بشر حیکه در روزنامجات دولتی نگاشته ام فوتش در اثناء حل و ترحال بسمت عتبات قدس تمثال در سال هزار و سیصد و سه روی داد طیب الله ثراه

شیخ مشکور مجتهد عرب

مجاور نجف اشرف از اجلهٔ فقهاء اهل البیت علیهم السّلام محسوب است در اوائل دولت ابد مدت بطهران آمده و بحضور مبارک رسیده و گویند بعرض مواعظ و دقائق شرائع همایون از بنیندهٔ حقایق جاری ساخت و در سال هفتم از جلوس ابد مأنوس در حمام دچار حمام گردید رفع الله درجاته ١٢٧٢

حاج سید اسد الله

مجتهد اصفهانی حجة الاسلام بن الحاج سید محمد باقر مجتهد شفتی رشتی حجة الاسلام در فقاهت و اجتهاد و ورع و زهد و تقوی مُسَلَّم مسلمین بود بنظم شعر نیز قدرتی داشت آب فرات را این بزرگوار در نجف اشرف جاری ساخت چنانکه در ضمن آثار عمدهٔ این عهد ابد مهد اشارت شد فوتش در سنه یکهزار و دویست و نود هجری بمرحلهٔ کرند از منازل راه عتبات ائمهٔ عراق عرب علیهم السّلام روی داد

آقا محمد مهدی مجتهد اصفهانی

خلف حاج محمد ابرهیم کرباسی که در فقه اسند کلامی مجلدات بسیار پرداخته و حکیم قاآنی را در مدح وی قصیدهٔ ایست غراء

شیخ عبد الحسین طهرانی

ملقب بشیخ العراقین مجتهدی بسیار فاضل و مقبول عامه نایل بود در دولت عثمانی نیز اعتباری معتدبه داشت و ولات و حکام عراق عرب او را حرمتی عظیم می نهادند بر اکثر تعمیرات و تاسیسات عتبات عالیات از جانب اعلیحضرت اقدس همایونی سمت مواظبت و مراقبت داشت مدرسه و مسجدی که از مال الوصایه امیر نظام اتابک اعظم میرزا تقی خان در طهران ساخته دائر است و با جتماع افاضل طلاب عامر شکر الله مساعیه

آقاخوند ملا آقای مجتهد دربندی

صاحب خزائن و اسرار الشهاده و سعادات ناصری و غیرها اگر در شهرت و اعتبار و نفاذ امر و انتشار صیت و علو قدر تالی حضرت شیخ الکل حجة الاسلام حاج شیخ مرتضی الانصاری قدس الله سره العزیز نمیشد در حشمت و شکوه و مهابت و دلیری میان ابناء سلسلهٔ علمیه امتیازی بیّن داشت از فرق تا به زخمی بر صورت شریفش بود بعد از چندین سال مجاورت مشاهد مقدسهٔ عراق بدار الخلافه آمد و مقدم مکرمش بانواع تشریفات و احترامات پذیرفته شد در ایام عشر اول محرم هر سال بر پای منبر وی ازدحامی عجیب فراهم میکردید و در عاشوراء مخصوصاً از وی عادات دیوساران در جوامع مواج از تعزیه داران بصید و رسید بی اختیار عمامه بر زمین میکوفت و گریبان چاک میزد و بر سر خاک میریخت الغرض در حب اهل البیت علیهم السّلام رتبه رفیع داشت و در تعصب شریعت مقدسه مقامی منیع فوت وی در سال یکهزار و دویست و هشتاد و شش هجری در دار الخلافه طهران اتفاق افتاد

حاج مولی محمد جعفر چالمیدانی

از معتبرین مجتهدین دار الخلافه بود مرحوم حاج سید محمد باقر حجة الاسلام او را بر حسب استدعای مسلمین هند بعضی از علما ان اقلیم فرستاده و او در آن کشور دار ارشاد بداد و مقضی المرام باز گردید پس از سالها در طهران بتاریخ شب دوشنبه بیست و پنجم صفر سال یکهزار و دویست و نود و پنج هجری در گذشت و فرزندان دانشمند بر جای گذاشت مانند شریعتمآب حاج شیخ موسی و فقاهت انتساب شیخ محمد که هر دو از علماء عظام اند و فقهاء فخام

حاج مولی اسد الله مجتهد بروجردی

مشهور بحجة الاسلام که در اواخر حیات دعوی اعلمیت و تقدم بر عموم مجتهدین عصر میفرمود و باب علم را مفتوح میدانست و در فقاهت مشربی مکاشفانه داشت هنگام استدلال و احتجاج بدریای متلاطم مواج شبیه بود افتا اشتهار علم و صیت فقاهت و انتشار زهد و تقدس و تقی او همه دیار شیعه را محیط بود شهر این عالم عظیم الشان شهر بروجرد مرکز تحصیل علوم شرعیه و مجمع افاضل ایران گردید شیخ الطایفه استاد الکل مرتضی الانصاری چندی در ایام تکمیل بمدرس این بزرگوار حاضر شده است و در مجالس عامه در زمان ریاست خویشتن اقوال از وی نقل میکرده و اجماعات منقوله از او را محصل میکرده است علاوه بر جلالت شان و عظمت مقدار این بزرگوار در ملک و ثروت و اموال و مستغلات نیز از معاصرین ابناء سلسله کمتر باوی برابر بودند جماعتی در حق او بصدور خوارق عادات معتقدند عبادت و تقوی و ریاضات شاقه شرعیه اش مشهور است از اولاد ذکورش بعضی بدرجه اجتهاد رسیدند از انجمله اجازه مبسوطه که بخط خود برای سه فرزند دانشمندش فخر الدین محمد و جمال الدین محمد و نور الدین محمد رحمة الله علیهم که از بطن صبیه محقق قمی صاحب القوانین رضی الله عنه بودند نوشته و باجتهاد هر سه تصریح نموده عیناً در دار الخلافه زیارت شد و در دست سبط بزرگوارش شریعتمدار نجم الدین علی اکبر بن جمال الدین محمد است و در اجازه مسطوره مرقوم از مردم معتبر موثق مسموع افتاده که در حق حجة الاسلام مشار الیه رحمة الله علیه از ناحیه مقدسه توقیعی رفیع بصدور و از آن توقیع کرامتی عظیم بظهور رسیده و وی از آثار و تصانیف چیزی بر جا نگذاشت الا تعلیقه قواعد الاحکام شرح احوالش در بسیار جا بنظر رسیده و در ترجمه وی صاحب روضات الجنات را چند خطا افتاده و حاج سید شفیع چاپلقی و حاج سید علی اصغر پسرش و میرزا محمد تنکابنی را اغلاط فاحش روی داده فوت این عالم بزرگ اسلام چنانکه نگارنده در مآثر السلطان از مجلدات مرآت البلدان ضبط نموده سال هشتم از جلوس همایونی است مطابق سنه هزار و دویست و هفتاد و یک از هجرت نبویه قبرش در دار السرور بروجرد مشهدی است مشهور طیب الله ثراه

اقا سید اسمعیل مجتهد بهبهانی

ساکن دار الخلافه طهران از طراز اول فقهاء و ارباب حکم و فتوی معدود بود رساله علمیه اش مطبوع است جمعی تقلید وی میکردند در معاشرات مردم مشربی متوسط داشت و از این جهت احدی بر ابروی طعن و دق نبود فرزندان ان فقیه زمان همه با تقوی و قدس در طلب علم کوشیدند ازایشان میر عماد الدین و سید ناصر الدین علیهما الرحمة در طلوع جوانی و بحبوحه تحصیل آن بنجف اشرف و این بدار الخلافه طهران در

گذشتند و شریعتمدار اقا سید عبد الله در طهران وارث محراب و منبر انجناب است و از فقاهت پدر و نیز بهره لایق دارد و خویشتن را مجتهد میشمارد و نگارنده از شرح احوال اقا سید اسمعیل اعلی الله مقامه الحقی در لغت بهبهان از مرآت البلدان رقم کرده است وفات این بزرگوار در شب ششم صفر سال یکهزار و دویست و نود و پنج هجری بطهران اتفاق افتاد و در تشییع جنازه اش از مسلم و معاهد دو ازدحام عظیمی روی داد خاکش در نجف است رضوان الله علیه

حاج میرزا ابرهیم مجتهد علوی سبزواری

گذشته از مقام علم و علو شان شریعتمداری و جامعیت معقول و منقول سخن جود و همت او در تمام ایران جاری است شرح احوال او را در ترجمه سبزوار از مطلع الشمس آورده ام مد الله ظلاله وانا له الرامالة

سید المجتهد میرزا ابو القاسم حسینی امام جمعه دار الخلافه اعلی الله مقامه

این خانواده در ایران بسیار بزرگ است علم و عمل و فضل و تقوی و قبول عامه و ریاست تامه همچو قت از این سلسله مسلوب نیفتاده بنای علای ایشان میر عبد الواسع خاتون ابادی رضوان الله علیه با مجلسی اول سمت معاصرت بلکه معاشرت داشته و فرزند بزرگوارش میر محمد صالح که فقیهی نحل و دریای علم و فضل بود بمصاهرت علامه مجلسی ثانی نایل شد و باشارت مجلسی علیه الرحمه استبصار را از کتب اربعه شرح کرد و شرح علامه مشار الیه در کافی تکمیل فرمود و کتاب حدائق المقربین که در کشف ارختایق احوال ملئکه و انبیا و ائمه و سفرا و سادات و علماء میباشد از اجله آثار و تصنیفات اوست و خلف بزرگوارش میر محمد حسین سبط علامه مجلسی در فقه و حدیث و تفسیر و حسن خط یگانه زمانه بود بتصنیف بدایع پرداخته و علماء عصر را باجازات نواخته است از جمله اجازه کبیره وی که بشیخ زین الدین خوانساری داده و نام ان را مناقب الفضلاء نهاده از نفایس آثار ان روزگار است و ان اجازه را مقارن محاصره اصفهان در فتنه افغان بقریه خواتون اباد از ناحیه حجم فرموده و از آن سانحه عظمی نیز شرحی موحش در طی سخن درج نموده و این عالم جلیل اول کسی است از این سلاله نبیل که بمنصب رفیع امامت جمعه نایل گردید چرا که مقام عالی علی التوالی بمیرزا محمد تقی الماسی صاحب بهجة الاولیاء خلف میرزا محمد کاظم بن عزیز الله بن محمد تقی المجلسی بن مقصود علی اصفهانی رسیده بود و او خالهزاده این میر کبیر است بیگاه وفات و صایت خویش را با این بزرگوار قرار داد لاجرم امامت جمعه نیز که منصب وی بود با وصی مشار الیه رضوان الله علیه اختصاص گرفت و از آن تاریخ همی در میان اعقاب انجاب دست بدست رفت و خلف و افر الشرف وی میر عبد الباقی امام جمعه نیز از اجله علماء عصر خویش بود و چون زایر العراق عرب رفت اکثر مجتهدین و محدثین عتبات مقدسه از وی اجازه گرفت از انجمله است سید بحر العلوم و منصب جلیل امامت جمعه دار الخلافه از این دودمان کرامت نشان بحسب ارجاع خاقان مغفور بمیر محمد مهدی مبرور تفویض رفت و چون او در گذشت حسب الارث و الاستحقاق با خداوند این عنوان که اوحد آفاق بود انتقال یافت ریاست عظمی و بسط ید و نفاذ امر و رواج حکم او را از ابناء عصر احدی نداشت و تمام عمر عزیز در نشر احکام و قضاء حوایج و حفظ حدود و حراست اسلام گذاشت

درجهٔ اجتهاد و علوّ مقام فقاهت و تفصیل اسانید و اجازات و سایر مراتب علمیّهٔ وی در نامهٔ دانشوران ناصری بشرح مسطور است مضجع مقدّس این بزرگوار در داخلهٔ دار الخلافهٔ ناصره در یکی از بقاع عتیق و جدید حضرت عبد العظیم مزار و مدفن مسلمانان است و مطاف ملائکهٔ آسمان نوّر الله مرقده و شرّف مشهده

میرزا زین العابدین امام جمعهٔ دار الخلافه

از اجلّهٔ علماء طهران است و افتخار بزرگان ملت و دولت ایران فضلی باهر دارد و پایهٔ تقوی ظاهر و در ورع و تقوی و جلالت شان و علوّ مقام نیز از طراز اوّل محسوب میگردد از سیمای شریف و شمایل مبارکش انوار حقگذاری لامع است و آثار بزرگواری ساطع بحسن خلق و ملکات محموده و خصال ستوده قلب مسلم و ذمّی را صید فرموده و در بند بخانهٔ بندگی قید نموده است چون والد جلیلش میرزا ابو القاسم امام جمعهٔ سابق الذکر طاب ثراه در گذشت و چنین خلفی بزرگوار برجا گذاشت مقام امامت جمعه و جماعت و تولیت جامع کبیر سلطانی و سایر شئونات و مراتب حسب الارث و الاستحقاق باین برگزیدهٔ آفاق انتقال یافت و از دیوان عزّ نیز درین خصوص فرمان و تشریف صدور رسید و بداینامر که شخصاً بتحصیل علوم و تکمیل فنون میپرداخت عمّ معظّمش میرزا مرتضی صدر العلماء را نایب خویش ساخت ولی در این تاریخ از بیست و شش سال است که بذاته مباشر وظایف و اعمال این منصب رفیع و متحمّل تکالیف و اعباء این مقام منیع میباشد و در دین و دولت و ملک و ملّت اعتبار فائق و اقتداری خارق بهم رسانیده در بسط ید و نفاذ امر و سماع کلمه و قدرت ترویج و حفظ حدود نالی یدی

بزرگوار است و لذا بعد از فوت حاج ملا علی مجتهد کنی قدّس سرّه امور اوقاف مدرسهٔ فخریه بمقام ریاست عظمی و کیاست کبرای وی موکول افتاد همانا علوّ ذات و شرف عنصر و امتیاز نسب و اصل و فهم و فضل و سایر مزایاء و سجایای این عالم جلیل ذات اقدس شاهنشاه اسلام پناه ایّده الله را ببذل توجّهات و مراحم خارق العاده دعوت نمود تا آنکه وی را بشرف مصاهرت من بین علماء الانام قرین اختصاص فرمود و تاکنون مولوفی چند در باب و کلاد و حفدهٔ صلب مبارک شاهنشاهی نیز از این کتاب مستطاب و نشیم اوج سلطنت عظمی را دو کوکب سعد از سپهر ابهر طالع شده است و بسا کردیده

وانّ غلاماً بین کسری و هاشم
لا فضل من نیطت علیه التمائم

حاج محمد باقر اصفهانی

از مروّجین دین بود و کبراء مجتهدین خلف شیخ محمد تقی صاحب الحاشیه اعلی الله مقامهما ریاست شرعیات اصفهان و مضافات آن در اواخر عمر این عالم جلیل القدر با او اختصاص یافت فوتش در سنهٔ هزار و سی صد و یک هجریه بعتبات عرش درجات ائمّه عراق اتفاق افتاد رحمة الله علیه

آقا جمال الدین مجتهد بروجردی

خلف حاج مولی اسد الله مشهور بحجة الاسلام معا فقاهت و تبحّرش در حدیث و تفسیر و درجهٔ فضل و تتبّعش در جمیع علوم شرعیّه و فنون اسلامیّه مسلّم بود در اواخر احوال بمشهد رضوی مشرّف شد و از آنجا بدار الخلافه آمد و چندین سال بترویج شریعت و ارشاد عباد اشتغال داشت نظیر لسان اورا دد

منبر کمتر نشان داده اند و سرعت قبول عامّه که برای او در طهران افتاد در حق کسی شنیده نشده است فوتش در سنهٔ هزار و سیصد و دوازده هجریه بوقوع پیوست چنانکه در جریدهٔ ایران نیز نگاشته ایم و تمام مناصب و مراتب و روابت وی حسب الارث و الاستحقاق بفرزند دانشمندش شریعتمدار زین الائمه نجم الدین آقا علی اکبر سلّمه الله انتقال یافت و اختصاص گرفت

حاج میرزا محمود بروجردی

از سلسلهٔ طباطبائیّه ابجا است در امر بمعروف و نهی از منکر قلبی قوی داشت و از این جهت چند بار بدربدر کردن مدارا احضار کردید بر منظومهٔ بحر العلوم شرحی بطور مزج بر نگاشته است و درجهٔ فضیلت خود را نموده چی گذاشته رحمة الله علیه

مولی علی قاز پوز آبادی

ساکن دار السعادهٔ زنجان از کملین مجتهدین بود در اصول و فقه کتابهای با تحقیق نگاشته و یادگار گذاشته

میرزا عبد الرحیم مجتهد نهاوندی

ساکن طهران در فقه و اصول از فحول بود و بمدرسهٔ فخریه دار الخلافه تدریس مینمود و بوظیفهٔ این منصب معاش میگذرانید در تقوی و عدالت وی احدی را مجال تأمّل نبود رضوان الله علیه

آقا سید علی قزوینی

از اعاظم مجتهدین و اجلّهٔ حفظهٔ شریعت و دین بود در علم فقه مقام تحقیق او را از معاصرین احدی انکار نداشت ولی در اصول مسلّم تر مینمود غالب اوقات قوانین محقق قمی را عنوان افادت قرار میداد و باین کتاب کریم اعتقادی عظیم داشت هم بر قوانین حاشیه نگاشته که بطبع رسیده است و بر معالم الاصول نیز تعلیقهٔ مبسوطه پرداخته بزهد و تقوی و قدس او کمتر کسی دیده شده و این علامهٔ عهد و زاهد عصر همشیره زاده حاج سید رضی الدین مجتهد قزوینی است رضوان الله علیهما

حاج آقا محمد مجتهد نجم آبادی

فقیهی فاضل و الحق عالمی عامل بود و در کمال دیانت و دیانت بقضاء دار الخلافه و فصل خصومات اشتغال داشت و در جمیع دوران اشتهار و روزگار اعتبارش که بحکومت شرعیّه گذشت احدی او را مورد قدح نتوانست ساختن حتی اشخاص محکوم علیهم خلف الصدق او حاج میرزا حسین اینک بجای پدر بزرگوار در مسجد میرزا عبد الکریم که در محلّهٔ سنگلج افتاده امامت جماعت دارد و نجم آباد از قریهای الکای ساوجبلاغ طهران است

حاج مولی آقای مجتهد خوئینی

فقیهی متبحّر و محدّثی متتبّع و محقّقی متدرّب میباشد و ساکن دار السلطنهٔ قزوین است و در تاریخ تألیف این کتاب ریاست شرعیّهٔ عظمی من جمیع الجهات با او ست و در آن مملکت بر حسب شایستگی و سزاواری قبول عامّه و در حسن بیان و تفهیم دقایق قدرتی تام دارد و در انواع علوم شرعیّه بتصنیفات پرداخته است مدّ الله ایّام ترویجه

حاج مولی محمد اشرفی مجتهد

از مفاخر مذهب جعفری و حجج فرقهٔ حقّه میباشد گروهی از اهالی ایران او را تقلید میکنند این بزرگوار در میان علماء عصر بجمع ما بین شریعت و طریقت اختصاص یافته است نزد و دور و نزدیک هرکس بجان و دل ارادت وی

میبوزند و از فحول رؤساء عصر بیان منبر او را کسی ندارد مدالله تعالی ظلاله

حاج شیخ علی مجتهد مرند

در سال یکهزار و دویست و نود و نه هجری بسکته درگذشت

حاج شیخ محمد رحیم بروجردی

مجاور مشهد مقدس رضوی ریاستی معتد بها در صفحه خراسان دارد زمانی نیز مباشر تولیت آستانه مبارکه بوده تحصیلش در خدمت مرحوم حاج مولی اسدالله بروجردی مشهور بحجة الاسلام و غیره شده

حاج میرزا حبیب الله مجتهد رشتی

از اجلاء تلامیذ مرحوم شیخ مرتضی الانصاری است صیت تبحرش در فقه و اصول ممالک عرب و عجم را فرو گرفته چند سال قبل از این برنیت زیارت مشهد مقدس رضوی بدار الخلافه عبور داد از جانب دولت و ملت تشریفات عظمی در حقش بظهور رسید و هم در جمیع شهرهای بزرگ و مراکز ایالات واقعه در خط عبور وی ذهابا و ایابا محض تعظیم شعائر شریعت کافه طبقات متنوعه شیعه از خواص و عوام بپذیرائی وید رفته او را ازدحام تمام کردند امروز از مجلس تدریس و تحقیق و افاضت او در علم اصول و فقه کافه طلبه مجاورین نجف اشرف منتفع میکردند

حاج آقا محسن عراقی

که جامع مابین منقول و معقول است بریاست و ثروت و مزایای دیگر بر اقران تقدم دارد و از این جهت همواره محسود بوده و خواهد بود

حاج سید محمد باقر مجتهد عراقی

ساکن سلطان آباد از مشایخ و معتبرین علماء بزرگ عصر است و بدرویش نهادی و بی تعینی اشتهار تمام دارد

حاج مولی محمد کاشانی حجة الاسلام

خلف مرحوم حاج مولی احمد نراقی صاحب التصانیف المشهوره است خاندان ایشان در کاشان بسیار بزرگ و محترم میباشد از اولاد حجة الاسلام مذکور بعضی از افاضل زمان محسوب و ببراعت و تقدم بر اقران مسلم هستند فوت حاج مذکور در سنه یکهزار و دویست و نود و هفت هجری بکاشان افتاد

حاج مولی تقی مجتهد برغانی

نزیل دار السلطنه قزوین که بدست فرقه بابیه شهید شد بشرحیکه در تواریخ این دولت نگاشته گشته این بزرگوار و دو برادرش حاج ملا صالح مجتهد و حاج ملا علی هر سه از عظماء علماء دولت قاجاریه اند و حاج ملا صالح بالخصوص از جمله اجله مجتهدین بود تصانیف او در فقه و اخبار بنهایت اشتهار داشت و مدرسه بسیار وسیع در قزوین باتمام استحکام برسه طبقه ساخت و او بعراق عرب مجاور گردید و در گذشت و کتاب عیون الاصول و مجالس المتقین از تصنیفات حاج شهید مقبول کلی ما بین علماء یافته و آثار قلمیه شهید هم نافع و مفید است مرحوم آقا محمد امام جمعه قزوین خلف شهید شهیر بودی و ریاستی داشت و بعد از وی آقا عبدالله برادرش باین منصب جلیل نایل گردید و او در فقاهت و تقوی فادح نداشت و اینک خلف الصدق او میرزا محمد تقی که از فضل و عدل سهمی عظیم و قسطی کلی دارد بجای پدر بزرگوار بامامت جمعه و جماعت قزوین میپردازد سلمه الله تعالی

فاضل اردکانی

نام شریفش مولی حسین است از ائمه علماء عصر و اجله

مجتهدین زمان و مشایخ مروجین شرع و رؤساء مذهب امامیه بود در حائر شریف مجاورت داشت و ریاستی زاید الوصف بهم رسانید اعلیحضرت همایونی را نسبت بوی توجهات مخصوص بود فوتش در عراق عرب سال یکهزار و سیصد و پنج روی داد اعلی الله تعالی درجته

ملا محمد تقی اردکانی

مدرس مدرسه دار الخلافه طهران و از بزرگان مجتهدین و مشایخ اسلام و مسلمین بود در سال یکهزار و دویست و پنجاه و هفت وقتی که غالب علماء ممالک محروسه را حاج میرزا آقاسی صدر اعظم محترما بطهران حرکت میداد او را نیز از یزد آوردند و مدرسه مزبوره را باوی تفویض کردند و در سال یکهزار و دویست و شصت و هفت از سرای فانی برفت دو فرزند هنرمندش آقا محمد تقی و شیخ محمد در طهران میباشند و خود این بزرگوار حشره الله مع الائمة الطاهرین سلام الله علیهم اجمعین عم فاضل اردکانی سابق الذکر شده و آقا محمد مذکور بزهد اغنیا و بعقین مشهور است

شیخ راضی بن شیخ محمد

از اجله ائمه فقهاء و مجتهدین و در طبقه اولی از رؤساء مذهب جعفری بود در نجف اشرف توقف داشت در این دولت علیه بقصد زیارت عتبه رضویه بطهران آمد و احترام و ازدحامی که در تشریف مقدم چنان رئیس اعظم شایسته بود بظهور رسید گروهی از علماء عجم شاگرد این بزرگوارند اعلی الله تعالی درجته

شیخ جواد

از مشاهیر زهاد بود و در سلسله علماء دین و حفظه شریعت و امین او را نیز بشمار می آورند در نجف توطن داشت و در این دولت ابد آیت برنیت زیارت آستان

علی بن موسی سلام الله علیه بمملکت عجم آمد و در عتبات ائمه عراق وفات یافت

حاج سید علی ششتری

عالم عامل و عارف کامل و فقیه فاضل بود بزهد و ریاضات شرعیه و مخالفت نفس مشهور است در جزو رؤساء مذهب از کسانی معدود میگردد که صیت علو مقامش تا هر جا رسیده شیخ الطایفه استاد الکل مرتضی الانصاری او را بر جمیع اصحاب خویش علما و عملا ترجیح میداد بلکه حضرت استاد مذکور را میگویند با وی در مقام ارادت بود نعتهما الله المقام المحمود

میر محمد هاشم مجتهد چهارسوقی اصفهانی

اصلا از خوانسار است و فعلا در اصفهان ریاستی عظمی دارد خاندان ایشان بعلم و عمل مشهور است اسلاف عظامش از دوران صفویه تا کنون بفقاهت و اجتهاد را استوده اند با جازه روایتی این سلسله گروهی از علماء عصر نایل میباشند صحبتش در طهران ادراک کردیده

آقا سید محمد باقر قزوینی

قویمیدانی از بزرگان مجتهدین بود و ریاستی عظمی داشت میر محمد صالح و میر محمد رفیع که هر دو از مجتهدین مسلم زمان صفویه اند از اسلاف او میباشند تلمذ و تکمیل مراتبش در محضر شیخ الفقهاء شیخ محمد حسن نجفی صاحب الجواهر بود و زمانی نیز در معیت حاج سید محمد باقر اصفهانی حجة الاسلام گذرانید و در فقه و اصول و فنون معقول تصنیفات پرداخت و در خط نسخ و شکسته میان علماء کافه نظیر نداشت در سال یکهزار و دویست و هشتاد و شش هجری

چنانکه در تاریخ مآثر السلطان نیز نوشته‌ام بقزوین در گذشت و شصت و پنج سال داشت و از اولادش آقا سید موسی در قزوین ریاست معتنی بها دارد و میرزا ابو القاسم ناظم العلماء قزوینی میباشد و در خط تحریر و حسن محضر و فضائل دیگر وارث مراتب پدر است ابقیهما الله تعالی

شیخ جعفر محمد علی النوری اصلا

الطهرانی موطنا از اجلهٔ مجتهدین و مروجین دین بود از خدمت شیخ اجل فقیه اعظم شیخ محمد حسن صاحب الجواهر درجه علیای فقاهت داشت و بطهران در مسجد حاج سید عزیز الله امامت جماعت میکرد هم بدار الخلافه در گذشت و بحجرهٔ که بر یمین شخص وارد صحن صندوق علیها الرحمه مقابل حجرهٔ مزار آقا محمد مهدی نواب است مدفون گردید و آن دو حجره بطرفین درب صحن مزبور از سمت داخل واقع شده است و برادرزادهٔ او در طهران از اتقیا و اخیا بشمار می‌اید

اقا میر سید محمد شهشهانی اصفهانی

مجتهدی مشهور و مدرسی معتبر بود و احیانا ادعوی تقدم بر معاصرین میفرمود بر قوانین و ریاض تعلیقاتی نوشته و تصنیفات دیگر نیز بیادگار گذاشته

حاج محمد جعفر ابادهٔ فارسی

از فحول مجتهدین طریقهٔ جعفریه و مشاهیر مروجین شریعت محمدیه است عظماء علماء در حضرت وی خویشتن را خورد میشمردند و بزرگان دین و دنیا نام مبارکش بعظمت نام میبردند در علو درجهٔ فقاهت و سمو مقام زهد و عبادت همهٔ معاصرین بروی غبطه میوردند در ادبیات و متن اللغة و علم رجال و درایه نیز کم نظیر بود رفع الله تعالی مقامه و حشره مع المحقق و العلامه

ملا علینقی خیارجی

از مشاهیر مجتهدین قزوین بود و خیارج از قرای خالصه انجاست میباشد مشار الیه در اصول و فقه پیوسته تدریس میکرد و غالبا خود در شهر قزوین شریعت را ترویج مینمود اعلی الله مقامه

ملا زین العابدین کلپایکانی

مجتهدی محل و مرجع جمیع اهل فضل بود و در جنب فقاهت و علو درجهٔ اجتهاد وی کلیهٔ افاضل این دوران و مجتهدین دیار ایران خود را خورد میشمردند بعضی از علماء او را در دوازده فن صاحب رای و مقام اجتهاد میدانند و گروهی در حق این بزرگوار بمکاشفه و خوارق عادت معتقدند فی الواقع دایرهٔ تحریر در این رساله از اداء تکلیف ترجمهٔ این فقیه اعظم بسیار تنگست عباراتی نداریم که هم حق مقام این گونه بزرگان با آن بپردازیم و هم از شرط اختصار تخلف نورزیم تاریخ فوت آن بعلامه اعلی الله مقامه چنانکه در مآثر السلطان نیز نوشته‌ام یکهزار و دویست و هشتاد و نه است بسن هشتاد تقریبا

شیخ صالح ششتری

فقیهی جلیل القدر و مجتهدی عظیم الشأنست در مملکت خوزستان و انحوالی مرجع ملتی و رئیس دینی امروز همین بزرگوار میباشد زمانی که نگارنده نایب الایالهٔ عربستان بود از جانب مرحوم ضیاء الملک حاج علیخان اعتماد السلطنه والد مؤلف غفر الله له صحبت این فاضل فرزانه و عالم یگانه را مکرر دریافته است طال الله بقائه

حاج ملا هادی سبزواری

صاحب عنوان حاجی ... در ۱۲۶۳

فیلسوف اعظم دوران و حکیم علی الاطلاق در تمام ایران این بزرگوار بود وی در دوران این پادشاه چنانست که ملا صدرای شیرازی در عهد شاه عباس کبیر هر حکیم متاله و عارف متصوف و مرتاض متشرع که در عصر ما هست اغلب اینشان باستان اوست در این مائه گذشته حکمت و معقول را اینمرد بهبا سطور تا سیس کرد که شیخ مرتضی فقه و اصول را مردم از وی کرامات چند نقل میکنند در سفر اول موکب همایونی بخراسان در سبزوار با اینشهریار مرحمت شعار ملاقاتی حکیمانه کرد در دیباچهٔ حکم الاسرار و در بعضی اشعار بسیرت ملوکانهٔ این پادشاه قدس نهاد اظهار اعتقاد نموده و او را بعدالت و رأفت و انواع ملکات ملکوتیه ستوده است تصنیفات بسیار دارد که بعضی مکرر بطبع رسیده تفصیل زندگانی شخصی او را در سفر ثانی موکب منصور بخراسان خود بلا واسطه از دو پسر دانشورش آقا محمد اسمعیل و اقا عبد القیوم سلمهما الله و از عیال کرمانیه اش که در وراء پرده نشسته بود و تقریر مینمود بشرح شنیدم و در ترجمهٔ سبزوار از مجلد ثالث مطلع الشمس کنجانیده‌ام در اشعار اسرار تخلص میکرد مولی کاظم سبزواری متخلص بسر در تاریخ فوت استادش اسرار گفته اسرار چو از جهان بدر شد از فرش بعرش ناله بر شد تاریخ وفاتش ار بپرسند گویم که نمرد زنده‌تر شد (۱۲۸۹) تاریخ ولادتش غریب است (۱۲۱۲) و مدت عمرش حکیم (۷۸)

مولی محمد سبزواری

خلف مرحوم حاج ملا هادی مذکور است حکیمی فرزانه بوده و پیش از پدر وفات نموده تربتش خود در بقعهٔ آن بزرگوار خارج صندوق از سمت جنوب است و آن بقعه و صحن را بر تربت طیب حاج مذکور اسکنه الله اعالی الفصور مرحوم میرزا یوسف اشتیانی صدر اعظم برپا ساخته خدایش ثواب جزیل و اجر جمیل دهاد

حاج محمد کریمخان کرمانی

از کبراء علماء عصر معدود بود و در جمیع فنون عقلیه و نقلیه دعوی استادی مینمود از جماعت شیخیه بعد از سید کاظم رشتی گروهی بروی گرویدند و او را رکن چهارم از ارکان اصول عقاید خویش کرفتند سید علی محمد باب علیه اللعنة و العذاب در تلفیقات مضحکهٔ خود که نامش بیان گذارده و سفاهت خویشتن را برهان قرار داده این دانشمند فرزانه را فرعون خوانده است که در شانش گفته (ان الکریم کان فی الکرمان کریما) زمانی که این عالم جلیل بطهران امد بحکم اعلیحضرت همایونی رسالهٔ در رد باب نگاشت که این اوقات بطبع رسید و ارشاد العوام از تصنیفات وی در بمبئی و غیرها مکرر مطبوع افتاد و هکذا فصل الخطاب در علم حدیث الحاصل در غالب فنون کتابها ساخته است و رسائل پرداخته تخمه این دانشور بزرگ از ایل قاجار است من قبائل الترک و مردم در حق وی بر طرفی افراط و تفریط میروند در سال یک هزار و دویست و هشتاد و هشت بملک کرمان در گذشت

حاج محمد رحیمخان کرمانی

فرزند دانشمند حاج محمد کریمخان مذکور است و از چند سال است که مقیم دار الخلافه گردیده در فقه و حدیث و تفسیر و تاریخ و تاویل و تطبیق ما بین ظاهر و باطن و جمع ما بین معقول و مسموع و علمی اصول و فروع مثنا مشاهیر فرقهٔ شیخیه منفرد است بیان منبر او را نیز از این جماعت احدی ندارد با نگارنده اختصاصی بزرگانه میورزد حسن محاضره و لطف محاوره وی را از هیچکس

ندیده‌ام متع الله الاحباب بطول بقائه

آقا سید حسین ترک کوهکمری

علامه اقران و محقق دوران بود در میان تلامذه بزرگ شیخ الطایفه مرتضی الانصاری عدیل حجة الاسلام میرزای شیرازی دام ظله العالی بود بعد از فوت شیخ مشار الیه مجلس تدریس او در نجف بسیار اعتبار هم رسانید و در اصول و فقه اسلوبی سلیس و مشیی با اقتصاد داشت بهمین جهت شمار شاگردان وی از سایر معاصرین بیشتر است در سفر اعلیحضرت همایونی بعتبات ائمه عراق علیهم السلام عضو مرحمت ظهور شاهانه رسید و انواع تلطفات خاصه بدید فوتش در سال یکهزار و دویست و نود و نه از هجرت در عراق عرب اتفاق افتاد اعلی الله تعالی فی الجنان مقامه

حاج ملا علی مجتهد طهرانی

مشهور بحاج میرزا خلیلی از آیات الهیه و از براهین قاطعه طریقه جعفریه بود در فقاهت و اجتهاد مقامی بس بلند داشت حتی حاج ملا هادی مدرس طهرانی که از اجله محققین محسوب میگردید بعد از فوت شیخ الفقهاء استاد الکل حاج شیخ مرتضی خواص دین را باعلمیت او ارشاد مینمود و در پایه زهد و تقوی وی احدی طمع بستن نمی توانست دودمان حاج میرزا خلیل طبیب طهرانی که از اوتاد عصر بود بجلالت مسلم است اولاد و احفاد اش جمله بعلم و فضل موصوف و بزهد و تقوی معروف میباشند از صاحب این عنوان کرامات ظاهره و منامات باهره اشتهار دارد و سطری از علو قدر و رفعت رتبه این بزرگوار در کتب حافظ العصر ظهیر الشیعه العالم الربانی الحاج میرزا حسین الطبرسی النوری بنظر رسیده است اعلی الله فی الجنان مقامه

میرزا محمد صالح عرب

مشهور بداماد پیر آقا سید حسن است اکبر داماد سید علامه آصاحب الریاض بوده در حفظ حدود و حمای حقیقت غیرتی شدید داشت از این جهت فتنه در شهر کربلا برپا کرد که جماعت کثیر در آن واقعه بقتل رسید و خود مشار الیه را اسیر ابدار السعاده قسطنطنیه بردند و باقدام امناء این دولت مقارن سنین اوایل جلوس همایونی از آنجا بطهران آوردند با مقام فقاهت و مزید جلالت خلقی سخت خشن داشت و هنگام غضب اصلا خویشتن را متمالک نبود بتلاوت قرآن مواظبتی فوق العاده از او مشهود میشد و در احترام کلام الهی اهتمامی غیر متناهی میفرمود و هیچ وقت قرآن را در حال قرائت و غیرها بر زمین نمی گذارد بر ریاض حدیث حاشیه نوشته مسماة بزهر الریاض و بر روضه شهید نیز حاشیه داشت و میفرمود اگر نام روضه الصفا نبود اینحاشیه را ابن صفا الروضه می نامیدم و نیز در اصول کتابی ساخته مترجم بمهذب اولاد ذکور از او نماند و از بناتش یکی در خانه شریعتمدار آقا سید عبد الله خلف الصدق آقا سید اسمعیل بهبهانی علیه الرحمه است فوت این بزرگوار در سال یکهزار و سیصد و سه هجری بدار الخلافه ناصره روی داد و کالبد شریفش بعتبات ائمه عراق حمل افتاد میرزا احمد علی محمد آبادی در واقعه وی گفته که سال فوتش را از تاریخ یکی افسرده گفت صدر جنت جایگاه صالح داماد شد

حاج سید شفیع جابلقی

از مشاهیر شاگردهای شریف العلمای مازندرانی است و اصول کربلائیه را در کتاب قواعدش مانند ضوابط بسلک تحریر کشیده و خدمت علامة العصر حاجی محمد جعفر آباده فارسی نیز برای تحصیل و تکمیل رسیده و در اجازه کبرای مطبوعه طهران تراجم جمعی کثیر از علماء متاخرین

از عهد صاحب لؤلؤة البحرین را بر وجه اشارت وارد کرده است گروهی از مجتهدین عصر در اصول شاگردی او را کرده اند در علم حدیث و تصحیح اسناد و معرفت احوال الرواة و فن شریف درایه بین الاقران بر همه مقدم بود و جمله اسکم اشتغالش بتدریس و ترویج در خطه بروجرد از بلاد لرستان کوچک بود

آقا شیخ علی مجتهد شریعتمدار

استرابادی الاصل طهرانی المسکن از افاضل فقهاء دار الخلافه است در وثاقت و تقوی و حسن خلق و اطلاعات متنوعه و تتبعات متلونه مسلم این شهر میباشد در رجال تألیفی نافع دارد و بر حسب مشیت شاهانه جامع ناصری را که بر اسلوب جامع عباسی است بمراقبت خاص مرحوم میرزا سعید خان بنام همایونی برنگاشته زاد الله توفیقه

حاج شیخ هادی نجم آبادی

امروز از مجتهدین مسلم دار الخلافه و مرجع حکومات شرعیه است و در جرگه مجتهدین عصر بروش بهادی و بی تکلفی امتیازی مخصوص دارد و قدر زهد و ورع بسیار کم عدیل است و با علماء هر مذهب و هر آیین امتحان دوست میدارد و بی محابا بکافه دانشوران فرق دنیا و رؤسای دینی هر ملت مجالست میفرماید و بنجان متعدد از فضلاء وقت غذا ابتیهی از او در فقه و اصول و حدیث و تفسیر و رجال و مقالات و غیرها من العلوم والمعارف والاطلاعات از منفردین متبحرین معدود میگردد

ملا فتحعلی سلطان آبادی

عالم عامل و فقیه فاضل و عارف کامل است مردم در علو درجه ورع و تقوی و زهد باو مثل میزنند اصلا از عراق ایران میباشد ولی فعلا در سر من رای ملتزم محضر سرکار حجة الحق سید الطایفه حاج میرزا محمد حسن شیرازی دام ظله الممدود است و امامت جماعت را باوی واگذارده اند اکابر علماء مجاورین و غیرهم که خود هریک با چندین هزار معتقد و مرید است نسبت باخوند ملا فتح علی مذکور در مقام خلوص و ارادت هستند و از وی بعضی مشاهده کرامات مدعی میباشند فقیه اجل حافظ عصر حاج میرزا حسین نوری طبرسی در دار السلام و کلمه طیبه از وی بکرات نام برده و خویشتن را نسبت باوی از معتقدین و مریدین شمرده و کفی بذلک حجة

حاج میرزا ابو القاسم موسوی

مجتهد زنجان از رؤساء بزرگ مذهب جعفری بود و در فتنه بابیه زنجان زحمات تحمل کرد و بدین و دولت خدمات نمود در فقه و اصول و عدد و حدیث و غیر ذلک کتابهای سودمند ساخته همانا بدار السعاده زنجان از چندین قرن تا این زمان احدی مقام ریاست و نفاذ امر و بسط ید او را بهم نرسانیده سه فرزند داشت نمدش حاج میرزا ابو طالب مجتهد و حاج میرزا ابو المکارم و حاج میرزا ابو عبد الله هر سه شهرت تامه و ریاست عامه دارند و مسند شرعیات امرحوم در زنجان الیوم با شریعتمدار قدوة العلماء العظام حاج میرزا ابو المکارم مذکور است سلمه الله

حاج میرزا ابو طالب مجتهد

از آقا سید حسین ترک کوهکمری اعلی الله مقامه مجاز است و زیاده بر مقام فقاهت و اجتهاد در فنون عصر جدید نیز ید طولی دارد و باینده مؤلف این کتاب از سالها است که در مقام یکجهتی و دوستداری میباشد ایده الله تعالی

حاج میرزا محمد باقر مجتهد

امام جمعهٔ تبریز و رئیس اعظم اذربایجان بود و مذهب حق جعفری را حراستی مردانه مینمود مقام فقاهت و اجتهاد این بزرگوار مسلم جمیع مسلمین است خاندان ایشان بر اذربایجان بیت علم و عزت و فضل و ریاست میباشد دولت را همواره باحوال رجال این دوده توجهات مخصوص بوده فوت این فقیه نبیه در طهران اتفاق افتاد بسال یک هزار و دویست و هشتاد و شش هجری

حاج میرزا محسن مجتهد اردبیلی

از افاخم علماء اذربایجان بود و در فقاهت و فضایل دیگر مقامی رفیع داشت و از حیث ریاست نیز هیچ کس وقعی نمی نهاد و تردیدی وافر میرسانید

اقا سید صادق طباطبائی

از عظماء رؤساء دین و اجلهٔ فقهاء و مجتهدین بود در طهران می نشست بمقام بزرگواری و بسط ید و نفاذ حکم و قبول عامهٔ که او داشت کمتر کسی رسیده است عمدهٔ تلمذ وی در اصول بر شیخ محمد حسین صاحب فصول بود و بر آن کتاب نیز تعلیقات پرداخته و احیانا شعری نیز میساخت الحق در حفظ حمای شریعت از هیچ دقیقه نمی گذشت و در این باب اقدام و اهتمام او را دیگری نداشت ولی جمعی از شیاطین بر در محکمهٔ وی گرد امده بودند از مترافعین رشوه میستدند و بانواع وساوس و لطایف در سایر در استحکام احکام آن رئیس اسلام رخنه می افکندند اولاد مشار الیه بسیار و همه قرین عزت و اعتبارند علی الخصوص شریعتمدار اقا سید محمد رضا که وارث مسجد و محراب جناب کردید فوتش در ۱ ربیع الثانی سنهٔ ۱۳ اتفاق افتاد مزارش بر ظاهر قصبهٔ حضرت عبد العظیم از سمت شمال است مرحوم میرزا یوسف اشتیانی صدر اعظم بر سر آن تربت طیبه قبهٔ عالی افراخته و صحنی مشتمل بر حجرات ساخته است طاب الله ثراه و حشره مع من کان یتولاه

اقا سید جعفر طباطبائی

پسر نامور اقا سید صادق مذکور بود و در فقاهت و فضایل دیگر مقامی سامی داشت و در حیوة والد ماجدش بجوانی درگذشت در مجمع الفصحا اشعاری از او ذکر شده رحمة الله علیه

حاج شیخ زین العابدین مازندرانی

مجاور حایر شریف امروز بعلو مقام فقاهت بسیار کم نظیر است کروهی عظیم از شیعهٔ عراق و ایران و هندوستان او را تقلید می کنند فتاوی وی غالبا قرین سهولت است فرزندان این رئیس اعظم و فقیه افخم را نیز شنیده ایم که از اجلهٔ علماء می باشند و جلهٔ فقهاء

سعید العلماء مازندرانی

از افاضل مجتهدین بود و ریاستی معتد بها داشت و بعضی از اهل تحقیق او را با شیخ الطایفه استاد الکل مرتضی الانصاری هم سنگ میگرفتند این بزرگوار بملاحت منطق و فصاحت بیان یکانهٔ روزگار بنظر می امد اعلیحضرت اقدس همایون را نسبت بوی اقبالی عظیم و توجهی عن الصمیم بود اعلی الله مقامه

حاج مولی هادی مدرس طهرانی

محققی جلیل القدر و مجتهدی عظیم الشان بود کافهٔ افاضل دار الخلافه بروی تلمذ میکردند غالبا فصول را در علم اصول عنوان قرار می داد و ریاضتها در فن فقه و در عصر این بزرگوار تحصیل علوم شرعیه در طهران بر وجه اکمل ممکن بود و بعد از وی آن رونق نماند و

آن رواج برفت و اشتهارش بمدرس از آن بود که در اواسط عمر مدتی در مدرسهٔ حاج محمد حسینخان مروزی فخر الدوله تدریس میفرمود وی در سنهٔ ۱۲۹۵ رحلت نمود اعلی الله مقامه

حاج مولی رفیع گیلانی

مشهور بشریعتمدار از مشایخ علماء و معمرین مجتهدین بود اشتهار و اعتباری زاید الوصف داشت بثروت و مکنت وی در مملکت گیلان کمتر کسی میرسید بعضی از آثار بزرگوار بیادگار گذاشته از قبیل پل سیاه رود و راه جهنم دره و پل منجیل و تاریخ ولادتش تاریخ است و همکذا خیرات که سال فوت شاه شهید اقا محمد خان قاجار بوده باشد خدمت شریف العلماء تحصیل اصول کرد و زمانی هم تتلمذ فامقیم محضر حجة الاسلام حاج سید محمد باقر رشتی اصفهانی بوده در فقه و اصول و رجال تصنیفات فرموده و چهل سال تقریبا بترویج شرع و ریاست عامه و مطاعیت تامه گذرانید تا در سال یکهزار و دویست و نود و دو هم شهر رشت درگذشت این مصراع تاریخ فوت اوست همنشین با محمد عربی است اولاد چند از وی مخلف گردید از آن جمله است اقای حاج محمد ابرهیم معروف بحاج مجتهد که در گیلان اعتبار و اشتهاری بکمال دارد و دیگر افتخار العلماء العظام حاج میرزا محمد مهدی بحر العلوم سلمه الله که در عداد اجلهٔ فضلاء عصر معدود می گردد و نزد کافهٔ رؤسا ملت و امناء دولت معزز و معظم است

میرزا محمد حسن اشتیانی سلمه الله

در تاریخ جمع این تالیف از رؤساء بزرگ دار الخلافه است تحصیل و تکمیل وی در خدمت استاد الکل شیخ الطایفه حجة الحق شیخ مرتضی شوشتری انصاری رضوان الله علیه شده از وقتی که این بزرگوار بطهران امده است تکمیل اصول الفقه را بر سبک جدید وسیلهٔ عظمی پدید شده بعد از مرحوم حاج ملا هادی عمدهٔ تلمذ طلاب و مستعدین در دار الخلافه بر این دانشور یکانه است و سالها میکذرد که زحمات حکومات شرعیه کلیه نیز بر عهدهٔ وی قرار گرفته ادام الله ایام افاضاته

شیخ فضل الله نوری

افضل و اکمل تلامذهٔ سرکار حجة الاسلام حاج میرزا محمد حسن شیرازی مد ظله العالی اوست و در فقه و اصول و حدیث و رجال و انواع فضایل دیگر امتیازی بین دارد اهالی دار الخلافه را با این بزرگوار اعتقادی است راسخ مجلس درس و افادت و افاضتش امروز مجمعی عام و بوجود کافهٔ مستعدین مدارس طهران دائر می باشد از شرایف آثار قلمیهٔ وی صحیفهٔ قائمیه است اطال الله تعالی ایام افاداته الحقه

حاج سید ابو تراب

از اجلهٔ مجتهدین قزوین بود و محکمهٔ عامره داشت

حاج ملا فتح الله شاردی (لاهاردی)

از جملهٔ بزرگان فقهاء ایران و مسلمین مجتهدین دار السلطنهٔ قزوین بود شرح لمعه را غالبا درس فقه قرار میداد اهالی قزوین عقیدتی خالص باوی میورزیدند و مسجد او در اینوقت بشریعتماب ملا هادی که همشیره زادهٔ اوست تعلق دارد

شیخ محمد طاهر دزفولی

متفقهیست اصولی در ایالت خوزستان ریاستی عامه و شهرتی تامه دارد صیت فقاهت و فضیلت زهد و تقوی و ورع و قدس وی تا بهر جای رسیده است و

از ایران تا بر بلاد اسلام کشید زمانی که بنده نگارنده از جانب پدر نایب الایاله عربستان بود فیض محضر و فوز زیارت این عالم جلیل القدر عظیم الشان را بکرات ادراک نمود

اخوند ملا محمد ایروانی اصلا

نجفی جوارا از جمله رؤسا مجتهدین درجه نخستین بود در معقول و منقول و فروع و اصول او را استادی اعظم و محققی مفخم میدانند شهرتش ممالک اسلامیه روس و ایران و عثمانی و هند همه را فرو گرفته است و بجلالت شان و عظمت رتبه و علو مقام و رفعت مقدار بسیار کم نظیر بود و در اکثر علوم مانند فقه و اصول و رجال و فنون عقلانیه از صنادید اساتید معدود میگردید چون ایروان قدیما از ایران است نام او را نیز در این فهرست ایراد نمودیم و بشأن و یمن و برکت و جلالت این کتاب مستطاب فزودیم مولی علی اصغر ایروانی برادر آن عالم ربانی در سلک وعاظ و محدثین از طراز اول معدود بوده هم بشرف مجاورت عتبات متعالیات استسعاد داشت در یکهزار و سیصد و اجتماعین حرم ... دار الهجره وفات یافته

اقا محمود بن اقا محمد علی بن الوحید اقا محمد باقر رضوان الله علیهم اجمعین

سلسله ایشان در میان علماء ایران بجلالت عظمی ممتاز است از عهد مجلسی اول که بنای اعلای امتیاز ایشان میباشد الی زمان وحید بهبهانی که ابا جد بزرگوار این خاندان عظیم الشان است و از انوقت تا کنون همه فقاهت و فضل تام و ریاست و قبول عام در میان ایشان مستمر و مستدام بوده و هست

اذا مر قوم منا ذری حد ثابه

تحمط فینا ناب اخر مقوم

اقا محمود در طهران رئیسی بزرگ بود و بتصوف و عالم درویشان و سودا و سر ایشان اقبالی عظیم داشت بر خلاف سیره پدر بزرگوارش که دوده صوفیان بر انداخت و بعضی را در اب غرق ساخت از اثار قلمیه انعالم عارف شرح دعای سمات است فوت وی در سال یکهزار و دویست و هفتاد و یک هجری بقریه دز آشیب شمیران اتفاق افتاد قدس الله سره

اقا سید رضی الدین

مجتهد قزوینی خال مفضال اقا سید علی صاحب تعلیقه معالم و حاشیه قوانین بود و در قزوین و متعلقاتش ریاستی بزرگ و مجلس فقه خارجی بمثابه رؤسا عراق عرب مشحون بکروهی بسیار از مستعدین علماء عجم داشت جلالت قدر و عظمت شأن ان بزرگوار در این کوته اختصارات نمیگنجد قدس الله سره

اقا سید علی مجتهد بحر العلوم

خلف الصدق اقا سید رضا بن السید بحر العلوم المشهور فی ممالک ایران و الهند و الروم از جمله عظما علماء و کبراء رؤساء بود اگرچه اصلا و اهلا ایرانی میباشد اما کلیه بیت بحر العلومی در عراق عرب و غالبا در نجف مینشینند سید مشار الیه ریاستی عظمی داشت و وجه معلوم که همه ساله از هندبرای محصلین اثنی عشریه بعراق عرب می اید چون حضرت شیخ الطائفه حجة الحق مرتضی الانصاری بموجبی مستور تسلط وی بپذیرفت و سالها بدست این بزرگوار میرسید دودمان ایشان در تمام ممالک شیعه امامیه از بیوتات محترمه مقدسه است فقاهت و

اجتهاد و تقوی و فضایل و مزایای دیگر هیچگاه از این دوده مفارقت ننموده و اینکرامتی است حقیقة سید بحر العلوم بزرگ را انار الله تعالی برهانه

شیخ محمد مهدی بن الشیخ علی

بن الشیخ الاکبر فقیه اهل البیت ع جعفر قدس و پدر بزرگوار و هم و عم اکرمش موسی بن جعفر و حسن بن جعفر که بعنوانی مخصوص نیز مذکور افتاده از مجتهدین و حفاظ احکام شریعت و دین بوده اند و مشهور است که شیخ فقیه اکبر کاشف الغطاء عن کل ما خفی واستتر در تحت میزاب در حق اعقاب و ذریه اجتهاد خواسته و تا این دعا بر ایشان نتیجه آن بوده است

ملا زین العابدین مجتهد بروجردی

از شاگردهای مشهور ملا علی مجتهد بروجرد است و در خطه مسطوره بقضاء و منکریات شرعیه و مباشرت امور حسبیه اشتغال داشت

ملا میرزا محمد اندرمانی طهرانی

از درجه نخستین مجتهدین بود و ببسط ید و نفاذ امر و قبول کلمه امتیازی بین داشت و از این جهة مدرسه فخریه طهران مدتها بدست وی بود الحق مشار الیه اعلم الله برضوانه علیه در ترویج شرع و اغاثه ملهوفین و قضاء حاجات مسلمانان و فصل خصومات از روی قوانین اسلام و موازین مذهب حق بعمر خود کوتاهی نکرد و غالبا بر کافه علماء دار الخلافه ریاست تقدم داشت نور الله مرقده و اند دمان قرابتی ایشان اندی

حاج ملا رضا استرابادی

مشهور بشهید رئیس اعظم استراباد و گرگان مجتهد بزرگ سرحد ترکمان بود و با انجماعت جنگهای ملتی میکرد نا هم بدست انطایفه وحشی شهید شد قدس الله رمسه

اقا میرزا حسین

مجتهد استرابادی

حاج ملا باقر مجتهد یزدی

از عظماء رؤساء مذهب جعفری بود و در سال یکهزار و سیصد و یک هجری رحلت کرد طیب الله ثراه

حاج سید جواد قمی

مجتهدی مسلم و مرجعی مبسوط الید بود و در نهی از منکر و منع اهل فجور قلبی قوی داشت و در حفظ حدود شرعیه هیچ نکته فرو نمی گذاشت مکرر بطهران امد و صحبت شریفش ادراک شد در فقه و اصول و رجال تصنیفات دارد در ماه صفر سال یکهزار و سیصد و سه از هجرت بشهر قم رحلت یافت رفع الله درجته

حاج ملا صادق قمی

مجتهدی فحل بود و از مشایخ بزرگ شیعه بشمار میامد در اخبار و اثار تتبعی کامل و استقرائی شامل داشت از منفردات او انکه چیدن موی ریش را از بیخ بحدیکه شبیه تراشیدن هم باشد منع نمینمود عطر الله تربته

حاج سید جواد مجتهد کرمانی

عالم ربانی و اوحدی بلا ثانی بود در فقه و اصول و فنون معقول از جمله فحول معدود میگردید و برا ملاذ اسلام و کهف انام و حافظ احکام و هرچه از اینگونه بوده باشد گفتن بجا و درخور است اعلیحضرت اقدس همایونی در خطه کرمان اقامت اصحاب اورا

بالخصوص بهر مود نامد رسهٔ انشاء کردند خلد الله سلطانه

اقا میرزا سید علی اکبر مجتهد تفرشی

مقیم دار الخلافهٔ طهران از اجلاء تلامید شیخ الطایفه استاد الکل حجة الحق مرتضی الانصاری بود وچون ان بزرگوار درگذشت وبازار علم کاسد شد وان مصر مکرمت خراب وان نیل افاضت سراب گردید این عالم عامل وفقیه فاضل نیز بایران بازگشت منسوبانش که از اعیان دولت بودند وی را در طهران نگاه داشتند وابنک در کمال اقتدار مشغول تدریس وترویج وافاضت وامامت وحکومت است ساحت محکمهٔ ان بزرگوار تاکنون بهیچ توهم مشوب نشده ودامن اصحاب واتباعش هرگز بتهمتی نیالوده باری وی بعلو مقام اجتهاد وتبحر تام در فقاهت واصول متفق علیه جمیع فحول است واز جهت تقوی وورع وبی تکلفی ودرویشی نیز در اعلی درجهٔ تسلّم وقبول اطال الله بقائه

حاج شیخ محمد مهدی کجوری

مقیم دار العلم شیراز مجتهدی بزرگ وریاستی عظمی داشت وتعهد او در مملکت فارس شریعت را رواج زاید الوصف بود رضوان الله علیه

حاج ملا حسینعلی تویسرکانی

مقیم اصفهان مجتهدی مسلّم ورئیسی اعظم واز محققین فقهاء واساتید عظماء علماء محسوب میگردید شهرت علم وصیت ریاستش تا بهر جا رسیده بود وممالک عرب وعجم جمله را فرو گرفته در اواخر عمر سوانح خیلی ابتلاء بهم رسانید وبصبر متمسک شد ودر اوایل حال چندی خدمت حاج سید شفیع جاپلقی نیز تلمذ نموده بود رحمه الله

شیخ حسن النجفی بن الرئیس الاکبر وفقیه اهل البیت الشیخ جعفر

مجتهدی مسلّم بود چنانکه غالب اولاد وحفدهٔ ان بزرگوار بتائید الهی دارای مقام اجتهاد اند اگرچه وی نیز مثل برادرزادهٔ سابق الذکرش محمد مهدی بن الشیخ علی بن الشیخ جعفر علیه الرحمه از موضوع ما خارج است که ایرانی نیست اما دریغ داشتیم که در این فهرست اسامی سامیهٔ علماء وفقهاء امامیه از نسل شیخ اکبر شیخ جعفر صاحب کشف الغطاء نامی نیاورده باشیم

شیخ حسن بن الشیخ العلامة المحقق الاعظم شیخ اسد الله الکاظمی

مجتهدی جلیل القدر ورئیسی کریم الاخلاق بوده ودر مشهد کاظمین سلام الله علیهم توطن داشت اگرچه وی نیز در این باب از این کتاب خروج موضوعی دارد که ایرانی نیست ولی نخواستیم در این فهرست اسامی علماء از فرع اصل الاصول وفحل الفحول استاد اعظم شیخ اسد الله الکاظمی صاحب کشف القناع نامی نبرده باشیم

شیخ لطف الله مجتهد

مجاور نجف اشرف از اهل اسک لاریجان است در فقاهت وعلم اصول تبحری بهم رسانیده از محصلین وطلبهٔ این دو علم گروهی همه روزه در محضرش فراهم شده مستفید میگردند بنیان تقدس وتقوی وورعش هم محکم است اشتهار نام وصیت فضل وغزارت مادهٔ اجتهادش نیز بسیار افتاده ودر حرکت امداست سلمه الله تعالی

میر غازی حسین لکهنوی

علیه الرحمه برادر میر حامد حسین سلمه الله است در علم وعمل وتوفیق تصنیف وترویج مذهب وامثال ذلک با برادر برابر بود بچندین سال از این پیش مشار الیهما معًا از هندوستان بزیارت عتبات متعالیات عراق عرب امده با علماء عظام ملاقاتهای مختصر انفرمودند وبموجب مشرب شریف ومذهب لطیف خود از علماء ایران شریعتمدار حاج میرزا حسین نوری طبرسی را پسندیدند واز انوقت باز ابواب مکاتبه در مابین ایشان مفتوح گردید ولی میر غازی حسین چند سال است که برحمت ایزدی پیوسته قدس الله لطیفه وذکر این بزرگوار نیز بهمان تقریب است که در عنوان برادر خجسته اخترش اشارت خواهد شد

حاج سید محمد مهدی مجتهد

قزوینی الاصل حلی المسکن افتخار شیعه بود واسطهٔ شریعت مقام فقاهتی عالی داشت بجلالت قدر وعظمت شان ورفعت منزلتش در زهد وتقوی کسی نمیرسید مگر تشرف زیارت جمال مبارک حضرت بقیة الله فی الارضین وحجته علی الخلق اجمعین عجل الله فرجه وسهل مخرجه فایز گردید وفزون از یکصد هزار اعراب عراق را مستبصر ساخت ودر فقه واصول وکلام وتوحید تصانیف پرداخت کتابی که او در اثبات نجات از برای فرقهٔ امامیه تصنیف کرده بهترین کتبی است که در تعیین فرقهٔ ناجیه نوشته شده کرامات ومقامات او بسیار میباشد شطری از انها در دار السلام وکلمهٔ طیبه وجنة الماوی ونجم ثاقب که جمله از اثار سرکار شریعتمدار حافظ طبرسی نوری دام ظله است در قلم امده مراتب ودرجات این سید اجل از انها محقق میگردد اصل تکمیل وتربیت او بتوجهات

عم اکرمش علامهٔ زمانه اقا سید محمد باقر قزوینی صاحب قبهٔ مقابل مزار شیخ صاحب الجواهر در نجف شده واین اقا سید محمد باقر قزوینی همشیره زادهٔ اقا سید محمد مهدی بحر العلوم وصاحب اسرار او بوده است بالجمله حاج سید محمد مهدی حلی مذکور بتاریخ دوازدهم ربیع الاول سال یکهزار وسیصد هجری در مراجعت از حج در بین فریه سماوه تقریبا رحلت فرمود

حاج میرزا حسین طبرسی

از عظماء علماء میباشد بجلالت قدر وعلو شان از اقران ممتاز است ترویج اصول مذهب جعفری وتشیید بنیان طریقهٔ اثنی عشری ونشر اخبار واثار اهل بیت عصمت علیهم السلام را از معاصرین کمتر بعهده او موفق شده اند در علمی حدیث وتفسیر ومعرفت احوال روات وطبقات رجال اسناد وتراجم علماء اسلام همانا امروز نخستین دانای ایرانیان است پدر جلیل الشانش میرزا محمد تقی مازندرانی از فحول مجتهدین ومشاهیر رؤسا عهد خاقان مبرور فتحعلی شاه رحمه الله بود تعرفهٔ نام واظهار مقام او تحصیل حاصل است مقام تقوی وورع وعبادت وتقدس این فرزند هنرمندش مسلّم مسلمین میباشد وهم از تبحر تام وتتبع عام در مصنفات علماء اسلام باعلی مقام رسیده وصیت فضل ووثاقت ودرجات استعداد ولیاقتش برای هرگونه تعظیم واکرام وتوقیر واحترام تا همه جا کشیده است تصنیفات سودمند دارد منها نفس الرحمن فی ترجمة سلمان ودار السلام فیما یتعلق بالمنام والنجم الثاقب فی احوال الامام الغائب والکلمة الطیبة ورسالهٔ میزان السماء والصحیفة الرابعة وجنة الماوی که فی الحقیقه باب من رای القائم عجل الله فرجه را از جلد سیزدهم بحار

الانوار بدان تألیف شریف مذیل ساخته و کتابی جامع که در مستدرک الوسائل تصنیف کرده از جلائل آثار این عهد همایون است فی الحقیقه بجمع و استخراج و تتبع و استقصای آن احادیث و اصول احیاء سنت رسول صلعم نموده و در چنین توفیق و تائید و وسعت احاطه و تبحر جوئیش دایرهای قاطع آورده است و آیتی از عامل و نشانهٔ فاضل و محدث کامل در حضرت حجة الاسلام ثقة الانام حجة الاحکام نائب الائمة علیهم السلام حاج میرزا محمد حسن دیباچه موثق و معتمد و مؤتمن است ادام الله ایام افاضاته

حاج میرزا جواد آقا مجتهد و امام جمعهٔ دار السلطنهٔ تبریز

سلسلهٔ ایشان در تمام اذربایجان بریاست کلیه و مطاعیه عامه ممتاز است این بزرگوار در علم فقه و اصول از جملهٔ فحول محسوب میگردد و در حدیث و تفسیر و رجال و کلام نیز نخستین شخص تبریز است بلکه تمام اذربایجان و اعتبارش در دین و دولت و اقتدارش در ملک و ملت محتاج ببیان نیست ادام الله ایام تائیداته و شید بنیانه

شیخ محمد حسین قزوینی

نزیل حائر شریف از فحول مجتهدین عصر و کبرای فقهای زمان بود و بمزید اشتهار و ریاست عظمی امتیاز کلی داشت فوت او را بتحقیق نمیدانیم که از این دولت در کدام سال بوده طیب الله ثراه

حاج میرزا نصر الله مشهدی

رئیس بزرگ و عالم مشهور خراسان بود مراتب فقه و حکمت را در خدمت حاج سید محمد حایری و حاج میرزا مسیح طهرانی و حاج ملا هادی سبزواری تکمیل کرده و تصانیف سودمند یادگار گذاشت و اسامی آنها را در جلد ثانی مطلع الشمس نوشته‌ایم

حاج میرزا عسکری

امام جمعهٔ مشهد مقدس رضویه از خاندان علم و ریاست بود و مقارن ارتحال شاه مرحوم محمد شاه غازی قاجار بدار الخلافه توقف داشت بر جنازهٔ آن پادشاه رحمه الله نماز گذارد و در فتنهٔ سالار که مقارن اول این دولت بود بحکم آن ملعون در حبس شد و سامخان ایلخانی را در اطاعت دولت علیه مواعظ وی بسی سودمند شد رحلت آن عالم جلیل در سال یکهزار و دویست و هشتاد افتاد و در جوار حضرت علی بن موسی الرضا صلوات الله علیه مدفون کردید

شیخ ابو تراب امام جمعهٔ شیراز

فوتش در سال نهم از جلوس ابد مانوس مطابق سنهٔ هزار و دویست و هفتاد و دو از هجرت افتاد

آقا سید جعفر دارابی

مشهور بکشفی از اجلهٔ علماء جامعین ما بین علم و ایقان و ذوق و عرفان بود در فن تفسیر نظیر نداشت تحفة الملوک از تصنیفات آن زبدهٔ ارباب سیر و سلوک بطبع رسیده و کرامات بسیار از وی مشهور است

آقا سید ریحان الله خلف الصدق آقا سید جعفر کشفی دارابی

فقیهی فاضل و متتبعی کامل است با احاطهٔ احوال رجال و تراجم علماء فریقین و اتساع دایرهٔ حدیث و تفسیر نادر النظیر میباشد بر موعظهٔ منبری نیز تسلطی یافته و زهد و ورع و تقوی و مواظبت بر تلاوت و مناجات اشتهار دارد که از جناب آقا مرتضی برادرزادهٔ مشار الیه مسموع افتاد که میگفت جد بزرگوارم سید کشفی را در اوان احرام و خواتم عمر فرزندی بهم رسید امید تسمیه داعی اعلی غاد در

قران بگشود اینکه بمیر اول مایه بود که روح و ریحان و جنت نعیم فرمود نام این پسر روح الله است بفتح الراء و حق تعالی مرا پسری دیگر نیز خواهد عطا فرمود نام او ریحان الله است و از پی آن پسر عمر من بسر خواهد رسید و قضاء را هم چنین شد که استکشاف کرده و خبر داده بود اینک آقا ریحان الله سلمه الله از چند سال است که موطن خود بروگرد را ترک گفته و بدار الخلافهٔ طهران اقامت گزیده و اینجا هم مسجد امامت جماعت دارد و هم مجلس افادت و افاضت

میرزا ابو تراب کاشانی

مدرس مدرسهٔ خاقان مغفور که در شهر کاشان ساخته اند در فنون معقول و ریاضیات استاد مسلم بود رحمة الله علیه

آقا عبد الله مجتهد کرمانشاهانی

از اجلهٔ سلالهٔ وحید بهبهانی بوده است در سال هزار و دویست و هشتاد و نه هجری وفات نموده

استاد الاساتید آقا علی زنوزی

سلمه الله تعالی خلف مرحمت پناه آقا عبد الله مدرس تدریس مدرسهٔ مرحوم میرزا محمد خان سپهسالار قاجار واقعه در دار الخلافهٔ طهران باوی متعلق میباشد در معقول و منقول از اجلهٔ فحول معدود است هم در حکمت متعالیه تدریس بنماید و هم در کتب فقه استدلالی و در مبانی جمیع علماء عصر در قصر قامت و صغر جثه آن بزرگوار کسر دیده نشده است چنانکه بعلو نظر و رفعت شانش صنعت شمسی را خود برأی العین مشاهده فرموده و در استخاره و تفأل بقرآن کریم نظری ایچنان صائب دارد که اخبار از ضمیر و غائب میکند پدر و برادر این فقیه عامل و حکیم کامل هر دو از علماء بزرگ عصر خود بودند و در فنون شرعیه و حکمیه و ریاضیه از اساتید محسوب می کردیدند الغرض امروز ولایت طهران بلکه مملکت ایران بوجود مسعود این بزرگوار همی افتخار میکند و الطهاء اعتبار مینماید کثر الله امثاله و مد ظلاله

میرزا سید محمد امام جمعهٔ اصفهان

که از فحول رجال عصر بشمار میرفت و بنفاذ حکم و رواج امر و مزید سطوت وی از سلالهٔ سادات خاتون آبادی کس دیده نشده است در سال یکهزار و دویست و نود و یک هجری باصفهان وفات یافت

میرزا محمد تنکابنی

فقیه مقدس صادق سلیم الصدر ساده لوح بود و بتألیف قصص العلماء علم تراجم رجال را قرین انفعال نموده

حاج میرزا آقاسی

با صدارت چهارده ساله عهد محمد شاه مرحوم در علم و عرفان مقامی معلوم دارد و استقصاء احوال و اخبار این شخص در تنکرهٔ بزرگواری و دانش وزی و درویش مسلکی و حق پرستی کتابی مخصوص بخواهد اولیای این دولت را ادراک نمود و چون از خدمات دیوانی مستلخ بود پس در عداد علماء و عرفاء این عهد جاوید مهد محسوب است فوتش در سال دوم از جلوس همایون بعراق عرب اتفاق افتاد مشهور است بلکه نزدیک مشهود که با وجود صحت یک هفته قبل الوقت از رحلت خود خبر داده بود

سید ابو طالب لاریجانی

شاهد نستی از افاضل سلسلهٔ جلالیه است که بسید جلال الدین اشرف میرسند و امروز در لاریجان نافذ الحکم است

حاج میرزا محمود قزوینی

از اعیان و علماء دار السلطنهٔ قزوین آمده منصب سیّ و دیوانی را با هم توأم ساخته و مصداق لِما احسن الدین و الدنیا اذا اجتمعا گردیده خاندانِ ایشان که بدار السلطنهٔ قزوین مکین میباشند در میان تجّارِ ایران بثمرهٔ نخستین محسوبند و مشار الیه که شناز مقام علم و عمل و فقاهت و نباهت و جلالت و نبالت بحسن خلق و هضم نفس و درویش نهادی و بی تعیّنی از ابناء جنسِ خویش ممتاز است و در جملهٔ ابناز منصب و لقبِ امین التجاری حسب اللوا اثر و الاستحقاق از سالها یاوی بود و بعد از وظایف علمیّه همی بر تکالیف این مقام اقدام میفرمود ولی از چندی است که خود بموجب استدعای این شغل شریف و منصب منیف از دیوان عزیز با فرزند دانشمندش عمدة العلماء العظام حاج شیخ هادی سلّمه اللّه تفویض شده و فرمان مهر لمعان بصدور رسید است همانا از دیاد خداوند این ترجمه امّا با سیّد علّامه اقا سیّد جعفر کشفی علیه الرحمه میپیوندد ادام اللّه تعالی ظلاله و نواله

میرزا مرتضی ملقّب بصدر العلماء

برادر میرزا ابو القاسم خواتون ابادیست که امام جمعهٔ طهران بود و بعد از فوت برادر چندی بنیابت ثقة الانام امام بن الامام میرزا زین العابدین امام جمعهٔ حالیهٔ دار الخلافه امامت جمعه و جماعت کرد

شیخ محمّد تقی بجنوردی

مجاور مشهد مقدّس رضوی در عدالت مسلّم مردم انوکلا ثبت است بل در غیر ها شرح مقامات غالبروی را از تاریخ علماء خراسان تألیف صدر الافاضل و فخر الاماثل اقا میرزا عبد الرحمن مدرّس استانهٔ رضویه دام علاه باید خواند و در جلد اوسط مطلع الشمس نیز ذکر این بزرگوار بر سبیل اختصار کرده ایم

حاج سیّد اسمعیل عقیلی

از مردم مازندران عالمی عامل است و فقیهی فاضل چندی در دار الخلافهٔ طهران مقیم بود و فعلا در عتبات مقدّسهٔ عراق مجاورت گزیده تالیفات چند بفارسی در عقاید و اخلاق ساخته و برخی از ارباب توفیق بطبع کتب او پرداخته

حاج اقا محمّد شیرازی

هم از علماء ظاهر بود مرافعه میکرد و هم از معاریف عرفاء و اهل باطن بشمار میرفت و دستگیری مینمود زیاده بر ده سال از این پیش بدار الخلافهٔ طهران رسید و فعلا فوت شده

میر محمّد حسین اصفهانی

از علماء سلسلهٔ سادات خواتون ابادی که چندی هم بمنصب امامت جمعهٔ اصفهان رسید فوتش در سنهٔ هزار و دویست و نود و هشت هجریه واقع گردید

اقا سیّد ربیع بارفروشی

از مجتهدین مشهور طبرستان است در بعضی از مسافرتها همایونی بمازندران بشرف باریابی نایل گردید

اقا شیخ محمّد اصفهانی الاصل طهرانی السّکنی همشیرزادهٔ شیخ محمّد تقی

اصولی صاحب الحاشیه است کتاب فصول شیخ محمّد حسین و کتاب شرح لمعه دراکبی مثل او ندریس میکرد اعلی اللّه مقامه

مولی محمّد امین الاسلام سنندجی

در سنهٔ یکهزار و سیصد و سه فوت شد

حاج شیخ محمّد بن حاج شیخ ابرهیم

از ال عصفور پس از پدر امام جمعهٔ بوشهر شد

شیخ عبد الرّحیم بروجردی

از اجلّهٔ مجتهدین دار الخلافهٔ طهران بوده و میرزا تقیخان امیر نظام اتابیک اعظم در اوائل امر صدارتش نسبت باوی اظهار عقیدت میکرده است انگاه گویند بموجبی از وی سخت برمید و اعتقادش منفسخ گردید رحلت این عالم جلیل عصر روز پنج شنبه شانزدهم شهر رمضان المبارک سنهٔ یکهزار و دویست و هفتاد و هفت واقع شد

اقا سیّد علی بروجردی

متوطن اصفهان عالمی است جلیل

حاج میرزا علی اصغر

شیخ الاسلام تبریز در سنهٔ یکهزار و دویست و هفتاد و هشت برحمت ایزدی پیوست

میرزا عبد الرحمن

بن المرحوم میرزا نصر اللّه طاب ثراه فارسی الاصل مشهدی السّکنی مدرّس اوّل استان مبارک رضوی است در فروع و اصول و مسموع و معقول تدریس مینماید و در غالب شعب حکمت و منطق حواشی و تعلیقات و رسائل دارد صحبتش بفضیل ادراک شده از حسن محضر و سعهٔ خلق و لطف قریحه و فکرت صحیحه نصیبی لایق و قسمتی فایق یافته ادام اللّه ایّام افاضاته

اقا سیّد محمّد علی ششتری

از اولاد مرحوم سیّد نعمت اللّه جزایری رحمة اللّه علیه است و از سادات طهران محل وثوق عامّهٔ مردم بود

شیخ عبد الحسین ششتری

از علماء بزرگ و ائمهٔ جماعت دار الخلافهٔ طهران بوده

حاج شیخ عبد الحسین

از اولاد حجة الاسلام حاج مولی علی کنی است و در دار الخلافه سمت امامت جماعت دارد

اقا عبد المجید

خلف اقا عبد اللّه کرمانشهانی از خاندان اقا محمّد علی بن وحید بهبهانی اعلی اللّه مقامه در سنهٔ یکهزار و دویست و سه وفات یافت

شیخ عبد علی بن شیخ خلف

امام جمعهٔ بوشهر از ال عصفور بتاریخ هزار و سیصد و سه درگذشت

اقا سیّد محمّد علی نباکی

از ائمهٔ جماعت طهران است در بازار پامنار مدرسه و مسجدی باختصار ساخته و خود مستحضر در انجا بامامت جماعت و تدریس علوم شرعیّه میپردازد سلّمه اللّه تعالی

شیخ محمّد حسن

خلف حاج مولی جعفر استرابادی از فضلاء علماء طهران است

شیخ محمّد حسن قمی مشهور بنادی

در فقه و ادبیات نیکو است مدّتی بدار الخلافهٔ طهران توقف داشت

اقا حسین مجتهد قمی

بعلم و عمل اشتهار دارد

حاج مولی محمّد حسین مجتهد کاشانی

ملقب بحجة الاسلام که در فقاهت و در ریاضیات ید طولی دارد

میرزا فخر الدّین کاشانی

در میان سلسلهٔ اولاد حاج مولی احمد بن مولی محمّد مهدی بن ابی ذر نراقی رضوان اللّه علیهم ریاست

نامه دارد

حاج سید حسین کاشانی

ساکن دار الخلافهٔ طهران فقیهی زاهد وعالمی عابد بود وسالها در مرکز سلطنت ایران بمراقبت وفضل خصومات کذرانید ودر امتداد از زمان ذیل دامانش اورا هیچ تهمت نتوانستند الوده ساخت تا آنکه برخی از کبراء رؤساء دار الخلافه بر وی رشک بردند ودر خمس تهمت اورده ندکه او بر طریقهٔ فرقهٔ شیخیه میرود فوت این بزرکوار در ذیحجه سال یکهزار ودویست ونود وشش هجری روی داد وجنازه اش بعتبات ائمهٔ عراق حمل افتاد طیب الله تربته الشریف

آقا سید مصطفی مجتهد سلمه الله

خلف الصدق حاج سید حسین سابق الذکر فاضلی کامل است وعالمی عامل واز حاج شیخ محمد باقر اصفهانی مجتهد تصدیق اجتهاد دارد ودر ادبیات وفضایل دیگر نیز نزیر النظیر است

میرزا محمد کاشانی

خلف الصدق میرزا ابو تراب مدرس مدرسهٔ خاقان مغفور بکاشان در شعب ادب وحفظ قصائد شعراء عرب اعجوبهٔ عصر است

حاج سید محمد باقر عراقی

ساکن دار الخلافه واز فقهاء وائمهٔ جماعت طهران است در مناظره وجدل سلطنتی عجیب دارد

حاج مولی محمد صادق صباغ کاشانی

از اجلهٔ تلامذهٔ حاج مولی هادی سبزواری در زهد وزهد واخلاق نیز بغایت امتیاز داشت اعلی الله مقامه

میرزا محمود شیخ الاسلام تبریز

پسر حاج میرزا علی اصغر شیخ الاسلام

مولی محسن مجتهد بروجردی

شب عاشوراء سنهٔ یکهزار وسیصد وسه درگذشت

آقا سید محسن سمنانی

متولی جامع سلطانی که از ابنیه واثار ممتاز خاقان مغفور است

حاج مولی تقی ازدانی

من اعمال قزوین در منطق ونحو استاد بود وتدریس میکرد وملک ازداق بر سبیل سیورغال در دست امیر بهاء نصر الله خان نصر الملک امیر تومان است.

آقا سید آقای ارموی

شیخ الاسلام ارومی

میرزا احمد آقا امام جمعه

دار السلطنهٔ تبریز خلف الصدق حاج میرزا جواد آقا مجتهد سلمه الله تعالی

میرزا ابو القاسم شیخ الاسلام تبریز

خلف الصدق حاج میرزا علی اصغر شیخ الاسلام تبریز

حاج میرزا ابو القاسم کلانتری

مدرس فخریهٔ دار الخلافهٔ طهران ترجمهٔ او در جلد اول نامهٔ دانشوران ناصری بطبع رسیده

میرزا اسد الله مشهدی

برادر کهتر میرزا هدایت الله بن حاج میرزا عسکری امام جمعهٔ مشهد مقدس در سال نوزدهم از جلوس همایون در امامت جمعهٔ مشهد رضوی نایب برادر خویش کردید

آقا میرزا ابو الحسن اصفهانی اصلا طهرانی مسکنا مشهور بجلوه

امروز از عظماء حکماء اسلام واساتید فلاسفه عالی

مقام مذکور در ترجمهٔ این بزرکوار در جلد اول نامهٔ دانشوران مسطور است هرکه حالات واخبار وماجریات واتفاقات این استاد اعظم وفیلسوف مسلم بخواهد آنکتاب را بکشاید

مولی محمد ممقانی

از مشاهیر مشایخ شعبهٔ شیخیه

حاج مرتضی قلی مرندی

که بلقب علم الهدی معروفست

حاج مولی محمود نظام العلما

معلم بندکان اعلیحضرت اقدس همایونی

مولی عبد الوهاب قزوینی

مشهور بملا آقا خلف حاج عبد العلی کدخدای کلبزود از قری قزوین است در عربیت وادبیات وتتبع احوال علماء وتراجم رجال اسلام مهارت کامل داشت ودر مجلس تالیف نامهٔ دانشوران ناصری مستخدم بود ودر سال که یکهزار وسیصد وشش هجریست تمام محرم درگذشت

میرزا فخر الدین بن الحاج مولی اسد الله حجة الاسلام البروجردی

از مجتهدین واهل ذوق وعرفان بود ودر بروجرد وحدود ان ریاست داشت وشعر هم میکفت مثنوی ویرا بنظر رسید واولادش بسیارند

آقا نور الدین بروجردی

برادر اعیانی میرزا فخر الدین مذکور وآقا جمال الدین مبرور است مادر این سه بزرکوار صبیهٔ حجة الحق میرزا ابو القاسم قمی صاحب قوانین بوده وحجة الاسلام حاج مولی اسد الله بعد از فوت میرزا رضوان الله علیه بشرف این مصاهرت نایل کردید فتحعلیخان صبا ملک الشعراء در تاریخ این عرس میفرماید که

عقل کفتا اسد اللهی یار
همدم دختر ابو القاسم شد

آقا نور مزبور بذهن وذکاء اعجوبهٔ عصر بود وبحدت نظر وفرط فطانت اشتهار تمام داشت در عنفوان شباب در عتبات عالیات ائمهٔ عراق بر خالیکه در حوزهٔ شیخ الکل مرتضی الانصاری اعلی الله مقامه بتکمیل مراتب تحصیل اشتغال داشت درگذشت

میر محمد باقر

صاحب روضات الجنات از رؤساء دار السلطنهٔ اصفهان وبرادر میر محمد هاشم مذکور در عنوان حبذا کاتب است در فقه وحدیث وتراجم علماء سلف وخلف وفنون فضایل دیگر بر اقران ترجیح دارد کتابخانهٔ اینخانواده را باهمیت عظمی میستایند در کتاب نامهٔ دانشوران ناصری هرجا که عنوان میر معاصر است مقصود اینخداوند معالی ومآثر است سلمه الله تعالی

حاج شیخ محمد تقی مجتهد اصفهانی

خلف حجة الاسلام حاج شیخ محمد باقر اعلی الله مقامه در فقاهت وسایر علوم شرعیه درجهٔ علیا دارد وبرای ترویج وتدریس وتربیت مستعدین از محصلین آنی اسایش نمی پسندد ودر این تاریخ بملک اصفهان ریاست واعتباری دارد ودر مسجد سلطانی باقامهٔ جماعت ومحاکمات شرعیه اشتغال میورزد وبلقب آقای نجفی اشتهار کرفته وبعضی از تحریراتش مطبوع کردیده است ادام الله ایام افاضاته

آقا شیخ محمد حسین مجتهد

خلف الصدق حاج شیخ محمد باقر اصفهانی مجتهد رحمه الله علیه فقاهتش مسلم است ودر نجف از علماء بزرک بشمار می اید

آقا سید جعفر قزوینی

از سلسلهٔ مرحوم حاج سید جواد است و امروز در دار السلطنهٔ قزوین از رؤساء علماء و اجلهٔ فقهاء بشمار میآید و مجلس قضاء و مسجد امامت وی بسی عامر است در این سلسله فقه و اجتهاد و ریاست از قدیم بوده که انجانه اسلاف اینخانواده تاکنون باقی مانده و فعلاً در دست این بزرگوار است

حاج میرزا ابو القاسم کاشانی

عالمی ربانی و فقیهی در آنخطه بلاثانی بود ریاست و وجاهت را با اجتهاد و فقاهت توأم داشت و در مزایای بسیاری بی نظیر بود رضوان الله علیه

حاج میرزا هبة الله بروجردی

خلف مرحوم میرزا محمود طباطبائی بفضل و تقوی و حسن خلق میان سادات طباطبائیه بروجرد ممتاز است و ریاست ایشان بروی قرار گرفته

حاج سید علی اکبر

مشهور باقا کوچک پسر بزرگ حاج سید شفیع فقیهی فاضل بود و برتبهٔ اجتهاد نایل یکسال بعد از پدر درگذشت

حاج سید علی اصغر

پسر دیگر حاج سید شفیع جاپلقی است بر پدر خویش و حاج میرزا محمود بروجردی و شیخ الطایفه استاد الکل حاج شیخ مرتضی رحمهم الله تلمذ نموده است و در علم رجال کتابی جامع مرتب بر طبقات نوشته

میرزا ابو القاسم کاشانی

خلف جلیل مولی محمد بن مولی احمد نراقی که پدر بر پدر مروج شرع اطهر بوده اند در کاشان ریاستی داشت و حکومت شرعیه میکرد و در اصول مهارتی عظیم بهمرسانید و در رد قائلین بحجیت ظنون خاصه کتابی ساخت

حاج سید اسمعیل خراسانی

از فضلاء و ثقات مشهد مقدس رضوی است در نزد حاج سید شفیع جاپلقی مدتی تلمذ کرده و همانا از وی مجاز شد

میرزا نصر الله

فارسی الاصل مشهدی النسل از مدرسین آستان قدس و پاسبان حضرت رضویه بود و در فنون مسموع و معقول و علوم فروع و اصول از اساتید و فحول محسوب میگردید و در تقوی نیز مقامی سامی داشت از سبزوار بخراسان آمد و در مشهد رضوی توطن جست اینک اولاد وی در آن خطهٔ مبارکه میباشند و خلف اصدق فخر الافاضل اعضاد العلماء میرزا عبد الرحمن بجای پدر مدرس اول عتبهٔ مقدسه است

شیخ محمد جعفر بن حاج میرزا آقا بهی

اصلاً طهرانی است ولی در نجف اشرف سکنی داشت نامش در عداد مجازین از حاج سید شفیع جاپلقی مسطور است

ملا حسن تویسرکانی

در بروجرد سکنی گرفته بود فقاهت و زهد وی مسلم عصر است خاکش در نجف اشرف میباشد رحمة الله علیه

میرزا جعفر تویسرکانی

از فضلاء فقهاء و برتبهٔ اجتهاد نایل بود فرزند هنرمندش شیخ محمد نیز از علماء معتبر اعصار معدود داشت

آقا سید حسن تویسرکانی

از مجتهدین بزرگ و ارباب تصنیفات و رؤساء خطهٔ قاین بود آقا سید هاشم پسر مشار الیه هم از فضلاء عصر است

حاج ملا فیض الله دربندی

عالمی فاضل و محدثی کامل است اصلاً از باب الابواب داغستان و فعلاً در دار الخلافهٔ طهران میباشد در تفسیر

وحدیث و فقه و اصول و ادبیات مهارتی وافر دارد و در نهی از منکرات و حفظ حدود شرعیه و ارغام انوف ظلام بی اختیار است احیاناً بوعظ مسلمین و تشکیل مجالس ارشاد و هدایت عامه میپردازد و مردم را باستماع تحقیقات و مطالب وی و نکتی عظیم و میلی مفرط است چراکه باخلاق شریعت مقدسه موافق سخن میراند و از تأویل و تطبیق ما بین ظاهر و باطن که سیرهٔ سایرین است اجتناب میجوید اینک بدار الخلافه نزد خواص و عوام قرین قبول تام و در نهایت اعزاز و احترامست

میرزا حسن

خلف عالم ربانی آقا محمد علی مازندرانی از افاضل علماء دوران و ساکن دار السلطنهٔ اصفهان است

آقا حسن نجم آبادی

برادر حاج آقا محمد رحمة الله علیهما در فقه و اصول اعجوبه فحول بود و بجوانی در عتبات ائمهٔ عراق سلام الله علیهم وفات یافت

میرزا عبد الوهاب قزوینی

خلف ارشد حاج ملا صالح برغانیست تتبع وی در میان سلسلهٔ برغانیه احدی را نبود معقولاً و منقولاً با اساتید شرکت میکرد و خود را مجتهدی جامع الشرایط میدانست و بقزوین ریاستی معتد بها داشت و نزد حکام دیوان اعلی بسیار مطاع بود ولی باعتبار جبلی خود وصلتی کرد و آبروی خود و سلسله را بریخت و زیاده موهون و مخفف شد در اواخر احوال میلی مفرط بتصوف بهمرسانید بود الحق در طلاقت زبان و ملاحت بیان و حلاوت لهجه و حسن تفهیم او بهرحال عموماً و منبر خصوصاً در تمام ایران احدی نرسید تجاوز الله عنا و عنه

میرزا ابو القاسم شهید قزوینی

پسر ارشد حاج ملا تقی برغانی علیه الرحمه در دار السلطنه قزوین ببسط ید و ریاست عامه و نفاد کلمه اختصاص تمام داشت

آقا محمد بن حاج عبد الخالق قزوینی

از علماء اعاظم و در کتب عربیه و ادبیه لاسیما شرح مطول سعد الدین تفتازانی بر تلخیص المفتاح تدریس میکرد نه تنها بلکه استیلو را تا سبزوار شاگردان وی که باصفهان و قزوین و کربلا و غیرها هستند با بوده اند از حد شمار بکنار اند رضوان الله علیه

حاج میرزا احمد ساوجی

از مشاهیر علماء و مشایخ فقهاء بود خدمت استاد اعظم حاج ملا احمد نراقی صاحب مستند و مناهج و غیرهما و دیگر مفخم حاج میرزا مسیح مجتهد طهرانی تحصیل و تکمیل کرد و در سال یکهزار و سیصد و پنج برحمت ایزدی پیوست

میرزا هدایت الله

خلف حاج میرزا عسکری مجتهد امام جمعه مشهد مقدس رضوی که پدر بر پدر این منصب جلیل در سال نوزدهم قمری از جلوس همایون با وی حوالت رفت و دودهٔ ایشان در خراسان بیت فقاهت و وجاهت و نبالت و جلالت است رحمهم الله

ملا یوسف حکمی

در دار السلطنهٔ قزوین اولین استاد کتب حکمیه متعالیه بود و افاضل طلبه علوم عقلیه نزد آن بزرگوار تربیت فرمود و در زهد و عبادت نیز تالی نداشت

ملا محمد زنجانی

در حکمیات استاد اعظم بود و در ریاضیات نیز او را اصحاب

مقامات ملکیه کرامات می دانستند طیّب الله ثراه

میرزا عبد الواسع

امام جمعهٔ زنجان بود

ملّا قربانعلی

از مجتهدین زنجان است

میرزا محمّد رضا همدانی

در فقه و اصول و حدیث و تفسیر و حکمت و کلام و عرفان ید طولی دارد و این اوقات غالبا متوقّف طهران میباشد و مردم بمجلس موعظت و تذکیر وی میلی عجیب دارند مشارٌ الیه از نبت حکمت و عرفان است پدرش حاج میرزا علی نقی از اجلّهٔ علماء و حکماء بود و جدّ امجدش حاج ملّا رضا صاحب مفتاح النبوه در اثبات نبوّت خاصّه و درّ النظیم فی تفسیر القرآن العظیم که هر دو مطبوع افتاده از فحول اساتید فنون معقوله شهرت حاج ملّا رضا از بابت ردّ هنری مارتن پادری تا بممالک اروپا نیز رفته و میرزا محمّد رضا از طرف پدر با میرزا محمّد اخباری متأخّر شهید صاحب التصانیف البدیعه و المقامات العجیبه میپیوندد پس اگر مومی الیه را اوحدی عصر و نادرهٔ دوران بدانیم بعید نیست که سلالهٔ این بزرگانست و نتیجهٔ این چنین دانشمندان مصنّفان

میرزا زین العابدین

خلف مرحوم حاجی سیّد محمّد باقر حجّة الاسلام از علماء معتبر اصفهان بود

میرزا محمّد باقر صدر العلماء دار الخلافه

از اجلّهٔ سادات خواتون آباد است و در علم و فقاهت و شهرت و وجاهت مقامی بلند یافته و در فضل و تقوی و زهد و ورع و درجهٔ عدالت و رتبهٔ نبالت و جلالت منکر ندارد و منصب صدر العلمائی بعد از برادرش میرزا مرتضی رضی الله عنه با وی راجع گشت مدّ الله عمره کعزّه

حامولی حاج محمّد طهرانی

جامع المعقول و المنقول بود و از کافهٔ فنون و عامّهٔ صناعات ربطی عظیم داشت و در مدرسهٔ مرحوم دوست علیخان نظام الدوله تدریس میکرد و قتی که اسنا الحکما و المتألّهین حاج مولی هادی سبزواری اسرار الحکم را بنام گرامی این شاهنشاه اسلام پناه ایّده الله تصنیف کرد عزیمت ملوکانه بر آن بود که این کتاب را با این جناب مذاکره فرمایند بازی در مراجعت از حجّ بنابیتی نظام الدوله مشار الیه بین الحرمین برحمت حقّ فایز گردید و منصب تدریس آنمدرسه و دانشگر برادرش ملّا محمّد صادق قرار گرفت

اقا محمّد رضا

از اهل قمشهٔ اصفهان و از صنادید مدرّسین کتب عرفان بود او اخر عمر بطهران آمد در مدرسهٔ میرزا شفیع صدر اعظم مجلس افاضت و افادت همی داشت کتب محیی الدّین و شروح انها را بضمیمهٔ سایر مصنّفات متصوّفه و رسایل عرفا تدریس میفرمود مردی درویش نهاد و بلا ادّعاء و بی تعیّن بود امسال که یکهزار و سیصد و شش هجریّست در دار الخلافه وفات یافت نزدیک نزع با خواصّ خود گفته بود که آیا اسب سفیدی را که حضرت صاحب علیه السّلام برای سواری من فرستاده اند میبینید

حاج میرزا یحیی قزوینی

در فنون عربیّه استادی معظّم در سطوح فقهیّه مدرّسی مسلّم بود بر شرح جلال الدّین سیوطی الفیه را تعلیقات نافع نوشته در محبّت اهل البیت علیهم السّلام مقامی منیع داشت او اخر عمر در قزوین تفسیر میگفت و احیانا موعظه میکرد

اقا سیّد موسی همدانی

از فضلاء امثال معدود میگردید و برای تکمیل ادبیّات تا بشهر هرات رفته بود رسالهٔ در اسرار الصّلوة بفارسی نوشته رحمة الله علیه

اقا سیّد موسی قزوینی

خلف میر شجاع امروز از مدرّسین سطوح است و در قزوین جماعتی از طلبهٔ علوم شرعیّه بروی شاگردی میکنند وفّقه الله

حاج میرزا احمد قزوینی

خلف مرحوم ملّا صفر علی مجتهد گیلانی ساکن قزوین از علماء و ائمّهٔ انوکابت بود و در مسجد مدرسهٔ مولی و بردی خان واقعه در محلّهٔ توی میدان قزوین امامت میکرد چون فوت شد برادرش میرزا حسین بجای وی برقرار گردید در این تاریخ او نیز برحمت الهی فایز شده است

ملّا عبد الوهاب دهستی

از علماء و ائمّهٔ قزوین بود و سطوح فقهیّه را درس میگفت رحمة الله علیه

اقا سیّد رضا خیابانی

از قضاة و مشاهیر علماء قزوین بود

اقا شیخ صادق

مجتهد قزوینی در سلسلهٔ برغانیها بر جلد و پایست دارد و در قزوین حکومت شرعیّه میراند و خود را بر افاضل ان خطّه مقدّم میداند

شیخ اسمعیل

بن آقا محمّد بن الحاج مولی تقی الشهید البرغانی القزوینی با آنکه مادرش قرّة العین بابیّهٔ مشهورهٔ مذکوره در تواریخ است خود در تقوی و فضل و قدس و عدل صاحب مقامی سامی بود و منبر لسانی ملیح و بیانی مطبوع داشت

ملّا محمّد علی سلطان آبادی

عالمی ادیب و فاضلی از فرط ذکاء و حدّت ذهن و سرعت انتقال کثیر التعصّب بود نزد حاج سیّد شفیع جابلقی بروجردی تلمذ کرده بکربلا رفت و انجا بتدریس علوم و تربیت طلبه اشتغال گرفت و آخر عمر بتصوّف مایل گردید

ملّا محمّد علی محلّاتی اصلا

شیرازی مسکنا از شاگردهای بزرگ سیّد جابلقی مجتهد مجاز از مشهور حجّة الاسلام حاج سیّد محمّد باقر اصفهانی است در شیراز ریاستی عمده داشت رحمة الله علیه

ملّا محمّد کزازی

ساکن سلطان آباد از فقهاء متبحّر است و بکثرت حفظ و دقّت نظر و جودت قریحه میان اقران امتیاز دارد

میرزا ابو القاسم بن میرزا زین العابدین امام جمعه دار الخلافه

جوهر شرافت است و از عنصر نجابت حقّ تعالی او را از عهد مهد توفیق پارسائی و ملکهٔ بزرگواری نصیب کرده تقوی و ورع و شوق بر تحصیل مقامات و تکمیل مراتب را در نهادش نهاده است ولادتش در بیست و دوم ذیقعدهٔ از سال هزار و دویست و هشتاد و دو هجریّه بطهران رخ نمود و از بدایت امر و اوایل عمر باکتساب هنر و اقتناء دانش همی پرداخت تا بر حسب استصواب جناب مستطاب حجّة الاسلامی حاج میرزا حبیب الله رشتی در صفر سنه ۱۳۰۴ بکربلا و مشاهد مقدّسهٔ عراق زادها الله تعظیما مستعد گردید اینک در ظلّ تربیت علّامهٔ مزبور بتکمیل علوم شرعیّه اشتغال دارد از طلعت شریفش آثار بزرگواری ظاهر آ و انوار حقگذاری باهر و هر که در عمود نسب و شجرهٔ اصالت

وی به بینند واشهر علماء و مجتهدین وحفظهٔ شریعت و
دین بنکرد این آثار واطوار بدیع نداند
شرف تنابع کابراً عن کابر کالرمح انبوبا علی انبوب

ملا محمد ابرهیم کزازی الاصل قمی خاتمة

خلف مرحوم حاج زین العابدین مازندرانیست که عالمی فاضل ودانشمندی بزرکوار بود وازموطن اصلی خویش مازندران بعراق امده درانسامان توقف اختیار کرده بود وهم عاقبت درانسامان شربت فنا بخاک سپرده شد و پسرش ملا محمد ابرهیم که فقیهی فاضل وعالمی عامل بود ازانسامان بقم رحت کشود وهم انجا رحلت نمود

میرزا محمد مهدی کاشانی

فقیهی نبیه وخبیر بود ودر دار المؤمنین بامامت جماعت وامر قضاء وحکومت مشغولی مینمود

حاج ملا مهدی بروجردی

پسر حاج محسن مجتهدی دقیق النظر ذکی الخاطر بود و دربروجرد بتدریس علوم فقه واصول وتفسیر اشتغال همی داشت ازاو بانزواء وانقطاع وانفراد میلی بادراحساس مینشد رحمة الله علیه

حاج اقا محمد بن اقا محمود بن اقا محمد علی

ازمشاهیر مشایخ ونبهاء فقهاء سلسلهٔ بهبهانیه بود ودرمسجد حکیم دار الخلافه امامت جماعت مینمود واز خاطر عاطر هما یونی نسبت بان عالم جلیل وفاضل نجیب اصیل اقبالی زاید الوصف مصروف میافتاد واکنون پسرش بحر العلوم داماد حجة الاسلام حاج ملا علی مرحوم درجای پدر راست وازمروجین شرع انور

اقا علی اکبر بروجردی الاصل مقیم دار الخلافه

خلف الصدق اقا جمال الدین مجتهد است اعلی الله مقامه بعلم وفضل ووثاقت وعدل امتیازی بیّن دارد وازاقران ودرعلم حدیث وفن تفسیر وشعب ادب بمقامی سامی نایل کردیده بعد از رحلت پدر جلیل القدرش مسجد ومحراب ومنبر مدرسهٔ مرحوم دوستعلیخان نظام الدوله حسب الارث والاستحقاق بروی اختصاص همی یابند آن فاضل کامل بفرط فطانت وحدت ذهن وتوقد خاطر ولطف قریحه از دونیای اعلای خود حاج ملا اسد الله حجة الاسلام ومیرزا ابو القاسم قمی صاحب القوانین خبر میدهد که نژاداز دو کس دارد این نیك پی ادام الله ایام تاییده

ملا فیض الله هروی

مفتی انخطه بود ودر سال یکهزار ودویست وشصت وهشت مطابق سنهٔ خامسه قمریه از جلوس همایون که مردم هرات وملحقات ان بطیب نفس ومیل خاطر طالب رعیتی ایران وعضویت ممالك محروسه کردیدند و عرایض عاجزانه بخاکپای جواهر اسای مبارك معروض داشتند واظهار عبودیت وانقیاد کردند بعضی ازعرایض ان تاریخ رامفتی مذکور بتشخیص ختم داد ومورد انواع تلطفات واشفاقات شاهنشاهانه افتاد

اقا شیخ محمود عراقی

ازمجتهدین مسلم دار الخلافه است درمسجد مرحوم اغا بهرام بامامت جماعت وترویج احکام میپردازد تقریرات مدرس شیخ الطایفه استاد الکل مرتضی الانصاری را فقها واصولاً بروجه اشباع ضبط کرده وتدوین فرموده است علماء عظام وفقهاء فخام ازاین رهکذر بتالیفاتش محتاجند ودراین سنوات کتابی بنام دار السلام دراحوال الحضرت حجة الله القائم علیه السلام

بفارسی تالیف کرده ومطبوع افتاد

میرزا محمد نایینی

ازجملهٔ اجلهٔ فقهاء وعظماء علماء بود ودرنایین وملحقات ان واتخذ وبامور شرعیه مشغولی مینمود کتاب مستطاب احقاق الحق من مضامین السید السند السعید القاضی نور الله الشهید بفارسی ترجمه کرده است سال یکهزار و سیصد وپنج ازسرای سپنج درکذشت وازجملهٔ اولاد مقرب الخاقان میرزا علیخان منشی وزارت مالیه را که فاضلی است کامل برجای کذاشت

ملا رضا

ازمشاهیر علماء اشرف البلاد

ملا ولی الله همدانی

عالمی عامل وعارفی کامل بود مابین معقول ومنقول جمع کرد ظاهر وباطن را براراسته محل اعتقاد وارادت اهل سیر وسلوك کردیده بود مؤلف دوکرت بفیض صحبتش درهمدان فایز شده است ودر نامه از صورت منامی که دران اوقات دیده بودم برسبیل مکاشفه اخبار فرمود رضوان الله علیه

الحاج اقا اخوند بن الحسن الرضا بن خدابنده بن رضا بنده

الحمیرسابانی اصلا وبخارا والعبد الرب آبادی موطنا ومزارا ازمشاهیر ارباب علم وعبادت واصحاب تقوی وزهادت بود ودر الکای شیبی زنبربلوك دار السلطنه قزوین ریاستی عظمی داشت ودرمواظبت تهجد ومراقبت سنن ومندوبات ومداومت اذکار واد عیه واوراد بسیار کم نظیر بود اهالی انحوالی وی را مستجاب الدعوه میدانستند درفن حدیث وفقه وتفسیر وانواع فضایل ومعارف ومطالب سو منداو مجامیع چند برداخته ساعات شبانروزش مابین مطالعه وتحریر وعبادات وقضاء حوائج واصلاح طرق معاش منقسم بود نام کرامی انبزرکوار مولی غلام علی است ولی بعنوان مذکور مشهور شده وحمیر سابانات که از قبایل قدیمه ایرانند ومردم پهلوی زبان از جملهٔ هفت قبیلهٔ ابرهیم اباد زهرا میباشند واین طایفه دانشوران وهنرمندان برامدهاند بالجمله آن پیشوای پاکان ومقتدای نیکان که پاسبان شریعت نبویه بود ودلالت طریقت ولوی بعد ازظهر سه شنبه بیست ویکم ربیع دیکر سال یکهزار وسیصد وشش هجری بقریهٔ عبد الرب اباد من قری دشتبی من اعمال قزوین بسن هشتاد درکذشت وهم درانجا بجوار مضجع اثار سلیل المعصومین وغیاث المظلومین حضرت سلطان یکتاش علیه السلام بیارمید اعلی الله مقامه واحله دار الکرامه وازوی سه پسر ویکدختر مخلف شد عالیجنابان میرزا کاظم واقا رضی الدین ساکن عبد الرب اباد میباشند وشیخ اجل حبر بحر نحریر ملك الافاضل ابو المعالی شیخ محمد مهدی شمس العلماء که خلفا وسلطان بزرکوار است در دوایر علمیه ودولتیه قرین افتخار است وی در تاریخ فوت پدر وبرخی سوانح دیکر میکوید که

سایه تشنبی و ملك عبد رب اباد
بقصد مهبط فیض ابکر میرود هرسوی
خجسته مرقد سلطان محتشم یکتاش
که از ریاض نبی گلبنی است بر لب جوی
ببین وسم زیارت بجای آر وبدان
کرد جوار چنین سروری بهشتی خوی
مزار مرد خدا پیر پاسلوك وصفا است
که بود ساطع انوار بند کیش از روی
یکانه حامی دین حنیف حاج اخوند

سرشته ملکوت و فرشته مینوی
چنان عنود که جز او نبود در این مرز
که کار شرع کند راست با جم ابروی
سخن ز قلب سلیمش کند و هست صحیح
مثل ز خلق عظیمش زنند و هست نکوی
باسم و رسم غلام علی و از این باب
رواج دین همی دادی از دل و بازوی
نژاد پاک نیاکان پهلوی زادش
ز چهر سابات آن یزدان تا بنروی
نه در فضیلت مثلش هیچ نیا جه مرز
نه در عبادت شبهش هیچ برزن و کوی
ز ناله سحرش قدسیان بجوش و خروش
ز اشک نیمشبش چهر دین برنگ و بوی
غبار تربت وی تا بهشت می ببرند
ملک بعبهد و غلمان و حور بر گیسوی
مرا مقام بری بود ناگهان ز وطن
قرین غربت را کربت رسید در هلوی
بگفت یک پدر با چهار فرزندش
برفت و بد رقه همسترت سپس کاکوی
کرفت بر دل من چشم آدمی و پری
بسوخت بر جگرم جان هر صدیق و عدوی
دریغ و درد از آن مهوشان گل پیکر
فغان و آه بر آن اختران مشکین موی
روان همسر بود رکنشه با داشاد
که وی برنگش حق یافت در بهشتش شوی
بپارسائی و هشیاری و هنرمندیش
جبال رفت و نبد از فرات تا آموی
بنالش او گذری عشر و فاتحه بر خوان او
بیاد تو گذر دو طاب دمشها بر گوی
خدای عز و جل پوشدش ز سندس خضر
بغرفهای قصور ز زبرجد و لؤلؤی
جهاد حسن تعقل از و کند مشکور
جوار حضرت صدیقه راش دهد مشکوی
سپاسها که از و دختری بجاست مرا
چه گل برفت تو بوی گل از گلاب بجوی
یگانه عصمت دنیا عقیله عالم
چه نام وی ببری هان دهان بعطر بشوی
خلاصه چون پدرم در گذشت مادر دهر
درید جامه و بر کرد و کند مو بر و موی
میان عقد ثریا ز صلب جود آسود
کنار مامش کو بود شهره با نوی
خرد همی پی تاریخ در تکاپو بود
ندا کشید فرشته بیا گر از مینوی
زدای وسوسه را و فزای صدق و کو
زخاله پیر بزرگان بیا و مطلب جوی
۱۳۷ ۲۰۴
۱۲۳۹
(سنه ۱۳۰۱)

(تاریخ حضرت جهاد الدین حسن [illegible]) (تاریخ علیا حضرت سیده مقام [illegible] [illegible])

میر حامد حسین لکهنوی

از آیات الهیه و حجج شیعه اثنی عشریه است کذشته از مقامات فقاهت در علم شریف حدیث و احاطه تام بر اخبار و آثار و معرفت احوال رجال از شعب شیعه و اهل سنت و جماعت اوحدی این شخص امامیه است قولاً مطلقاً و در فن کلام لا سیما مبحث امامت که از صدر اسلام تاکنون مابین ما دو فرقه بزرگ از این ملت میمون معنون گردیده صاحب مقامی مشهود است و موقع بین المسلمین مشهور هر کس کتاب

عبقات الانوار این بزرگوار دیده باشد میداند که در ابواب مذکوره در کتاب مسطور از اولین و آخرین احدی بدانمنوال سخن نرانده است و بر این نمط تصنیف نپرداخته از امارات مؤید بودن وی من عند الله ظفر یافتن او است بصواقع خواجه نصرالله کابلی که شاه صاحب دهلوی تمام آنرا انتحال نموده و از آثار موفق بودن او بدست آوردن کتب و اسباب و اساسات تألیف و جمع است میگویند در انواع علوم قریب سی هزار مجلد مابین صغیر و کبیر و خطیر و یسیر در کتابخانه عامره این مرتضی العصر نسخه موجود است و این سخن را از واعظی تبادکانی نیز شنیدم که در طهران بر فراز منبری مذکور داشت والله العالم اگرچه این سید اجل و حافظ اکمل از مردم ایران نیست و در لکهنو از ممالک هندوستان می باشد ولی چون اصلاً از نیشابور بودند پس در این باب از این کتاب مناسبتی مذکور شوند فی التاریخ که سنه ۱۳۰۶ استخبر سید که بجنت جاوید خرامید

(ابن علی تبادکانی [illegible] لطفعلی و سیر [illegible] حاج محمد خرامید)

ملا حسن نائینی مقیم مکه شریفه نما و ورود اصفهان

در انواع علوم ظاهر و باطن بمقام کشف و شهود بود اگر فی المثل در یکروز از هزار کتاب در فنون شتی از وی حل مشکلات و دفع شبهات میخواستند بدون هیچ تأمل همه را جواب میفرمود با آنکه اصلاً کتاب نداشت و ابداً بمطالعه وقت نمی گذاشت و این معنی در نظم بمقامی است که هزاران کس از محصلین اصفهان و مدرسین آن سامان بارها آزموده اند و باشخاصهم احساس نموده اند و این نسبت جز حقیقت مکاشفه و این دعوی را براهین دیگر نیز از قبیل اخبار بانتشار تلگراف در ایران و صدمات شریعت از ظهور باب و غیرها اگر بطور تحقیق از وی شنیده شد است و وی در باب امر بشابی اهل نایین میگفت داشته تا بتقریبی عارف ربانی و مقرب بارگاه سبحانی حاج محمد حسن

و او در بیابان نایین نظر فرموده بتحصیل علم و تکمیل نفسش میفرماید مردمی که محضر مبارک او را ادراک کرده اند از وضع زندگانی و ریاضات و مجاهدات در طریقه او بسیار امور خطیر روایت مینمایند قدس الله تعالی روحه

شیخ محمد مهدی عبد الرب آبادی شمس العلما

در عموم علوم شرعیه با اساتید شرکت میکند و بالخصوص در فنون ادب و شئون حدیث و شعب تاریخ و احوال رجال از صنادید بشمار می اید و خود شخصی را در صناعت انشاء کاملاً از اوستاد نخستین شخص عصر میپندارد بدر آکر السلطنه قزوین صرف و نحو را در حضرت پدرش حاج آخوند سابق الذکر که عالمی جلیل بود تحصیل نمود و معانی و بیان را نزد آقا محمد بن الحاج عبد الخالق که در نزدیک و دور همه جا مشهور است تکمیل کرد و اصول و فقه را از مجتهد العصر و رئیس المصر آقا سید علی طاب ثراه و حاج مولی آقا سلمه الله فرا گرفت آنگاه از قزوین بطهران آمد و سالی چند در مدرسه دوستعلیخان نظام الدوله غفرالله له بتکمیل مراتب همی پرداخت تا مقارن اول قرن ثانی سلطنت جاودانی بر حسب انتخاب نواب رضوانماب علیقلی میرزا اعتضاد السلطنه وزیر علوم در مجلس تألیف کتاب نامه دانشوران ناصری شرف عضویت یافت همانا آن فاضل فرزانه و استاد یگانه از فرط فطانت و شدت ذکاء و حدت ذهن و توقد خاطر و لطف قریحه و سعه تتبع و غزارت تبحر از آیات عصر است و آحاد دهر و آثار بسیار دارد از آنجمله است کتابی که بر حسب امر اعلیحضرت اقدس صاحبقرانی خلد الله سلطانه در شرح احوال ائمه مذاهب اربعه اهل سنت و جماعت ساخته و بر اسلوبی بدیع پرداخته و عبد الرب آباد قریه ایست در بلوک دشتبی قزوین از تاریخ گزیده خواجه حمدالله مستوفی مستفاد

میشود که این ده در هفتصد هجری نیز دایر و عامر بوده است

حاج شیخ محمّد علی اصفهانی

خلف باشرف مرحوم علّامهٔ اجلّ شیخ العصر حاج شیخ محمّد باقر بن شیخ محمّد تقی صاحب الحاشیه است بدار السّلطنهٔ اصفهان در علوم شرعیه لاسیّما الفقه و الأصول از مدرّسین و مروّجین است و مجلس افادت و افاضتش بوجود افاضل محصّلین مشحون میباشد

آقا سیّد احمد از سادات اخوی طهران

در سیر و سلوک مقامی بلند و مرتبه ارجمند بهم رسانید گروهی از فقهاء عظام و انبوهی از خواص ذوی الاحترام حلقهٔ ارادت وی بر گوش داشتند از بزرگان طریقت بین مراقبت آداب و سنن شریعت ممتاز بود قدّس الله سرّه

آقا سیّد یحیی

از اجلّهٔ سادات اخوی دار الخلافه بود رضوان الله علیه

حاج ملّا رضای مجتهد دامغانی

عالمی بود ربّانی

ملّا محمّد تقی کاشانی مقیم طهران

از مشاهیر فقهاء و مشایخ علما است فی التّاریخ هفتاد سال از عمرش گذشته و اواخر عمر راهی در قضاء و فصل خصومات گذرانده آثار بسیار دارد از آنجمله است سفینة النّجاة در فقه و هدایة الطّالبین که بطبع رسیده و بحر الفوائد در هفت جلد مشتمل بر انواع دانشهای سودمند و جامع الاصول که ناقص است و جامع المواعظ و رسالهٔ شقّ القمر و رسالهٔ ردّ نصاری و توضیح الایات و وسیلة النّجاة و نجم الهدایة و ایضاح المشتبهات و غیر ذلک

ملّا محمّد هاشم ساکن زین آباد من قری قزوین

از فقهاء مشهور بود و بر طریقهٔ اخباریه میرفت و نسلا از دودهٔ قاجار قزوینی بشمار می آمد و این جمهرهما نا از عهد سلاطین صفویّه انار الله براهینهم در ملک قزوین توطّن گزیده اند که از معتقدین آن خاقان و مریدان آن دوده بوده اند و صفویّه در بخت شهر قزوین را کرسی سلطنت و پایهٔ سریر قرار داده اند و از قاجار قزوین که غالباً بیزدلی و بهادری متّصفند مردم نامی برامده امیر گونه خان ساری اصلان که از صنادید سردارهای شاه عبّاس ماضی و صاحب حمام قاجار واقع در دار السّلطنهٔ قزوین است از این گروه جلادت پژوه بود خدمات و زحمات او را در راه دین و دولت از تواریخ صفویّه میباید خواند و هکذا فرزندش عبّاسقلیخان و در نوبت سلطنت قاجاریّه حسینخان سردار که از جلّهٔ قوّاد خاقان مغفور فتحعلیشاه بود نیز از ایشان است محاربات وی تواریخ این سلسله را مشحون ساخته و هکذا برادرش حسنخان و کذلک لطفعلی بیک عبد الرّب آبادی نایب ایشیک آقاسی باشی شاه شهید آقا محمّد خان که در حمل جنازهٔ آن سلطان گیتی ستان با آستان ولایت نشان همراه بود و از معاصرین مرحوم نجفخان عبد الرّب آبادی سرهنگ که از فتنهٔ سالار و فتح هرات و حراست کلات زخمهای منکرات تیغ و تفنگ همی داشت از نژاد امیر گونه خان مزبور بوده و کذا مقرّب الخاقان سلیمانخان زین آبادی که فی التّاریخ از مباشرت خدمتگذاری و ملازمت جان نثاری استعفا کرده است

شیخ محمّد حسن قمی وزوائی

مقیم دار الخلافه عالمی عادل است و فقیهی فاضل او را با خاندان مرحوم حاج ملّا محمّد کرمانشاهی که عالمی ربّانی بود و با خاقان مغفور فتحعلیشاه قاجار معاصرت داشت ارتباطی من القدیم است و اختصاصی عن الصّمیم

شیخ احمد بن ملّا محمّد جعفر ساکن میامی

در مسموع و معقول ماهر است و غالب تحصیلش خدمت فیلسوف الزّمان حاج ملّا هادی سبزواری شده

ملّا محمّد بیدگلی الأصل

شمیرانی الموطن عالمی عامل بوده و فقیهی کامل و در قریهٔ دزاشیب میزیسته اولادش ملّا محمّد جعفر و آقا شیخ حسن و آقا شیخ حسین و آقا شیخ علی و آقا شیخ احمد جمله در طهران از فضلاء و اتقیاء محسوب میگردند

ملّا محمّد مؤمن بن ملّا ابو محمّد

ملقّب بشیخ الاسلام ساکن میامی از علماء خراسان بود و در معقول و منقول مقامی سامی داشت در ماه محرّم هزار و سیصد و شش بقصبهٔ میامی درگذشت

حاجی شیخ عبد الحسین

بسطامی

شیخ محمّد صالح شاهرودی

عالمی مشهور بود

شیخ علی اکبر

شاهرودی

ملّا عبد المؤمن بن ملّا زین العابدین

ساکن میامی خدمت سیّد الفقهاء آقا سیّد حسین ترک کوهکمری تحصیل کرده و در شرعیّات مقامی لایق یافته

ملّا محمّد شریف بن کربلائی حسن بغشی

که بلقب شریف العلماء مشهور بود و در طهران توطّن داشت و از علماء عصر نامی معدود میگردید بغش از اعمال ملایر است و این دانشمند مشهور از شاگردهای حجّة الاسلام حاج ملّا اسد الله بروجردی بود و از عظماء علماء این دولت گروهی شاگردی حجّة الاسلام مشار الیه قرین افتخار و حلیف اعتبار اند و بتلمذ بعضی مستقلاً نیز اشارت شد از آنجمله است شیخ عبد الرّحیم بروجردی که در طهران بود و شیخ محمّد رحیم بروجردی که فعلا در مشهد است و حاجی سیّد محمّد باقر عراقی و حاجی آقا محسن عراقی و ملّا شیخ علی بروجردی مرحوم و آخوند ملّا حسین آقا باقر و آقا شیخ محمود عراقی سلّمه الله که فعلا در دار الخلافه است و مرحوم میرزا ضیاء الدّین ساکن قلعه من اعمال بروجرد و مرحوم ملّا احمد خوانساری ساکن ملایر که از اجلّهٔ مجتهدین ایشان معدود بود و ملّا محمّد علی محلاتی ساکن شیراز و ملّا محمّد تقی گلپایگانی و حاج سیّد علی بروجردی و غیرهم من کبراء المجتهدین و حفظة الشّریعة و الدّین

ملّا احمد خوانساری الأصل

ملایری المسکن در فروع و اصول از صنادید اساتید و محقّقین محسوب بود فقه را در خدمت حجّة الاسلام حاج ملّا اسد الله بروجردی و غیره و اصول را در محضر شریف العلماء مازندرانی اوّلا و در مدرس شیخ محمّد تقی صاحب الحاشیه ثانیاً تکمیل نموده است کتاب مصابیح الاصول و مصنّفات دیگرش از علوّ مقام وی خبر میدهد

میرزا ضیاء الدّین

خلف ملّا احمد مذکور در دولت آباد ملایر فقها و اصول تدریس میکند برادرش آقا محمّد مهدی بن ملّا احمد نیز بحفظ حدود شرع میپردازد و صحبتش ادراک شده در طهران

ملّا علی نهاوندی

مجاور غری شریف محقّقی است که عدیل و امروز در علوم شرعیه استادی او را همه مسلّم دارند بشهادت اثبات اثبات شده که این مجتهد فحل و محقّق جلیل مشتغل بعلم اصول متعارف معمول را بحوزه نیمناید و میفرماید

که این فن مغنی روزگار و مُبطل اِنماز فرقهای دنیا هیچ بود و فقاهتش که به همی روز بروز می فزود حاشا که شارع مقدس با بن الجنابات و اکثارات که لاشک از تکمیل مقام فقاهت عظمی عایق است رضا دهد با یخزان مسایل حقه اصولیه در تحقیق احکام شرعیه در کارات اند که از این بسیار است بلکه یکی از این هزار

میر سید حسن مدرس اصفهانی

علامهٔ زمان و محقق دوران بود گروهی از مجتهدین بزرگ در محضر مبارک و مدرس میمون وی تربیت یافته اند اجل و اکمل ایشان سید المجتهدین حجة الاسلام و المسلمین آقای حاجی میرزا محمد حسن شیرازی زمانی که باصفهان بوده اند و کفی بذلک فخراً

میرزا ابو المعالی ابن العلامه مرحوم حاج محمد ابرهیم کرباسی

از اجلهٔ علماء و جلهٔ فقهاء معدود میگردد

آقا سید محمد باقر سبحاسی

در قزوین میزیست و فقیهی فاضل بود

شیخ محمد حسن یزدی

فی التاریخ حاضر دار الخلافه است

آخوند ملا محمد صادق بروجردی

فقیهی فاضل و ادیبی ماهر و متتبعی بارع است و فی التاریخ در طهران میباشد

حاج شیخ عبد الرحیم شوشتری

از مشاهیر شاگردهای شیخ الفقهاء حجة الحق رئیس الاسلام مرتضی الانصاری میباشد و فی التاریخ در سبزوار مشغول تدریس و ترویج است و کرامتی که او از مقربت درگاه باری شیخ علامهٔ انصاری در بیهٔ در پیشگاه صلوة آن بزرگوار مطبوع است

آقا علی ترک ساکن یزد

فقیهی مفخم بود و رئیس اعظم و خداوند جود و کرم

آقا سید عبد الرحیم

صاحب فضائل السادات فی التاریخ در طهران است

حاج میرزا محمد حسین

مجتهد سبزواری در این مملکت از مروجین شریعت است و میگویند از حجة الاسلام رئیس الشیعه حاج میرزا محمد حسن شیرازی تصدیق اجتهاد دارد

ملا حسین بن ملا محمد باقر

از اهل ده ملا زاهدی فاضل است و فقیهی متتبع

حاج ملا علی سمنانی

عالمی ربانی است مابین علوم عقلیه و فنون نقلیه جمع کرده و در سمنان شهرت و ریاست دارد در حکمیات حضور شریف فیلسوف اعظم حاج ملا هادی سبزواری را ادراک نموده بعضی از علماء ظاهر بر او انشور ماهر حسد بردند و پارهٔ اعتراضات آوردند چون فیلسوف اعظم خاتم المحققین حاج استاد فی تصدیق او داشت ناچار سخنان متعرضین متعرضین را ابدیه بر طاق نسیان گذاشت

آقا سید جعفر

از علماء اشرف البلاد

ملا اسمعیل

از علماء اشرف البلاد

میرزا محمد تقی بن میرزا عبد الله

از مدرسین آستان مقدس رضوی بود و منظومه در فقه و نحو دارد و در سال یکهزار و دویست و هشتاد و نوتش اتفاق افتاد

مولانا حاج محمد نجف مشهدی

اصلا کرمانی بود و مشرب عرفان و طریقهٔ اخباریان داشت در یکهزار و دویست و نود و دو مجاور اماکن مشهد مقدس در گذشت و آثار بسیار گذاشت از آنجمله است خلاصة الانساب و غناء الادیب فی فهم مغنی اللبیب و شرح خطبة الزهراء و شرح دعاء کمیل و جوشن و صباح و کتاب جامع الاحادیث

مولی حسین بن آقا باقر بروجردی

از مجتهدین مسلم و از تلامذهٔ معتبر مرحوم حاج مولی اسد الله حجة الاسلام بروجردی است از جمعی کثیر مجاز بود و اجازات خود را طومار طومار همی همراه داشت

ملا عبد الرحمن

شیخ الاسلام مشهد مقدس و فقیهی جلیل القدر بود و در سال یکهزار و دویست و نود و دو رحلت نمود و تربتش در توحید خانه است از حوالی و منضمات حرم مبارک رضوی

ملا اسد الله

از علماء اشرف البلاد

آقا شیخ علی بروجردی

از جملهٔ شاگردان مرحوم حجة الاسلام حاج ملا اسد الله بود و بزهد و ریاضت و علو درجهٔ فقاهت اشتهار داشت

سید ضیاء الدین

از اهل قلعهٔ بروجرد شاگرد حجة الاسلام بروجردی بوده

حاج میرزا داود

ارشد اولاد حاج مولی اسد الله بروجردی حجة الاسلام و از مشاهیر مروجین احکام معدود بود و بمصاهرت مرحوم سید محمد مهدی بحر العلوم تشرف داشت

آقا محمد ابرهیم

از علماء شهر اشرف طبرستان

آقا شیخ احمد

از علماء مازندران ساکن اشرف البلاد

حاج میرزا ضیاء الدین

بروجردی برادر اعیانی حاج میرزا داود بود رحمة الله علیهما

آقا علیجان

از علماء طبرستان ساکن اشرف البلاد در مسافرت همیونی سال یکهزار و دویست و نود و دو بمازندران شرف اندوز حضور مبارک شده

حاج میرزا عسکری

شریف بروجردی و از فضلای اولاد حاج مولی اسد الله حجة الاسلام است و میرزا محمد مهدی برادر اعیانی او نیز از افاضل عصر بود

آقا صدر الدین امام جمعهٔ بروجرد

و این منصب اینسلسله در این ولایت همی بر سبیل وراثت میدارند و مشار الیه خلف میرزا علینقی آتی الذکر است

میرزا علینقی امام جمعهٔ بروجرد

در فقه و اصول و منطق و اعراب از صنادید اساتید بود و نژاد ایشان بمشایخ کاشان میرسد که تربت بعضی در آن ولایت مزار است مشهور منهم الشیخ سلیمان المجتهد قدره

میرزا احمد مجتهد تبریزی

در مملکت آذربایجان حافظ حمایت شریعت و پشتبان بزرگ ملت بود ریاستی کبیر و شهرتی عالمگیر داشت همان شأن و شرف در نسل و خلفش الی کنون باقی است منصب امامت جمعه و جماعت تبریز ماران و حکومت شرعیه

کلیۀ ایالت آذربایجان باآنید و دودمان قدس نشان است و از بزرگی این دودمان و جلالت مقام و نبالت شأن اگر شرح کامل بنوبت بخواهیم نوشت از تعهد اختصار التزام برکنار خواهیم افتاد و اینعالم بزرگ اسلام موافق آنچه در رسالۀ منتخبین ایران نوشته ایم در سال یکهزار و دویست و شصت و پنج از سرای سپنج ارتحال جست طیب الله روحه الشریف

حاج میرزا علینقی طباطبائی

از اعاظم مجتهدین کربلا بود و از ریاست و شهرت و اعتبار دین و دولت سهمی عظیم و حظی وافر داشت چون این بزرگوار نیز اصلاً و اهلاً ایرانی است اسم شریفش در قلم آمد اعلی الله تعالی فی الجنة مقامه

ملا احسن شعبانکردی قزوینی

مجتهدی مسلم و در تتبع و مزید فضل بر کافۀ معاصرین مقدم بود و در مملکت قزوین ریاستی خطیر و شهرتی جهانگیر داشت در فنون چند کتابهای سودمند ساخته از جمله مقتلی که مجتهد انه پرداخته بطبع رسیده است دو فرزند دانشمندش آقا جمال الدین و آقا صدرالدین هم دو فی التاریخ در دار الخلافه توقف دارند

حاج آقا مجتهد رشت

از علماء بزرگ دار المرز است و از حجة الاسلام و المسلمین حاج میرزا حبیب الله رشتی مد ظله العالی تصدیق اجتهاد دارد و والد بزرگوارش حاج ملا میرزا حسن خلف حاج ملا میرزا جان نیز در مملکت گیلان ریاستی عظیمی داشت و بمزید فضل و نفاذ حکم مسلم آن ایالت کبری بود

میرزا محمد حسین شریعتمدار تبریزی

از جملۀ اجلۀ علماء آذربایجان است و در بعضی اشرف کتابخانۀ عمومی ایجاد کرده و بکاری بزرگ و خدمتی

شگفت توفیق یافته

ملا نظر علی طالقانی

عالمی ربانی بود و در فقه و اصول و حکمت و حدیث مقامی تبحر داشت مصنفات سودمند بعربی و فارسی ساخته که بعضی بطبع رسیده از جمله کتاب کاشف الاسرار است که خواص و عوام از آن تألیف شریف سودها می‌اندوزند این عالم عامل و فقیه فاضل حافظ قرآن و مقیم طهران و مفخر ایران بود طلب نسل را یازده زن کرد که آخر ایشان کریمۀ حسنخان سرتیپ رئیس شامبیانی از شعب قاجار خلف حاج رحیمخان مرحوم بود وفاتش بلا عقب در مشهد رضوی درگذشت فی سنة ۱۳۰۶ الهجریة

شیخ عباس نهاوندی

در مدرسۀ دانگی طهران با امامت جماعت و تدریس طلاب میپردازد

شیخ عبد النبی مجتهد مازندرانی

از فضلاء شاگردان سرکار حجة الاسلامی میرزای شیرازی روحی فداه است در کتب مقدمات تخصص شرح مطول بر تلخیص تجرید فوق العادم دارد این زمان در طهران امامت جماعت و درجه‌ای از شهرت بهم رسانید معتمد بها و وثاقت و عدالتش را بر پادمی نسبت زاد الله توفیقه

حاج سید رضی لاریجانی

در حکمت متعالیه و فنون معقول از صنادید فحول بود و از شاگردان درجۀ اول فیلسوف اعظم ملا علی نوری بشمار می‌آمد و در اصفهان تدریس میکرد از آنجا بطهران آمد و در خانۀ مرحوم میرزا اسمعیل مستوفی گرکانی منزل گرفت تا عیال و اولادش نیز در مسجد تدریس در خانۀ جدا گانه هم بود تا در یکهزار و دویست و هفتاد

رحلتش اتفاق افتاد از اولاد امجادش میرزا سید محمد ملقب شمس الادباء داشت و داماد حکیم الهی ماضی بود از شعرهای او لمعۀ در تذکرۀ مجمع الفصحاء مسطور است

میرزا آقا نهاوندی

فقیهی نبیه و مجتهدی محقق بود و در بروجرد می‌نشست و تکمیل اصول را نزد حاج سید شفیع استاد اصول کربلا کرده بود و از اقبال دنیوی هیچ بهره نبرده

شیخ محمد مهدی اللاریجانی الاصل

در قصبۀ حضرت عبد العظیم فقیهی جلیل الشان است نام مرحوم رئیس المجتهدین حاج ملا علی کنی شرف مصاهرت دارد

حاج میرزا هاشم مشهدی

ولد ارشد مرحوم حاج میرزا هدایت الله بن الشهید میرزا محمد مهدی در علم و ورع است مقامی سامی داشت و سال یکهزار و دویست و شصت و نه درگذشت و قرب مزار پدرش در حرم محترم مدفون گشت

ملا عبد الخالق یزدی

از مشاهیر شاگردان شیخ اجل احمد بن زین الدین الاحسائی بود و در فقه و اصول و کلام و حدیث مقامی عظیم داشت در توحید خانۀ مبارکه از ملحقات حرم مقدس رضوی تدریس میکرد کتاب مصائب الائمه از اوست و در یکهزار و دویست و شصت و هشت بمشهد مقدس رضویه درگذشت

میرزا محمد تقی تبریزی

ملقب بحجة الاسلام خلف الصدق مرحوم ملا محمد ممقانی از مشاهیر مشایخ فرقۀ شیخیه عالم فاضلی است و در میان شیخیۀ آذربایجان اعتباری عظیم دارد

میرزا حسن چینی معروف بمولانا

از فلاسفۀ مشهور است و در اصفهان حکمت متعالیه را تدریس بلکه تأسیس میفرمود بعضی گفتند که این نوبت همایون را ادراک کرده لهذا در قلم آمد

حاج ملا محمد علی مجتهد

امام جمعۀ رشت از اجلۀ علماء عظام و معتبرین فقهاء فخام است و در آن ملک مدار شرعیات و صاحب ریاست معتد بها میباشد

حاج میر عبد الباقی

مجتهد رشتی فاضلی کامل و رئیسی معتبر است و ولات رشت وی را بسیار محترم میدارند

حاج میرزا محمد مهدی بحر العلوم

خلف الصدق حاج ملا رفیع مرحوم از نجباء علماء کبار است و اجلاء فضلاء انام

حاج محمد ابرهیم رشتی

مشهور بحاجی مجتهد خلف مرحوم رئیس الفقها حاج ملا رفیع مجتهد گیلانی است از فقاهت و ریاست بهرۀ بزرگ دارد و در دار المرز بشرعیات و فیصل امور عامه میپردازد

حاج میرزا محمد علی

قراجه‌داغی از اجلۀ مجتهدین و مروجین شریعت و دین است در فقه و اصول و اخبار و علوم عربیه و فنون ادبیه مقامی منیع و رتبۀ رفیع دارد در این فنون غالباً صاحب تصنیف است شرح و تفسیری بر خطبۀ مشهورۀ حضرت سیدة نساء العالمین علیها صلوات الله و الملائکة و الناس اجمعین نوشته و بطبع رسیده چند سال قبل زایر مشهد رضویه رفت و مرحوم میرزا عبد الوهاب نایب

اصف الدوله که در آنوقت حکمرانی ایالت خراسان بهم رسانید او وازمانی برای اجرای خیالات صحیحه و ترویجات شرعیه که در نظر داشت در مشهد مقدس متوقف ساختند بعد چندی از آنجا بطهران ورود نمود و مورد مراحم فوق الوصف اعلیحضرت همایونی گردید چنانکه در ضمن جراید دولتی نیز اشاره کرده ایم و مقام تدریس و توجهات مدرسه و مسجد سلطانی از مستحدثات عظیمه و آثار فخیمه این دولت را باوی موکول فرمودند و پس از چندی بموجب تمنای اهالی دار السلطنه تبریز باذربایجان رفت و اینک در آنخطه با مشرب پاک و مشیی ستوده بتدریس علوم و ترویج احکام قیام مینماید و اهتمام میفرماید وفقه الله تعالی

میرزا عبد الغنی

قراچه داغی الاصل ساکن دار السلطنه تبریز در فقه و اصول و تفسیر و علوم عربیه و شعب ادب مهارتی کامل و حدسی فایق دارد و او برادر میرزا الحاج آقا مدرس ماضی استاد المجتهدین است چند سال قبل چندی مقیم دار الخلافه بود علماء عظام با او بتکریم و احترام همی سلوک میفرمودند و در این تاریخ دار السلطنه تبریز از وجود او قرین تقدم و تبریز است منظومه اش در دفتر مطبوع افتاد علی المعتنین

شیخ رضا بن حاج ملا محمد

کرمانشهانی الاصل و طهرانی المسکن از مشاهیر رؤساء دار الخلافه و متولی اوقاف جامع عتیق آن بود کتابخانه جاری داشت سرای وی مضیف علماء و اردین طهران محسوب میگردید بحسن سلیقه امتیازش مشهور است کفش صاغری و میانه قلیان و سرقلیان شیخ رضائی هر سه منسوب او میباشد در پنجم رمضان سال یکهزار و دویست و هفتاد و هفت از دنیا رفت قبرش در کنبد هود و صالح است از وادی السلام

حاج شیخ محمد بن شیخ جعفر

المشهور بشیخ رضائی از کبراء علماء دار الخلافه طهران بود مراتب و مناصب شیخ رضا بن حاج ملا محمد کرمانشهانی سابق الذکر بعد از فوت او باین بزرگوار اختصاص رسانید که هم برادرزاده و هم ربیب وی بود و تمامی فاضل و از جمله اجله عصر بشمار می آمد رحلتش در نوزدهم ذی قعده سال یکهزار و دویست و نود و چهار اتفاق افتاد و اینک فرزند کرامت او آقا شیخ جعفر که بوفور عقل و ملکه عدل و وفور فضل مذکور و مشهور صاحب مقامات بلند عالی درجات است چنانکه مستقلا نیز اشارت شده قبرش در کنبد هود و صالح است

ملا عبد الرحمن

از علماء خطه ساری است در سال ۱۲۹۲ هم بشهر ساری شرف اندوز حضور مرحمت ظهور شده

آقا محمد صالح کرمانشهانی

از اجله علماء و مشاهیر رؤساء بود بزرگی خاندان از ایشان مشهور تمام ایران است اعلی الله مقامه

شیخ عبد الرحیم

ابن آقا عبد الرحمن کرمانشهانی از مشاهیر مشایخ عهد و عظماء علماء عصر است و در دار الدوله اعتبار و اقتداری کامل حاصل فرمود

آقا شیخ علی ساروی

از جمله فقهاء و علماء مشهور ساری است و در سال ۱۲۹۲ در آنخطه بحضور مبارک رسید و این غیر آقا شیخ علی ساروی دیگر است که فقط نامش جداگانه مذکور گردید

میرزا محمد فقیه بن میرزا حبیب الله الرضوی

اصلا از قریه باشتین سبزوار بود و در ۱۲.. بمشهد مقدس سکنی

حاج میرزا حبیب الله المشهدی

از اجله فقهاء بزرگ و مجتهدین سترک خراسان است و در مسجد مرحومه گوهرشاد آغا بامامت جماعت میپردازد مناقب و فضایل بسیار دارد و بر نظم شعر نیز طبع سرشاری بهم رسانیده است صحبتش مکرر اتفاق افتاد

حاج ملا عبد الله قندهاری الاصل

مشهدی المسکن از مشاهیر مشایخ و کبراء علماء عصر است و تالیفات و تصانیف نغز دارد که ثبت انها را در جلد ثانی مطلع الشمس آورده ایم

شیخ محمد حسن

از علماء بزرگ خطه بارفروش است و در آن ولایت بعنوان شیخ کبیر مشهور میباشد در سال ۱۲۹۲ هم بشهر بارفروش حضور همایونی را ادراک نموده بافتخار بازدید نیز نایل گردید

حاج ملا آقا بزرگ

از مشاهیر علماء و ائمه جماعت بود و در مسجد آقا محمد مهدی ملک التجار نماز میگذارد در هزار و سیصد و دو بمشهد رضوی درگذشت

شیخ محمد حسن ناظر

از فقهاء وقت است و در ورع و قدس نیز قادح ندارد و او برادر حاج ملا آقا بزرگ مرحوم میباشد نظارت مدرسه فخریه طهران برحسب توصیه واقفه موقوف باین دوده همی بوده و خواهد بود

حاج میرزا محمد مهدی باشتینی الاصل

خلف حاج میرزا محمد سابق الذکر است در مشهد مقدس از علماء عظام و فقهاء فخام معدود بود نظامت از حضور شیخ الکل صاحب الجواهر داشت و حتی بمشهد مراجعت فرمود و در یکهزار و دویست و شصت و هفت از دنیا رفت و در کنار پدر در بقعت اندر مسجد بالا سر جنب روضه رضوی

حاج میرزا حسن

برادر کهتر فقیه کبیر حاج سید محمد قصیر است تحصیلات خود را نزد برادر نامور و شیخ محمد تقی صاحب حاشیه معالم عصیر و تکمیل کرده و باجتهاد رسید و در یکهزار و دویست و هفتاد و هشت بمشهد مقدس رضوی درگذشت و در مسجد پشت سر حرم مدفون گردید

ملا محمد تقی

از علماء مشهد مقدس بود و اصلا از بلوک جلگی خانه آباد از اعمال مشهد فوتش در هزار و دویست و هشتاد اتفاق

الحاج مولی سلطانعلی الجنابذی

ما بین ظاهر و باطن فراهم آورده و معقول با منقول توام ساخته میکویند امروز در طریقت باو دست میدهند و سر میسپارند مقارن جمع و تالیف این فهرس شریف از حج بازگشته بطهران فرود آمد آن فقیه فاضل الهی عارف کامل هرکه او را دید بپسندید و بمراتب دانش و آگاهیش بستود

الحاج سید علی الطرازجریبی المازندرانی

گروهی انبوه از اهل طریقت و طالبین حقیقت باوی ارادت میورزند و او در تهذیب اخلاق و تکمیل نفس ریاضتها کشیده و از بعینها بسر برده است و مشایخ بسیار دیده و سیاحتهای سودمند کرده است و الآن که بنده نگارنده بتبییض این نامه مبارک اشتغال دارد آن بزرگوار در جمله مجاورین از استغراق اشراق قباب ائمه عراق سلام الله علیهم اجمعین مستضیئ و مستنیر است

آقا خوند ملا کاظم

از مشاهیر مجتهدین دار الخلافه در اواخر شوال سال

بکرات او را دیدم در هفتاد و دو وفات یافت

اقا سید حسین بن سید رضا البروجردی

در اوسط حال از اجله شاگردان سید جاپلقی بوده و در تفسیر و حدیث بر سید داراب تلمذ نموده و در عداد بنهاء فقهاء بشمار می اید

حاج ملا عبد الحمید کرهرودی

از طایفه قاضی حسین عالمی جلیل و فاضلی نبیل بوده حاج سید شفیع جاپلقی بروی در بعضی از کتب عربیه وا نسبت شاگردی فرموده اگر چنانکه دارم در اواخر وی اینها سال شمسی عهد شاهنشاهی را

شیخ علی نقی بروجردی

شیخ الاسلام دار السرور بروجرد است و عالمی عامل و فقیهی فاضل و بدرجه اجتهاد نایل میباشد صحبتش مکرر او را ذکر دیده

اقا سید ابو طالب بروجردی

از اصحاب حاج میرزا محمود بود و در تاریخ تالیف این کتاب حسب الاستحقاق مرجع شرعیات و امور حسبیه انجا است شرف صحبتش مکرر اتفاق افتاده

اقا سید علی کلپایکانی

از مجتهدین مسموع القول انجا بود

ملا علی اکبر خوانساری اصلا

اصفهانی توطنا از تلامذه علامه مرحوم سید صدر الدین عاملی بود و از سید اجازه روایت داشت و مجیز مذکور انیس انله محلا النور از سید بحر العلوم اجازه روایت کرده

ملا علی اکبر بروجردی اصلا

قمی عامنزا از اجله علماء و فحول فقهاء بوده از مشاهیر

شاگردهای سید اجل جاپلقی معدود میگردید

شیخ محمد حسین کاظمینی اصلا

و نجفی مسکنا متفقهی اعظم است و مجتهدی بین المسلمین مسلم شهرت جلالت قدر و علو مقام و درجه زهد و ورع و وثاقت و تقوی وی تمام آفاق را فرو گرفته

ملا محمد صالح مازندرانی اصلا

اصفهانی مسکنا مجتهدی معتبر و از تلامید شریف العلماء بود

میرزا سید علی اکبر مجتهد شیرازی

مدتها بر حسب دعوت حضرت والا اسلطان سلطان مسعود میرزا ظل السلطان مقیم اصفهان بود و انجا بتدریس علوم و ترویج احکام مبادرت مینمود

حاج ملا محمد تقی

مجتهد محلاتی از مشایخ علماء و معمرین فقهاء و اجله رؤساء بود

حاج میرزا محمد نهاوندی

خلف میرزا ابو القاسم مجتهد از اکابر علماء انجا است

حاج سید محمد تقی بحر العلوم

از معمرین علماء نجف اشرف بود

میرزا محمد جعفر

مجتهد کاشانی

اقا سید جواد بحر العلوم

در نجف اشرف عالمی مشهور و رئیسی عظیم بود و در همان خطه مقدسه بشرف ملاقات بندگان اعلیحضرت اقدس همایونی نایل گردید

شیخ محمد حسین

نواده شیخ الکل صاحب الجواهر در نجف اشرف بشرف

ملاقات ذات اقدس شاهانه مستسعد گردید

حاج میرزا ابو القاسم اصفهانی

ابن اقا محمد مهدی بن الحاج محمد ابراهیم کرباسی از بطن همشیره حجة الاسلام حاج سید اسد الله از عظماء علماء وقت است در نجف اشرف مجاور و محسود همانی بود

حاج سید تقی قزوینی خداوند کرامات و مقامات

از اجله علماء بود بلکه از جمله اولیاء در تقوی کان بحیث یستنزل و در منزلت کان یستسقی به الغمام عجایب دهر وی دو هفته کافی نمیکند اجابتش مقصد افاق تصنیفاتش اداره الفتیه بخوش بدیه مطلع آن است

قال التقی بن التقی بن الرضا مفتخرا بالمصطفی و المرتضی

شیخ یحیی

از اجله علماء طایفه مقیم شیراز

اقا کریم و غنی قزوینی از مشاهیر اصولیین و عظام مجتهدین بود و علو زمد رسید مولی و بر دیگران تدریس مینمود بعضی از علماء طایفه رو غیبها فرو برد در امل الآمل مترجم است

ملا ابراهیم قمی ح اماد شیخ مشکور در طهران مجتهد بزرگ بود

فرزندش علی بن ابراهیم القمی فعلا در شرح شبابا و اعجوبه ارباب

حاج میرزا شفیع تبریزی از مشاهیر شاگردهای شیخ اعظم

احمد بن زین الدین بود و زمانی محمد و در دعوی بکشف نمود و پیش از فتنه شیخ عبد الله نقشبندی بچند از آذربایجان بیرون آمده بکرد رفت و اغواها در کذشت و فرزند هنرمندش میرزا امور و ابر جای گذاشت

میرزا جمال الدین

شیخ الاسلام ارومیه در مدافعه شیخ عبید الله و سد سبیل قبایل اکراد همتش مدخلیت عظمی داشت

اقا سید عبد الکریم

مدرس مدرسه دار الخلافه بعد از فوت میرزا عبد الرحیم نهاوندی بر حسب انتخاب مرحوم حجة الاسلام و المسلمین حاج ملا علی کنی قدس سره وی در انمدرسه

بر مسند افادت نشست

شیخ جعفر خلف الصدق اقا شیخ محمد

از ائمه جماعت مسجد جامع طهران است و در زمانی و قات آن بعنوان سلطان العلماء مشهور است و باصالت و جلالت مذکور

حاج میرزا محمد حسین شهرستانی

نفوس چند از المعقول و المنقول از نخوت شهرستان فضلا امروز این چنین در هیچکاه نفیده ایم و دبستان معارف را اینکونه آموزکار هرکه نشنیده ایم بر مسند افادت چون محیط موج زند و در عرشه افاضت از سپهر اوج میستاند دایره سخن در تعریف این استاد چنین از کلمه جامعه خالی است

کیف لا که علو درجه اجتهاد من هلاه اخذ المعالی
وعلی هذه فقس ما سواها

و از انجا که در این باب ترتیبی ملحوظ نیست و اسامی مجتهدین و مجددین دین و غیرهم کیفما اتفق در سلک امده پس در ترجمه این پیشوای بزرگ اگر نسبت بجمعی تاخیر رفته است عذر ما پذیرفته است

فان علا بی من دونی فلا عجب
لی اسوة بانحطاط الشمس عن زحل

سادات شهرستانیین مجاورین حایر شریف منسوبند بقریه شهرستان اصفهان علو نسب این سلاله در دهر مشجر و مبسوط مضبوط است ما بین صاحبان عنوان و حسین اصغر که پسر حضرت ابو محمد علی بن الحسین صلوات الله علیه میباشد سی پدر فاصله است مدح نسبا کرم میرزا محمد و امجدش سید ضیاء الدین محمد حسین بن محمد علی بن محمد حسین بن محمد علی بن محمد اسمعیل بن محمد باقر بن محمد تقی بن محمد جعفر بن عطاء الله بن محمد مهدی بن امیر تاج الدین حسین بن امیر نظام الدین علی بن امیر عبد الله بن امیر محمد بن امیر عبد الکریم بن

امیر عبدالله بن امیر عبدالکریم بن امیر محمد بن السید مرتضی علیخان بن السید علیخان بن السید کمال الدین بن السید قوام الدین بن السید صادق بن السید عبدالله بن السید محمد بن السید ابوالهاشم بن السید حسین بن السید علی المرعشی بن السید عبدالله بن السید محمد الاکبر بن السید حسن بن السید حسین الاصغر بن الامام ابی محمد علی بن الحسین بن امیرالمؤمنین علی بن ابیطالب صلوات الله وسلامه علیهم اجمعین وهرکه تواریخ طبرستان خوانده باشد جلالت شان سلسله سادات مرعشیه را نیک میداند بعضی از سلاطین صفویه نیز اما با این بزرگواران منسوبند خوانندمیر در حبیب السیر از مشاهیر ایشان جماعتی را مذکور ساخته بتخصیص میر قوام الدین مرزبور که بمیر بزرگ اشتهار گرفته و مشهدش در محله کمارزندران مزار دست ساطع الانوار و در عهد صفویه باب کاهش با اهتمام تمام پرداخته و قبه عظیم بر آن افراخته شده و افتخار این دودمان را قاضی نورالله شستری و میرزا محمد مهدی شهرستانی وخداوند این ترجمه بنده است سعادت ولادت این بزرگوار یکهزار سال ودو ماه تمام بعد از تولد مبارک حضرت حجة علیه السلام روی داده از بطن کریمه قدوة العلماء العظام اقا احمد بن اقا محمد علی کرمانشاهانی بن الوحید البهبهانی وعمده تحصیلش در منقول ومعقول بر علامه مرشد ملا حسین معروف بفاضل اردکانی طاب رمسه شده وتصنیفات بسیار کرده است بدین تفصیل غایة المسئول فی الاصول عناصر حاشیه قوانین شوارع الاعلام فی شرح شرایع الاسلام تحقیق الادله فی الاصول نتایج الاجتهاد زوائد الفوائد فی المتفرقات من فنون شتی لئالی فی مسائل متفرقة من الاصول والفقه التحفة الحسینیة فی ادعیة سید الشهداء ارواحنا له الفداء تریاق فاروق فی الفرق بین المتشرعه والشیخیه تنبیه الانام علی ارشاد العوام تلویح الاشاره فی تلخیص شرح الزیاره

شرح الاربعین حدیثا المهجه علی البهجه حاشیه علی شرح السیوطی للالفیه الکوکب الدری فی التقویم مواقع النجوم فی الهیئه اللباب فی الاسطرلاب تلخیص الفصول الی مسائل العام والخاص سبیل الرشاد شرح نجات العباد جنة النعیم فی الامامه الحجة البالغه فی اثبات وجود الامام المنتظر عجل الله فرجه الدر النضید فی نکاح الاماء والعبید الفوائد فی المتفرقات الی غیر ذلک من الرسائل

تذییل

از مواید نسخه اصل دیده شد از اعداد و اوفاق و اد عیه و حساب و هیئت جدید و اشعار و اخبار و آثار و مکاتیب و کراماتی از ائمه علیهم السلام و تراجمی از علماء عصر و سؤالاتی از فقه بجواباتها و بعضی از حوادث عالم و ما یلیق بها در آن نظر رسید از فوائدیکه با این باب کتاب ربط دارد و از مواید التقاط کردید یکی آنکه در ترجمه اقا محمود کرمانشاهانی مقیم طهران خلف اقا محمد علی صاحب مقامع الفضل میفرماید چند رساله از تالیفات و دیده ام تنبیه الغافلین در رد صوفیه و معجون الهی و شرح دعاء سمات و فوتش در سال ١٢٦٩ هجری است و قبرش بکربلا در رواق پائین پا ودیگر در ترجمه اقا محمد صالح سابق الذکر خلف اقا محمد اسمعیل بن اقا محمد علی مذکور میکوید فوتش در محرم سال ١٢٨١ هجری است قبرش بکربلا در حجره متصل بباب السدر ودیگر در ترجمه اقا محمد ابرهیم بن اقا احمد بن اقا محمد علی میفرماید خالوی حقیر است برادر اعیانی والده بود و مادر ایشان همشیره مرحوم صاحب فصول است زمانی که حقیر در کرمانشهان متولد شدم والده در سفر بود خال مذکور بایشان نوشت که خداوند مولودی بشما عطا کرد که با شما مفاخره میکند میکوید منم حسین و پدرم علی و مادرم فاطمه و جدم احمد و خالم ابرهیم حقیر کوید بلی و برادرم حسن و پسرانم علی و زین العابدین و دخترانم سکینه و فاطمه

مؤلف کتاب المآثر والآثار از در طبیبت عمر وی حسین مبارز ... غلبه تبع سیدنا العلامة السوز با شهادة ایضا ودیگر در ترجمه شیخ عبدالحسین طهرانی میکوید در سال ١٢٣ ... برای تعمیر صحن مطهر بکربلا آمد و مجاورت کزید تذهیب گنبد قبه مبارکه و بنای صحن و کاشی ایوان حجره ها و توسعه صحن شریف از سمت بالای سر مقدس بمباشرت ایشان شد و بعد از چندی بجهت تذهیب قبه عسکریین بسر من رأی رفت بعد از اتمام در کاظمین چندی مریض شد و در ١٢٨٦ وفات یافت قبرش بکربلا در حجره متصل بدر سلطانی است جمیع کتب خود را بر طلاب وقف کرده ودیگر در ترجمه شیخ الفقهاء رئیس الکل حجة الحق مرتضی الانصاری التستری مینویسد وی مردی بلند قامت ریش سرخ آبله رو بود ولی نورانی و ملیح وخوش محاوره وشوخ برادرش شیخ منصور در تاریخ او کفته است که غدیر سال ولادت فراغ سال وفات وحقیر کفته ام که

بالواحد الفرد استغنت مورخا

علم الهدی فی الخلد حی یرزق

ودیگر در ترجمه حاج میرزا علینقی طباطبائی سابق الذکر خلف حاجی اقا بن اقا سید محمد مجتهد مجاهد بن العلامة میر سید علی صاحب الریاض میفرماید وجوه ثلثه هندیه بدست ایشان جاری میشد و باین سبب بدگویان بسیار داشت و مرجع کافه طلاب و مرافعات بود و در ماه صفر سنه ١٢٨٩ درگذشت مزارش بکربلا ما بین الحرمین معروفست ودیگر در ترجمه حاج میرزا حبیب الله رشتی از اجله علماء مجاورین نجف اشرف میفرماید مذکور میشود که تکفیر اقا شیخ هادی طهرانی را نموده که او هم یکی از مشایخ و مدرسین است ولی کویا در مقام مذاکره علمیه از علماء بد میکوید و او هم میکند باین جهت میکویند او را تکفیر کرده و فی محتوی نیست ودیگر در ترجمه استادش فاضل اردکانی از واردات خاطر شریفش این تاریخ را در فوت وی نوشته که

زدل آه بر شد زماهی بماه

نهان کشت تاریخ در زیر آه

آنگاه مینویسد که مراد تکرار عدد آه است که شش باشد دویست و هفده مرتبه که مطابق عدد (زیر است) و ولد ایضا

فقم فزعا وارخ بالبکاء

حسین بالثری امسی رهینا وایضا

وقد تلقته حور بنضرة وسرور

ارخن حبا واهلا الفاضل الاردکان وایضا

١٣٠٢

وقال مفجع التاریخ اوه

سیلقی الشامتون کما لقینا

ومدفن استاد در کربلا در مقبره مرحوم اقا سید ابرهیم قزوینی در صحن کوچک میباشد تصنیفات بسیار دارد اما هنوز مرتب و مبوب نکردیده انتهت الفوائد الملتقطة من المواید

اقا سید ابرهیم لواسانی

از معمرین علماء و عظماء ائمه جماعت دار الخلافه است در مسجد سر پلک نماز میگذارد و مردم بعدالت وجلالت وی اعتقادی راسخ دارند از فقه و حدیث و برخی دیگر از علوم شرعیه بهره مند است خلف الصدق اقا سید محمد باقر نیز بتتبع و مزیت فضل بر اقران براعتی بین دارد

اخوند ملا اغا محسن خلف مرحوم ملا ابوالحسن

پدر و پسر هر دو از مشاهیر علماء در شمار می آیند ترجمه مولانا ابوالحسن در نامه دانشوران ناصری بشرح مسطور است و مقام فقاهت و حدیث و تتبع و ادبیات و اطلاعات این فرزند دانشمندش هم جا مشهور

آقا سید عبدالله بن آقا سید اسمعیل بهبهانی

از معاریف علماء عالیمقام دار الخلافه طهران است در علوم شرعیه بالخصوص فن فقه مرتبه رفیع دارد و خویشتن را بدرجه اجتهاد نایل میشمارد و از این هنگام در انجمن حکومت میتازد و بکار قضاء میپردازد بعد از فوت پدر نامورش که از اجله مجتهدین و پاسبانان شریعت و دین بود شؤنات و مراتب مسجد و محراب و روایتش با پسر زند دانشمند رسید که اکبر و ارشد اولاد بود و شایسته هدایت و ارشاد سلمه الله

ملا محمد هزارجریبی ساکن طهران

مشهور بسیبویه در کافه سطوح منقولات تدریس تمام مینمود کاشف الکتب العربیه اعلی الله مقامه

میرزا ابو القاسم شیرازی مقیم طهران است

و در معقول و منقول تدریس مینماید

ملا محمد مهدی حجار

فاضلی سخت بزرگوار بود و در مدرسه فخریه دار الخلافه بافاضت و افادت اشتغال داشت و در کافه سطوح تدریس میکرد این تعالیق و حواشی که بر جلد عاشر بحار الانوار است از مرحوم اعتضاد السلطنه وزیر علوم شنیدم که از آن بزرگوار است علامه الزمانی حاج ملا هادی مدرس طهرانی قدس سره او را بعد از فوت بخواب دیده و فرموده بود که موت و احوال برزخ چگونه است بگو تا بدانم گفته بود ...

حاج سید حسن حکمی

... در علوم ... مدرسی مسلم بود و بر غالب اقران مقدم

میرزا حسن نجفی

از مجتهدین اصفهان در مسجد ذو الفقار نماز جماعت میکند و بخانه خویش تدریس و حکومت مینماید علماً و عملاً امتیازی دارد

ملا عبد الرسول فیروزکوهی

مقیم دار الخلافه فاضلی کامل است و در علوم شرعیه بدرجات عالیه نایل

حاج ملا یوسف استرابادی

مجاور نجف عالمی فاضل و محل وثوق شیخ الکل مرتضی الانصاری علیه الرحمه بود

آقا محمد حسین یزدی مجاور حایر

عالمی جلیل بود و مرحوم شیخ محمد حسین قزوینی در مسئله وثیقه هندی با مرحوم حاج میرزا علینقی طباطبائی همی معارضه میکرد در سنه ۱۲۷۲ وفات یافت قبرش بکربلا در صحن کوچک است از تصانیفش قسطاس را در منطق صاحب موائد نام برده

شیخ محمد تقی بن الشیخ حسن

ابن المرحوم شیخ اسد الله التستری از علماء کاظمین فی التاریخ جانشین پدر نامور است

شیخ محمد طاهر رشتی

در کربلا ریاست داشت

حاج سید محمد باقر یزدی

بعد از تکمیل علوم شرعیه در عتبات عرش درجات بهند رفت و از آنجا بعراق عرب بازگشته مجاورت نجف جست و بعد از چندی بتبریز رفت و بطهران آمد حضرت اشرف والا ولیعهد دولت جاوید مهد را باوی عنایات و توجهات بود عاقبت بمجاورت کربلا عازم گردید و همانجا درگذشت بر آیه نور تفسیری نوشته و حاشیه اش بر رسایل شیخ اجل مرتضی الانصاری با تصنیف دیگری از وی در ...

بیکمجلد بدار السلطنه تبریز مطبوع گردیده است

آخوند ملا آقای حکمی قزوینی از فحول فلاسفه اسلامیه

صدر الدین عصر خود بود طالبین علوم عقلانیه از اقصی بلاد ایران باستان وی میرسیدند و میوسیدند مرحوم آقا رضا قلی قزوینی در حضرت آن حکیم بزرگوار پرورش یافت که شهره شهرها شد

حاج ملا صالح برغانی قزوینی

از فحول مجتهدین بود و صاحب تصانیف بسیار و آثار استوار و خاندان بزرگوار است چنانکه در ترجمه ...

آقا شیخ احمد یزدی

از اجله افاضل مجاورین کربلا

میر سید علی یزدی

از جمله افاضل مجاورین کربلا است هم مجلس درس دارد و هم مسجد امامت

حاجی ملا شفیع

قاضی عسکر

میرزا محمد همدانی

از فضلاء و اجله کاظمین در غالب علوم بتخصیص ادبیات ماهر است و مرافعات رعایای ایرانی در آنجا و بر حسب حکم بالیوز ایران با او میباشد

آخوند ملا محمد تقی هروی

از اجله مشایخ مجاورین کربلا است و در علم و فضل مقامی عالی دارد

آقا سید محمد بن المرحوم حاج سید محمد تقی

الیحر العلوم فی التاریخ در نجف وجه و ثقه هند بدست اوست

میرزا رفیع طباطبائی نظام العلما تبریزی

از اجله افاضل آذربایجان است و تألیفی مطبوع دارد

آقا میرزا محمد علی امام جمعه سابق اصفهان

از فضل و هنر سهمی وافر داشت و مخصوص اد حکمیات رنجها کشیده بود

حاج میرزا هاشم امام جمعه اصفهان

امروز رئیس بزرگ بیت در آن مملکت از فقاهت و فضل قسطی عظیم دارد اهالی از دانی و عالی او را بجان دوست میدارند اعتبارش در دولت نیز بسر حد کمال است حضرت اشرف والا ظل السلطان در اجراء مقاصد و انفاذ احکام وی هیچ دقیقه فرو نمیگذارد زاد الله تاییده

ملا حسین کرمانی

از علماء اصفهان

ملا عبد الجواد خراسانی مدرس کبیر

از علماء مشهور اصفهان بود در فقه و اصول و طب و ریاضیات و ادبیات جمله مهارت کلی و تدربی عظیم داشت

آقا سید محمد رضا بن آقا سید صادق مجتهد

از معاریف علماء دار الخلافه و محل وثوق خواص و عوام است در حسن خلق و ملکه تقوی و بسیاری از فضایل دیگر منکر ندارد مسجد و محراب و مسند مرحوم والد ماجد جلیلش با وی اختصاص یافته فی التاریخ برای زیارت بخراسان رفته

میرزا محمد رضا بن میرزا محمد مهدی بن ملا محسن شیرازی

دانشوری است از کشور اصفهان فقه و اصول را خدمت میرزا سید محمد شهشهانی و حاج شیخ محمد باقر اصفهانی آموخته و خط نسخ را نیز بسیار نغز و شیرین مینویسد و در این صناعت از اساتید بشمار می آید در سرعت قلم اعجوبه است ای بسا روزها که بکهزار بیت بخط خویش کتابت کرده و تاکنون قریب چهارصد مجلد کلام الله بر نگاشته و در صفحه روزگار از خود یادگار گذاشته جدش ملا محسن از مجتهدین فارس بوده است و جنب سرای خویش در محله سید میر محمد از شهر شیراز مدرسه احداث و کتابخانه معتبر آن وقف نموده و ...

فرزند سعادتمند صاحب این عنوان میرزا ابو القاسم نیز در حسن خط و سرعت تحریر بی مثال است میرزا ابو القاسم مذکور که از ثقات و عدول است حکایت کرد که در سال سی و هشتم از سلطنت حاویذ آیت در واقعه دیدم که اعلیحضرت اقدس همایونی ارواحنا فداه وارد روضهٔ حضرت امیر المؤمنین شده بر وجه استعفا تاج و شمشیر از سر و کمر برگرفت و بر ضریح مطهر نهاد و عرض داشت که یا امیر المؤمنین دیگر پادشاهی نمیخواهم فی الفور ضریح مقدس بشکافت دست ید اللهی برآمد و تاج بر تارک همایون نهاد و شمشیر بر کمر مبارک ببست و فرمود که اینک بپیغمبر فرمود که (امر خلاق عالم است بایستی تو پادشاه باشی) خلد الله ملکه و ابقی سریر السعادة فلکه

اقا شیخ محمد اردکانی

خلف مرحوم علامة الزمانی ملا حسین مشهور بفاضل اردکانی از معارف علماء مجاورین کربلا است و بجای پدر بزرگوار نشسته

اقا شیخ محمد علی شُشتری

خلف قرین الشرف شیخ الزهاد اوحد الاوتاد حاج شیخ جعفر مجتهد ششتری رضوان الله علیه در حوزه سنان ریاست کلیه دارد مد الله ظلاله

اقا سید احمد بن اقا سید کاظم رشتی

در کربلا مرجع شیخیه بود در شب دوشنبه هفدهم جمیدی الاولی سال یکهزار و دویست و نود و پنج در کوچهٔ باب السدر بدست عرب مقتول شد فعلا فرزند ارشدش سید قاسم بجای پدر نامور است

حاج اقا نور الله

خلف الصدق حجة الاسلام حاج شیخ محمد باقر اعلی الله مقامه

از اجله فقهاء و کبراء علماء اصفهان است پس از تکمیل مراتب فقاهت در نجف اشرف بکربلا رفت و فریضهٔ حج گذارد و باصفهان آمد فی التاریخ دو سال است که ابتدا بتدریس و ترویج قربت اشتغال است

حاج سید جعفر

خلف باشرف حجة الاسلام حاج سید محمد باقر علیه الرحمه از عظماء علماء اصفهان بنا شد و در مسجد پدر بزرگوارش با نماز جماعت منبر دارد سلمه الله تعالی

اقا سید مؤمن

خلف باشرف حجة الاسلام حاج سید محمد باقر علیه الرحمه از عظماء علماء اصفهان بود

ملا محمد باقر فشارکی

در جرگهٔ علماء اصفهان مشهور است و بطهران نیز مکرر آمده مسجد و منبرش رونقی لایق دارد و رواجی فائق

میرزا محمد حسین خراسانی مدرس

مقیم دار الخلافه از قدماء مدرسین طهران است و درس کتب حکمت علیا و وسطی تدریس میفرمایند

اقا سید محمد مهدی طهرانی

عالمی معروف و بکمال تقوی موصوف بود و در مسجد حاج سید عزیز الله واقع در دار الخلافه امامت جماعت داشت و در عرض سال هر روزه گروهی انبوه بوی اقتداء میکردند

ملا سلمان تکبر باغی

از مشاهیر اتقیاء علماء است و الت معدود میکرد و تکیه باغ قریه ایست از بلوک خلجستان عراق

حاج سید محمد باقر قائنی

از مشاهیر علماء و مجتهد غشام میباید فعالان قریه ایست

در بلوک خلجستان عراق

شیخ ملا محمد بروجردی

عالمی عامل بود و در محلهٔ سرچشمهٔ طهران با مامت جماعت میپرداخت

حاج ملا اشکر الله بن مولی لطف الله نوسانی

سینکی بتحصیل ابا اصفهان رفت و انجا در خدمت میر محمد علی استاد الاساتید تهانی و غیره بتعلم ریاضیات پرداخت و در حضرت اقا میر سید حسن مدرس کسب فقه و اصول کرد و بطهران بازگردید و بنجف مشرف شد و فیض مدرسین حجة الحق شیخ مرتضی اعلی الله مقامه دریافت و فی التاریخ قرب بیست سال است که در طهران میباشد فضائل السادات در اخبار و منتخب الخنوم در اد عیه از او ست

حاج سید محمد علی لاریجانی

طهرانی مسکنا خلف الصدق حاج سید محمد تقی علیه الرحمه از اجلهٔ سادات عالی درجات ایرانند سلسلهٔ ایشان که غالبا در قریهٔ دینان امیری از الکای لاریجان جمعند خود را علوی موسوی رضوی تقوی میدانند و نسب بشاه زاده ابرهیم و امام زادهٔ زین کیا که از نژاد موسی المبرقع المدفون هو و ابنه جعفر بارض قم است میرسانند اهالی طبرستان و ملحقات آن تأثیر دعا یا ین سلاله را گویند از عجایب است بموجب تجارب

اقا سید صالح خلخالی

شاگرد ارشد سید الحکماء و المتألهین فیلسوف العصر و الزمانی میرزا ابو الحسن اصفهانی مشهور بلقب جلوه است خود در فن حکمت و علم کلام و سطوح فقهیه و اصولیه مبرز شده و بسعیخان نظام الدوله که در دار الخلافه طهران میباشد تدریس میفرماید الحق ذهنی دقیق و

فکری عمیق دارد از اثار قلمیه اش یکی ترجمه و شرح وارد امام منسوب بشیخ اکبر محیی الدین بن العربی است که بنام شبه تکانده بر نکاشته و دیگر نقل فرائد شیخ المجتهدین حجة الحق استاد الکل مرتضی الانصاری از عربی بفارسی ایده الله

اقا سید محمد کاشانی خلف مرحوم حاج سید حسین

از مشاهیر علماء دار المؤمنین است هم تدریس میفرمایند هم موعظه میفرمایند و هم بامامت جماعت میپردازد

حاج میرزا محمد حسین قمی متولی باشی

روضهٔ فاطمیه زادها الله شرفا و عزتا از جملهٔ فحول رجال و مشاهیر ارباب فضل و کمال است مقتبس بتمیز خط شبابی در اکتساب معارف و افتنای آداب کذرانیده بموجب شجرهٔ معتبر که زیارت شد نژادش بامیر سید حسین کرکی عاملی مشهور بخاتم المجتهدین دختر زادهٔ محقق ثانی میرسد و آن بزرگوار پس از طلوع دولت صفویه در شیوع تشیع و طریقهٔ جعفریه از جبل عامل بایران امد و مقدمش بتکریم تمام تلقی شد تولیت عتبات مقدسه ممالک محروسه مثل مشهد الرضا و معصومه قم و عبد العظیم الحسنی علیهم السلام و مزارات اردبیل باوی تفویض و توکیل کردند خود و اولادش همی بتولیت آن بقاع و قیمی آن قباب میپرداختند از این سلالهٔ مطهره است میرزا سید محمد متولی مشهد مقدس که او و او خاندان دولت نادری در سنهٔ ۱۱۶۳ بعد از معزولی و مکحولی شاهرخ میرزا بمناسبت دختر زادگی شاه سلیمان شاه سلیمان ثانی خواندند و بپادشاهی برداشتند بالجمله صاحب این عنوان کارهای ریاست را همی بو لیاقت میسازد لاجرم این تشریف بروی نیک میبرازد

ان الثری اذا سری سنفسه
و ابن الثری اذا سری اسراهما

حاج ملا عبد الرحیم نجف آبادی من اعمال اصفهان

رئیسی بزرگ و مجتهد فحل بود و کتابش در اصول فقه بطبع رسید

واما

جماعتی از اصحاب علم و ارباب کمال که در درجات عالیه دولتی بخدمات ملک و ملت اشتغال دارند از طراز اول ایشان است

حضرت مستطاب اشرف والا کامرانمیرزا نایب السلطنه امیر کبیر وزیر جنگ مدّ الله ظلاله العالی

که پس از تکمیل ادبیات داخله بتحصیل السنه خارجه پرداخت و بالخصوص شطری از عمر عزیز را در علم لغت فرانسه کرامروز زبان عمومی است مصروف داشته و این فن شریف را بمثابه متقن فرمود که هم بدان نطق و تحریر نماید و هم انشاء و تحریر و در این هر دو هنر چندان ماهر است که در فرمایشات و نگارشات پارسی را بر پارسی پیشی نمی دارد و در فنون متعلقه بسوق عسکر از علم تاریخ جنگ و استراتژی و تاکتیک علمی و عملی و قواعد مشق اقسام توپ و شمشیر و قوانین ترتیب معسکر و کیفیت ارد و حرکت دادن و علم محاصره و مدافعه و معرفت اسلحه حرب و امثال ذلک تدرج فوق المعهود بهم رسانیده است و هکذا در هیئت و نجوم جدید و فنی فیزیک و شیمی و علمی تاریخ و جغرافی که از هر یک قسطی عظیم و شطری وافی ببند و خط نسخ و نستعلیق خطش بسیار خوش است و عبارتش سخت دلکش و هر کس در خصایص گوهر مبارک و مزایای عنصر پاک این شاهزاده بر ببیند وانهمه حصافت عقل و اصابت رای و تصلب اعتقاد و تعصب دین و حمیت شرع و رافت خلق و سماحت خلق و سجیت عفو و علو همت و ملکه کرم و تعمیم فیض با فنون و فضایلی که تحصیل نموده و تکمیل فرموده است منکر البته اذعان خواهد نمود که او را باین زبانها و این سخنها نمی توان ستود

وانّ قميصًا خيط من نسج تسعة
وعشرين حرفًا عن معاليه قاصر

(۱) آقا محمد ابرهیم نواب بن آقا محمد مهدی

بدایع نگار لقب داشت از مورخین این دولت بود و در انشاء و ترسل ید بیضا مینمود مقتل موسوم بنفس المهموم و ترجمه نامه مبارکه حضرت امیر المؤمنین علیه السلام بمالک نخعی مشتهر با شتر از نتایج قلم آن استاد مسلم هر دو بطبع رسیده و عقد اللآلی نام تاریخ او است ولی مشهود نیفتاده فنون شعریه جمله را پرداختن می توانست و او در دیوان اعلی از کتبه و منشیان دفترخانه وزارت امور دول خارجه مسبوق و قبر والدش بر سر مزار شیخ صدوق علیه الرحمه بحجره ایست که بهمین صادر از صحن افتاده مقابل مقبره مرحوم شیخ محمد جعفر بلدة نوری

میرزا ابو القاسم خان ناصر الملک

قراگوزلو از برامدگان عصر جدید و پروردگان این دولت جاوید است سالها در مدارس فرنگ بتکمیل دانش و هوش و هنگ پرداخته و در فنون و السنه چند مهارت کامل حاصل کرده علی الخصوص لغت انگلیسی و فرانسه که تقریباً در این دو زبان از افراد زمان است

میرزا ابو القاسم سلطان الحکما

اجل و اعظم جماعت اطباء دار الخلافه میباشد علماً و عملاً مهارتی معین و حذاقتی مبرهن دارد صیت تدرب و تجاربش همه جا را فرو گرفته و امروز در حقیقت رئیس الاطباء ایرانی که رسماً اذن حضور ساطع النور اعلی حضرت صاحب قرانی دارند با اوست و در مدرسه دار الفنون هم معلمی طب ایرانی بروی اختصاص دارد

کتابی جامع در این فن نفیس تصنیف کرده است موسوم بشاه ناصر الملوک و نژاد این استاد را د بسلطان محمد الجاپتوی خدا بنده او این پادشاه شیعی مغول میرسد و این اوقات فرمان مهر لمعان بلقب سلطان الحکماء در حق وی بعد وظهور رسید.

اما مقلیمیرزا عماد الدوله

در علوم مشرق زمینی لاسیما فنون حکمیه زحمات بسیار برده و بمقامی بلند رسیده بود و سالها در سن شباب بمثابه طلاب حمل کتاب میفرموده و بمدارس اساتید میرفته و در عرض اهل استفادت مینشسته است بالجمله این شاهزاده دانشمند نیز از مشاهیر هنروران این دوران بود

(ب)
حاج محمد باقر خان اصفهانی

از اولاد حاج محمد حسینخان صدر اعظم خاقان مغفور در علوم ادبیه و خط نسخ و تحریر استادیست بتحریر

بدیع الملک میرزا عماد الدوله ثانی

خلف الصدق عماد الدوله ماضی جامع ما بین فلسفه مشرق زمینی و اروپائی است و در کتب تواریخ عتیق و جدید و کلمات عرفاء و متصوفه تتبع کامل حاصل کرده و از علم حساب و هیئت و نجوم و جغرافی حظی کافی بهم رسانیده و بیانات للعجب که در مواد محاضره و شعب ادب هم فاضلی است محتشم

(ت)
میرزا تقیخان مجد الملک

طراز حله چند علم است از معقول و منقول و عرق دو سه چند فن از فروع و اصول مانند صناعتی اعراب و اشتقاق و بعضی از شعب حکمت و اخلاق و علوم ثلثه بلاغت و ملکه قرض الشعر و نقد الشعر و علم الخط و انشاء الرسائل وغیر ذلک من الفنون و الفضائل در نگارشات دولتی با نوابغ موافق اصطلاح وقت در سیره اسعهد ماهر است و خداوند قلمی نادر و هم انشاء خطوط را خوش مینویسد و در شعر عبقری تخلص میکند لغت فرانسه را نیز نیک آموخته و قواعدش بدرستی اندوخته این زمان در آن زبان هم سخن رانی میتواند و هم ترجمه مینماید و هکذا برخی از صنایع عالیه را از قبیل نقاشی و نقاری و حکاکی باید طولی میپردازد بالجمله حسب الوراثه در کلیه موجبات تقدم و وسایل براعت و اسباب تفوق و ادوات رفعت و مواد علیاء ثانی مجد الملک اول است بل کها شرع سواء

مجدی اخیراً و مجدی اولاً شرع
والشمس راد الضحی کالشمس فی الطفل

میرزا محمد تقی مستوفی کاشانی لسان الملک

منخلص بسپهر اعتبار و بزرگی کاسم و خدمت او بدولت قاجار برهانی مثل ناسخ التواریخ دارد و او را باید از فحول رجال ایران دانست در نویسندگی و سخنوری عبری نخار و سپهری دوار بود ولی سیاقت و اسلوب او در مذاق مبارک همایونی ستوده نیست چه بر لغات و الفاظ و عباراتی اشتمال دارد که فقط در اشعار و اشباهها استعمال میشود قصاید و غزلیات و غیرها از اشعارش مدون است و عظمت تألیفات و آثارش بر ملاء عالم مبرهن دو فرزند دانشمند از او مانده است معتمد السلطان میرزا هدایت الله مستوفی لسان الملک ثانی و مقرب الخاقان عباسقلیخان ملقب بسپهر و این هر دو هنرور از فضل موروث و مکتسب

حظی اوفر دارند وبتألیف ونثر آثار ونظم اشعار همی همت میگمارند فوت آن فاضل بارع در یوم چهارشنبه هفدهم ربیع الثانی در سال یکهزار ودویست ونود وهفت بدار الخلافه اتفاق افتاد طیّب الله تربته

(ج)

جعفرقلیخان نیّرالملک

خلف الصّدق رضا قلیخان امیر الشعراء رضوان الله علیه در فضایل ایرانی باوفور واثر ودر فنون اروپی بالاستحقاق از آحادِ آفاق است

(ع)

میرزا حسینخان منشئ اسرار

اصلا از سادات عالیه درجات جهانشاهیه تبریز میباشد در نویسندگی وخط وتحریر وتتبّعات در انواع علوم وصناعات از مشاهیر است ومجموعی نثر مشتمل بر اقسام مطالب بدیع وکتابت بسیاری از ابنیه عتیق واخبار وآثار متعلقه بمسافرتهای خویش پرداخته است که حقا از نفایس سفاین علماء عصر وجُنگهای فاضل عالم بشمار می آید

حسنعلیخان گروسی امیر نظام

در سیاسیات ودیپلوماسی ولغت فرانسه وغیرها من اصول الفنون الاروپاویه از اَوّل رجال دولت علیه است واز علوم داخله غالب سطوح را بدیده وبالخصوص کتب صناعات عربیه وفنون ادبیه را اینک در نوردیده وسالیانیها اکثر ذات است در اتقان اَدوات بزرگی وشرایط تصدّی وسایل باشکال انشاء رسائل وانواع نگارشات وقوانین علم حساب وکذا اعمال سیاق وتکمیل فنون خط آری چه وآنچه هر حد اکثر است

میرزا محمد حسن منجم باشی اصفهانی که از خاندان تنجیم واحکام ونام مسّ

جدّ اعلای ایشان میرزا بدیع الزمان که از سادات اعلی درجات صحیح النسب محال کناباد خراسان بود بمنصب منجم باشی گری مرحوم سلطان سعید آقا محمد خان شهید طاب ثراه افتخار داشت در اسفار بلکه حتی بورش شوشی ملتزم رکاب بود از خراسان قطع علاقه نموده در اصفهان متوطن شد ودر یکی از تکایای تخت فولاد مدفون است وبرادر دو پسر نامور بود پسر مهین میرزا محمد حسین که بمنصب منجم باشیگری خاقان خلد آشیان مغفور انار الله برهانه بود مفتخر گردید واحکام موافق در نجوم میمنود پسر دیگر میرزا اسمعیل که هم در اصفهان متوطن بود ودر این علم شریف مهارت تامّ داشت ودو پسر در جای خود گذاشت میرزا محمد علی ومیرزا سید محمد ایشان نیز در اصفهان رحلت نمودند وجنازه هر دو حمل عتبات عالیات شد از میرزا محمد علی مذکور اولاد ذکور باقی نیست ولی یکپسر از میرزا سید محمد باقی است میرزا محمد حسین مذکور منجم باشی خاقان مغفور هم در اصفهان رحلت کرد و کالبد او را حمل عتبات عالیات نمودند واو چهار پسر داشت یکی میرزا محمد باقر که در علوم ادبیه استادی کامل بوده ودر علم طب کتب عدیده نگاشته ودر نجوم نیز احکام مطابق واقع نموده هر هفت خط را استادانه می نوشت در اصفهان روزگار میگذرانید اوایل این دولت جاوید مدّت در دار الخلافه طهران بمرض وباء درگذشت وبر سر قبر آقا مدفون است وآن بزرگوار دو پسر داشت یکی میرزا محمد حسین که مدّتی در مدرسه مبارکه دار الفنون تحصیل علم طب نمود ودر این فن بسیار ماهر وبلقب حافظ الصحه فاخر گردید ودر عتبات عالیات بسن پنجاه سالگی بلا عقب درگذشت دیگر میرزا محمد جعفر که در صنعت تذهیب استاد شد او هم در سن بیست وهشت سالگی در اصفهان بلا عقب درگذشت پسر دیگر میرزا محمد حسین میرزا محمد حسن است که او هم بعد

از فوت پدر بمنصب منجم باشیگری خاقان مغفور افتخار یافت ودر عهد شاه مرحوم وبیست وپنج سال از این دولت ابد مدّت روزگار بعزّت گذرانید ودر دار الخلافه وفات یافت جنازه اش بدار الایمان قم حمل شد در مقبره علی بن بابویه مدفون است احکام موافق بسیار از آن مرحوم مشهور است از آنجمله خبر فتح هرات را بتوسط مرحوم میرزا آقاخان صدر اعظم نوری بعرض خاکپای مبارک رسانید بعد از وقوع مورد الطاف همایونی گردید یکپسر از او باقی است بنام میرزا سید مهدی که در تاریخ تألیف این کتاب متوطن دار الخلافه است بعد از فوت پدر بلقب منجم باشیگری مفتخر گشت واینک سپرده امیر کبیر حضرت نایب السلطنه دامت شوکته ودر آن استان مشمول الطاف ومشغول خدمات است پسر سوّمین میرزا محمد حسین منجم باشی خاقان مغفور میرزا محمد منجم است که شصت وهفت سال در اصفهان متوطن ودر علوم ادبیه وطب ونجوم وهندسه وحساب پسندیده اصحاب بود ودر عروض درجه استادی داشت واشعار نغز میگفت وخط شکسته را درست مینوشت هم در اصفهان درگذشت مدفنش در تکیه مرحوم حاجی آباده واقع در ابتدای تخت فولاد است شش پسر از او باقی است پسر چهارم مرحوم میرزا محمد حسین منجم باشی میرزا ابو محمد است وی بیست ودو سال زندگانی کرد ودر عنفوان جوانی گوی کمال از همگنان ربوده خط شکسته را در نهایت استادی مینوشت و در علوم ادبیه فرید روزگار شد اشعار آبدار میگفت در اصفهان بنوبه غش قبل از تأهّل درگذشت ومطالعه دیوانی برای دیگران بگذاشت مرحوم میرزای شهاب تاج الشعراء از در فوت او مرثیتها است ونسب اینسلسله بحضرت زید بن علی بن الحسین علیهم السّلام منتهی میگردد

میرزا محمد حسین عضد الملک قزوینی

از عظماء علماء بود ودر نمود رتبه دانش وهنر خدمت دولت میمنود مراتب ومناصب وی در تواریخ این عهد مسطور است واشعارش در تذکرات جدیده مأثور رضوان الله علیه

میرزا محمد حسین ادیب اصفهانی مشهور

بلقب فروغی خلف الصدق جناب آقا محمد مهدی ارباب است مشار الیه در نظم ونثر از صنادید اساتید عصر محسوب میشود وجمیع فنون شعریه را از قطعه وغزل وقصیده ورباعی وغیرها باکمال مهارت میسازد و الحق استادانه میپردازد همانا در قوّت عقل وسعه خلق وصفاء نظر واتقان عقیدت ولطف قریحت وکثرت تجارب وسیاحت نوادر وعجایب بسیار کم نظیر است وسالها میگذرد که با مؤلف همراه وهمراز ودر زحمات وصدمات سهیم وانباز میباشد ریاست دار الطباعه خاصه ونظم دار الترجمه دولتی امروز بهر دو با اوست دیوان بلاغت بنیانش فی التاریخ در تحت طبع میباشد

نوّاب والا محمد حسین میرزا امیر آخور

خلف الصّدق محسن میرزا در فضایل ومعارف و علوم وارث مقام منیع شاهزاده مرحوم است

(د) رضا قلیخان امیر الشعراء

از اعیان وافاضل این دولت بود شرح مسافرت او را حسب الامر بخوارزم در تواریخ نوشته ایم در تاریخ وشعر گوئی وشعر شناسی وتراجم شعراء وعرفاء میان اقران عدیل نداشت از آثار بزرگوارش یکی فرهنگ انجمن آرای

ناصریست که الحق محققانه پرداخته و در اشتقاقات و اصول لغت فرس و پهلوی اجتهادات صائب کرده و دیگر تذکرهٔ مجمع الفصحا است که همانا از سابقین و لاحقین اساتیده ترجمه و منتخب منظومات کسی را مهمل نگذاشته و دیگر سه مجلد تاریخ صفویه و من بعدهم است که حسب الامر روضة الصفاء میرخوند را با نهایت ملل و مکمل ساخته الی غیر ذلک مزارش در تکیه ایست داخل دار الخلافه ناصره از سمت شمال غربی طیب الله رمسه

(ن)

میرزا زمان کردستانی لشکرنویس

در علم نقطه و معرفت جفر مقامی سامی دارد و بموجب تجارب همی موافق واقع می آمد و از اساتید صحبت میرزا احمد جفار که اعجوبهٔ روزگار بوده ادراک نموده

میرزا زین العابدین خان کاشی

مؤتمن الاطباء طبیبی کامل و معالجی ماهر است و در جمیع شعب این فن شریف نهایت حذاقت را دارد علی الخصوص در اعمال ید و جهات جراحی و آمروز کسی که جامع ما بین دو طریقهٔ مشرق زمینی و اروپائی کما هو حقه بوده باشد اوست و عمدهٔ تحصیل و تکمیل وی در خدمت جناب دکتر طولوزان فرانسوی شده که تسنن از فنون اصلیه حرفه تدبیر در دین داری و نیکنفسی و خوشخوئی نیز از اقران ممتاز است

(س)

نواب ارفع والا سام میرزا

از افاضل دوران و در شعر استاد سخنوران است اطلاعات و تتبعات و مواد شعریه او را هیچ کس ندارد در این فن شریف زحمتها کشیده و این زمان هم در کار است هرسه تسنیمان این عهد در حضرت اینشاهزاده

خاصه مند در بدیهه وارتجال از فحول رجال است بعد از فوت میرزا محمد علی خان سروش اصفهانی که از صنادید اساتید بود بتفویض لقب و شغل شمس الشعرائی شاهزاده مشار الیه شد از آن وقت تا کنون مدیح گوئی و قصیده سرائی رسمی این دولت روز افزون در مجالس سلام عام با اوست و رضوان تخلص میکند

میرزا محمد سعید خان انصاری

مؤتمن الملک در فنون ادبیه مسلم بود و بر انشاء مکاتیب رسمیه و غیرها قدرتی عظیم داشت و بعربی و فارسی هر دو شعر میساخت

نواب اسعد والا حاج سلطان مراد میرزا حسام السلطنه

خلف الصدق رضوانمآب فریدون میرزا و نهایت فرمانفرمای خراسان است چنانکه ید دستشیر مخرخیز چنطر خوارزم بکشت سپر بشجاع عزم مقام فخر خوارزم دستید داد داد هرودیکه خراسان موافقی استند گود دیرالواقع

(ط)

نواب والا حاج محمد طاهر میرزا ابن

جهانگیر میرزا بن عباس میرزا طابت تربته در ادبیات و علوم عربیه و استحضار لایق از بعض فنون جدیده و السنه اجنبیه امروز مشار الیه است انعم الله علیه

طهماسب میرزا مؤید الدوله

از فحول فضلاء اهل جلیل قاجار و در سیر و ادب و اخبار عجم و عرب یکانه روزگار بود

(ع)

عباسقلیخان کاشانی سپهر ثانی

منشی و شاعر است و در این دو فن شریف هر دو ماهر کتب چند ساخته و رسائل ارجمند پرداخته و در تتبع و استقراء و احاطه و استقصا و سایر شرایط تالیف

ثانی برادر است بلکه در برخی برابر

نواب عباسقلی میرزا

خلف نواب مرحمتمآب حاج محمد ولی میرزا است در علم معقول و منقول و ادب بهرهٔ کامل و اطلاعی وافی دارد از عهد مرحوم میرزا آقاخان صدر اعظم مواجب و بتول ایشان باصفهان افتاده لهذا ابا بجا رفته توطن اختیار نموده اند نواب مشار الیه خود در زمانی که حاجی محمد ولی میرزا حیات داشت در علم ریاضی و نجوم و احکام نهایت مهارت بهم رسانیده علما و عملا از مرحوم پدر و الاگهر بیشتر ده میشد و همواره با اساتید اصفهان از قبیل مرحوم میرزا حسن منجم و لد میرزا دوست محمد و غیره معاشر و در تحصیل و تکمیل این فن نهایت جد و جهد را مبذول میداشت و امروز باذعان محققین عهد در حل مشکلات و معضلات مسائل هیئت و نجوم با عظماء علماء عصر همسنگ می باشد ولی بواسطهٔ علو شان و رتبت شاهزادگی کمتر مایل است که باین اسم شهره شود سنین عمر شریفش مقارن تبیض این نسخه همایون تقریباً شصت است و هم چنان در دار السلطنه اصفهان توقف دارد و بدعاء دولت و مطالعه علوم و مواظبت عبادات میپردازد

نواب اسعد والا عباس میرزا ملک آرا

از علماء این دولت می باشد و مآثر ایشان ملکت در علم حدیث و فن تفسیر و صناعات ادبیه اعجوبهٔ ادوار است و داهیهٔ ادهار و امروز از حفاظ کتاب و حماة سنت و حملهٔ اخبار و اسرار اهل بیت عصمت صلوات الله علیهم اجمعین معدود میگردد و نیز از السنه

خارجه و فنون جدیده بهرهٔ عظیم بهم رسانیده

نواب عبد الحسین میرزا

ابن المرحوم مؤید الدوله در جمیع سعادت و کمالات وارث پدر بزرگوار است

عبد العلیخان

ادیب الملک بن اعتماد السلطنه برادر صلبی بنده نگارنده بود و در سخنسنجی و شعر سرائی مقامی استادی و مهارت داشت از نتایج خاطرش لحنی در انجمن آرای ناصری و گنج شایگان در نظم امدهٔ میرزا علیقلی مصور در تاریخ تلقب و گفته

مصور سر بر هنا آورد و گفتا ادیب الملک شد عبد العلیخان

فوتش در سال یکهزار و سیصد و دو بطهران افتاد رحمه الله

نواب والا عبد العلی میرزا احتشام الدوله

خلف الصدق فرهاد میرزا معتمد الدوله امیرزادهٔ با فضیلت و علم است حقا در عربیت صاحب ملکه و اقتدار است صدقا هم خط را خوش مینویسد و هم شعر را خوب میگوید و عبدی تخلص میکند در حکمت متعالیه و فنون ریاضی و کتب عرفاء و متصوفه سالها بر استادی العصر و رئیس البلد میرزا محمد علی قاینی و میرزا محمد رضا قمشه علیهما الرحمه شاگردی کرده است

حاج میرزا عبد الغفار اصفهانی نجم الملک

خلف الصدق استاد الکل آخوند مولی علی محمد معلم ریاضی رضوان الله علیه است علوم ریاضی ایرانی را خدمت والد ماجد و ریاضیات اروپی و بسیاری از فنون جدیده را در مدرسه دار الفنون تحصیل و تکمیل نمود و سالها است که در فنون ریاضیه داخل و

وخارجه وغیرها بتدریس وتصنیف مشغول اند و
آثار قلم آن استاد راد بسیار است وبرخی بطبع رسیده
وبرحسب حکم همایونی از سالها است که طبع وانتشار
تقویم استخراجی وی اختصاص واعتصار یافته ولکن
از فنون وفضایل خود شخصه انسانی است کامل ذاتاً
درویش صفت ووارسته وبی تعیّن میباشد وباهل
فقر وسیر وسلوک زاید الوصف معتقد است هانا
وقتی که در مراتب ومقامات امثال وی مبینیم حکمت
اینکه حرج گزاف کرد در اینعهد همایون براه مدرسهٔ دار
الفنون تحمل شده است برأی العین منکریم زاد الله تأییده

میرزا عبد الوهابخان شیرازی آصف الدوله

در فضایل بسیار از نوادر روزگار بود علی الخصوص
تواریخ وسیر واخبار

میرزا عبد الوهابخان لشکرنویس باشی

اَجَلّ واکرم حفدهٔ میرزا آقاخان صدر اعظم نوری از
نژاد خواجه ابو الصلت هروی رضوان الله علیه
در علم نقد الشعر ماهر است واز حسن خط بچند قلم قادر
در فن سیاق وعمل حساب از آحاد وافراد بشمار می‌آید
دواوین شعرای سلف را علی کثرتها بیک بدیده است و
عرض وطول افکار معاصرین را نیز علی سعتها در نوردیده
واز فرط ممارست وادمان مزاولت بر ابکار شعر شناسی
وسخن سنجی ملکهٔ اقتدار بهم رسانیده در صناعت اعراب
واشتقاق نیز روزگاری بسر برده واز حفظ خطب و
اشعار عرب را شبها بپای آورده ودر غالب فضائل
ظاهری ومزایای موهوبی از لطف قریحه وجودت فکر و
اصالت رأی وسعت صدر وعظمت خلق بسیار کم
نظیر است وهر چه از او بستاید در اینکار هم مظنهٔ تقصیر است

میرزا علی اصغرخان امین السلطان ثانی

اوّلین دانشمند بزرگ است از این سلسلهٔ سترک
اسلاف کرامی ونیاکان نامی او هر چند هنرد وست
ودانش پرور بودند امّا از آن پیش که این نهال اقبال
در تختهٔ آل زال پرورش یابد واین آیت کریم از آل ابراهیم
ظهور نماید هیچوقت از علوم وصناعات وفضایل
وکمالات نامی در این دوده نبوده است وسرسلسلهٔ
هر قوم را اصحاب سیر وعلماء تاریخ وخبر میدانند
که باعث شهرت عصر خواهد بود واهیشه دهر این یگانهٔ
ادوار وفرزانهٔ روزگار در کسب هنر ودانش رنج بسیار
خارق العاده برده است وتکمیل مزایا ومعارف را
رنج فوق الطاقه کشیده تا امروز صیت آراستگیش
در گردش ممالک آسیا بهر جا رسیده امتیاز ملکهٔ
سخن پروری وبعنوان نظم ونثر گستریش محل اجماع اهل
حلّ وعقد است پنداری عهد سعد بن ابی بکر بن
سعد است در انشاء خاتم خاتمی از ابن عمید ربوده
وطریقهٔ عبد الحمید تجدید نموده ودر شعر رخصت
سحر از بارگاه قدس یافته وقدرت اعجاز از مبدء
فیض گرفته وزمینهٔ سهل ممتنع را که موات شش صد
اند ساله بود او احیاء فرموده اینمعنی از هر بیت دیوانش
که مدوّن است مبرهن است رو) نه همان در کلام
موزون است (بلکه) در تمام علوم میزان است علی
الخصوص در فن کلام واصول عقاید وامّهات
ریاضیات واخبار اوایل ومعرفت تفسیر وصناعت
اعراب وشعب ادب که در اینجمله از جملهٔ رؤس مسائل
بقلم می‌آید بلکه از اجلّهٔ افاضل بشمار میرود وهکذا
در خطوط چند استادی است هنرمند ونیز نزها

در کتیبات از آحادات که هم در موهوبات از افراد
است مانند حصافت عقل وحصانت فکر واصالت
رأی واصابت خاطر ومناعت جانب وشدت شکیمه
وسهولت خلیقه وسعت صدر وعلوّ همت ومنکه مورد

لیس علی الله بمستنکر
ان یجمع العالم فی واحد

نوّاب علی بخش میرزا

این جوانکه میرزا از میرزادگان فاضل اینعصر است
در ادبیات وبعضی از السنهٔ اروپا مهارت کامل دارد
ومترجم حضور مبارک حضرت ولیعهد ادام الله ظلاله العالی
با اوست

میرزا علیخان امین الدوله

فهرست جمیع فنون است وافتخار نژادگان اینعهد همایون
در کافهٔ فضایل وعلوم بومی ومکانت از اجلّهٔ استادان
زمانه بشمار می‌آید ادوات ریاست عظمی را بر رسم
صدور سلف تکمیل کرده بلکه در خط تحریر و
صناعت ترسیل اسلوبی مخصوص تشریع نموده است
وسبکی مطبوع تأسیس فرموده نویسندهای مشهور
ایران در این دوران همه بسنت او میروند وتقلید
وی میکنند حقتعالی از قدرت قلم اعلی کوئی سهمی
بر کلک اعجاز سلکش نازل فرموده است که چون
بخواهد دولتی را در بحبوحهٔ دشمنی دوست میکند
وملکتی را با هر گونه سرکشی رام میسازد ودر چنین
عهدی که برحسب تقاقات عالم عمدهٔ مدار حکم انتهای
ملل ومقاومتهای دول بر پلیتیک قرار گرفته است
بنیروی رأی وتحریر این وزیر نحریر با اضعاف اینمعدّ ادوات
حربیهٔ دول قوی‌تر برابری میکند وهمسری مینماید

صنعت نقاشی وعلم لغت فرانسه نیز از استادان میباشد
وهکذا در سرودن اشعار حکیمانه اوحدی زمانه است
وخداوند مقاطیع طنانه سدّده الله بتأییده وبنانه

نوّاب مغفرت مآب علیقلی میرزا اعتضاد السلطنه

وزیر علوم خلف خاقان مغفور فتحعلیشاه قاجار

بکه من خواهم پهنای فلک
تا بگویم وصف آن رشک ملک

در این عهد جاوید مهد از رجال واعیان احدی
بقدر وی ترویج علم ودانش وهنر نکرد مگر از الطاف
مبارک این پادشاه خاطر آگاه مسموع افتاده است که
تشویقا فرموده ثلث مردم ایران را علیقلی میرزا تربیت
کرد وبعزت واعتبار وانتشار اسم واشتهار او نیز در این
دولت کس نرسید جمیع پادشاهزادگان بزرگ ودانش
مندان عظیم الشان وصدور واعیان وفحول وارکان
ممالک ایران در محضر وی خاضع بودند وبظاهر وباطن
خویشتن را نزد او خورد میشمردند ونامش حضوراً و
غیاباً باحترام وشکوهی تمام میبردند آنچه از دانش مندان
هنرپرور از مناصب ومواجب وشئونات ومراتب در
حق اهل علم وارباب کمال برقرار ساخت بحیطهٔ ضبط و
قید در نمی‌گنجید انبساط خاطر وانشراح صدر منحصر
بود بمجلس مذاکرات علمیه در جمیع فنون عتیقهٔ آسیا
ومعارف ظریفه وصناعات جدیدهٔ اروپا با اساتید
آنها مشارکت مذاقه میکرد ومخصوصاً در حکمت متوسطه
مشرق زمین خود از صنادید اساتید بشمار می‌آمد اوّل
کسی که لقب وزیر علوم در ایران گرفت او بود واز منصبهای
درجهٔ اوّل این دولت وشئونات ومراتب عصر خود همگی
نایل گردید الامقام شخص اوّلی وصدارت عظمی که

علی العاده بر ملکزادگان مجوز نیست از مجالست علماء و
افاضل و مذاکرهٔ علوم و فضائل هیچوقت ملالت نمی یافت
و کسالت نمی گرفت ملکهٔ سخا و علو همت او بساط شهرت
قاآن مغول و حاتم طی طی کرده در کثرت محفوظات و سعه
دایرهٔ اطلاعات و غزارت مواد محاضرات اعجوبهٔ روزگار
بود در رسوخ عقاید و مقام یقین وی که از روی
آثار بلا نهایه و امارات غیر محدوده بر همه محقق و مبرهن
گردیده بود مفتیان و مجتهدین همی تحسین می آوردند
در تاریخ واسطرلاب و هندسه و بسیاری از مسائل
کتابها و رسائل ساخته از خدمات و زحمات وی در
دولت و ملت ایران مخفی را بسبیل اشارت در فهرست
مطبوعهٔ خویش و مؤلفات زمانهای پیش برنگاشته‌ام
و شکر از حقوق او را نسبت بمن شخصاً نگذاشته‌ام در
اشعار فخری تخلص میکرد امیر الشعراء بعضی از منظومات
وی را در مجمع الفصحا بیاورده است و من العجب که تقریباً
شانزده سال پیش از فوت آن دانشور بیهمال میرزا احمد نامی
صورت منامی دربارهٔ او بحضور مرحوم علامة الزمانی
ملا آقای ترک داغستانی معروض داشته و آن بزرگوار
صورت واقعه را بشرح در یکی از تصنیفات خود نگاشته بود
تأویل آن رؤیا در یوم عاشورای سنهٔ یکهزار و دویست
و نود و هشت که ملکزاده در شب آن درگذشت بتفصیل
تمام ظهور یافت و متن و حواشی آن خواب با وضع اتفاقات
حمل جنازهٔ نواب مغفرت مآب برأی العین مطابق افتاد
حذو النعل بالنعل و طبقات اهالی دار الخلافه را از ملاحظهٔ
آن مطابقه و انکشاف تأویل آن صورت رؤیای صادقه
حیرتی عظیم روی داد مزار این بزرگوار در یکی از حجرات
سمت شرقی صحن شمالی مشهد حضرت عبد العظیم

الحسنی است غفر الله له — کم انباز

میرزا علی محمد خان کاشانی شیبانی

و در فن ترسل و انشاء و علم سیاق و حساب از اقران مستثنی
است و خط تحریر را در شیوهٔ اساتید عصر بسیار خوش
و نغز مینویسد از چندین سال است که در دار الطباعهٔ
دولتی و دوایر جراید رسمی براستی و درستی خدمات
کند و از جمله مباهاتی که در عالم دارم اینست که در زیر
سایهٔ همایون شخصی را تربیت نمودم که از خدمات سیف
و قلم و زحمات ید و قدم قابل ارجاع هرگونه فرمایش است
بالجمله از عهدیکه دایرهٔ انطباعات ایران بصوابدید امنای
دولت قاهره بمؤلف تعلق گرفته است مشار الیه مورد
تعلق بوده و بحسن خدمات و مراقبت بتکالیف محصل
امتیازات و مراتب نموده و فی التاریخ نایب اول وزارت انطباعات است

میرزا علینقی حکیم الممالک

از مفاخر ایران است و مآثر دوران سالها در دیار غربت
پا فشرده و رنجها در تحصیل فنون اروپا برده و علم
طب و لغت فرانسه و بعضی از شعب فلسفهٔ متعالیه و
حکمت متوسطه را کامل ساخته است امروز علماً و عملاً
و تجربةً در مرتبهٔ کبرای دکترهای اروپ محسوب میگردد
و نیز از کمالات و فضایل ایرانی در شعر ثانی خاقانی
شیروانی است

حاج میرزا علینقی نایینی منشی لشکر

در فروع و اصول و غالب فنون معقول از اساتید و
فحول است سطوح فقهیه [illegible] بهتر را باقتدار
تدریس میکند که متفقهی محتشم بلکه مجتهدی مسلم

میرزا علی همدانی معروف بدکتر

ملقب برئیس الاطباء بعد از میرزا سید رضی همدانی

مرحوم حکیمباشی کل نظام شد که از سابق نیز در آستان
حضرت مستطاب والا نایب السلطنه وزیر جنگ دام اقباله
العالی تقرب داشت بفرنگ رفته و از اساتید آنجا اجازه
گرفته مایهٔ اختصاصی که دارد اینست که با همه اختلاط
و امتزاج با اهل اروپ بزی و اسلوب ایشان بر نیامده
و مثل اکثر متطبین این جماعت تغییر وضع و عادت نداده
و تکلفات بارده و تشبهات شنیع نورزیده

(ف)

نواب طوبی مآب حاج فرهاد میرزا

معتمد الدوله خلف مرحوم مغفور عباس میرزا ولیعهد
خاقان مبرور از فحول فضلاء دودهٔ قاجار و باتساع
دایرهٔ تتبع و استحضار ثانی مرحوم وزیر علوم بود در
علم تاریخ و فن جغرافیا دیدهٔ انگلیسی و فضایل دیگر آثار
معتبر از وی مأثور و مشهور است از جمله کتاب جام جم
قمقام زخار و هدایة السبیل و نصاب انگلیسی مطبوع و
منتشر است تفصیل جنگ اورامان و بنای قلعهٔ مریوان
با بسیاری از اخبار و آثار او در کتب تاریخیهٔ خویش
نوشته‌ام از اجلهٔ خدمات او در اسلام تجدید بنای صحن
مبارک کاظمین علیهما السلام است با ملحقات آن عمر
این شاهزاده با خدمت بزرگ در اسلام و تألیف مقتل
موسوم بقمقام شرف اختتام پذیرفت و حقیقةً بنعمت
حسن خاتمت و خیر عاقبت نایل گردید بالجمله وی در
سال یکهزار و سیصد و پنج از این سرای سپنج درگذشت
و جنازه اش بهزار و سیصد و شش با تشریفات بی پایان
از طهران بسمت عتبهٔ مقدسهٔ کاظمین سلام الله علیهما
در حرکت آمد

(ق)

محمد قاسمخان ملک الشعراء

کاشانی پسر فتحعلیخان صبای بیدگلی ملک الشعراء و برادر
محمد حسینخان عندلیب ملک الشعراء و عم محمود خان
ملک الشعراست گویی آیت علم و فضل و هنرپردازی
و سخن طرازی در شأن ایشان از آسمان نزول نموده تاریخ
دانی و حکمت شناسی و شعرگویی و خط نویسی و دانش
گستری فنون غالبهٔ ایشان است و گرنه غالباً در اعمال
یدیه مانند نقاشی و منبت کاری و امثالها ید طولی
دارند صاحب این عنوان در شعر فروغ تخلص میکرد
و در منادمت نظیر نداشت و از مطایبات و مضاحک و
مضامین هزل آن امام اهل فضل اند و مشهورات است
که اگر فراهم سازند میشاید کتابی بپردازند مدتها در
خراسان بود چون بطهران بازگشت انزوا گزید و در
سال بیست و هفتم تقریبی از جلوس همایون درگذشت
طیب الله ثراه

(ك)

میرزا کاظم طبیب رشتی ملک الاطباء

لقب داشت و این اوقات لقب فیلسوف الدوله را از
خاکپای همایون مستدعی گردیده ضمیمه ساخته است
در فن طبابت نهایت مهارت و حذق را دارد و از
سالها است که باستحقاق از حکیم باشیان مخصوص حضور
باهر النور شاهنشاهی میباشد فرزند گرامیش میرزا
لقمان ملقب بلقمان الملک در صناعت طب علماً و عملاً
هردو نیکو است

(ل)

نواب والا لطفعلیخان

خلف الصدق مرحوم مؤید الدوله سابق الذکر در

فضل و هنر نیز لسپر آن پدر است

(م)

محسن میرزا امیراخور

از افاضل ملکزادکان دوده قاجار بود و در انشاء رسایل بر سبک سادهٔ شیرین که اسلوب مختار متأخرین است ید بیضاء داشت شعر را هم در حد اساتید عصر می سرود کتابخانه او از انواع نسخ ادبیه مشحون بود افاضل و ادباء را نیک ترویج میفرمود الغرض در بزرکی و هنرمندی و دانش پروری در سلسله شاهزادکان از وی بهتری دیده نشد

میرزا محمد خان مجد الملک

علم و فضل با هم داشت و در خط تحریر و انشاء رسائل ماهر بود بلکه در این دو هنر از فحول اساتید سلف و خلف معدود میکردید در عناوین مختلف و مضامین متنوع رسالها برنکاشته و یادکارکذاشته است طبت الله تربته

میرزا محمد علی قزوینی

متولی باشی آستانهٔ رضویه اوائل عمر در عتبات عرش درجات عراق عرب بتحصیل علوم شرعیه رنجها کشید و در فقاهت و علوم دیکر مقامی بلند بهم رسانید مدتها در دیوانخانهٔ عدلیهٔ عظمی بقوانین شرع و موازین عرف حکومت و قطع خصومت میکرد مدتی است که این شغل بفرزند هنرمندش میرزا محمد شفیع صدر دیوانخانه تعلق یافته و خود بتولیت مشهد الرضا که منصب موروث اوست میپردازد و کارهای آستانهٔ مبارکه را موافق میزان شرع میسازد و لذا مورد اعتراض

نواب والا سلطان محمد میرزا

خلف الصدق امامقلی میرزا عماد الدوله از اجلهٔ افاضل روزکار است و مفاخر دودهٔ قاجار نیز بسیار دو ازده سال در خدمت فیلسوف اعظم و استاد مسلم جناب آقا علی مدرس سلمه الله بتحصیل مراتب معقول اشتغال داشته و کاملا استفاده نموده و نیز در علم ریاضی از حساب و هندسه و موسیقی در نهایت مهارت میباشد و صنعت عکاسی و فن تحریر بسبک معتمد الدوله اصفهانی را هم داراست و در نظم اشعار و غزلیات بطریقهٔ شیخ و غیره توانا است

میرزا محمود خان مفتاح الملک

خلف الصدق میرزا یوسف مازندرانی فضایل بسیار دارد و در فن خط رمز شخصه مخترع است

میرزا محمود خان ملک الشعراء کاشانی

اصلا دنبلی میباشند و منصب ملکی شعراء را از عهد فتحعلیخان صبا که در عهد فتحعلیشاه خاقان رحمه الله علیه بود بارث دارند این بزرکوار امروز از اولین فاضل ممالک محروسهٔ ایران است در فنون ادب و علم حدیث و معرفت تفسیر و عروض و قافیه و نظم شعر و انشاء رسائل و صناعت تاریخ و سیر و محاضرات و ادوات منادمت و مواد محاورهٔ سلاطین و اساطین بضمیمهٔ حصافت عقل و اتقان عقیدت و متانت فکر و حسن خلق و خصایص دیکر نادرهٔ فلک و فرد بسیط ارض میباشد در خط شکسته و تعلیق و نستعلیق و صنعت نقاشی خاصه شعبهٔ جدیدهٔ دور نماسازی روان عبد المجید و خواجه اختیار و میر عماد و دیکر قاسیل باوی بانبازی افتخار میکنند و در منبتهای وی بر روی عاج و چوب چون استادان چین بر بینید

برای سرمشق بر کرینند از آثار آن بزرکوار تاریخی است که این ایام حسب الامر در تراجم ارباب القاب دوران سلطنت این پادشاه ممالک رقاب مینکارد

میرزا محمد مستوفی مملکت خراسان

خلف الصدق میرزا شفیع صاحب دیوان در فن تمیز مسکوکات از صنادید اساتید است مسکوکات عتیقه و نفوذ قرون قدیمه را بهتر از وی کس نمیشناسد و در خطوط و اقلام متعلقه براین صناعت خداوند بضاعت و استطاعت است لا سیما در فنون خط کوفی علی تشعبها و تنوعها که از فرط مهارت و حذق پنداری در صدر اسلام است و از عهد آن اقلام و کلکسیون او در مسکوکات کهنه از روزکار اسکندر مقدونی است تا عهد جاوید مهد همایونی کویا امروز کسی نداشته باشد یا بفنون و کتیبه اشیاء عتیقه و نسخ نفیسه و خطوط بدیعه و احجار کریمه و جواهر یتیمه بالطبع تعلقی دارد که اکابر ذخایر پدر بزرکوارش که محاسب و هم از تحدید آن عجز همی داشت جمله را در این راه کذاشت ای بسا قرای غناء کرد در تهیه خصوص مسکوک نشد و دیار فنجاء کرد دراز اء فلزات مسکوکه برفت جماعت جهال و عبدهٔ املاک و اموال میکفتند این معاملات جزاف تبذیر است و اسراف و اهل بصیرت و تحقیق که وجود آن اعز عتیق و انذر انتیق هستند میکفتند صرف مال در راه کمال سر اشراف است نه عنوان اتلاف و او خود در ظفر بهر مسکوک همی کفت لنحن ابناء الملوك

جمادی چند دادم جان خریدم

بحمد الله عجب ارزان خریدم

میرزا سید مصطفی مستوفی حساب الساداة

که مصدر فیوضات است و منبع سعادات در عتبات عالیات رنجها برده و در سطوح علوم شرعیه ریاضتها کشیده و نیز در علم حساب ماهر است و در فن سیاق قادر

میرزا ملکمخان ناظم الدوله

در فن دیپلوماسی و شعب سیاسی مسلم است و در غالب فضایل مشرق زمینی و اروپی مقام استادی دارد و برخی اعمال عجیبه و علوم غریبه را نیز تا حد کمال میداند ترجمهٔ او در این مختصرات کجا می کنجد

میرزا موسی وزیر لشکر

مهین دانشور این کشور بود و در احاطهٔ شعب ادب و ملکهٔ انشاء رسائل و فنون فضایل ید بیضاء داشت خلف الصدقش معتمد السلطان میرزا حسن مستوفی هم در مزایای چند خلیفهٔ پدر دانشمند است و هکذا پسر نامور دیکرش میرزا حسینخان رئیس تشریفات

(ن)

نادر میرزا ابن بدیع الزمان میرزا

فاضلی کامل بوده شاهد و احد این دعوی کتابی است که در انواع اطعمه و الوان اغذیه ایرانی و کیفیت طبخ و ترکیب و ترتیب مربات و آشها و خورشها و هرکونه پختنیهای مردم این مملکت از اهالی حضاره و ایلات و رحاله فراهم نموده و بفارسی خالص برنکاشته و زمینهٔ مطلب را از روی فرزانکی دو معانی قرار داده و عبارات را با آیات و امثال و نوادر و اخبار و اشعار بر آراسته است خدایش از طعامهای بهشت بخوراناد که ریکار دیکر جوزده است و رحمی معتدبه برده

حاج نجفقلیخان جنرال قونسول

مأمور مصر اصلاً از خطه خوی من بلاد آذربایجان است در معقول و منقول و فن دیپلوماسی و خط تحریر و صناعات انشاء و فضائل دیگر شخصی است هنرگستر تألیفات چند از آن دانشمند مسموع از آنجمله میزان الموازین مطبوع افتاده

میرزا نظام الدین کاشانی

مهندس الممالک از برامد کان عصر جدید و پرورده کان ابنعهد جاوید است در لغت فرانسه مهارتی کامل حاصل کرده و در علم هندسه باعلی الدرجات رسیده و در فنون خویش آثار دلپذیر گذاشته اینک در دار الخلافه طهران از مفاخر مملکت ایران و اجله مهندسان دوران بشمار میاید

(و)

نواب رضوانمآب حاج محمد ولی میرزا

ابن خاقان مغفور فتحعلیشاه البسهما الله حلل النور از علماء فن نجوم و شرکاء بعضی دیگر از علوم بود از احکام وی اینکه مؤلف خود از شخص او شنید و صحتش برائی العین بدید خبر ولایت عهد حضرت والا مظفر الدین میرزا دام ظله العالی است روز یکه پدر مؤلف حسب الامر مجلس جشن ولیعهدی امیر محمد قاسم خان علیه الرحمه والرضوان می آراست نواب مرحمتمآب مذکور بر سبیل نجوی با جمعی که از آنجمله پدرم بود محرمانه فرمود روزی هم میشنیدیم که زحمت این جشن بیهوده است مقام ولایت عهد این دولت از انشاء همشاهزاده میباشد که از بطن کریمه نواب فتح الله میرزا شعاع السلطنه است فوت وی در شب جمعه بیست و چهارم جمادی الآخره سال یکهزار و دویست و هشتاد و یک هجری اتفاق افتاد و جنازه اش بمشهد مبارکه رضویه نقل کردند

(ه)

میرزا هدایت الله کاشانی لسان الملک ثانی

در علم تاریخ از طراز اول بشمار میاید و در ادبیات از مشاهیر مندرجین معدود میگردد و در قدرت سخن از منظوم و منثور و دانش از سپهر مرحوم مغفور مسلم است
کنار علی علم ومن یشابه ابه فما ظلم

میرزا هدایت الله وزیر دفتر

در فن تطبیق ما بین باطن و ظاهر بسیار ماهر است در تأویل آیات و تحقیق بطون روایات امروز نخستین دانشور این کشور شمرده میشود و در این فضائل بسی رسائل ساخته و بر بعضی از کتب معروفه عرفاء و متشرعین متصوفه تعالیقی پرداخته در محبت اهل البیت صلوات الله علیهم مقامی عظیم دارد چون باستکشاف حقایق و مقامات و شرح اسرار و کرامات آل محمد میگراید گوئی سلمان زمان و کوثر ابوذر دوران است و بعیب از وراء ستری دقیق نگران

میرزا یحیی خلف میرزا رضا

نجم الملک بن میرزا جعفر منجمباشی حسب الامر منجمباشی حضرت مستطاب اقدس والا مظفر الدین میرزا ولیعهد دولت جاوید مهد است ادام الله اقباله العالی

(اهو)

استاد غلامرضا مشهور بشیشه گر

مرشدی معتبر بود و جمعی بیشمار حلقه ارادتش در گوش داشتند در جلد اوسط مطلع الشمس ترجمه مختصری از وی نوشته ام

ملا عباسعلی آقچه قشلاقی

از اکابر و علماء افشار ارژلو میباشد و آقچه قشلاق از قرای الکائی طارم سفلی است

حاج میرزا فضل الله ساوجی

از مشاهیر فضلاء دار الخلافه بود در فنون متنوعه و هنرهای چند علی الخصوص خط نستعلیق و ثلث و نسخ و معرفت احوال خطاطین و تتابع اقلام ایشان یگانه زمانه محسوب میگردید در بدایت امر صدارت (ملاباشیگری) مرحوم علیخان ظل السلطان خلف خاقان مغفور باوی تعلق داشت و در زمانی که شاه مرحوم محمد شاه شهر هرات را در حصار داشت به موجبی از طهران بارمغانی همایون رفت و مورد مرحمتهای فوق الوصف گردید مدایح بسیار از شعراء عصر علی الخصوص مرحوم شباهنگ در حق او دیده شده در ظهر عاشوراء سال یکهزار و دویست و هفتاد و پنج از سرای سپنج رحلت گزید و تربتش در وادی السلام است

ملا علیمحمد اصفهانی

استاد ریاضیات مشرق زمین بود و در ادبیات نیز شرکت کلی میفرمود نواب رضوانمآب علیقلی میرزا وزیر علوم او را از اصفهان بطهران آورد و بسمت معلمی خود بپذیرفت در وزارت علوم و تکالیف مدرسه دار الفنون انملکزاده دانشمند را معینی بزرگ بود وی را مورخین و مؤلفین عصر غیاث الدین جمشید ثانی مینویسند خلف بزرگوارش حاج میرزا عبد الغفار معلم ریاضیات دار الفنون که ملقب بنجم الملک است فی الحقیقه بتوجهات خاصه آن استاد دا برامده روان خوبشتنش بتو شاد و روزگار فرزند دانشمندش همی بمراد باد

حاج مولی علی واعظ قزوینی

اصلاً از رودبار قزوین است در کار منبر تسلطی عظیم دارد وی بخراسان و آذربایجان و مملکت ری و عراق عرب کرد را بنها موعظه کرده و روضه خوانده است قبول عام دارد و شهرت تام علماً و فضلاً و در ادبیات نیز نظیری ندیده ام در تتبع و استقراء و احاطه و تبحر تماً بر تواریخ و تفاسیر و احادیث و اخبار اعجوبه عصر است و داهیه دهر زاد الله تأییده

میرزا جعفر مشهور بحکیم الهی

خلف مرحوم میرزا حسنعلی لواسانی فاضلی خوش محاوره و بدیع المحاضره بود در تاریخ و حدیث و شعب معقول شرکتی با اساتید میکرد قریب هشتاد و سه سال بعزت زندگانی کرد و در انشاء مهارتی کامل داشت و بدعاء صباح تعلیقاتی مفید نوشته در سال یکهزار و دویست و نود و هشت بطهران در گذشت و فرزند هنرمندش میرزا شمس الدین از جمله اجله افاضل این عصر میباشد و از جانب اعلیحضرت همایون ملقب بحکیم الهی قرین افتخار است و در مجالس علماء و امراء بسیار با اعتبار

میرزا علیمحمد مشهور بصفا

برادر حکیم الهی مرحوم از مشاهیر خطاطین عصر و از کبراء شعراء عهد بود و بطریقه شیخیه میلی مفرط داشت و در ادوات محاوره و محاضره از افراد معدود میگردید و مال بسیار در راه صنعت و طلب اکسیر تلف نمود لختی از اشعارش در تذکره مجمع الفصحا مسطور است فوتش در یکهزار و دویست و نود و نه هجری افتاد و هفتاد و هشت سال زندگانی یافت تربتش در جوار حرم یزید رباط کریم

ملا مصطفی جیرسابانی

از عباد علماء و زهاد فضلاء است و در قصبهٔ ابرهیم آباد زهراء من اعمال قزوین توطن دارد و آنجا موطن اکثر جیرسابانیان است که از قبایل دیرینهٔ ایران و طوایف بومزاد ممالک پهلوی زبان میباشند

ملا قاسم نحوی

از اکابر طایفهٔ نحویهٔ قزوین بود و این طایفه نژاد ملا محسن نحوی صاحب زبدة المسالك فی شرح الفیة ابن مالك و حاشیهٔ حاشیهٔ ملا عبد الله یزدی و شرح منظومهٔ شافیهٔ ابن الحاجب و وضع الخط و تعلیقهٔ خلاصة الحساب و تفسیری کبیر و غیرها میباشند و بنای اعلای مشار الیه نشان همانا از اهل طالقان بوده و خط نسخ را بشیوهٔ بسیار شیرین مینوشته کتب بسیار بقلم آن بزرگوار از تصنیفاتش و غیرها که همه وقف اولاد است در دست مشار الیهم که هم بدار السلطنهٔ قزوین مکین میباشند بنظر رسیده

ملا هادی نحوی قزوینی

از مشایخ نحویهای مذکورین در قزوین بود

ملا علی عطار قزوینی

از فضلاء علماء قزوین بود در کتب عربیه و بعضی از سطوح دیگر تدریس میکرد غفر الله له

میرزا حسن اصفهانی

خلف وافر الشرف ملا علی نوری طیب الله تعالی تربته از فحول جامعین بین المنقول و المعقول بود در صدارت عظمی میرزا آقاخان از اصفهان بطهران آمد و تشریفات فوق الوصف بدید از جمله میرزا آقاخان صدر اعظم بکنوبت هزار تومان تقدیم محضر آن دانشور حکمت پرور داشت رحمة الله علیهما

میرزا محمد علی قاینی

فیلسوفی معتبر و بالخصوص در هندسه و نجوم باشتنائی مسلم بود از خط نستعلیق او هر کلمه را چندین سطر میبایست سودن نسخهٔ از مثنوی رومی میگویند در سی سال نوشته و بمغفرت مآب حاج فرهاد میرزا معتمد الدوله داده است شطر اعظم از عمر الحکیم متکلم در اصفهان و طهران مصروف افتاد نواب والا سلطان اویس میرزا احتشام الدوله در خدمت آن بزرگوار زمان بسیار تلمذ کرده سال یکهزار و سیصد و پنج بدار الخلافه از سرای سپنج رحلت کرد و در مشهد امام زاده یحیی مدفون گردید

حاج سید اسمعیل

حسینی ساوجی شیخ الاسلام انملک است و در علم و فضل مقامی عالی دارد فرزند دانشمندش حاج سید ابو محمد که از بطن صبیهٔ شیخ المجتهدین مرحوم حاج میرزا احمدی باشد بانواع فضائل آراسته است و از هر گونه رذایل پیراسته در سفر حج سفرنامه نغز نگاشته و منازل مابین دمشق و کوفه را که خط ذهاب و ایاب اهل بیت عصمت علیهم السلام است بدرستی ضبط کرده

حاج مولی باقر واعظ

از سالها در طهران بامتیاز از اقران مسلم است و از میان مشاهیر اهل منبر دایرهٔ تتبع و تبحر او اتساعی یافته علماء عظام و مجتهدین عصر نیز وی را بسیار محترم میدانند و او را بیکدرجهٔ مخصوص از مروجین شرع میشمارند مطالب و مرقومات بصحت و متانت ممتاز است تألیفات چند از این واعظ دانشمند بصدور رسیده از انجمله است جنة النعیم فی احوال عبد العظیم در طی مقاصد

اینکتاب نحتی بترجمهٔ طهران و علماء و مشایخ آن پرداخته دریغا که این کتاب را مناسب طبع از نفع انداخته

برهان الواعظین حاج شیخ زین العابدین

اصلا از مردم جیلان است و فعلا مقیم طهران اهالی اینمملکت و هر شهری که وی بر آنجا گذشته و پای بر منبر گذاشته شیفته و شیدای او میباشند چون مشرب ذوق و عرفان دارد و شواهد مواعظ از شعر رومی و شیخ و حافظ می آرد مقالاتش بمشرب بزرگان سخت ملیح میاید و بسی مطبوع می افتد این محدث فاضل در طلب نشان کامل چندین مملکت را بدیده و بقدم سیاحت در نوردیده است مانند عراق عرب و ارض شام و قطر مصری و حجاز که همه و دار السعادهٔ قسطنطنیه و صفحات هند و سند و غیرها و از اوائل عمر مدتی مدیده بتحصیل و تکمیل مصروف نموده

میرزا عبد الله طهرانی ثمّ الاصل

طهرانی المسکن در فضایل و علوم بسیار از افراد روزگار است لاسیما فنون ریاضیه و صناعات ادبیه و هم اساتید خط نسخ و تعلیق و برا کما یلیق بزرگ میدارند و استاد میشمارند سلمه الله

عبد الفاضل میرزا

ابن المرحوم مؤید الدوله در کاشان فضیلتها و مرتبها ثانی پدر در فضلیت پرور و هنرگستر بود

اقچه ملای ترکمان

از تیرهٔ قوجوق از شعب یموت در سال ۱۲۹۲ در شهر ساری بحضور همایونی مشرف شده است

میرزا صادق امام جمعه

سابق بروجرد بمشرب عرفان مشهور است

آقا شیخ علی

از علماء ساری

حاج مولی علی بروجردی

برادر مرحوم حاج ملا اسد الله حجة الاسلام است خلف الصدق وی آقا شریف در فضل و فقاهت از اقران امتیاز دارد

شیخ ابو محمد خراسانی

از مشاهیر مشایخ شهر مشهد است و از ائمهٔ جماعت مسجد گوهرشاد میباشد

آقا سید رضا مجتهد

قاضی بجنورد

حاج محمد خان قاجار

خلف الصدق حاج محمد کریمخان از فرقهٔ شیخیه اشخاصی که معتقد حاج محمد کریمخان بودند پس از او بر وی گرویدند که در وی از فضایل و کمالات و هنرها بدیدند شطری او فرد بدند امروز در ملك کرمان ریاست جماعت شیخیه با اوست رسالهٔ بنام نواب مستطاب والا سلطان حمید میرزا ناصر الدوله فرمانفرمای انمملکت نوشته است که در بمبئی مطبوع افتاده

حاج سید علی طهرانی از سلسلهٔ سادات

احوی از افاضل دار الخلافه است در معقول و منقول ربعها برده از سخن طرازی بپارسی و تازی هر دو توانا است شهر شعبان را که میلاد حضرت بقیة الله می باشد جشنی شایع ساخته و در تجدید و تشیید بنیان خانهٔ که مابین آن و برخی از بنی اعمامش مشترکست و حسینیهٔ متبرکه جناب جلالتمآب میرزا اسمعیلخان امین الملك وزیر خزانهٔ عامره مبلغی گزاف پرداخته زاد الله توفیقه

شیخ محمد

برادر شیخ العراقین شیخ عبد الحسین قدس سره

میرزا تقی شهرستانی

از علماء کربلا

آقا سید مصطفی استرابادی

از علماء عظام مجاور حایر شریف

میرزا عبد اللطیف طسوجی

ادیبی اریب بود و بحکم بندگان اعلیحضرت شهریاری دام سلطانه کتاب الف لیلة و لیلة را از عربی بفارسی نقل نمود و اثری لایق گذاشت جناب میرزا محمد حسن خان مظفر الملک خلف الصدق آن عالم فاضل دام اقباله نیز بسیرهٔ پدر راست و در ادبیات و انواع صناعات استادی نامور

میرزا محمد خان مجسنه

مشهور بلقب ندیم باشی کاشانی برادر محمود خان ملک الشعراست و در غالب فضایل که در حق ملک الشعرا شد تالی برادر و در بعضی برابر است

میرزا عبد المطلب کاشانی

مشهور باديب در شعب ادب و علم طب رنج بسیار برده و خون جگر خورده و در فن ادب و طب کتب عربی و تفسیر نوشته

آقا سید فرج الله کاشانی

در تاریخ و فن ادب و احوال رجال تتبع کافی دارد و بتالیف کتابی در تراجم وزراء اسلام مشغول است

صدر الافاضل میرزا غیاث الدین

کاشانی که در علوم عربیه و فنون ادبیه و حسن خط و امتیاز تحریر شخصی است مشار الیه

میرزا احمد شاملو خوشنویس

که در خط نسخ از صنادید اساتید بشمار می‌آید سالها اول سلطنت عظمی درگذشت

حاج میرزا ابو الفضل ساوجی

هم طبیب است و هم ادیب و هم خطاطی ماهر و هم شاعری قادر بسیاری از کتیبهای سرای سلطنتی بخط وی پرداخته شده و اینک در مجلس تالیف نامهٔ دانشوران ناصری بیست که امناء دولت قاهره بمن بنده نگارنده سپرده اند و آلد بزرگوار شرح حال میرزا ابو الفضل را نیز در کتاب وجه کانه ترجمه کرده ام

آقا سید محمد خطاط اصفهانی

مشهور و متخلص بقلاء و ملقب باشرف الکتّاب قلم نسخ بر خطوط اکثر صنادید اساتید نسخ نویس عصر کشیده امروز صاحبان خزاین خطوط و مکاتیب متانهٔ من حیث الاقدام در دارائی قرآن بخط وی با هم مفاخره مینمایند در تاریخ تالیف این کتاب مقیم دار الخلافهٔ طهران است و در نظم شعر نیز بفنون از مشاهیر زمان

حاج مولی باقر واعظ شیرازی

مجاور حایر شریف از کبار وعاظ عصر بود در قم فوت شد

میرزا سید علی معتری

از اطباء حضور همایون و از فضلاء اصفهان معین است در طلاقت لسان و حسن بیان از اقران امتیاز دارد چون افتتاح استشهادی وی از دستگاه مرحوم دوستعلیخان معیر الممالک نظام الدوله اتفاق افتاد بسمت معتری معروف گردید و در تاریخ جمع این کتاب بلقب شمس المعالی ملقب شد

حاج میرزا اسد الله طبیب شیرازی

مجاور نیز من رأی کوی دم عیسوی زرد در معالجه هر کونه مرض ید بیضا مینماید

میرزا جعفر خان سرهنگ زنجانی

خلف مرحوم میرزا صادق نقاش مخصوص است در مدرسهٔ دار الفنون تربیت یافته در جمیع شعب هفتگانهٔ نقاشی از ساختن شبیه و حالت و گل و حیوانات و دورنما و رزم و بزم مهارتست خواه با روغن و خواه باآب

میرزا علیخان نابینی

خلف حاج میرزا محمد مترجم احقاق الحق علیه الرحمه که نامش جداگانه عنوان شده هم اکنون در فضل و هنر وارث پدر نامور است و تالی کاکویش حاج میرزا علینقی مشیر لشکر کما یقال الولد الحلال یشبه بالاب و الخال

حاج میرزا محمد علی نایینی

مشهور بعنوان پیرزاده آعارف کامل سالک واصل حاج محمد حسن اعلی الله مقامه نواده است در دوستی خدا آزادهٔ بیغیر تراشیده میباشد غالب اروپا و آسیا را گردش فرموده

میرزا محمود خان منجم

در فن تنجیم مهارتی عظیم دارد

حاج میرزا محمود طبیب دراشوی

در فنون ایرانی و اروپی حاذق بود

ملا محمد قبلی

حکیمباشی حضور مبارک بود و در علم تشریح کتابی مشروح نوشته و مطبوع افتاده

میرزا عبد الوهاب منجم باشی

نواب مرحوم مهد علیا در استخراج تقاویم و شئون فن تنجیم استعدادی عظیم داشت

میرزا عبد الله طبری منشی

در انواع فضائل علی الخصوص انشاء رسائل رتبهٔ استادی داشت

میرزا علی اکبر شریف الحکماء

طبیبی حاذق بود

حاج میرزا حبیب الله طبیب

مجد الاطباء تنکابنی از نشاهیر اطباء دار الخلافهٔ طهران است

میرزا حبیب الله طبیب کاشانی

از نیرامدکان مدرسهٔ دار الفنون است

میرزا محمد حسین طبیب کاشانی

از حکیمباشیان مشهور ابتعهد جاوید مهد است

حاج ملک محمد خطاط قزوینی

از خوشنویسهای نستعلیق با استادی و تقدم بود و سمت درویش نهادی و دیشمند روشی میداشت بکمر اطراف قطعات بخط جلی در احیانا با نیش قلم بطرز مخصوص مرتب میساخت و اختراع نموده است

میرزا غلامرضا خوشنویس

در خط نستعلیق استادی ماهر و خداوند قلمی قادر بود کتابهٔ مدرسهٔ سپهسالار اعظم حاج میرزا حسین خان اول آنکس بخط اوست

میرزا محمد رضا کلهر

در خط نستعلیق بعد از میر عماد قزوینی بهتر از وی کسی را نشان نداده اند بلکه استادان این هنر بزرگ خط او را خود در عرض خط میر نهاده اند مردی درویش منش خوشخوی سبکروح بذله گوی است محضری مطبوع دارد و طلعتی محبوب با همه شهرت صیتش در آفاق و تقدمش بر کافهٔ خطاطین علی الاطلاق هنوز از دیوان اعلی رتبه نخواسته و جرایه

نکرو هنر است و برای وساز معاش همی از اجرت کتابت می
کند و هنر بازو و حاصل سرپنجه خویشتن روزگار
میگذراند روزنامه شرف واردوی همایون و چند
سفرنامه همایونی را برای حقیر تحریر کرده آستاد خط مرد
میرزا محمد خوانساری شاگرد آقا محمد مهدی طهرانی بوده در کاغذ داری

میرزا حسن فسوی

از اجله افاضل شیراز است نژادش بسید صدر الدین
علی بن احمد میرسد تاریخ فارسنامه از تصانیف اوست
والحق اثری جلیل و تاریخی عظیم میباشد

طاوس العرفاء اصفهانی

نامش حاج میرزا محمد کاظم از جمله معاریف عرفا و
مرشدین سالکان طریقت بود در سلسله نعمة اللهیه
زمانی دراز دستگیر بها و میرسید که باهمه باعتبار و
اختبار او بوقوع میرسید شهرت این شخص در تمام ایران
منبسط است رحلتش در دار الخلافه اتفاق افتاده

ابونصر فتح الله خان شیبانی کاشانی

از سخنوران مشهور این دوران است نظم و نثر هردو
را استادانه میپردازد رسالهای چند از آن سخن
سنج دانشمند بنظر رسیده و بعضی مطبوع افتاده

میرزا طاهر اصفهانی

دیباچه نگار نژادش بشیخ زاهد گیلانی میرسد و
قضاء دار السلطنه اصفهان از اوائل دولت قاجار در
خاندان ایشان است کتاب گنج شایگان را در تراجم مادحین
میرزا آقاخان نوری صدر اعظم ساخته میگویند
در انجاب براینکتاب کلمه بر زبان آورد که مایه شماتت
شد و موجب ندامت گردید در شعر شعری تخلص می
کرده طبع مترسلش سرشار بوده است در سال یکهزار و
دویست و هفتاد وفات یافت

حاج رشید خان بیکدلی

از شعراء و خطاطین این دوره معدود بود و در شکسته نویسی
و خط تحریر استادی بزرگ محسوب و رؤساء دوائر عظیمه
دولتی در طلب وابستگی وی همگان جدی تمام
داشتند و با یکدیگر همی تقل میورزیدند در شعر فکر
تخلص میفرمود لطفعلی بیک آذر صاحب آتشکده جد
پدری اوست فوتش در مشهد مقدس رضوی
اتفاق افتاد رحمة الله علیه

میرزا حاج محمد کرمانشهانی

بیدل تخلص از مشاهیر اساتید شعراء عصر خود بود
کتابی در مقتل نگاشته موسوم بکتاب دستان ماتم
و رساله در عروض و قافیه دارد و مثنوی عسر و یسر در
نظم فرج بعد الشده نیز از اوست

میرزا نصر الله اصفهانی

اسلافش همه از افاضل و برخی از ایشان بمنصب قضا
عسکر نایل بوده اند مشار الیه خود از کبراء شعراء این
دولت بود و شهاب تخلص میکرد و تاج الشعراء لقب
داشت

میرزا سید علی طهرانی

از شعراء مشهور و عرفاء معروف این عهد بود و
شباهنگ تخلص میفرمود

میرزا حسن بن میرزا حبیب الله شیرازی

پسر حکیم عظیم استاد الکل قاآنی شاعر است و خود نیز از
هنر بهره ور بود و سامانی تخلص مینمود از فنون
جدیده نیز شطری تحصیل کرد و سال یکهزار و دویست و
هشتاد و پنج هجری درگذشت

حاج محمد زمان جلایر

خراسانی از عرفاء و شعراء بود و بدلالت مشهور مولی محمد
اسمعیل از غدی مشهدی ارادت داشت نفحات عنبریه و
درج اللآلی و دیوان المناقب یادگار و از آثار اوست در
سال یکهزار و دویست و هشتاد و شش وفات یافت سامی
تخلص میفرمود از غدیر وزن سرمد از قرای شاهاندز مشهد است

میرزا محمد علی اصفهانی

اصلاً از سده است در شیوه شاعری جمیع مشاهیر سخن طرازان
خویشتن را از دارو تحقیر میکردند و ناچیز میشمردند سروش
تخلص داشت و شمس الشعرائی ملقب و بشغل قصیده
سرائی ایام هنیت منصوب و مرتب بود و در سال یکهزار
و دویست و هفتاد و پنج رحلت کرد طیب الله ثراه کما
طیبت لسانه و فاه

حسینقلیخان کلهر کرمانشهانی

از مشاهیر افاضل عصر بود در ادبیات تتبعی کامل داشت
شعر را نیز بامهارتی وافر و طبعی قادر میسرود و این
صناعت عالی را در خدمت میرزا حاج محمد بیدل کامل
کرد سلطانی تخلص داشت همانا در یکهزار و سیصد و
سر وفات یافت و چند رساله و کتاب از آثار خویش
یادگار گذاشت از انجمله است گنج بادآورد که شرح لغات
و اشعار فارسیه میباشد و مطلع الشعری که تذکره
شعراء عصر است و باغستان بر سبک گلستان و نجات
الثقلین فی مقتل الحسین علیه السلام

آقا محمد حسن زرگر

از شعراء مشهور بود و عنوان مشغله خود را تخلص
قرارداد و وفاتش در سال یکهزار و دویست و هفتاد
افتاد

میرزا جعفر همدانی

مشهور بتخلص ریاض استاد اعظم ادبیات بوده و در
انشاء رسائل و انواع فضائل مقامات پیموده و بر منوال
بدیع الزمان و حمید الدین مقالات پرداخته

میرزا محمد شیرازی

خلف میرزا کوچک وصال است که خاندان ایشان در
فضایل ایران سرآمد هر دوران بوده و هست مشار
الیه در شعر سنجی داوری تخلص میکرد رحمة الله علیه

میرزا حبیب الله محلاتی

از شعراء بود و از اعلیحضرت اقدس همایونی ارواحنا
فداه خاقانی تخلص یافت

میرزا محمود خطاط

و شاعر شیرازی از اولاد فضایل نهاد میرزا کوچک
وصال علیه رحمة الله الملک المتعال است حکیم
تخلص میکرد و در سال یکهزار و دویست و هشتاد و
هشت بشهر شیراز درگذشت

میرزا اسمعیل

بن رب الفضل والکمال حکیم نزدیک میرزا کوچک وصال
از خوشنویسان و سخن سرایان این دولت معدود می
گردد تخلصش توحید است

میرزا علی رضا

اصلا از نجابات مملکت اصفهان است از خطاطین مشهور
قلم نسخ و هم از کبراء شعراء محسوب میشود تخلصش پرتو است

میرزا عبد الحمید تفرشی

در شعر استاد بود و از حسن خط نیز حظی داشت و
صفا تخلص میکرد

میرزا فرج الله محلاتی

از فضلاء بزرگ این دولت است فن عمانیش نظم سخن و شعر سرائی بود و طرفه تخلص میکرد و خط نستعلیق را نیز استادانه مینوشت و از علم انشاء و ترسل هم بدرجهٔ بلند رسید و اصل اسلافش از فارس است و در و زارت کری عربستان و لرستان و امارت عدلیهٔ عظمی منشی مخصوص والد مؤلف بود و زمانی خازنی اشعار هم توقیع داشت

میرزا جواد اصفهانی

خطاط فن شکسته استاد اعظم این عصر بود و از مفاخر عمدهٔ این دولت است اعجابی زاید الوصف بخط خود داشت و نسبت باساتید اولین و آخرین خویشتن را اعظم تخمین میگرفت نستعلیق را نیز در نهایت مهارت می نوشت شعر هم خوش میگفت و عنقاء تخلص میکرد

میرزا محمد خلیل مازندرانی

از شعراء ابنعهد بود و برحسب تعیین شاه مرحوم محمد شاه عجیب تخلص میکرد

میرزا نبی طهرانی

از شعراء بود هشتماهه که از جدری برنج بصری مبتلا گشت و با اینحالت عطاری میکرد و انواع ادویهٔ عقاقیر میفروخت و برایین ابو العلاء معری شاعری میمود و غبار تخلص داشت فوتش در یکهزار و دویست و هفتاد و دو بسن سی و چهار روی داد رحمه الله

میرزا ابو القاسم شیرازی

پسر چهارم حکیم بزرگ خداوند کمال میرزا کوچک وصال است در فنون ادبیه عالمی ماهر و بخط نسخ و شکسته استادی قادر و در سخنوری شاعری ساحر میباشد و فرهنگ تخلص میکند و ترتیب و کلاء بلا واسطهٔ وصال

از انقرار است میرزا احمد وقار میرزا محمود حکیم میرزا محمد داوری میرزا ابو القاسم فرهنگ

میرزا عباس بن آقا موسی

از تجمه حسنعلی بیک معیر الممالک دولت نادر شاه افشار است اصلا از حوالی بسطام مند و سلسلهٔ ایشان تاکنون با آن لقب و منصب برقرارند میرزا عباس از صنادید اساتید شعراء اینعصر بود و در غزل سعدی ثانی محسوب میگردید و فروغی تخلص داشت باسم فروغ الدوله از فرزندان حسنعلی میرزا شجاع السلطنه چنانکه قاآنی نیز منسوب است باسم فرزند دیگر وی اوکتای قاآن میرزا حیدر داوائل کار این دو استاد بزرگوار و مداح این دو شاهزادهٔ عالیمقدار بودند از غزلیات فروغی مرحوم بسیاری بطبع رسیده و غالبا غزلیاتش بنام همایون این پادشاه دانش پرور زیب و زیور یافته است رحلت فروغی در طهران افتاد میرزا محرم شاعر بتاریخ فوت او گفته که

ببر فروغی هست خورشید سخن اندر محاق

میرزا محمد مهدی بن میرزا محمد باقر اصفهانی

از فضلاء معتبر اینعصر است و با منصب استیفاء دیوان اعلی غالبا بتألیف رسائل و نظم اشعار روزگار میگذراند و فروغ تخلص میکرد

میرزا حبیب الله قاآنی

خلف میرزا محمد علی گلشن شیرازی اصلا از اهل زنگنه است ما را شهرت شئونات این شخص از مشقت اشباع در شرح احوالش آسوده ساخته و گرنه مدتی در معرفی مقامات و مراتب و معالی و معارفش معطل شده باز از عهدهٔ حق تعرفت بر نیامده در نیامدیم دیوانش مکرر

در ایران و غیران بطبع رسیده همانا در میان فحول رجال اینعهد جاودانی حکیم قاآنی در شعریات عطف است بر شیخ الطایفه مرتضی الانصاری در شرعیات و فیلسوف اعظم حاج مولی هادی سبزواری در عقلیات که هر یک از ایشان در فن خاصهٔ خود اولین شخص مسلم بودند قولا مطلقا چیزیکه مایهٔ اغلاط پایهٔ حکیم باشد فقط تناول الفاظ شنیع الذکر است استعمال امثال آن بود رحلت حکیم در یکهزار و دویست و هفتاد و دو هجری بطهران افتاد اعلی الله مقامه

میرزا محمد مهدی

خلف میرزا جانی کدخدای طهرانی از اساتید شعراء بشمار می آید و جرس تخلص میکرد و طبعی قادر داشت

حاج میرزا ابرهیم شاعر

مشتری تخلص حسام الشعراء ملقب اصلا از مردم مشهد مقدس بود و در دار الخلافه طهران میزیست مابین سخنوران وقت باستادی و تتبع تام مسلم بود و بالخصوص در هجاء تسلطی عظیم داشت و در علم قافیه و عروض از اجلهٔ اساتید محسوب میگردید و در حضور همایونی کاهو حقه معروف بود و کثیرا با میرزا ابو الحسن یغمای افشار احضار میشدند و در حضور موفور السرور مثل جریر و فرزدق در حق یکدیگر بطعن و دق می پرداختند و مهاجاة میورزیدند تجاوز الله عنهما فوت حاجی میرزا مشتری در ذیحجهٔ یکهزار و سیصد و پنج اتفاق افتاد

میرزا حسن شاعر افشار

مدتها نوکر دیوان اعلی بود و در وزارت امور خارجه انشاء میکرد و زمانی دراز در بند زلنکر حسب المأموریت توقف داشت جنبهٔ شاعری عاقبت غالب آمد و ترک خدمت گفت و همی طبع آزمائی فرمود تا استادی بزرگ شد و مایل تخلص میکرد ولی غالبا ببذاءت لسان و تعرض اعراض مردم را آزرده میساخت کفارهٔ این اعمال مراثی در مصیبت حضرت سید الشهداء ارواحنا له الفداء و مدایح در حق اهل بیت عصمت صلوات الله علیهم اجمعین بسیار ساخته

اسمعیلخان بروجردی

شاعری متوسط بود و سرباز تخلص و غالبا بتضمین غزلیات در مراثی میپرداخت غفر الله له

میرزا عبد العلی

بن میرزا محمد تقی بن میرزا عبد الله از علماء بزرگ فن تنجیم و منجمباشی کری آستان رضوی قرین اعزاز و تکریم است و در اعمال موالید بالیفات نظر دارد

میرزا عباس طبیب سمنانی

از افاضل حکماء و اطباء مشهد مقدس بود و در یکهزار و دویست و بود و یک دنیا را بدرود نمود

میرزا حاجی آقا

از اهل قراجه داغ مقیم تبریز در قصبهٔ اهر تولد یافته مردی بود فاضل و ادیب و در اکثر علوم معقول مهارت تمام داشت در ریاضی بسرحد استادی نایل بود و در علم هیئت و نجوم و استخراجات کسی با او برابری نمیتوانست شرح و حواشی بر قضایا و مقالات تحریر اقلیدس و مجسطی نوشته تقویم و احکام را در کمال صحت میپرداخت چنانکه الآن هم در آذربایجان تقویمهای او بطبع رسیده حاضر است در احکام موالید سلیقهٔ مخصوصی داشت تصنیفات و تألیفاتش اکنون در نزد برادرش عمده

العلماء العظام میرزا عبدالغنی قراچه داغی است که مجتهد و فاضل و ادیب عصر میباشد و فوتش مجمّناً در سال نهم از جلوس همایونی اتفاق افتاد

مولانا محمّد اسمعیل

منجّم مشهدی در هیئت و اعمال نجومیّه و احکام ان بی نظیر بود بحدّیکه گوئیا از وراء پردهٔ تازه بینشاهٔ غیب نظر مینمود

مولانا حاجّ غلام حسین

منجّمباشی خراسان اصلاً قاینی بود و ساعت جلوس شاه مرحوم محمّد شاه قاجار را او تعیین کرد و در سال یکهزار و دویست و هشتاد و چهار وفات یافت خاکش در دار السّعادهٔ مبارکه است از مصنّفات و حواشی و ضع رضویّه زادها الله شرافةً و مرتبة

میرزا هدایت الله

خلف میرزا حاجی اقا منجّم قراچه داغی ساکن تبریز در فنون ریاضیّه ربطی لایق و نسبت بعموم علوم استعدادی فایق دارد

مولانا محمّد مهدی

خلف الصّدق مولانا حاج غلام حسین منجّم باشی خراسان است در ریاضیات و استخراجات تقاویم و احکام نجومیّه از اساتید معدود میشود و حسب الارث و الاستحقاق دارای منصب و مقام والد بزرگوار است

حاج میرزا تقی اهری

در تبریز سکنی داشت و متأهّل بود در انواع ادبیات مهارت بهم رسانید و علم نجوم و استخراج اسطرلاب از عهده برمیامد ولکن بسیار پریشان بود و معاشش بمعلّمی میگذشت چند سال قبل در مراجعت از بیتا

حجّة مرحوم حاجی ابو الحسن تاجر اصفهانی که مردی خیّر و نیکنفس بود در دار و نیزا الرّوم وفات یافت و اولادی بی بهره ببید برجای کذاشت

میرزا حبیب خطّاط

شکسته نویس همدانی استادی مشهور است

میرزا طاهر همدانی

کاتب نسخهٔ اصیل نامهٔ دانشوران ناصری از قریهٔ کاج دره کزین است و نستعلیق را خوش مینگارد

میرزا جعفر منجّم تبریزی

پسر میرزا غلام مستوفی در علم اسطرلاب و نجوم و خطّ شکسته و نستعلیق استاد بود و بعد از فوت پدر در شغل استیفاء برقرار گردید تا بکوفتی با اقتضای فطرتی از جمیع شغل و عمل دیوانی دست کشید از روا و انقطاع اختیار نمود تفرّد و تجرّد برگزید گوشهٔ کبریٔ و درویشی را بر مناصب دنیوی و مواجب دیوانی رجحان داد در همین حالت کاهی احکام از عزل و نصب و رخص و غلا و امن و آشوب میفرمود و مینوشت اکثر امنای دولت با او ارادت میورزیدند و همیشه احکام مستقبل حالات خود را از او در میخواستند و از نجوم نیز بمضایقه و طمع مینوشت و هرکس هرچه میداد انرا صرف فقراء و ایتام و بیوه زنان میکرد و هیچ وقت بمنازل وزراء نمیرفت و از خانه ماهی یکدفعه بجهت حمام خارج میگردید استخراجات و استنباطات و اخبارهائی که مطابق افتاده از عجایبست از جمله شکست مرو و وبال احوال میرزا محمّد قوام الدّوله بود که در جزئی و کلّی تخلف ننمود رحمة الله علیه

میرزا حسن شیرازی

از خطّاطین مشهور این دولت است و در نسخ استادی مسلّم بود و صیت این هنر از وی تا بهمه جای بلاد اسلام انتشار یافت و ان بزرگوار برادر شمس الادبا است

اقا تقی افشار ارموی

از اهل خطّهٔ ارومیّه منجّم ماهر و در کافّهٔ فنون حکمت متوسّطه مسلّط و قادر بود مدّتها در عتبات عالیات بتحصیل علوم معقول اشتغال داشت پس از ان برحسب ارادهٔ والدش حاجی اقا ابو الحسن که الآن هم زنده است از عتبات بارومیّه امد میل والدش این بود که او صاحب مسجد و محراب و منبر باشد ولی انمرحوم خود قبول اینمناصب نکرده انزوا و زندگانی را در سنهٔ یکهزار و دویست و هشتاد و چهار هجری برحمت ایزدی پیوست سن شریفش تقریباً پنجاه سال بود و از اوّل عمر تا اخر ابداً ملاهی را ارتکاب نفرموده تا چه رسد بمناهی در علم اعداد و اوفاق و جفر هم کمال مهارت را داشت و اکثر اوقات بریاضت و عبادت اشتغال میورزید رحمه الله

میرزا رضا الرّضوی

الیزدی از نوابهای این مملکت است در خطّ نسخ بمقام صنادید اساتید رسید بطهران نیز امده اهل علم و فضل نسبی مقدمش را گرامی داشتند جلالت قدر و عظمت شانش هم مشهور است

میرزا محمّد منجّم افشار ارموی

از اقوام و منسوبان مرحوم اقا تقی منجّم ابن حاج ابو الحسن است در علم نجوم تسلّطی عجیب داشت و احکامش مصون از خطا بود از جمله سالها قبل از رحلت کیفیّت فوت خود را استخراج کرده در صفحهٔ که الان دست باز ماند کانش موجود است نوشته و نطابق النّعل بالنّعل موافق افتاد رحمه الله

میرزا محمّد تقی

خطّاط مشهدی در قلم نسخ از اساتید مشهور عصر بود و نامش همه جای ایران انتشار یافت در زمان وزارت میرزا تقی خان امیر اتابیک بطهران امد و بکربلا رفت و مراجعت کرده در مشهد مقدّس رحلت یافت

میرزا محمّد علی خطّاط خوانساری

از اجلّهٔ استادان قلم نسخ بود و در دار الخلافه سکنی داشت رحمة الله علیه

ملّا حسین منجّم افشار

از شاگردان میرزا محمّد افشار است و زمانی هم در خدمت ملّا اقای منجّم افشار و ملّا صادق منجّم افشار و ملّا علی منجّم افشار بتعلیم کرفته بود باری انمرحوم در علم نجوم احاطهٔ شاملی داشت در عمل استخراج مهارت کامل داشت و استخراج بسیار کرده الان پارهٔ دستورات او حاضر است مردی خوش مشرب و نیکو محضر بوده و صبیّهٔ مرحوم فضائل آقای میر بیغ را در حبالهٔ نکاح داشت و در سال هشتم یا نهم سلطنت جاودانی وفات کرد اولادی که قابل این علم باشد ندارد جانشینی که در علم

حاجّ سیّد محمّد

شیرازی در سلسلهٔ مرثیه خوانها و نوحه کرهای طهران بتقدّس و فضل امتیاز دارد

میرزا محمّد علی اصفهانی

از اساتید مشهور خطّاطین اصفهان است خطّ نسخ را بمقام بسیار عالی رسانیده و بشیوهٔ کتیبه‌ها نیز تقلیدی عجیب میکند فعلاً در طهران است و صحبت شریفش ادراک شده و از دولت علیّه ملقّب بسلطان

الکتاب ملقب است

اقا سید محمد باقر خطاط

اصفهانی الاصل طهرانی المسکن صدر الکتاب در نسخ نویسی بمقامی منیع رسیده قرآنی بخط شریفش مطبوع افتاده کتاب مثنوی مشتمل بر کشف الابیات را که مرحوم محمد رحیم خان امیر نظام قاجار بطبع رسانیده نیز از آثار خامه این بزرگوار است

میرزا عبد الکریم طبیب

اصلا یزدی است و در سنگلج مطبی بسیار دایر دارد و مرجع کافه اهالی آن حوالی میباشد این علم را نزد مرحوم میرزا ولی اردوبادی حکیمباشی نظام و در مدرسه دار الفنون تکمیل کرده و کتاب علائم الامراض و دستور العلاج تألیف نموده والدش حاج ملا اسمعیل یزدی از علماء عصر خاقان بوده است و در همان عهد از یزد بطهران بار گشوده میرزا محمود خان خلف صاحب این عنوان هم از برای تکمیل طبابت و جراحی بپاریس رفته است

میرزا سید عبد الرسول طبیب

در جنب مزار امامزاده یحیی بطهران [illegible] خاصه و سوفرا باو رجوع میکنند نفسی مبارک دارد و قدمی میمون

میرزا محمد بن میرزا علی اکبر

از اطباء مشهور دار الخلافه علماً و تجربةً و کسباً و وراثةً در این فن بزرگ صاحب قدم است و شهرت حذق و مهارتش کنار علی علم

میرزا رضا طبیب کلسرخی

معلومات او مثل زنان کهنسال منحصر بتجارب بود

میرزا ابو تراب طبیب قزوینی

بقراط وقت و لقمان زمان بود در معالجات دستی عیسوی داشت نوادر اخبار او و اولاد این باب سبب تطویل این کتاب بر نمی تابد رحمة الله علیه

میرزا ابو الفضل طبیب قزوینی

خلف میرزا ابو تراب مذکور است و در این فن شریف برهان دستور

میرزا ابو الفضل طبیب کاشی

مقیم دار الخلافه از حکیمباشیان معتبر بود و بفصد بسیار میفرمود لهذا مردم او را میرزا ابو الفصد میخواندند مرحوم میرزا ابو الحسن نقاشباشی کاشی صنیع الملک صورت او را در روزنامه رسمی ایران در آن زمان ساخته است کبیری فاضل داشت ملقب قمر الاطباء در عنفوان شباب در گذشت

میرزا حسینعلی

شیخ الاطباء حسب الاستحقاق در جرگه متطببین حضور ساطع النور داخل است

میرزا ابو القاسم طبیب

قزوینی خلف الصدق میرزا ابو تراب سابق الذکر در دار السلطنه قزوین از جمله اجله اطباء و صنادید اساتید این فن معدود میگردد ولی عنایتی چندان بر اشتغال باعمال آن نمی نماید و آنقدر اماد و بشأن خویش میداند چرا که مشار الیه امروز از معتبرین رجال آن سامان است بلکه از مشاهیر اعیان ایران

میرزا احمد امین الاطباء

اصلا رشتی است و مدتها در کربلا و غیره از عتبات مقدسه عراق معالجه مجاورین از اهالی جمیع آفاق میکرد مدتیست بطهران آمده و اعتباری عظیم یافته

علی الخصوص در دستگاه جناب مستطاب اجل میرزا علی اصغر خان امین السلطان منشی معالجات وی در طریقه مشروقه زمینی متخلص است شعر نیز میگوید و فضایل دیگر هم بسیار دارد

اقا سید هدایت

متولیباشی بقعه شاه ولی نعمة الله کرمانی قدس سره

اقا سید عابد

طارمی از فضلاء آن الکا و صاحب اولاد و نژاد بود

حاج ملا حسینقلی زهرائی

من اعمال قزوین فاضلی محقق بود در مسجد و مدرسه حاج ملا صالح برغانی که در قزوین است امامت و تدریس مینمود رحمة الله علیه

میرزا احمد منجمباشی اصفهانی

که او را ملاباشی نیز میگویند از فضلاء عصر است پدرش میرزا محمد حسن اصفهانی علیه الرحمه از فحول علماء تنجیم و صنادید اساتید این فن بود و این مرحوم پسر میرزا محمد علی نفرشی است که فاضلی مشهور بود و همشیره استاد الکل میر محمد صادق اصفهانی خواتون آبادی را داشت و میرزا محمد حسن منجم مذکور از بطن مشار الیها و میر محمد صادق در علم اخترشماری و ستاره شناسی از اعاجیب وقت بود میرزا احمد صاحب این عنوان در تراجم علماء مشار الیهم بدین عبارت نوشته است که میر محمد صادق منجم علیه الرحمه از سادات عالیه درجات خواتون آبادی در غالب علوم لاسیما فقه و اصول و نجوم استاد بود و قریب هشتاد سال عمر نموده است و تقریبا هفتاد سال استخراج از زیج الغ بیک گورکانی کرده است در احکام تسلط داشته احکام مسلم از انجم معروفست و او در سنه یکهزار و دویست و چهل و چهار هجری بلا عقب وفات یافت و مرحوم میرزا محمد علی نفرشی بن حاجی میرزا عبد الله که از اجله سادات و بزرگان نفرش بوده و در اواسط سن از شیراز باصفهان آمده متوطن گردیده است همشیره مرحوم میر محمد صادق را که فقیر بوده است و او نیز در نجوم و سایر علوم تسلط داشته و در سنه یکهزار و دویست و هشتاد و دو جهان فانی را بگذاشته است میرزا محمد حسن خلف با شرف میرزا محمد علی همشیره زاده میر محمد صادق هم در علم نجوم اقتدار زائد الوصف داشت و چند سال استخراج نمود و در بدو این دولت ابد مدت بمنصب منجم باشیگری برقرار و همیشه از جانب سنی الجوانب اعلیحضرت اقدس شهریاری ارواحنا فداه و از طرف امنای دولت قوی شوکت مورد التفاتها افتاد و رساله در طالع و احکام میرزا ابو سعید اشتیانی مستوفی الممالک کرد و او آخر سن صدراعظم شد نوشته و در یکهزار و دویست و نود و هشت هجری در گذشت و در جای خود این بنده احمد بن محمد حسن بن محمد علی را گذاشت و منصب و لقب منجم باشیگری بعد از رحلت آن استاد را در حق این حقیر فقیر مبذول افتاد انتهی

حاج میرزا ابو القاسم

طباطبائی از علماء بروجرد بود

میرزا اسد الله خطاط

شیرازی از مشاهیر اساتید نستعلیق نویسان است خطی مبارک داشت

شیخ جعفر

از علماء خطه ساری

میرزا غفار خان صدیق الملک

از خطاطین معتبر اینعصر بود قلم نستعلیق را بدرجهٔ اکابر اساتید مینوشت

آق ایشان خان

از علماء ترکمان یموت من طایفهٔ قوجوق در سال ۱۲۹۲ هجری بشهر ساری شرفیاب و بحضور همایونی شده است تمام ریش و موی ابروی اینشخص خلقةً سفید بوده

آقا سید حسین خطاط

طهرانی در قلم نستعلیق اعجاز میکرد و باب حیرت بر دلهای آگاه باز مینمود منصب معلمی مشق حضرت اقدس والا مظفر الدین میرزا ولیعهد دام ظله العالی با این استاد راد بود در سال یکهزار و سیصد هجری بدار السلطنهٔ تبریز رحلت فرمود

میرزا حسین میرزادو ستمحمد اصفهانی

از عظماء منجمین و فحول اساتید این فن است تولدش در دار السلطنهٔ اصفهان شب چهارشنبه بیست و دوم شهر جمادی الاولی سنهٔ یکهزار و دویست و یازده هجری مطابق لفظ تاریخ روی داد و الدهٔ مرحوم میرزا دوست محمد منجم خان محمد منجم بوده است از اهل خراسان و فوت مرحوم میرزا محمد حسن شب دوشنبه بیست و هشتم شهر ذیقعده سنه یکهزار و دویست و نود و دو بدار السلطنهٔ اصفهان و خود آن مرحوم ببهمن وضع استخراج اتفاق نموده و معین کرده بوده است و جنازه اش بنجف اشرف حمل کردیده و ابتداء تحصیل علم خدمت مرحوم والد خود نموده است و والدش در حاشیه تقویمی نکاشته است که این تقویم را نور چشمی میرزا حسن در پانزده سالگی خود استخراج نموده و این استاد فاد رهشتاد و هفت استخراج فرموده شصت و هفت استخراج وی مطابق زمان حیوتش بوده است و بیست استخراج بعد از فوت آنمرحوم باقی مانده که تا کنون هفت استخراج دیگر از آنها بجا میباشد و استحکام عمل آن فاضل فرزانه و استادیکانه بر جمیع منجمین این قرن مبرهن است میگویند بقیهٔ استخراجات او را که سنین مابعد الموتش است بعضی از منجمین اینعصر از ورثهٔ او همه ساله خریده و میخرند و بکار برده و میبرند والله العالم

میرزا محمد صادق

از علماء ساریست و در سنهٔ ۱۲۹۲ در آنشهر بحضور همایونی مشرف شده

آقا زین العابدین خطاط

اصفهانی از مفاخر عظیمهٔ این دولت است که او در قلم نسخ کرامات اظهار میفرمود تعلیم از استاد لازم التعظیم از آقا محمود خوشنویس اصفهانی علیه الرحمه بود و بلقب شرف الکتاب از دولت علیه اشتهار یافت شمار شاکردانش بسیار است الحق که از حسنات دهر و مآثر اینعصر بود و قریب یکصد سال زندگانی کرد و در دهم شعبان سال یکهزار و دویست و نود و شش باصفهان رحلت کزید رحمة الله علیه

حاج محمد باقر

از علماء ساری است

آقا غلامعلی خطاط اصفهانی

نسخ نویسان مملکت ایران در حضور او همه خاضع بودند صیت استادی این شخص جلیل عالم را گرفته است و آواز کلوی و تحریکات و ترجیعاتی که بضرب سر انگشت بر حنجره از حلقوم وی مسموع می افتاد از عجایب بود آوازهٔ این آواز شکفت بهر کوشی رسیده است

فوتش در سال یکهزار و دویست و شصت و نه بر اصفهان اتفاق افتاد

صدر الافاضل ملا محمد لر استکی

در ساری بحضور همایونی رسیده و یکدسته از ترقی نداشته است

میرزا محمد حسین خطاط

نستعلیق نویس مشهور بفراشباشی ساکن طهران بود

میرزا محمد حسین خطاط

طهرانی نستعلیق نویس استادی بزرک بود نسخهٔ ترجمه الف لیله و لیله را که در خزانهٔ موزهٔ مبارکه است او نوشت

شیخ حسن کرابلی

از علماء ساریست

میرزا محمد علی ساروی الاصل

شیرازی المسکن از شیراز بمشهد و از مشهد بمازندران سفری کرده و بر اینخط رحلهٔ مبسوط نوشته

میرزا محمد ساوجی

ساکن طهران از فضلاء عصر بود در خط نستعلیق و فن انشاء و نظم شعر رتبهٔ استادی داشت در یکهزار و سیصد و یک بطهران وفات یافت و جنازه اش بقم حمل افتاد

میرزا عبد الرحیم اصفهانی

خوشنویسی مشهور بود و در وزارت امور خارجه بشغل نکارش عناوین پاکتها با وی تعلق داشت و در یکهزار و سیصد و پنج بطهران وفات یافت رحمة الله علیه

میرزا صالح الحلی

خلف الصدق استاد المجتهدین و عماد المجاهدین آقا سید محمد مهدی حلی است که اصلاً از قزوین میباشند

آقا سید محمد علی

و ترجمه اش کذشت

خلف الصدق و حید زمانه و او حدی او انه آقا سید محمد مهدی حلی است که اصلاً از قزوین میباشند

ملا محمد باقر اصفهانی

و ترجمه اش کذشت

خطاط قلم نسخ خفی را مثل او در اینعصر کمتر مینوشتند نوشت

آقا محمد علی اصفهانی

مذهب و شاعر بود و باجماع معاصرین در صنعت تذهیب و صناعت شعر لاسیما غزل مقام استادی داشت رسالهٔ بنجا لبه از اختراعات فکر بکر اوست وقتی بطهران آمد و پس از چندی باصفهان باز کشت و آنجا در کذشت

صدر الافاضل میرزا نظام افشار

هم شاعر است و هم منشی و هم خوش خط قلم تحریرش امتیازی بین دارد مقویم که مهمل تقویم است از نتایج خاطر او میباشد و در این تاریخ که سال یکهزار و سیصد و شش است و بندهٔ نکارنده بجمع و تبییض مسودات این کتاب مستطاب میپردازد در طهران است و در هجاء و هزل بر اقران تقدم و فضل دارد

ملا داود

قاضی زادهٔ صدخروی ساکن مشهد مقدس رضوی از فضلاء اینعصر است و دیوان منادمت را تکمیل کرده

شیخ یوسف ساروی

از علما ثبت کرده بود و آنجا نشهر ساری بحضور مظفر ظهور مشرف شده است

شیخ صادق

از علماء ساری است

ملا نوروز علی بسطامی

عالم واعظ مقدسی است و در مشهد رضوی مجاورت دارد و تالیفات بفارسی ساخته دیدارش بشهر مشهد اتفاق افتاده است

میرزا محمد حسین

از خطاطین مشهور نستعلیق نویس عصر است و کاتب السلطان لقب دارد و در طهران بباشد

حاج ملا اسمعیل واعظ

اصلاً سبزواریست در میان اهل منبر دار الخلافه سبقتم و شهرت او کس نرسید فضلی باهر و تتبعی عجیب دارد حسن سلیقهٔ او در ترتیب مطالب منبری و جمع ما بین اشباه و نظائر مسلم همگنان است بعضی از علماء بزرگ و مجتهدین عصر را نسبت با و اعتراف رای روی داد و از این ره گذر رسوائی سخت افتاد سالها بود که مشار الیه در تبریز بود اینک بعراق مراجعت کرده مقارن جمع ابنیاب و تبییض این کتاب در طهران است ترجمهٔ او را در سبزوار از مطلع الشمس آورده ایم

حاج سید حسن

شیرازی الاصل طهرانی المسکن رئیس سلسلهٔ سادات شیرازی که اولاد و نژاد حاج سید اسمعیل شیرازی مشهور و همه از صغیر و کبیر روضة الشهداء خوان و نوحه گو و مرثیه سرا میباشند بود

حاج میرزا احمد اصفهانی

در شغل مرثیه سرایی و کار روضه خوانی بمقامی رسید و صیت صوتش از طهران بهمه جا ایران کشید

حاج ملا نوروز قزوینی

بنوحه گری و ذکر مصائب کربلا و مرثیه سرائی شهرتی در قزوین دارد و جهدی مجاورت عتبات مقدسه عراق گزیده و فرزند هنرمندش میرزا حسن اکبر یدم را با فضائل از جملهٔ اماثل محسوب است در جای خویش گذاشته بود

آقا سید ابو طالب

اصلاً خراسانی است و فعلاً طهرانی از طلاقت ناطقه و ذلاقت لسان او شگفتی میباید گرفت قدرتی عظیم در ترقیق قلوب و اجراء دموع دارد شعر هم میگوید و از علم عدد و حروف و اعداد عبیر استحضار با افتراست و در بسیاری از مطالب شرکت و دخالت مینماید و از جانب دولت علیه بلقب صدر الذاکرین مباهات بهم رسانیده است

صدر الافاضل حاج میرزا محمد رضا الطهرانی

از فحول فضلاء اهل منبر است و در دار الخلافه قبولی تام عند العلماء العظام دارد ملکهٔ عربیت و صدق لهجه و حسن سلیقهٔ او در ترتیب مواعظ کمتر دیده و شنیده ام

میرزا محمد خطاط

اصلاً گلپایگانی است و فعلاً طهرانی در قلم نستعلیق و شکسته از خوشنویسان مشهور این شهر بلکه از جملهٔ افراد دهر بشمار می آید شعر نیز میگوید و گلشن تخلص میکند

میرزا علیقلی

ابن حاج رضا قلی در شاعری و نقاشی هر دو استاد بود و مصور تخلص داشت مواد تواریخ که او یافته مشهور است بدار الخلافهٔ طهران تولد یافته و در دار القدس مشهد الرضاء تحصیل و تکمیل آمد و هنر کرده بود

میرزا عبد الوهاب یزدی

متخلص بنجم شاعری مشهور و باستادی مسلم بود اشعار و آثار بسیار بیادگار گذاشته و او پسرزادهٔ آقا محمد هاشم زرگر اصفهانی است که در خط نسخ نامش همه جا رفته و دیار اسلامیه را فرو گرفته

میرزا ناجی

شاعری هاجی بود چندی از قزوین بطهران آمد و بقزوین درگذشت

میرزا احمد وقار

خلف میرزا کوچک وصال اکبر اولاد ایشان جمیع و دارای انواع صناعات و علوم بود و در چندین هنر بمقام استادی مسلم عصر گردید و در شهرت نام و نشان بایران و هندوستان اولین شخص آل وصال و برادرانش را آن بیت الکمال بود در خط نسخ و شعر و قافیه و عروض و ادبیات و تواریخ و بعضی از صناعات عالیه شهره هر شهر بشمار می آمد مثنوی مولوی بخط وی که در بمبئی مطبوع افتاده مطبوع کافهٔ اهالی ایران و هندوستان و ممالک عثمانیه و ترکستان واقع شده است اعلی الله مقامه

صدر الافاضل آقا محمد رفیع استرابادی

فقیه معتبری است در کلاله ترجیح

آقا میرزا حبیب الله

بجنوردی از علماء معتبر آنخطه

ملا علی اکبر

منجم باشی ساکن بجنورد اصلاً قزوینی است صحبتش ادراک شده

میرزا صبوری

ملک الشعراء آستانِ مبارکِ حضرت امام همام علی موسی الرضا علیه الصلوة والسلام است و طبعی سرشار دارد

حاج میرزا یوسف تبریزی

شمس العلماء از فحولِ افاضل آذربایجان بود و در علوم ادبیه مقامی منیع داشت

حاج میرزا کاظم

وکیل تبریزی از کدخدایان دار السلطنهٔ تبریز است و در فنون فضائل از عظماء علماء محسوب میشود

میرزا رضی

وزیر وظایف آذربایجان نوادهٔ میرزا رضی خوشنویس مشهور است در انواع فضیلتها علی الخصوص هنر نستعلیق نویسی و انشاء پردازی مسلم بود در هزار و سیصد و پنج هجری وفات یافت

حاج سید محمد تقی تبریزی

لقباً ناظم التجار است و ادباً از فحول فضلاء روزگار

میرزا علیخان افشار

خلف الصدق مرحوم میرزا مصطفی خان بهاء الملک صاحب سیف و قلم است و خداوند علم و عَلَم در خط شکسته و تحریر و فن انشاء مکاتیب رتبهٔ بلند دارد

میرزا رشید شاعر افشار

بترکی و فارسی اشعار ملیح و فصیح دارد

میرزا علی اکبر خانِ کرمانی

از مشاهیر اطباء و جامع ما بین فنون فرنگی و ایرانی است و ناظم الاطباء لقب دارد و در دار الخلافهٔ طهران اقامت جسته و بحذاقت و مهارت مسلم است

میرزا ناصر گیلانی

هم طبیب است و هم ادیب شعر را بطبعی نادر ملیح اید

وطریقۀ اساتید ترکستان میپیماید

میرزا اقاجان

ازاهل لنجان دد خط نسخ استاد اجلّ خطاطین اصفهان بود ودر شعر نیز مسلّم ودر سخنوران انخطه بل وغیرها مقدّم میبود ودیر تو تخلّص داشت رحمة الله علیه

میرزا محمّد شاعر

اصفهانی بتخلّص مانی است

میرزا کاظم بن زین العابدین بیك

نوری الاصل اصفهانی المسکن از شعراء بزرك آن خطّه بود والف تخلّص مینمود وبسکلفت شعر میسرود

میرزا ابرهیم اصفهانی شاعر

ساغر تخلّص از اساتید خطاطین قلم نسخ بود ودر هزار وسیصد ودو رحلت نمود (بکیسا غر زیبا) مادّۀ تاریخ فوت اوست که مانی اصفهانی یافته

حاج سیّد ابو الفضل

واعظ تبریزی محدّث ومذکری بزرك بود وامتیازی عظیم ازاقران داشت در مراجعت از مکّه ببد ریا غرق شد

ملّا هاشم صدر نیشابوری

معروف بلقب رئیس العلماء فاضلی کامل است واز انواع صناعات وعلوم بحظّی عظیم نایل واحیانا بوعظ وارشاد میپردازد صحبتش خود در نیشابور وادراك شده است

میرزا زمان رشتی

شاعریست مشهور وبقدرت طبع وعلوّ سن مذکور وقدسی تخلّص میکند

حاج ملّا عبد الله واعظ

زنوزانی در تبریز از مشاهیر ارباب منبر وامتیاز است از حکمت وتفسیر وفنون فضایل دیکر قسمتی اوفر یافته

حاج ملّا احمد

واعظ خوانساری علیه الرحمه مذکر طلیق اللّسان بود ودر علوم شرعیّه از فقه واصول وحدیث وتفسیر ونظایرها هم بهرۀ کامل داشت

حاج ملّا احمد

خراسانی واعظ رحمه الله در تتبّع واطّلاع مقامی عالی ودر کار منبر استیلائی عظیم داشت

حاج ملّا تقی

ازعلماء ساری

میرزا سنکلاخ خراسانی

از رجال مشهور مملکت ایران در فنون خطّ مهارتی زاید الوصف داشت وفنّ غالبش قلم نستعلیق بود که دران صنعت اعجاز میفرمود ودر شعر نیز از استادان عصر بشمار می امد وشخصی محترم وعارف مسلك ودرویش نهاد وصوفی منش بود سالها در اسلامبول توقّف داشت اعیان آن دولت در اکرام وتعظیمش بسیار میکوشیدند مدایح ومناقب اورا کتابی کرده وبطبع رسانیده اند تذکرة الخطّاطین نوشته وخود در تبریز مطبوع ساخته است صفحۀ سنك مرمر که برای روضۀ مطهّرۀ پیغمبر صلّی الله علیه وآله تمام کرده اینك در تبریز میباشد در تمام عمر زن نکرفت وعبر از هنر فرزند نخواست اخبار اورسالۀ مبسوطه لازم دارد یکصد وده سال تقریبا عمر یافت ودر سال یکهزار ودویست ونود وچهار هجری بتبریز درکذشت

میرزا حسن شوکت

اصلا اصفهانی است وفعلا در سفارت عثمانیّه بنکارشات میپردازد نظما ونثرا استاد است تاریخ پطرکبیر راکه میرزا رضا مهندس ترجمه کرده او انشاء نموده است

میرزا محمّد باقر ساکن بلدۀ همدان

ازرئیس فرقۀ شیخیّه انجا بل وغیرها در سر ریاست کراغه با حاجی محمّد خان کرمانی همی در تنازع وتجاذب است ونشاح وتشاجر

میرزا شفیع تستی

ساکن قزوین استاد ادبیات

میرزا محمّد صادق فراهانی پروانه تخلّص

از نژاد قائممقام بزرکست وقریحۀ صحیح دارد وشعر ملیح میکوید

میرزا حسنقلی

خطّاط خوشنویس خراسان او را در نستعلیق بر خویشتن مقدّم میدانستند وشغل مستوفی آستان رضوی داشت آجلال الدوله بااو بود وعاقبت از سوء القضا بجام سرلج سبقت ودرکذشت

شیخ عبد العظیم لورانی

عالمی باورع است ودر قریۀ حسنکده (حسنکباد) مینشیند ولی بطهران قشلامیشی میکند وبامامت جماعت میکذراند فنون شرعیّه را در عتبات متعالیات عراق عرب اندوخته ودر اصول وفروع تدرّبی لایق بهم رسانیده عالم ربّانی ملّا محمّد ایروانی طاب ثراه شرح مشبع در مجتهدی وی بر نکاشته است

حاج ملّا علی اصغر

لواسانی الاصل طهرانی المسکن عالمی عامل است ودر مسجد جدید البناء جناب حاج میرزا عباسقلی از وزراء دربار اعظم بامامت جماعت میپردازد

ملّا علی اصغر بروجردی

صاحب نور الانوار ورسایل دیکر است که بفارسی ساخته عالمی متعبّد بوده

حاج میرزا هدایت الله

اوردیجی از قراء بسطام فقیه وحکیم وعارف بود ودر مشهد مقدّس مینشست ودر یکهزار ودویست وهشتاد ویك بمکّۀ معظّمه پی ازاداء مناسك بوباء درکذشت ودر مقبرۀ آل ابیطالب مدفون کشت وفرزندان ارشدش فراربیت مؤلّفات بیادکار کذاشت

اقا عبد الحسین اصفهانی

خطّاط مشهوریست در شکسته نویسی استادی درست بود رحمة الله علیه

حاج میرزا صفا

عالمی عامل بود وعارفی کامل ومتصوّفی فاضل وسالکی واصل خواص اینعهد از مردم ایران وممالك عثمانیه بنظر عقیدت وارادت در وی مینکریستند وصفا ودر اینمعنی نمیکنجد دایرۀ سیاحتش اکثر ممالك ایرانی کرۀ ارض را فراکرفته از سنین قمری سلطنت این پادشاه بسال بیست وهشت از دار غرور درکذشت وحاج میرزا حسینخان قزوینی صدر اعظم در قبلی کوه طبرلوری که چشمه علی از پای آن میجوشد مزاری مشتمل بر بقعه وصحن ومتعلّقات برایحان پرکبر بساخت

حاج میرزا حسن اصفهانی صفی علیشاه

ازعرفاء معروف مقیم دار الخلافه است ودر علم تصوّف ومنازل سالکین اطّلاعی عظیم دارد ودر اینفنون کتابها ورسایل کوناکون مابین نظم ونثر ساخته است وبطبع بعضی ازانها پرداخته

ملّا فتح الله

قاضی کردستانست واز عظماء علماء آن سامان

ملّا یعقوب سیادهنی

من توابع قزوین عالمی عامل است ودر قریۀ عنبار عمبلا...

ملا یعقوب اسفرورینی

من اعمال قزوین فقیهی فاضل است و از جفر نیز بی ربط نیست

شیخ محمد شالی

از قصبات قدیمه رامند قزوین در فقاهت و ورع بلا قادح است و سلسلهٔ مشایخ شال از قدیم بیت علم و تقوی بوده اند

ملا لطف الله شیخ الاسلام

کردستان و از وجوه افاضل انسامان

میرزا محمد حسین همدانی

از مجتهدین انملک و رؤساء انخطه

میرزا محمد صادق

مشهور بنمازی از عرفاء ساکنین اصفهان

میرزا ابو الحسن خان طبیب

ساکن طهران از برامدکان این دولت روز افزون است و تربیت یافتکان مدرسهٔ دار الفنون کروهی از مردم معالجات او را بجد میستایند

میرزا ابو الحسن

بروجردی الاصل طهرانی المسکن پسر ملا علی مجتهد بروجردی در محلهٔ سر تخت دار الخلافه صاحب مسجد و محراب و اشتهار و اعتبار بود و بعد از وی پسرش آقا جلال الدین این چنین است و ملا علی مذکور از جملهٔ فحول مجتهدین عصر شاهنشاه مبرور (محمد شاه) طاب ثراه است وی خود در حیات حجة الحق فقیه اعظم میرزا ابو القاسم الجابلقی بن المولی حسن الجیلانی صاحب القوانین همشیرهٔ علیای مصاهرت وی نایل کردید سبحان الله که یکی از فرزندان چنین فقیه نبیه از بطن کریمهٔ مشار الیها مشهور با آقا جمال الدین بروجردی از دعاة بابیه شد و سنت پسر نوح احیاء کرد و کافهٔ اسباط محقق قمی علی الخصوص اعلاهم فخراً و اجلهم قدراً آقا جمال الدین بروجردی سابق العنوان پسر حجة الاسلام حاج ملا اسد الله طاب ثراه را که نام و نسب و نسبت سهیم انشیطان رجیم بود در بادی امر سبی شرمنده ساخت

هم دو جعفر که ین صادق بود آن کذاب بود
نیست تنها صادقی در نام جعفر داشتن

آقا منیر الدین از علماء اصفهان را حضرت آفریدگار از این افق نیره و نار طالع ساخته و بتجلی صفت مخرج الحی من المیت پرداخته و آواز دیدار پدر دیر اراست و بر فراز منبر بروی طعن میزند و صریحاً لعن میکند

هر کس ز ناخلف پسر دارد
من بیچاره ناخلف پدر

آقا میر صادق حصاری

سیدی جلیل القدر عظیم الشان بود و حصار قریه ایست مابین قزوین و همدان که بر ساحل شمالی رودخانهٔ خرزود افتاده و از مضافات و اعمال قزوین محسوب میگردد و این میر کبیر رئیس سادات رفیع الدرجات بود که بعنوان برهنی مشهورند و آنکه الاُن در حسن اباد و حصار و حدود آن متوطن میباشند و شفای داء الکلب از دودمان ایشان مشهور و مجرب است همانا تقوی و زهد و قدس ما طینت ایشما عث عجب شده اهالی قزوین و خرقانین الی ساوه و جبلاغ و غیرها باین بیت کریم اعتقادی عظیم دارند انیک آقا میر فتح الله برادر آقا میر صادق عزیز بود و هکذا آقا میر عباس و آقا میر شعیب نیکی آقا میر صادق مذکور در اینجا اند

کرامت نشان بعظمت قدر و جلالت شان مشهورند

میرزا محمد علیخان

سرتیپ و مهندس شیرازی در علوم ریاضیه ایرانی سر آمد از دیوانیان افاضل عصر است مجسطی و تحریر اقلیدس را بهتر از وی کسی نمیتواند تدریس کرد هیئت قدیم و جدید را کامل شناسا و بعضی از فنون جدیده سپاهیکری را در دار الفنون دولتی تحصیل نموده در تاریخ تبییض این باب که سال چهلم شمسی است از جلوس همایونی مأمور بتوقف خراسان میباشد

میرزا علی اکبر خان شیرازی

که بلقب علم بروزن قلم اشتهار داشت برادر میرزا محمد علیخان سرتیپ مهندس شیرازیست که بعنوان خاص نامش بردیم اینشخص در علوم ریاضی ایرانی و فنون ادبیه و معرفت منطق استادی حاذق بود و بفرط فطانت و شدت ذکاء و حدت ذهن و توقد خاطر اعجوبهٔ عصر محسوب میکردید قطب نمائی با اختصار اختراع نموده که در تعیین زوایا و ارتفاعات و تشخیص ابعاد کواکب و بعضی از مطالب دیگر که از اسطرلاب مغنی است

میرزا محمد حکیمباشی شیرازی

او در ایران چنان است که ارسطو در یونان معالجاتش بنتایج دم عیسوی میماند اکنون فرزند هنرمندش میرزا احسام الدین حافظ الصحه در طهران است و از اطباء حضور مبارک شاهنشاه ایران خلد الله سلطانه

میرزا مسیح

از مشاهیر اطباء قزوین

میرزا محمود خطاط

ارموی خلف میرزا حسین اصلاً ارموی است ساکن ماسا

او و میتر بود در قلم شکسته و نستعلیق بتشبیر عبد المجید و میر عماد حری و حقیق است و در موسیقی و ادوار هم فارابی این روزکار محسوب میکردید

میرزا رضا نجم الملک

خلف مرحوم میرزا جعفر منجم باشی نایب السلطنهٔ بزرک بود در طهران مینشست در دانش اختر شماری بالارث و الاستحقاق از یکانکان آفاق بشمار میرفت جنک پروس و پادریس اشتاه قبل الوقوع در اول تقویم مطبوع خود خبر داده است آخر عمر کوکب طالعش قرین وبال کردید و ما یملک خود را در طلب اکسیر باتش زد تقریباً در یکهزار و دویست و نود رحلت کرد

حاج ملا اسمعیل بروجردی

فارس تخلص شاعریست ماهر و این زمان در طهران توقف دارد

آقا ابو الحسن نقاشباشی افشار

ارموی خلف استاد اللهوردی نقاش بود در صنعت نقاشی و گل و بوته سازی و رنک آمیزی مابین قلمدانها و جلدهای کار او و کارهای عمش علی اشرف نقاش استاد مشهور تمیزی ممکن نبود مگر آنکه ارقام از صاحب صنعت اعلام میکرد عزیز خان سردار از کارهای او دیبا بر سبیل هدیه برای اعیان بطهران فرستاد قلمدان او هم بحیات خودش تا پنجاه تومان خرید و فروش میرسانید تقریباً در اواسط این سنین اربعین شمسی وفات یافت

میرزا علی منجمباشی

خلف میرزا جعفر منجم باشی و برادر اعیانی مرحوم میرزا رضا نجم الملک از مشاهیر منجمین تبریز بود و در ادبیات و نظم اشعار نیز مهارت داشت

میرزا سید حسین خان

کاشانی الاصل طهرانی المسکن طبیبی است ماهر و پسر مصاهرت معتمد الخاقان میرزا زین العابدین خان مؤتمن الاطباء فاخر

آقا محمد مهدی ارباب اصفهانی

فاضلی است کامل و در تاریخ و جغرافیا و هیئت عتیق و جدید و نجوم بطلمیوسی و اروپی بمقامی عظیم نائل جغرافیای اصفهان از تألیف او در ذیل جراید دولتی بطبع رسید و تاریخی مینویسد بر اصفهان موسوم بنصف جهان

میرزا عبد الباقی کیلانی

منجمباشی در علوم عقلانیه بتخصیص فن تنجیم خداوند مقامی عظیم بود و خود از اعیان رجال اسفهد بشمار میرفت زمانی بمنصب تولیت آستانه مبارکه رضویه نیز شرف ماموریت داشت

شیخ محمد ششتری

ساکن طهران در علوم ریاضیه استادی مسلم بود و هم در فن حساب فرنکان و هیئت جدید از اساتید محسوب میکردید و کتابی تصنیف کرد مبسوط مشتمل بر قواعد استخراج و معرفت طول و عرض بلاد و انحراف قبله از زیج جدید فرنک و مطالبی جلیل از این قبیل این شیخ در این تاریخ که سال چهلم شمسی است از جلوس همایون تخمینا پنج سال میشود که فوت شده در طهران سنه ۱۳۰۲ تقریبا

میرزا عبد الصمد خامنه

استاد ادب است و حجت لغت عرب شعر را با طبعی مستقیم و قریحه صحیح و سلیم موزون میسازد فضلا در خامنه منه که از قرای تبریز است سکنی دارد

حاج میرزا حسن حکاکباشی

منسوب باستاد ماهر آقا محمد طاهر که نامش همه جا مشهور است بوده اصلا از شیراز میباشد اما از چهل سال قبل از فوتش باذربایجان هجرت کرده در خط نستعلیق و تقلید و نقل و حکایت خطوط و حل خواتم و عمل نقاری و کتیبه نکاری و سجع مهر و طغرا سازی و ترکیب بندی یکانه عصر و اعجوبه دهر بود مهر مهر آثار اعلیحضرت اقدس شهریار معدلت شعار و خواتم غالب رجال دولت و اعیان مملکت و جمیع سکه های تبریز از سر پنجه آن استاد بزرکوار صادر کردیده جمیع حکاکیها و نقاریها و خطاطیها او در قدرت و مهارت او حیرت است و بلقب حکاکباشیکری بموجب فرمان مهر لمعان از جانب دولت ابد توامان مفتخر بود بهمانا در یکهزار و دویست و نود هجری بسن هشتاد سالکی در تبریز رحلت نمود برادرش حاج میرزا حسن حکاک

حاج ملا رجب اسطرلابی

در تبریز بتجارت اشتغال داشت ولی در هیئت و اسطرلاب بحد کمال بود

ملا هاشم کاشانی

خود نسبت را در نجوم بغیاث الدین جمشید ثانی میداد و این دعوی حقا که بمحل بود در حیات مرحومین ملا حسین منجم تبوزی و ملا حسن منجم محلاتی عمل استخراج و طبع تقاویم بمعیت ایشان استاد عظیم بود و خواتم ایشان بپای تقویمها میخورد و بعد از فوت الحسنین این کار باین بزرکوار اختصاص داشت تا آنکه میرزا عبد الوهاب مرحوم باستظهار علیقلی میرزا وزیر علوم طبع تقاویم را صاحب بود پس ملا

هاشم از آن منزوی بتجارت پرداخت و بقریب با در سال یکهزار و دویست و هشتاد و پنج از این نشاه پدرود و ربع خلاص یافت حقا که در تمام استخراجات و احکام او احدی غلط نیافت و خبطی ندید

میرزا سید امین مشهدی

برادر میرزا عبد الباقی منجم است که متولی مسجد کوهرشاد بوده در علم هیئت مشرق زمینی سرآمد جمیع اساتید عصر محسوب میکردید و در نجوم و هندسه نیز احاطه عظمی داشت در فتنه سالار یار خانه اش نیز بتاراج رفت لهذا بطهران آمد خط نستعلیق و تحریر ناخن را نیکو می نوشت و شعر را استادانه میکفت در عهد وزارت حاج میرزا محمد خان سپهسالار اعظم از بی مبالاتی و لاقیدی در عداد متهمین منفی کردید از آن زمان ظاهرا در بغداد و آنجا بوده است

میرزا نصر الله بن آقا محمد رضا

ابن آقا ابو الحسن بن شیخ میرزا بابا بن حاج باباخان بن قاضی جهان بن آقا بیک بن قاضی عبد الله بن قاضی علاء الدوله بن قاضی شرف الدین بن خواجه شمس الدین بن شیخ محیی الدین بن العربی از مردم مراغه بود در علم تنجیم بمقامی عظیم رسید و در فنون ریاضیه بالکلیه درجه بلند داشت اواخر سلطنت خاقان مغفور فتحعلیشاه رحمه الله منجم باشی خاص شد و بتدریج از اعیان عهد کردید و تیول لایق و مرسوم قابل بهم رسانید و خواجه شمس الدین پسر محیی الدین بن العربی را خواجه نصیر الدین برای بستن رصد بمراغه آورد و او آنجا بماند و نژاد محیی الدین مشهور است که بحاتم طائی میرسد باری میرزا نصر الله سال یکهزار و دویست و هفتاد و شش درکذشت و اولادی محترم علوم بر جای کذاشت

آقا سید محمد مهدی جهانشاهی

از مشاهیر فضلاء تبریز است و حال در طهران توقف دارد و سلاله سادات جهانشاهیه کلیه در صفحه آذربایجان میباشند و مشار الیه شخصا شغل روشنائیهای مشاهد مشرفه عراق عرب را اداره کرده است

میرزا عبد العلی

ابن ملا احمد کرکانی علم نجوم را محکم ساخته در استخراج و احکام و نوشتن تقویم را اینک ماهر است و تکمیل این فن را خدمت استاد بمام میرزا اسد الله هزار جریبی منجمباشی کرده و کرکان قریه ایست از تبریز

ملا احمد کرکانی

در علم ریاضی جمعی کثیر از اهالی آذربایجان شاکردی او کرده اند در هزار و دویست و نود و پنج از سرای سپنج بکذشت و میرزا عبد العلی سابق الذکر را بر جای کذاشت

ملا محمود طسوجی ملاباشی

در علوم ادبیه بالاتر و برتر از وی کسی دیده نشده در فن لغت و فهم شعر و بعضی از استحضارات دیکر اوین دانشور انکشور بود و حسب الاهلیه در عهد پیشکاری عزیز خان سردار کل بمنصب ملاباشیکری حضرت اشرف والا مظفر الدین میرزا ولیعهد دام الله تعالی العالی برقرار کردید و چون آن استاد اجل را تقریبا در یکهزار و دویست و نود و پنج اجل در رسید برادرش میرزا محمد را که هم ادیبی است اریب این منصب و لقب نصیب افتاد

ملا آحسین منجم

برادر افتخار الحکماء واستظهار العلماء آقا علی مدرس مغفور ومنقول است ایشان اصلاً از زنوز آذربایجان میباشند مرحوم ملا آحسین در علوم نجوم فرید عصر جدید بود

میرزا اسد الله هزارجریبی

منجم باشی در فن ستاره شماری واختر شناسی وعمل استخراج واحکام مهارتی دارد لهذا حسب الاستحقاق در آستان مبارک بندگان حضرت اقدس والا مظفر الدین میرزا ولیعهد دام ظله العالی بمنصب منجم باشی گری نایل بود ونیز در فن حساب ومعرفت اسطرلاب وتواریخ وسیر وانواع فضایل دیگر مقامی سامی دارد واز عهده محاضره ومنادمه کما ینبغی برمیاید اوایل حال در مدرسه بود وکسب فنون ظاهریه مینمود ولی از سالها است که تغییر مشرب داده وبمسلک درویشی قدم نهاده

میرزا عبد الکریم طبیب

از تلامذهٔ جناب مؤتمن الاطباء میرزا زین العابدین خان کاشانی دام اقباله است وبا سن جوانی معالجات حاذقانه میکند

ملا آحسن محلاتی

منجمی مسلم بود وسالها بعد از استادش ملا آحسین زنوزی استخراج وطبع تقاویم باو اختصاص داشت

امامقلیخان زند

شاعر متخلص بغارت از جملهٔ کبرای شعرای طهران بود وبی بمبالاتی ولاقیدی اصرار همی داشت از شعرش [illegible] را مقرب الخاقان میرزا استحسین نفرشی خالهزادهٔ نواب مستطابه قمر السلطنه نظر بخویشاوندی وپیوندی

که از طرف مادر با آن سخن ور هنرپرور داد وفراهم ساخته ومدونی داشته است وبر موزونان عالم منتی گذاشته وانتشار آن مأمور سالها باینده نگارنده مشهور بود

آقا محمد رحیم نایب الصدر افشار

عارفی معروف بود وبرهنمای جمیع درویشان وفقرا [illegible] قافلهٔ ایشان میرزا نصر الله صدر را در سلک ارادت ورزید واز جانب او بارشاد عباد سر برافراخت دیوان غزلیاتش مشهور است واشعار معارف شعارش بر الواح صدور مسطور بتقریبا در سال یکهزار ودویست وهشتاد وپنج وداع سرای سپنج نمود

حاج میرزا علی نایب الصدر

خلف الصدق آقا محمد رحیم سابق الذکر از سالکین عصر است ودر خط شکسته ونستعلیق نیز یدی طولی دارد

میرزا علی حسین

از افاضل خطاط ورتبه شعر را فصیح ومليح میساخت بسرقت سنگلاخ خراسانی علیه الرحمه از نتایج طبع وی لختی در تذکرهٔ خویش آورده همانا بسن هشتاد سالگی سال یکهزار ودویست وهشتاد وشش درگذشت

میرزا احمد قاضی

ساوجبلاغ مکری از ارباب فضل واصحاب کمال بود در خط وانشا بین العلماء امتیازی عظیم داشت وباطنا بر مذهب جعفری میرفت

میرزا جعفر تبریزی

در علم طب وتدریس سطوح این فن بتخصیص قانون شیخ رئیس نظیر نداشت طلبهٔ استضاعت شریف از بلاد بعیده بقصد او شد رحال میکردند ولی از عمل

بهره نداشت ومعالجت نمی توانست

میرزا احمد طبیب کنی

شاگرد میرزا احمد تنکابنی از ناموران این فن بود وحکیمباشی حضور نواب مستطاب اشرف والا مظفر الدین میرزا ولیعهد دام ظله العالی وصاحب لقب فخر الاطباء بود وچندی هم اوایل عمر باصفهان رفته از مولانا عبد الجواد سابق الذکر مستفید گردیده ودر صناعت موسیقی نیز مهارتی بهم رسانیده بود در سال یکهزار وسیصد ویک رحلت گزید

میرزا عارف طالقانی

در طهران کتب حکمت وکلام وطب ومنطق وریاضیات را تکمیل میکرد واز چند سال قبل جناب مستطاب حسنعلیخان امیر نظام گروسی او را بسمت ملاباشی گری فرزند خود بدار السلطنهٔ تبریز احضار نمود

حاج میرزا عبد الباقی

اعتضاد الاطباء در فن طب وتدریس کتب اساتید سلف وبعضی از علوم عقلیه مسلم صنادید اساتید ومدتی است در دار الخلافهٔ طهران میباشد فرزند دانشمندش صدر الاطباء نیز گذشته از فن طب در علوم ریاضیه ومخصوصا در حل اشکال وکشف دقایق تحریر اقلیدس زاید الوصف ماهر است

فخر الافاضل حمید خان قاجار

از اجلهٔ تلامذهٔ فیلسوف جلیل آقا علی مدرس زنوزی سلمه الله است غالب کتب حکمیه وکلامیه وریاضیه را استادانه تدریس میکند از سالها در مدرسهٔ حاج میرزا محمد خان سپهسالار قاجار که در طهران واقع است انزوا گزیده بریاضت نفس واخلاق ستوده و

ملکات پسندیده بهم رسانیده بلکه ذاتا درویش صفت وفقر دوست وعارف پیشه وصوفی منش ووارسته وبی تعین است

میرزا محمد دکتر [illegible] ۱۳۲۶

کرمانشاهانی طهرانی در علم وعمل طب بمشی اروپا ماهر است ودر عملیه وتشخیص امراض مسلم

ملا کلبعلی افشار

خوشنویس ساکن الکای خرقان است نسخ را بسیار نغز ونازک مینویسد ودر کثرت کتابت همانا اولین شخص ایران بلکه اعجوبهٔ دوران است هر کس عدد ابیات کتبی را که وی بمداد طبع انتساخ نموده بتواند معلوم ساخت وبا تحریرات غیر مطبعهٔ خوشنویسان ازمنه منضم داشت هر آینه وجود او را یکی از آثار بزرگ قدرت خواهد کرد خلف بزرگوارش آقا صمد را نیز شکسته وتحریر ونسخ را خوش مینگارد

حاج آقا علی

قاضی جناب عالی بشر بیتاب ودر اجرا ونفاذ کلمه وامضاء امر مقدم اقران واتراب بود ودر رفتن شیخ عبید الله نقشبندی وحملهٔ اکراد بر آذربایجان خدمتی بملک وملت نمود وجلادت وشجاعتی ورزید که نامش در دنیا مخلد گردید وهم از دولت بنوازشهای لایق نایل شد وبلقب سیف العلماء اختصاص یافت آن مجتهد مجاهد وقاضی غازی در سال ماضی که یکهزار وسیصد وپنج بود بمشهد الرضا رحلت نمود اعلی الله مقامه

میرزا نصر الله طبیب

شمس الاطباء خلف رحمت پناه میرزا احمد تنکابنی آنکه حکیمباشی خاقان مغفور فتحعلیشاه طاب الله ثراه

بوده در فنون فضائل بتخصیص صناعت طب علماً و عملاً حذاقتی کامل و مهارتی تمام دارد و چند تالیف کرده است بعد از تکمیل طریقهٔ طبابت ایرانی زمانی هم در مدرسهٔ دار الفنون بتحصیل طب فرنگی پرداخته و اینک بالوراثة والاستحقاق از معتبرین اطباء حضور مهر ظهور همایونی است و نژاد میرزا احمد آقا بشیخ زاهد گیلانی و آقا حکیم مؤمن تنکابنی میرسد

میرزا اسمعیل مجد الادبا

منشی باشی کل مملکت خراسان در ادبیات و عربیات و کلیهٔ مواد منشئات و ترسلات مشهور است و مسلم جمهور و هم از فن حساب و خط تحریر حظی خطیر یافته

آقا شیخ علی یزدی

از اجلهٔ علماء مجاورین کربلا و مرجع احکام و مراجعات است و فی التاریخ در جای عالم ربانی فاضل اردکانی علیه الرحمه امامت جماعت دارد

آقا میرزا باقر یزدی

از اجلهٔ فضلاء مجاورین کربلا

العارف الربانی الفقیر محمد علی الخبوشانی

از مشاهیر مرتاضین و معاریف متصوفه است در خارج شهر خبوشان زاویهٔ تاریک دارد و در آنجا منقطعاً عن الخلق بتصفیه و تحلیه مشغول میباشد و اینک بیست و شش سال تمام است که او معتکف آن مقام است و در محضرش هم در آن صومعه بالدو مکرر زادراه الوشنده الحق از نکات بمقام بسیار سامی نایل گردیده است و بمنزلتی سخت رفیع از مدارج انسان کامل رسیده و مقام مکاشفاتش از فرط تحقق بسر حد شهود کشیده از ترجمهٔ مبارکه اش نبذی مختصر در جلد اول مطلع الشمس مسطور و ساخته ایم ادام الله فیوضه و برکاته

قلندر شاه

از مشاهیر صوفیه بود لنگر و قبرش در قریهٔ ونک شمیران میباشد و مرحوم میرزا یوسف صدر اعظم آشتیانی که از اساس دارانی است خود نیز در کنار وی آسوده

ملا عبد الصمد واعظ قزوینی

بزبان آوری مسلم و دیگر با بند من مسلط بود

سید جمال الدین اسد آبادی

در علوم عتیقه و فنون جدیده مقامی بلند یافته مردم ایران بوجود وی جای افتخار است علو سرشته را در قزوین تحصیل کرد و بطهران آمد و مدتی در افغانستان و هندوستان گذرانید و باسلامبول رفت و از آنجا بمصر شد گروهی از دانش پژوهان جامع ازهر پروی تلمذ میکردند و بسیاری از روزنامجات دیار مصریه را فی الحقیقه وی در تحت افادت و بنداعت آورد پس بموجبی بارو پا رفت و در پاریس جریدهٔ عروة الوثقی را ایجاد کرد و از این گاه نامش در جمیع ممالک مشهور شد و صیت فضایل و آوازهٔ خصایصش در افواه افتاد بعضی از دول قویه در منع انتشار جریدهٔ فریدهٔ مشار الیها جهد بلیغ مبذول داشت لاجرم خاطر سید را از اروپا ملالت گرفت و بسمت آستانه دگر دستش آمد و بعد و دایران ز سید نگارنده او را حسب الامر بدار الخلافه دعوت کرد و بکرات بحضور مبارک شاهنشاهی او را احضار داده مشرف گردید و طبقات اهالی از ادانی و عالی آن بزرگوار را دیدار نمودند پس بروسیه رفت و فضلا

در پطرسبورغ است همه جا محترم بوده و مکرم زیسته اهل سنت و جماعت او را افغانی میشمارند چنانکه تلمیذ اسلامبز استاد الادب (محمد عبده) در مقدمه رسالهٔ رد نیچریه نگاشته بالجمله این شخص بزرگوار از اعاجیب روزگار است و نوادر ادهار

میرزا ابرهیم طبیب

مشهور بدکتر از عظماء اطباء دار الخلافه است در این فن شریف مشی مشارقه و مغاربه هر دو را تحصیل کرده و تکمیل نموده

شیخ زین العابدین

هزارجریبی فقیهی نبیه بود و در طهران بمدرسهٔ میرزا صالح امامت میکرد

شیخ محمد طاهر

در قصبهٔ حضرت عبد العظیم از اجلهٔ ثقات است و مرجع شرعیات

صدر الافاضل مولی حسن تسلیم

ادیبی بارع و شاعری مشهور بود رسالهٔ الصبح الصادق از اوست

میرزا حمید علی

مجد الادباء ساکن طهران معلم نواب متعالیه فرخ السلطنه حرسها الله است از شعر نغز و خط نیک بهرهٔ لایق دارد و ترنم تخلص میکند نظم و نثرش مدون است و قصایدش در ائمه علیهم السلام بنام خیر الکلام فی مدائح الکرام معنون و چالاکیش در صنعت تاریخ هنر ابهات فکر و نتایج خاطرش این چند مادهٔ تاریخ چون مناسب بنیاد این کتاب بود باظهار تراجم اهل هنر و ذکرش دامن ذیل و ساق این اوراق را مکحل ساختیم

در تاریخ وفات مرحوم حاج شیخ محمد حاج شیخ رضائی و نصب فرزندش جناب شیخ جعفر بجای پدر گفته

سر براورد از پی تاریخ او مجد و سرود
از محمد مسجد و محراب بر جعفر رسید
۱۲۹۴

و در تاریخ وفات خلد اشیان آقا سید اسمعیل دهبهابادی سروده که

بخواستم سنهٔ فوتش از ترنم گفت
فقیر آل محمد بخلد کرد مکان
۱۲۹۵

ایضاً در تاریخ وفات آن مرحوم منظوم کرده که

پای ناله درمیان آورد و گفت
کوه علم و حلم پنهان شد بخاک

و در تاریخ وفات سید المجتهدین آقا سید صادق طباطبائی همدانی الاصل طهرانی المسکن ساخته که

آنمصیبت را ترنم از پی تاریخ گفت
دین یتیم از مرگ آن محیی دین شد آه آه
۱۳۰۰

و ایضاً در تاریخ آن مرحوم اعلی الله مقامه گوید که

سید صادق عماد دین احمد شد بخلد
از جهان آن سید راد مؤید شد بخلد
پس ترنم در میان پای ادب بنهاد و گفت
جایگاه صادق آل محمد شد بخلد

و در تاریخ وفات مرحوم حاجی میرزا حسین مشهور بدامادی برادر مرحوم آقا میرزا صالح عرب طاب ثراهما که در کربلا وفات نمود سروده

بهر تاریخش ترنم بی تامل باز گفت
شد حسین بن حسن لاحق بشاه کربلا
۱۳۰۲

ایضاً در تاریخ آن مرحوم گفته که

اشک دیزان مجد پای اندر میان نهاد و گفت

واحسبناشد بلند از مرد و زن در کربلا

و در تاریخ فوت مرحوم آقا میرزا صالح عرب مشهور بدامادگفته است

صالح داماد کاهل علم را بود از نفوس
از جهان در جلوه جنت نعشش رفت کوس
بهر تاریخش ثریا بی توانی بر نگاشت
صالح داماد را کردید حورعین عروس
۱۳۰۳

و بتاریخ وفات مرحوم صدر العلماء طاب ثراه ساخته

کلک مجد الادباء از پی تاریخ نگاشت
صدر فردوس بدان مجلس صدر العلماء
۱۳۰۱

و در تاریخ وفات رئیس المجتهدین حاج ملا علی کنی ره گفته

سر و دم رفت لا مجد بهر تاریخش
علی بن محمد بخلد کرد مقام
۱۳۰۶

ایضا در تاریخ وی گفته

ثریا با یکی گفتا بتاریخ وفات او
بمرد حجة الاسلام هم دین مرد هم دنیا

میرزا محمد حسین

از نژاد میرزا ابو طالب اصفهانی محشی شرح سیوطی است بر الفیه ابن مالک اسلافش در معتبات سلاطین سرکار شریعتمدار میرزا زین العابدین امام جمعه از اصفهان بطهران آمده اند و در این خاندان کرم و فتوت این چنان همی بوده و هستند که سلمان در دوده عصمت و نبوت و مشار الیه خود در فن صکوك و سجلات که علامه آملی در نفایس الفنون آن را از علوم شرعیه شمرده است و شرحی در قواعد آن بر نگاشته مهارتی فائق و حذقی لا یوصف دارد کتب شروط و معاملات و عقود و ایقاعاتی که در محضر شریف جناب مستطاب امام جمعه مومی الیه مسکن در جلد تعبیر و تحریر او و شرعیات ملل مختلفه دار الخلافه طهران وزارت جلیله امور

دول خارجه و ملل متباینه داخله بلسان و بنان او راجع کرده و هم غالبا در مسجد سلطانی دار الخلافه از جانب جناب امام سابق الالقاب بانشاد خطب رسمیه منبر را زیب و زینت است هر وقت را خطابه از خاطر خویش می آغازد ابتدا از چند سال میباشد که بر حسب حکم همایونی بلقب معتمد الشریعه مدعو است و در تحت تشریف دولتی محنو

میرزا عبد العلی هرندی اصفهانی

در کتب عربیه برنك و بوی سیبویه است

آقا خوند ملا احمد اصفهانی معقول و منقول را اخذ

ملا ولی الله و ملا عبد الجواد و میر سید حسن رضوان الله علیهم اند و ختن بود و در کافه سطوح تدریس میکرد

میرزا محمد حسین منشی علی آبادی در ادبیات نغز ارث مسلم

او و در حضرت شاهزاده هنر پرور جا فرما امیر معتمد الدوله حظوتی تمام داشت و در تالیف مقتل قمقام زخار بعبیر او تحریرا و تقریرا و تحبیرا معاون آن بزرگوار بود

مرتضی قلیخان

ابن میرزا علی محمد خان نظام الدوله از خلف محمد حسین خان صدر اعظم اصفهانی است در فنون ادبیه و علوم عربیه و نظم شعر بالعربیه و الفارسیه از آحاد اساتید دولت علیه بود کتاب جمرات و اشعه قدسیه هر دو از اوست و غالبا در طهران میزیست و امسال که ۱۳۰۰ هجری است بدار الخلافه در گذشت

میرزا آقا خطاط

زنجانی الاصل طهرانی المسکن در قلم نستعلیق خصوصا در کتابه نگاری استاد است

میرزا حسین نایینی

خطاطیست که در قلم شکسته بمقامی بلند رسیده

در ثبت اسماء اشخاص امرای ایران که در این مدت سلطنت چهل ساله بر اقتضاء جوهر ذاتی و استعداد فطری و مواظبت فوق العاده بر خدمات خاصه خویش خاطر خطیر خدیو عصر و خداوند زمان را خرسند و شادمان ساخته برای امتیاز از اقران و امثال نشان تمثال همیون را حامل و بشرف و شان این نشان نایل گردیده اند از مردمی که مؤلف را در خاطر بوده اند و گرنه حمله این آیت افتخار و علامت اعتبار بسیار اند و ترتیب اسامی و ملاحظه درجات هیچ جز ملحوظ نیست جز آنچه ترتیب حروف هجی اقتضاء نماید نسبت بالقاب

حضرت اشرف والا مظفر الدین میرزا ولیعهد	
حضرت والا سلطان مسعود میرزا ظل السلطان	
حضرت والا کامران میرزا نایب السلطنه	
حضرت والا نصرة الدین میرزا	سالار السلطنه
مرحومه مغفوره	مهد علیا
نواب عالیه	انیس الدوله

الالف

نواب والا محمد علی میرزا	اعتضاد السلطنه
جناب مستطاب میرزا علی اصغر خان	امین السلطان
جناب مستطاب میرزا علیخان	امین الدوله
جناب محمد مهدیخان	اعتضاد الدوله
جناب میرزا قهرمان	امین لشکر
جناب حسنعلیخان	امیر نظام
جناب آقا علی	امین حضور
نواب الله قلی میرزا	ایلخانی
جناب میرزا محمد خان	اقبال الدوله
جناب حاج محمد علی خان	امین السلطنه
جناب آقا رضا خان	اقبال السلطنه
الله یار خان مرحوم	ایجودان باشی کل
خانلر میرزا مرحوم	احتشام الدوله
علیقلی میرزا مرحوم	اعتضاد السلطنه
میرزا تقیخان مرحوم امیر کبیر	اتابیك اعظم
فرخ خان مرحوم	امین الدوله
عیسی خان مرحوم	اعتماد الدوله
حاج محمد قلیخان مرحوم	آصف الدوله
پاشا خان مرحوم	امین الملك
انوشیروان خان مرحوم	اعتضاد الدوله
آغا سرور	اعتماد الحرم
حاج علیخان مرحوم اعتماد السلطنه والد مؤلف که در زمان حجابت دولت باین شرف نایل گردید	
نواب جهانسوز میرزا	امیر تومان
محمد حسنخان مؤلف	اعتماد السلطنه
میرزا هاشمخان مرحوم	امین الدوله
محمد رحیمخان قاجار مرحوم	امیر نظام
آقا ابراهیمخان مرحوم	امین السلطان
میرزا محمد خان	ایلخانی ایل جلیل قاجار
محمد قلیخان مرحوم	ایلخانی فارس
محمد خان مرحوم	امیر تومان
حیدر قلیخان مرحوم	ایلخانی

ب

میرزا مصطفیخان مرحوم	بهاء الملك

ج

نواب والا سلطان حسین میرزا	جلال الدوله
سلطان حسین میرزا مرحوم	جلال الدوله

ح

سلطان مراد میرزا مرحوم	حسام السلطنه
حمزه میرزا مرحوم حشمة الدوله	عبدالله میرزا حشمة الدوله
محمد حسنخان مرحوم	حاجب الدوله
جناب میرزا علی نقی	حکیم الممالک
امیر الامراء میر علیخان	حشمة الملک
جناب دکتر طولوزان حکیمباشی خاصهٔ حضور همایون	
حاج محمد خان مرحوم	حاجب الدوله

خ

جناب حاج رحیمخان	خازن الملک

د

میرزا محمد حسین مرحوم	دبیر الملک

ر

نواب والا محمد تقی میرزا	رکن الدوله
اردشیر میرزا مرحوم	رکن الدوله

س

نواب وجیه الله میرزا	سیف الملک
میرزا احمد خان مرحوم	ساعد الملک
عمدة الامراء العظام رحمة الله خان	ساری اصلان
عمدة الامراء العظام حبیب الله خان	ساعد الدوله
عباسقلیخان مرحوم سیف الملک	
خان باباخان مرحوم	سردار
غلامحسینخان مرحوم	سپهدار
میرزا محمد خان مرحوم	سپهسالار اعظم
میرزا حسینخان مرحوم	سپهسالار اعظم
عزیزخان مرحوم	سردار کل
عمدة الامراء العظام یار محمد خان	سهام الدوله

الله ویردیخان مرحوم	سرتیپ اول توپخانهٔ مبارکه

ش

امیر الامراء حاج غلامرضا خان	شهاب الملک
امیر الامراء محمد باقر خان	شجاع السلطنه
امیر الامراء امیر حسینخان	شجاع الدوله

ص

جناب میرزا فضلعلیخان	صاحب دیوان
امیر الامراء العظام سلیمان خان افشار	صاحب اختیار
میرزا آقاخان مرحوم	صدر اعظم
جناب میرزا رضا	صدیق الدوله
میرزا یوسف آشتیانی مرحوم	صدر اعظم
علیقلی میرزا مرحوم	صارم الدوله
ابوالفتح خان مرحوم	صارم الدوله
آقا محمد حسن مرحوم	صندوقدار

ض

نواب انوشیروان میرزا	ضیاء الدوله
محمد رحیم میرزا مرحوم	ضیاء الدوله
میرزا زکی مرحوم	ضیاء الملک

ظ

جناب علیخان	ظهیر الدوله
محمد ناصر خان مرحوم	ظهیر الدوله

ع

نواب والا بدیع الملک میرزا	عماد الدوله
نواب والا عبدالصمد میرزا	عز الدوله
نواب سلطان احمد میرزا	عضد الدوله
جناب جلالتمآب علیرضا خان	عضد الملک
جناب حاج میرزا عبدالله خان	علاء الملک

امام قلی میرزا مرحوم	عماد الدوله
امیر الامراء حاج محمد باقر خان	عماد الملک
جناب میرزا احمد خان	علاء الدوله
غلامعلیخان	عزیز السلطان

ف

فیروز میرزا مرحوم	فرمانفرما
میرزا کاظم رشتی	فیلسوف الدوله
فریدون میرزا مرحوم	فرمانفرما

ق

جناب میرزا عباسخان	قوام الدوله
قهرمان میرزا مرحوم	
میرزا صادق مرحوم	قائممقام
میرزا علی اکبر شیرازی مرحوم	قوام الملک
میرزا محمد مرحوم	قوام الدوله

م

نواب والا عباس میرزا	ملک آرا
حاج فرهاد میرزا مرحوم	معتمد الدوله
نواب والا احمد میرزا	معین الدوله
نواب ابوالفتح میرزا	مؤید الدوله
جناب یحیی خان قزوینی	
جناب علیقلیخان	مخبر الدوله
جناب حاج شیخ محسنخان	معین الملک
جناب میرزا حسن	مستوفی الممالک
جناب حاج میرزا محمد رضا	مؤتمن السلطنه
جناب امیر دوستمحمد خان	معیر الممالک
عمدة الامراء مهدیقلیخان	مجد الدوله
بهرام میرزا مرحوم	معز الدوله
طهماسب میرزا مرحوم	مؤید الدوله
حاج محمد ولی میرزا مرحوم	میرزا شفیعخان مستشار الملک
کیومرث میرزا مرحوم	ملک آرا
محسن میرزا مرحوم	میرآخور
میرزا سعید خان مرحوم	مؤتمن الملک
میرزا جعفر خان مرحوم	مشیر الدوله
عباسقلیخان مرحوم	معتمد الدوله
میرزا ابوالقاسم مرحوم	معین الملک
میرزا محمد خان مرحوم	مجد الملک
امیر اصلان خان	مجد الدوله
نواب محمد حسین میرزا	میرآخور
میرزا حسینخان حاکم بندر بوشهر	مؤتمن الملک
جناب میرزا تقیخان	مجد الملک

ن

امیر الامراء العظام نصرالله خان	نصر الملک
امیر الامراء محمد ابراهیمخان	نظام الدوله
نواب پرویز میرزا	نیر الدوله
نواب سلطان حمید میرزا	ناصر الدوله
جناب جلالتمآب میرزا کاظمخان وزیر لشکر	نظام الملک
محمود خان مرحوم	ناصر الملک
میرزا عبدالوهاب خان مرحوم	نصیر الدوله
جناب میرزا ملکمخان	ناظم الدوله
دوستعلیخان مرحوم	نظام الدوله
حاج حسینخان مرحوم	نظام الدوله
رئیس دیوانخانهٔ آذربایجان	نصرة السلطنه

و

جناب میرزا عیسی	وزیر سابق دار الخلافه

میرزا داود خان مرحوم	وزیر لشکر
جناب جلالتمآب میرزا هدایت الله	وزیر دفتر
جناب محمد ابراهیمخان [illegible]	وزیر نظام
جناب جهانگیرخان [illegible]	وزیر صنایع
میرزا فضل الله نوری مرحوم	وزیر نظام
محمد اسمعیل خان مرحوم	وکیل الملک
مرتضی قلیخان مرحوم برادر او که بعد	وکیل الملک
میرزا موسی مرحوم	وزیر لشکر
قاسمخان مرحوم	والی
امان الله خان مرحوم	والی
سلطان محمود میرزا مرحوم	ولیعهد
امیر قاسمخان مرحوم	ولیعهد
معین الدین میرزا مرحوم	ولیعهد

باب دوازدهم

در بیان القابی که در مدت اینچهل سال از شاهنشاهی غیر متناهی اعلیحضرت اقدس ظل اللهی خلد الله ملکه مردم ایران از جانب دیوان داشته اند خواه القاب متمحضه که فقط بر شأن و اعتبار و شرف و افتخار دلالت میکند و خواه سمات مصطلحه که از مشاغل و خدمات و مناصب و درجات کشف مینماید و مؤلف در اینباب دعوی استقصاء جمیع القاب ندارد بلکه اینچه را امتداد زمان اشتغال بتألیف این نامه بهمال نظر رسید مرتبا بحروف التهجی در سمط تحریر کشید و برعایت حرف اول اکتفا نمود و مابین القابی که در ابتدا متجانس و در ذیل یکحرف مسطورند ترتیبی منظور نداشت پس در اینها نه تقدیم از در تقدم است و نه تأخیر از روی تأخر چنانکه در چند باب دیگر از ابواب این کتاب نیز حال بر همین منوال است و در القاب متمحضه رجال مخصوصا غالب ابتدا ارباب القاب اینرا در قلم آورده و هکذا در سمات کاشفه از مشاغل و مناصبی منتزعه از مناصب که در آنها هم اغلب شخص واحد قائم است غالبا اسمشان تصریح کردیم و در اینخصوص سال چهلم شمسی از سلطنت ابد ارتباط مناط است نه سنین ماضیه

والله اعلم

ولیعهد	حضرت اشرف والا مظفر الدین میرزا
ظل السلطان	حضرت اشرف والا سلطان مسعود میرزا
نائب السلطنه	حضرت اشرف والا کامران میرزا
سالار السلطنه	حضرت اسعد والا [illegible] میرزا
رکن السلطنه	حضرت اسعد والا محمد رضا میرزا

الالف

امام جمعه	از القاب نوعیه است
امیر کبیر	حضرت والا کامران میرزا
اتابک اعظم	مرحوم میرزا تقیخان فراهانی
امین السلطان	جناب مستطاب آقا میرزا علی اصغرخان
امین الدوله	جناب مستطاب میرزا علیخان
امیر جنگ	مرحوم حمزه میرزا
امیر نظام	جناب حسنعلیخان گروسی
امیر نویان	
امیر تومان	[illegible] از القاب نوعیه است
امیر دیوان	مرحوم میرزا نبی خان قزوینی
امیر توپخانه	نواب والا فتحعلی میرزا
اعتضاد السلطنه	نواب والا علیقلی میرزا
احتشام الدوله	عبد العلی میرزا
احتشام الملک	

آصف الدوله	مرحوم میرزا عبد الوهاب خان	آجودان باشی توپخانه	میرزا اسمعیلخان
افتخار الدوله		آجودان باشی کل	حسنخان
افسر الدوله		آجودان نوعی است	اشرف الکتاب میرزا سید محمد بقاء
افتخار السلطنه		احترام السلطنه	
اختر السلطنه		احترام الملوک	
انیس الدوله		اشرف السلطنه	
امینه اقدس		اشرف الدوله	
احترام الدوله		اشرف الملوک	
ایران الملوک		اختر الدوله	
احتشام السلطنه	محمود خان قاجار	افسر السلطنه	
امین الملک	جناب میرزا اسمعیلخان	ام الخاقان	
اعتماد السلطنه	محمد حسنخان مؤلف	اعتضاد الدوله	محمد مهدیخان قاجار
امین الحضره	مرحوم آقا محمد علی خان	اعتضاد الملک	حسنخان قاجار
امین السلطنه	حاجی محمد علیخان	اعتماد التولیه	میرزا شفیع
امین حضور	آقا علی	امین الصره	حاجی میرزا عبد الرحیم
اقبال الدوله	میرزا محمد خان	امین الوزاره	عباسقلی خان
امین خلوت	غلام حسینخان	امین التجار	حاج شیخ هادی در قزوین و حاج میرزا ابراهیم در کردستان
اعتماد الملک	میرزا احمد خان		
اعتماد الوزاره	میرزا معصوم خان	امین نظام	محمد صادقخان [illegible]
امین دیوان	نور محمد خان	امین الصحه	مرحوم آقا خان
امین همایون	غلام علیخان	امین دربار	میرزا هاشمخان
اعتماد لشکر میرزا محمد علی	اعتماد نظام عباسقلیخان	احتساب الملک	میرزا حسن
اعتماد الاطباء	حاجی میرزا مرتضی قلی و حاجی میرزا حسین	امین معادن	میرزا علی اصغر
امین لشکر	میرزا قهرمان	احکام نگار	میرزا عبد الحسین
اقبال السلطنه	آقا رضا خان	ایلخانی	الله قلی میرزا ایلخانی و میرزا محمد خان [illegible]
اقبال الملک	میرزا محمد	امین الشوری	مرحوم پاشاخان
ادیب الملک	محمد باقر خان	اعتماد الدوله	

اعتضام الملک	میرزا خانلرخان
اعتضاد الاطباء	حاجی میرزا عبد الباقی
امین الاسلام	ملا محمد سنندجی
امین دار الضرب	حاج محمد حسن تاجر اصفهانی
امیر آخور	محمد حسین میرزا
امین الرعایا	حاج محمد حسین مرحوم قزوینی
امین الاطباء	میرزا احمد کیلانی
امین السفراء	مشهدی کاظم — امین العداله میرزا کاظمخان مستوفی
اجودان مخصوص	میرزا مهدی خان
ایل بیگی	از القاب نوعیه است
ایشیک آقاسی باشی	[illegible]
آبدار باشی	غلامعلیخان
ایلچی باشی	
اعتبار الحرم	حاجی سرورخان — آغاباشی ایضاً
اجودان حضور	
اتاماژور	میرزا ملکمخان
اجودان خلوت	
امیرخان سردار	وجیه الله میرزا

الباء

بدر السلطنه	
بشیر الممالک	فضل الله خان
بیان الملک	میرزا رضا
بنان الملک	میرزا رضای شیرازی
بهاء الدوله	ساسان میرزا
بهاء السلطنه	محمدخان
بهاء الملک	علیقلی خان
بشیر الدوله	اسمعیلخان

برهان الملک	
بدایع نگار	میرزا مهدی خان
بیگلربیگی	نسبارند
بالیوز	
بانوی عظمی	
بدیع الملوک	
پاکار	
بدر الدوله	
پیشکار	
پیشخدمت باشی	
پیشخدمت خاصهٔ شریفه	
باشماقچی باشی	
باغبان باشی	محمد باقر بیک
بیرقدار	
بلوک باشی	
پنجاه باشی	

التاء المثناة

تاج السلطنه	
تاج الدوله	
تاج الشعراء	
تحویلدار خزانه	حاج رضاخان
تفنگدار باشی	غلامحسینخان
تفنگدار	
تاجر باشی	
تاج الذاکرین	
تاج الاطباء	

الثاء المثلثة

ثقة الاسلام	
ثقة الملک	حاجی میرزا محمد علیخان
ثبات	

الجیم

جلال الدوله	سلطان حسین میرزا
جلال الملک	جعفر قلیخان
جلال السلطنه	محمد میرزا
جنرال	
جنرال قونسول	
چورکچی باشی	آقا محمد حسن
جارچی باشی	حاج محمد علیخان

الحاء المهمله

حسام السلطنه	حاجی ابوالنصر میرزا
حشمة الدوله	عبدالله میرزا
حسام الدوله	محمد قلیخان
حسام الملک	امیر حسینخان
حشمة السلطنه	محمد حسن میرزا و حاج محمد حسین میرزا
حجة الاسلام	
حاجب الدوله	حسینعلیخان قاجار
حاجب التولیه	میرزا داود
حکیم الممالک	میرزا علی نقی
حسام السادات	میرزا سید مصطفی
حکیم الهی	میرزا شمس الدین
حسام الشعراء	حاجی میرزا [illegible]
حاکم نوعی است	حسام العلماء آقا میرزا آقا [illegible]
حرمة الدوله	
حکیمباشی	

حشمة الملک	میرزا علیخان
حکاکباشی	میرزا محمد تقی

الخاء المعجمه

خادم الملوک میرزا احمد علی طباطبائی نایینی

خازن الدوله	
خازن الملک	حاجی رحیم خان
خازن التولیه	میرزا ابوالحسن
خازن مهر مبارک	جناب علیرضاخان قاجار
خازن صرهٔ جیب	جناب مستطاب میرزا علی اصغرخان
خازن [illegible]	
خازن رکیب خانه	غلامحسینخان
خوانسالار	مهدیقلیخان قاجار
خادمباشی	
خیامباشی	
خواجه باشی	حاج سرورخان
خیاط باشی	
خاصه تراش باشی	
خطیب باشی	
خطیب	

الدال المهمله

دبیر مهام مرحوم حاجی میرزا محمد خان

دبیر لشکر	میرزا محمد خان
دبیر الملک	نصرالله خان
دبیر السلطنه	میرزا فضل الله خان
دیوان بیگی	
داروغه	
دفتردار	
دریابیگی	اکبرخان رشتی
ده باشی	

دلال باشی	

الراء المهمله

رکن الدوله	نواب محمدتقی میرزا
رئیس العلما	ملا هاشم نیشابوری
رئیس الکتاب	میرزا محمدحسین
رئیس الذاکرین	آقا مصطفی
رکن الملک	میرزا سلیمانخان
رئیس الاطباء	میرزا علی
رئیس السادات	
رخت دار	
روزنامه نویس	(رکن السلطنه محمدرضا میرزا)

الزاء المعجمه

زینة الملوک	
زینة الدوله	
زینة السلطنه	
زینة الحاجیه	
زنبورکچی باشی	نصرالله خان
زرگرباشی	
زنبداریاشی	غلامحسینخان

السین المهمله

سپهسالار اعظم	مرحوم حاج میرزا حسینخان قزوینی
سیف الدوله	سلطان محمد میرزا
سیف الملک	وجیه الله میرزا
سیف السلطنه	جان محمدخان
سیف العلماء	مرحوم حاجی آقا علی قاضی طهران
سیف الاطباء	میرزا عبدالعلی
سهام الدوله	یار محمدخان شادلو
سهام السلطنه	میرزا حسینخان
سهام الملک	مهدیقلی میرزا
ساعد الدوله	حبیب الله خان
ساعد السلطنه	عبدالله خان
ساعد الملک	میرزا عبدالرحیمخان
سعد الدوله	میرزا جوادخان
سعد السلطنه	آقا باقرخان
سعد الملک	محمدحسینخان
سرور الملک	
سرور الدوله	
سرور السلطنه	
سراج الملک	میرزا رضاقلیخان
ساری اصلان	رحمة الله خان
سرتیپ اول	
سرتیپ دوم	
سرتیپ سوم	
سرهنگ	
سلطان	
سرجوقه	
سفیر کبیر	
سرکشیکچی باشی	عبدالله خان
سرکشیک	
سرایدارباشی	آقا ابرهیم
سقاباشی	آقا یوسف
سراج الاطباء	میرزا شیخعلی
سیف السادات	
سیف الشریعه	

سیف الاطباء	میرزا عبدالعلی
سلطان العلماء	آقا شیخ جعفر امام و متولی مسجد جامع دارالخلافه
سلطان الحکماء	میرزا ابوالقاسم نائینی
سلطان الواعظین	حاج سید حسن کاشانی
سلطان الذاکرین	مرحوم آقا سید حسن شیرازی
سلطان القراء	
سپهدار	محمدعلیخان
سپهبد	محمداسمعیلخان
سردار کل	عزیزخان مکری
سردار	
[illegible]	
[illegible]	میرزا عباسقلیخان کاشانی
سوار نظام	

الشین المعجمه

شمس الدوله	
شکوه السلطنه	
شمس السلطنه	
شوکة السلطنه	
شمس الملوک	
شرف السلطنه	
شمس النهار	
شرف الدوله	
شهاب الدوله	مرتضی خان
شجاع الدوله	امیر حسینخان زعفرانلو
شجاع السلطنه	محمدباقرخان
شعاع السلطنه	ملک منصور میرزا
شعاع الملک	محمدابرهیمخان
شهاب السلطنه	محمدحسینخان
شعاع الدوله	نواب حاج سلیمان میرزا
شهاب الملک	حاج غلامرضاخان
شجاع الملک	حسینخان
شریف الملک	میرزا احمد
شرف الملک	علی اکبرخان
شمس العلماء	آقا شیخ محمدمهدی عبدالرب آبادی
شمس الادباء	مرحوم میرزا سید محمد
شمس المعالی	میرزا محمدحسین مشهدی و میرزا سید علی طبیب
شمس الشعراء	نواب سام میرزا
شمس الاطباء	میرزا نصرالله تنکابنی
شمس الکتاب	ملا محمدصادق خوانساری
شیخ الاسلام	بسپارند
شیخ الاطباء	میرزا حسنعلی
شجاع العلماء	
شریف العلماء	منعقد است
شریف الحکماء	
شریف الاطباء	میرزا مرتضی
شاطرباشی	فضل الله خان
شمخالچی	
شاردوافر	
شربتدارباشی	

الصاد المهمله

صدر اعظم	مرحوم میرزا یوسف استیفای
صدر الدوله	حاج میرزا حسینخان
صدر العلماء	آقا میرزا محمدباقر
صدر [illegible]	

صدر السادات	
صدر الذاکرین	سید ابوطالب خراسانی
صدر الشریعه	حاجی ملا محمد علی کرمانشاهانی
صدر الحفاظ	حاجی میرزا عبدالکریم
صدر الاطباء	میرزا [illegible]
صاحب دیوان	میرزا فتحعلیخان شیرازی
صاحب اختیار	سلیمانخان افشار
صنیع الدوله	مرتضی قلیخان
صنیع الملک	حاجی حسینعلیخان
صدر دیوانخانه	میرزا محمد شفیع قزوینی
صدیق الدوله	میرزا رضا
صدیق الملک	میرزا محمد بشیر
صارم الدوله	قهرمان میرزا
صارم السلطنه	میر سلیمانخان
صارم الملک	عزیزالله خان
صمصام الدوله	علیرضاخان
صمصام السلطنه	میرزا آکوبخان
صمصام الملک	علینقیخان
صدر الممالک	میرزا هادی — صنیع لشکر حسینخان
صدیق الخلوه	محمد ابراهیمخان
صدیق السلطنه	غلامحسینخان
صدر الکتاب	سید محمد باقر اصفهانی
صدر الشعراء	
صاحب جمع	قاسمخان
صندوقدار	محمد علیخان
صحافباشی	

الضاد المعجمه

ضیاء السلطنه	
ضیاء الدوله	انوشیروان میرزا
ضیاء الملک	[illegible] میرزا تقی
ضیاء لشکر	میرزا ابوالقاسم
[illegible]	ضیاء العلماء میرزا محمد طباطبائی

الطاء المهمله

طغرانگار	میرزا محمد
طبالباشی	
طباخباشی	

الظاء المعجمه

ظهیرالدوله	علیخان قاجار
ظهیرالملک	محمدرضاخان
ظفرالملک	محمدعلیخان اردلانی

العین المهمله

عزة الدوله	[illegible]
عزة السلطنه	
عزیز السلطنه	
عزیز الملوک	
عشرة السلطنه	
عصمة السلطنه	
عصمة الملوک	
عزة الملوک	
عزیز الدوله	دختر مرحوم محمد شاه
عصمة الدوله	
عفة الدوله	
عفة السلطنه	
عندلیب الدوله	[illegible]

عندلیب السلطنه	
عین الحاجبه	
عزالدوله	نواب والا عبدالصمد میرزا
عمادالدوله	نواب بدیع الملک میرزا
عزیز السلطان	غلامعلیخان
عمادالسلطنه	حسینقلی میرزا
عمیدالدوله	کیومرث میرزا
عمادالاطباء	محمد حسینخان [illegible]
عضدالدوله	سلطان احمد میرزا
عضدالملک	جناب علیرضاخان قاجار
علاءالدوله	میرزا احمدخان قاجار
علاءالملک	حاج میرزا عبدالله خان
عمادالملک	محمد باقرخان
عمیدالملک	ناصرقلیخان قاجار
عین الملک	موسی خان قاجار
عزالملک	حاجی آقاخان
عین الملوک	
عربباشی	

الغین المعجمه

غلام یونس	
غلام پیشخدمتباشی	
غسالباشی	
غلامباشی	
غلام بچه باشی	غلام [illegible] خان

الفاء

فرمانفرما	سلطان حمید میرزا
فخرالدوله	
فخرالسلطنه	
فروغ الملوک	
فرح السلطنه	
فخرالملک	عبدالحسینخان
فخرالملوک	
فخرالحاجبه	[illegible]
فخرالذاکرین	
فخرالاطباء	میرزا عبدالوهاب
فروغ الدوله	
فروغ السلطنه	
فیلسوف الدوله	میرزا کاظم رشتی
فراشباشی	حسینعلیخان قاجار

القاف

قمرالسلطنه	[illegible]
قمرالدوله	
قمرالملوک	
قوام الدوله	میرزا عباسخان
قوام الملک	محمدرضاخان
قوام العلماء	
قوام التولیه	میرزا ذبیح الله
قوام السادات	
قائم مقام	مرحوم میرزا ابوالحسنخان
قوریساولباشی	محمدخان قاجار
قوللرآقاسی باشی	حاجی محمودخان قاجار
قاپوچی باشی	محمد آقا تبریزی
قهوه چی باشی	غلامعلیخان
قورچی باشی	میرزا علیخان

قراقباشی	
قونسول نوعبت	قوشچی باشی ابرهیمخان

الکاف

کشیکچی باشی	عبدالله خان قاجار
کوکب الملوک	
کوکب السلطنه	
کاتب السلطان	میرزا محمد حسین شیرازی
کلانتر	
کدخدا	
کارپرداز	
کارگزار	
کالسکچی باشی	لطف الله خان
کتابدار باشی	

اللام

لسان الملک	میرزا هدایت الله
لقمان الملک	میرزا لقمان
لشکرنویس	
لشکرنویس باشی	میرزا عبدالوهاب خان نوری

المیم

ملک آرا	نواب والا عباس میرزا
معتمد الدوله	سلطان اویس میرزا
مؤید الدوله	ابوالفتح میرزا
معز الدوله	اسمعیل میرزا
مشیر الدوله	جناب اشرف یحیی خان
مخبر الدوله	علیقلیخان
مجد السلطنه	محمد قلیخان
مجد الدوله	مهدیقلی خان
معین الدوله	احمد میرزا
معتمد السلطنه	میرزا ابرهیم
ملک الملوک	
مؤتمن الدوله	میرزا مصطفی خان
مظفر الدوله	آقاخان
مؤتمن السلطنه	حاجی میرزا محمد رضا
معین السلطنه	میرزا رضا
مظفر السلطنه	پاشاخان
مستوفی الممالک	میرزا حسن آشتیانی
معتمد الممالک	امیر دوست محمد خان
مهندس الممالک	میرزا نظام الدین کاشانی
منیرة السلطنه	
محقق	محمد حسنخان
مجد الملک	میرزا تقی خان
معتمد الملک	میرزا حسینخان
معز الملک	
معز السلطنه	شیخ مزعل خان
مخبر الملک	حسینقلیخان
مظفر الملک	حاجی میرزا محسن خان
مصباح الملک	میرزا نصرالله خان
مفتاح الملک	میرزا محمود خان
مستشار الملک	میرزا شفیع خان
معدل الملک	حاجی میرزا محمد شیرازی
مشیر الملک	میرزا حبیب الله خان انصاری
مؤید الملک	میرزا احمد خان
معاون الملک	میرزا محمد علیخان
معین الملک	حاجی شیخ محسن خان

مشکوة الملک	محمد علی میرزا
مشیر السلطنه	میرزا احمد خان
مشیر خلوت	محمد حسینخان
مجد الاطباء	حاجی میرزا حبیب الله
مؤتمن الملک	میرزا حسینخان
مؤتمن لشکر	میرزا سید محمد
مستوفی نظام	میرزا زین العابدین
معاون لشکر	میرزا زینل
منشی الممالک	میرزا تقی
منشی حضور	میرزا محسن خان
معین لشکر	میرزا علی
مشیر لشکر	میرزا علی نقی نائینی
مجد الاشراف	میرزا حبیب الله تفرشی
مؤتمن الاطباء	میرزا زین العابدین خان کاشانی
معتمد الاطباء	میرزا حسن
ملک التجار	حاجی محمد کاظم در دار الخلافه
معین التجار	[illegible]
معتمد الحرم	حاجی آغا جوهر خواجه
ملک الاطباء	میرزا کاظم رشتی
معین الاطباء	[illegible]
مجد الادبا	میرزا اسمعیل مشهدی در خراسان و میرزا احمد علی در طهران
مستشار الدوله	میرزا یوسف خان
متولی باشی	متعدد بتعدد آستانهای مقدسه
مستشار التولیه	حاجی میرزا محمد خان
مشیر التولیه	
معین التولیه	هاشم میرزا
معتمد التولیه	میرزا بابا
ملک الکتاب	حاجی میرزا محمد حسین
معین الرعایا	میرزا اسدالله خان در قزوین
مشرف	
مستشار الوزاره	میرزا عبدالله خان
مشیر الوزاره	میرزا محمود خان
معتمد الوزاره	حاجی حسینقلیخان
معتمد نظام	جلیلخان
معین الوزاره	میرزا محمد علیخان
ملتزم التولیه	
محرر	
مترجم	
مؤلف	
منشی	
مدیر السفراء	عبدالحسینخان قومی
مقدم السفراء	محمد حسنخان موثق
مترجم الممالک	میرزا علیخان
مستوفی اول	
مستوفی دویم	
مستوفی سویم	
منشی باشی	
مشیر حضور	ابوالقاسمخان
ملک الشعراء	محمود خان کاشانی
مبشر السلطنه	میرزا افضل الله خان
مشیر نظام	میرزا محمود خان
مؤتمن الوزاره	میرزا احمد خان
مؤتمن التجار	حاجی میرزا سید ابوالقاسم در کردستان
معین نظام	میرزا محمد علیخان

مشیر دیوان	میرزا یوسف کردستانی	نصر الملک	نصرالله خان
معاون الوزاره	میرزا محمد علیخان	ناصر الدوله	سلطان حمید میرزا
معاون السلطنه	حاجی سلطان ابراهیم میرزا	نظام الملک	جناب میرزا کاظم خان نوری
معتمد دیوان	میرزا اسدالله	نصرة الدوله	عبدالحسین میرزا
معتمد الشریعه	میرزا محمد حسین اصفهانی	نیر الدوله	سلطان حسین میرزا
معتمد التجار	حاجی شیخ جعفر	نصیر الدوله	میرزا احمد خان
مؤتمن الشریعه		ناظم الدوله	میرزا ملکم خان
محترم الدوله		نصرة السلطنه	
معتمد السلطنه		نظام الدوله	محمد ابرهیم خان
ملاباشی		نظام السلطنه	حسینقلیخان
میر بحیر		ناصر الملک	ابوالقاسم خان
مستشار الاطباء		نصیر الملک	حسنعلیخان
میرشکار	حاجی مصطفی خان	نصرة الملوک	
معین البکاء	میرزا باقر	نصرة الملک علی مردان خان	
مذهب باشی	میرزا احمد	نصر السلطنه	ولیخان تنکابنی
مدیر دار الشوری		ندیمباشی	میرزا محمد خان خجسته
مغنی باشی	استاد اسمعیل	نجم الملک	حاجی میرزا عبدالغفار اصفهانی
معمار باشی	حاجی حسینعلیخان اصفهانی	نیر السلطنه	
موزیکانچی باشی	مسیو لمر	نیر الملوک	
میرغضب باشی	حاجی اسمعیل	نجم السلطنه	
میر شب	آقا علی اکبر تبریزی	ندیم السلطنه	
مدایح نگار	میرزا ابرهیم	ناظم خلوت	آقا رضا خان
ممتحن	حاجی میرزا حسین	ناظم الملک	میرزا اسمعیل خان
مباشر اصناف		نیر الملک	جعفرقلیخان
محصل مالیات		نظم الملک	کنت دمنت فرت
مأمور دیوان		ناظم المهام	مرحوم حاجی میرزا [illegible]
ن		ناظم البکاء	میرزا علی اکبر

ناظم لشکر	میرزا غلامعلی	نائب سویم	
ناظم دفتر	مرحوم میرزا تقیخان	نائب اول فوج	
ناظم التولیه	نواب حسینقلیخان	نائب دویم	
ناظم دیوان	متعدد	نائب اول وزارت انطباعات	میرزا علی محمد خان کاشانی
ناظم دار الفنون	محمد حسنخان	و نائب وزارت بقایا	میرزا ابراهیم خان طهرانی
ناظم العدلیه	فتح الله خان	و نائب فراشخانه و غیره و غیره و غیره	
ناظم العلماء		نامه نگار	میرزا شکرالله
ناظم التجار	حاجی میرزا حسن	نقاشباشی	میرزا محمد خان کاشانی
ناظم میزان	محمد تقی خان	نجارباشی	
ناظم العداله	متعدد	نعلبندباشی	
ناظم الاطباء	میرزا علی اکبر خان کرمانی	نور الحاجبه	
نظام العلماء	میرزا محمد خان قاجار در دار الخلافه	ناظر	
نقیب الممالک		نسقچی باشی	محمد رحیمخان
نقیب الاشراف	سید محمد	**الواو**	
نقیب السادات	آقا سید محسن	وزیر جنگ	حضرت والا کامران میرزا
نائب التولیه	متعددات سعید عتبات مطهر	وزیر مالیه	جناب مستطاب میرزا علی اصغرخان
نائب الصدر	متعدداند	وزیر داخله	جناب مستطاب میرزا علی اصغرخان
نائب الایاله	بسیارند	وزیر امور خارجه	میرزا عباس خان
نائب الوزاره	میرزا حسین در دفتر و غیره و غیره	وزیر دربار	جناب مستطاب میرزا علی اصغرخان
نائب النظاره	اکبرخان	وزیر خزانه	جناب میرزا اسمعیلخان
نائب الحکومه		وزیر عدلیه	جناب میرزا یحیی خان
نائب اجودان باشی		وزیر گمرک	جناب مستطاب میرزا علی اصغرخان
نائب اول وزارت خارجه		وزیر دفتر	جناب میرزا هدایت
نائب دویم		وزیر لشکر	جناب میرزا کاظم خان
نائب سویم		وزیر نظام	محمد ابرهیم خان
نائب اول سفارت		وزیر بقایا	حاجی محمد علیخان
نائب دویم		وزیر وظایف	میرزا تقی خان

وزیر علوم	علیقلیخان	[illegible]
وزیر تلگراف	علیقلیخان	[illegible]
وزیر مخصوص	جناب اشرف یحیی خان	[illegible]
وزیر حضور	جناب اجل علیرضا خان	[illegible]
وزیر رسائل		
وزیر معادن		
وزیر تجارت	جناب اشرف یحیی خان	[illegible]
وزیر فلاحت		
وزیر فوائد عامه	جناب اجل حسنعلیخان گروسی	[illegible]
وزیر صنائع	جهانگیرخان مسیحی	[illegible]
وزیر انطباعات	محمد حسنخان مؤلف	[illegible]
وزیر مختار		
وزیر دار الشوری	[illegible]	
وزیر ولایات		
وزیر رسوم	میرزا حسن	
وکیل الدوله	حاجی آقا محمد حسنخان [illegible]	
وکیل الملک	میرزا اسد الله خان	
وقایع نگار	میرزا حسین	
وکیل لشکر	حاجی میرزا محمد تقی	
وکیل الرعایا	میرزا اسمعیلخان [illegible]	
وکیل باشی		
والی		
والیه		
وایس قونسول		

الهاء

همدم السلطنه
همدم الملوک

الیاء

یمین الدوله	حضرت والا اسلطنه السلطنه [illegible]
یاور اول	
یاور دوم	
یوزباشی	

باب سیزدهم

در احتیاج بترقی خراج بموازنه و مقابله جمیع مالیات سنین اوائل دولت با مالیات اواخر سنین بعینه من جمیع الجهات موافق صورت ذیل که از دفترخانه استیفاء تحصیل شده و تصحیح کرده ام است

صورت مالیات جمیع ممالک محروسه ایران من جمیع الجهات در سال یکهزار و دویست و شصت و هشت هجریه مطابق سنه تنکوزئیل ترکیه

جمع مالیات ممالک محروسه مطابق سنه [illegible] ۱۲۶۸

[illegible]

صورت جمع [illegible] ممالک محروسه [illegible] ۱۳۰۲

[illegible]

بابت جمع [illegible] ممالک محروسه

[illegible]

[illegible]

كتبه العبد محمد باقر [illegible]

باب چهاردهم

در اسامی ملوک تمام اقالیم هر دو روی ستارهٔ زمین که در اینسال چهلم شمسی از شاهنشاهی لا یتناهی ظل اللهی که مقارن اوایل سال یکهزار و سیصد و شش هجری است در جمیع ممالک منتهای یکگانه کرهٔ ارض حکمرانی و فرمانگزاری دارند و یاد رسال الجلوس اعلیحضرت اقدس همایون صاحبقرانی بر سریر سلطنت جاودانی که سنهٔ هزار و دویست و شصت و چهار هجریه است حکم میرانند و فرمان میگذارده اند اعم از خداوندانِ سلطنت بالاشتراط و الاستبداد و صاحبانِ ریاسة الجمهور علی سبیل الانتخاب و الانتقاد

اما سال اول سلطنت عظمی

عثمانی سلطان عبد المجید خان

فرانسه لوی فلیب پادشاه

انگلیس ویکتوریا ملکه

چین طااوکونک خاقان

روس نیکلا امپراطور

اطریش در اینسال امپراطور فردیناند اول بواسطهٔ شورش و انقلابات که در وین و سایر بلاد اطریش حادث شده بود خود را از سلطنت خلع و برادرزادهٔ خود فرانسوا ژوزف را که هیجده ساله بود بسلطنت برگزید

مصر محمد علی پاشای والی

پروس فردریک گلیوم چهارم

پرتغال ماری دوئم ملکه

اسپانیا ایزابل دوئم ملکه

اتازونی ینگی دنیا طیلور رئیس الجمهور

تونس سید محمد سلطان

حس کاسل فردریک گلیوم

توسکان لئوپولد دوئم

ساردین سالی رل البرت

بلژیک لئوپولد اول

مکزیک ارسطا رئیس الجمهور

اسانتا انا رئیس جمهوری

هائیتی سولوک رئیس جمهوری

روس نیکلا امپراطور

باویر لوی اول

دانمارک کریستین هشتم پادشاه

پاپ روم پی نهم

وورتمبورگ از ممالک المان گلیوم

بنورز از ممالک ینگی دنیای جنوبی جنرال دروژ رئیس جمهوری

دالی پارم در ایطالیا شارل دوئم

هولاند گلیوم دوئم پادشاه

فلورانس از ممالک ایطالیا لاوپولد دوئم والی

کستاریکا از ینگی دنیای جنوبی

جنرال کاسترو رئیس الجمهور

نول کرناد ینگی دنیای مرکزی جنرال لوپز رئیس الجمهور

هانور ارنست اگوست پادشاه

پرو ینگی دنیا جنرال کاستیلا رئیس الجمهور

مملکت باد شارل فردریک والی

اسپانیول ایزابل دوئم ملکه

مسقط سید سعید سلطان

هند لرد کانینگ فرمانفرما از طرف دولت انگلیس

یونان اوتون پادشا از شاهزادهای باویر

طاهیتی لوماری ملکه

زنگبار سید حمید سلطان

مونته نگرو نیکولا والی

ماداگاسکار رانیاوالو ملکه

سراواک براهوک پادشاه

کوانیال از ممالک جنوبی امریک ناشیکاتر وایتن الجمهور

جزایر سند و یچ ملکه

اما سامی ممالک مستقله اهم سلطنت اعظم

آسیا

انام از ممالک تحت حمایت فرانسه پادشاه بونالان که ده ساله است

کامبج جز ممالک چین در تحت حمایت فرانسه پادشاه نردم اول

چین سلطنت مستقله پادشاه کوانک سو

برمن از دول مستقله آسیا لیکن حالا جزء هندوستان و در تحت سلطنت انگلیس است

کوره سلطنت مستقله لیکن در تحت فرمانفرمائی چین پادشاه لی هونک جلوس در ژانویه هزار و هشتصد و شصت و چهار

ژاپن از سلطنتهای مستقله آسیا پادشاه میکادو مدسر هیتو جلوس هزار و هشتصد و شصت و هفت و این مملکت از سه هزار و هشتصد جزیره تشکیل یافته و از آنها این چهار جزیره بعظمت و اتساع ممتاز است نیزو نیفون سیکاف کوزیو

تبت از ایالات مستقله آسیا در تحت سلطنت چین لیکن اوسمام کرهلاوت مذهب بودا هی

رنلیس دیپی کرمنا بیسی بوداه در ان ایالت سکنی دارد موسوم به دالی لاما

سیام از دول مستقله آسیا پادشاه سمر دیش فرا پارامند رمها خولالول حورن در اول ۱۸۶۷ جلوس

عثمانی سلطنت مستقله نصف در خاک فرنک نصفی در آسیا و قدری در آفریق سلطان عبدالحمید خان که سی و چهارم پادشاه از خانوادهٔ عثمانی است در سلخ ماه او هزار و هشتصد و هفتاد و شش جلوس کرد

ترکستان تماما در تصرف روس است

افغانستان امیر عبدالرحمن خان

کاشغر الحال در تصرف چین است

بخارا از دول مستقله آسیا در تحت حمایت روس

خیوق از ایالات مستقله آسیا در تحت حمایت روس

هندوستان

توضیح آنکه هندوستان اگرچه کلیتهٔ در تحت حکمرانی دولت انگلیس است لیکن در بعضی از کنجات و ایالات هنوز نوابها و راجه ها و مهاراجه ها خالی از تسلط نیستند آنچه محققا معلوم شد از اینقرار است

مملکت دکن محبوب علیشاه ملقب بنظام الملک فرمانروای مملکت دکن پای تخت حیدرآباد

مملکت کشمیر مهاراجه پرتاب سنکه فرمانروای مملکت کشمیر پای تخت سیرینگر جون

مملکت کانکوآ مهاراجه سیواجی راو فرمانروای مملکت کانکوار پای تخت برهده

مملکت میسور مهاراجه چام راج چندره وزیبا فرمانروای ملک میسور

مملکت کوالیار مهاراجه جیاجی راو سیندهیه

فرمانروای ملک کوالیار

ایالت اندور مهاراجه توکا جی راو هلکر فرمانروای ایالت اندور

مملکت بهوپال نواب شاه جهان بیکم فرمانروای ملک بهوپال

ایالت ریوه مهاراجه راکوراج سنگه فرمانروای ایالت ریوه

ایالت اورچها مهاراجه پرتاب سنکه فرمانروای ایالت اورچها

ایالت دتیا مهاراجه بهوانی سنکه فرمانروای ایالت دتیا

ایالت دهار راجه انند راو پوار فرمانروای ایالت دهار

ایالت دیواس راجه کرشنا جی راو بابا صاحب فرمانروای ایالت دیواس

ایالت سمتهر راجه هندوپت فرمانروای ایالت سمتهر

ایالت جاوره نواب محمد اسمعیلخان فرمانروای ایالت جاوره

ایالت رتلام راجه جسونت سنکه فرمان روای ایالت رتلام

ایالت پنا مهاراجه رودر پرتاب سنکه فرمان روای ایالت پنا

ایالت چرکاری مهاراجه جای سنگدیو فرمان روای ایالت چرکاری

ایالت اجی گده مهاراجه رنجور سنکه فرمان روای ایالت اجی گده

ایالت بجاور مهاراجه بهاور پرتاب فرمانروای ایالت بجاور

ایالت چترپور راجه بشنا تهر فرمانروای ایالت چترپور

ایالت بردندا راجه رکهبیر دیال سنکه فرمانروای ایالت بردندا

ایالت بهرت پور مهاراجه جسونت سنکه فرمانروای ایالت بهرت پور

ایالت کشن کره مهاراجه بردی سنکه فرمانروای ایالت کشن کره

ایالت دهولپور مهاراجه رانا نهال سنکه فرمانروای ایالت دهولپور

ایالت قرولی مهاراجه ارجان پال دیو فرمانروای ایالت قرولی

ایالت بوندی مهاراو راجه رام سنکه فرمانروای ایالت بوندی

ایالت تونک نواب محمد ابراهیمخان فرمانروای ایالت تونک

ایالت الور مهاراو راجه منکل سنکه فرمانروای ایالت الور

ایالت جودپور مهاراجه جسونت سنکه فرمانروای ایالت جود پور

ایالت اودی پور مهاراجه سجن سنکه فرمانروای ایالت اودی پور

ایالت جهالراوار مهاراجه راو ظالم سنکه فرمان روای ایالت جهالراوار

ایالت جیپور مهاراجه سوائی رام سنکه فرمان روای ایالت جیپور

ایالت خیرپور نواب میر علی مراد خان فرمان روای ایالت خیرپور

ایالت جیند راجه رگهبیر سنگه فرمان روای ایالت جیند

ایالت نابهه راجه هیرا سنگه فرمان روای ایالت نابهه

ایالت کپورتهله راجه جگت جیت سنگه فرمان روای ایالت کپورتهله

ایالت پونچه راجه موتی سنگه فرمانروای ایالت پونچه

ایالت مونگیر مهاراجه کچهیر سنگه فرمانروای ایالت مونگیر

مملکت بهاولپور نواب صادق محمد خان فرمانروای مملکت بهاولپور

ایالت رامپور نواب مشتاقعلیخان فرمانروای ایالت رامپور

ایالت پتیاله مهاراجه مهندر سنگه فرمان روای ایالت پتیاله

ایالت جهابوه راجه گوپال سنگه فرمانروای ایالت جهابوه

ایالت مالیرکوتله نواب ابراهیمخان فرمانروای ایالت مالیرکوتله

ایالت مندی راجه بجی سین فرمانروای ایالت مندی

ایالت ناهن سرمور راجه شمشیر پرکاش فرمانروای ایالت ناهن سرمور

ایالت فریدکوت راجه بکرم سنگه فرمانروای ایالت فریدکوت

ایالت بلاسپور راجه هیرا سنگه فرمانروای ایالت بلاسپور

ایالت چمبه راجه رام سنگه فرمانروای ایالت چمبه

ایالت سوکیت راجه ردور سین فرمانروای ایالت سوکیت

ایالت دربنگه مهاراجه لکهمیشر سنگه فرمانروای ایالت دربنگه

ایالت بهاگلپور راجه جی منگل سنگه فرمان روای ایالت بهاگلپور

ایالت جوناگده نواب مهابت خان فرمانروای ایالت جوناگده

ایالت جیسلمیر مهاراجه رنجیت سنگه فرمانروای ایالت جیسلمیر

ایالت سروهی مهاراجه کیسری سنگه فرمانروای ایالت سروهی

ایالت تراونکور مهاراجه نادرباد فرمانروای ایالت تراونکور

ایالت کوچ بهار مهاراجه نرپندر نراین فرمان روای ایالت کوچ بهار

ایالت پالن پور نواب زورآور خان بهادر افغانی فرمانروای ایالت پالن پور

ایالت رادهن پور نواب زورآور خان بهادر اصفهانی فرمانروای ایالت رادهن پور

ایالت کولاپور مهاراجه سیواجی راجه ستارا فرمانروای ایالت کولاپور

ایالت نی پال مهاراجه سوراند بکرم سا

فرمان روای ایالت نی پال

ایالت کوروائی نواب محمد نجف صاحب فرمان روای ایالت کوروائی

ایالت سوچین نواب سید عبدالقادر محمد یعقوبخان فرمانروای ایالت سوچین

ایالت وزیانگرام مهاراجه مرزا دزیارام گجاپتی راج مانیا سلطان فرمانروای ایالت وزیانگرام

اروپا

المان پادشاه گیوم دوئم جلوس در پانزدهم ژون هزار و هشتصد و هشتاد و هشت

آن در جمهوری در فرنك رئیس کشیش ازجل در زیر حمایت فرانسه در کوه‌های پیرینه واقع شده است

انهالت از ایالات المان رئیس دوك لئوپولد فرانسوا اینکلا جلوس در ۲۲ ماه مه هزار و هشتصد و هفتاد و یك

ارامبرك از ایالات المان والی دوك بالتهازار جلوس هزار و هشتصد و هفتاد و پنج

اطریش هنگری سلطنت مستقله در فرنك پادشاه فرانسوا ژزف اول امپراطور جلوس در هزار و هشتصد و چهل و هشت

باد از دول المان گراند دوك فردریك گیوم لوی جلوس در ۲۴ اوریل هزار و هشتصد و پنجاه و دو

باویر از ممالك المان اُدهن پادشاه جلوس ۱۳ ژون هزار و هشتصد و هشتاد و شش

بلژیك لئوپولد دوئم پادشاه جلوس ۱۰ دسامبر هزار و هشتصد و شصت و پنج

بسنی و هرزگوین ایالتین که سابق بر این متعلق بعثمانی بود در کنگره برلن مصدق ۱۳ ژوئیه هزار و هشتصد و هفتاد و هشت بدولت اطریش موقتا سپرده شد

برن از شهرهای آزاد در مملکت المان وضع اینشهر جمهوری و رئیس اینشهر که در حقیقت رئیس جمهور است لرمان در ۲۶ دسامبر هزار و هشتصد و هشتاد و پنج بریاست منتخب شد جمعیت این شهر و ملحقات او یکصد و چهل و پنج هزار و صد و هیجده نفر است

برنش ویك از ایالات المان سلطنت بطور میراث بپسر پادشاه سابق هانور دوك دکومبرلند میرسد لیکن از آنجائیکه پادشاه پروس که امپراطور المان است بخانواده سابق هانور عداوتی دارد دوك مشار الیه را ببرنش ویك راه نمی دهد و حالا پرنس البرت از شاه زادهای پروس را انجا والی کرده است

بلغاری از ایالات منتزعه از عثمانی که حالا مستقل است والی پرنس فردیناند جلوس ۱۷ ژوئیه هزار و هشتصد و هشتاد و هشت

دانمارك از دول مستقله فرنك پادشاه کریستیان نهم جلوس در ۱۵ نوامبر هزار و هشتصد و شصت و سه

اسپانیول سلطنت مستقله فرنك پادشاه الفنس ۱۳ جلوس بلافاصله بعد از تولد ۱۷ ماه مه هزار و هشتصد و هشتاد و شش

فرانسه مملکت جمهوری رئیس سعدی کارنو در ۳ دسامبر هزار و هشتصد و هشتاد و هفت بریاست منتخب شد

یونان مملکت مستقلهٔ فرنك پادشاه ژرژ اوّل در ۵ ماه ژون هزار و هشتصد و شصت و سه جلوس کرد

هام بورك شهر و بندر آزاد المان کالانتر شهر که هم رئیس جمهور است ورس من در هزار و هشتصد و هشتاد و هشت بریاست منتخب شد

هانور از ممالك المان که حالا در تصرف دولت پروس است پسر پادشاه سابق ارنست اکست موسوم به دوك دکومبرلند بعد از فوت پدرش ژرژ پنجم که از ملکت او واد و رانده بودند و در اطریش زندگی میکرد و فوت شد مدعی بر سلطنت هانور است و در ۱۲ ژون هزار و هشتصد و هفتاد و هشت ارثا و استحقاقا خود را پادشاه هانور میداند

حس از ایالات المان والی الکساندر فردریك کیوم در ۶ اکتبر هزار و هشتصد و هشتاد و هشت جلوس کرد

حس دوکال از ایالات المان والی لوی چهارم جلوس هزار و هشتصد و هفتاد و هفت

هوهن زولرن از ایالات المان جزء مملکت پروس

هولشتن جزء مملکت پروس

ایطالیا از ممالك مستقلهٔ فرنك پادشاه هومبرت اوّل جلوس نهم ژانویه هزار و هشتصد و هفتاد و هشت

مکلمبرك شورن از ایالات المان والی فردریك فرانسوای سیم جلوس ۱۰ اوریل هزار و هشتصد و هشتاد و سه

مکلمبرك اشترلیس والی فردریك کیوم جلوس در ۶ سپتامبر هزار و هشتصد و شصت

موناکو ایالت کوچك مستقلهٔ فرنك والی شارل سیم جلوس در ۲ ژون هزار و هشتصد و پنجاه و شش

مونته نگرو از ایالات مستقله که سابق بر این جزء عثمانی بود و حالا منتزع شده است والی نیکلای اوّل جلوس چهاردهم او هزار و هشتصد و شصت

نروژ از ممالك فرنك جزو سلطنت سوئد که در سلطنت سوئد ذکر خواهد شد

الدنبورك از ایالات المان والی نیکلا و فردریك جلوس در ۲۷ نوریه هزار و هشتصد و پنجاه و سه

پاپ رم که ریاست بر تمام امت کاتولیك دارد لئون سیزدهم بمنبر امامت صعود کرد در ۳ مارس هزار و هشتصد و هفتاد و هشت

نی یا (هلند) از ممالك مستقلهٔ فرنك پادشاه کیوم سیم جلوس در ۱۷ ماه مارس هزار و هشتصد و چهل و نه

لهستان از دول فرنك که در میان دول روس و پروس و اطریش تقسیم شده است

پرتوغال سلطنت مستقلهٔ فرنك پادشاه لوی جلوس در ۱۱ نوامبر هزار و هشتصد و شصت و یك

پروس از دول معظمهٔ المان پادشاه کیوم دوم امپراطور المان و پادشاه پروس جلوس در ۱۵ ژون هزار و هشتصد و هشتاد و هشت

رومانی افلاق و بغدان از دول مستقلهٔ فرنك پادشاه شارل اوّل جلوس بعد از آنکه مدتی والی بود در ۲۲ ماه مه هزار و هشتصد و هشتاد و یك

روس سلطنت مستقلهٔ فرنك امپراطور الکساندر سیم جلوس در اوّل ماه مارس هزار و هشتصد و هشتاد و یك

ساموس از جزائر ارشی پل در تحت سلطنت عثمانی والی الکساندر قاراتاودوری این والی بنا بقرارداد دول فرنك نسلا بعد نسل والی خواهد بود

سان مارینو جمهوری در ایطالیا رئیس بلوزی در اول اکتبر هزار و هشتصد و هشتاد و هشت بریاست منتخب شد جمعیت آن جمهوری هفت هزار و هشتصد و چهل نفر است

ساکس پادشاهی از دول معظمهٔ المان پادشاه البرت فردریك جلوس در ۲۹ اکتبر هزار و هشتصد و هفتاد و سه

ساکس التانبرك از ایالات مستقلهٔ المان والی ارنست جلوس در ۳ اوت هزار و هشتصد و پنجاه و سه

ساکس کوبرك پادشاه ارنست دویم جلوس ۲۹ ژانویه هزار و هشتصد و چهل و چهار

سربستان که سابق بر این جزو عثمانی و حالا یکی از دول مستقلهٔ فرنك است پادشاه میلان اوّل بعد از آنکه مدتها بسمت والی گری زیست میکرد در ۶ ماه مارس هزار و هشتصد و هشتاد و دو جلوس کرد

سوئد و نوروژ سلطنت مستقلهٔ فرنك پادشاه اسکار دویم جلوس در ۱۸ سپتامبر هزار و هشتصد و هفتاد و دو

ورتمبرك از دول مستقلهٔ جزو المان پادشاه شارل اوّل جلوس ۲۰ ژون هزار و هشتصد و شصت و چهار

سویس از بلاد جمهوری فرنك رئیس جمهوری مسیو هامر در هزار و هشتصد و هشتاد و نه بریاست منتخب شد

افریقا

الجزائر در افریقا در تحت حکمرانی دولت فرانسه

کنکو ایالت مستقلهٔ افریقا در تحت سلطنت پادشاه بلژیك حاکم مستقل از طرف پادشاه بلژیك جون سان

مصر ایالت مستقلهٔ افریقا در تحت سلطنت عثمانی محمد توفیق پاشا خدیو جلوس ۸ ۱۱ و هزار و هشتصد و هفتاد و نه مسیحی مطابق ۹ ۱ شعبان هزار و دویست و نود و شش هجری

مراك از ممالك مستقلهٔ افریقا سلطان مولا حسن شریف پادشاه جلوس در ۲۰ سپتامبر هزار و هشتصد و هفتاد و سه

زلولاند پادشاه ابذان فانا

گوا از بلاد افریقا در طرف حبش پادشاه منلیك

اورانژ از ممالك افریقای جنوبی وضع مملکت بطرز جمهوری است و رئیس رطس

جمهوری جنوب افریقا که سابق بر این جزء متصرفات افریقای انگلیس بود و حالا جمهوری مستقلی است موسوم بجمهوری جنوبی افریقا رئیس کروژر در ۷ ماه مه هزار و هشتصد و هشتاد و هشت انتخاب شد

ویتوا در افریقای جنوبی که اقامتگاه طایفهٔ سومالی است پادشاه فوموباکاری

تونس از دول افریقا که سابق جزو عثمانی و حالا سلطنت مستقله لیکن در تحت حمایت فرانسه است و والی انجا ملقب بیگ است در این وقت سید علی است و در ۲۸ اکتبر هزار و هشتصد و هشتاد و دو بولایت رسید

زنگبار از جزائر افریقا که سلطنت مستقلی است سلطان سید خلیفه ۲۶ مارس هزار و هشتصد و هشتاد و هشت جلوس کرد

امریکا

کستاریکا ازدول ینکی دنیای مرکزی جمهوری رئیس
ژنرال برنارد و در دوازدهم ماه مارس هزار و هشتصد
و هشتاد و پنج بریاست رسید

گواتمالا ازدول ینکی دنیای مرکزی رئیس ژنرال لزان
دو روز دوم مارس هزار و هشتصد و هشتاد و شش
بریاست رسید

هندوراس ازدول ینکی دنیای مرکزی جمهوری رئیس
جمهوری ژنرال بگران در ۲۷ نوامبر هزار و هشتصد و
هشتاد و سه بریاست رسید

نیکاراگا ازدول جمهوری مرکزی ینکی دنیا
رئیس کولونل کارازو در هزار و هشتصد و هشتاد
و شش بریاست رسید

سالوادر ازدول جمهوری مرکزی ینکی دنیا
رئیس ژنرال مناندز در هزار و هشت صد و هشتاد
و پنج بریاست منتخب شد

ارژانتین ازدول جمهوری ینکی دنیای جنوب
رئیس دکتر ژوارز کلمان بریاست منتخب شد ۱۲ ژون
هزار و هشتصد و هشتاد و شش

اتازونی ینکی دنیای شمالی رئیس کلولاند در ۴
مارس هزار و هشتصد و هشتاد و پنج بریاست منتخب
شد

بولیوی ازدول جمهوری جنوب ینکی دنیا رئیس
آنی ستوارس جلوس اول ماه او هزار و هشتصد و
هشتاد و هشت

برزیل ازدول پادشاه نشین ینکی دنیای جنوب
امپراطور پیدرو دویم جلوس ۱۲ ژولیه هزار و هشت

صد و چهل و یک

کانادا از ممالک ینکی دنیای شمال متعلق بانگلیس

شیلی جمهوری در قسمت جنوبی ینکی دنیا
رئیس بالماسدا منتخب شد بریاست ۱۸ اسپتامبر
هزار و هشتصد و هشتاد و شش

کلومبی دولت جمهوری در قسمت جنوبی ینکی
دنیا رئیس نونز منتخب شد در ۱۷ او هزار و هشت
صد و هشتاد و شش

کوبا از جزایر ینکی دنیا متعلق باسپانیول

اکاتور جمهوری قسمت جنوب ینکی دنیا رئیس
انونیو فلورد در سلخ ژون هزار و هشتصد و هشتاد
و هشت بریاست منتخب شد

جمهوری سنت دومنك در طرف مشرق
جزیرهٔ هاایتی رئیس ژنرال هرو

جمهوری هاایتی طرف مغرب جزیرهٔ هاایتی رئیس
ژنرال لژیتیم در ۱۲ او هزار و هشتصد و هشتاد و
هشت منتخب شد

مکزیك ازدول جمهوری ینکی دنیای شمال رئیس
ژنرال دیاز در ماه ژولیه هزار و هشتصد و هشتاد
و چهار بریاست منتخب شد

پاراگای ازدول جمهوری ینکی دنیای جنوب
رئیس اسکباره ۲۵ نوامبر هزار و هشتصد و هشتاد
و شش بریاست منتخب شد

پرو ازدول جمهوری ینکی دنیای جنوب رئیس
ژنرال کاسر در ۳ ژون هزار و هشتصد و هشتاد
و شش بریاست منتخب شد

پورتوریکو از جزایر ینکی دنیا متعلق باسپانیول

اروگای ازدول جمهوری ینکی دنیای جنوبی رئیس
ژنرال تاژد در ۱۰ نوامبر هزار و هشتصد و هشتاد و شش
بریاست منتخب شد

ونزوئلا ازدول جمهوری ینکی دنیای مرکزی
رئیس ژوزابلانکو ۵ ژولیه هزار و هشتصد و هشتاد و
هشت منتخب شد

اسئانی

جزایر سندویچ که در محیط پاسفیك واقع
شده است که بجزایر هوائی هم معروفست پادشاه کالاکوا
اول در ۱۲ فوریه هزار و هشتصد و هفتاد و چهار
جلوس کرد

نوول زلاند از جزایر بحر محیط متعلق بانگلیس
در قسمت اسئانی

جزائر فیلی پین در محیط پاسفیك
متعلق باسپانیول

ساموا از جزایر اسئانی که در قسمت جنوب محیط
پاسفیك واقع شده است پادشاه تامارز جلوس
معلوم نیست

استرالی اقلیم پنجم کرهٔ ارض در تحت سلطنت انگلیس

جزایر توبوای در محیط پاسفیك ملکه
پوماره فرانسه ها در تصرف انجاهستند

باب پانزدهم

در ذکر ایلچیان مقیم ایران که در طرف ایلخانسال
از سلطنت بیزوال برای حفظ حقوق اتحاد و مودت و
تقویت مواد ارتباط و مراودت مابین دولت علیهٔ
ایران و سایر دول متحابه از ان مبعوث بوده اند و ابتدا
قوانین و انعقاد احکام فن عظیم دیپلوماسی تمام موزاند
اعم از ایلچیان خارجه در داخله و از داخله در خارجه
چه از سفراء کبار و چه از وزراء مختار و چون بنید
اقامت در عنوان این باب ملحوظ و در مفهوم اینموضوع
ماخوذ است پس کسانیکه در این سنین اربعین بسمت
رسالت موقته و ایلچیگری موعد مخصوص بدربار
دولت علیه وارد کردیده اند و یا از جانب شاهنشاه
ایران با سایر سلاطین کرهٔ زمین دیدار کرده اند از
این عداد خارج خواهند بود مانند اتابنا مجرم که از
جانب محمد امین خان خوارزمشاه در هفتم محرم سنهٔ
هزار و دویست و شصت و هفت هجریه مطابق سال
چهارم از جلوس همایون وارد دربار این شهریار شد
و ایلچی دولت فخیمهٔ ژاپن موسوم به (یوشیدا مسترم)
که بهمراهی (یوکویاماکوئی جیرو مترجم و) فوکاروا
نولوبش) سلطان مهندس و چهار نفر تاجر ژاپنی
در ماه شوال سنهٔ هزار و دویست و نود و هفت هجری
وارد دار الخلافهٔ طهران شده بشرف حضور مبارك
نایل کردیده‌اند و تقدیم نامهٔ محبت انگیز و تبلیغ پیام
مودت امیز اعلیحضرت پادشاه مملکت ژاپن کرده اصغا
جواب از طرف قرین الشرف نمودند
و مثل رضا قلیخان امیر الشعراء که مقارن مراجعت
رسول خوارزمشاه بسفارت موقته خطهٔ خیوق
مامور شد
و میرزا فضل الله خان کارپرداز که پس از معاودت
سفراء مملکت بیرما از دربار اعظم دولت علیه بسمت
رسالت موقته ما مور مملکت بیرما کردید
و مثل ایلچی مراکش بوما که بعد از مراجعت موکب منصور

از سفراء اول فرنك بطهران امد و هكذا سفراء حوقند و بدخشان و جزاير مالديبار و زنكبار و مسقط و غير ذلك.

دولت سنیه عثمانی

از ایران در عثمانی

میرزا محمد علیخان که وزیر امور خارجه شد
محمد خان مصلحتگذار
حاجی میرزا احمد خان وزیر مقیم
محمد رحیمخان علاء الدوله سفیر فوق العاده بجهت تهنیت جلوس سلطان عبد العزیز خان
فرخ خان امین الدوله سفیر کبیر فوق العاده
حاجی میرزا حسینخان مشیر الدوله سفیر کبیر مقیم
حسنعلیخان امیر نظام وزیر مختار
حاجی میرزا محسنخان معین الملک سفیر کبیر

از عثمانی در ایران

احمد وفیق افندی سفیر کبیر
حیدر افندی وزیر مختار
توفیق افندی شارژدفر
اسمعیل افندی شارژدفر
خیر الله افندی وزیر مختار
ناظم افندی شارژدفر
رضا بیك وزیر مختار
اشرف پاشا وزیر مختار
منیف افندی وزیر مختار
فخری بیك سفیر کبیر
سلیمان پاشا سفیر فوق العاده
احمد وفقی افندی شارژدافر
نصرت پاشا سفیر فوق العاده
خلیل خالد بیك افندی سفیر کبیر

دولت بهیه انگلیس

از ایران در انگلیس

فرخ خان امین الدوله
میرزا جعفر خان مشیر الدوله
شفیع خان سرتیپ اول
حسنعلیخان امیر نظام وزیر مختار
محمود خان ناصر الملک وزیر مختار
محمد علیخان سرتیپ نظم شارژدافر
میرزا محسنخان معین الملک وزیر مختار
میرزا محمد اقبال الملک شارژدافر
میرزا ملکمخان ناظم الدوله وزیر مختار و ایلچی مخصوص حالیه

از انگلیس در ایران

مثل صاحب وزیر مختار
فرید صاحب شارژدفر
جنرال دالنسون وزیر مختار
مسیو ملی شارژدفر
جنرال الیسون وزیر مختار
طامسن صاحب بزرك که در اول شارژدفر بود
طامسن صاحب کوچك که اول شارژدافر بود
مستر نیکلسن شارژدفر
سر درامند ولف وزیر مختار

دولت بهیه روس

از ایران در روس

میرزا محمد حسین صدر دیوانخانه عضد الملك
محمود خان ناصر الملك وزیر مختار
عباسقلیخان سیف الملك سفیر کبیر
قاسمخان والی وزیر مختار
میرزا غفار خان صدیق الملك وزیر مختار
میرزا یوسف خان مستشار الدوله شارژدفر
میرزا عبد الرحیمخان ساعد الملك وزیر مختار
میرزا اسد الله خان وکیل الملك وزیر مختار
میرزا محمود خان وزیر مختار

از روس در ایران

کنیاز دولغاروکی وزیر مختار
مسیو انیچکف وزیر مختار که اول شارژدفر بود
بورسیلف ایلچی فوق العاده که بعد از فوت نیکولا امپراطور و جلوس الکسندر دویم امپراطور امد
لاغوفسکی شارژدفر
بارتلمی شارژدفر
گیرس وزیر مختار که حال وزیر امور خارجه است
زینادیف که اول شارژدفر بود بعد وزیر مختار شد
مسیو بیکر وزیر مختار
کنیاز اردسف شارژدفر
درار کرو پولو پیلو شارژدفر
مسیو منیکوف وزیر مختار
کنیاز دولغاروکی وزیر مختار

دولت فخیمه فرانسه

از ایران در فرانسه

فرخ خان امین الدوله سفیر کبیر
حسنعلیخان امیر نظام
میرزا یوسفخان مستشار الدوله
نظر اقا وزیر مختار

از فرانسه در ایران

مسیو بوره وزیر مختار
کنت فلبوکه شارژدفر بود بعد وزیر مختار شد
مسیو میشون وزیر مختار
مسیو بلونر شارژدفر
مسیو رشودر شارژدفر
مسیو میشون وزیر مختار
مسیو دبلیز وزیر مختار
کنت دمونی شارژدفر
مسیو پل شارژدفر
مسیو ملفینه وزیر مختار
کنت سرسه شارژدفر
مسیو بالوا شارژدفر
مسیو هاروی شارژدفر
مسیو بکور وزیر مختار
مسیو وایل کاسل شارژدفر
فریان سوار شارژدفر

مسیو بالوا وزیر مختار حالیه

دولت فخیمهٔ اطریش

از ایران در اطریش

نریمان خان وزیر مختار و ایلچی مخصوص

از اطریش در ایران

کلنل شندلاکر ایلچی مخصوص و وزیر مقیم که در اوایل دولت امده

کنت دوبسکی وزیر مختار و ایلچی مخصوص

مسیو قوجنکی شارژدفر

کنت ژاولسکی وزیر مختار

مسیو شفر شارژدفر

مسیو کوسک وزیر مختار

مسیو برهلت شارژدفر

مسیو لبارون تیمل وزیر مختار

دولت فخیمهٔ المان

از ایران در المان

میرزا رضا خان وزیر مختار و ایلچی مخصوص مقیم

از المان در ایران

مسیو بارون ایلچی که در شیراز فوت شد

مسیو ردنژبک وزیر مختار

مسیو ابرانثوا یلک وزیر مختار

مسیو دنکلر شارژدفر

دولت فخیمهٔ ایطالی

از ایطالی در ایران

مسیو جروتی وزیر مختار که در سنهٔ هزار و دویست و هفتاد و نه بدربار همایون امد

مسیو لکنت دونا توشارژدفر حالیه

دولت فخیمهٔ ینکی دنیا

از ینکی دنیا در ایران

مسیو بنجمین وزیر مقیم

مسیو ونستن وزیر مقیم

مسیو پرات وزیر مقیم

از ایران در ینکی دنیا

حاج حسینقلیخان وزیر مختار

دولت فخیمهٔ بلجیک

از بلجیک در ایران

مسیو هارزی شارژدفر که در صدارت میرزا اقا خان صدراعظم بدربار همایون امد

دولت فخیمهٔ هولاند و رومانی

از هولاند و رومانی در ایران

مسیو شارلکن جنرال قونسول که غالبا مقیم بوشهر است

باب شانزدهم

در بیان حوادث مهمه و سوانح عمده و وقایع عظیمه و اتفاقات بدیعه از قبیل محاربات دول و تصادفات و تصادمات ملل و زلازل ارضیین و وفیات سلاطین و انتصاب ولات عهد و قحط و غلاء ارزاق و سنین مجاعت و موتان کلی و امراض عمومی و عجایب انکشافات و اختراعات و افتتاحات و تواریخ ارتحالات مشاهیر دانشوران و عظماء حکماء و کبرا شعراء و کسوفات تام و ناقصه و تعدادات نفوس و ترقیات بعضی ازام در تمدن و شورشها و غوغاهای بزرگ بدبرخی از ممالک و غیر ذلک از نوادر امور و احوال که در طول این چهل سال در قسمتهای مختلفهٔ کرهٔ سیارهٔ ارض بوقوع پیوسته است و اتفاق افتاده

سنهٔ یکهزار و دویست و شصت و چهار از هجرت موافق سال اول از جلوس همیون

قحطی حبوبات در تمام فرنگ خصوصا انکلیس

فوت ماری لوبز دختر امپراطور اطریش که زوجهٔ ناپلیون اول بود

عساکر اتازونی ینکی دنیا پای تخت مکزیک ابغلبه متصرف میشوند

معاهدهٔ تجارتی فرانسه با ایران

جلوس سولوک از جنس سیاه پوستان در مملکت هائیتی

سنهٔ یکهزار و دویست و شصت و پنج از هجرت موافق سال دویم از جلوس همیون

شورش در وین پای تخت اطریش

شورش در برلن پای تخت پروس

لوی اول پادشاه باویر استعفا نمود باسم پسرش ماکزیملین دویم

فوت کریستیان دویم پادشاه دانمارک و جلوس فردریک هفتم بجای او

اسپانیول ایجاد اول راه اهن در این مملکت از بارسلون

امتداد این راه اهن بیست و هفت هزار ذرع بود

مصالحه مابین اتازونی ینکی دنیا و مکزیک

انکشاف معدن طلا در کالی فرنی. ریاست جنرال طیلور در اتازونی

فرانسه افتتاح راه اهن از مارسل به آوینیون

شورش در پاریس استعفای لوی فلیپ از سلطنت غارت توی لری قصر سلطنتی فرار پادشاه بسمت انکلیس

اعلان جمهوری در فرانسه

ریاست جمهوری لوی ناپلیون بوناپارت

فوت شاتوبریان از فضلای وزراء معروف فرانسه

شورش در رُم بر ضد پاپ و فرار پاپ بشهر ناپل

روس وبا و خشکسالی سخت

سویس شهر برن پای تخت مملکت سویس شد

عثمانی عزل رشید پاشای معروف و نصب صدر پاشا

و انقلاب در افلاق و بغدان

ورود قشون روس در این مملکت

مرض سخت محمد علی پاشای مصری ابرهیم پاشای پسرش والی میشود

فوت ابرهیم پاشا و نصب عباس پاشا برادرزاده اش

سنهٔ یکهزار و دویست و شصت و شش از هجرت موافق سال سیوم از جلوس همایون

فتنهٔ مجارستان رفع میشود بواسطهٔ امداد روس

عساکر انکلیس با افغانها و سیکها در جدال‌اند

پنجاب را انکلیسها متصرف میشوند

جمعیت جزایر انکلیس در اینسال که تعداد نفوس شد پنجاه و هفت کرور بود

ایطالیا استعفای سلطنت شارل البرت باسم پسرش ویکتور امانول

عساکر اطریش در ایطالیا فتح نمایانی میکند

بروز وبای سخت در فرانسه

تصرف قشون فرانسه روم را

سولوک در هائیتی خود را موسوم بامپراطور فوستن میکند

هولاند فوت کیلیوم دویم پادشاه و جلوس کیلیوم سیم پسرش بجای او

اعلان جمهوری در روم و فلورانس

فوت شارل البرت پادشاه مستعفی ساردین ایطالیا

تسلط پاپ در شهر روم بمعاونت قشون فرانسه

جمعیت روس در اینسال صد و هشت کرور است

ابتدای بی تسلطی عثمانی در افلاق و بغدان

فوت محمد علی پاشا در اسکندریه در سن هشتاد سالگی

سنه ۱۲۶۷ از هجرت موافق سال چهارم از جلوس همایون

جمعیت پروس در اینسال سی و سه کرور است

سفاین جنگی انکلیس بسواحل یونان بقصد محاصره میبرند

امیرال پارکر امیر بحر انکلیس در سواحل یونان نهایت بی رحمی میکند و ساطت دولت فرانسه در اینمورد مقبول نمی شود فرانسه سفیر خود را از لندن مطلبد بالاخره وساطت او مقبول دولت انکلیس میکردد

پیل از رجال معروف انکلیس میمیرد

ایجاد تلکراف بحری در زیر دریا از بندر کاله فرانسه بدوور بندر انکلیس

فوت ملکه بلژیک

فوت پادشاه چین طاوکونک و جلوس پسر چهارمش ای شنک در سن نوزده سالگی

فوت طیلور رئیس جمهوری اتازونی و نصب فلمور بجای او

جمعیت اتازونی ینکی دنیا چهل و شش کرور و دویست هزار است

فوت لوی فلیپ پادشاه سابق فرانسه در انکلیس در سن هفتاد و هفت سالگی

کنت کاوور وزنامه نویس در داخل وزرای ویکتور امانول پادشاه پیمون از ممالک ایطالیا میشود

جنرال آرسیطا رئیس جمهوری مکزیک میشود

بروز وبای سخت در مکزیک

جنگهای سخت شامیل داغستانی با روس

سوئد بروز وباء در اینمملکت اول دفعه که تا این وقت دیده نشده بود

جمعیت سوئد در اینسال چهار کرور و چهار صد هزار است

عثمانی بجهة استرداد مقصرین مجارستان مابین عثمانی و اطریش برودتی بروز میکند

وبای سخت در مصر و تونس و طرابلس

سنه ۱۲۶۸ از هجرت موافق سال پنجم از جلوس همایون

فوت پادشاه هانوور ارنست اکوست در سن هشتاد و یکسال الجلوس پسرش ژاورژ که کور مادر زاد بود

دفتن کوسوت مجار که یاغی با اطریش بود بینکی دنیا

انکلیس ایجاد اکسپوزسیون عمومی در عمارت بلور

فرانسه ابتدای پانزده ساله جمهوری لوی ناپلیون

شورش و انقلاب پاریس

انقلاب در مکزیک

ایجاد راه آهن از اسکندریه بقاهره بواسطهٔ انکلیسها

فوت امیر بشیر شاهزاده لبنانی

در تابستان اینسال در مملکت عثمانی تمام قرص آفتاب کرفت و سبب وحشت مردم شد

مخابرهٔ تلکرافی مابین فرانسه و انکلیس بواسطهٔ سیم دریائی

سنه ۱۲۶۹ از هجرت موافق سال ششم از جلوس همایون

فوت شارل فردریک والی باد و جلوس پسرش فردریک

فوت ولنک تون سردار معروف در سن هشتاد و سه سالگی

جنک انکلیس با برمه و فتح رانکون

اسپانیول ملکه را زخم زدند و ضارب را بقتل رسانیدند

زلزلهٔ شدید در کوبا

در فرانسه تجدید عقاب امپراطوری در رایات و ابنیهٔ دولتی

در مسکوکات صورت رئیس جمهوری نقش خواهد بود

استخلاص امیر عبد القادر الجزایری از حبس بواسطهٔ رئیس جمهوری فرانسه و فرستادن او را به بروسه از خاک عثمانی

در ماه دسامبر لوی ناپلیون رئیس جمهوری فرانسه باتفاق آرا امپراطور فرانسه شد و موسوم بناپلیون سوم

طغیان کوه آتش فشان اطنا در ایطالیا

ملاقات امپراطور روس با امپراطور اطریش در وین و با پادشاه پروس در برلن

وبای سخت در پطرزبورغ

خیال ابتدای استقراض عثمانی از فرانسه و انکلیس و ایجاد بانک در اسلامبول مبلغ استقراض معادل ده کرور است

مخالفت روس با اطریش در اینماده استقراض و شراکت عثمانیهای دولتخواه با سفرای فرانسه و اطریش و موقتاً منع اینکار

شورش اهالی قراداغ و هرزکوین سرداری عمر پاشا برای دفع شورشیان

سنه ۱۲۷۰ از هجرت موافق سال هفتم از جلوس همایون

ایطالیا جزئی شورشی در تورن پای تخت و در آستا

شورش اهالی میلان بر اطریش

شخص مجاری که مصمم قتل امپراطور اطریش میشود کرفتار شده و خود بقتل میرسد

دولت روس از عثمانی طلب میکند که بیست و دو کرور رعایای عیسوی او را حمایت نماید دولت عثمانی قبول نکرد

منچیکوف وزیر بحریهٔ روس بجهة تهدید وارد اسلامبول میشود انکلیس و فرانسه مصمم حمایت روس میشوند

قشون روس بسرداری پرنس کرچاکوف از رودخانهٔ پروت سرحد عثمانی عبور میکند

جنک مابین روس و عثمانی در اسیا و در اروپ شکستهای متوالی عثمانی در اسیا

ایجاد راه آهن از بمبئی بداخله

چین شورش در اغلب نقاط اینمملکت رئیس جمهوری اتازونی در اینسال جنرال پیرس است

فرانسه مزاوجت امپراطور با اکنتس دتبا زلزلهٔ سخت در یونان

ژنرال سانتانا رئیس جمهوری هایتی است

استعفای آرسیطا از ریاست جمهوری مکزیک و نصب

سانتا آنا

معاهدهٔ ایران با انکلیس در خصوص هرات

فوت ملکهٔ پرتقال و جلوس دم پدر روی پنجم پسر شانزده سالکی بجای مادر

فتح خیوه بدست عساکر روس فرار خان خیوه به بخارا

بروز وباء در بروج

پرنس شیکا استعفا از والی کری مولداوی میکند بالتمام عثمانیها چندی میماند

سنه ۱۲۷۱ از هجرت موافق سال هشتم از جلوس همایون

جنک قرم و اتحاد فرانسه و انکلیس با عثمانی بر ضد روس

فتوحات روس در اغلب بلاد عثمانی

اطریش مزاوجت امپراطور با الیزابت از شاهزاده خانمهای باویر سانسالوادر از شهرهای ینکی دنیای مرکزی بواسطهٔ زلزله کلیةً خراب میشود

شورش در اغلب بلاد اسپانیول و بروز وبا در اینمملکت بیرون کردن مادر ملکه اسپانیول ماری کرستین را از مملکت

وبای سخت در پاریس و در اغلب ایالات فرانسه ایطالیا مقتول شدن والی پارم و جلوس پسر شش ساله اش وبا در اغلب بلاد ایطالیا

مصر عباس پاشای والی که مرد سهوی و خسیس و بیرحم بود بدست دو نفر غلامهای خود مقتول و عم وی سعید پاشا پسر محمد علی پاشا بجای او منصوب میشود

سنه ۱۲۷۲ از هجرت موافق سال نهم از جلوس همایون

امپراطور روس نیکلا اول در دوم مارس فوت میکند

جنک عساکر متحده دور سواستاپول با قشون روس قرار است

قلعهٔ سواستاپول مفتوح میشود

الکساندر دویم پسر نیکلا اول امپراطور روس میشود

ملکهٔ انکلیس بفرانسه سفر میکند

ایجاد تلکراف از بمبئی به لاهور و کلکته

انعقاد معاهدهٔ دوستی مابین انکلیس و دوست محمد خان افغان

عساکر چینی بمعاونت فرانسهها شانکائی و کانتون را از یاغیها منتزع میسازند

شش کرور لنکه پنبه از آتائونی ینکی دنیا بفرنک حمل شد

ایجاد اکسپوزیسیون عمومی در پاریس

در ایطالیا در ظرف یکماه مادر و برادر و زوجهٔ پادشاه ساردین میمیرند

در اثر این زلزلهٔ سخت که یکصد هزار خانه در یدو پای تخت اینمملکت خراب میشود

فردینان دلسپس مهندس فرانسوی با جمعی از مهندسین مصر رفته در خیال باز کردن نهر مجمع البحرین سوئز میباشند

والی تونس احمد پاشا میمیرد

سنه ۱۲۷۳ از هجرت موافق سال دهم از جلوس همایون

فوت سید سعید سلطان مسقط و زنکبار

انعقاد مجلس کنکره در پاریس از برای مصالحهٔ بین دول فرنک

رشید پاشا صدر اعظم عثمانی میشود

جمعیت برزیل در اینسال پانصد کرور و صد و هفتاد

هزار

هزار است

برادر پادشاه پروس کلیوم اول که امپراطور المان شد بلبند نامه دختر ملکه را از برای پسر خود فردریک نامزد میکند و همان پسر که داماد ملکه است امپراطور المان بود

پادشاه اوده در هندوستان بواسطهٔ انکلیسها از سلطنت خلع میشود

لرد الهوزی فرمانفرمای هند میشود

انرام سردار انکلیس نایب السلطنهٔ مملکت اوده میشود

جنک مابین ایران و انکلیس

شهر کانتون چین را انکلیسها کلوله ریزی میکنند

در مملکت اوسترالی متعلق بانکلیس در اینسال ایجاد پارلمنت میشود

چین زلزلهٔ سخت در حوالی پای تخت در پنجم سیچ پای تخت یکی از شهرهای خاقان بواسطهٔ زلزله در زیر آوار تلف میشود

تولد پرنس امپریال که ولیعهد فرانسه است

نود و پنجهزار قشون فرانسه بواسطهٔ وبا و جنک در سواستاپول تلف شدند

فوت نسکاویچ سردار معروف روس در دورشو

سنه ۱۲۷۴ از هجرة موافق سال یازدهم از جلوس همایون

پادشاه پروس بواسطهٔ ناخوشی برادر خود کیلیوم را نایب السلطنه میکند

عزل رشید پاشا و نصب عالی پاشا بصدارت

ملاقات امپراطور فرانسه و امپراطور روس در دعوات سلطینی و رتمبرک المان

شورش و انقلاب بر ضد انکلیس در هندوستان و قتل و نهب انکلیسان

اتحاد فرانسه و انکلیس بر ضد چین

جمعیت اسپانیول در اینسال بسی و دو کرور و سی صد و چهل هزار رسید

کشیش بزرک پاریس در وقت نماز یکی از طلاب دینی بقتل میرساند

جمعیت فرانسه در اینسال هفتاد و دو کرور و سی و نه هزار است

در لیزبن پای تخت پرتقال تب زرد که از ینکی دنیا سرایت کرده اسباب هلاکت جمعی از مردم شده

سنه ۱۲۷۵ از هجرة موافق سال دوازدهم از جلوس همایون

افریقا در حوالی راس امید بعضی طوایفی که اصلاً فرنکی بودند و مدتها در انجا مسکنت اختیار نموده بودند و تا اینزمان جزء سلطنت انکلیس محسوب میشدند خود را آزاد کرده و از حکومت انکلیس مجزا نموده موسوم بجمهوری طرانس وال شدند

تولد ولیعهدی در مملکت اطریش موسوم برودلف

مزاوجت پرنس فردریک پسر پادشاه پروس با دختر ملکهٔ انکلیس

امتداد سیم تلکراف بحری از فرنک بینکی دنیا که بعد از آن تلک دو مخابره مابین این دو اقلیم پاره میشود

وضع حکومت کمپانی که از سالها در هندوستان برقرار بود بواسطهٔ فتنه که بروز کرده بهم خورده حکومت هندوستان از این ببعد مستقیماً در تحت سلطنت انکلیس خواهد بود

سرداران انکلیس شهرهای هندوستان را تأمین نمودند

در جزیرهٔ نول کالی دونی متعلق بانکلیس معدن نکل معتبری انکشاف میشود

عساکر فرانسه و انکلیس در مملکت چین فتوحات میکنند و تا حوالی پکن پای تخت چین از برای ورود مال التجاره دول فرنک باز شد

فرانسه امپراطور در ورود بتماشاخانه نارنجکی بسمت او انداخته میشود که صد و پنجاه و شش نفر زخمی و هشت نفر مقتول میشوند مرتکبین از اهل ایطالیا ولی بامپراطور صدمه نمیرسد

سپس مهندس فرانسوی شروع بحفر نهر سوئز میکند

شهر کرنت در یونان بواسطهٔ زلزله خراب میشود

ژاپن معاهدهٔ تجارتی با بعضی از دول فرنک منعقد میکند

سفیر انکلیس از این بعد در پای تخت ژاپن اقامت خواهد کرد

پرتقال مزاوجت پادشاه با یکی از شاهزاده خانمهای پروس

امپراطور روس حکم کرد از رعایای خود را که ملاکین ایشان از اشل برده با ملک خرید و فروش میکردند از عبودیت ازاد میکنند

فوت رشید پاشای معروف در اسلامبول

در جدهٔ مسلمین قنسولهای فرانسه و انکلیس و اغلب فرنکیها را قتل میکنند و کشتیهای دول مزبوره شهر جده را کلوله ریزی میکنند

در مملکت عثمانی از ازمیر به آیدن راه اهن کشیده میشود

سنه ١٢٧٥ از هجره موافق سال سیزدهم از جلوس همایون

سلطان مارک مولی عبد الرحمن بعد از هشتاد سال عمر و سی و هشت سال سلطنت فوت میشود

فرانسه با ایطالیها بر ضد اطریش متحد شدند از طرفین تدارک جنک دیده میشود و سرانجام طرفین جنکهای سخت میکنند بالاخره عساکر ایطالیا و فرانسه بر عساکر اطریش غلبه میکنند سردار قشون فرانسه امپراطور است و پادشاه ایطالیا ویکتور امانوئل سردار عساکر ایطالیا است

جنک سولفرینو عساکر اطریش را کلیتهٔ مغلوب میسازد و در این جنک کشتار زیادی میشود

فوت پرنس مطرنیخ وزیر معروف در وین

منازعه مابین اسپانیول و مارک و فتوحات اسپانیول

پرتقال فوت ملکهٔ تازه عروس

شامیل داغستانی محبوس عساکر روس شده بپطرزبورغ فرستاده میشود

اسکار پادشاه سوئد فوت میشود پسر بزرکش شارل پانزدهم بسلطنت می نشیند

در افلاق و بغدان کوزا بانتخاب اهالی بوالی کری نصب میشود و این فقره ابتدای تجزیهٔ افلاق و بغدان است از مملکت عثمانی

اهالی سربی پرنس میلوش را بوالی کری انتخاب میکنند

فوت والی تونس سید محمد و جلوس سید صادق بجای او

عمر پاشا قبرسلی و مصطفی پاشا صدر اعظم که بجهة مخارج کزاف حرمخانه عریضه بسلطان نوشته بودند هر دو معزول و معضوباً از اسلامبول بیرون رفتند

سنه ١٢٧٦ از هجره موافق سال چهاردهم از جلوس همایون

اتاازونی ایالاتش دو قسمت شدند جنوبی و شمالی جنوبی انها که میل بر بند کی غلام و کنیز دارند شمالی انها که میل بازادی غلام و کنیز دارند هفتاد و پنج هزار قشون ایالات شمالی از برای منازعهٔ ایالات جنوب تهیه می بینند ایالات جنوب که یاغی هستند پنجاه هزار و این ایالات جنوبی از طرف خود ایلچی بمملکت انکلیس و فرانسه روانه میسازند و پای تخت خود را در ریشمن قرار میدهند قشون ایالات شمالی اگر چه از حیثیت عدد زیادترند ولیکن احاد و افراد این قشون که غالب تجار و کسبه اند بی ربط از استعمال اسلحه میباشند بر خلاف عساکر جنوبی که با استعداد توپخانه و قورخانه همه افراد و احاد قشونشان مجرب و کار آزموده ابرهیم لنکلن از مجلس وکلاء چهار صد هزار مرد و چهار صد کرور تومان ایران کمک میطلبد ابتدای جنک بین طرفین در حوالی بولرون در نزدیکی واشنکتن شکست عساکر جنوب صدور حکم ابرهیم لنکلن بنادری که متعلق بایالات جنوب است میباید بسته از خروج و دخول سفاین ملل رویت مین باشد جنکهای سخت خونریز در اغلب نقاط سطح تمام دول فرنک در این جنک

افریقا تادرس یاغی در حبشه نفوسته پادشاه جوانرا مقتول و خود بجای او بسلطنت حبشه جلوس کرد

فوت ملکهٔ خونخوار جزیرهٔ ماداکاسکار بعد از سی و سه سال سلطنت جلوس پسرش راداکث که بر راداما دوم موسوم کردید که دوست فرانسها و عیسویها بود

المان فوت پادشاه پروس فردریکم چهارم در سن شصت و پنجسالکی جلوس برادر او کیلیوم اول قشون المان بروی هم چهار صد و پنجاه و دو هزار خواهد بود

فرستادن ایلچی از طرف پادشاه پروس بایران مقصود از این فرستادن ایلچی علاوه بر بعضی مأموریتهای

رسمی تحقیقات بعضی مسائل علمی است

انکلیس فوت پرنس البرت شوهر ملکهٔ انکلیس در پائیز تعداد نفوس در این سنه جمعیت جزائر انکلیس بیست و هشت کرور و سی و یکهزار و صد و شصت و چهار نفر است ایجاد نشان ستارهٔ موسوم هند

فرانسه سفاین جنکی فرانسه که در دریا بحمایت پادشاه ناپل امده بود بعد از تمکین نمودن او ببضایع دولت فرانسه شراع کشیده رفتند امیرال پرسان امیر بحری ایطالیا با کشتیهای جنکی از سمت دریا بندر کائت را محاصره نمودند شهر کائت بعد از نود روز مقاومت تسلیم شد

طغیان کوه اتش فشان وزوو در اوایل پائیز

پرتوغال فوت پادشاه در سن بیست و چهار سالکی جلوس برادرش لوی اول بجای او

چین بعد از فرار از پکن هنوز خاقان وارد پای تخت نشده است تفویض وزارت خارجه بپرنس کنک برادر خاقان و ورود سفرای کبار فرانسه و انکلیس به پکن در بهار فوت خاقان در شهر ژهل جلوس پسر هفت سالهٔ او بر تخت سلطنتی چین بجهة طفولیت خاقان هشت نفر از اعیان متفقاً سلطنت چین میکنند

روس انقلاب و اغتشاش در ورشو لهستان و عجز پرنس میشل کرچاکف حاکم لهستان از نظم انجا و تغیر امپراطور با اهالی ورشو و فرستادن هشتاد و پنجهزار قشون برای تنظیم انجا منازعهٔ رعیت با قشون دولتی و قتل معدودی از طرفین مخارج مدت توقف این قشون را مجبوراً اهالی ورشو باید متقبل شوند

شورش مختصری در ایالات قازان فوت میشل کرچاکف حاکم ورشو و نصب جنرال سوخوزانت بجای او

حبس هزار و ششصد و هفتاد و هشت نفر اشخاص مشوش

شورش در لهستان بعضی را بسیبر و بعضی را بقلاع دیگر فرستادند افتتاح راه اهن از مسکو بر ولادیمیر

ژاپن قتل یکنفر هلاندی مترجم و واسطهٔ انعقاد مصالحه مابین دولت ژاپن و ینکی دنیا و انکلیس و پروس بدست بعضی از اشرار در ید و برامدن اشرار بصدد قتل اجزاء سفارت انکلیس

عثمانی انقلاب سخت خونریز در ایالت هرزکوین کثرت اهالی قراداغ انها را منازعه اهالی قراداغ با عثمانی در کارد ریاچه اسکوتاری شورش مردم سربستان بدولت بواسطهٔ سکنی دادن طایفهٔ تاتار قرم در بلغارستان که نزدیک انها است ایجاد قانون جدید والی تونس سید صادق در مملکت من جمله انکه جز یک زن در حرم خود نخواهد داشت

سنه ۱۲۷۸ از هجرت مطابق سال پانزدهم از جلوس همایون

المان شناختن دولت پروس ویکتر امانول را بسلطنت تمام ایطالیا

اطریش ایجاد وزیر بحری در مملکت اطریش تمام سفاین جنکی اطریش از شراعی و بخاری مرکب از صد و بیست و نه کشتی است که دارای نهصد و نود و شش توپ و هجده هزار و صد و هشتاد و پنج عمله کشتی و قشون بحری

انکلیس در ایرلاند بعضی از ملاکین که نسبت برعایای خود ظلم میکردند بواسطهٔ شورش رعایا مقتول شدند اکسپوزیسیون عمومی در حوالی لندن لرد الژین نفرمان فرمائی هند منصوب شد عدد قشون هندوستان که در سال قبل سیصد و پنجاه هزار قشون بومی بود بر صد و بیست و پنجهزار قرار دادند و عدد قشون انکلیسی که از انکلیس فرستاده میشد و نود هزار بود بهفتاد هزار قرار دادند فوت پادشاه دهلی در رانگون مسافرت ولیعهد انکلیس باسلامبول و یونان عروسی دختر دوم ملکهٔ انکلستان الیس با پرنس هس فوت سیر جم رز مسافریکه در قطب شمال چندین دفعه سفر کرده بود

ایطالیا ملاقات والی مصر با پادشاه ایطالیا در ناپل خطبهٔ پاپ برضد پادشاه ایطالیا بشناختن دولت روس ویکتر امانول را بسلطنت تمام ایطالیا

چین در حوالی شانکای جنک سخت مابین یاغیهای تای پنک و عساکر فرانسه و انکلیس و شکست یاغیان

روس امتداد سیم تلکراف از لندن بسیبر

عثمانی صدارت فواد پاشا و وزارت خارجه عالی پاشا شورش در حلب در بلگراد پای تخت سروستان بجهة نفاریکه مابین عساکر عثمانی و اهالی شهر روی داده بود عساکر عثمانی در ارک متحصن شده شهر را کلوله باران کردند مجلس کنفرانس از دول در اسلامبول تشکیل میشود و اصلاح میان عثمانی و سرویه میکند

فرانسه مواجب جنرال منتبان سردار فرانسه که در چین فتوحات کرده بود پنجهزار تومان مقرر شد که نسلا بعد نسل باولاد ذکور او داده شود ازادی نانواها در فروش نان لیکن بیک حد معین

یونان شورش در نپلی که قورخانهٔ دولت انجا واقع شد جنک قشون دولتی با یاغیان شورش در اغلب نقاط مملکت برضد سلطنت

سنه ۱۲۷۹ از هجرت مطابق سال شانزدهم از جلوس همایون

اتازونی ینکی دنیا جنک ایالات جنوبی و شمالی در کمال سختی است کمک باطنی انکلیس با ایالات جنوبی شورش سخت در نیورک که سبب چندین قتل و حرق میشود تقریبا معادل چهارصد کرور تومان پول ایران ایالات جنوبی تا اینوقت استقراض نموده و بمصارف جنک رسانیده اند

اسپانیا ژان پیر دنکارلس از اهل مملکه اسپانیول را بسلطنت شناخته و حقوقی که پدرش و طایفه اش در سلطنت اسپانیا داشته ژان دست از ان حقوق میکشد زلزلهٔ سخت مانیل که مورث خرابی زیاد شد

افریقا شورش اهالی ماداکاسکار برضد وزراء و خواص پادشاه و بعد از چندی قتل پادشاه و نصب زوجه اش بجای او

افغانستان فوت امیر دوست محمد خان در هرات نصب امیر شیرعلیخان ولدش بجای او جنک داخله و شورش در هرات و کابل

المان اتفاق اراده در ایجاد مجلس پارلمان واحد در تمام مملکت افتتاح مجلس پارلمان پروس در تابستان امسال و از مضمون خطبهٔ که در افتتاح اینمجلس مسیو بیزمارک صدر اعظم قرائت کرد معنی صلح و سلامت مفهوم نمی کردد فوت فیلسوف معروف ژاکب کریم

انکلیس در هندوستان نیشکر و پنبه را افت ملخ خوارکی ضرر زیاد رسانیده است ایجاد راه اهن زیر زمینی در شهر لندن

برزیل بروز وبای سخت در اغلب ممالک برزیل

پرتوغال ترک قتل مقصرین یعنی دولت از این بعد اشخاصی را که واجب القتل هستند بقتل نمیرساند بلکه بجای قتل حبس مؤبد میکند

چین شانیائو سردار چینی که با یاغیها در جنک بود متهم باین شد که بعنایات شکست یافته با وجود خدمات چندین ساله بدولت او را محبوس کردند و حکم شد که در حبس خود را بکشد بعد از نصح و حکم بدست خود خود را بکشت

بنیاد کلیسای کاتولیکی در شهر کانتن

دانمارک ولیعهدان دولت فردیک فردیناند عموی پادشاه بدود وارث فوت میکند و بفاصلهٔ چندی پادشاه دانمارک فردریک هفتم در سن پنجاه و پنجسالگی نیز وفات مینماید کریستیان نهم که از اقوام دور پادشاه بود بجای او جلوس میکند پادشاه تازه چهل و پنجسال داشت

روس جمیع لهستان در شورش است حکم امپراطور باحضار قشون زیاد که تقریبا سیصد هزار باشد برای دفع یاغیان در قفقاز مختصر شورشی در میان طایفهٔ لزکی سفاین جنکی روس در اینسال صد و بیست و دو فروند است در ان کشتیها دو هزار و دویست و چهل و شش توپ و بیست هزار و پانصد نفر قشون بحری بوده

ژاپن بجهة قتل جمعی از انکلیسان در ژاپن امیرال انکلیس کبیر یکی از شهرهای کاکزیما را بضرب کلوله توپ منهدم میسازد

عثمانی فوت سعید پاشا والی مصر در زمستان و نصب اسمعیل پاشا برادرش بجای او سفر سلطان بمصر در بهار اول بحر کتابچه جمع و خرج دولت در اینسال که مالیات غیر از فرعات شصت و نه کرور و صد هزار تومان معین کرده اند و مخارج را شصت و هشت کرور و دویست و شصت هزار تومان

فرانسه ورود سفرای انام ماچین بپاریس افتتاح مجلس دار الشورای فرانسه فوت نقاش معروف هراس ورنیر

ماچین وبای سخت درهوشر

یونان دول فرنک درصدد تعیین پادشاهی از برای یونان هستند وبچند نفر از شاهزادکان المان که تکلیف نمودند انها رد کردند بالاخره ژرژ ولیعهد دانمارک که دراینوقت هفده ساله بود قبول نمود وسلطنت یونان باسم ژرژ اول برقرار شد مشروط که خود واولادش بعدازاین طریقه ومذهب یونانی را اختیار کنند پادشاه تازهٔ یونان بلندن وازانجا بپاریس وازانجا بوینه بعد باتن پای تخت یونان ورود میکند

سنهٔ ۱۲۸۰ از هجرت مطابق سال هفدهم از جلوس همایون

اتائونی ینکی دنیا جنک سخت مابین ایالات شمالی و جنوبی جنک بزرک شش روزه که طرفین دویست وبیست هزار قشون مقابل هم داشتند چون موعد پنجساله ریاست لنکلن منقضی شده بود وانتخاب رئیس تازه مجدداً اورا برقرار کردند فوت ژن ادامس در سن نود وسه سالکی اینشخص یکی ازان اشخاص بود که منتهای جد وجهد را درازادی اتائونی نمود وازسعیت دول انکلیس وغیره این ایالات راخارج ومجزی نموده دولت مستقلی کرد اسپانیا چهل وچهار هزار ذرع راه اهن که وصل میکند راه اهن اسپانیارا براه اهن فرانسه ازدرهای کوه پیرنه امسال باتمام رسید ومسافر میتواند ازپاریس بمادرید پای تخت اسپانیا مستقیما سفر نماید المان ایجاد تفنک سوزنی جدید درمملکت پروس معروف بتفنک درینز فوت پادشاه باویر ماکسیمیلین دویم در سن پنجاه ودوسالکی وجلوس پسرش لوئی دویم درسن هجده سالکی فوت پادشاه وورتن برک کیلیوم اول و

جلوس پسرش شارل بجای او انکلیس درحوالی شهر شفلید ازبلاد انکلیس سدّی که جلو رود خانه بسته بودند خراب شده دویست وپنجاه نفر ادم بواسطهٔ طغیان اب هلاک کردیده وزیاده ازسه کرور بر عیت خسارت وارد امد افتتاح راه اهن ازبمبئی بداخلهٔ هند

ایطالیا انفار اشکار مابین پاپ ودولت چین عذعن سخت دربنادر چین که کشتیهای اتائونی ینکی دنیا عبور نکنند شهر نانکن راکه مرکز یاغیها بود قشون زیاد چینی فتح کرد روس شورش سخت وخونریزی زیاد درلهستان پاپ درخطبها وموعظها نسبت بدولت روس بواسطهٔ بیرحمیها که بلهستانیها میشود بد میکوید طبقهٔ نهیلیست که طبقهٔ تازه هستند وبرضد دین ودولت ونظم عقیده دارند سبب حرق شهر سامبرسک شدند طایفهٔ چراکسه بواسطهٔ قحط وغلائی که میان انها بروز کرده باایل والوس بخاک عثمانی پناه میبرند ودر بین راه جمعیت زیادی ازانها تلف میشود فتوحات قشون روس درخوقند وفتح شهر ترکستان ازشهرهای خوقند ژاپن عهد نامهای دوستی وتجارتی این دولت بادول فرنک وینکی دنیا با امضای میکادو که پادشاه روحانی است وحقیقت سلطنت بااوست امام رئی نمی شود طیقون پادشاه جسمانی که فی الواقع صدر اعظم مستقلی است بدون امضای میکادو نمی تواند عهد نامه را امضا کند رفتن اغلبی ازاعیان مملکت ورجال دولت بشهر کیوتو که مسکن میکادو بود مجبور شدن طیقون که اونیز ازپای تخت که یدو باشد مهاجرت

کرده بانجا رود وبانیواسطه هرج ومرج درامور دولت و مخصوصا درکار تجارت

سویس ایجاد مجلس معظمی درژنو وحضور مامورین اغلب دول فرنک درانمجلس مقصود ازانعقاد اینمجلس ایجاد بعضی از قوانین وقواعد لازمه است بجهة پرستاری ورعایت زخمداران ومرضای قشون دول فرنک که از هرطایفه وملتی باشند که باهم درصدد مخاصمه ومقاتله برمیایند

عثمانی شورش وانقلاب درایالت تونس طغیان رود نیل درمصر وخسارت زیاد بزراعت امتداد خط تلکراف ازمصر به بیروت تغییر اهالی بلغارستان ازورود طوایف چراکسه بایالت انها وسکنی دادن دولت عثمانی این طوایف را دراین ایالت شورش اعراب دربغداد وشامات قحطی پول دراسلامبول

فرانسه جنک مابین عساکر فرانسه باملت مکزیک با نهایت تشدد برقرار است فوت میربر معلم معروف موسیقی وفوت هات فیلسوف

مارک قتل ونهب طایفهٔ بنی اسرائیل دراغلب شهرهای مارک مراودهٔ تجارتی این دولت باتمام دول فرنک ینکی دنیای جنوبی درمملکت شیلی شهر ینیاب بواسطهٔ زلزلهٔ سختی معدوم میشود بروز کوه اتش فشان جدید مابین شیلی وبولیوی

یونان دولت جدید یونان سلطنت ژرژ اول شناختند راهزنی وشرارت قاطعان طریق دراغلب نقاط جنوبی خزانه

سنهٔ ۱۲۸۱ از هجرت مطابق سال هجدهم از جلوس همایون

اتائونی ینکی دنیا لنکلن رئیس جمهوری در روز چهاردهم ماه اوریل که تقریبا به بیست ودو روز بعد از عید نوروز باشد دریکی ازتماشاخانهای واشنکتن پای تخت بدست یکنفر ازبازیکرهای تماشاخانه کشته شد هم دستهای او نیز میبایست درهمین حین جنرال کرانت سردار کل را بقتل رسانند ولی مجال نکردند تالم وافسوس جمیع مردمان ابرومند چه درینکی دنیا چه درفرنکستان ازاینفقره جانسن که درعنفوان جوانی بصنعت خیاطت مشهور بود رئیس جدید شد اتمام جنک بین ایالات جنوبی وشمالی قرض اتائونی بواسطهٔ این جنک تقریبا دوهزار وهفتصد کرور ایران است افتتاح مجلس پارلمان اتائونی در زمستان واول مسئله که طرح شد قبول نکردن مداخلهٔ هیچ یک ازدول فرنک درنقطهٔ از نقاط ینکی دنیا بود

اسپانیا بی پولی دولت درنهایت شدت استقراض اجباری از رعیت که سبب کدورت رعایا شده است افریقا شورش سخت درجزیرهٔ ماداکاسکار

المان دکتر بارت که ازمسافرین المان است که بمر اکثر افریقیه رفته بود دربرلن فوت میکند

انکلیس مال مرکی درانکلیس بطور سخت که ازسمت روسیه ومجارستان سرایت کرده است بدی زراعت دراغلب نقاط بروز طایفهٔ فنیان درایرلند که بمنزلهٔ کمونیستها وبابیه باشند فوت لرد پالمرستن صدر اعظم درسن هشتاد سالکی صدارت لرد روسل بسن هفتاد وسه سالکی

ایطالیا تغییر پای تخت ونقل ان ازتورن بفلورانس خیلی سبب کدورت اهالی تورن شده است بروز وبا

درطرف شرقی وجنوبی ایطالیا

پرتوغال ایجاد اکسپوزیسیون عمومی در اپرت یکی از شهرهای پرتوغال

برزیل ینکی دنیای جنوبی اتحاد دولت برزیل وجمهوری اوروگای برضد رئیس جمهوری پاراگای که این ضدیت ابتدای جنگ پنجساله است اتحاد اغلبی از اهالی ینکی دنیای جنوبی برضد اسپانیول

بلژیک ناخوشی سخت لئوپولد اول پادشاه وفوت او درسن هفتاد وپنجسالگی جلوس لئوپولد دویم پسرش درسن سی سالگی

چین یاغیگری سخت درسمت شمال چین قلعهٔ تاکو که عساکر انگلیس وفرانسه که وخسارت جنگ نگاه داشته بودند تخلیه میکنند

روس فتوحات عساکر روس درسمت خوقند که جزء پای تخت خان خوقند سایر ایالات او را بحیطهٔ تصرف در آورده اند فتح تاشکند وسمرقند منازعه عساکر روس با امیر بخارا بروز وباء درسمت جنوب قفقاز

ژاپن سفرای انگلیس وفرانسه وولند بزوا تا توی طیقون اصراری مینمایند که امضای عهدنامه کرده سال قبل از این دول مذکوره با ژاپن بسته اند او میکادو پادشاه حقیقی وروحانی مطالبه نماید وچون تهدید بثمر نبخشید سفرای مذکوره باکشتیهای جنگی خودشان بندر اوزاکا را معسکر قرار داده بزور اسلحه امضای عهدنامهٔ مزبوره را مطالبه نمودند طیقون جمعی از نجبای اهل بلد را که از محارم میکادو ومانع امضای عهدنامه بودند حبس نمود تا امضای عهدنامه را گرفت وبعد از گرفتن آن سفرای دول مراجعت نمودند

عثمانی بروز وبا بواسطهٔ ورود زوار مکه در تمام ممالک عثمانی وسرایتش از راه بغداد بایران در اسلامبول در مدت هفتاد روز سی وپنجهزار نفر تلف میشوند وبواسطهٔ یافتن دو هزار وپانصد خانه طعمهٔ آتش میشود

فرانسه طبع جلد اول تاریخ ژول سزار قیصر روم از تالیفات ناپلیون امپراطور فرانسه مسافرت امپراطور به الجزائر ونیابت سلطنت امپراطریس زوجهٔ او ورود امیر عبدالقادر والی سابق الجزائر که در شامات متمکن داشت بمملکت فرانسه طغیان سیل در بعضی نقاط الجزائر خرابی کلی رسانیده فوت مارشال ماینان از سردارهای معتبر فرانسه

مکزیک ینکی دنیا ایجاد نشانی موسوم بعقاب مکزیک

ینکی دنیای مرکزی ایجاد اول کلیسای کاتولیکی در پای تخت آنمملکت

سنه ۱۲۸۲ از هجرت مطابق سال نوزدهم از جلوس همایون

اسپانیا شورش سخت در مادرید پای تخت این دولت در تابستان زخم برداشتن ناروائز از رجال دولت که در مقام منع شرارت اشرار بود شورش وانقلاب بعضی نقاط جزیرهٔ کوبا

المان ابتدای نقار بین دولتین اطریش وپروس اتحاد مخفی دولت ایطالیا با دولت پروس برضد اطریش جنگ سخت مابین عساکر پروس واطریش در بوهم مقتول شدن جمعیت زیادی از قشون اطریش بواسطهٔ تفنگ سوزنی جدید که عساکر پروس بدان مسلح ودر استعمال آن مسلط بودند فتح نمایان قشون

پروس بعد از جنگ سخت در سادوا در این جنگ از طرفین دویست هزار نفر مقتول میشوند قشون اطریش فرارًا بطرف وینه پای تخت میرود دولت فرانسه مابین دولتین میانجی میشود

انگلیس اشتداد مالمیری در مملکت انگلیس بدرجهٔ که در ظرف مدت یکماه صد وبیست هزار وهفتصد وچهل راس گاو وگوسفند تلف میشود شورش طایفهٔ فینیان در ایرلند در هندوستان بواسطهٔ نباریدن باران در اغلب نقاط قحطی سخت شده

ایطالیا ورومه قرار داد دولت فرانسه با ایطالیا در باب وجود دو دولت مستقله در آنمملکت که یکی سلطنت پاپا در رومه باشد باحدود معینه ودیگری سلطنت ایطالیا عدهٔ لشکر پاپ تقریبا دوازده هزار نفر است که بعضی از آنها اهالی خارجه میباشند بروز وبای شدید در ناپل وسرایت بپالرم بواسطهٔ مراودهٔ قشون

بلژیک اهالی بلژیک کمال وحشت را از عظمت وشوکت پروس دارند واز این میترسند که فرانسه نیز بواسطهٔ همچشمی با پروس در مقام توسعهٔ مملکت خود برآید وبلژیک را ملحق بمملکت خود نماید

چین بنای معبد کاتولیکی بتوسط فرانسها در پکن پای تخت

روس حرکت ناگهانی چراکسه وتصرف نمودن آنها سخوم قلعه را جنگ روس با امیر بخارا ببهانهٔ اینکه یکی از سفرای این دولت را نگاه داشته وغلبهٔ دولت روس واین سفیر میرزا یعقوب خان پدر ناظم الدوله بود

ژاپن فوت طیقون وبرقرار شدن شاهزاده متبا بجای او زلزله ویافتن در یوکوهوما

عثمانی شورش طایفهٔ ماردنیت در شام در محال ادهن در سمت جنوب شرقی ترابلس شرقی بسرداری یوسف کارام داود پاشا حاکم عیسوی لبنان لشکر امدادی زیاد از بیروت گرفته با وجود این نمی تواند این طغیان را رفع نماید برقرار شدن مجلس وکلای ملت در مصر برقرار شدن وکلای ملتی ورسم تنظیمات بمشارکت دولت در افلاق وبغدان وسوگند پرنس شارل بنا بقی وبرقرار داشتن این رسم وقانون این پرنس شارل از بنی اعمام پادشاه پروس است که بتصدیق دول فرنگ وامضاء عثمانی وانتخاب اهالی والی افلاق وبغدان گردید اتفاق دولت فرانسه ودولت روس در تعمیر وبرپا نمودن گنبد موسوم بمقبرهٔ حضرت عیسی ع در اورشلیم صدارت محمد رشدی پاشا بجای فواد پاشا

فرانسه اشتهار اتحاد باطنی پروس وایطالیا با فرانسه برضد دولت اطریش مسلح نمودن قشون فرانسه را بتفنگ جدید که مسمی بتفنگ شاسپو است عدد قشون فرانسه را اسما امپراطور اعلان نموده اند دو کرور ودویست وسی ودو هزار ودویست وپنجاه نفر بود جمعیت فرانسه بموجب تعداد نفوس امسال هفتاد وشش کرور وشصت وهفت هزار ونود وچهار نفر بود بروز وبای سخت در پاریس ودر نقاط دیگر طغیان اغلب رودخانها در داخلهٔ مملکت وخرابی رسانیدن آنها ورود سفرای مار بپاریس شورش سید لولو در الجزایر ملخ خوارگی سخت در الجزائر فوت توونل از معاریف رجال دولت

سنه ۱۲۸۳ از هجرت مطابق سال بیستم از جلوس همایون

اتاژونی ینکی دنیا ابتیاع دولت اتاژونی بعضی اراضی را که در حوالی اینمملکت دولت روس متصرّف بود بنقاد وکذورت ظاهری وباطنی با انکلیس بواسطهٔ حمایت از ایالات جنوبی که باغی بودند

المان افتتاح مجلس پارلمان کنفدراسیون شمالی بدست پادشاه پروس شخصه با حضور جمیع شاهزادکان وبعضی سلاطین ووزراء در تمام المان قریبها بود که چنین تجلّی از برای هیچ یك از سلاطین المان دست نداده بود مخترع تفنك سوزنی معروف درینزام که تفنك او در جنك سادوا سبب غلبهٔ قشون پروس بر عساکر اطریش شد درانیسال فوت نمود

انکلیس بروز قحط وغلاء در اغلب شهرهای اینمملکت بیتابی واضطراب اهالی لندن دراین فقره وورود اعلی حضرت عبد العزیز خان سلطان عثمانی ووالی مصر بانکلیس در تابستان

چین باوجود ضدیّت علمای مذهبی ایجاد مدرسهٔ بجهة تعلیم وتعلّم السنهٔ فرنك در پکین پای تخت روس پرنس کرچاکف بلقب صدارت عظمی ملقب کردید ژاپن فرستادن برادر طیقون بسنّ پانزده سالکی با جمعی از معارف بسمت سفارت در دربار دول فرنك انعقاد مجلس شوری دراینمملکت

عثمانی صدارت عالی پاشا وزارت خارجه فؤاد پاشا مدت غیبت سلطان که بفرنکستان رفته بود چهل روز شد شورش سخت اهالی جزیرهٔ قندی وحمایت آشکار دولت یونان از انها مسافرت عالی پاشا صدراعظم بقندی برای استمالت یاغیان سرداری عمر پاشا بجهة تدمیر یاغیان تفویض لقب خدیوی بوالی مصر

اسمعیل پاشا عبور سفاین تجارتی از نهر سوئز فرانسه ازادی روزنامها مسیو طیر مخصوصا باکمال تشدّد قباحت اعمال دولت را اشکار امینمایند افتتاح اکسپوزیسیون عمومی صنایع درپاریس وورود اغلب سلاطین اروپ حتّی سلطان عثمانی بپاریس از برای تماشای اکسپوزیسیون از سلاطین که بتماشای این اکسپوزیسیون بپاریس نیامدند پادشاه انکلستان وپادشاه اسپانیا وپادشاه ایطالیا بودند هنکام بودن امپراطور روس در پاریس در سان قشون که ناپلیون امپراطور فرانسه بجهة تشریفات سلاطین حاضر که از جمله پادشاه پروس بود در حوالی پاریس میداد قبل از وصول بمیدان مشق شخصی از اهل لهستان طپانچهٔ بطرف امپراطور روس خالی میکند بدون انکه کلوله باعلیحضرت معظم بخورد اتحاد دول جنوبی وشمالی المان برضدّ فرانسه

هلاند وبای سخت در اغلب بلاد

یونان بتحریك دولت مخفیا واشکارا اهالی جزیرهٔ قندی را بشورش نسبت بدولت عثمانی مسافرت پادشاه یونان بفرنك وازدواجش بایکی از شاهزاده خانمهای روس

سنه ۱۲۸۴ از هجرت مطابق سال بیست ویکم از جلوس همایون

اسپانیا بروز کینه وعداوت تمام اهالی اسپانیا بدون استثنا با ملکه ایجاد وتشکیل دولت موقتی بریاست سرّانو اهالی اسپانیا درصدد این هستند که وضع دولت را جمهوری قرار بدهند شناختن دولت اتاژونی جمهوری اسپانیا را وبعد ازان شناختن تمام دول متدرّجا این جمهوری را فرار ملکه ایزابل بمملکت فرانسه وپناه یافتن دراینمملکت

اطریش عدد قشون تمام مملکت اطریش درحالت صلح بششصد هزار مقرّر شد

افریقا مارشال اقتداری سیّد مولا محمّد یاغیکری بعضی ایلات عرب وغارت اطراف شهرها

افغانستان منازعهٔ بخارا با امیر شیر علیخان امیر افغانستان وفتح بلخ بدست او

المان کوشش پادشاه پروس ومسیو بیزمارك صدر اعظم در اتفاق واتحاد دول المان وشناختن انها پادشاه پروس را بریاست خود افراشتن مجسمهٔ لوتر رئیس مذهب پروتستانی المان در حس با حضور پادشاه پروس بقیّهٔ جنك پروس بافرانسه باکمال دقّت وسختی در المان دیده شده است

انکلیس فتوحات قشون انکلیس بسرداری نپیر در حبشه باوجود مخاطرات وموانع طبیعی دراین نقطه وورود تفنك مارتینی وتوپ هارزی بمملکت انکلیس وقبول کردن دولت این اسلحه را وتقسیم نمودن ان را بقشون خود

ایطالیا طغیان کوه اتش فشان اتنا

پرتوغال ضدیّت مردم بایکدیکر در مسئلهٔ اتحاد اسپانیول وپرتوغال وتفویض سلطنت اسپانیا بر پادشاه پرتوغال

چین فرستادن یکدسته از رجال دولت بسمت سفارت باغلب بلاد فرنك بریاست شخصی ینکی دنیائی

روس دوچار شدن ایالات شمال بقحط وغلاء بروز ناخوشی طیفوس در فنلاند تقسیم تفنك تیر بعسا کر روس فتوحات در ترکستان بخارا فتح سمرقند بدست ژنرال کفمان

ژاپن جنك وشورش در داخله خیال عامّه این استکه میکادو که پادشاه حقیقی است بدون مداخلهٔ طیقون مستقلاً بامور سلطنت برسد دودسته شدن دیموسها یعنی نجبای مملکت غلبهٔ هواخواهان میکادو بر هواخواهان طیقون

سویس طغیان رودخانها که از کوه الپ جریان دارند طغیان اب دریاچها خرابی اغلب ابادیها اتلاف مال و ادم زیاد ورسیدن خسارت زیاده از سه کرور

عثمانی قتل والی سربی میشل در کردشکاه خارج شهر بلکراد شورش سخت در جزیرهٔ قندی حرکت یونانیها برضدّ عثمانی صدور فرمان سلطان که ولایت عهد حق پسر خدیو است برخلاف قانونیکه رسم بوده که ارشد اولاد بولایت عهد میرسیده است

فرانسه شورش اشکار بعضی از شهرها بدولت بعد از پانزده سال امنیّت واسودکی اغوا نمودن شورشیان مردم را بواسطهٔ روزنامه وغیره نطقهای سخت در مجلس وکلاء از جانب مسیو طیر وژول فاور تقسیم تفنك شاسپو بقشون فرانسه باکمال عجله فوت والفسکی از معارف درکذشتن رسینی معلّم علوم موسیقی فوت میر رچل صرّاف در سنّ هفتاد وشش سالکی که اوّل شخص بامکنت دنیا بود

ینکی دنیای جنوبی بروز وبای سخت دراین مملکت منازعهٔ سخت برزیل باپاراکای بروز تب زرد در مملکت پرو زلزلهٔ سخت در پاییز اینسال در اغلب نقاط روی زمین وبواسطهٔ این زلزله در حوالی

کالیفرنی و شیلی طغیان اب دریا سبب خرابی اغلب ابادیها و هلاکت مردم کردید

سنه ۱۲۸۵ از هجرت مطابق سال بیست و دویم از جلوس همیون

اتازونی ینکی دنیا انتخاب رعیت ژنرال کران را بریاست

اسپانیا نیابت سلطنت و اختیار کل دولت را رعیت بمارشال سترانه کذاشتند شورش اهالی جزیره کوبا باکمال شدت و باوبت زرد دراین جزیره شایع است

انکلیس مخارج جنک حبشه که بمجلس وکلای ملت عرضه داشتند هیجده کرور لیره که هرلیره سه تومان و سه قران پول حالا است رسید فوت لرد دربی رئیس تو پهادر سن هفتاد سالکی

ایطالیا تولد پسر ولیعهد در شهر ناپل و ملقب نمودن او را بشاهزاده ناپل

روس شورش طایفه قالموق و قرقیز و تصرف نمودن انها شهر اورکارکس را در حوالی دشت و بعد از تعاقب نمودن قشون روس انها را پناه بردن انها بخان خیوه فرستادن امیر بخارا سفیر و پسر خود را بطور کروی در پطرزبورغ و کاستن شوکت امیر بخارا بواسطه تصرف روس تقریبا نصف مملکت او را و هرسال نیز مجبور است بجهت مخارج جنک مبلغی بکارکذاران روس تسلیم نماید و پسر بزرکش نیز یاغی است بخشش امپراطور تقصیرات شمیل داغستانی را

ژاپن اجرای قواعد و قوانین جدیده اجازه دخول فرنکیها در اغلب بنادر قرار دادن شهر یدو را بسمت پایه تخت دولت سفرای فرانسه و انکلیس و ایطالیا و هلاند و پروس در اتازونی در این پای تخت من بعد سفارتخانه خواهند داشت ایجاد مجلس شورای دولتی که اجزای ان تمام دیموسها یعنی نجباء و اعیان هستند

سنه ۱۲۸۶ از هجرت مطابق سال بیست و سویم از جلوس همایون

اطریش مسافرت امپراطور اطریش بسمت مشرق زمین که از راه رسچق و وارنا باسلامبول و از انجا بیونان و از یونان بیافا و از انجا به بیت المقدس و از انجا بمصر امد و در افتتاح نهر مجمع البحرین سوئز حضور بهم رسانید بعد مراجعت بفرنک نمودند انعقاد معاهده تجارتی با پادشاه سیام و خاقان چین

عثمانی فوت فؤاد پاشا وزیر امور خارجه در نیس از بنادر فرانسه تفویض وزارت جنک بحسین عونی پاشا که حاکم جزیره قندی بود بتوسط عالی پاشا صدر اعظم بعد از ده سال کار بریاست فرنساند فرانسوی در هفدهم نوامبر اینسال افتتاح نهر مجمع البحرین سوئز حضور اغلب از سلاطین و شاهزادهای بزرک فرنک در جشن افتتاح نهر مذکور بجز شاهزادکان خانواده انکلیس

فرانسه فوت لامارتین شاعر معروف در اواسط زمستان

یونان معدوم شدن شهر سنت مر بواسطه زلزله

سنه ۱۲۸۷ از هجرت مطابق سال بیست و چهارم از جلوس همیون

اتازونی ینکی دنیا تعداد نفوس اهالی اتازونی هفتاد و هفت کرور و چهل و شش هزار نفر میباشد چهارده شهر در اتازونی هست که هر شهری علاوه بر صد هزار سکنه دارد

اسپانیا استعفای ملکه ایزابل از حقوق سلطنتی خود باسم پسرش دن الفنس در پاریس

اطریش تعداد نفوس تمام ممالک اطریش در اینسال هشتاد و یک کرور و چهار صد و چهل و سه هزار و پانصد و نود و دو نفر رسیده است

المان و فرانسه جنکهای بزرک مشهور ما بین این دو دولت و شکسته شدن امپراطور فرانسه و امپراطوری پادشاه پروس بر تمام دول المان و جمهوری کردیدن دولت فرانسه انکلیس این دولت جد کامل برای منع منازعه مابین پروس و فرانسه نمود ولی مثمر ثمری نشد

ایطالیا بمحض اینکه اعلان جنک مابین پروس و فرانسه شد پادشاه ایطالیا رومه را بدون مخاصمه زیادی از طرف عساکر پاپ متصرف کردید چون فرانسه عساکر خود را از رومه طلبید

عثمانی اتش سخت در اسلامبول در محله اراضی و فرنکیها که هزار و دویست نفر تلف شدند و شصت هزار نفر بیخانه ماندند

یونان تعداد نفوس این مملکت در اینسال دو کرور و چهار صد و پنجاه و هفت هزار و هشتصد و نود و چهار نفر میباشد

سنه ۱۲۸۸ از هجرت مطابق سال بیست و پنجم از جلوس همایون

اتازونی ینکی دنیا شهر شیکاکو که سیصد و ده هزار سکنه داشت در مدت پنج شبانه روز علی الاتصال مشتعل و بواسطه اتش سختی محترق میشود پانصد نفر ادم تلف میشود و زیاده از صد کرور تومان ایران خسارت بمردم وارد می اید

المان و فرانسه پذیرائی رسمی پادشاه پروس در قصر سلطنتی ورسایل حوالی پاریس در اول عید فرنکیان که مقارن اواسط زمستان است محاصره پاریس و قلعجات اطراف ان باکمال شدت بیست و یکروز تمام نارنجک توپخانه پروس بشهر پاریس میباریدند مراوده مسیو ژول فاور با مسیو بیزمارک در ورسایل و خواهش متارکه نمودن و قبول مسیو بیزمارک بشرط اینکه اهالی فرانسه وضع دولت معینی اختیار کنند تعیین وضع دولت جمهوری در مملکت فرانسه بریاست مسیو طیر نصب مسیو ژول فاور بوزارت خارجه و کفتکوی او با مسیو بیزمارک بجهة عمل مصالحه بالاخره در بیست و ششم فوریه امضاء عهد مصالحه از طرفین در ورسایل شد بعد از انعقاد مصالحه جمیع سلاطین کوچک المان از خاک فرانسه باوطان خود معاودت نمودند امپراطور المان نیز دویم مارس بعد از این همه فتوحات نمایان ببرلن پای تخت خود وارد کردید و ناپلیون سیم امپراطور سابق فرانسه را از حبس خلاصی داده بسمت انکلیس روانه کردید واکذاشتن دول المان اختیار عساکر بری و بحری خود را با امپراطور جدید که سابق پادشاه پروس بود جمعیت تمام ممالک المان در این سال هشتاد و دو کرور و صد و هفت هزار و هشتصد و چهل و نه نفر است عده عساکر یکه تا باخر دول المان در خاک فرانسه حاضر نمودند هشتصد و شصت هزار مرد و دویست هزار اسب بود صد و هفده هزار و بیست و نه نفر از قشون المان تلف شده هفتاد و نه بیرق و پنجهزار و هشتصد و هفده توپ و صد و هفتاد و یکهزار اده توپ متزای نیز و چهار صد هزار اسیر از قشون فرانسه بتصرف قشون المان در امده جریمه نمودن امپراطور المان اهالی شهر پاریس را بچهل کرور تومان ایران و بالاخره معادل

هزار کرور تومان ایران خسارت جنگ از فرانسها گرفته بعلاوه ایالتین الزاس ولرن و قلعجات متز واستراسبورغ وغیره چون این مختصر فهرست را گنجایش بیش از این نبود بایجاز ذکر این داهیهٔ کبری کوشیدیم

انکلیس تعداد نفوس این سه جزیره انکلیس در این سال بیست وسه کرور وسیصد وهفده هزار وصد وهشت نفر رسیده است

ایطالیا تعهد نمودن پادشاه ایطالیا که مداخله در اقتدار روحانی پاپ ننماید افتتاح راه آهن منسینی که یکشعبه از کوه الپ راسوراخ نموده بطور دالان و راه آهن مملکت فرانسه را براه آهن مملکت ایطالیا اتصال دادند طول دالان مزبور دوازده هزار و دویست وبیست متر است وعرض ان بقدر یکه یک کالسکه میرود ویکی میاید

چین معاهدهٔ مابین چین وژاپن در الفت ودوستی روس مراودهٔ تلگرافی این دولت با ژاپن از ژاپن تا پطرزبورغ یازده هزار ذرع مسافت است واول تلغرافی که از ژاپن بپطرزبورغ رسید درمدت ده ساعت و چند دقیقه بود جمعیت مملکت روس در این سال بصد وشصت وچهار کرور نفس رسیده است

ژاپن ایجاد مدرسهٔ دار الفنون برای تعلیمات علوم فرنکی در پای تخت

عثمانی فوت عمر پاشا سردار اکرم فوت عالی پاشا صدر اعظم سلطان عبد العزیز خان خیال دارد که بر خلاف قانونیکه در سلسلهٔ جلیلهٔ سلاطین عثمانی است که ولایت عهد با رشد اولاد میرسد مراد افندی ولد عبد المجید خان مرحوم را که ولایت عهد دارد خلع نماید وپسر سیزده سالهٔ خود یوسف عز الدین افندی را ولیعهد سازد

فرانسه ظهور هیئت جدیده مسماة باسم کمونیست در پاریس واصرار در شرارت واقدام بجنگ با دولت جمهوری که در دور سابق است فوت الکساندر دوما نویسندهٔ وشاعر معروف در سن شصت وهشت سالگی

ینکی دنیای جنوبی در مملکت پرو یکشهری موسوم بهوپ بواسطهٔ طغیان آب معدوم گردید

سنه ۱۲۸۹ از هجرت مطابق سال بیست وششم از جلوس همایون

اتازونی ینکی دنیا در ظرف مدت سیزده سال سیصد وده هزار وچهارصد وبیست وپنج نفر از المان ویک کرور وشصت هزار وهشتصد وسی ویکنفر از مردم ایرلند وهفتصد وپنجاه ویکهزار وهفتصد وشصت ویک نفر انکلیس بخاک اتازونی مهاجرت نموده در آنجا سکنی وجای کرفتند هلاک شدن جمع کثیری از حدت حرارت آفتاب

المان مسافرت امپراطور المان بممالک جنوبی المان بجهة سرکشی شئون آن ممالک ملاقات امپراطور روس وامپراطور اطریش با امپراطور المان در برلن و مستحکم نمودن مبانی دوستی فیما بین را

انکلیس قتل لرد مایو فرمانفرمای هند بدست شخصی از مسلمانان نصب لرد نرث بروک بجای او طپانچه انداختن شخصی بسمت پادشاه انکلستان ومحفوظ ماندن معظم الیها از آن ابتیاع نمودن دولت بعضی متصرفات هلاند را در افریقا

ایطالیا طغیان کوه آتش فشان وزوو

روس افتتاح راه آهن تفلیس بربندر پوتی انعقاد عهد الفت ودوستی با خان کاشغر تزلزل واندیشهٔ خان خیوه از عساکر روس بروز و باد را بالات جنوب ومرکز مملکت

ژاپن باقتین سخت در شهر یدو پای تخت فوت سیصد وپنجاه ونفر وبی مسکن ماندن سی هزار نفر اقتدار سلطنت جسمانی وروحانی میکادو وفرستادن جمعی از جوانان بممالک فرنک برای تحصیل

سود ونروج فوت شارل پانزدهم پادشاه آن مملکت و نصب اسکار دویم برادر او بجای او

عثمانی تغییر صدور ووزراء بتواتر صدارت مدحت پاشا فتح عساکر عثمانی قلعهٔ سخت صنعا را در یمن منازعهٔ عساکر مصری با پادشاه حبشه

فرانسه خیالات رئیس جمهوری در انتظامات داخله ودادن هزار کرور وجه مقرره خسارت جنگ را بدولت المان که زود تر ممالک فرانسه را تخلیه نمایند مکرنگ فوت ژورژ رئیس جمهوری ونصب لدو تراژا بجای او

سنه ۱۲۹۰ از هجرت مطابق سال بیست وهفتم از جلوس همایون

اسپانیا اهالی اسپانیول امده الملقب بدوک دوست پسر پادشاه ایطالیا را بسلطنت خود منتخب نمودند واو را امده اول نامیدند بعد از چندی مشارالیه صلاح خود را در سلطنت ندیده استعفا نمود و رفتن پادشاه با خانوادهٔ خود بپرتوغال تجدید وضع جمهوری نمودن در اسپانیول

اطریش مقرر داشتن شئون دولت اطریش را به هشتصد هزار افتتاح اکسپوزیسیون صنایع در اول ماه مه در وین وورود شاهنشاه ایران بوین در سی ویکم ژولیه بعد از مراجعت از این سفر فرنک بود که اعاظم رجال دولت ایران چه آنهائیکه ملتزم رکاب مبارک بودند وچه اشخاصی که در دار الخلافه مانده بودند بواسطهٔ سوء سلوک میرزا حسینخان قزوینی صدر اعظم بشوریدند وعزل او را از آستان پادشاهی درخواست نمودند واین دویم شورشی بود که در این عهد همایون روداد یکی در زمان میرزا تقی خان دیگر در این وقت

المان ورود سفرای ژاپن در برلن شورش در فرانکفر که استعمال حربه برای دفع شورشیان لازم شد وورود شاهنشاه ایران در برلن در سلخ ماه مه مسافرت امپراطور بسطرزبورغ فوت ژان پادشاه ساکس

انکلیس فوت ناپلیون سیم امپراطور سابق فرانسه در قصر اسلشهورست از توابع لندن در نهم ژانویه یکساعت ونیم قبل از ظهر ابتدای منازعه مابین پادشاه اشانتی که یکی از سلاطین افریقا است با دولت انکلیس

ایطالیا طغیان رودخانهٔ پو وخرابی رساندن باغلب نقاط تأسف تمام مردم از فوت ناپلیون سیم توجه مردم در میان خود بتنخواهی برای ساختن مجسمهٔ ناپلیون سیم وورود شهریار ایران در بیست وپنجم ژولیه به ایطالیا

چین خاقان که طفل بود بسن بلوغ رسیده خود کفیل امور سلطنت وجهانبانی میشود

روس ورود جمعی از معارف ترکمن بپطرزبورغ و تظلم نمودن از تعدیات خان خیوق بنابراین ژنرال کفمان

بادوازده هزار نفر قشون بتنبیه خان خیوق مأمور شد ورود شاهنشاه ایران در بیست و یکم ماه مه بپطرزبورغ تصرف عساکر روس شهر خیوق را در اول تابستان بعد از این خان خیوق خود را مثل سایر خوانین ترکستان در تحت سلطنت روس باید بشناسد

ژاپن مسافرت گراند دوک الکسی پسر امپراطور روس باین مملکت میکادو عید نوروز فرنکیها را جشن کرفته یعنی اول سال قرار داده است سفرائی را که در دربار او هستند پذیرائی میکند

سوئیس فوت دولادبروزویک در شهر ژنو و بخشیدن معادل چهار کرور ایران از املاک خود را باهالی شهر

عثمانی نصب سعد پاشا بصدارت و عزل محمد رشدی پاشا ورود شاهنشاه ایران در هیجدهم ماه اوت باسلامبول

فرانسه ایجاد مجلس وکلای دولت که در زمان سلطنت رسم بوده موسوم بمجلس سنا استعفای مسیو طیر از ریاست جمهوری و وزرائیکه بعقیده او بودند در اواخر اوریل و نصب مارشال ماکماهون بریاست ورود شهریار ایران در دهم ماه ژولیه بشهر پاریس

مکزیک لردو دو تژادا رئیس جمهوری در افتتاح مجلس در صدد اینستکه بلکه بتواند رشته الفت و دوستی را که منافقا با فرانسه داشتند محکم کند

هلاند ابتدای منازعه مابین این دولت و سلطان آتچین که در یکقسمت از جزایر سوماترا سلطنت دارد شکست قشون هلاندی از قشون آتچین بواسطه زخم خوردن ژنرال کلهر سردار قشون هلاندی

سنه ۱۲۹۱ از هجرت مطابق سال بیست و هشتم از جلوس همایون

اتاژونی عدد قشون دولت را بهر جهت سی بیست هزار نفر مقرر داشتند

اسپانیا تفویض ریاست جمهوری اسپانیا بمارشال سرانو تغییر وضع جمهوری و مسافرت مارشال سرانو بفرانسه تمام قشون بدون استثناء دن الفنس پسر ملکه سابقه ایزابل را بپادشاهی میخواهند

اطریش مسافرت امپراطور بپطرزبورغ و ملاقات با امپراطور روس

المان عدد قشون المان در وقت صلح از صاحب منصب و تابین چهار صد و یکهزار و ششصد و پنجاه و نه نفر مقرر کردید شخصی موسوم بکولمان بسمت مسیو بیزمارک طپانچه خالی کرد که جزئی تألمی بدست وارد آمد استعفای موقتی مسیو بیزمارک و قبول نشدن آن

انکلیس حرکت عساکر انکلیس بسمت کوماسی پایتخت طایفه اشانتی که پادشاه آنجا اعلان جنگ با انکلیس کرده بود در افریقا قحط و غلای سخت در بنگاله هند و فوت چندین کرور نفس عزل وزرای ویک و نصب وزرای توری

چین بواسطه طوفانهای سخت که در دریا واقع شده بود در اوایل پائیز امسال در سواحل جنوبی چین و سواحل ژاپن اینهمه زیاد و کشتی زیاد حتی کشتیهای انگلیسی زره دار غرق شد

دانمارک استعفای تمام وزراء این دولت مسافرت پادشاه بجزیره ایسلند که جشن سال هزارم الحاق این جزیره بمملکت دانمارک کرفته شد

روس مسافرت امپراطور روس بر المان و بعد بر انکلیس یکی از برادران خان خیوق در جزو قشون روس قبول خدمت میکند

ژاپن پذیرائی امپراطریس زوجات سفرای کبار را که در این دولت بودند

عثمانی عزل رشدی پاشا از صدارت عظمی و نصب حسین عونی پاشا وزیر جنگ بجای او ورود پرنس میلان والی سربستان باسلامبول

فرانسه مدت ریاست مارشال ماکماهون بدون تردید بهفت سال مقرر شد

هلاند فتح کراتن یکی از قلعجات آتچین بدست سردار هلاندی جشن اهالی هلاند در موقع سال بیست و پنجم جلوس پادشاه

سنه ۱۲۹۲ از هجرت مطابق سال بیست و نهم از جلوس همایون

اتاژونی فوت شدن ژنسن رئیس سابق

اسپانیا در جزیره کوبا ژنرال کونزا مردم را بتبعیت پادشاه جدید الفنس دعوت مینماید ورود پادشاه جدید در نهم ژانویه ببندر بارسلن از بنادر اسپانیا منازعه سخت هواخواهان دنکارلس با عساکر پادشاه

اطریش افتتاح کشتی رانی در شعبه از دانوب که بحکم امپراطور تازه حفر نموده از وسط شهر وینه عبور داده اند پناه جستن یاغیان مملکت عثمانی بخاک اطریش

المان مخالفت اسکار پاپ بر ضد این دولت صدور احکام از دم بکشیشهای کاتولیکی مذهب که تمکین و اطاعت قوانین جدیده که دولت میخواهد در قوانین مذهب ایجاد نماید ننمایند پرنس بیزمارک در مجلس شوری بالصراحه میگوید که در مسئله مذهب بهتر اینستکه شخص بخالق معتقد باشد نه بمخلوق و مقصود از اینحرف کنایه بپاپ است

انکلیس مسافرت جمعی از دانشمندان و علماء بقطب شمالی در هیجدهم ماه او کشتی موسوم بالبرتا که پادشاه انکلستان در آن کشتی بود و از ازبرن بپرتسموث می آمد در عرض راه علی الغفله بکشتی میستلتو برخورده قسمتی از آن کشتی را شکسته سه نفر را غرق میکند کاپیتن وب از بندر دوور انکلیس بر بندر کاله فرانسه باشنا از دریا عبور کرده بیست و چهار ساعت تمام در روی آب میماند ابتیاع دولت انکلیس اسهامی را که خدیو مصر در نهر مجمع البحرین سوئز داشت بهشت کرور لیره انکلیس

ایطالیا بروز طبقه از فراموشخانه ها در دم

چین فوت خاقان چین در دوازدهم ژانویه

روس نفار دولت با خان خوقند ورود عساکر روس بسرداری جنرال کفمان بخوقند ناصرالدین خان والی خوقند مطیع میکردد لیکن عبدالرحمن نامی بر ضد روسها برخواسته حکم بجهاد میکند ژنرال اسکبلف مأمور بتدمیر عبدالرحمن شده تمام خوقند را متصرف میشود اگرچه روزنامها طرف صلح را دارند و از جنگ حرف نمیزنند ولیکن دولت روس شورش بعضی ایالات عثمانی را بدیده حقارت نمی نکرد و سهل نکرفته مخفیا تدارک و تهیه جنگ میپردازند و اشکارا اعانت زیادی بیاغیان عثمانی مینمایند

عثمانی یاغیهای هرزکوین جدا با قشون دولت در محاربه هستند اهالی ایالات منتنگرو و سروی بانها اعانت میکنند استعفای اسعد پاشا از صدارت و نصب محمود پاشا ورود عساکر مصری بحبشه و

شکست یافتن از حبشه و مراجعت کردن انها بمصر
زلزلهٔ سخت در ازمیر و حوالی انجا در دوازدهم مه که بیشتر از دو هزار نفر بهلاکت میرسند

فرانسه طغیان اب رودخانهای جنوب فرانسه خرابی رساندن باغلب اماکن دویست هزار تومان دولت از خزانه باشخاصی که اموال و املاکشان تلف شده است عطا و بخشش میکند

هلاند فتوحات قشون این دولت در آتچین

ینکی دنیای جنوبی شهر البانه بواسطهٔ زلزلهٔ کلی خراب میشود

سنه ۱۲۹۳ از هجرت مطابق سال سیم از جلوس همایون

اتازونی ینکی دنیا در چهارم ژوییه که سه شنبه دوازدهم جمادی الثانیه باشد جشن سال صدم ازادی اتازونی را در انمملکت گرفتند افتتاح اکسپوزیسیون صنایع عمومی برای جمیع دول و ملل روی زمین در شهر فیلادلفی در اواخر بهار

اسپانیا تمام نقاطیکه عساکر یاغی دنکارلس گرفته بودند قشون دولتی بحیطهٔ تصرف در اورد

المان منع دولت فروش اسب را که انکلیسها میخواهند انها را بخارج ببرند ملاقات وزراء دول ثلاثه روس و المان و اطریش پرنس کرچاکف پرنس بیزمارک کنت اندراسی

انکلیس لرد دربی وزیر امور خارجه مذمت از وضع سلطنت و حکمرانی دولت عثمانی میکند

مسیو کلادستون کتابچهٔ در مذمت دولت عثمانی انتشار میکند مسافرت پادشاه انکلستان بالمان و مراجعت بانکلیس مسافرت کامرن سیاح معروف از افریقا مراجعت ولیعهد از هندوستان بانکلیس فرستادن کشتیهای جنگی انکلیسی باسلامبول بجهة رعایت دولت عثمانی

ایطالیا فوت کاردینال انتونلی معروف صدراعظم پاپ و برقراری کاردینال سیمونی بجای او و مسافرت ارژنی امپراطریس سابق فرانسه بشهر رم

چین فتوحات عساکر چینی در کاشغر گرفتن شهر ارومچی را از یعقوب بیک امیر کاشغر

دانمارک مسافرت پادشاه با زوجهٔ خود بپطرزبورغ

روس در دهم نوامبر اینسال که مطابق است با جمعهٔ بیست و دویم شوال خطبهٔ امپراطور در مسکو با حضور رجال دولت و اعیان و اشراف مملکت قرائت کرده اشکارا بیان مینماید که اگر اجماع دول فرنک نتوانستند قراری در رفاهیت عیسویان رعیت عثمانی بدهند من مستقلا بشخصه حاضر هستم که کمال رعایت را بانها بنمایم و سه روز بعد عساکر اردوهای جنوبی را مامور بتوقف ایالت ادسا نمودند کراندوک نیکلا برادر امپراطور سردار این اردو کردید الحاق خوقند بمتصرفات روس در ترکستان و موسوم نمودن این ایالت را بایالت فرغانه فتوحات و غلبهٔ ژنرال اسکبلف سردار بر طایفهٔ قراقرقیز

ژاپن مسافرت میکادو پادشاه اینمملکت با سفاین جنگی باطراف جزیرهٔ خود موقوف داشتن شکنجه را نسبت بمقصرین در این مملکت

عثمانی جنگ سخت دولت با یاغیان هرزکوین و بسنی استعفای محمود پاشا صدراعظم و نصب محمد رشدی پاشا بجای او خلع سلطان عبدالعزیز خان از سلطنت در سی ام مه که سه شنبه ششم شهر جمادی الاولی باشد و نصب سلطان مراد پنجم بجای او در چهارم ماه ژوئن که یکشنبه یازدهم جمادی الاولی باشد عبد العزیز خان شریان خود را با مقراض دریده خود را هلاک میسازد این فقره فوت سلطان شهرت کاذبه است سلطان عبدالعزیز خان را بتحریک انکلیسها وزرای خائن هلاک نمودند در شانزدهم ژوئن که شنبه بیست و چهارم جمادی الاولی باشد حسین عونی پاشای وزیر جنگ و رشید پاشای وزیر امور خارجه را حسن نام چرکس در خانهٔ مدحت پاشا صدراعظم بقتل میرساند در سی و یکم ماه او که دو شنبه نهم رجب باشد بفتوای شیخ الاسلام که سلطان مراد خان پنجم مریض و مجنون است و قابل سلطنت و فرمانفرمائی نیست از سلطنت خلع شده برادر کهتر او عبدالحمید خان بجای او منصوب کردید در هفتم سپتامبر که پنجشنبه هیجدهم شعبان باشد سلطان عبدالحمید خان رسما جلوس بتخت سلطنت میکند ایجاد پارلمنت عثمانی مرکب از صد و بیست نفر فتوحات عبدالکریم پاشا در سروی عزل رشدی پاشا صدراعظم و نصب مدحت پاشا بجای او

فرانسه ورود پادشاه انکلستان بپاریس و ملاقات با مارشال ماکماهون ورود سفرای مارک بپاریس

هلاند ازاد کردن غلام و کنیز را دولت هلاندی در جزیرهٔ سوماترا

ینکی دنیای جنوبی ژنرال پرادو بریاست جمهوری پرو منتخب کردید

یونان مراجعت پادشاه یونان بعد از کردش و سیاحت تمام فرنکستان بمملکت خود استقراض دولت برای تدارک قشون

سنهٔ یکهزار و دویست و نود و چهار از هجرت مطابق سال سی و یکم از جلوس همایون

اتازونی در اینسال ریشاردهایز بریاست جمهوری بر قرار و ژنرال کران از این عمل خلع کردید سالی پنجاه هزار دلار بر رئیس جدید مواجب و مرسوم داده می شود هر دلار معادل پنج قران است پیغمبر طایفهٔ مرمن که مذهبی است و ژهن نام پیغمبر مزبور است بحکم دولت بقتل میرسد شکست عساکر دولتی از طایفهٔ سیوکس که از وحشیهای قدیم ینکی دنیا میباشند

اسپانیا تمام یاغیهای جزیرهٔ کوبا منقاد و مطیع دولت شدند

اطریش ملاقات پرنس بیزمارک صدراعظم المان و کنت اندراسی صدراعظم اطریش در شهر سالسبورک

المان کرفتن امپراطور جشنی در موقع سال هفتادم داخل شدن ایشان بخدمت قشونی و سال هشتادم عمر امپراطور پرنس بیزمارک بواسطهٔ علت مزاج موقتا چندی از کار کناره میجوید

ایطالیا پی نهم پاپ جشن سال پنجاهم سلطنت روحانی و جسمانی خود را میکیرد

انکلیس ورود سفرای چین بلندن کفتکوی سخت در مجلس پارلمنت در مسئلهٔ راجع بعثمانی سفاین جنکی انکلیس ورود بخلیج بزیکای نزدیک اسلامبول میکنند الحاق جمهوری ترانسوال افریقا

قریب براس امید بمتصرفات انکلیس در ان ناحیه پرتوغال سطرفی این دولت درجنک روس وعثمانی

روس صدر اعظم این دولت پرنس کرچاکف بدول المان واطریش وفرانسه وایطالیا یادداشتی میفرستند که دولت عثمانی بهیچوجه تکالیف دولت روس را در مسائلی که راجع برفاهیت عیسویان انمملکت است قبول ننموده وبا من جهت دولت روس در تهیه قشون است امدن امپراطور به کیشنو اتفاق ولیعهد وسان دیدن قشون ودر انجا اعلان جنک کردن بعثمانی شارژدافر عثمانی با تمام اجزای سفارت ازپطر بسمت مملکت خود حرکت میکند امپراطور باولیعهد بشخصه در عساکر روس که بخاک عثمانی ورود میکنند حاضر هستند

ژاپن ایجاد راه اهن جدید وافتتاح ان باحضور پادشاه از اوزاکا به کیت

عثمانی صفوت پاشا در مجلس وکلاء ازطرف سلطان اظهار مید ارد که تکالیف مجلس کنفرانس دول را که در اسلامبول منعقد شده بود چون بشان وشوکت عثمانی خللی وارد میاورد سلطان قبول نکرده رد نموده اند مجلس وکلای دولت عثمانی تماما تکالیف مجلس کنفرانس دول فرنک را رد کردند رفتن مامورین دول که در مجلس کنفرانس حاضر شده بودند از اسلامبول عزل مدحت پاشا از صدارت وبصدارت منصوب شدن ادهم پاشا بجای او شارژدافر روس با اتباع سفارت بیرق خود پایین اورده از اسلامبول خارج شدند در بیست وچهارم اوریل مطابق سه شنبه دهم ربیع الثانی عساکر روس وارد سرحد عثمانی نمودند تصرف عثمانی سخم قلعه را ازبنادر روس در هفدهم مه مطابق پنجشنبه سیم جمادی الاولی شهر اردهان را روس متصرف شد شیخ الاسلام اسلامبول فتوای جهاد میدهد در چهارم ژون مطابق دوشنبه بیست ویکم جمادی الاولی عساکر روس شهر قارص را محاصره میکنند در بیست ودویم همان ماه عساکر روس از رود دانوب عبور مینماید پیش قراول قشون روس بسرداری ژنرال کورکو از کوه بالخان عبور میکند شهر بنکپلی بتصرف عساکر روس در می اید شکست اردوی تیم روس بدست عثمان پاشا سردار عثمانی محمد علی پاشا بجای عبد الکریم پاشا سپهسالار کل عساکر عثمانی میشود شکست مختار پاشا در الشکر وخود را بقلعه قارص انداختن در هجدهم نوامبر مطابق یکشنبه یازدهم ذیقعدة الحرام قلعه قارص بتصرف قشون روس در امد وعساکر روس بسمت ارزنة الروم حرکت کردند در دهم دسامبر مطابق دوشنبه چهارم ذیحجة الحرام عثمان پاشا با قشون ابواب جمعی خود در پلونا تسلیم عساکر روس میشود

فرانسه در سیم سپتامبر که دوشنبه بیست وچهارم شعبان باشد مسیو طیر رئیس سابق دولت جمهوری فرانسه وفات میکند

هلاند فتوحات عساکر دولت در اچین فوت ملکه انمملکت در تابستان

یونان در کمال عجله دولت در تهیه حاضر کردن قشون است

سنه یکهزار ودویست ونود وپنج از هجرت مطابق سال سی ودویم از جلوس همایون

اتازونی ینکی دنیا بروزیت زرد با نهایت سختی در بعضی ایالات انمملکت

اسپانیا جمعه بیست وهفتم شوال شخص چلیک سازی

طپانچه بطرف پادشاه خالی کرده ولی بایشان نخورده

اطریش کنت اندراسی وزیر اعظم دولت اطریش بدول المان وفرانسه وانکلیس وایطالیا اعلان رسمی میفرستند که مامورین در مجلس کنکرهٔ که از برای قرار مسائل شرقیه منعقد خواهد شد بوینه پای تخت اطریش روانه دارند ودولت المان تکلیف میکند که محل انعقاد این مجلس برلن باشد

المان در افتتاح مجلس پارلمان امپراطور بشخصه خطبه خوانده وکوشش خود را در انعقاد مصالحه بین روس وعثمانی وحفظ صلح در تمام دول فرنک اظهار میدارد در شنبه هشتم جمادی الاولی اینتال در کوچه برلن امپراطور با صبیه خود در کالسکه روباز از کردش مراجعت میکرده هدل نام دو تیر طپانچه بسمت کالسکه خالی میکند هیچکدام بایشان نمیخورد در سلخ جمادی الاولی نیز در همان کوچه برلن هنکام رفتن امپراطور بکردش دو تیر تفنک بسمت ایشان خالی میشود وچند چارپاره ببازو وشانهای امپراطور میخورد لیکن زخم شدیدی نبوده که بیم هلاکت باشد در این وقت که مقارن سفر دویم پادشاه ایران بفرنک بود در همان ایام تشریف پادشاه در برلن این واقعه روداد یازدهم جمادی الاخری مجلس کنکره دول در برلن افتتاح شده مامورین دول المان واطریش وفرانسه وانکلیس وروس وایطالیا وعثمانی در مجلس جلوس کرده وریاست مجلس بپرنس بیزمارک داده میشود شنبه دوازدهم رجب مامورین دول عهدنامهٔ برلن را امضا نمودند اختتام مجلس کنکره پنجشنبه دهم ماه ذیحجه

افغانستان قبول نکردن امیر شیرعلیخان مامورین انکلیس را در ماه رمضان وقبول نمودن مامورین روس در کابل که انتشار این در لندن سبب اضطراب کردید

انکلیس مابین این دولت ودولت روس اثار کدورت پدیدار است در اغلب بلاد انکلیس اهالی با دولت موافق در جنک با روس هستند وورود عساکر روس در حوالی اسلامبول اسباب کمال وحشت رجال دولت انکلیس است وباین جهة کشتیهای جنکی دولت از سمت دریا بحوالی اسلامبول می اید مابین دولت روس وانکلیس قرارهای مساعد داده میشود فرستادن تهدید نامه از طرف فرمانفرمای هند به امیر شیرعلیخان امیر کابل در ماه ذیقعده پنجشنبه بیست وپنجم ذیقعده عساکر انکلیس ازچند نقطه وارد خاک افغانستان شد وفردای ان روز قلعه علی مسجد را که در دهنه تنکه خیبر است متصرف شدند

ایطالیا فوت ویکتور امانوئل دویم پادشاه این مملکت در ماه محرم وجلوس هومبر اول ولد ارشد ان پادشاه به تخت سلطنت ایطالیا فوت پی نهم پاپ اعظم در چهارم شهر صفر انعقاد مجلس کنکلاوه یعنی شورای بزرک کشیشان بجهة انتخاب پاپ تازه در پانزدهم صفر وانتخاب نمودن کشیشان کاردینال پچی را بپاپی وریاست کاتولیکی واورا ملقب بلئون سیزدهم نمودن

روس مراجعت امپراطور بعد از فتوحات نمایان در خاک عثمانی بپطرزبورغ وورود عساکر روس بشهر ادرنه بیست ویکم صفر فتح اب کراند ول سنکلا سرادار عساکر روس در قریه سان استیفان نیم فرسخی اسلامبول اردو زد بیستم ربیع الاول کراند ول سنکلا

بشهر اسلامبول رفته با سلطان ملاقات نموده معاودت کرده‌اند ولی شکلا از خاک عثمانی و تعیین نمودن ژنرال تتلبن را در بیست و پنجم ربیع الثانی بجای خود تصرف نمودن عساکر روس شهر باطوم را در جمعهٔ هفتم رمضان تصرف قشون روس شهر عثمان بازار و ارزنة الروم را رفتن قشون روس از سان استفان حوالی اسلامبول سه‌شنبه هجدهم رمضان مجروح ساختن ژنرال تریف حاکم شهر پطرزبورغ را شخصی از طایفهٔ نیهلیست در شانزدهم شعبان ژنرال مزنت زو رئیس احتساب مخفی روس را در یکی از کوچهای پطرزبورغ در روز روشن بقتل رسانید و قاتل مخفی گردید سان دادن قشون در پطرزبورغ با حضور شاهنشاه ایران

عثمانی انعقاد مصالحه بین عثمانی و روس در سان استفان در بیست و هشتم صفر و این عهدنامه مبنی بر بیست و نه فصل است تعیین خسارت جنگی که دولت عثمانی بر عهده گرفته که موافق عهدنامهٔ سان استفان بدولت روس بدهد و هزار و هشتصد و بیست کرور منات است و ایالات بلغارستان و دبرجای را لازمهٔ ملکت اروپ خود مجزی دانسته و در سمت آسیا قارص و باطوم و اردهان را ملک مطلق دولت روس میداند سفاین جنگی عثمانی در محاذی پیره بندر یونان لنگر انداخته دولت یونان را تهدید میکنند که اگر عساکر خود را که در خاک عثمانی تخطی نموده‌اند نطلبد آن بندر را بضرب گلوله معدوم سازند یافتن سخت در باب عالی

فرانسه افتتاح اکسپوزیسیون عمومی صنایع پاریس

زیاده در اول ماه مه مطابق چهارشنبه بیست و هفتم ربیع الثانی در تمام ممالک فرانسه علی الخصوص در پاریس در سی‌ام ماه ژون باسم عید و جشن جمهوری جشن بزرگی گرفتند انتخاب وکلای ملت در دولت فرانسه مساعد وضع جمهوری بود اغلب وکلای ملت جمهوری طلبند نه سلطنت طلب

یونان یاغیهای ایالت مقدونیه که بر ضد عثمانی هستند میل بتبعیت یونان دارند دولت یونان بدولت عثمانی اطلاع میدهد که الجاءً عساکر خود را با ایالات اپیر و تسالی و مقدونیه منزل ایالات عثمانی خواهد فرستاد

سنهٔ یکهزار و دویست و نود و ششم از هجرة مطابق سال سی و سوم از جلوس همایون

آنانوئی منکی دنیا این دولت در صدد تجدید عهدنامهٔ با چین است در مجلس شورای عدد قشون حاضر رکاب زیر بیرق آنانوئی بیست و پنجهزار نفر مقرر شد

اسپانیا ملاقات پادشاه اسپانیول با پادشاه پرتوگال فوت ملکهٔ اسپانیول وزراء دولت و وکلای ملت از عمل استعفا میکنند

اطریش عقد معاهده و قرارداد اتحاد مابین این دولت و دولت آلمان پارلمنت اطریش و مجارستان استعداد حربی افزوده عدد قشون را بهشتصد هزار نفر قرار داده‌اند

آلمان افتتاح مجلس پارلمنت در برلین با حضور امپراطور گلیوم که خطبهٔ افتتاح را امپراطور به شخصه قرائت نمود ملاقات پادشاه نمسه امپراطور

آلمان را در شهر اشتین بروز خصومت و مشاجرهٔ سخت در میان روزنامه‌های روسیه و آلمان پرنس گرچاکف وزیر اعظم روس وارد برلین شد

انگلیس رفتن قشون انگلیس رو بقندهار دولت انگلیس در کار جنگ با پادشاه زولوس ستوایو است یک اردوی مرکب از هفتصد و پنج نفر تابین و هفتاد و دو نفر صاحب منصب بوده در آنها ند ولا ژولوسها بالمره معدوم و مقتول کرده‌اند قرارداد مصالحه با امیر یعقوبخان امیر افغانستان داده شد امیر شیرعلیخان که در سال قبل فوت شده بود یعقوبخان پسرش بجای او والی افغانستان میشود و قشون انگلیس مامور بتخلیهٔ کابل گردید و نقاطی که در تصرف قشون انگلیس بود با امیر مسترد داشتند سالی یکصد و بیست هزار لیرهٔ انگلیسی از دولت برای امیر استمرار مقرر شد ماثورمار تر ستوایو پادشاه زولوس را اسیر و دستگیر کردند ایلچی انگلیس را با همه اجزاء سفارت در کابل بقتل رسانیدند قشون مامور بافغانستان هنوز از سرحد افغانستان خارج نشده مجدداً دوباره مامور بتنبیه امیر افغانستان شدند تسخیر قندهار مجدداً امیر یعقوبخان از والیگری استعفا نمود جنگهای سخت عظیم مابین قشون انگلیس و افغان در کار است علی الخصوص با ایوب خان پسر شیر علی خان

ایطالیا جمع وزرای دولت استعفا نموده وزرای جدید مرکب و مقرر گشت

هلاند کلنل ترستر قلعهٔ محکم آچین موسوم بکلنک را بحیطهٔ تصرف در آورد

روس بروز طاعون در توابع حاجی ترخان و خوف تمام اهالی مملکت روسیه دولت در صدد دشواری حفظ و منع نشر آن است از معمول داشتن قرانتین وغیره و خبر رسیدن از حاجی ترخان که مرض طاعون بکلی تمام شده شدت فساد طایفهٔ نیهلیست و آتش زدن آنها چند شهر معتبر مثل ارنبورغ و ایربیت و پارم و غیرها را و انباشتن این طایفه زیر خط راه آهن نزدیک بمسکو را که معبر امپراطور است نفت و دینامیت که هنگام عبور محترق شده بامپراطور آسیبی رساند از قضا بموقع عبور محترق نشده و بلامانع از آن نقطه گذشته آتش گرفتند بموجب دستخط امپراطور حکام مقتدر مامورند که با کمال تسلط و اختیار طایفهٔ نیهلیست را رفع و دفع کنند انتشار یافته است که بین دولتین انگلیس و روس در مسئلهٔ آسیای مرکزی مخاصمت و مخالفتی بروز کرده است دولت روسیه استعداد خود را در ترکستان زیاده کرده است

عثمانی بین این دولت با نمسه و روس و یونان گفتگوی بسیار است در اسوو و ولایات سرحدی و تعیین حدود آنها سلطان عثمانی بدولت انگلیس قول صریح میدهد بر عزل خدیو مصر که رفتارش مرضی خاطر فرانسه و انگلیس نبوده و حاضرند که حلیم پاشا را بجای او خدیو نمایند اسمعیل پاشا خدیو مصر بخواست دول معظمهٔ فرنگ خصوصاً بحکم آلمان از خدیوی استعفا نموده و توفیق پاشای پسرش در عوض بخدیوی مصر منصوب شد خیرالدین پاشا از صدارت معاف و معزول و عارفی پاشا بجای او منصوب شد

فرانسه رئیس جمهوری این دولت مارشال ماکماهون از ریاست استعفا نمود ژول گروی بریاست جمهوری

فرانسه وکامبتا بریاست مجلس شوری منتخب و برقرار شدند الجزایر شورش و بلوای عامی کرده اند که دولت مجبور بتدارک حرب و اسلحه کردند

یونان مامورین که برای تعیین حدود سرحد یونان و عثمانی انتخاب شده بودند حرکت کرده بشهر پانینه که میعادگاه همهٔ اجزاء کمیسیون است وارد شدند

سنهٔ یکهزار و دویست و نود و هفت از هجرت مطابق سال سی و چهارم از جلوس همایون

افغانستان بعد از استعفای جبری امیر یعقوبخان عبد الرحمن خان که از بنی اعمام او و مدتها فراری و بخاک روس پناه جسته بود انگلیسها اورده و امیر افغانستان نمودند شورش مابین عساکر عبد الرحمن خان و الی تازهٔ افغانستان شورش سخت در هرات و قتل حاکم هرات

چین مراودهٔ پلیتیکی این دولت و دولت روس نزدیک بانقطاع است

ینگی دنیای جنوبی فتح قشون شیلی و غلبهٔ این قشون بر عساکر متفقهٔ پرو و بلیوی گفتگوی مصالحه بین پرو و شیلی بمیانجیگری دولت اتاژونی

المان در وقت انعقاد مجلس پارلمنت امپراطور در یکی از نطقهای سلطنتی اصرار و مبالغه در ازدیاد استعداد حربیه نمود بملاحظهٔ استعداد حربی همجوار این مملکت المان

انگلیس خبرکی اغا غنر در خصومت و نفاق با دولت انگلیس و مجدداً برامدن انگلیسها در مقام تهدید و تنبیه انها متصرف نمودن شهر کابل ثانیاً بغلبه جنگهای متوالی قاغنر با قشون انگلیس و ورود عبد الرحمن خان از ترکستان بافغانستان شناختن دولت انگلیس عبد الرحمن خان را بامیری افغانستان تخلیهٔ قشون انگلیس شهر کابل را تغییر وزراء در انگلیس و صدارت گلادستون مسلمانهای هندوستان در صدد شورش بر ضد انگلیس میباشند شورش ارلندیها بر ضد دولت روز بروز در تزاید است

ایطالیا مخاجره و نفار بین پاپ و المان تمام شد عزل وکلای ملت و نصب وکلای جدید بحکم پادشاه ایطالیا کوه اتش فشان وزوو بشدت اتش فشانی میکند

اطریش جشن سال پنجاهم تولد امپراطور زلزلهٔ سخت در وینه و رسیدن خسارت بی نهایت بمردم

اسپانیا در مالاگا طغیان ابها خسارت و خرابی زیاد وارد اورد

بلژیک افتتاح اکسپوزیسیون عمومی در شهر بروکسل

روس این دولت در سرحدات طرف المان و اطریش مملکت خود جمع اوری قشون و تهیهٔ اسلحه میکند طایفهٔ نیهلیست در مملکت روس بینهایت شرارت و فساد میکنند از اتش زدن بعضی شهرها و نقب زدن در زیر خطوط طرق اهن که معبر امپراطور و رجال دولت است و اضطراب عموم مردم این مملکت از شرارت این طایفه دولت برای قلع و قمع این طایفه اسباب نظم و نسق فراهم اورده و اهتمام تمام بر دفع شرارت اینها دارد

فرانسه ملحق شدن جزائر تاهیتی بمملکت فرانسه نصب مسیو بارطلمی سنت هیلر بوزارت خارجه

عثمانی شدت و شیوع قحط و غلا در بلاد عثمانی شریف اعظم مکه زاد در جده بقتل میرسانند حسین پاشا بجای عثمان پاشای غازی وزیر جنگ میشود تغییر وزراء صدارت سعید پاشا و وزارت خارجه عاصم پاشا زلزلهٔ سخت در ازمیر

یونان این دولت در صدد اینستکه مراودهٔ پولتیکیه را با دولت عثمانی بهم زند بواسطهٔ تعیین حدود

سنهٔ یکهزار و دویست و نود و هشت از هجرت مطابق سال سی و پنجم از جلوس همایون

افغانستان جنگ سخت مابین امیر عبد الرحمن و سردار ایوبخان در حوالی قندهار و غلبهٔ سردار ایوبخان و تصرف شهر قندهار و رو گرداندن قشون سردار ایوبخان از وی و بطرف عبد الرحمن خان رو اوردن و رفتن قشون عبد الرحمن خان بطرف قندهار و شکست خوردن ایوبخان و فرار او بسمت هرات که توپها و اعزوق او بدست امیر عبد الرحمن خان می افتد

امریکا طغیان رودخانها در این اقلیم که موجب خرابی ابنیه و هلاک بسیاری از نفوس میگردد

اتاژونی انعقاد عهد تجارتی و دوستی این دولت با چین وفات رئیس جمهوری این مملکت بواسطهٔ زخم طپانچه گیتو نام پس از چندی ارتور بریاست جمهوری برقرار میگردد یانقین بسیار سخت در شهر نیورک

افریقا تونس عساکر فرانسه شهر صفاقس را گلوله باران میکنند جنگ سخت در حمامیتا اعراب و قشون فرانسه در تونس

مارک بروز طاعون در این مملکت مصر شورش قشون مصری بر ضد خدیو و محاصره نمودن انها قصر خدیو را

اسپانیا افتتاح مجلس شوری ملاقات سلاطین اسپانیول و پرتوغال

المان ملاقات امپراطور المان و امپراطور روس در دانزیک و ملاقات امپراطور اطریش در شهر گاستین

انگلیس وکلای ارلند از مجلس پارلمنت اخراج میشوند شورش و انقلاب سخت در ارلند عساکر انگلیس قندهار را تخلیه میکنند

ایطالیا زلزلهٔ شدید در شهر ناپل و خرابی و خسارت زیاد

روس انعقاد مصالحه مابین روس و چین کشته شدن امپراطور روس الکساندر دویم بدست نیهلیستها در پطرزبورغ در سیزدهم مارس جلوس الکساندر سیم ولیعهد بامپراطوری تمام مملکت روس روساکف و چهار نفر از همدستان او که قتل امپراطور را سبب بودند پس از تحقیق بدار اویختند بقیهٔ همدستهای قتل امپراطور گرفتار شدند پس از استنطاق معلوم شد که رئیس پلیس پطرزبورغ همدست مفسدین بوده فتح گوک تپه بدست ژنرال اسکبلف یانقین سخت در مسکو

عثمانی اجتماع سفرای کبار در اسلامبول برای رفع منازعه مابین عثمانی و یونان بروز طاعون یا مرضی شبیه بطاعون در عراق عرب استنطاق مدحت پاشا و سایر اعاظم که متهم بقتل سلطان عبد العزیز خان بودند مدحت پاشا و هشت نفر از همدستهای او را حکم بقتل و دو نفر را بحبس مؤبد دادند پس از آن بتوسط تمام سفرای کبار از قتل مدحت پاشا و سایرین گذشته حکم بحبس ابدی او میدهند بروز وبا در مکهٔ معظمه

فرانسه عساکر فرانسه در سرحد الجزایر و تونس در جنگند فتح قیروان از شهرهای تونس بدست قشون فرانسه هانری بریسن بریاست مجلس وکلای پارلمنت برقرار میشود وزراء فرانسه معزول و مسیو گامبتا بصدارت منصوب و مامور بتشکیل وزارتخانهها است

یونان منازعهٔ مابین عثمانی و این دولت قریب بظهور

است سفرای دول خارجه که در یونان هستند این دولت را مانع از جنگ با عثمانی میباشند

سنهٔ یکهزار و دویست و نود و نه از هجرت مطابق سال سی و ششم از جلوس همایون

اتاژونی ینگی دنیا از این دولت سفیری بایران مأمور میشود طغیان آب در شهر سینسیناتی جمعیتی کثیر را غرق و شهر را خراب میکند.

برزیل افتتاح مجلس پارلمنت

پرو مذاکرهٔ مابین جمهوری پرو و جمهوری شیلی

شیلی عهد مصالحه مابین شیلی و بلیوی

اروپا اطریش مابین این دولت و افلاق تعیدات کدورت است در هشتم ماه دسامبر حریق در تماشاخانه رینگ در وینه زیاده از هزار نفر تلف نمود بروز شورش در ایالات هرسک و بسنی شکست یاغیان عساکر اطریش را از طرف سلطان عثمانی نشان امتیاز برای امپراطور اطریش ارسال میشود

اسپانیا انعقاد عهد تجارت مابین این دولت و دولت فرانسه

المان بجهت دوستی این دولت با دولت عثمانی ژنرال را دو بویل حامل نشان از طرف امپراطور المان برای سلطان عثمانی شد مجادلهٔ وکلای ملت با وزراء دولت در باب دخانیات که بیع و شرای آنرا مخصوص بدولت کنند جمعیت المان در این سال از اینقرار است پنجاه و شش کرور و دویست و چهل هزار پروتستان و سی و دو کرور و دویست و سی و چهار هزار کاتولیک و یک کرور و شصت هزار یهود و سی هزار نفر از ادیان مختلفه و هفتاد و سه هزار بیمذهب سورش سخت در ارلند و سو قصدهای یاغیان اگر اینها در دولتی زاد بوانند بطرف پادشاه انگلستان ضیافتی خالی میکنند بدون اینکه گلوله بمعظم لها بخورد در دوبلن پای تخت ارلند یاغیان فرمانفرمای ارلند لرد کوندیش و پورک وزیرش را بقتل میرسانند عراپی پاشا از صاحب منصبان نظامی بخدیو مصر شوریده و فی الواقع مصر را بهم زد بالاخره گرفتار و مقهور انگلیسها شد اگر چه معروفست دولت انگلیس او را تطمیع کرده بود و پول زیاد باو داده بود بلکه میگویند از اول هم بتحریک انگلیسها علم شورش را افراشت حالا در جزیرهٔ سیلان است سفاین جنگی فرانسه و انگلیس بطرف مصر حرکت میکنند که خدیو را از شر عرابی پاشا حفظ نمایند یکی از ابنیهٔ دولتی را معاندین دولت آتش میزنند

ایطالیا جمعیت این مملکت در اینسال پنجاه و هفت کرور و چهارصد و پنجاه و دو هزار نفر

روس پانزده نفر از نهلیستها خود را بلباس قشون ملبس کرده خواستند بعمارات سلطنتی ورود نموده امپراطور را بقتل رسانند آنها را گرفته حبس کردند دولت نهایت اهتمام را در افنا و اعدام این طایفهٔ طاغیه دارد و همه روزه جمعی را حبس نموده و بعضی را اخراج و برخی را بقتل رسانند فوت ژنرال کفمان حکمران ترکستان امپراطور روس لقب پادشاهی ترکستان را بالقاب سلطنتی خود الحاق میکند پرنس کرچاکف صدراعظم این دولت در شهر بادن باد وفات نمود

عثمانی شورش سخت در سودان بروز زلزله شدید در اناطولی عبدالرحمن پاشا بجای سعید پاشا صدراعظم میشود سعید پاشا بوزارت خارجه برقرار میگردد سلطان یاغیگری عرابی پاشا را اعلان میکند صدارت سعید پاشا و وزارت خارجه عارفی پاشا

فرانسه مسیو گامبتا صدراعظم و وزراء دایرهٔ او معزول می شوند فوت گامبتا از رجال معروف فرانسه پرنس ناپلیون اعلانی در حقوق سلطنتی خود طبع و منتشر نموده لهذا بحکم دولت محبوس میگردد ژول فری صدراعظم میشود

هلاند طغیان آب که اسباب خرابی میشود

یونان معاهدهٔ این دولت با دولت عثمانی در تعیین سرحدات عساکر یونان عبارتست از بیست و یکهزار و سیصد و هشتاد و نه نفر پیاده و هشت هزار و شصت و هشت نفر توپچی و سه هزار و سیصد و نوزده نفر مهندسان و چهار هزار و صد و پنجاه و چهار نفر اسب و هزار و ششصد و شصت و پنج نفر صاحب منصب است مسیو کاندروس صدر اعظم یونان وفات مینماید

افریقا تونس شهر قفسه بتصرف عساکر فرانسه در می آید فوت محمد صادق بیک والی تونس در بیست و هشتم اکتبر و جلوس برادرش علی بیک بجای او

زولولاند سیتوایو که در لندن سیاحت میکرد مستقلا بسلطنت زولوس معاودت میکند

مصر بروز وبا در مصر سفاین جنگی فرانسه و انگلیس بمحاذی اسکندریه ورود میکنند و عرابی پاشا حکم به ساختن استحکامات در ساحل میدهد ورود درویش پاشا از جانب سلطان عثمانی بمصر برای استمزاج و وضع مصر و اظهار خدیو بدرویش پاشا که سازش مابین او و عرابی پاشا غیر ممکن است شورش مردم در اسکندریه و قتل جمعی از فرنگیها در دهم ژوئیه سفاین جنگی انگلیس بنای گلوله ریزی را بشهر اسکندریه میگذارند و بعد از دوازده ساعت تمام قلعه‌جات اسکندریه بتصرف عساکر انگلیس در آمده خدیو مصر بقصر رأس التین پناه برده برای حفظ خود از عساکر انگلیس کمک میطلبد عرابی پاشا در حوالی اسکندریه اردوی خود را متحصن میسازد ولیکن از چند روز با قشون زیاد به تل الکبیر رفته متحصن میگردد انگلیسها ابوقیر و بغاز سوئز را متصرف شدند ژنرال ولسلی بطرف تل الکبیر حرکت میکند روز سیزدهم سپتامبر قشون انگلیس با قشون عرابی تلاقی مینماید و شکست سختی باو میدهد عرابی بزقازیق میگریزد روز چهاردهم و پانزدهم بی زحمت و مانعی ولسلی سردار عساکر انگلیس وارد قاهره میشود عرابی محبوس میشود در بیست و ششم خدیو وارد قاهره شده استعداد عساکر عرابی چهل و چهار هزار پیاده هیجده هزار سواره چهل هزار عرب بدوی صد و چهل و سه عراده توپ قشون انگلیس و مصری تقریبا چهل هزار نفر میشد حکم قتل عرابی از مجلس استنطاق صادر میشود خدیو از قتل او گذشته او را بجزیرهٔ سیلان میبرند خروج متمهدی در سودان شکست عساکر مصری از متمهدی که بدفع او مأمور شده بودند

سنهٔ یکهزار و هشتصد و هشتاد و سه از تاریخ میلادی

در اطریش جشن سال دویستم شکست عساکر عثمانی را که محاصرهٔ وین پای تخت اطریش را کرده بودند با تشریفات کامل برپا داشتند پادشاه اسپانیول که بالمان رفته بود و در مراجعت بمملکت خود از پاریس گذشت چون ملبس بلباس نظامی المان بود اهالی پاریس نسبت باو بی احترامی نمودند و بانهایت خفت شبانه از پاریس بمملکت خود رفت

مسافرت ولیعهد المان باسپانیول مخض دلجوئی حادثۀ که در پاریس بپادشاه اسپانیول روداده بود فوت کنت دشامبر از شاهزاده های خانوادۀ قدیم که مدعی بر سلطنت فرانسه بود (هو) پای تخت مملکت انام را قشون فرانسه در ماچین تصرف کردند واز این بعد مملکت انام در زیر حمایت فرانسه خواهد بود تودوك پادشاه انام میمیرد فتوحات متمهدی در العبید ودر سودان چند هزار قشون مصری بسرداری حکس صاحب منصب انکلیس در جنك متمهدی کشته میشوند در کلکته اکسپوزیسیون عمومی ایجاد میشود در ایش شبا از شهرهای ایطالیا زلزله اسباب هلاکت جمعی وخرابی ابنیۀ زیادی میشود کوه اتش فشان کراکاتوا در تنکۀ سند طغیان میکند بروز وبا در مصر مختار پاشا از طرف دولت عثمانی مامور برلن میشود که با دولت المان عهد تدافعی وتجاوزی ببندد قشون مصری بسرداری حکس که متمهدی انهارا معدوم کرد ده هزار نفر بودند

سنه یکهزار وهشتصد وهشتاد وچهار از تاریخ میلادی

مسافرت ولیعهد اطریش با زوجه اش باسلامبول عساکر فرانسه در ماچین که عدد سی هزار نفر هستند در تنکن فتوحات کرده با پادشاه مملکت انام تجدید معاهده مینمایند فوت رواز وزرای برزیل فرانسه عساکر فرانسه بجزایر ماداکاسکار میروند بروز وبا در بعضی بنادر فرانسه در مملکت تنکن عساکر فرانسه با عساکر چین می جنکند ژنرال گردن از سردارهای انکلیس از لندن مامور مصر شد که بخرطوم رفته جلوگیری از ترقیات متمهدی نماید طوفانهای سخت در سواحل انکلیس اسباب غرق بسیاری کشتیها شد ژنرال گراهام سردار دیگر انکلیس در سواکین با متمهدیین می جنکد وعثمان دجه را شکست میدهد فتوحات متمهدی سبب وحشت انکلیسها میشود فوت پرنس اوبوانی ولیعهد هولاند ترکمانهای مرو خود را در تحت سلطنت روس قرار میدهند ولیعهد روس عرفا مکلف میشود باکر سردار دیگر انکلیس در توخار با متمهدیین مقابل کرده شکست میخورد فوت مدحت پاشای معروف شهر بربر از شهرهای سودان بتصرف مهدی درمیاید افتتاح اکسپوزیسیون عمومی در شهر فیلادلفی ینکی دنیا دولت المان در سمت جنوب افریق آنگرا به کینارا متصرف میشود و کامرون را هم تصرف میکند در افریق

ملاقات سه امپراطور المان وروس واطریش با یکدیگر در اندالوزی از شهرهای اسپانیول زلزله خرابی میرساند وبیشتر از دو هزار نفر در زیر آوار تلف میشود ایجاد مزاوجت عرفی که خطبۀ عقد بوضع دینی لازم نیست در مملکت فرانسه لرد دوفرن از طرف دولت انکلیس فرمانفرمای هند میشود بروز وبا در اغلب بلاد ایطالیا در نهایت سختی

دولت عثمانی مدعی بر افلاس است که انچه را که قرض نموده است از ملل فرنك اصلا وفرعا ندهد سردار قشون انکلیس در مصر ولسلی با شانزده هزار قشون انکلیسی در وادی حلفه حاضر بجهه سمت خرطوم میشوند بعضی جنکهای سخت مینمایند اما کاری از پیش نمیبرند

سنۀ یکهزار وهشتصد وهشتاد وپنج از تاریخ میلادی

انتخاب کلولاند بریاست جمهوری اتازونی ینکی دنیا پرنس بیزمارك سال هفتادم عمر وپنجاهم نوکریش را که مقارن با ینوقت است با نهایت تشریفات معلوم مینماید فوت فردریك شارل برادرزادۀ امپراطور المان وسردار مشهور پادشاه بلژیك موافق قراردادیکه در برلن دول معتبره تزلك داده اند قبول پادشاهی کونکو یکی از ممالك عظیمۀ افریق را می نماید وبا در مادرید پای تخت اسپانیول ودر اغلب بلاد اینمملکت قشون فرانسه بسرداری نکریه در تنکن عساکر چینی را شکست میدهد وکلونك را از تصرف چینیها بیرون میاورد وبلافاصله شکست سختی از عساکر چینی فرانسها میخورند مصالحه مابین فرانسه وچین فوت ویکتور هوکو از شعرای معروف در مملکت فرانسه عساکر انکلیس بطرف خارطوم مصر میروند ودر طرف مقابل دشمن را باعدۀ زیاد میبینند متمهدی خرطوم را متصرف میشود وژنرال کردن را که در خارطوم بود بقتل میرساند پیش قراول قشون روس تاذوالفقار تا پاك افغان نزدیك هرات تاخت میبرند ملاقات امیر افغانستان امیر عبدالرحمن با فرمانفرمای هند و فرستادن عساکر زیاد انکلیس بسرحدات افغان تلاقی در دسته قشون روس وافغان در سرحد سبب وحشت بروز جنکی مابین روس وانکلیس میشود در کانادا جمعی برضد دولت انکلیس برخواستند عساکر انکلیس در مصر مغلوب متهمد شده مملکت سودان را غلبه نموده داخل مصر میشود وزرای انکلیس بریاست کلادستون معزول ووزرای دیکر بریاست سالیسبوری معین میشوند دولت ایطالیا چند هزار نفر از قشون خود را بسمت مصب که از بنادر دریای سرخ است ونزدیك بسرحدات حبشه است مامور میکند عساکر ایطالیا مصوعه را از بنادر بحر سرخ نزدیك بحبشه را تصرف میکند عساکر انکلیس مجبورا سودان را خالی میکنند ودولت انکلیس از منازعه با مهدی وتصرف خارطوم صرف نظر میکند ژنرال گرام از سردارهای بزرك ومدتی هم ریاست جمهوری اتازونی نموده بود میمیرد یکدسته کشتی جنکی المان زنکبار را تهدید میکند که اراضی متصرفۀ المان را در افریق محترم دارد ودر اینجا تعدی ننماید فوت الفنس دوازدهم پادشاه اسپانیول بسلطنت نیابت زوجه اش که حامله است تجدید ریاست گروی در جمهوری فرانسه مهدی سودانی میمیرد مامورین انکلیس و روس در تعیین حدود افغانستان مصمم اند ابتدای منازعه مابین دولت انکلیس ومملکت بیرمه بعد از مختصه جنکی تیبو پادشاه بیرمه اسیر انکلیسها میشود وپای تخت بیرمه بتصرف عساکر انکلیس می اید ومملکت بیرمه جزء متصرفات انکلیس در هندوستان میشود

مابین بلغارستان وسربستان نزاع سختی میشود والی بلغارستان غلبه میکند مملکت رومیلی شرقی بدولت عثمانی میشورد والی بلغارستان پرنس باتمبرك بدون زحمت رومیلی شرقی را متصرف میشود

سنۀ یکهزار وهشتصد وهشتاد وشش از تاریخ میلادی

المانکلیوم اول امپراطور المان جشن سال ۲۰ سلطنت خودش را در مملکت پروس میکیرد (باویر) بواسطۀ عرض جنون در نهایت سختی در مزاج پادشاه لوئی دویم بنی عمش لئوپولد بنیابت سلطنت برقرار میشود ومقر سلطنت را

بقصر برکه از قصور دولتی قرار میدهد و پادشاه مجنون را انجا میبرند در ۱۳ ژون شب پادشاه باویر با طبیب مخصوصش دکتر گودن خود را در دریاچه این عمارت غرق و هلاک میسازند واتن برادر پادشاه که ان هم نیز مبتلا بجنون است بسلطنت باویر که ارث او بوده است تعیین میشود ولیک امورات کشور و لشکر با خبا لوئیپولد نایب السلطنه سابق الذکر است . اسپانیول ملکه که سمت نیابت سلطنت دارد در ۱۷ مه پسری میزاید موسوم بالفنس سیزدهم و پادشاه اسپانیول میشود تاج سلطنت را در گهواره او میبینند

فرانسه مبلغ بیست هزار تومان دولت از برای ایجاد مریض خانه مایه میگذارد که در انجا مسیو پاستر حکیم معروف معالجه اشخاصی که سگ هار انها را گزیده است نماید و انکشاف این معالجه که از معالجات عمده و مهم است بواسطه همین شخص که مسیو پاستر باشد شده است شاهزادگانی که پدرانشان از هر سلاله که در فرانسه خدمت کرده اند بحکم دولت جمهوری از مملکت فرانسه اخراج میشوند

انگلیس فرمانفرمای هند الحاق تمام مملکت برمه را بهندوستان رسما اعلان میکند عساکر انگلیس عاجز از مقابله متمهدین در سودان هستند و از این تاریخ ببعد صرف نظر از تامین سودان میکنند وزرای طایفه ویگ بریاست مسیو گلادستون استعفا از وزارت میکنند شهر مندلی پای تخت برمه را که تازه انگلیسها متصرف هستند یاغیها اتش میزنند

یونان دول فرنگ متحدا میانجی شده رفع اشکالاتی که مابین عثمانی و یونان بوده مینمایند منازعه که بین الدولتین قریب بظهور بود باین واسطه قریب بصلح میشود

روس یکدسته از عساکر روس وارد پنجده افغانستان شدند انجا را متصرف کردیدند در مسکو که امپراطور رفته بود کلانتر شهر در حضور اعیان با امپراطور گفته بود که عنقریب در سلطنت او خواهیم دید که صلیب عیسوی در بالای گنبد مسجد ایاصوفیه اسلامبول افراشته خواهد شد

صربی مصالحه مابین صربی و بلغاری

عثمانی دولت عثمانی پرنس الکسندر را بحکومت روملی شرقی اما پنج ساله نه زیادتر میشناسد شاکر پاشا فرمان حکومت پنجساله را از جانب سلطان برای پرنس الکسندر میبرد

اتازونی [illegible] فوت جنرال گرانت از اعاظم این مملکت زلزله سخت که شهر چارلستون را معدوم میکند افتتاح مجسمه ازادی که جمهوری فرانسه بجمهوری اتازونی هدیه کرده بود در نیویورک این مجسمه بجای چراغ بحری بکار میرود

المان معاهده با انگلیس در تعیین حدود متصرفات این دو دولت در مغرب افریق

اطریش ملاقات امپراطورین اطریش و المان در گاستین فوت کنت بست از اعاظم رجال این دولت ورود مامورین بلغارستان بوین که والیگری بلغارستان را به پرنس کوبورگ تکلیف میکنند

ماچین انام بعد از فوت تودوک شانونک بجای او بسلطنت منصوب میشود

فرانسه گروی مجددا بریاست جمهور در این مملکت منتخب میشود

انگلیس عزل وزرای گلادستون و نصب دسته دیگر وزرا بریاست سالیسبوری فرستادن ده هزار قشون انگلیس

بمملکت

بمملکت برمه

ایطالیا فوت مینگتی از اعاظم رجال این دولت

روس راه اهن ماورای خزر از ساحل دریای مازندران تا شهر مرو مفتوح میشود

عثمانی مراوده دولتی مابین عثمانی و روس در رفاهیت سختی است الکساندر باتنبرگ را اهالی بلغارستان از والیگری خود عزل کرده و تشکیل دولت جمهوری مینمایند الکساندر باتنبرگ را که از بلغارستان بیرون کرده بودند مجددا جمعی که هواخواه او بودند ببلغارستان میاورند بواسطه بی میلی دولت روس بالکساندر او استعفا از والیگری بلغارستان میکند

سنهٔ یکهزار و هشتصد و هشتاد و هفت از تاریخ میلادی

المان عده قشون المان را بر انچه هست علاوه میکند امپراطور المان گیوم اول سنین عمرش بنود و یک شمسی میرسد و در این مورد از اغلب ممالک فرنگ وکلا بعهد تهنیت می ایند در بهار امسال ولیعهد المان فردریک که چندی بود مبتلا بدرد گلو بود دکتر ماکنزی طبیب انگلیسی را بمعالجه خود منتخب میکند امپراطور المان نهری که دریای بالتیک را بدریای شمال باید وصل کند بدست خود شروع بافتتاح کار او مینماید

اطریش ارشیدوک البرت از منتسبین خانواده سلطنت سال شصتم دخول خود را بمامورین نظامی برپا میدارد

فرانسه بعضی از جواهراتیکه متعلق بسلاطین قدیم فرانسه بوده است دولت فرانسه بهفتصد هزار تومان میفروشد

انگلیس قشون انگلیس در مملکت برمه سی و یکهزار و پانصد و هفتاد و یک نفر است و از ابتدای جنگ مابین برمه تا کنون بیشتر از سه هزار قشون انگلیس تلف شده اند دولت انگلیس در برمه با اهالی سخت گیری میکند لرد چورچیل در یکی از مجالس پارلمنت اظهار میدارد که عساکر بری و بحری انگلیس اگر جنگی رو بدهد حاضر و قابل بر مدافعه نیستند در ۲۱ ژون امسال جشن سال پنجاهم ملکه برپا میشود و اغلب وکلای عهد و شاهزادگان و امرا و اعیان دول روی زمین بجهت تهنیت این جشن در لندن حاضر میشوند

ایطالیا قشون این دولت که در مصوع بود شکست سختی از حبشه ها میخورد زلزله در بعضی از نقاط ایطالیا اسباب خرابی است

هولند پادشاه هولند سنین عمرش بهفتاد و یک شمسی میرسد

روس پلیس پطرزبورغ انکشاف مجمعی میکند که قصد قتل امپراطور دارد فرمان امپراطور روس در منع تملک غربا در اراضی خاک روس صادر میشود

عثمانی بروز فتنه در جزیرهٔ قندی ورود سر درومند ولف سفیر کبیر انگلیس در اسلامبول برای قرارداد امورات مصر والیگری پرنس فردیناند در مملکت بلغارستان ثابت میشود

فرانسه مسیو ویلسون داماد مسیو گروی رئیس جمهوری فرانسه متهم ببعضی تقلبات است ورود امپراطور برزیل بپاریس و منزل کردن در گراند هوتل ونارد نام اسبابی اختراع کرده که بواسطه ان اسباب بالون را بهر سمت در هوا حرکت میدهد در ۱۰ ماه او قرص افتاب کلیة در پاریس میگیرد و ستاره ها نمایان میشود

مسیو کروی از ریاست جمهوری استعفا کرده سادی کارنو بجای او منصوب میشود لرد لیتون سفیر کبیر انکلیس مقیم پاریس میشود

انکلیس در ماه ژون جشن سال پنجاهم سلطنت ملکه را در تمام شهرها برپا میکنند اهالی ایرلاند در این جشن عمومی شراکت نمینمایند در مسئلهٔ حدود افغانستان مابین روس و انکلیس مذاکره مانند مقاوله مبادله شد که موقتاً طرفین اسوده بشوند

عثمانی معاهدهٔ انکلیس و عثمانی در باب مصر و سویز بامضای سلطان و مأموریت ولف در اسلامبول از طرف دولت انکلیس بی نتیجه شد در اسکوتاری بواسطهٔ حریق هزار و دویست باب خانه معدوم میشود حافظ بهرام اغا خواجه باشی که پول زیادی از انکلیسها کرفته است سلطان را از دوستی روسها منصرف کرده با انکلیسها متحد میکند در حرمخانه سلطان بی نظمی زیادی بروز کرده است اهالی حرم بازادی خارج شده داخل میشوند حتی یکی از کنیزهای سلطان چرکس نظیر نام از حرمخانه سلطان بیرون رفته مفقود میشود و بعد از چندی در دارمهرو دخانهٔ یکی از متمولین انکلیس پیدا میشود

بلژیک عملجات بعضی کارخانها که تعطیل کرده اند دولت را بیک شورش تهدید میکنند

روس عساکر روس به کافر قلعه نزدیکی هرات رفته اند برودت مابین این دولت و المان عساکر دول ثلاثه روس و المان و اطریش در سرحدات خود جمع میشوند در سرحدات شمالی روس قطر برف پنج ذرع شود

بلغارستان مجلس پارلمن اینمملکت پرنس فردیناند را باجماع اراء بوالیکری خود قبول میکنند دولت روس اینعمل بلغارها را نمی پسندد تمام دول فرنک بدون استثنا علی الخصوص دولتین روس و عثمانی وکالت پرنس فردیناند را امضا نمینمایند

المان در کاستن دو امپراطور المان و اطریش باهم ملاقات میکنند

ینکی دنیا در اینمملکت زلزلهای سخت اسباب وحشت است پل راه اهن که بر روی شط نیاگارا بسته شده بود در حینیکه کالسکهٔ اهن عبور میکرد بسوخت چهارصد نفر از مسافرین هلاک شدند و در اب غرق کردیدند یکصد و پنجاه نفر هم زخمی شدند

اطریش بواسطهٔ باریدن برف زیاد راه اهن مابین مجارستان و لهستان مدتی بیکار ماند

اسپانیول طوفانهای سخت در سواحل اسپانیول و غرق سفاین بواسطهٔ برف زیادی که در کوه پیرنه باریده بود کرکها بواسطهٔ عدم تحصیل اذوقه وارد دهات شده اطفال را دریده اند

ایطالیا زلزلهای سخت در سمت جنوب و کثرت خرابی و مردم زیاد بهلاکت میرسند

پاپ سال پنجاهم ورود خود را بجرکهٔ علمای دین جشن میکیرد و از تمام روی زمین هدایا و تهنیت برای او فرستاده میشود حتی از سلاطین که کاتولیک نیستند

حبشه سفیریکه دولت انکلیس نزد نجاشی پادشاه حبش بتوسط فرستاده بود که مابین دولت ایطالیا و حبشه را صلح بدهد بی نیل مقصود مراجعت بانکلیس کرد

مارك طایفهٔ بنی قاسم از طوایف اعراب بسلطان مارك شوریدند

سنهٔ یکهزار و هشتصد و هشتاد و هشت از تاریخ میلادی

اتازونی ینکی دنیا دولت اتازونی بدولت چین تکلیف میکند که من بعد مهاجرین چینی را در اتازونی قبول نخواهند کرد

المان ولیعهد المان که در سان رمو از بلاد ایطالیا است بواسطهٔ مرض کلو که چندی است مبتلا است جراحان کلوی او را میشکافند در ۹ ماه مارس امپراطور کیوم اول امپراطور المان فوت میکند و ولیعهدش که در سان رمو مریض بود خود را فردریک سیم خوانده با حالت مرض ببرلین امده جلوس میکند امدن ملکهٔ انکلیس ببرلین بعیادت امپراطور مریض که دامادش بوده ۱۵ ژون فردریک سیم امپراطور المان فوت میشود و کیوم دویم پسرش امپراطور میشود دکتر ماکنزی طبیب انکلیس را عقیده اینست مادام که در کوش امپراطور حالتیه المان چندین سال است کاهی بروز میکند بالمآل اسباب هلاکتش خواهد شد و زیاده از یک دو سال دیکر عمر نخواهد کرد مسافرت امپراطور المان بپطرزبورغ و دانمارک و سوئد و در بعضی از ممالک المان و مملکت اطریش و مملکت ایطالیا مارشال ملک از خدمت استعفا کرده والدرس سردار کل قشون المان میشود پرنسس صوفی خواهر امپراطور المان نامزد ولیعهد یونان میشود

اطریش مسافرت ولیعهد اطریش و زوجه اش در ممالک و جشن امپراطور اطریش چهل سال تمام است سلطنت میکند و داخل چهل و یک میشود پرنس رودلف ولیعهد اطریش را در اطاق خود کشته شده مییابند بضرب طپانچه بعضی را عقیده براینست که خود خود را کشته است و بزعم جمعی او را کشته اند این واقعه در اوایل ۱۸۸۹ اروداد

اسپانیول) افتتاح اکسپوزیسیون در شهر بارسلون از بنادر اسپانیول و طغیان ابها و بارندکی زیاد اسباب خرابی شده است

فرانسه فلوکه رئیس مجلس پارلمن میشود ژنرال بولانژه بنای فتنه جوئی را میکذارد مارشال لبوف از سردارهای قدیم فرانسه میمیرد ژنرال بولانژه و فلوکه جنک طپانچه میکنند مسیو شورول که از علمای معتبر فرانسه است صد و دو سال شمسی که صد و پنج سال قمری باشد از سنش کذشته و در نهایت عقل و شعور و سلامتی بدن بسر میکند

انکلیس وزیر جنک انکلیس زیادی قشون و استحکامات حربی را در اطراف شهر لندن تکلیف میکند در هندوستان نزاعی مابین قشون انکلیس و اهالی تبت در ناحیهٔ سکم میشود

ایطالیا مابین فرانسه و ایطالیا بواسطهٔ تجدید عهدنامهٔ تجارتی کدورتی بروز میکند امدن ملکهٔ انکلیس بایطالیا و توقفش در شهر فلورانس قشون ایطالیا در مصوع با حبشه ها جنک کرده شکست مییابند

پرتوغال پادشاه پرتوغال به سوئد سفر میکند

روس در سرحدات افغانستان و روس مابین افاغنه و طایفهٔ سالور ترکمان جنک و خونریزی سختی میشود امپراطور که بسیاحت قفقاز الی بادکوبه امده بود در مراجعت در حوالی برکی کالسکه های راه اهن که امپراطور در انها بود از راه اهن تخطی کرده هیجده نفر کشته و سی نفر مجروح شدند بوجود امپراطور و امپراطریس هم صدمهٔ مختصری رسید

عثمانی باغوای دولت روس باهالی بلغارستان اعلان می کند که والیکری پرنس فردینان در بلغارستان غیر مشروع و بطور غصب است و بنا بمعاهده که مابین دولت عثمانی و دولت انکلیس و فرانسه منعقد شده است نهر مجمع البحرین سوئز اگر جنگی در فرنک روی دهد آزاد خواهد بود راه آهنی که ممالک فرنک را با اسلامبول وصل میکند افتتاح شد که حالا مسافرین از اسلامبول بتمام بلاد فرنک بتوسط راه آهن سفر میکنند

حبش راس آلا امیر نجاشی مسموم میشود و نجاشی جبرا بتهمت مسموم کردن او میکشد

صربی پادشاه صرب زوجه خود را طلاق میدهد

مارک سلطان مارک بلاد سوس الاقصی کلیة متصرف میشود

افغانستان اسحق خان پسر عموی امیر عبدالرحمن خان که حاکم ترکستان افغانی بود با امیر افغانستان میشود و بعد از چندی مجادله مغلوب با فرار بخاک روس میکند

مکزیک در پای تخت این دولت زلزلهای سخت میشود و بادهائی میوزد و خرابی زیاد میرساند

حمداً لله که اختتام یافت و انجام گرفت تصنیف و ترصیف کتاب المآثر و الآثار در تعریف احوال چهل سال شمسی از سلطنت شهریار معدلت مدار ظل الله الممدود فی الارضین حافظ شریعت سید المرسلین ما مدّ الله ایام دولته الی دولة آل محمد الاطهار ع روز یکشنبه هفتم شهر رجب الاصب از شهور سال خجسته مآل یکهزار و سیصد و شش قمری هجری مطابق سنه سیچقان ئیل ترکیه تمّ و قع الفراغ من تسویده یوم الاربعاء ثامن محرم الحرام سنة ۱۳۰۷

فهرست اسامی سلاطین قاجاریه انار الله برهانهم

السلطان فتحعلیخان	ولادت سنه ۱۱۰۷	جلوس سنه ۱۱۳۳	مدت سلطنت شش سال	رحلت سنه ۱۱۳۹	عمر چهل و دو سال	مدفن در خواجه ربیع
محمد حسن شاه	ولادت سنه ۱۱۲۷	جلوس سنه ۱۱۶۴	مدت سلطنت هشت سال	رحلت سنه ۱۱۷۲	عمر چهل و پنجسال	مدفن حضرت عبدالعظیم ع
حسنقلی شاه ملقب بجهانسوز شاه	ولادت سنه ۱۱۴۳	جلوس سنه ۱۱۸۴	مدت سلطنت هفت سال	رحلت سنه ۱۱۹۱	عمر بیست و هفت سال	مدفن استراباد
آقا محمد شاه مرحوم	ولادت سنه ۱۱۵۵	جلوس سنه ۱۱۹۳	مدت سلطنت هیجده سال	رحلت سنه ۱۲۱۱	عمر پنجاه و شش سال	مدفن نجف اشرف
فتحعلی شاه مبرور	ولادت سنه ۱۱۸۵	جلوس در طهران سنه ۱۲۱۲	مدت سلطنت سی و هشت سال و پنجماه	رحلت سنه ۱۲۵۰	عمر شصت و چهار سال و چهار ماه	مدفن قم
نایب السلطنه عباس میرزای مرحوم	ولادت سنه ۱۲۰۳			رحلت در خراسان سنه ۱۲۴۹	عمر چهل و پنجسال و شش ماه	مدفن در مشهد مقدس
محمد شاه طاب ثراه	ولادت سنه ۱۲۲۲	جلوس سنه ۱۲۵۰	مدت سلطنت چهارده سال و سه ماه	رحلت سنه ۱۲۶۴	عمر چهل و یکسال و یازده ماه	مدفن در قم

سلطنت عظمی

السلطان بن السلطان بن السلطان والخاقان بن
الخاقان بن الخاقان ناصر الدین شاه صاحبقران بن
محمد شاه بن ولیعهد عباس میرزا ابن خاقان فتحعلیشاه بن
حسینقلی شاه بن سلطان محمد حسن شاه بن فتحعلیخان
بن امیر شاه قلیخان بن محمد ولیخان بن مهدیخان
بن محمد قلیخان قاجار خلد الله ملکه و دولته

تولد همایون

شب سه شنبه ششم صفر المظفر سنه یکهزار و
دو بیست و چهل و هفت من الهجرة المقدسة النبویه صلعم

جلوس همایون بر تخت سلطنت

روز یکشنبه هیجدهم شهر شوال المکرم سنه یکهزار و
دو بیست و شصت و چهار در دار السلطنه تبریز

جلوس مبارک بر تختگاه سلطنت در دار الخلافه ناصری

در شب شنبه بیست و دوم شهر ذی القعدة الحرام سنه
هزار و دو بیست و شصت و چهار که الحال چهل و دو سال
تمام است بالاستقلال مع الشوکة والعظمة والاجلال
سلطنت جهانبانی میفرمایند

ابناء سلطنت

نواب اشرف والا شاهنشاهزاده اعظم ولیعهد جاوید عهد
دولت علیه مظفر الدین میرزا ادام الله اقباله العالی
تولد روز جمعه چهاردهم شهر جمادی الثانیه سنه
یکهزار و دو بیست و شصت و نه من الهجرة المقدسة
نواب اشرف والا ظل السلطان دولت علیه سلطان
مسعود میرزا ادام الله اقباله العالی
تولد یوم بیستم شهر صفر المظفر سنه یکهزار و
دو بیست و شصت و شش من الهجرة
نواب اشرف والا نایب السلطنه دولت علیه امیر کبیر
وزیر جنگ کامران میرزا ادام الله اقباله العالی
تولد روز نوزدهم شهر ذی القعده الحرام سنه یکهزار

و دو بیست و هفتاد و دو من الهجره
نواب اشرف والا اسالار السلطنه نصرة الدین میرزا
تولد روز دوشنبه سیزدهم شهر جمادی الثانیه سنه ۱۲۹۹
نواب اشرف والا محمد رضا میرزا رکن السلطنه
تولد روز پنجشنبه شانزدهم ربیع الثانی سنه ۱۳۰۱

نوادهای سلطنت

اولاد نواب اشرف والا ولیعهد

نواب والا اعتضاد السلطنه محمد علی میرزا تولد
یوم چهاردهم ربیع الثانی سنه ۱۲۸۹
نواب والا املک منصور میرزا شعاع السلطنه
نواب والا ابو الفتح میرزا
نواب والا ابو الفضل میرزا

اولاد نواب اشرف والا ظل السلطان

نواب والا اجلال الدوله سلطان حسین میرزا تولد در سنه ۱۲۸۵
نواب والا اکبر میرزا
نواب والا سلطان محمود میرزا
نواب والا امیر تیمور میرزا
نواب والا سلطان فریدون میرزا

اولاد نواب اشرف والا نایب السلطنه امیر کبیر

نواب والا فتحعلیخان امیر تومانه تولد در سنه ۱۳۰۲

اولاد جلال الدوله مرحوم

نواب والا مهدیقلی میرزا

بنات سلطنت

نواب علیه عالیه فخر الملوک تولد در سنه ۱۲۶۳
نواب علیه عالیه عصمة الدوله تولد در سنه ۱۲۷۲
نواب علیه عالیه افسر الدوله تولد در سنه ۱۲۷۵
نواب علیه عالیه والیه تولد در سنه ۱۲۷۵
نواب علیه عالیه ضیاء السلطنه تولد در سنه ۱۲۷۲
نواب علیه عالیه افتخار الدوله تولد در سنه ۱۲۷۳
نواب علیه عالیه فخر الدوله تولد در سنه ۱۲۷۸

نواب علیه عالیه فروغ الدوله تولد در سنه ۱۲۷۶
نواب علیه عالیه ایران الملوک تولد در سنه ۱۲۹۸
نواب علیه عالیه اختر الدوله تولد در سنه ۱۲۹۸
نواب علیه عالیه فرح السلطنه تولد در سنه ۱۲۹۹
نواب علیه عالیه تاج السلطنه تولد در سنه ۱۳۰۱
نواب علیه عالیه شرف السلطنه تولد در سنه ۱۳۰۳

اخوان سلطنت

نواب والا عباس میرزا ملک آرا نواب والا اعز الدوله
عبد الصمد میرزا نواب والا رکن الدوله محمد تقی میرزا

اخوات سلطنت

نواب علیه عالیه عزة الدوله نواب علیه عزیز الدوله
نواب علیه عفت الدوله

اعمام سلطنت

نواب والا امین الدوله احمد میرزا

اولاد خاقان مغفور

نواب عضد الدوله سلطان احمد میرزا نواب محمد رضا
میرزا نواب جهانسوز میرزا امیر تومان

امیرزادگان عظام بنی اخوان سلطنت

امیرزاده محمد میرزا سرتیپ ولد نواب والا اعتضاد السلطنه
ملک آرا
امیرزاده علینقی میرزا سرتیپ ولد نواب رکن الدوله
امیرزاده عماد السلطنه حسینقلی میرزا سرتیپ توپخانه
ولد نواب والا اعز الدوله

سایر شاهزادگان کرام از قرار تفصیل

نواب حاجی سیف الدوله میرزا ولد مرحوم ظل السلطان
نواب معتمد الدوله سلطان اویس میرزا امیر تومان
نواب عماد الدوله بدیع الملک میرزا نواب فرمانفرما
سلطان حمید میرزا امیر تومان نواب مؤید الدوله
ابو الفتح میرزا امیر تومان نواب محمد حسین میرزا
امیر آخور نواب ضیاء الدوله انوشیروان میرزا امیر تومان

نواب حشمة الدوله عبد الله میرزا امیر تومان نواب
حاجی بهاء الدوله ساسان میرزا امیر تومان نواب
عمید الدوله کیومرث میرزا نواب عز الدوله اسمعیل میرزا
نواب نصرة السلطنه روح الله میرزا نواب حاجی
حسام السلطنه ابو النصر میرزا امیر تومان نواب
شعاع الدوله حاجی سلیمان میرزا امیر تومان نواب
نصرة الدوله عبد الحسین میرزا دارای امتیاز امیر تومانی
نواب سهام الملک مهدیقلی میرزا نواب سیف الدوله
سلطان محمد میرزا از نزال الجوداز مخصوص حضور
مبارک نواب امیرخان سردار وجیه الله میرزا
امیر تومان نواب احتشام الدوله عبد العلی میرزا
نواب سلطان حسین میرزا نیر الدوله پیشخدمت حضور
همایون حکمران نیشابور نواب محمد علی میرزا پسر
مرحوم مهدیقلی میرزا حاکم سراب و گرمرود نواب
حشمة السلطنه محمد حسن میرزا ولد مرحوم ایضا
نایب الایاله کرمان و ناظم سرحد بلوچستان وغیره
امیرزاده مرتضی قلی میرزا ولد مرحوم عماد الدوله
سلطان محمد میرزا ولد مرحوم ایضا جلال الدین میرزا
ولد مرحوم ایضا امیر مجلل الدین میرزا ولد مرحوم ایضا
حاجی سلطان ابراهیم میرزا ولد مرحوم ایضا
سلطان اسمعیل میرزا ولد مرحوم ایضا
اسحق میرزا ولد
مرحوم ایضا ایرج میرزا ولد مرحوم ایضا
محمد باقر میرزا ولد مرحوم معتمد الدوله فضل الله میرزا
ولد مرحوم ایضا محمد کاظم میرزا ولد مرحوم ایضا
محمد جعفر میرزا ولد مرحوم ایضا قربانعلی میرزا
ولد مرحوم ایضا حاجی محمد طاهر میرزا جعفر قلی
میرزا پسر مرحوم حاجی محمد ولی میرزا نور الدهر میرزا
نایب الایاله ولد مرحوم ملک آرا سام میرزای
شمس الشعرا ولد ایضا حاجی ابو الفضل میرزا
ولد مرحوم ظل السلطان حاجی جهاندار میرزا اولاد

مرحوم جهانشاه میرزا عادلشاه میرزا ولد مرحوم ایضاً
جلال الدین میرزا ولد مرحوم شیخعلی میرزا شکر الله میرزا
ولد مرحوم حاجی بهرام میرزا سلطان ملکشاه میرزا خلف
مرحوم محمود میرزا یحیی میرزای نایب الایاله ولد مرحوم
سیف الملوک میرزا محمد کریم میرزا پسر مرحوم محمد
مهدی میرزا حاجی نصر الله میرزا ولد مرحوم سیف الله
میرزا اکبر میرزا حاجی فریدون میرزا محمد حسن میرزا
پیشخدمت ولد مرحوم اعتضاد السلطنه محمد حسن میرزا
ولد مرحوم اسد الله میرزا حاجی مسعود میرزا ولد مرحوم
جهانگیر میرزا حاجی محمد حسین میرزا ولد مرحوم ایضاً
حاجی فتح الله میرزا ولد مرحوم ایضاً اسمعیل میرزا
ولد مرحوم ایضاً اسد الله میرزا ولد مرحوم ایضاً
محمد علی میرزای مشکوة الملک ولد مرحوم خسرو میرزا
عبد المجید میرزا ولد مرحوم جعفرخان میرزا کامران میرزا
ولد نواب معین الدوله جلال الدین میرزا ولد نواب ایضاً
ابو الفتح میرزا ولد نواب ایضاً اکبر میرزا ولد ایضاً
مهدی میرزا ولد ایضاً علینقی میرزا ولد ایضاً تیمور میرزا ولد ایضاً
محمد علی میرزا ولد ایضاً لطفعلی میرزا پسر مرحوم مؤید الدوله
حاجی محمد مهدی میرزا ولد مرحوم ایضاً محمد کریم میرزا ولد
مرحوم ایضاً محمد باقر میرزا داراب میرزا ولد مرحوم
ضیاء الدوله شاهرخ میرزا ولد مرحوم بهمن میرزا محمد علی
میرزا ولد مرحوم ایضاً احمد میرزا عالمشاه میرزا ولد مرحوم
تیمور میرزا فغفور میرزا ولد مرحوم ایضاً مسیح الله میرزا
ولد مرحوم ایضاً آقا شکور میرزا ولد مرحوم ایضاً
کیومرث میرزا ولد مرحوم محمد قلی میرزای ملک آرا عبد الله
میرزای نظام العلماء ولد مرحوم ایضاً محمد رحیم میرزا
ولد مرحوم ایضاً بهمن میرزا ولد ایضاً عبد الحسین میرزا ولد
ایضاً نواب علینقی میرزا پسر مرحوم نصر الله میرزای والی
اسد الله میرزا پسر مرحوم کیکاوس میرزا سرهنگ توپخانه
مسعود میرزا ولد مرحوم حاجی محمد ولی میرزا عبد الغفور میرزا
ولد ایضاً اسکندر میرزا ولد ایضاً خسرو میرزا ولد ایضاً

شیخ سیف میرزا ولد مرحوم ایضاً

نادر میرزا ولد مرحوم حسینعلی میرزای فرمانفرما
طهمورث میرزا ولد مرحوم محمد تقی میرزای حسام السلطنه
امیر شیخ میرزا ولد مرحوم ایضا امان الله میرزا ولد
مرحوم علینقی میرزای رکن الدوله اسحق میرزا ولد مرحوم
ایضا عبد الرشید میرزا ولد مرحوم عبد الله میرزا ابو الحسن
حسام الدین میرزا معروف به آقا خان سلطان پسر مرحوم
محمد رضا میرزا جمال الدین میرزا ولد مرحوم ایضا
اوکتای قاآن میرزا ولد مرحوم حسنعلی میرزای شجاع
السلطنه قهرمان میرزا ولد مرحوم ایضا نادر
میرزا ولد مرحوم احمد علی میرزا حسین شاه میرزا احمد
میرزا ولد مرحوم کیقباد میرزا محمود میرزا ولد ایضا
مهدیقلی میرزا ولد مرحوم شاپور میرزا سلطان یوسف میرزا
ولد مرحوم منوچهر میرزا محمد کاظم میرزا ولد ایضا
محمد حسن میرزا ولد ایضا غلامحسین میرزای صدر الشعراء
ولد مرحوم ملک ایرج میرزای رئیس الاطباء محمد قلی میرزا
ولد ایضا حسینقلی میرزا ولد ایضا سنجر میرزا
ولد ایضا نصر الله میرزا ولد نواب حاجی سیف الدوله میرزا
اردشیر میرزا ولد مرحوم شاهقلی میرزا مرتضی قلی میرزا
ولد مرحوم کیخسرو میرزا محمد حسن میرزا ولد مرحوم ایضا شمس
محمد علی میرزا ولد ایضا محمد میرزا ولد مرحوم حاجی کیومرث میرزا
ملک آرا محمد حسن میرزا ولد مرحوم ایضاً
اسد الله میرزا ولد مرحوم هوشنگ میرزای ایلخانی
جهانبخش میرزا ولد مرحوم ایضا جهانگیر میرزا ولد
مرحوم ایضا صیفور میرزا ولد مرحوم سلطان
مصطفی میرزا محمود میرزا ولد مرحوم ایضا
محمد حسین میرزا ولد مرحوم ایضا شاهزاده میرزا
ولد مرحوم حاجی عباسقلی میرزا جمشید میرزا
ولد مرحوم بهاء الدوله حاجی محمد میرزای مهندس
عبد الله میرزا ولد مرحوم محمد امین میرزا
فیض الله میرزا ولد ایضاً

شاهزادگان و امرا و خوانین ایل جلیل قاجار که در رکاب مستطاب جناب عضد الملک وزیر حضور همایون

بایلخانی گری جناب امیر الامراء العظام میرزا محمد خان
ایلخانی کل ایل جلیل قاجار

امیرزادگان و غیره که در جزو خوانین قاجار منظور اند

محمد شریف میرزای سرتیپ محمد علی میرزا پسر مرحوم مؤید
الدوله سرتیپ محمد جعفر میرزا ولد مرحوم معتز الدوله
سرتیپ حاجی سیف الملوک میرزا ولد نواب جهانشاه میرزا
محمد صادق میرزا حبیب الله میرزا شاهرخ میرزا
محمد حسین میرزا عبد الرحیم میرزا محمد یوسف میرزا
شجاع الدین میرزا حیدرخان سرتیپ محمد تقیخان سرتیپ
علی اکبرخان عباسخان علی اصغرخان علیخان
محمد رضیخان محمود خان سرهنگ

امراء و خوانین

طایفهٔ بنی اعمام قوانلو

خلیل الله خان رئیس و سرتیپ غلامحسینخان
محمد اسمعیلخان حاجی مصطفیخان محمد تقیخان

طایفهٔ حاجی محمد قلیخانی

حسینقلیخان سرتیپ اول نجفقلیخان سرتیپ و رئیس
علیخان سرتیپ محمد قلیخان محمد ناصرخان سرهنگ
محمد قلیخان قاضی سلیمانخان صادقخان

طایفهٔ قزل ایاغ

احمد خان رئیس محمد حسینخان سرتیپ نور الله خان
محمد صادقخان علی محمد خان غلامرضا خان

طایفهٔ دولو

حاجی محمد حسینخان سرتیپ و رئیس حاجی محمد تقیخان
سرتیپ حاجی حسنعلیخان عباسقلیخان سرهنگ
محمد صادقخان ولد شهاب الدوله محمد خان ولد
رئیس میرزا محمد ولد اسکندر خان سردار محمد
خان ابو الحسن خان امان الله خان

ذو الفقارخان محمد علیخان

طایفهٔ عز الدینلو

محمد ولیخان محمد قاسمخان حبیب الله خان
محمد رضا خان کریمخان

طایفهٔ شامبیاتی

محمد حسینخان پدر امین نظام امیر نعمان خان حاجی
مهدیخان محمد حسنخان سرتیپ و رئیس
امامقلیخان حاجی محسن خان محمود خان ابراهیمخان

طایفهٔ حاجی مشهدی سپانلو

محمد تقیخان سرتیپ و رئیس محمد طاهرخان سرهنگ
محمد رضا خان ولد رحیمخان میرزا باقرخان زکیخان
علیخان حسین خان ولد چارچی باشی

طایفهٔ شاه بوداغلو

محمود خان سرتیپ و رئیس حاجی محمد زمانخان
علی محمد خان احمد خان محمد اسمعیلخان

طایفهٔ قاینلو و غیره

محمد صادقخان سرهنگ و رئیس قاینلو محمد رضا خان
محمد قلیخان سرتیپ و رئیس طایفهٔ خزینه دارلو
محمد خان سرتیپ و رئیس طایفهٔ کرلو محمد حسینخان کرلو

سایر خوانین قاجار

سیصد و پنجاه و سه نفر

عمیره

سیزده نفر

جناب مجد الاشراف مباشر ایل جلیل قاجار
میرزا اسد یوسف سررشته دار فرج الله خان
سرهنگ و تحویلدار امیرخان یساولباشی و
سرهنگ احمد خان نایب یساولباشی و یاور
یساول هشت نفر

دائرهٔ دولت

مجلس محترم دار الشورای کبرای دولتی بریاست جناب جلالتماب اجل امین الدوله

اسامی وزراء عظام واعضاء فخام دار الشورای کبری از شاهزادگان معظم وغیرهم از قرار سنوات ماضیه است وتغییری نکرده فقط در ظرف سنهٔ ماضیه سیچقان ئیل اشخاصی که تازه بعضویت اینمجلس محترم نایل وبرقرار شده اند از قرار ذیل است

نواب حشمت الدوله امیر تومان	نواب احتشام الدوله عبد النبی میرزا	جناب شهاب الملک امیر تومان والی مازندران	جناب عبد الله خان والی

وزارت جلیلهٔ جنگ

نواب مستطاب اشرف والا نایب السلطنه امیر کبیر وزیر جنگ ورئیس کل قشون ظفر نمون دولت علیه از توپخانه وقورخانه وزنبورکخانه وافواج قاهره وسواره منصوره وپیادهٔ نظام وخارج نظام

جناب جلالتماب نظام الملک وزیر لشکر ورئیس دفتر لشکر وامیر تومان اعظم امیر الامراء العظام حسنخان اجودانباشی کل نظام امیر تومان

ارباب قلم دفتر لشکر ملتزمین رکاب مبارک وغیرهم لشکر نویسان عظام

جناب جلالتمآب میرزا عبد الوهابخان لشکر نویسباشی ونایب وزارت جلیلهٔ لشکر امیر تومان جناب حاجی میرزا علینقی مشیر لشکر جناب حاجی میرزا محمد تقی وکیل لشکر جناب میرزا حبیب الله خان مجد الاشراف میرزا ابو یوسف لشکر نویس میرزا علی معین لشکر میرزا زین العابدین مستوفی نظام حاجی میرزا حسنخان مستشار لشکر میرزا علی ولد مرحوم حاجی میرزا فضل الله

میرزا علی ولد مرحوم میرزا موسی وزیر لشکر میرزا زین العابدین معاون لشکر میرزا محمد علی اعتماد لشکر میرزا محمد علیخان لشکر نویس حاجی میرزا اشرف حشمه میرزا محمد لشکر نویس میرزا مهدی نوری میرزا ابو القاسم ولد جناب حاجی میرزا عباسقلی میرزا عبد الله خان ولد جناب جلالتماب قوام الدوله میرزا حسینعلی ولد مرحوم میرزا نصر الله لاهیجانی

میرزا حسینعلی کرمانی معتمد لشکر میرزا نصر الله لشکر نویس میرزا علی اصغر برادر

متولیباشی سرکار فیض آثار رضوی حاجی میرزا رضا تفرشی میرزا عبد الحسین میرزا حبیب الله نوری میرزا ابو القاسم ضیاء لشکر حاجی میرزا سید باقر لشکر نویس حاجی میرزا محمد باقر خان لشکر نویس میرزا علی نوری میرزا سید حسن تفرشی میرزا مهدی کجوری میرزا امامقلی میرزا سید باقر تفرشی میرزا علی اصغر خان پسر مرحوم میرزا محمد حسین تفرشی میرزا تقیخان پسر مرحوم حاجی میرزا اشرف تفرشی میرزا سید یوسف لشکر نویس میرزا حسنخان پسر معاون لشکر

میرزا عبد الکریم لشکر نویس میرزا علی اکبر لشکر نویس میرزا محمد علی آبادی حاجی میرزا رضا پسر مرحوم حاجی میرزا جانی سررشته دار اصطبل خاصه میرزا علی علوی لشکر نویس میرزا جبار لشکر نویس میرزا سید مهدی ولد میرزا سید کاظم وزیر الدواب میرزا عباس سررشته دار میرزا علیرضا لشکر نویس میرزا محمود نوادهٔ جناب جلالتماب وزیر دفتر حاجی میرزا عبد الکریم لواسانی میرزا محمد خان میرزا سید حسین پسر مرحوم میرزا شفیع مستوفی خزانه میرزا سید ابراهیم میرزا زمان کرهستانی میرزا ابو القاسم خان

سررشته داران ومحررین دفتر لشکر

میرزا نبی ولد مرحوم میرزا فتح الله لشکر نویسباشی میرزا حسین اصفهانی میرزا آقا خان میرزا علی ولد مرحوم حاجی میرزا اشرف لشکر نویس میرزا هدایت الله ولد مرحوم میرزا اسمعیل لشکر نویس میرزا احمد نوری میرزا علینقی تفرشی میرزا سید احمد حاجی میرزا محمد ساوجی میرزا سید یوسف قاجار نویس میرزا لطفعلیخان سررشته دار پسر مرحوم میرزا غلامحسین میرزا شفیع لواسانی میرزا اسمعیل کاغذ نویس میرزا محمد علی نوری میرزا محمود میرزا رحمة الله میرزا اسمعیل تفرشی میرزا حبیب الله میرزا حسنخان

میرزا فرج الله سررشته دار میرزا سید علینقی میرزا عنایت میرزا صادق حاجی میرزا حسنخان نایبی میرزا فتح الله میرزا نور الله ولد مرحوم میرزا محمد مستوفی میرزا اسمعیل میرزا حسن تفرشی میرزا حسینخان پسر معاون لشکر میرزا عبد الحسین میرزا محمد کرکانی میرزا سید باقر میرزا اسمعیل طهرانی سررشته دار میرزا یوسف سررشته دار تفرشی

سررشته داران توپخانه وقورخانه

توپخانه

میرزا نصر الله سررشته دار میرزا جعفر نوری سررشته دار میرزا هاشم سررشته دار میرزا علیرضا میرزا سید تقی میرزا اسمعیل میرزا اعلی میرزا مصطفی

قورخانه

میرزا آقا لشکر نویس میرزا نصر الله سررشته دار میرزا اشرف سررشته دار میرزا ولیقلی سررشته دار میرزا سید حسین سررشته دار میرزا علی اکبر سررشته دار

زنبورکخانه

میرزا هادی سررشته دار

منشیان

جناب فخامت نصاب میرزا محمد خان دبیر لشکر ورئیس دار الانشاء نظام میرزا عیسی خان منشی باشی نظام میرزا ابو الحسن میرزا علیخان

میرزا کاظم علی میرزا هدایت الله میرزا محمود خان میرزا کاظم خان

عزبان دفتر لشکر

میرزا مهدی عزبباشی میرزا علی اکبر میرزا جعفر میرزا حسن میرزا جعفر ایضًا میرزا حسین میرزا مختار میرزا محمد قلی

مامورین ولایات

آذربایجان

لشکر نویسان

جناب میرزا محمود خان مشیر نظام میرزا سید مرتضی لشکر نویس میرزا علی آشتیانی ایضا حاجی میرزا کاظم میرزا علی اشرف میرزا احمد میرزا محمد میرزا احمد آشتیانی حاجی میرزا ابو الحسن لشکر نویس

سررشته داران

میرزا ابراهیم میرزا عبد العلی میرزا علی میرزا زین العابدین میرزا ابراهیم ولد حاجی میرزا یوسف میرزا تقی میرزا اسکندر میرزا عبد الله سررشته دار

منشیان

میرزا محمد خان میرزا سید رضا میرزا عبد الحسین میرزا احمد میرزا صادق

خراسان

ارض اقدس

میرزا سید محمد مؤتمن لشکر لشکر نویسباشی خراسان میرزا احمد خان لشکر نویس

سررشته داران

میرزا ابو یوسف میرزا محمد علیخان

فارس

میرزا لطفعلیخان لشکرنویس باشی
فارس میرزا مصطفی لشکرنویس

اصفهان و غیره

میرزا محمد علی لشکرنویس میرزا محمد
سررشته‌دار میرزا ابوتراب

لرستان و بروجرد

میرزا حسنخان لشکرنویس پسر مرحوم
میرزا اسمعیل لشکرنویس

عربستان

میرزا اسمعیل سررشته‌دار

سمنان و دامغان

میرزا سید محمد علی سررشته‌دار

عراق

میرزا سید باقر سررشته‌دار دفاتر
لشکرنویسی عراق

خمسه

میرزا علی محمد برادر میرزا سید تقیخان
لشکرنویس

قزوین

میرزا علی محمد برادر میرزا سید تقیخان
لشکرنویس

مازندران

میرزا فتح خان لشکرنویس

گیلان

میرزا یوسفخان لشکرنویس

استراباد

میرزا مقیم لشکرنویس میرزا
فتح الله پسر معزی الیه

کرمان

میرزا محمد علیخان ناصر لشکر مأمور
کرمان میرزا صادقخان لشکر
نویس و لد میرزا محمد علیخان
میرزا عبدالله سررشته‌دار

کرمانشاهان

میرزا سید علی لشکرنویس

کردستان

میرزا علینقی کردستانی لشکرنویس

همدان

میرزا محمد لشکرنویس

ملایر و تویسرکان و نهاوند و گلپایگان و کمره

میرزا محمد تقی لشکرنویس میرزا
محسن سررشته‌دار پسر مشار الیه

اطبا و جراحان نظام

میرزا علی رئیس الاطبا حکیمباشی کل
نظام میرزا سید محمد حکیمباشی
توپخانه میرزا اسمعیل خان
جراح باشی میرزا فتح الله
سررشته‌دار اطباء
اطباء و جراحان حاضر رکاب
و مأمور به ولایات صد و شش نفر

صاحبمنصبان امراء تومان

(شاهزادگان و آنهائی که
سمت وزارت دارند)
جناب جلالتمآب امیر نظام کارگزار
کل مملکت آذربایجان
جناب جلالتمآب معین الملک سفیر کبیر
و وزیر مختار مقیم اسلامبول
نواب والا جهانسوز میرزا امیر تومان
حکمران شاهرود و بسطام
نواب والا معتمد الدوله
والی مملکت فارس نواب والا
فرمانفرما والی مملکت کرمان
و بلوچستان نواب والا
ضیاء الدوله نواب مؤید الدوله
نواب حشمت الدوله نواب
حاجی بهاء الدوله حکمران عراق
نواب شعاع الدوله سلیمان میرزا
نواب امیرخان سردار حکمران
استراباد و گرگان نواب حاجی
حسام السلطنه والی ایالت
گیلان و طوالش

سایرین

چون رعایت ترتیب صحیح اسامی
صاحبمنصبان عظام تولید بعضی
اشکالات میکرد و اسباب زحمت
و گفتگو میشد و غیر ممکن بود
لهذا چندان رعایت ترتیب نشد
امیر الامراء العظام سلیمانخان
صاحب اختیار امیر الامراء
العظام رحمت الله خان سارم
اصلان امیر الامراء العظام
ساعد الدوله امیر الامراء
العظام نصر الملک جناب حسام الملک
امیر تومان والی کرمانشاهان
امیر الامراء العظام عز السلطان
امیر الامراء العظام نظام الدوله
محمد ابراهیمخان نوری والی کردستان امیر الامراء
العظام شجاع السلطنه جناب اعتضاد
الملک امیر الامراء العظام سیف السلطنه
امیر الامراء العظام حاجی شهاب الملک
والی مازندران امیر الامراء

العظام صادم الملک امیر الامراء
العظام باقر محمد خان سهام الدوله
حاکم بجنورد امیر الامراء العظام
میر علیخان حشمت الملک امیر قاین
امیر الامراء العظام محمد باقر خان عماد
الملک وکیل المجلس امیر الامراء العظام
حاجی حسام الدوله مأمور آذربایجان
امیر الامراء العظام آقا خان امیر تومان
امیر الامراء العظام حاجی صمصام
الملک جناب فخامت نصاب
جهانگیر خان وزیر صنایع امیر تومان

ایضاً امرائیکه دارای امتیاز نشان و حمایل امیر تومانی هستند

نواب نصرة الدوله مأمور آذربایجان
جناب جلالتمآب نظام السلطنه
والی عربستان عمدة الامراء العظام
کنت دومنت فرت نظم الملک رئیس
پلیس

سرتیپان اول

(سوای سرتیپان اول که جزو توپخانه
و سواره نوشته شده اند)
نواب سیف الدوله سلطان محمد میرزا
ژنرال اجودان حضور همایون
والی ولایات ملایر و تویسرکان
و نهاوند حسینقلیخان قاجار
قوانلو جناب فخر الملک عبد
الحسین خان جناب محمد خان
والی مأمور آذربایجان میرزا
علیخان ولد مرحوم صدر اعظم
جناب حاجی حسینقلیخان نصرة
الوزاره وزیر مختار مأمور بنگی دنیا
جناب مستشار الدوله میرزا
یوسفخان عبد الحسین خان افشار
حاجی حسینقلیخان برادر سارم
اصلان میرزا زکیخان نواب
محمد میرزا ولد ملک آرا نواب
جلال السلطنه محمد میرزا عباسقلیخان
اعتماد نظام سرتیپ اول و مترجم
نواب مستطاب اشرف والا نایب
السلطنه محمد قاسمخان صاحب جمع
علی محمد خان برادر جناب امین
السلطنه علی اکبر خان دریابیگی
جناب زمانخان وزیر مختار مقیم
وین حاجی عطاء الله خان
نواب احتشام الدوله عبد العلی
میرزا امیرزاده عبد المجید میرزا
حاکم سابق قراجه داغ ولیخان
نصر السلطنه محمود میرزا سرتیپ
اول حاجی آقا غلامعلی سرتیپ اول
میرزا حسینخان سهام السلطنه
محمد علیخان پسر خازن الملک
نصر الله خان تلگرافچی مخصوص
حضور همایون اعتماد الحرم
حاجی سرورخان آغا باشی
آغا بهرامخان میرزا ابوترابخان
نایب اول اداره پلیس اسد الله
خان پسر مرحوم وزیر نظام
اسکندر خان افغان میرزا محمد خان
پیشخدمت خاصه و سرتیپ اول
غلامعلیخان سرتیپ اول
پسر سهام الدوله

سرتیپان دوم

(سوای آنهائیکه در جزو افواج
و سواره نوشته شده اند)
عالمشاه میرزا میرزا عبد الله خان
مستشار الوزاره خارجه محمد
علیخان اردلباشی سرتیپ دوم
میرزا حسنخان پسر مرحوم سهام
السلطنه میر اسد الله خان
ولد میر عطاء الله خان میرزا
حسنخان رئیس توپخانه آذربایجان
فتح الله خان ناظم دیوانخانه
ابوطالبخان محمد حسن خان
شجاع الملک ولد مرحوم عبد
القادر خان شجاع الملک محمد
علی میرزا میرزا جواد خان
حیدر خان ولد مرحوم آصف الدوله
میر سلیمانخان صادم السلطنه
سرتیپ دوم

سرتیپان سیم

(سوای آنهائیکه در جزو سواره
و افواج نوشته شده اند)
دارا میرزا کامران میرزا
مرتضی قلی میرزا ژنرال اجودان
حضور همایون محمد باقر خان
سرتیپ سابق فوج ششم شقاقی
عین الملک میرزا محمد خان
سرتیپ پسر مرحوم صدر اعظم
میرزا سید محمد خان سرتیپ
سرهنگ سابق فوج بهادران
اسمعیل خان ولد مرحوم محمد علی خان
ماکوئی علینقی خان سرتیپ

خارج از فوج ابلاات محمد علیخان
ولد مرحوم امیرالامراء مهدیخان
جهان بیگلو خانبابا خان پسر حسن
اختیار محمد صادقخان قراباغی
میرزا علیخان افشار حیدرقلیخان
هرائی علیقلیخان پسر مرحوم حاجی
بهاء الملک عباسقلیخان هرائی
عباسقلیخان پشت کوهی مهدیخان
قاجار سیف الله خان لاریجانی
میرزا نصرالله خان مهندس
محمود خان کلائی علیرضا خان
ذوالجودان ولد مرحوم صمصام
الدوله مصطفی قلیخان ولد مرحوم
ایضا محمد تقیخان بیوکخان
برادر شجاع السلطنه حسینقلیخان
سرتیپ برادر مرحوم اجودانباشی
حسینخان سرتیپ پسر مرحوم
اجودانباشی حیدرخان سرتیپ
پسر مرحوم حاجی سعدالدوله
جعفرقلیخان سرتیپ ولد مرحوم ایضا
محمود خان میرزا عبدالکریمخان
سرتیپ حاجی محمد حسنخان زند
محمد حسنخان ولد مرحوم محمدخان
امیر تومان محمد حسینخان
ولد مرحوم ایضا میرزا آغا اسمعیلخان
ولد جناب میرزا محمود وزیر سابق
دارالخلافه قاسمخان کروسی
محمد خان افشار میرزا حسینخان
سرحددار امان الله خان پسر
مرحوم ابراهیم آقای ماکوئی
مرتضی خان رئیس تلگرافخانه انزلی

آغا سلطان خواجه حاجی شیخ
محمد جعفر معتمد التجار آقا محمد
خان

سرهنگان خارج از فوج

کلبعلی خان ولد مرحوم امین نظام
عبدالعلیخان ولد مرحوم ایضا
مرتضی خان سمنانی نصرالله
خان دماوندی آقا خان خلف مرحوم
سلیمانخان امیر تومان حسینقلی
میرزا جمشیدخان ولد حاجی اردشیر
خان علیخان ولد مرحوم علی اکبر
خان سرتیپ رحمت الله خان
شقاقی میرزا بزرگخان پسر مرحوم
میرزا اعلی قایم مقام علیخان ولد
مرحوم نظام الدوله علی اکبرخان
اصفهانی سرهنگ فوج سابق
نهاوند کلبعلیخان پسر مرحوم
نظام الدوله محمد آقا ولد مرحوم
حاجی بشیرخان علینقیخان
جوانشیر علیقلیخان شقاقی
حسنخان ولد شیخعلیخان حاجی
فضلعلیخان کاظم خان شقاقی
اسدالله خان ماکوئی امیراصلان
میرزای سرهنگ علینقی خان
علی اکبرخان برادر مشار الیه
عباسقلیخان ولد مصطفی قلیخان
جهان بیگلو فتح الله میرزا
نایب الحکومه سابق شاهرود
و بسطام محمد کاظم میرزا ولد
غلامشاه میرزا زین العابدینخان
احمد خان میرزا مسعود خان

عبدالله خان ولد مرحوم جعفرخان
ابوالحسنخان محمد خان بندی
فرج الله خان حسینقلیخان
سرهنگ سابق فوج پنجم شقاقی
مهدیخان افشار عبدالعلیخان
حسینعلیخان تهرانی حسینعلیخان
ولد مرحوم فضلعلیخان ابراهیم خان
لاریجانی حسنخان افشار
اسدآبادی پاشاخان خمسه
مظفرالسلطنه محمد حسنخان
دویرن علیقلیخان کرّه
غلامرضا خان مافی مرتضی قلیخان
ولد مرحوم حاجی بهاء الملک
سلیمانخان اسدالله خان
ولد مرحوم حاجی سعدالدوله
آقا خان سرهنگ ولد مرحوم
مهدیقلیخان دنبلی نصرالله خان
ماکوئی آغا مکمل خواجه
حسنخان برادر مرحوم علیخان قراق
میرزا علی اکبر زین العابدین میرزا
فتح الله خان قراگوزلو حسنخان
نواده جناب صاحبدیوان
حسین آقای افشار محمدخان
درجزینی حاجی شکرالله خان
شقاقی سرتیپ اسمعیلخان
ولد مرحوم محمدخان امیر تومان

نایبان اجودانباشی

جلال الدین میرزا یاور محمدخان
نایب اجودانباشی علی اکبرخان
نایب اجودانباشی مصطفی خان میرزا
قاجار علیرضا میرزا [illegible]

احمد میرزا خلف مرحوم امیر تیمور میرزا
احمد میرزا خلف مرحوم کیقباد میرزا
ارسلان میرزا سلطان مجید میرزا
سرتیپ مصطفی قلیخان خلف مرحوم
منوچهرخان میرزا علی آقا
اسدالله خان دنبلی ناصرقلیخان
میرزا یوسفخان میرزا فضل الله
یوسفخان شقاقی غلامحسینخان
رستمخان گرجی سلطان احمد میرزا
علی اکبرخان نواده مرحوم فضلعلیخان
جعفرقلیخان قاجار محمد حسینخان
نواده مرحوم حاجی هادیخان
جهانبیگلو جعفرخان ولد مرحوم
حاجی محمد علیخان سرهنگ محمد
حسینخان پسر جمشیدخان تیمورخان
هادیخان زرندیه میرزا عبدالله
خان نائینی محمد آقا باقرخان
نواده حاجی محمد علیخان محمد علیخان
پسر مرحوم رضاقلیخان نایب ایشیک
آقاسی باشی قزوینی غلامرضا
خان بسطامی قهرمانخان
سید حسنخان فیروزکوهی
سید حسینخان ایضا حسنخان
ولد مرحوم علیقلیخان میرزا
عیسیخان ولد مرحوم عبدالرسول
خان خان باباخان خلف مرحوم
حاجی سعدالدوله بیوکخان
افشار مهدیخان ایضا محمد
علیخان ولد هاشمخان سیف
الله خان ولد ایضا میرزا احمدخان
ولد مرحوم حاجی شجاع الملک

نجفقلیخان عبدالعلیخان افشار
داودخان ولد محمد علیخان سرتیپ
جلال الدین میرزا ولد مرحوم عماد
الدوله میرزا حسنخان امیرخان
آقالوخان پسر جبرئیلخان مسیحی
علی اکبرخان ولد مرحوم حاجی محمد علیخان
سرهنگ اسکندرخان حسینخان
ولد شکرالله خان علی آقا ولد
محمود آقا اسمعیلخان بسطامی
مرتضی قلیخان تکره رحمت الله خان
برادر مرحوم دبیر الملک
مصطفی قلیخان قاجار محمد علیخان
کرندی غلامحسینخان ولد مرحوم
محمد علیخان سقزی قاسمخان
ملایری مصطفی قلیخان کرمانشاهانی
علیخان ولد مرحوم حاجی میرزا صادقخان
محمد خان صاین قلعه محمد حسینخان
علیخان مرتضی قلیخان عراقی
میرزا افضل الله خان فیروزکوهی
میرزا تقیخان پسر میرزا اسمعیل
لشکرنویس میرزا حسینخان
ولد مرحوم میرزا زکی غلامحسین
میرزا اسدالله خان تفرشی
صادقخان منسوب مرحوم وکیل
الملک تقیخان کرمانی
حسین آقا ولد علی بیک افشار
محمد قلیخان پسر بشیرالدوله
سلیمانخان نایب اجودانباشی
ولد مرحوم مهدیقلیخان سرتیپ

یاوران خارج از فوج

مرتضی قلیخان یوسفخان اسکندرخان

پسر جبرئیلخان علی اکبرخان
یاور سابق فوج طهران
رضاقلیخان باغمیشه حسین ملک
قراباغی اسمعیلخان بادکوبه
علیخان مرندی عباس آقا ولد
مرحوم بهاء الدین آقا جعفر
قلی بیک مرندی محمد یوسفخان
هرائی عزیز محمدخان ایضا
جعفرقلیخان هرائی محمدخان
رجب خان کودرزی خسروخان
خمسه شکرالله خان ایضا
مرتضی قلیخان قزوینی مرتضی
خان ولد مرحوم مهدیقلیخان سرتیپ
دنبلی عباسقلی بیک ولد مرحوم
جعفرقلی بیک لطفعلیخان
اکبرخان ولد مرحوم محمدخان
امیر تومان شکرالله خان ولد
مرحوم اسمعیلخان جهانبیگلو
رضاقلیخان ولد ایضا

معلمین ایرانی

کریمخان میرزا عبدالوهابخان
سرهنگ علیخان قاجار محمد علیخان
عبدالحسین میرزا سرهنگ
محمود میرزا مصطفی بیک میرزا
شکرالله میرزا محمد علی میرزا
اسحق معلم میرزا محمدخان
معلم محسنخان

معلمین فرنگی

از قدیم و جدید

ژنرال اندنی مسیو لمر موزیکانچی باشی [illegible]

ژنرال واگنرخان مسیو لاکورس
(بطوی استاد کارخانه تفنگ سازی
(مسیو مزل) (ماژور استوواخ
معلم پیاده نظام) (کپیتن کورس
معلم پیاده نظام) (کپیتن کارزلو
معلم پیاده نظام) (جنرال بروشنل
معلم توپخانه) (مسیو گبار
موزیکانچی باشی پیاده نظام)
(مسیو ودل نایب اول)
(شاسور آدف)

صاحبمنصبان نظام

طرح جدید اطریشی
یکصد و شصت و نه نفر
سرهنگ ده نفر نایب سرهنگ
که درجه آنها یاور اولی است
ده نفر یاور دویم یازده نفر
سلطان چهل و هفت نفر
نایب اول پنجاه و نه نفر نایب دویم
هفده نفر وکیل باشی
رئیسان دوازده نفر

مهندسین و مترجمین

مهندسین

احمدخان قاجار سرتیپ محمد حسن میرزا
سرتیپ حاجی محمد میرزا سرهنگ

مترجمین

میرزا محمد علی سرتیپ

مدرسه مبارکه جدید البنا نظامی موسوم به مدرسه ناصری

بریاست میرزا اکبرخان صمصام
السلطنه سرتیپ اول

اجزاء و معلمین و متعلمین

یکصد و پنجاه و هشت نفر

معلمین و مترجمین و غیرهم

هیجده نفر معلمین فرنگی چهار نفر
معلمین ایرانی نه نفر اجزاء
مدرسه پنج نفر

شاگردان مدرسه

یکصد و چهل نفر
شاگردان مهندس هیجده نفر
توپخانه بیست و هشت نفر پیاده
نظام سی و هشت نفر شاگردان
زبان فرانسه چهارده نفر
شاگردان موزیک سی و هشت نفر
برات توپچی مدرسه مبارکه
ناصری باد فر جناب جلالتمآب
لشکر نویس باشی است

توپخانه مبارکه

بامارت نواب اشرف والا آقای
فتحعلیخان امیر توپخانه و ریاست
جناب جلالتمآب اقبال السلطنه
رئیس توپخانه و وزیر قورخانه

عده نفرات کل توپخانه

ششهزار و چهارصد و هشتاد و
هفت نفر

رؤساء

دو نفر
نواب اشرف والا آقای فتحعلیخان
امیر کل توپخانه مبارکه جناب جلالتمآب
اقبال السلطنه امیر تومان رئیس
کل توپخانه
اشخاصی که در کلیه توپخانه مشغول
و دخیل خدمتند پنج نفر
میرزا محمد علی اعتماد لشکر لشکرنویس
توپخانه و اصطبل توپخانه
میرزا اسمعیل خان اجودانباشی توپخانه
جنرال بروشنل خان معلم جنرال
واگنرخان معلم میرزا ابراهیمخان
سرتیپ قورخانه و رئیس میدان و معلم
پسر مرحوم میرزا علی اکبرخان اجودانباشی

نفرات افواج و طوایف

ششهزار و یکصد و چهارده نفر
پیشسان و اطباء و ارباب قلم
و اصناف و سرایداران و موزیکانچیان
و شیپورچیان سیصد و شصت و شش نفر

تشخیص افواج توپخانه

کلیه توپخانه صورت بسته شده
از دو تومان تومان اول
عبارت از افواج و طوایف آذربایجانی
است که دوازده فوج است که ترتیب
فوجی و تومان بندی نوشته میشود

افواج آذربایجانی

از بابت تومان اول
سه هزار و پنجاه و هفت نفر
فوج بهادران بهادرلو جمعی محمد تقیخان
سرتیپ ولد مرحوم اللهوردیخان
امیر تومان رئیس سابق توپخانه
دویست و شصت و هفت نفر
فوج اول بهادرلو جمعی صفرعلیخان
سرتیپ دویست و پنجاه و پنج نفر
فوج بهادران افشار جمعی خسروخان
نصرالدوله سرتیپ اول دویست و
پنجاه و پنج نفر
فوج اول افشار جمعی خسروخان

نصرالدوله بسرتیپی صادقخان
دویست و پنجاه و یک نفر
فوج دویم تبریزی و اردبیلی جمعی
حاجی شکورخان سرتیپ اول
سیصد و هفتاد و هشت نفر
فوج سیم اروبفی جمعی جلیلخان
معتمد نظام سرتیپ اول
دویست و شصت و نه نفر
فوج چهارم مرندی جمعی میرزا شفیع خان
مؤتمن نظام سرتیپ اول
دویست و پنجاه و چهار نفر
فوج پنجم خوئی جمعی جمشیدخان
سرتیپ اول بسرتیپی محمد حسینخان
صد و هشتاد و هشت نفر
فوج ششم لک جمعی جمشیدخان
سرتیپ اول صد و نود و هشت نفر
فوج هفتم شقاقی جمعی عسکرخان سرتیپ
دویست و چهل و سه نفر
فوج هشتم خلجانی جمعی میرزا فتح الله خان
سرتیپ اول دویست و پنجاه نفر
فوج مخبران مقدم جمعی سوکخان
سرتیپ دویست و چهل و هشت نفر

افواج عراقی از بابت تومان دویم

سه هزار و پنجاه و هفت نفر
توپچیان کوچک نواب اشرف والا
امیر توپخانه که از اولاد صاحبمنصبان
توپخانه هستند پنجاه نفر
فوج خمسه جمعی تیمورخان
دویست و بیست و هشت نفر
فوج اول و دویم خرقانی جمعی
اصلانخان سرتیپ اول
پانصد و سی نفر
فوج جدید خمسه و کرمانشاهانی
وشترانی جمعی میرزا اسمعیل خان
اجودانباشی دویست و چهل نفر
فوج قزوینی جمعی علی اکبرخان سرتیپ
دویست و چهل نفر
فوج افشار بگشلو جمعی حاجی باقرخان
سرتیپ صد و شصت و هشت نفر
فوج کروسی جمعی علیرضاخان سرتیپ
دویست و پنجاه نفر
فوج همدانی جمعی حسینقلیخان سرتیپ
یکصد و چهل نفر
توپچیان قراگوزلو جمعی عماد السلطنه
حسینقلی میرزا یکصد و پنج نفر
توپچیان نهاوندی جمعی محمد علی میرزای
سرهنگ یکصد و شصت و سه نفر
توپچیان مهندس ملایری جمعی
ذوالفقارخان سرتیپ و قلعه بیگی
یکصد و پنجاه و چهار نفر
توپچیان جدید طرح اطریشی
با انضمام صاحبمنصبان جمعی
مهدیقلیخان سرهنگ
یکصد و هشتاد و دو نفر
توپچیان اصفهانی بسرهنگی
عبدالحسین خان
یکصد و بیست و پنج نفر
توپچیان شیرازی و بوالوردی
جمعی حاجی عبدالحسین خان سرتیپ
اول یکصد و پنجاه نفر
توپچیان بسطامی جمعی عباس میرزای
سرهنگ یکصد و بیست نفر
توپچیان انزلیچی و اشرفی جمعی
میرزا محمدخان سرتیپ
هفتاد و شش نفر
توپچیان زرندی بسرهنگی آقاخان
سی و شش نفر

تشخیص صاحبمنصبان و نایبین

از ششهزار و چهارصد و هشتاد و هفت نفر

عده نفرات موجودی توپخانه

پانصد و شصت و هشت نفر ارباب
منصب هستند
از رؤسا و سرکردگان و صاحبمنصبان
و ارباب قلم و اطباء که از قرار
تفصیل ذیل تشخیص داده میشوند
باقی که پنجهزار و نهصد و نوزده
نفرند نایبین وغیره هستند از انفراد

توپچیان با انضمام وکیل و سرجوقه

پنجهزار و هفتصد و چهل و دو نفر

موزیکانچی و شیپورچی

هشتاد نفر

اصناف

از حداد و نجار و سراج و خیاط
بیست و سه نفر

سرایدار و سقا

بیست و هفت نفر

مستمری بگیر

از اولاد صاحبمنصبان متوفای توپخانه
چهل و هفت نفر

اسامی صاحبمنصبان کل توپخانه

از حاضرین رکاب مبارک و مأمورین
سرحدات و متوقفین و مرخصین
خانه

سرتیپان اول و دوم و سیم

سی و دو نفر

حاجی شکورخان سرتیپ اول
اصلانخان سرتیپ اول جلیلخان
معتمد نظام سرتیپ اول خسروخان
نصرالدوله سرتیپ اول جمشیدخان
سرتیپ اول میرزا شفیعخان مؤتمن نظام
سرتیپ اول میرزا فتح الله خان سرتیپ
اول حاجی عبدالحسینخان سرتیپ اول
صفرعلیخان سرتیپ دویم محمد تقیخان
سرتیپ دویم حسینقلی میرزا اعتماد السلطنه
سرتیپ دویم ذوالفقارخان قلعه بیگی
سرتیپ دویم ابوطالبخان سرتیپ دویم
محمد تقیخان سرتیپ پسر اقبال السلطنه
صادقخان سرتیپ افشار
عسکرخان سرتیپ شقاقی محمد حسینخان
سرتیپ خوئی یوسفخان سرتیپ مقدم
علیرضاخان سرتیپ گروسی
حسینقلیخان سرتیپ همدانی
قهرمان میرزای سرتیپ پسر نواب والا
عزالدوله عبدالحسین میرزای سرتیپ
پسر مرحوم محسن میرزای امیرآخور
حسنخان سرتیپ اسمعیلخان سرتیپ
حسنخان سرتیپ برادرزاده جناب
[illegible] نظام حاجی باقرخان سرتیپ
افشار بکشلو علی اکبرخان سرتیپ
قزوینی محمد آقای سرتیپ
محسن خان سرتیپ امیرخان
سرتیپ موزیکانچیان
احمدخان سرتیپ کرمانی میرزا محمدخان
سرتیپ پسر ملک الاطباء

سرهنگان

پنجاه و نه نفر

اسدالله میرزای سرهنگ
محمدعلی میرزای سرهنگ سیف الدین
میرزای سرهنگ بهارلو مهدیعلیخان
سرهنگ بهارلو غلامحسینخان
سرهنگ بهارلو حبیب الله خان
سرهنگ افشار محمدعلیخان
سرهنگ فوج بهادران افشار
محمدعلیخان سرهنگ فوج اول افشار
ابوالقاسمخان سرهنگ تبریزی
میرزین العابدینخان سرهنگ اردبیلی
فتحعلیخان سرهنگ خوئی محمد
صادقخان سرهنگ پسر مرحوم وزیر
نظام آقاخان سرهنگ شقاقی
پاشاخان سرهنگ شقاقی حاجی
علی اصغرخان سرهنگ شقاقی
فتح الله خان سرهنگ خلخالی
فرج الله خان سرهنگ طالش
حسینخان سرهنگ حسنخان سرهنگ
توپخانه طرح اطریشی معلم مدرسه ناصری
اسدالله خان سرهنگ توپخانه طرح اطریشی
محمدعلیخان سرهنگ توپخانه طرح اطریشی
میرزا باقرخان سرهنگ پسر سرهنگ سوباشی
میرزا حسینخان سرهنگ مأمور تحویلداری
توپخانه خراسان رضاخان سرهنگ
تحویلدار توپهای برلنی حسنخان
سرهنگ پسر مرحوم احمدخان عمیدالملک
میرزا آقاخان سرهنگ امان الله خان
سرهنگ هاشمخان سرهنگ
حاجی محمدباقرخان سرهنگ

عباس میرزای سرهنگ یوسف میرزای
سرهنگ خمسه مرتضی قلیخان سرهنگ
مظفرخان سرهنگ گروسی فرج الله
خان سرهنگ شیرازی مصطفی خان
سرهنگ بوالوردی فرج الله خان
سرهنگ شکرالله خان سرهنگ
علینقی خان گروسی قلیخان همدانی
پاشاخان خلخالی محمد صالح خان
محمد ناصرخان قاجار سلطانحسین
میرزای سرهنگ شیپورچی یوسفخان
سرهنگ موزیکانچیان حسن رضاخان
سرهنگ کرمانی آقاخان سرهنگ
زرندی قاسمخان سرهنگ مأمور
ذخیره عبدالحسینخان سرهنگ
مأمور اصفهان میرزا مهدیخان سرهنگ
مأمور اصفهان حاجی حضرتقلیخان
سرهنگ مأمور تحویلداری توپخانه فارس
میرزا غلامحسینخان سرهنگ مأمور اصفهان
میرزا سید جواد سرهنگ مأمور اصفهان
محسن میرزای همدانی
ابوالفتح خان سیلاخوری

نایبان اجودان باشی

پانزده نفر

میرزا حسنخان نایب اول اجودان باشی
عبدالحسین میرزا پسر مرحوم معزالدوله
سلطان مجید میرزا طغرل تکین میرزا
میرزا نجات الله خان میرزا سید علیخان
علی اکبرخان نجفقلیخان بوکانی
گروسی میرزا علیخان مصطفی
قلیخان همدانی اسمعیلخان ملایری
فضل الله میرزا حاجی عبدالله خان

میرزا آقاخان کرمانی

یاوران اول و دوم نود و پنج نفر

حسینخان یاور اول هاشمخان
یاور اول بهارلو زمانخان یاور
اول محبعلیخان یاور اول فوج
بهادران افشار حبیب الله خان
یاور اول باقرخان یاور اول
علیخان یاور اول افشار حاجی
عزیزخان یاور اول جلیل بیک
یاور اول افشار نصرالله خان
یاور اول تبریزی حاجی یوسف بیک
یاور اول فتحعلی بیک یاور اول
تبریزی سید ولی بیک یاور اول
مرندی جعفرقلیخان یاور اول
گرگری حمزه بیک یاور اول مرندی
آقاجانخان یاور اول شقاقی
بهلول آقای یاور اول علی عسکر آقای
یاور اول صادقخان یاور اول خوئی
سلیمانخان یاور اول مقدم
رضاخان یاور اول مهندس طرح اطریشی
معلم مدرسه ناصری میرزا ابراهیم
یاور اول طرح اطریشی محمدخان
یاور اول ایضاً بیوکخان یاور اول
مقدم علیخان یاور اول اسمعیل خان
یاور اول خمسه یوسفخان یاور اول
عبدالباقی خان یاور اول قزوینی
غلامحسین خان یاور اول قزوینی
روح الله میرزا یاور اول محمد صادقخان
یاور اول یحیی خان یاور اول افشار
بکشلو محمدحسینخان یاور اول قزوینی
مرتضی قلیخان یاور اول خرقانی

ذوالفقارخان یاور اول همدانی
علیخان یاور اول گروسی سیف الله
خان یاور اول مهندس ملایری
هاشمخان یاور اول قاجار
حیدرخان یاور اول سلیمانخان
یاور اول مهندس ملایری اسدالله
خان یاور اول میرزا احمدخان یاور اول
محمد آقا یاور دویم بهارلو فرج الله
خان یاور دویم بهارلو میرزا علیخان
یوسف بیک یاور دویم بهارلو
باقرخان یاور افشار پاشاخان
یاور افشار علینقی خان یاور افشار
محمد جعفر آقای یاور افشار عبد
العلیخان یاور افشار سیف الله
خان یاور افشار اسمعیل بیک
یاور تبریزی حاجی میرزا فرج خان
یاور تبریزی محمودخان یاور تبریزی
جهانگیرخان یاور اردبیلی
حسینخان یاور رونقی محمد حسین بیک
یاور مرندی میرزا ذکیخان یاور مرندی
کلبعلیخان یاور خوئی حسین بیک
یاور خوئی احمد آقا یاور خوئی
حاجی آقا بیک یاور خوئی آقا بیک
یاور ملک غلامحسینخان یاور شقاقی
عبادالله خان یاور شقاقی میرزا
یوسفخان یاور خلخالی صادقخان
یاور مقدم شریف خان یاور خمسه
علینقی میرزا یاور خمسه خسرو میرزا
یاور خمسه محمدعلی بیک یاور خمسه
میرزا حسینخان یاور قزوینی
میرزا احمد یاور قزوینی

مصطفی خان افشار بکشلو ولیخان
یاور خرقانی خداداد خان یاور
نهاوندی آقاخان یاور نهاوندی
ابراهیمخان یاور مهندس ملایری
عبدالله خان یاور شیرازی حیدر
قلیخان یاور شیرازی میرزا حسین
یاور میرزا ابوالفتح خان یاور
علی اکبرخان یاور میرزا سید علینقی
یاور محمد طاهر میرزا یاور
میرزا اسحاق یاور کاردانی علی اکبرخان
یاور تنکابنی فریدون بیک یاور
میرزا علی اکبر یاور طرح جدید اطریشی
میرزا نجفقلی یاور طرح جدید اطریشی
میرزا محمد یاور طرح جدید معلم مدرسه
ناصری میرزا محمدعلیخان یاور طرح
جدید اطریشی عبدالعلیخان یاور
سلیمان میرزا یاور معلم توپخانه کوچک

ارباب قلم

بیست و شش نفر

میرزا عبدالکریمخان منشی باشی
توپخانه وقورخانه میرزا علی عمو
لشکرنویس میرزا هاشم سررشته دار
برات نویس توپخانه میرزا علیرضا
سررشته دار برات نویس اصطبل توپخانه
میرزا اسمعیل سررشته دار قورخانه
میرزا علی سررشته دار میرزا عبدالنبی
سررشته دار میرزا نصرالله سررشته دار
میرزا مصطفی ایضاً میرزا علینقی خان
ایضاً میرزا آقا سررشته دار توپخانه
میرزا غلامرضا سررشته دار میرزا عیسی
میرزا مهدی مشرف میرزا حسین ایضاً

میرزا ابو القاسم ایضاً میرزا محمد رضا ایضاً میرزا سید احمد ایضاً میرزا علی ایضاً میرزا علی اکبر ایضاً
میرزا محمد علی ایضاً میرزا فتح الله ایضاً
میرزا ابوالحسن خان ایضاً میرزا اسمعیل ایضاً میرزا آقاخان سیلاخوری
میرزا جعفر عزب دفتر

اطبا و جراحان

ده نفر
میرزا سید محمد حکیمباشی توپخانه
میرزا محمد حسین طبیب زنبورکی
میرزا محمد حسین طبیب آشتیانی
میرزا عبدالله طبیب مأمور خراسان
مأمور آذربایجان میرزا حسن طبیب مأمور فارس ابوالفتح میرزای طبیب میرزا محمد طبیب میرزا حسن جراح سید عباس جراح مأمور خراسان میرزا بزرگ دواساز و عکاس توپخانه

اجزای دار الشفای جدید ناصری توپخانه

یازده نفر
میرزا زین العابدین طبیب میرزا ابو القاسم طبیب مباشر تنظیمات دار الشفاء میرزا کاظم جراح میرزا بابای دواساز ناظر یک نفر پرستار چهار نفر آشپز و رختشوی دو نفر فراش و قراول چهار نفر

سایر ارباب مناصب

از سلطان و اجودان و نایب وغیره که در تمام افواج توپخانه هستند سیصد و نه نفر

تشخیص مأمورین و مرخصین

از این شش هزار و چهارصد و هشتاد و هفت نفر عده توپخانه استمراری سه هزار و چهل و دو نفر مأمورند که در رکاب مبارک و سرحدات ممالک محروسه در زیر اسلحه مشغول خدمتند

این در صورتی است که خدمات فوق العاده از انعقاد اردوها و مأموریت توپخانه علاوه بر آنچه در ولایات است اتفاق نیفتد والا با اقتضای مأموریت علاوه بر این عده میشود

و باقی که سه هزار و چهارصد و چهل و پنج نفر باشند مرخص خانه و پشت بند مأمورین هستند که دو سال بدو سال از مرخصین خانه بجای مأمورین فرستاده میشود و مأمورین مرخص خانه میشوند که همیشه افواج توپخانه در صورتیکه خدمت فوق العاده اتفاق نیفتد دو سال در زیر اسلحه مشغول خدمتند و دو سال مرخص ولایت و در اوطان خود شان راحتند

اداره اصطبل توپخانه مبارکه

بریاست و امیر آخوری امیر الامراء العظام محمد حسین خان پیشخدمت مخصوص حضور همایون

حاضر رکاب مبارک

اعتماد لشکر لشکرنویس
میرزا احسن خان امیر آخور
میرزا علینقی سررشته دار میرزا محمود مشرف یحیی خان نایب اول حسن بیک نایب اول علیخان نایب و تحویلدار کاظمخان نایب جبطا باشی استاد حاجی علی نعلبندباشی نعلبند و اخته‌چی شش نفر
جلودار چهارده نفر

خمسه

محمد ابراهیمخان ریش سفید و تحویلدار باباخان نایب اول فتح الله خان نایب اول حاجی تقیخان نایب اول نظرعلیخان نایب اول نایب دویم هشت نفر جلودار شانزده نفر

ملایر

رستمخان نایب اول حسنخان نایب دویم جلودار شش نفر

نهاوند

هاشمخان نایب اول آقا باباخان نایب اول غلامعلی بیک تحویلدار هادی بیک نایب دویم جلودار هشت نفر

عراق

افراسیابخان نایب اول علیخان نایب دویم جلودار شش نفر

ساوه

هدایت الله بیک نایب دویم عنایت الله بیک نایب دویم زین العابدین بیک تحویلدار جلودار دو نفر

سایر ولایات و سرحدات

آذربایجان

جلیلخان سرهنگ و امیر آخور نایب دو نفر جلودار ده نفر

خراسان و قاین و سیستان

محمد مهدیخان رئیس رشیدخان نایب اول موسیخان نایب اول نایب دویم دو نفر
جلودار هشت نفر

اصفهان

حاجی قاسم نایب اول نایب دویم دو نفر
جلودار دو نفر

شیراز

عنایت الله بیک نایب اول
جلودار پنج نفر

عربستان

زمان بیک نایب دویم جلودار دو نفر

لرستان

آقاخان بیک نایب دویم جلودار دو نفر

کرمانشاهان

محمودخان نایب اول جلودار شش نفر

کردستان

افراسیابخان نایب اول
جلودار دو نفر

استراباد

زین العابدین بیک نایب اول
جلودار دو نفر

قورخانه مبارکه

ابو الجمعی جناب جلالتمآب اقبال السلطنه امیر تومان وزیر قورخانه و مفتش توپخانه مبارکه هفتصد هفت نفر

رکاب مبارک

چهارصد و شصت و دو نفر

معارف

دویست و پانزده نفر
جناب جلالتمآب اقبال السلطنه امیر تومان وزیر قورخانه و رئیس توپخانه مبارکه
میرزا حبیب الله لشکرنویس و مستوفی

سرکشیان وغیره

محمد علیخان پسر جناب اقبال السلطنه عبدالله خان میرزا حسینخان غلامحسینخان مسیو بن معلم میکانیک قورخانه مبارکه

سرهنگان

زین العابدینخان نایب الحکومه شاهرود هاشمخان مباشر کارخانه آتشبازی میرزا محسن میر رفیعخان شیخعلیخان میرزا سید حسین میرزا حسینخان مصطفی خان نایب اجودانباشی میرزا مهدی نایب اجودانباشی حسینخان قزوینی نصیرخان قزوینی نایب اجودانباشی محمد طاهرخان و موسیخان نوادهای مرحوم صدر اعظم سید علی اصغرخان سرهنگ یوسفخان نایب اجودانباشی

لشکرنویس و سررشته دار

میرزا آقا میرزا مهدیخان میرزا اشرف میرزا نصرالله میرزا ولیقلی میرزا اسدالله میرزا علی اکبر

حکیمباشی و نقاشباشی

میرزا علی آقای حکیمباشی میرزا عبدالرحیم نقاشباشی میرزا عبدالرحیمخان طبیب میرزا مهدی ساعت ساز

یاوران

نصرالله بیک یاور اول و تحویلدار انبار قالتقه میرزا ابوالقاسم یاور اول و تحویلدار حاصل انبار کار نوروزعلیخان یاور و تحویلدار قورخانه توپ وغیره شهبازخان یاور و تحویلدار انبار تفنگ حاجی عبدالله بیک یاور و مباشر کارخانه سراجی طهماسب بیک یاور و مباشر کارخانه چاشنی سازی عابدین بیک یاور و مباشر کارخانجات مهران علی اکبر سلطان مباشر کارخانه طرقه سازی سید درویش مباشر کارخانه گلوله تراشی و سوهانکاری میرزا احمد یاور اول و مباشر دباغخانه همدان سید کاظم یاور اول مباشر کارخانه طبل و شیپورسازی آقا سید حسین یاور و مباشر کارخانه اسباب مرمتی موزیکان کاظمخان یاور اول و مباشر کارخانه ریخته‌گری عبدالحسینخان یاور اول مباشر کارخانه فشنگ کاغذی حسن بیک یاور و مباشر کارخانه فشنگ کاغذی میرزا آقا محمد بیک یاور و مباشر کارخانجات چرخ بخار امام ویردی بیک یاور مأمور کرمانشاهان حاجی ابوطالب خان یاور اول محمد علیخان یاور

مأمور عربستان میرزا ابیك یاور
مأمور خمسه محمد علیخان یاور مأمور
قزوین حاجی اسمعیل یاور اوّل
میرزا ابو القاسم یاور مهدیخان
یاور محمد علیخان یاور میرزا علی اکبر
یاور میرزا محمد خان نوری
استاد میرزا محمد نجارباشی رئیس
کارخانجات نجاری

سلطان

سه نفر

اصناف صنعت کار

یکصد و بیست و چهار نفر
تفنگ ساز و پرداختگر و قنداقساز
یازده نفر ریخته گر دوازده
نفر توپ ریز پنج نفر سراج
بیست نفر دوالگر ده نفر
سوهانکار ده نفر چاشنی ساز
هفده نفر نجار ده نفر
حداد ده نفر نقاش پنج نفر
گلوله ریز ده نفر

قورخانچی

دویست و بیست نفر کارخانه
فشنگ فلزی بیست و هشت نفر

معارف

چهار نفر مسیو پو معلم
میکانیك طهماسبخان سرهنگ
ناظم کارخانه سلطان نفر
نایب نفر

سایر

بیست و سه نفر

ولایات

دویست و چهل و پنج نفر

آذربایجان

جمعی میرزا عبد الله خان سرتیپ
سی و نه نفر معارف بیست
و یکنفر سایر هیجده نفر

اصفهان

جمعی میرزا احسنخان سرهنگ
هفده نفر معارف هفت نفر
سایر ده نفر

استراباد

جمعی رضا سلطان ده نفر
سلطان نفر سایر نه نفر

بسطام

جمعی محمد باقر بیك نایب سه نفر
نایب نفر قورخانچی دو نفر

خراسان

جمعی ابو القاسم بیك پنجاه نفر
معارف هفده نفر سایر
سی و سه نفر

بروجرد و عربستان

ده نفر
بروجرد جمعی میرزا ابو الفتح یاور
سه نفر
عربستان جمعی محمد صادق بیك
هفت نفر

فارس

جمعی احمد خان سرتیپ بیست و سه نفر
معارف هفت نفر سایر
شانزده نفر

کرمان

جمعی علی اکبر خان یاور سی و هشت نفر

معارف چهارده نفر سایر
بیست و سه نفر

کرمانشاهان

جمعی محمد علیخان سلطان
بیست و هشت نفر معارف
هفت نفر سایر بیست و یکنفر

کردستان

جمعی غلامحسینخان یاور اوّل
شانزده نفر معارف پنج نفر
سایر یازده نفر

لرستان

جمعی محمد حسن بیك نایب
چهار نفر نایب نفر
قورخانچی سه نفر

قزوین

دو نفر نایب نفر قورخانچی
نفر

یزد

جمعی عبد الوهابخان سلطان
شش نفر سلطان نفر
سایر پنج نفر

زنبورکخانه مبارکه

نصر الله خان سرتیپ زنبورکخانه
و رئیس قراسوران دار الخلافه
عبد الحسین خان سرهنگ
علیمحمد بیك یاور اوّل
اسمعیل خان یاور دوّم

موزیکانچیان صاحب‌منصبان

شکر الله خان سرتیپ محمد حسنخان
سرتیپ نوادهٔ مرحوم خانبابا خان

سردار کل محمد علیخان سرهنگ
موزیکانچی صفر علیخان سرهنگ
غلامحسین بیك یاور

دسته جات موزیکانچی

دسته

موزیکانچیان توپخانه

دسته

اردوی دوباره

دسته

لورانی و شهرستانکی

دسته

مخصوص نوّاب اشرف والا نایب السلطنه

دسته

موزیکانچیان قزاقخانه

دسته

ساوه

دسته

سیلاخوری

دسته

موزیکانچیان فوج خوئی

دسته

موزیکانچیان فوج بهادران

دسته

موزیکانچیان فوج ششم اقبال

دسته

موزیکانچیان فوج قزوین

دسته

موزیکانچیان فوج منصور قراگوزلو

دسته

موزیکانچیان فوج فدوی

افواج قاهره

فوج بهادران

نمره (۱)

ابو الجمعی شجاع السلطنه امیر
تومان

فوج اوّل خاصّه

نمره (۲)

ابو الجمعی شجاع السلطنه امیر تومان
بسرتیپی حاجی نقد علیخان

فوج ششم اقبال نمره (۳)

ابو الجمعی شجاع السلطنه بسرتیپی
یوسفخان

فوج دوّم نصرت

نمره (۴)

محمد قلیخان سرتیپ

فوج دوّم خاصّه

نمره (۵)

ابو الجمعی عبد الحسین میرزای
نصرة الدوله امیر تومان بسرتیپی
احمد خان

فوج چهارم ماکوئی بسرتیپی

نمره (۶)

آقاخان امیر تومان

فوج امیریّه

نمره (۷)

جمعی لطفعلیخان سرتیپ
حاجی احمد خان سرتیپ عبد
الحسینخان سرهنگ

فوج مخبران

نمره (۸)

ابو الجمعی شجاع السلطنه

برهنگی میرزا احسنخان

فوج پنجم شقاقی

نمره (۹)

ابو الجمعی شجاع السلطنه
امیر تومان مرتضی قلی آقا سرتیپ

فوج هفتم شقاقی

نمره (۱۰)

جمعی شجاع السلطنه ابو الجمعی
غلامحسینخان ژنرال اجودان
بسرهنگی محمد خلیل خان

فوج ششم شقاقی

نمره (۱۱)

ابو الجمعی عبد الحسین میرزای
نصرة الدوله امیر تومان محمد
باقرخان سرتیپ

فوج قهرمانیّه

نمره (۱۲)

غلامحسینخان ژنرال اجودان
علیخان سرهنگ

فوج پنجم ابدالی نمره (۱۳)

ابو الجمعی شجاع السلطنه
امیر تومان رحیمخان سرتیپ

فوج نخبه قاپو

نمره (۱۴)

ابو الجمعی علینقی خان سرتیپ

فوج اردبیل و مشکین

نمره (۱۵)

بسرتیپی میرزا علیخان پسر مرحوم
میرزا احسنخان وزیر نظام

فوج هفتم خلج نمره (۱۶)

جمعی محمد ولیخان قاجار

عزیز الله میرزا سرتیپ

فوج مظفر مراغه

نمره (۱۷)

فضلعلیخان نصرة الملک سرتیپ

فوج سیم مراغه

نمره (۱۸)

ابوالجمعی فتح الله خان سرتیپ

فوج چهارم جدید مراغه

نمره (۱۹)

ابوالجمعی فضلعلیخان سرتیپ

فوج هفتم افشار

نمره (۲۰)

ابوالجمعی خسروخان سرتیپ

فوج هشتم افشار

نمره (۲۱)

ابوالجمعی لطفعلیخان سرتیپ

فوج جدید افشار

نمره (۲۲)

ابوالجمعی میرزا علیخان سرتیپ

افشار پسر حاجی بهاء الملک

فوج نهم خوئی

نمره (۲۳)

ابوالجمعی عزیز الله میرزا سرتیپ اول

فوج بهادران خوئی

نمره (۲۴)

حمید خان سرتیپ دویم

فوج مخبران ماکوئی

نمره (۲۵)

بهلول پاشاخان سرتیپ محمد

پاشاخان سرتیپ نمره (۲۶)

فوج مخصوص نواب اشرف

والا نایب السلطنه امیر کبیر وزیر

جنک ابوالجمعی میرزا محمد علیخان

معین نظام و سرتیپی تقیخان

فوج اول طهران نمره (۲۷)

ابوالجمعی امیرخان سردار امیر تومان

فوج مخبران زرندی

نمره (۲۸)

جمعی محمد حسنخان سرتیپ

فوج بهادران دماوندی

نمره (۲۹)

علینقیخان سرتیپ اول محمد

حسنخان سرهنک

فوج دویم خلج ساوه

نمره (۳۰)

سیف السلطنه امیر تومان

فوج مخبران درجزینی

نمره (۳۱)

بسرتیپی احمدخان بسرهنکی فضل

الله خان

فوج ششم قدیم خمسه

نمره (۳۲)

ابوالجمعی مظفر الدوله

فوج دویم خمسه

نمره (۳۳)

جمعی علاء الدوله

فوج مخبران کردستان

نمره (۳۵)

جمعی محمد علیخان سرتیپ ظفر الملک

فوج اول قدیم قزوین

نمره (۳۶)

ابوالجمعی نصر الملک امیر تومان

هدایت الله خان سرهنک

فوج دویم جدید ایضاً

نمره (۳۷)

نصر الملک امیر تومان بسرهنکی

مصطفی خان

فوج سیم افشار بکشلو

نمره (۳۸)

ابوالجمعی حسنخان اجودانباشی

کل بسرهنکی علیخان پسر مرحوم

حاجی اسد الله خان

فوج ششم خرقانی

نمره (۳۹)

ابوالجمعی اجودانباشی

بسرهنکی علی محمد خان

فوج بهادران حشمت

نمره (۴۰)

ابوالجمعی حاجی اسحق خان سرتیپ

فوج هفتم عرب و عجم

نمره (۴۱)

ابوالجمعی محمد اسمعیل خان سرتیپ

فوج مخبران فیروزکوهی

نمره (۴۲)

ابوالجمعی میرزا کریمخان

صمصام السلطنه سرتیپ اول

بسرهنکی مصطفی خان

فوج هفتم سوادکوه نمره (۴۳)

ابوالجمعی جناب مستطاب امین

السلطان بسرتیپی حاجی حسنعلیخان

فوج سیم لاریجانی

نمره (۴۴)

ابوالجمعی امیرخان سردار

امیر تومان بسرتیپی خانبابا خان

فوج سیم تنکابنی

نمره (۴۵)

ساعد الدوله امیر تومان و نیحان

نصر السلطنه سرتیپ اول

فوج سیم بندپی

نمره (۴۶)

جمعی عبد الحسینخان بندپی

افواج ثلثهٔ هزار جریب

نمره (۴۷)

ابوالجمعی نجفقلیخان سرتیپ

نمره (۴۸)

ابوالجمعی لطفعلیخان سرهنک

نمره (۴۹)

ابوالجمعی محمد خان سرهنک

فوج بهادران فراهان

نمره (۵۰)

ابوالجمعی امان الله خان سرتیپ

فوج بزچلو

نمره (۵۱)

جمعی محمد خان سرتیپ نمره (۵۲)

فوج مخبران کزازی

جمعی حاجی صمصام الملک و خان ذوالفقار خان بسرهنکی

فوج ششم سربندی

نمره (۵۳)

جمعی حاجی صمصام الملک امیر تومان

فوج اول خلج قم

نمره (۵۴)

بسرتیپی حاجی نصار خان

فوج چهارم کره

نمره (۵۵)

جمعی نصر الله خان سرتیپ ذبنور کخان

فوج پنجم کلپایکان

نمره (۵۶)

جمعی غلامحسین خان سرهنک

بسرهنکی عبد الله خان ولد شهاب

الدوله

فوج ششم سه دهی

نمره (۵۷)

نواب جلال الدوله سرتیپ

فوج چهارم فریدنی

نمره (۵۸)

بسرهنکی حاجی مصطفی قلیخان

فوج ششم چهار محالی

نمره (۵۹)

جمعی محمد علی میرزا بسرهنکی

میرزا عبد الحسینخان

فوج ششم قراکوزلو

نمره (۶۰)

ابوالجمعی حسام الملک امیر تومان

بسرهنکی فضل الله خان

فوج منصور قراکوزلو

نمره (۶۱)

ابوالجمعی حسام الملک

بسرتیپی زین العابدین خان

فوج بهادران قدوه

نمره (۶۲)

ابوالجمعی عبد الله خان سرتیپ

اول ساعد السلطنه

فوج مخبران قراکوزلو

نمره (۶۳)

ابوالجمعی جناب ناصر الملک

بسرهنکی محمد نخان

فوج دویم ملایری

نمره (۶۴)

ابوالجمعی عسکرخان سرتیپ

فوج دویم نهاوندی

نمره (۶۵)

ابوالجمعی معین نظام

بسرهنکی حسینخان نهاوندی

فوج سیلاخوری

نمره (۶۶)

جمعی ساعد السلطنه بسرهنکی

مصطفی خان

فوج چهارم زنگنه

نمره (۶۷)

ظهیر الملک سرتیپ اول محمد

حسین خان سرتیپ سیم

فوج اول گرندی

نمره (۶۸)

علیمراد خان سرتیپ نصر الله

خان سرهنک

فوج بهادران قلعه نجیری

نمره (۶۹)

بسرهنکی حسینخان

فوج سیم کلهر

نمره (۷۰)

جمعی محمد کاظمخان سرهنک

فوج چهارم پشتکوه کرستان

نمره (۷۱)

ابو الجمعی حسینقلیخان دوانلی
بسرهنگی غلامرضاخان

فوج اوّل امرائی

نمره (۷۲)

جمعی قاسمخان سرهنگ

فوج بهادران قرائی

نمره (۷۳)

ابو الجمعی حاجی علینقیخان سرتیپ

فوج مخبران ترشیزی

نمره (۷۴)

بسرتیپی محمد جعفرخان قاجار

فوج اوّل قائینی

نمره (۷۵)

ابو الجمعی حشمت الملک بسرهنگی
حاجی پرویزخان

فوج دویم جدید ایضاً

نمره (۷۶)

جمعی حشمت الملک بسرهنگی حیدر
قلیخان

فوج هفتم قدیم کرمانی

نمره (۷۷)

تقیخان سرتیپ

فوج هشتم شوکت کرمانی

نمره (۷۸)

ابو الجمعی سلیمانخان سرتیپ
عرب بسطام

فوج نهم جدید کرمسیر کرمانی

نمره (۷۹)

بسرتیپی زین العابدین خان

سواره آذربایجان

دسته
افشار رضائیه قلعه ابو الجمعی حیدرخان
سرتیپ

دسته
افشار ارومی ابو الجمعی حاجی عبد
الحسینخان سرتیپ اوّل بسرتیپی باقرخان

دسته
قرّاق آذربایجان از عوض دسته
اردبیل و مشکین ابو الجمعی نصرة الدوله

دسته
چهاردولی ابو الجمعی نوروزخان
بسرتیپی حسینقلیخان سرتیپ

دسته
چلبیانلو محمودخان سرتیپ
رحیمخان سرکرده

دسته
خوئی عباسعلی بیک امیر بیک

دسته
شقاقی جمعی علیخان

دسته
شاطرانلو جمعی یوسفخان سرکرده

دسته
اینانلو جمعی صادم الملک

دسته
قراپاپاق جمعی جعفرقلیخان سرتیپ

دسته
حاجی علیلو بسرکردگی رستمخان

دسته
قراسوران راه قراجه داغ
جمعی عباسعلی بیک

دسته

قراسوران جمعی سیف الله خان سرکرده

دسته
قراسوران از شوق و استارا
جمعی امین الوزاره

دسته
دبیکانلو جمعی یوسفعلیخان

دسته
جدید شقاقی جمعی عباسخان

دسته
قراسوران راه مرند جمعی شکر الله خان

دسته
بکانی جمعی اسفندیارخان

دسته
مقدم جمعی صمدخان

دسته
مکری عزت الله خان

دسته
قوجه بیکلو ابو الجمعی حسینقلی خان
سرکرده

سرکردگان غلام نصرت

میرهدایتخان میرزا زین العابدینخان
علیقلیخان حسینخان ابراهیم
آقای سرهنگ اسکندرخان
سلیمانخان

خراسانی

غلامان مشهدی

دسته
جمعی ابو الفتح خان

دسته
جمعی حاجی فضل الله خان

دسته

جمعی حاجی فرامرزخان

دسته
قوچانی جمعی شجاع الدوله

دسته
بجنوردی جمعی سهام الدوله
یار محمدخان امیر تومان

دسته
قائینی و سیستانی جمعی حشمت
الملک امیر تومان

دسته
طبسی جمعی عماد الملک

دسته
درجز جمعی محمدعلیخان

دسته
هزاره جمعی اسمعیل خان سرتیپ
بسرکردگی محمد عظیم خان

دسته جات
تیموری و جمشیدی

دسته
تیموری جمعی علیمردانخان نصرة الملک

دسته
تیموری جمعی میر عطاء الله خان

دسته
جمشیدی جمعی ذو الفقارخان
و حاجی محمد امین سرکرده

دسته جات
جمعی نواب حاجی محمد میرزای
سرتیپ اوّل

دسته
مرده ورانی

دسته

مروی بسرکردگی ابو الحسن خان
و محمد شریف خان

دسته
مروی جمعی صید رضا بیک

دسته
مروی جمعی قربانعلی بیک

دسته
آزولان جمعی آقاخان سرکرده

دسته
چولائی جمعی غلامحسینخان سرکرده

دسته
قراسوران جمعی غلامرضاخان
و نصر الله خان

دسته
قرائی جمعی محمدخان سرکرده

دسته
نیشابوری ابو الجمعی باقرخان سرتیپ

دسته
عمارلو جمعی محمد رضاخان سرکرده

دسته
سبزواری جمعی حاجی فرامرزخان

دسته
مزینانی جمعی حسینخان سرکرده

پیاده خراسانی

دسته
قائینی و خوافی جمعی حشمت الملک

دسته
عمله پلیس یکصد و سی و پنج نفر

استرابادی و غیره

پیاده استرابادی

دسته

جمعی میر علینقیخان سرتیپ نایب
پیاده فندرسکی و کتول

دسته
جمعی عبد الصمدخان سرتیپ
پیاده مقصودلو

دسته
عمتکین جمعی محمدخان سرکرده

دسته
ساوری جمعی علیخان

دسته
شاهکوهی جمعی محمد علیخان

دسته
سدن رستاقی جمعی محمدقلیخان

دسته
انزانی جمعی محمد علیخان

دسته
بلوچ و حاجی لر جمعی علی اصغر بیک

دسته
غلامان استرابادی جمعی علیخان
آقای قاجار

دسته
کلبادی خان رئیس شعبه طاهر جعفربای

دسته
ایل کلاله نظر ریش سفید آتابای

دسته
قلیخان آتابای سالارخان

دسته
قوشیرخان آتابای ایل کلاله بخاجعفربای

دسته
امیرخان آتابای ملاقربانخان

دسته

اصنا نظر دیش سفید آنا باجی محمد قلیخان

دسته

سواره تراکمه یموت و کوکلان جمعی

حسینقلیخان یوزباشی

دسته

بزدبی جمعی قراسیا بخان سرکرده

کوزاری و بسطامی

ابو الجمعی نواب ضیاء الدوله امیر تومان

کرمانی

افشار کرمانی

میرزا محمود خان سرکرده

شمخالچیان بمی

ابو الجمعی

سواره و جمازه بمی و نرماشیری

اسد الله خان سرکرده عرب بسطامی

سواره و جمازه سوار نرماشیری

و رئیسکانی مرتضی قلیخان سرکرده

سواره سیستانی

اسد الله خان سرکرده

سواره و جمازه سوار خبیصی

صادقخان سرکرده

گیلانی

از بابت سواره کرکان رودبی و

اسالمی جمعی نصرت الله خان سرتیپ اول

مازندرانی

از بابت سواره کرد و ترک و غیره

ابو الجمعی میرزا عبد الله خان

پیشخدمت مخصوص سرتیپ اول

میرزا ابو الحسن مشرف

سرکردگان

عبد الله خان مدانلو فتح الله خان ایضاً

صفی خان ایضاً موسی خان

جهانبیکلو اسد الله خان ایضاً

محمد خان ایضاً حسینخان کرایلی

ذو الفقار خان ایضاً حسنخان

اصانلو محمد خان افغان

جماعت خواجه وند

ابو الجمعی جناب مستطاب

امین السلطان علی اکبر خان سرتیپ

اول یزدان قلی خان سرکرده

نعمة الله خان حسنخان فتح الله خان

سواره عبد الملکی

ابو الجمعی عبد الله خان برکرده

عسکر خان

عراقی

جماعت زرین کمر

ابو الجمعی سارینی صلان امیر تومان

علینقلیخان سرتیپ

مهدیخان نایب اول

جماعت شاهسون افشار

ابو الجمعی جناب مستطاب امین السلطان

بهمانشاه خان سرتیپ اول

جماعت بختیاری

جمعی محمد حسینخان

جماعت عرب اردستان

جمعی میرزا حسینخان سهام السلطنه

سرتیپ اول میرزا حسنخان

سرتیپ دوم

جماعت افشار اسد آبادی

جمعی صاحب اختیار امیر تومان

جبرکردکی محمد کریمخان

جماعت حمسه

جمعی ذو الفقار خان سرتیپ اول

جماعت شاهسون اینانلو

عزیز الله خان صارم الملک

امیر تومان حاجی لطف الله خان

سرتیپ اول

جماعت شاهسون بغدادی

امید علیخان سرکرده اکبر خان

سرتیپ اسد خان سرکرده

جماعت شاهسون دودین

ابو الجمعی جناب مستطاب امین السلطان

آقا جانخان سرتیپ غلامعلیخان

سرهنگ محمد حسینخان ایضاً

غلامرضا خان سرکرده ولیمحمد

خان ایضاً

جماعت شاهسون قوربتکلو

ابو الجمعی حسینقلیخان سرتیپ

ولد مرحوم حسینقلیخان

جماعت باجلان

ابو الجمعی حاجی احمد خان سرتیپ

جماعت خرقانی

ابو الجمعی اجود ابناشی کل حسنخان

امیر تومان علینقیخان سرکرده

جماعت بزانوند

جمعی ابدالخان سرهنگ برادر

مرحوم حسنخان سرکرده

جماعت اصانلو

ابو الجمعی جناب مستطاب امین السلطان

رحیمخان سرکرده

جماعت افشار ساوجبلاغ

جمعی حسنخان سرتیپ میرزا

رضای طبیب

جماعت کردبچه

که مشغول خدمت قراسوران دار

الخلافه هستند جمعی عزیز الله خان

صارم الملک امیر تومان برکردکی

خانبابا خان

جماعت هداوند

ابو الجمعی جناب مستطاب امین

السلطان برکردکی حسینخان

جماعت شاهسون اری

که مشغول خدمت قراسوران دار

الخلافه هستند جمعی صارم الملک

سواره جدید اصفهانی

ابو الجمعی محمد علی میرزا

جماعت ایلات قزوین

ابو الجمعی میرزا محمد خان سرتیپ اول

جماعت قراچورلو خواجه

ابو الجمعی جناب مستطاب امین

السلطان برکردکی صفر علیخان

جماعت افشار بکشلو

ابو الجمعی اجود ابناشی کل برتیپی

کاظمخان

جماعت چگینی

ابو الجمعی عزیز السلطان

برهنگی صادقخان

جماعت احمدوند و طهوری

ابو الجمعی محمد حسینخان

جماعت کلیائی

جمعی اسمعیل خان سرکرده

سواره کرزه برلو رشتانی

جمعی حسینخان سرکرده

جماعت نانکلی کرمانشاهان

برکردکی

جماعت یار احمدی

برتیبی حاجی احمد خان

جماعت عرب و باصری

جمعی محمد حسنخان سرتیپ و

قوام الملک

جماعت سنجابی

جمعی علی اکبر خان سرهنگ

جماعت فیلی

جمعی کریمخان سرکرده

سواره جدید کرمانشاهانی

جمعی عزیز خان سرکرده

جماعت بختیاری

داراب خان سرکرده

پیاده

خراسانی

شمخالچیان

ابو الجمعی حشمة الملک

جزایرچیان سرخسی

جمعی حشمة الملک برکردکی

اشخاص مفصله

غلامحسینخان سرکرده

عزیز محمد خان پسر عباسخان

سرتیپ یوسف بیک

استرابادی

دسته فندرسکی

جمعی میرزا علینقیخان سرتیپ

دسته کتول

جمعی علی محمد خان سرکرده

دسته مقصودلو

جمعی عبد الصمد خان سرکرده

دسته استراباد رستاقی

جمعی فتحعلیخان سرکرده

دسته بالا شاهکوئی

جمعی آقا عبد الرحمن سرکرده

دسته پائین شاهکوئی

جمعی محمد علیخان سرکرده

دسته سدن رستاقی

جمعی محمد قلیخان سرکرده

دسته انزانی

جمعی محمد علیخان سرکرده

دسته مشکنی

جمعی محمد قاسمخان سرکرده

دسته ساوری

دسته جمعی جعفر قلیخان دسته

جمعی حاجی آقا رضا

دسته لیوانی و سیلپی

جمعی اسد الله خان سرکرده

دسته بلوچ

علی اکبر بیک

دسته جات گیلانی

دسته سالیانی

جمعی میر یوسفخان سرکرده

سوار اسالمی

ابو الجمعی نصرت الله خان سرتیپ

اول برهنگی الله یار خان

دسته انزانی

جمعی جباد قلیخان سرکرده

دسته شغنی

جمعی نعمة الله خان ایضاً

مازندرانی تفنگچیان کوهی هزارجریب سوادکوه سفید

جماعت کلبادی و غیره

جمعی میرزا محمدخان سرتیپ لطفعلی
خان سرکرده محمدمهدیخان سرکرده
(طایفهٔ عمرانلو) جماعت طالش بسرکردگی
علی‌اکبرخان یجنکی بسرکردگی
علی‌اکبرخان

جماعت اشرفی

بسرکردگی عباسقلیخان

کرمانی

تفنگچیان اناری

حسینقلیخان سرکرده

تفنگچیان نخعی فرزاوردی

اسمعیلخان سرکرده

تفنگچیان عرب بسطام

ابوالجمعی سلیمانخان سرتیپ
بسرکردگی کریمخان

تفنگچیان زرعباری

دورانخان سرکرده

ملک بهادر سرکرده

عراقی از بابت پیادهٔ بلوچ

جمعی شیخ محمدخان سرهنگ

ادارهٔ افواج طرح اطریش

و سوارهٔ طرح قزاق

افواج طرح اطریش

از بابت صاحبمنصبان که
برقرار هستند

دژبان اول

از بابت پیاده نظام

دژبان دویم

از بابت پیاده نظام

شاسور

که عبارت از فوج مخبران باشد

ژنی

که عبارت از فوج مهندس باشد

توپچیان توپخانهٔ طرح اطریش

فوج

موزیکانچیان

ادارهٔ مزبوره

ادارهٔ قزاقیه

بریاست پلکنیک کوزمین کاراوایف

فوج اول

ابوالجمعی حسنخان امیرتومان
اجودانباشی کل

فوج دویم

بسرتیپی علیخان سرتیپ

فوج سیم

بسرتیپی حسنخان قبه

موزیکانچیان

ادارهٔ مزبوره

قشون حاضررکاب

از پیاده نظام و سواره و توپچیان
وغیره یکصد و پنجاه هزار نفر

ذخیره

پنجاه هزار نفر

خزانهٔ مبارکهٔ نظام

بریاست جناب جلالتمآب وزیر نظام میرزا رضای البرز مستوفی حاجی شیخ جعفر معتمدالتجار
میرزا جعفر تفرشی منشی خزانهٔ نظام میرزا شفیع تفرشی سررشته‌دار خزانهٔ نظام میرزا محمدعلی

دارالخلافهٔ طهران

نواب مستطاب اشرف والا نایب‌السلطنه امیرکبیر وزیر جنگ و حکمران دارالخلافهٔ الباهره وغیرها
ادام الله اقباله العالی

اجزاء حکومت جلیلهٔ دارالخلافه

جناب جلالتمآب محمدابراهیمخان وزیر نظام و وزیر دارالخلافه

اجزاء مجلس حکومت

میرزا ابوالقاسمخان مستوفی نوبجی
میرزا بزرگ کدخدای اسانلو پسر مرحوم
میرزا صالح میرزا حسن سرهنگ
ولد مرحوم حاجی میرزا نقی کلانتر
میرزا شفیع سررشته‌دار میرزا
جعفر منشی تفرشی میرزا یوسف
پسر میرزا جعفر منشی میرزا سید
محمدعلی کتابچه‌نویس نایب محمود
نایب اول فراشخانه سایر نواب
فراشخانه ده نفر

نواب بلوکات دارالخلافه

میرزا مهدی نایب بلوک وراین
و شهریار و غار و فشافویه
میرزا اسمعیل نایب بلوک ساوجبلاغ
میرزا سید احمد نایب ارنگه و
سولقانات

علمای اعلام دارالخلافه

جناب آقای میرزا زین‌العابدین امام
جمعه جناب آقای صدرالعلماء
میرزا محمدباقر جناب آقا میرزا حسن
آشتیانی جناب آقا شیخ هادی
نجم‌آبادی جناب ملا محمدتقی مجتهد
کاشانی جناب آقا شیخ فضل‌الله
جناب آقا سید محمدرضا پسر مرحوم
آقا سید صادق جناب آقا سید
عبدالله جناب آقا میرزا احمد
شیخ‌الاسلام دارالخلافه جناب
آقا شیخ جعفر پسر مرحوم حاجی شیخ محمد
جناب حاجی سید جعفر کاشانی
جناب آقا سید مصطفی پسر مرحوم
حاجی سید حسین جناب آقا
علی‌اکبر پسر مرحوم آقا جمال‌الدین
بروجردی جناب شیخ محمدحسن
استرابادی جناب آقا شیخ موسی

اعیان و امراء و خوانین

و معارف دارالخلافه از ارباب
مناصب و غیرهم سوای آنها که اسمشان
در دوایر دولتی ذکر شده از قرار
سنهٔ ماضیه
جناب میرزا محمدخان نظام‌العلما
امیر دوستمحمدخان معیرالممالک
اعتمادالدوله عین‌الملوک
معتمدالملک ولد جناب اشرف
مشیرالدوله امیرزاده محمدمیرزا
جلال‌السلطنه ولد جناب اعتضاد
الدوله عباس‌میرزا ولد ایضاً
فتحعلیخان سپهسالار ولد ایضاً
خانباباخان ولد ظهیرالدوله
میرزا احمدخان نصیرالدوله ولد مرحوم
آصف‌الدوله محمودخان ملک‌الشعرا
میرزا محمدخان ندیم باشی حکیم‌الهی
ولد مرحوم حکیم الهی سلیمانخان
ولد مرحوم حاجب‌الدوله اسمعیل
خان بشیرالدوله میرزا محمدخان
غلامحسینخان والیخان پیشخدمت
ولد سهرابخان حاجی محمدحسینخان
محمودخان محمدخان ولد مرحوم احمد
خان نوائی محمدحسنخان ولد ایضاً
حاجی محمدحسینخان ولد ایضاً
حاجی علیخان ولد ایضاً محمدولیخان
ابوالقاسمخان پیشخدمت نوادهٔ
زینت‌الدوله عباسقلیخان ولد
مرحوم بیگلربیگی هادیخان ولد ایضاً
محمدخان محمدجعفرخان حسینخان
هدایت‌الله‌خان علی‌اکبرخان
نجفقلیخان محمدباقرخان
امان‌الله‌خان

ادارهٔ نظمیه و پلیس دارالخلافه

نظم‌الملک کنت دومنت فرت
امیرتومان رئیس کل ادارهٔ پلیس
عباسقلیخان اعتماد نظام مأمور
خدمت حضرت والا میرزا ابو
ترابخان سرتیب اول (سوشف)
نایب کل ادارهٔ پلیس میرزا سید
یوسف سرتیب دویم مستشار اول
اداره میرزا محمدحسینخان سرتیب
رئیس محلهٔ عودلاجان عبدالعلیخان
سرتیب دویم رئیس محلهٔ دولت میرزا آقاجان
پسر مرحوم حاجی میرزا تقی کلانتر
سرهنگ و مستشار اداره
میرزا آقاخان سرهنگ اجودان
رئیس و رئیس سوارهای اداره
میرزا عبدالرحیمخان کلانتر و مستشار
اداره آقا لطفخان سرهنگ
ناظم مأمورین اداره میرزا حسینخان
سرهنگ داروغهٔ بازار
حاجی میرزا محمدعلیخان سرهنگ
رئیس محلهٔ چاله‌میدان میرزا

سید... سرهنگ رئیس محلهٔ بازار نایب قلی نایب احتساب کل

میرزا عبدالغنی رئیس محلهٔ سنگلج
میرزا محمد علیخان نایب سرهنگ
منشی باشی اداره میرزا ابیع
رئیس مجلس استنطاق میرزا محمود
رئیس گردشهای شهر میرزا هدایت
رئیس مخزن اداره هاشمخان
نایب اول محلهٔ عودلاجان و صاحبمنصب
اداره میرزا رحیم صاحبمنصب
و نایب اول محلهٔ دولت میرزا
علینقیخان نایب اول محلهٔ چالمیدان
و صاحبمنصب میرزا جعفر
نایب اول محلهٔ بازار میرزا
علیخان نایب اول چهارسوق
و تمام بازارهای شهر میرزا علی
منشی اطاق محاکمات یومیه
میرزا آقا منشی اطاق جنایات
میرزا اسمعیل منشی راپورتهای
شهر میرزا مهدی مأمور نظم راه
آهن عده کلیهٔ اجزاء پلیس
چهارصد و دو نفر

ادارهٔ احتسابیهٔ دارالخلافه

در تحت اداره و ریاست جناب جلالتمآب
اعتضاد السلطنه وزیر انطباعات
و مترجم مخصوص حضور همایون
میرزا علی محمد خان سرتیپ اول
وزارت انطباعات و غیره
حبیب‌الله قلی آقا سرهنگ رئیس ادارهٔ
احتسابیهٔ دارالخلافه

اجزاء ادارهٔ احتسابیه

دویست و هفتاد و هفت نفر

خیابانهای دولتی میرزا
ابوالقاسم مشرف احتساب
میرزا یوسف نایب اداره
احتسابیه میرزا محمد حسین
نایب محلات شهر دارالخلافه
سایر نواب و صاحبمنصبان
بیست و پنج نفر فراش و عملهٔ
طویلهٔ احتساب و سقا و سپور
دویست و چهل و هشت نفر

اسامی کارگذاران

و عمله‌جات مخصوص در بخانهٔ نواب
اشرف والا نایب السلطنه امیر کبیر
وزیر جنگ ادام الله اقباله العالی
جناب حاجی ملاباشی جناب
جلالتمآب وزیر نظام و وزیر دار
الخلافه مشیر خلوت همایون و فراشباشی
مخصوص حضرت والا نایب السلطنه
جناب عبدالله خان والی رئیس
الاطباء میرزا علی حکیمباشی نظام
معین نظام میرزا محمد علیخان
میرپنج عباسقلیخان آغاسی نظام
سرتیپ اول و مترجم مخصوص
میرزا عباسعلیخان سرتیپ و پیشخدمت باشی
نصرالله خان ناظر و قهوه‌چی
باشی میرزا سید مهدیخان
نایب ناظر میرزا سید حسین
ساوجی طبیب مخصوص
حسینخان سرتیپ و تفنگدارباشی
محمد اسمعیل خان سرتیپ توپخانه
و کشیکچی باشی

رضاقلیخان یوزباشی کشیکخانه

آغایان

آغا سلطان خواجه باشی سرتیپ
آغا مکلل حاجی سرور

پیشخدمتان و غیرهم

شاهزاده آقا محمد خان سرتیپ
و پیشخدمت حاجی علیخان سرتیپ
و پیشخدمت میرزا خلیل خان
پیشخدمت و قوشچی باشی حاجی
محمد رضای پیشخدمت هدایت
الله خان صندوقدار و شاطر
باشی میرزا محمد خان پیشخدمت
اسمعیل خان ایضاً ولیخان
سرهنگ و پیشخدمت احمد
میرزای مترجم حسینقلیخان
سلطان مدیر تلفون

مستوفیان

میرزا علیخان مستوفی
میرزا هادی مستوفی
حاجی میرزا احمد مستوفی
میرزا سید محمد علی

منشیان

میرزا محمد حسین مستوفی
کاتب السلطان
میرزا محمود خان منشی مخصوص
میرزا مهدیخان منشی قایم
مقامی

ادارات وزرای عظام دولت علیه

جناب مستطاب اجل امین السلطان وزیر اعظم دولت علیه

وزارت جلیلهٔ داخله

جناب جلالتمآب میرزا حسن مستوفی الممالک جناب جلالتمآب میرزا هدایت‌الله وزیر دفترخانهٔ مبارکه
جناب جلالتمآب حاجی امین السلطنه مدیر دفترخانهٔ مبارکه استیفا و محصل محاسبات و بقایای دیوانی

اجزاء خاصهٔ دایرهٔ وزارت اعظم

جناب فخامت نصاب دبیر الملک نایب اول وزارت داخله میرزا احمد منشی باشی جناب میرزا رضاقلیخان
منشی رسایل خاصه و مستوفی و میرزا سید امین منشی خاصه میرزا عبدالکریم منشی میرزا عنایت منشی
میرزا محسن منشی **اجزاء وزارت دفتر استیفاء** میرزا علیخان محرر و غیره

مستوفیان عظام که بمحاسبات

جناب افتخار با فخر اندام از اشخاصی
که جزو وزرای دربار همایون با مأمور
ولایات یا ادارات یا در دفترخانهٔ
مبارکه مشغول خدمت هستند
جناب جلالتمآب میرزا فتحعلیخان صاحب‌دیوان
جناب حاجی میرزا نصرالله مستوفی
جناب میرزا حسین نایب جناب جلالتمآب
وزیر دفتر جناب میرزا عیسی وزیر
سابق دارالخلافه جناب حاجی میرزا
عبدالله خان علاء الملک جزو وزرای
دربار اعظم جناب میرزا محمود وزیر سابق
دارالخلافه محاسب خزانهٔ عامره و ضابط
اسناد خرج ولایات و بیوتات
جناب میرزا رضای صدیق الدوله
وزیر خالصجات جناب حاجی میرزا
محمد رضای مؤتمن السلطنه مأمور وزارت
خراسان جناب میرزا محمد علیخان
معاون الملک محاسب صرف جیب مبارک

مستوفیان عظام

و کرمان و دارالخلافهٔ طهران و یزد
و باغات و قراخانهٔ مبارکه
جناب میرزا محمد اقبال الملک جزو وزرای
شورای حکمران یزد جناب میرزا
ابراهیم معتمد السلطنه محاسب مملکت
آذربایجان جناب میرزا سید مصطفی
حسام السادات مستوفی وظائف
جناب میرزا محمد ولی محاسب مازندران
و دارالشفاء جناب میرزا علی اکبر
مستوفی مخصوص و موزهٔ مبارکه
جناب میرزا سید کاظم وزیر دواب و
براتنویس عملهٔ اصطبل خاصه و کالسکه
خانه و غیره جناب مؤتمن الملک
ولد جناب جلالتمآب صاحب‌دیوان
جناب میرزا شفیعخان مستشار الملک
پیشکار مالیهٔ مملکت آذربایجان و جزو
وزرای دربار اعظم جناب لسان
الملک میرزا هدایت‌الله جناب
میرزا حبیب‌الله خان مشیر الملک

مأمور پیشکاری اصفهان و یزد
جناب میرزا حسن وزیر دربخانهٔ
مبارکه محاسب کرمان و کلیات
جناب میرزا رضاقلیخان نوه جناب
مستطاب وزیر اعظم جناب میرزا
رضاقلیخان سراج الملک

مستوفیان که در دفترخانهٔ

مبارکه خدمت مخصوص و محاسبه
نویسی دارند
میرزا محمود محاسب مملکت خراسان
میرزا محمد حسین محاسب خزانهٔ سایر
نظام و غیره و سررشته‌دار کل
میرزا فضل‌الله خان نوه جناب
مستطاب اجل امین السلطان وزیر
اعظم میرزا سید محمد مجد الاشراف
محاسب لرستان و طالقان میرزا
باقر محاسب استرآباد و شاهرود
و بسطام حاجی میرزا محمد محاسب
اصفهان ولد جناب حاجی میرزا نصرالله

میرزا علی پسر مرحوم قوام الدوله
محاسب انبار دیوانی و غلات ولایات
میرزا علی پسر جناب وزیر دفتر مستوفی
و برات نویس مدرسه دار الفنون
و تلگرافخانه مبارکه میرزا جواد
نواده جناب وزیر دفتر محاسب کیلان
و خوار میرزا ابو القاسم محاسب
کاشان میرزا جعفر ولد جناب
حاجی میرزا نصر الله محاسب عراق
میرزا حسن ولد مرحوم وزیر لشکر
محاسب قزوین میرزا محمد علیخان
ولد جناب میرزا محمود وزیر محاسب
فارس میرزا رضای ولد جناب
حاجی میرزا نصر الله محاسب کردستان
و ساوه میرزا ربیع برات نویس
سرکارات عظام و خادمان حرم
جلالت میرزا بزرگخان نایب
جناب حاجی امین السلطنه و مباشر
صندوقخانه و خندارخانه مبارکه
میرزا علی مستوفی محاسب بروجرد
میرزا محمد مستوفی قم و فیروزکوه
میرزا محمد ولد مرحوم میرزا عبد الله
آشتیانی برات نویس عمله خلوت
و محاسب حشم میرزا فتح الله ولد
مرحوم میرزا علی قایم مقام محاسب
همدان میرزا محمد علیخان ولد جناب
میرزا محمود وزیر محاسب فارس
میرزا علی محمد خان برات نویس ارباب
قلم و تفنگداران سرکاری و غیره
میرزا زکی پسر مرحوم میرزا مسیح
محاسب عربستان میرزا محمد رضا

تویسرکانی محاسب ملایر و تویسرکان
میرزا رفیع محاسب کرمان و کرمانشاهان
میرزا علی ولد مرحوم حاجی میرزا محمد
حسین مأمور گیلان میرزا زکی
نوری برات نویس عمله حضور و
ارباب طرب میرزا حسنعلی
مستوفی نهاوند میرزا شفیع
نواده مرحوم صاحبدیوان محاسب
دماوند میرزا حسینخان برات
نویس بنائی میرزا شفیع نزد
جناب جلالتمآب وزیر دفتر مشغول
خدمتاست میرزا حسنخان
نوری برات نویس عمله خانه نظمیه
و احتساب میرزا منصورخان
محاسب سمنان و دامغان

مستوفیانیکه در دفترخانه مبارکه خدمت مخصوص ندارند

میرزا سید احمد پسر مرحوم میرزا موسی
وزیر میرزا رضا معین السلطنه
میرزا تقی منشی الممالک میرزا محمود خان
ولد مرحوم میرزا ابو الحسنخان قایم
مقام جزو اعضای مجلس محترم شورای
کبری میرزا محمد حسین وقایع نگار
میرزا محمد خان تبریزی وکیل آذربایجان
میرزا علی محمد خان ولد مرحوم میرزا
علی قایم مقام میرزا شفیع صدر
دیوانخانه میرزا رضای البرز
پسر مرحوم میرزا زین العابدین خان
میرزا سید حسین تفرشی میرزا
سید علی مستوفی ولد جناب میرزا
علی اکبر مستوفی مخصوص

میرزا عباسقلیخان سپهر نایب
وزارت جلیله خارجه حاجی میرزا
اشرف شیرازی برادرزاده مرحوم
حاجی میرزا شفیع میرزا حسن
منشی باشی مرحوم صدر اعظم
میرزا مهدی منشی دیوان اعلی پسر
مرحوم میرزا موسی نایب میرزا
حسینخان پسر مرحوم وزیر لشکر
که حسب الامر در وزارت جلیله
خارجه مشغول خدمت و رئیس
تشریفات آن اداره است
میرزا نصر الله خان پسر جناب
امین حضور وزیر بقایا میرزا
رضای بنان الملک نزد جناب
صاحبدیوان میرزا هاشمخان
نزد جناب امین الدوله میرزا محمد باقر
ولد جناب صدیق الدوله میرزا
احمد خان والد جناب معاون الملک
میرزا محمود خان ولد جناب ایضا
میرزا کاظم تفرشی نواده مرحوم میرزا
رضا قلی میرزا شکر الله ولد مرحوم
نصیر الملک میرزا محمود ولد جناب
میرزا محمد ولی حاجی میرزا محمد
علیخان پسر مرحوم وکیل لشکر
میرزا محمد طاهر کاشانی میرزا
محسن وکیل نواب حسام السلطنه
حاجی میرزا علیخان میرزا اسلمان
نزد جناب مستطاب عضد الملک
میرزا کاظمخان امین العدالة که
میرزا هدایت تحویلدار کل خزانه مبارکه
میرزا سید علی ولد مرحوم میرزا سید کاظم

مستوفی صندوقخانه میرزا سید
کاظم ولد مرحوم میرزا سید ابراهیم
میرزا سید احمد ولد جناب میرزا سید
کاظم وزیر دواب میرزا عبد العلی
ولد مرحوم میرزا مهدی کاشی میرزا طاهر
برادر مرحوم مجد الاشراف میرزا
ابو القاسم خان ولد مرحوم حاجی میرزا
مهدی نوری میرزا جعفرخان پسر مرحوم
میرزا علی تبریزی میرزا حسینعلیخان
ولد مرحوم میرزا نظرعلی حکیمباشی
میرزا رضاخان نواده مرحوم ضیاء
الملک میرزا علیرضای تفرشی
میرزا کریم برادرزاده جناب صدیق
الدوله میرزا محمد ولد مرحوم حاجی
میرزا محمد حسین مستوفی خزانه میرزا
سلیمانخان کاشانی نزد جناب مخبر الدوله
میرزا احمد نزد جناب علاء الدوله میرزا
علی نواده مرحوم نصیر الملک میرزا نبی
ولد مرحوم میرزا فتح الله لشکرنویسباشی
میرزا علینقی که سابقا نزد جناب عضد
الملک بوده میرزا سید احمد برادرزاده
مرحوم معین الملک میرزا حسینخان
ولد معین السلطنه میرزا مهدیخان
ولد ایضا میرزا باقرخان ولد ایضا
میرزا اکبرخان ولد میرزا فضل الله خان
میرزا عباسقلی ولد میرزا طاهر کرکانی
میرزا محمود ولد جناب حاجی میرزا
عباسقلی میرزا اسمعیل خان ولد
میرزا رضا قلیخان میرزا جواد افشار
میرزا علی پسر مرحوم میرزا یوسف آشتیانی
میرزا عبد الرحمن آشتیانی میرزا
عبد الغنی آشتیانی

میرزا محمود تفرشی نزد جناب قوام الدوله
میرزا محمد حسین تفرشی نزد جناب ایضا
میرزا سید علی تفرشی نزد جناب ایضا
میرزا حسینخان ولد مرحوم میرزا رضای
مهندسباشی میرزا فتح الله کیلانی
میرزا مصطفی قلی آشتیانی میرزا
عبد الوهابخان ولد مرحوم حاجی
میرزا حسن آشتیانی میرزا محمد علی
همشیره زاده مرحوم میرزا موسی وزیر لشکر
میرزا سید محسن تفرشی پیشکار عراق
میرزا ربیع ولد میرزا علی مستوفی نوری
میرزا محمد ولد میرزا باقر مستوفی علی آباد
میرزا محمد خان وکیل کرمان میرزا نقیخان
نواده مرحوم قایم مقام میرزا محمد خان
ولد مرحوم میرزا ابو القاسم وزیر سابق
عراق میرزا هادی که در کتابخانه مشغول
خدمتست میرزا اسمعیل نزد جناب
جلالتمآب امین الدوله و مجد الملک

مأمورین ولایات

میرزا آقا مأمور به پیشکاری کرمان
میرزا حسن کیلانی مأمور کرمانشاهان
میرزا هادیخان مأمور خراسان نزد نواب
والا رکن الدوله میرزا نقیخان مأمور
نزد نواب والا رکن الدوله میرزا حسن
سمنانی مأمور بروجرد میرزا آقا مأمور کرمان
میرزا رضا بنان الملک مأمور حضرت
والا ظل السلطان میرزا مصطفی ولد
مرحوم قوام الدوله مأمور فارس نزد نواب
والا معتمد الدوله میرزا محمد خان مأمور سمنان
نزد جناب عضد الملک میرزا مرتضی
قلیخان مستوفی نایبی نایب الحکومه تابین
میرزا نقیخان مستوفی مأمور یزد

میرزا علیخان مستوفی مأمور دیوانخانه کیلان
میرزا علی اکبرخان مستوفی ترشیزی که
در خراسان مشغول خدمتست

سررشته دار ارزاق و غربان دفترخانه مبارکه سررشته داران

میرزا اسد الله سررشته دار سرکارات عظام
میرزا اسد الله سررشته دار دفتر جناب جلالتمآب
مستوفی الممالک میرزا فرج الله سررشته دار
میرزا عبد الجواد آشتیانی میرزا احمد سررشته دار
جناب حاجی میرزا نصر الله میرزا سلیمان آشتیانی
میرزا محمود سررشته دار میرزا محمد سررشته دار
شیرازی میرزا مصطفی کرکانی میرزا عبد الله
میرزا علی همدانی میرزا جعفر تفرشی
میرزا حسین کرکانی میرزا اسمعیل سررشته دار
عمله خلوت و غیره میرزا علی ولد مرحوم
میرزا فتح الله شیرازی میرزا اسمعیل سررشته دار
استرآباد و غیره میرزا رضا سررشته دار گیلانی
میرزا علی اکبرخان تفرشی میرزا محمد علی کرکانی
میرزا علی سررشته دار کرمان میرزا عبد الله
ساوجی میرزا بزرگ تفرشی سررشته دار
عمله جات پلیس و احتساب میرزا عباس
سررشته دار قزوین

غربا باشی و غربان دفترخانه مبارکه استیفاء

میرزا علی اکبر غربا باشی میرزا ابراهیم میرزا
میرزا فتح الله میرزا علی محمد میرزا آقای
اصفهانی میرزا محسن میرزا فضل الله
میرزا محمد میرزا اسد الله میرزا محمد ولد
مرحوم میرزا حسن میرزا احمد ولد میرزا فتح الله
میرزا آقای آشتیانی میرزا مطلب ساوجی
دفترخانه مبارکه میرزا غلامحسین ولد میرزا ابراهیم

وزارت جلیلهٔ عالیهٔ دربار اعظم دولت علیّه

در ادارهٔ خاصّهٔ جناب مستطاب امین السلطان وزیر اعظم دولت علیّه

جناب جلالتمآب امین الملک نایب کلّ وزارت اعظم

ادارات متعلقه و امورات راجعه

بوزارت عالیه و دربار اعظم
موزهٔ مبارکه کتابخانهٔ مبارکه خزانهٔ
مبارکهٔ اندرون دیناست قراولان
وجود مسعود همایون دیناست اردوی
همایون خزانهٔ مبارکه خلوت همایون
خواجه سرایان صندوقخانه و رختدار
خانهٔ مبارکه دار النظاره اطبّای
خاصّهٔ فرنگی و ایرانی آبدارخانهٔ مبارکه
قهوه خانهٔ مبارکه کشیکخانهٔ مبارکه
ایشیکخانهٔ مبارکه غلامان مهتریه و
منصور غلامان ناصری فراشخانه
مبارکه شربتخانه و قاطرخانهٔ مبارکه
اصطبل خاصّه زنبورکخانهٔ مبارکه
کالسکه خانهٔ مبارکه شاطران کمرک
ضرّابخانهٔ مبارکه ضرب سکّهٔ مبارک
خالصهٔ طهران غلّه و لایات انبار کند
معمارخانه و قنّاتی ایلات طهران
ادارهٔ باغات و عمارات سلطنتی کارخانه
چراغ گاز و چراغ الکتریسیته کوزه پز
خانهٔ دار الخلافه ترتیب صنایع جنگلها

خلوت همایونی

ارباب مناصب

جناب جلالتمآب اقبال الدوله رئیس
خلوت همایونی جناب فخامتنصاب
حکیم الممالک پیشخدمتباشی سلام جزو
اعضای مجلس دربار اعظم و حکمران گیلان
و خوانسار و کره جناب صدیق السلطنه

غلامحسین خان خازن کتابخانهٔ مبارکه
جناب فخامتنصاب مجد الملک میرزا
تقیخان وزیر وظایف و اوقاف
جناب فخامتنصاب غلامحسین خان
امین خلوت و تفنگدارباشی

سایر

محمد حسنخان محقق جلال الملک جعفر
قلیخان ولد مرحوم اعتماد الدوله
نوّاب نیّر الدوله سلطانحسین میرزا
حکمران نیشابور و مضافات مشیر خلوت
محمد حسنخان پیشخدمت و فراشباشی حضور
والا نایب السلطنه امیر کبیر و وزیر جنگ
محمد ابراهیمخان ولد مرحوم امین الدوله
میرزا مهدیخان لجوئی مخصوص ولد
مرحوم امین الدوله میرزا عبد الله خان
سرتیپ اوّل جبّارخان آقا میرزا محمد خان
کره سی سرتیپ اوّل حاجی حبیب
الله خان محمد حسنخان میرزا سید
عبد الکریمخان صدیق خلوت
محمد ابراهیمخان محلاتی امیرزاده حاج
سلطان ابراهیم میرزا محمد باقرخان
ادیب الملک سرتیپ اوّل محمد تقیخان
پسر مرحوم ادیب الملک احمدخان
سرتیپ اوّل ابو الحسنخان پیشخدمت
خاصّه سرتیپ اوّل امیرزاده آقا مسیح
امیرزاده منصور میرزا میرزا سید
محمد خان سرتیپ و غیره

فراشخلوت خلوت همایونی

میرزا اکبرخان تحویلدار خلوت همایونی
و نایب الحکومهٔ بروجرد محمد صادقخان
فراشخلوت آقا سلیمان کره باشی خلوت
آقا صادق و غیره و غیره

دار النظارهٔ مبارکه

جناب امیر الامراء العظام مجد الدوله
مهدیقلیخان خانسالار

اجزاء از قرار شرح ما ضمیمه

اکبرخان پیشخدمت و نایب النظاره
میرزا مهدیقلی حاجی میرزا محمد رضا
میرزا محمد صادق سررشته دار آقا
محمد باقر تحویلدار نقدی و جنسی کارخانهٔ مبارکه

شربتخانه

میرزا علی اکبر ناظم البکاء شربتدارباشی
شربتداران و عمله جات یازده نفر

چوبخانهٔ مبارکه

آقا محمد حسن چوبکچی باشی چوبکچی چهار نفر

آشپزخانه

آقا محمد ابراهیم آشپزباشی آشپزهای
مخصوص پنج نفر سایر دوازده نفر

تحویلخانه و وکیل خرج

حاجی محمد ابراهیم وکیل خرج سایر هفت نفر

سایر اجزاء و عمله

دار النظاره بیست و هفت نفر

ادارهٔ آبدارخانه و سقاخانه

در تحت ریاست مخصوص شخص جناب
مستطاب امین السلطان وزیر اعظم
بنیابت آقا میرزا تقیخان (معروف بقافالی)
نایب آبدارخانه

حاجی آقا یوسف سقاباشی حاجی
حسینعلیخان سرتیپ آقا باقرخان
سرتیپ سعد السلطنه میرزا ابو القاسم نایب
میرزا غلامحسین سررشته دار
میرزا لطیف سررشته دار آقا
فتحعلی عملهٔ آبدارخانه یازده نفر
عملهٔ سقاخانه سی و هفت نفر

قهوه خانهٔ مبارکه

غلامعلیخان قهوه چی باشی امین همایون
آقا جبّار قهوه چی

صندوقخانه و رختدارخانهٔ مبارکه

جناب جلالتمآب حاجی امین السلطنه
صندوقدار و جامه دار خاصّه و خازن
مخزن تدارکات عسکریهٔ دولت علیّه
میرزا ابرهیمخان مستوفی مباشر
صندوقخانه و رختدارخانهٔ مبارکه

نقاشخانهٔ مبارکه

میرزا محمد خان نقاشباشی و پیشخدمت حضور مبارک
نقاشان نقاشخانهٔ مبارکه چهار نفر

تفنگدار خاصّه از قرار شرح ما ضمیمه

جناب فخامتنصاب غلامحسین خان
امین خلوت رئیس تفنگداران خاصّه
رضاقلیخان پسر مرحوم سهرابخان
رستمخان سرتیپ میرزا ابو الفتح خان
طالش حاجی عیسی خان مرندی
مصطفی قلیخان اسمعیل خان قزوینی
قهرمانخان ثانی حاجی تقیخان
میرزا محمد خان میرزا باقرخان
محمد کریمخان حاکم ایوانکیف علیخان
شقاقی هادیخان نوائی فتح الله
خان پسر مرحوم قهرمانخان محمد خان
کرجی فیض الله خان کرمانشاهانی
شاه ملکخان علی اکبرخان کردستانی
شیخعلیخان جعفرقلی بیک مراغی
اسد الله خان ابری عبد الله خان
قراچه داغی رضا آقای کلائی
نصیرخان شیرازی اصلانخان
جهانبیگلو باقی تفنگداران
خاصّه یکصد و شانزده نفر

کشیکخانهٔ مبارکه

امیر الامراء العظام عبد الله خان امیر تومان
و کشیکچی باشی جناب فخامتنصاب
وکیل لشکر عمدة الامراء العظام
حبیب الله خان پیشخدمت خاصّه و
سرتیپ اوّل و غلام پیشخدمت باشی

غلام پیشخدمتان

یکصد و شصت و چهار نفر
شاهزادگان شانزده نفر
خوانین و آقایان قاجار بیست و
دو نفر سایر خوانین یکصد و
بیست و شش نفر

سرتیپان دوّم

عباسقلیخان طهماسبقلیخان
حیدرقلیخان عزّت الله خان
خانلرخان

سرتیپان سیّم

کرنشان و حمایل سرتیپی دوّم دارند
موسی خان کلبعلیخان باباخان
منصب و حمایل و نشان سرتیپی سیّم دارند
عبد الله خان باقرخان علی اصغرخان
محمد حسنخان سعد الله خان محمد
ابراهیمخان محمد اسمعیل خان
یوزباشی علی اکبرخان

صاحب منصب سرهنگی

نوروزخان غلامعلیخان رضاقلیخان
شهبازخان نقیخان امیر اصلانخان
نایبان سی نفر سایر غلامان
هشتصد و پنجاه نفر

ایشیکخانهٔ مبارکه از قرار شرح ما ضمیمه

صد و چهل و دو نفر
جناب امیر الامراء العظام ظهیر الدوله
ایشیک آقاسی باشی

نایبان ایشیک آقاسی باشی

امیر الامراء محمد ناصرخان نواب حسینقلیخان
نقیخان قاجار محمد خان بهاء السلطنه
قوریساول باشی محمد امین خان
قاجار نایب اوّل امان الله خان
قاجار عباسقلیخان مستشار
عبد الوهاب میرزا اسد الله خان
قاجار جعفرقلیخان قاجار
محمد حسینخان قاجار ابو الفتح خان
قاجار مصطفی قلیخان قاجار
حاجی محمد حسینخان حاجی مهدیقلیخان
علی آقای قاجار هاشمخان قاجار
حاجی محمد علیخان نجارچی باشی
یوسفخان محمد رحیمخان
علی اکبرخان دنبلی عیسی خان
موسی خان علیخان محمد رضا
خان حاجی علی محمد خان یوزباشی
میرزا زین العابدین نوری
عبد الله خان نوری ابو الحسنخان
نوری میرزا داود خان نوری
میرزا تقیخان نوری محمد علیخان
نوائی غلامحسینخان
محمد خان نوائی

محمد علیخان کرمانی نصرالله خان وزیر جردی
غلامعلیخان اشرفی خسرخان وزیر جردی
سلیمان آقای قاجار محمد حسینخان
غلامحسینخان ایروانی میرزا عنایت‌الله
خان منشی میرزا حسنعلیخان منشی
باشی و سررشته‌دار ابشکخانه مبارکه
مرتضی قلیخان نایبان جز و شاگرد نفر
بالا از حضور همایون پنجاه
نایبان حاجی خانه مبارکه
و بنا درچیان بیست نفر
فراشخانه و سرایدارخانه
و تفنگخانه مبارکه
ابو المجمعی امیرالامراء العظام
حاجی حسینعلیخان حاجب الدوله
فراشخانه
سررشته‌دار و غیره
میرزا آقای تبریزی سررشته‌دار میرزا
سید جعفر تفرشی مشرف البنا میرزا زین‌العابدین
تفرشی برات نویس میرزا حسن تفرشی
مشرف خیاطخانه میرزا علی اکبر روزنامچه
نویس و لد میرزا آقا حسین آقای تبریزی روزنامچه
نایبان
درجهٔ اول
ولیخان یوزباشی آقا شیر محمد تبریزی
تحویلدار ابو القاسمخان طهرانی
آقا علی اکبر حسینی محمد ابراهیمخان
کاشی آقا محمد جعفر محمد تقی بیک
حاجی محمد تقی بیک میرزا محمد تقی قمی
میرزا عباسقلی قمی آقا رضا قلی
قزوینی میرزا عبد الحمید تفرشی
میرزا عباس قمی

درجهٔ دوم
میرزا حبیب‌الله تبریزی میرزا محمد نوری
آقا مهدی شیرازی آقا رجب تبریزی
احمد آقای تبریزی کربلائی کاظم قزوینی
محمد مهدی بیک قزوینی میرزا سید محمد
درجهٔ سیم
یحیی خان پسر حاجی رحیمخان احمد خان
میرزا جبار تبریزی حسن خان پسر
خانلرخان علی آقای سمنانی
غلامحسینخان شیرازی رضا خان کاشی
میرزا احمد ملایری ابراهیمخان
ابو القاسمخان نصرالله بیک تبریزی
محمود خان خداداد خان محمد حسین
بیک آقا حسن آشتیانی محمد هادی
بیک کرمانشاهانی محمد آقا بیک تبریزی
میرزا آقای مازندرانی میرزا علی نوری
یحیی خان معصوم علی بیک تفرشی
اسدالله خان میرزا محمد حسین
حسن آقای تبریزی احمد خان
تفنگخانه
محمد رحیمخان تفنگچی باشی عباسخان
توپچی قاجار ابو القاسمخان قاجار
خانبابا خان سرهنگ میرزا حسین
مشرف یوسفخان قاجار نبی خان
قاجار میرزا محمود مازندرانی
محمد رضا خان قاجار یحیی بیک
طهرانی رضا بیک قزوینی
سرایدارخانه
محمد ابراهیمخان سرایدار باشی
حسینعلیخان نایب و لد ایضا
رضا خان نایب و لد ایضا آقا یوسف
تبریزی آقا نجف انجدانی آقا محمد تبریزی

علی محمد خان میرزا آقا میرزا
حسین مشرف میرزا اسدالله
آقا حسن حسن آقا میرزا اسدالله ایضا
میرزا باقر و لد میرزا ابراهیم
قاپوچیان
محمد آقای قاپوچی باشی حسینخان
نایب و لد ایضا حاجی اسفندیار نایب
و قاپوچی مخصوص پهلوان ابراهیم
یزدی نایب
چراغخانه
محمد حسین بیک چراغچی باشی
آقا محمد علی نایب محمد حسن بیک نایب
خیاطخانه
حاجی محمد خیاط باشی میرزا آقای نایب
سید مهدی نایب مشهدی محمود دوشی
میراب باشی حاجی اسمعیل میرغضب باشی
ادارهٔ باغات و عمارات سلطنتی
و قنوات دولتی بریاست جناب جلالت
اعتماد السلطنه وزیر انطباعات
و دار الترجمه مبارکه دولتی
حاجی میرزا حسین ممیز محمد باقر بیک
باغبانباشی میرزا مهدی سررشته‌دار
کل باغات و قنوات دولتی میرزا عبد المجید
خان نایب کل دوشان تپه و عشرت آباد
و قصر قاجار باغبان و سرایداران
کل باغات مبارکه دولتی پانصد نفر
اطباء خاصه
فرنگی و غیره
جناب فخامت نصاب دکتر طولوزان حکیم باشی حضور
دکتر محمد حسنخان بکنز
مسیو هینه دندان ساز

اسیرانی
جناب جلیل فخر الدوله جناب سلطان الحکماء
ملک الاطباء میرزا ابو القاسم
شیخ الاطباء میرزا حسینعلی رئیس
الاطباء میرزا علی دکتر حکیم باشی کل نظام
مؤتمن الاطباء میرزا زین العابدین خان
کاشانی شمس الاطباء میرزا نصرالله
تنکابنی لقمان الملک نعلبند ملک
الاطباء شمس المعالی میرزا سید علی
حاجی میرزا حبیب‌الله محلل الاطباء
خواجه سرایان
اعتماد الحرم حاجی آغا سرور خان خواجه باشی
سرتیپ اول آغا بهرام خان سرتیپ اول
آغا محراب آغا رضا خان حاجی آغا
غلامعلی آقا سید اسمعیل عزیزالله
خان آغا فتح الله آغا میرزا احمد خان
اردستانی آغا نوری آغا فرج
اطاق موزه مبارکه
جناب آقا میرزا علی اکبر مستوفی میرزا
سید علی مستوفی نایب ایضا آقا باقر
آقا محمد نایب آقا مهدی ساعتساز
ادارهٔ خزانهٔ مبارکهٔ عالیه
بریاست جناب جلالتمآب میرزا اسمعیل خان
امین الملک برادر جناب مستطاب
امین السلطان وزیر اعظم میرزا
فضل‌الله خان مستوفی میرزا احمد
منشی میرزا جعفر ایضا شیخ مرتضی
ناظر خزانه تحصیلدار میرزا سید
جعفر دفتردار میرزا هدایت مستوفی
تحویلدار حاجی محمد رضا خان تحویل
دار گمرک پسر مرحوم آقا محمد علی

میرزا هادیخان سررشته‌دار
میرزا محمود سررشته‌دار میرزا اسد
عبدالله سررشته‌دار آقا غلام
حسین صراف آقا سید جواد
محصل وجوه خزانه آقا علی صراف
ادارهٔ صرف جیب مبارک
حاجی حسینعلیخان سرتیپ تحویلدار
جناب میرزا رضا قلیخان مستوفی
و منشی رسائل خط خراسان و
سیستان و غیره
ادارهٔ ضرابخانه مبارکه
حاجی محمد حسن امین دار الضرب
آقا باقر رئیس میرزا عبدالله
سررشته‌دار حاجی محمد تحویلدار
سایر اجزاء هفتاد نفر
فوج سوادکوه فراولخاصه حضور
بریاست حاجی حسینعلیخان سرتیپ
ابو الحسنخان سرهنگ میرزا
سید یوسف لشکرنویس میرزا
سید باقر سررشته‌دار
ادارهٔ چراغ گاز و الکتریسیته
استاد یوسف رئیس کارخانه چراغ
گاز و الکتریسیته میرزا سید حسین
پسر میرزا علی اکبر مستوفی سررشته‌دار
عمله‌جات شصت نفر
ادارهٔ گمرکخانهٔ ممالک محروسه
مسیو کابجی قانون نویس مدیر گمرک
دار الخلافه طهران محمد تقیخان معز الملک
مدیر گمرک آذربایجان میرزا علی سررشته‌دار
میرزا علی اصغر مترجم گمرک فارس
و بنادر جزو عمل حکومت دار او

جناب محمد حسنخان سعد الملک
حکمران بنادر ات اکبرخان بیگلربیگی
مدیر گمرک خراسان و گیلان و
مازندران میرزا حسنخان مدیر
گمرک کرمانشاهان محمد حسن
میرزا مدیر گمرک خمسه و قزوین
گمرک اصفهان سپرده جناب سعد
الملک میرزا جان مباشر گمرک
بروجرد میرزا محمد علیخان مباشر
گمرک گلپایگان میرزا حسینخان
مباشر گمرک کاشان حاجی حسنخان
مباشر گمرک کردستان شریف
الملک مباشر گمرک همدان
ادارهٔ غلات ممالک محروسه
بریاست جناب جلالتمآب میرزا اسمعیل خان
امین الملک میرزا اولیا سررشته‌دار
محمد تقیخان معز الملک مأمور غلات
آذربایجان میرزا عبد الباقی
مأمور خمسه محمد باقر خان سعد
السلطنه حکمران قزوین مأمور غلات
قزوین محمد ابراهیمخان مأمور
ملایر و تویسرکان و نهاوند مرتضی
خان سرتیپ مأمور همدان و اسداباد
میرزا هادیخان مأمور سمنان و دامغان
حاجی اسمعیل خان مأمور شاهرود
و بسطام بداغ خان مأمور غلات
لرستان و بروجرد و کره امیر صلاح
میرزا مأمور عراق و محلات میرزا
عبد الباقی مأمور غلات خراسان
محمود بیک مأمور قم غلات کرمانشاه
با آقا میرزا عبد الباقی

ادارهٔ حکومت و تولیت دارالمؤمنین

مقدسهٔ حضرت عبدالعظیم علیه السلام
جناب جلالتمآب میرزا اسمعیل خان امین
الملک خازن مهر مقدس جناب آقا
میرزا هدایت الله نایب التولیه امیرزاده
حسینقلی خان ناظر التولیه و نایب الحکومه
آقا سید حسن فراشباشی حاجی میرزا
عبدالکریم صدر الحفاظ میرزا یحیی
ناظر میرزا حبیب الله کلیددار میرزا
عبدالحسین سرکشیک میرزا باقر
سرکشیک میرزا بزرگ فراش صریح
مطهر میرزا کاظم مستوفی
میرزا ولی منشی باشی حاجی آقا محمد
تحویلدار نقد و جنس میرزا حسین
سررشته دار خدام بیست و پنج نفر
قراء بیست نفر کلاه دار پانزده
نفر مؤذن و چراغچی پانزده نفر

ادارهٔ حکومتهای مخصوص

خمسه بحکومت امیر الامراء العظام
احتشام السلطنه خوار بحکومت
ابوتراب میرزا طالقان فرج آقا
نایب الحکومه حضرت عبدالعظیم ع
بحکومت امیرزاده ناظم التولیه
تجریش بحکومت محمد اسمعیل بیک
قزوین و سیاه دهن بحکومت محمد
باقرخان سعد السلطنه سرتیپ اول
ظادم بحکومت امیرزاده محمد حسین میرزا
بندر عباس و بندر لنگه و بندر بوشهر
وغیره بحکومت جناب محمد حسنخان
سعد الملک خالصجات استر آباد
گیلان و املاک مرحوم مجد الدوله

ادارهٔ غلامان مهدیه و منصوره

ابوالمجد امیر الامراء العظام علاء الدوله
امیر تومان هفتصد و پنجاه نفر

غلامان مهدیه

چهارصد و شصت نفر

سرتیپان

حاجی حسینخان سرتیپ دوم امیرزاده
عبدالحسین میرزا میرزا تقیخان
فتح الله خان یوسفخان جهانگیرخان
علینقیخان ایرج میرزا محمد باقرخان
(سایر) چهارصد و سی و هشت نفر

سرهنگان

عباسقلیخان مصیب آقا محمد رفیعخان
میرابراهیمخان یحیی خان حسینقلیخان
شاهزادخان مصطفی قلیخان
باقرخان زین العابدینخان نعمت
الله خان نواب منوچهر میرزا میرزا
علی اصغرخان لشکرنویس و سررشته دار

غلامان منصوره

چهارصد و نود و نه نفر

سرتیپان

عباسقلیخان سرتیپ دوم محمد علیخان رضا
حاجی لطفعلیخان آقاخان میرزا
احمدخان علیمرادخان شعبانعلیخان
اسکندرخان اسمعیل خان اسدالله خان

سرهنگان

حاجیخان احمد آقاخان یوسفخان
میرزا باقرخان غلامحسینخان
کربلائی حسینخان خدامرادخان
میرزا بزرگخان سررشته دار میرزا سید
یاور ده نفر نایب ۵ نفر غلام
چهارصد و پنجاه نفر

ادارهٔ شترخانه و قاطرخانه

شتران کلائی بریاست امیر الامراء
العظام محمد قاسمخان صاحب جمع
و پیشخدمت خاصهٔ همایونی میرزا
علی محمد مشرف شترخانه باربری میرزا
علینقی مشرف قاطرخانه میرزا علی
مشرف شترخانه کلائی عباسعلی بیک
تحویلدار جواد بیک نایب شترخانه
نصیر بیک نایب ایضاً کاظمخان
قاطرچی باشی سایر عمله جات
نایب و دار و غه و دهباشی
و قاطرچی و ساربان یکهزار
و پانصد نفر

تختخانهٔ مبارکه

بریاست امیر الامراء العظام محمد
قاسمخان صاحب جمع حاجی میرزا
محمد علی مشرف موسیخان نایب
محمد باقر بیک انباردار
سایر پنجاه نفر

اصطبل خاصهٔ همایونی

دویست و هشتاد و دو نفر
نواب محمد حسین میرزا امیر آخور

نویسنده

میرزا رضا قلی سررشته دار
میرزا نصرالله حاجی میرزا مهدی مشرف
غیره دو نفر

نایبان

میرزاده رشیدخان میرزا حاجی آقا
میرزا مرادخان آقاخان محمدخان
غلامرضاخان میرزا سید عبدالله
کریم بیک حبیب الله بیک محمد علی بیک

حاجی محمد آقا میرمهدیخان محمد قاسم بیک
عباسقلی بیک قربانعلی بیک
حیدرقلیخان آقا جعفر محمد حسن بیک
نایب تحویلدار نقدی رحمن بیک یحیی
بیک علیخان بیک محمد مهدی بیک
عباسقلی بیک افراسیاب بیک
سایر دویست و سی و نه نفر
عزیزالله بیک بیطار سوقاتچی یک نفر
محمد مهدی بیک نعلبند باشی نایب یک نفر
شاگرد دو نفر جلودار یکصد
بیست و دو نفر مهتر و جاپکسوار
یکصد و هفت نفر

قوشخانهٔ مبارکه

ابراهیمخان قوشچی باشی میرزا
علیخان قرقچی باشی قوشچی ده نفر

زنبورکخانهٔ مبارکه

جناب صدیق السلطنه غلامحسینخان
پیشخدمت خاصه خازن کتبخانهٔ مبارکه

اجزاء

از زیاده صورت

کالسکه خانهٔ مبارکه

لطف الله خان رئیس کالسکه خانهٔ
مبارکه میرزا نصرالله پیشکار کل
میرزا علیرضا سررشته دار میرزا
عبدالحسین مشرف مشهدی رحیم
نایب انباردار کالسکه خانه محمد
اسمعیل بیک نایب ولد محمد تقی بیک
محمد اسمعیل بیک عباسقلی بیک
ولد محمد قلی بیک نایب آقا سید
یوسف نایب علی بیک نایب ولد
جعفرقلی بیک هادی بیک نایب
بدرخان نایب محمد کاظم بیک سرکشیک
مهدی بیک سرکشیک عباس بیک
سرکشیک علی عسکر بیک سرکشیک
علی بیک سرکشیک زین العابدین
بیک یساول ابوطالب بیک
یساول علی اصغر بیک یساول
حاجی بابا بیک یساول و مأمور اهل
طرب آقا سید احمد تحویلدار نقدی

عمله جات اصطبل کالسکه خانه

میرزا محمد بیک ولد رفیع بیک نایب
رضاقلی بیک نایب محمد حسن بیک نایب
ولد مشهدی رحیم ابوالقاسم بیک
مباشر کارجبنی محمد رضا بیک
انباردار جبنی علی زمان بیک
سئیس نجفقلی بیک سئیس
جلودار بیست و پنج نفر نعلبند
دو نفر اصناف دوازده نفر
مباشر جبنی پنج نفر کالسکه چی
یکصد نفر مهتر هفتاد نفر

شاطرخانهٔ مبارکه

از قرار سنهٔ ماضیه بریاست جناب
بشیر الملک فضل الله خان شاطرباشی
میرزا سید حسین سررشته دار
میرزا مهدی مشرف میرزا کوچک
تحویلدار ولیخان یاور و نایب
اسمعیل خان نایب محمد بیک یاور
و نایب محسن بیک یاور و نایب
مهدی بیک نایب ابراهیم آقای
نایب محمد حسین بیک اجودان

ادارهٔ سوارهٔ دیوانی

بریاست امیر الامراء العظام
محمد قاسمخان صاحب جمع و سرتیپ اول

سوارهٔ دوبرن

آقا جان خان سرتیپ محمودخان
سرهنگ میرزا رحمة الله سررشته دار
سایر صاحب منصب و سوار پانصد نفر

سوارهٔ افشار

جهانشاه خان سرتیپ میرزا محمد علی
سررشته دار محمد ولیخان سرهنگ
سایر صاحب منصب و سوار پانصد نفر

سوارهٔ خواجه وند

علی اکبرخان سرتیپ میرزا اسدالله مشرف
حسنخان سرهنگ نعمت الله خان سرهنگ
سایر صاحب منصب و سوار پانصد نفر

سوارهٔ اصانلو

سیف الله خان سرکرده میرزا حسن
مشرف صاحب منصب و سوار دویست نفر

سوارهٔ هداوند

رحیمخان سرکرده میرزا حسن مشرف
صاحب منصب و سواره یکصد و پنجاه نفر

سوارهٔ قراچورلو

صفرعلیخان سرکرده میرزا علی نقی مشرف
صاحب منصب و سواره یکصد نفر

سوارهٔ قراسوران راه قزوین

جمعی محمد باقرخان سعد السلطنه سرتیپ
اول یوزبکخان سرکرده میرزا علی
اصغر مشرف صاحب منصب و سوار
یکصد و هشتاد نفر

ادارهٔ انبار غلهٔ دار الخلافه

بریاست حاجی آقا یوسف سقاباشی
میرزا احسن سررشته دار میرزا
ربیع مشرف مباشر و عمله جات
از قپاندار و فراش وغیره ده نفر

ادارهٔ ایلات دار الخلافه

باینجانب کری امیر الامراء العظام محمد
قاسمخان نصاحبجمع ایل شاهسون دورن
ایل شاهسون افشار ایل خواجه وند
ایل اصانلو ایل قراچورلو ایل هداوند
ایل قشقایی ایل اوریات ایل بختیاری
ایل کاوباز ایل الیکایی عرب میش مست
عرب سهنانی عرب کلکو عرب منیفر

ادارهٔ معمارخانه و فخارخانه

میرزا حسینخان مستوفی صنیع الملک
حاجی حسینعلیخان معمارباشی کل
استاد حسین خان صنیع لشکر معمار
نظام محمد تقیخان مباشر فخارخانه

حاجی میرزا سید ابوطالب سررشته دار
میرزا علی اکبر سررشته دار میرزا
غلام حسین سررشته دار میرزا
آقا ولد میرزا احسن مشرف
میرزا حبیب مشرف حاجی قاسم کدخدای
معمارخانه آقا محمد نایب معمارخانه

ادارهٔ راههای شوسه

راه شوسه قزوین سپرده بمحمد باقرخان
سعد السلطنه سرهنگ عمله جات
یکصد و هشتاد نفر

راه شوسهٔ قم

سپرده بمحمد باقرخان سعد السلطنه
عمله جات دایمی پنجاه نفر

راه انجه و نور و فیروزکوه و آمل
سپرده بمیرزا نظام مهندس الممالک

میرشکار و اتباع

از قرار سنهٔ ماضیه

حاجی مصطفی قلیخان میرشکار
علیخان سرهنگ ولد میرشکار نایب
اول غلامحسینخان ولد ایضا
صادق خان جهانگیرخان
امیر اصلانخان

سایر

اجزاء معروف ببیست و
پنج نفر

وزارت وظایف و اوقاف و پست ممالک محروسه وغیره

در ادارهٔ جناب جلالتمآب اجل امین الدوله رئیس مجلس شورای کبری

وزارت وظایف و اوقاف

جناب فخامت نصاب مجد الملک وزیر
وظایف و اوقاف ممالک محروسه

وظایف

دفتر استیفاء

جناب حسام الساد مستوفی وظایف
میرزا علی اصغر سررشته دار میرزا
رضاخان سررشته دار

دفتر انشاء

میرزا محمد نایب الوزاره منشی باشی
میرزا سید حسین مستوفی منشی مخصوص
محمد حسن اجودان وزارت وظایف
سرهنگ ابراهیمخان مداح نگارنده رئیس
دفتر نوشتجات

اوقاف

میرزا اسمعیل خان مستوفی منشی باشی
ملا عبدالله قاضی میرزا سید یوسف منشی

مأمورین ولایات

(آصفهان) میرزا هادیخان (بروجرد
میرزا عبدالرحیمخان (خمسه) میرزا محمد علیخان
خوار) میرزا طهماسب (شاهمیرزاد) میرزا احمد
(قم) میرزا محمد علی (قزوین) سعد السلطنه
(کرمانشاهان) میرزا عبدالرحیمخان
(کاشان) میرزا رضا (عراق و کلپایگان
و خوانسار و کمره) میرزا حسینخان
(ملایر و تویسرکان) میرزا اسدالله
(نطنز) سید حسن (آذربایجان)
میرزا مصطفی مستوفی (خراسان)
میرزا حسن مستوفی (استرآباد)
میرزا علی اشرف خان سرهنگ
(سمنان و دامغان و شاهرود و بسطام)
میرزا اسدالله (کرمان) میرزا عبد
الرحیمخان مستوفی (فارس) میرزا
زین العابدینخان مستوفی (گیلان)
میرزا مجد الدین مستوفی (مازندران)
میرزا سید محمد (کردستان) نادعلیخان
(همدان) میرزا احسن

وزارت پست ممالک محروسهٔ ایران

در ادارهٔ جناب جلالتمآب اجل امین الدوله رئیس مجلس دار الشورای کبری

اجزای مخصوص وزارت پست

میرزا احمد خان پیشخدمت خاصه رئیس کل
میرزا مطلب مستشار و تحویلدار کل نقد
و تمبر مسیو سمینو سکرتر جنرال
میرزا اسمعیل نایب الوزاره

دفتر محاسبات

میرزا ابراهیم مستوفی میرزا اسمعیل
سررشته دار میرزا علی دفتردار
میرزا محمد معین

دار الانشاء

میرزا مصطفی خان منشی باشی
میرزا احسن منشی

اطاق انسپکسیون

میرزا افضل الله انسپکتر میرزا
محمد علی دفتردار

اطاق ثبت امانات و

نوشتجات سفارشی ولایات
میرزا محمد حسین دفتردار نوشتجات
سفارشی میرزا محمد علی امین تذکره
و دفتردار ملتمسه امانات

اجزای پستخانهٔ دار الخلافه

میرزا هادی نایب الریاسه
عبدالعلیخان ناظم

اطاق امانات

میرزا افضل الله تحویلدار میرزا آقا
و میرزا یوسف معین فراش نفر

اطاق واردات

میرزا اسدالله تحویلدار امانات

میرزا رضا معین فراش نفر

اطاق نوشتجات سفارشی

میرزا جلال الدین تحویلدار میرزا
آقا معین میرزا ابو الحسن حافظ ملتمسه

اطاق ثبت نوشتجات غیر

سفارشی میرزا محمد حسین میرزا محمد علی

اطاق ضبط نوشتجات

غیر سفارشی میرزا ابراهیم تحویلدار

اطاق تجزیه نوشتجات

اسدالله خان میرزا آقا

اجزای پست شمیران

و خیابان فرنگیها اسمعیل خان رئیس
غلام سه نفر فراش دو نفر

عمله خدمت

از پیشخدمت و قهوه چی چهار نفر

غلامخانه

نایب نفر غلام هفده نفر

فراشخانه

فراش ده نفر سرایدار نفر چراغچی نفر

سایر ولایات

خط آذربایجان

(قزوین) خانبابا خان رئیس
میرزا نفر فراش نفر
(هیدج) میرزا علی رئیس فراش نفر
(زنجان) میرزا محمد علی رئیس
نویسنده نفر فراش نفر
(میانج) مهدیخان رئیس فراش نفر
(خلخال) آقا علی رئیس فراش نفر
(تبریز) میرزا حسینخان رئیس
میرزا حاجی آقا مباشر عمل خارجه
میرزا محمود مباشر امانات میرزا
محمد مباشر سفارشی میرزا احسن
تحویلدار پاکت میرزا جعفر دفتردار
غلام بیست و یک نفر فراش ده نفر
(مرند) فراش نفر
(جلفا) میرزا غلام حسن رئیس
فراش نفر سرایدار نفر
(شبستر) میرزا علینقی رئیس فراش نفر
(خوی) میرزا تقی رئیس فراش نفر
(سلماس) میرزا غلامعلی رئیس
فراش نفر
(ارومی) میرزا [illegible] رئیس فراش نفر
(مراغه) میرزا غلامحسین رئیس فراش نفر
(ساوجبلاغ) میرزا علینقی
رئیس فراش نفر
(سراب) میرزا تقی رئیس فراش نفر
(اردبیل) میرزا محمد رئیس فراش نفر
(آستارا) میرزا احسن رئیس فراش نفر
(میاندوآب) میرزا غلامحسین رئیس فراش نفر
(بایزید) هاشم آقا رئیس فراش نفر

خط گیلان

(منجیل) حیدرخان رئیس فراش نفر
(رشت) میرزا اسدالله خان رئیس میرزا
نفر غلام دو نفر فراش دو نفر
(انزلی) میرزا مومن رئیس
کرجی بان نفر عمله کرجی شش نفر

(لاهیجان) میرزا هدایت رئیس
غلام نفر فراش نفر

خط خراسان

(سمنان) علی اکبرخان رئیس فراش نفر
(دامغان) میرزا عیسی رئیس فراش نفر
(شاهرود) میرزا ابوترابخان
رئیس فراش و غلام دو نفر
(سبزوار) میرزا اسمعیل رئیس فراش نفر
(نیشابور) میرزا محمد حسین رئیس فراش نفر
(ارض اقدس) حاجی میرزا ابوالقاسم
رئیس میرزا دو نفر دفتردار
نفر غلام دو نفر فراش نفر
(تربت) میرزا رضا خان رئیس فراش نفر
(ترشیز) میرزا محمد حسن رئیس
فراش نفر
(کناباد) آقا علی رئیس فراش نفر
(تون) میرزا محمد رئیس فراش نفر
(طبس) میرزا اسمعیل رئیس
فراش نفر (قوچان)
میرزا عبدالکریم رئیس فراش نفر
(بجنورد) میرزا محمد رئیس فراش نفر

خط مازندران

(ساری) میرزا عبدالوهابخان رئیس
غلام و فراش دو نفر
(بارفروش) میرزا اسمعیل رئیس
فراش نفر
(اشرف) میرزا مصطفی رئیس
فراش و غلام دو نفر
(آمل) میرزا علی اکبر رئیس
فراش و غلام دو نفر
(بندرجز) میرزا عبدالحمید رئیس
فراش و غلام دو نفر

خط فارس

(قم) میرزا فتح الله رئیس فراش نفر
(محلات) میرزا سید هاشم رئیس
فراش و غلام دو نفر
(کاشان) میرزا ابراهیم رئیس میرزا
نفر فراش و غلام دو نفر
(اردستان) میرزا سید احمد رئیس
فراش نفر
(اصفهان) میرزا اکبرخان رئیس
میرزا اکبر منشی رئیس جلفا نفر فراش نفر
(آباده) میرزا محمد تقی رئیس فراش نفر
(شیراز) میرزا علیرضا خان رئیس
میرزا باقر ناظم غلام دو نفر
فراش نفر قاصد آباده شش نفر
(کازرون) میرزا محمد علی رئیس
فراش نفر قاصد نفر
(بوشهر) میرزا محمود رئیس فراش
دو نفر کرجی بان نفر عمله کرجی شش نفر

خط یزد و کرمان

(نائین) رضا قلیخان رئیس فراش نفر
(اردکان) میرزا حبیب الله رئیس
فراش و غلام دو نفر
(رفسنجان) میرزا محمد حسین رئیس
فراش نفر
(یزد) میرزا محمد علی رئیس میرزا نفر
فراش دو نفر غلام دو نفر
(کرمان) میرزا حسن رئیس ناظم نفر
منشی نفر فراش و غلام چهار نفر
(سیرجان) میرزا عبدالوهاب رئیس
فراش نفر (انار) میرزا محمد حسین
رئیس فراش نفر (بندرعباس)
میرزا فضل الله رئیس فراش نفر
(لار) میرزا محمد رحیم رئیس فراش نفر
(گلپایگان) حاجی میرزا علی اکبر رئیس
فراش نفر (نراق) میرزا جواد رئیس
فراش نفر (دزفول) میرزا عباس
رئیس فراش نفر

خط همدان

(زنق) میرزا محمد علی رئیس فراش نفر
(نوبران) میرزا علی نقی رئیس فراش نفر
(ساوه) میرزا حسن رئیس فراش نفر
(همدان) میرزا یحیی خان رئیس میرزا
محمد منشی فراش دو نفر غلام دو نفر
(کرمانشاهان) حاجی میرزا ابراهیمخان
رئیس میرزا نفر فراش و غلام شش نفر
(خانقین) میرزا محمود رئیس فراش نفر
(بیجار و کروس) میرزا فرج الله رئیس
فراش و غلام دو نفر
(نهاوند) اسدالله خان رئیس
فراش و غلام دو نفر
(دولت آباد ملایر) ابوالقاسم خان
رئیس فراش و غلام دو نفر
(بروجرد) میرزا آقا خان رئیس
فراش و غلام دو نفر
(خرم آباد) میرزا محمد رئیس
فراش و غلام دو نفر
(کنگاور) میرزا علی اکبر رئیس
فراش و غلام دو نفر
(کردستان) نادعلیخان رئیس
میرزا نفر فراش نفر غلام نفر
(تویسرکان) نواب اکبر میرزا رئیس
فراش نفر

وزارت علوم و تلگراف و معادن ممالک محروسه

جناب جلالتمآب مخبرالدوله وزیر علوم و تلگراف و معادن ممالک محروسه

وزارت علوم
مدرسهٔ مبارکهٔ دارالفنون و غیره

جناب فخامت نصاب جعفرقلیخان نیرالملک
امیر تومان رئیس مدرسهٔ مبارکه
محمد حسینخان ناظم مدرسهٔ مبارکه
سرتیپ اول محمد تقی میرزا اجودان
مدرسهٔ مبارکه سرتیپ دویم میرزا
محمد حسین رئیس الکتاب میرزا محمد تقی
سررشته دار مدرسهٔ مبارکه اسد
الله خان کتابدار مدرسهٔ مبارکه
میرزا جعفرخان ناظر میرزا عبدالوهابخان

معلمین ایرانی و فرنگی
معلمین ایرانی

جناب میرزا ابوالقاسم سلطان الحکما
معلم طب ایرانی جناب حاجی نجم الملک
معلم کل علوم ریاضی [illegible] سرتیپ اول
میرزا محمد کاظم معلم حکمت طبیعی و دارای
نشان دویم شیر و خورشید میرزا علی
دکتر رئیس الاطبا و حکیمباشی کل نظام
معلم طب فرنگی میرزا علی اکبرخان نقاشباشی
و معلم نقاشی و زبان فرانسه سرتیپ سیم
جناب میرزا حسن معلم علوم ادبیه
و عربی ملا محمد صادق
معلم زبان فارسی و مقدمات عربی مدرسه
میرزا علیخان قاجار معلم طب مجانی
سرهنگ سلیمانخان معلم علوم ریاضی
سرهنگ آقاخان معلم علوم ریاضی
سرهنگ میرزا اسمعیل معلم علوم
ریاضی مهدیخان معلم علوم ریاضی
سرهنگ میرزا محمود معلم ریاضی
و منجم باشی حاجی خان معلم زبان فرانسه

معلمین فرنگی

مسیو ریشارخان معلم زبان فرانسه
سرتیپ اول پروسکی خان معلم
زبان فرانسه و جغرافیا سرتیپ اول
مسیو لمر معلم کل موزیک سرتیپ اول
مسیو ویلیه معلم علم معدن دارای
نشان دویم شیر و خورشید دکتر
البو معلم طب فرنگی سرتیپ دویم
مادروسخان معلم زبان روسی
سرتیپ دویم مسیو فلر معلم علم توپخانه
سرتیپ مسیو وت معلم علم پیاده
نظام سرتیپ مسیو طبلر معلم
زبان انگلیسی دارای نشان شیر و
خورشید

صاحبمنصبان و مترجمین
صاحبمنصبان

محمد حسن میرزای مهندس سرتیپ
عباسعلیخان مهندس سرتیپ
سلیمانخان مهندس مخصوص سرتیپ
علیخان مهندس سرتیپ
محمد حسین میرزای مهندس سرهنگ

مترجمین و خلفاء

میرزا احمد مترجم سرهنگ میرزا
جلیل مترجم سرهنگ میرزا رضاخان
سرهنگ محسن میرزا مترجم علیخان
خلیفهٔ ریاضی اسدالله خان خلیفهٔ
ریاضی میرزا نبی خان خلیفهٔ نقاشی
حاجی آقا خلیفهٔ نقاشی کاظمخان مترجم

طبقات متعلمین

مهندسین نظامی و معدن بیست و یک نفر
اطبا سی و دو نفر توپخانه سی و
چهار نفر پیاده نظام چهل و پنج نفر
مخصوص زبان ده نفر مقدماتی
بیست نفر موزیک چهل و پنج نفر
موزیک آقای عزیزالسلطان
چهل نفر شاگردان مجانی سی نفر
مأمور پانزده نفر حاضر مدرسه سی نفر

عکاسخانه و باسمه خانه و دواخانهٔ مدرسهٔ مبارکه

عبدالله میرزا مدیر عکاسخانه شاگرد
عکاسخانه سه نفر
میرزا حسین مدیر باسمه خانه شاگرد
و عملجات شش نفر

دواخانهٔ مرکزی

مسیو شودین مدیر دواخانه
شاگرد دو نفر

فراشخانهٔ مدرسه

غلامحسین بیک نایب خانبابا
دهباشی سرایدار نفر فراش هشت نفر

اجزاء ادارهٔ النظاره

آقا احمد نایب ناظر نویسنده نفر
آبدارچی دو نفر آشپز دو نفر

اجزاء حفظ الصحه دار الخلافه الباهره

جناب دکتر طولوزان حکیمباشی مخصوص
دکتر کامیوسان پیر مأمور دولت
عثمانی دکتر البو معلم مدرسه مبارکه

اجزاء مجلس دربخانه

جناب نیر الملک امیر تومان جناب
میرزا ابو القاسم سلطان الحکماء
میرزا محمد کاظم معلم طبیعی و غیره
میرزا علی رئیس الاطباء حکیمباشی
نظام میرزا زین العابدین خان
مؤتمن الاطباء حاجی میرزا حبیب الله
مجد الاطباء میرزا نصر الله شمس الاطباء
میرزا عبد الکریم میرزا ابو الحسنخان
سرتیپ و رئیس مریضخانه میرزا عبد الله
میرزا سید محمد حکیم باشی توپخانه
میرزا نصرت سرهنگ حکیم مریضخانه
میرزا نصیر دواساز میرزا سید محمد
ناظم الاطباء میرزا محمد تقی سررشته دار

خط آذربایجان و غیره ولایات

تبریز سیف الاطباء
خوی میرزا علیقلی
مراغه میرزا علینقی
ارومیه نواب [illegible] میرزا
سنتلیج میرزا احمد
کردستان میرزا سید خلیل
زنجان حاجی میرزا رضا
قزوین میرزا باقر
رشت جناب حاجی میرزا جعفر
همدان میرزا اسمعیل

کرمانشاهان میرزا ابراهیم

خراسان و مازندران

مشهد میرزا حسینخان
سبزوار میرزا اسمعیل
شاهرود میرزا صالح
سمنان میرزا کریم
استراباد میرزا ابو القاسم
مازندران میرزا علی اکبر

خط فارس

شیراز حاجی میرزا جعفر
اصفهان میرزا محمود خان
کاشان محمد صادق خان
قم میرزا حسن

لرستان و عربستان

میرزا مصطفی خان
یزد میرزا مرتضی
کرمان میرزا عبد الرضا خان
بوشهر میرزا سید عبد الرضا

مریضخانه دولتی

میرزا ابو الحسنخان رئیس و سرتیپ
میرزا اشرف سرهنگ طبیب سه نفر
مباشر نفر میرزا فرهاد دواساز
ناظر و طباخ دو نفر تحویلدار
نفر پرستار شش نفر
حمامی و دلاک دو نفر رختشوی نفر

اجزاء مدرسه مبارکه تبریز

احمد خان سرتیپ و رئیس نجفقلیخان
سرتیپ معلم توپخانه محمد جعفر خان
حکیمباشی معلم طب و طبیعی
محمد میرزا سرهنگ معلم ریاضی
میرزا علیخان معلم زبان فرانسه
سرهنگ

حاجی ملا عبد الله معلم عربی
شاگردان دار الخلافه بیست و پنج نفر
شاگردان مجانی بیست و پنج نفر
نویسنده نفر فراش پنج نفر
ناظر نفر آشپز نفر

وزارت تلگراف ممالک محروسه

جناب جلالتمآب مخبر الدوله وزیر
علوم و تلگراف

اجزاء دار الخلافه طهران و حضرت عبد العظیم ع صاحبمنصبان

جناب مخبر الملک رئیس کل نواب
نصر الله خان سرتیپ تلگرافچی مخصوص
نواب خلیل میرزا سرتیپ تحویلدار
نواب محمد جعفر میرزا سرتیپ محمد
رضا خان سرتیپ محمد اسمعیل خان
سرتیپ نصر الله خان سرتیپ حولی
آقا خان سرتیپ قاجار میرزا اسلیم خان مستوفی
محمد مهدی میرزا سرهنگ ناظم
محمد تقیخان سرهنگ میرزا عبد
الوهابخان منشی باشی غلامرضا
خان سرهنگ محمد حسن میرزا
سرهنگ میرزا محمود خان سرهنگ

سایر هفتاد و پنج نفر

خارجه سه نفر تلگرافچی و نویسنده
چهل نفر عمله جات سیم دو نفر
مسیو شارل دفتردار خارجه
تلگرافچی خارجه دو نفر منشی
و محرر نوزده نفر غلام ده نفر
فراش پانزده نفر عمله جات هفت نفر

سایر ولایات

چهار صد و نوزده نفر

خط فارس و کرمان

هشتاد و یک نفر

قم و کاشان دوازده نفر

قم شش نفر محمد میرزا رئیس
عباس میرزا سرهنگ مأمور کشیدن
سیم عراق تلگرافچی و نویسنده
دو نفر فراش دو نفر
کاشان شش نفر
میرزا احمد یاور میرزا هدایت الله
خان مخصوص خانه تلگرافچی و نویسنده
دو نفر فراش دو نفر

اصفهان و کوپایه و نائین

بیست نفر محمد حسین میرزا سرهنگ
رئیس تلگرافچی هشت نفر
نویسنده دو نفر غلام پنج نفر
فراش چهار نفر

شیراز و آباده و کازرون

هیجده نفر نواب خلیل میرزا سرهنگ
رئیس تلگرافچی نه نفر نویسنده
نفر فراش شش نفر
ابوشهر پنج نفر
عبد العلی میرزا سرهنگ رئیس
تلگرافچی دو نفر فراش دو نفر

یزد و اردکان و کرمانشاه

دوازده نفر میرزا عباس رئیس
تلگرافچی سه نفر فراش دو نفر

کرمان و رفسنجان و انار

چهارده نفر میرزا احمد خان یاور
رئیس تلگرافچی سه نفر نویسنده
نفر فراش شش نفر غلام شش نفر

خط خانقین و عربستان

صد و سیزده نفر
خانآباد سه نفر تلگرافچی
نفر غلام دو نفر
نوبران سه نفر
تلگرافچی نفر غلام دو نفر
زرق سه نفر
تلگرافچی نفر غلام دو نفر
همدان پانزده نفر
میرزا علی اصغر خان یاور رئیس
تلگرافچی سه نفر نویسنده نفر
غلام چهار نفر فراش شش نفر
اسدآباد چهار نفر
تلگرافچی نفر غلام دو نفر
فراش نفر
کنگاور سه نفر
تلگرافچی نفر غلام دو نفر
کرمانشاهان سیزده نفر
محمد صفی میرزا سرتیپ رئیس
تلگرافچی پنج نفر نویسنده نفر
غلام سه نفر فراش سه نفر
سرحدات ده نفر
کرند سه نفر تلگرافچی نفر
غلام دو نفر سرپل دو نفر
تلگرافچی نفر غلام نفر
قصر سه نفر تلگرافچی نفر
غلام دو نفر خانقین
دو نفر تلگرافچی نفر فراش نفر

کردستان و قروه

یازده نفر میرزا احمد خان سرهنگ رئیس
تلگرافچی دو نفر نویسنده نفر
غلام پنج نفر فراش دو نفر
کروس چهار نفر
میرزا حسین خان سرهنگ رئیس
تلگرافچی نفر غلام و فراش دو نفر
ملایر هشت نفر میرزا علیخان
یاور رئیس تلگرافچی دو نفر
نویسنده نفر غلام و فراش چهار نفر
سلطان آباد پنج نفر
میرزا سید ابو القاسم خان رئیس
تلگرافچی نفر غلام و فراش چهار نفر
بروجرد و لرستان دوازده نفر
میرزا موسی خان سرهنگ رئیس
تلگرافچی دو نفر نویسنده نفر
غلام پنج نفر فراش سه نفر
نهاوند سه نفر
میرزا حسین یاور رئیس غلام
نفر فراش نفر
خرمآباد ده نفر میرزا آقا
یاور رئیس تلگرافچی سه نفر
غلام چهار نفر فراش دو نفر

مأمورین سیم کشی عربستان

شش نفر میرزا احمد علیخان
سرتیپ میرزا حبیب الله خان سرتیپ
باقر خان سرهنگ محمد بیک
یاور تلگرافچی دو نفر

خط آذربایجان و گیلان

یکصد و هشت نفر
قزوین نه نفر محمد مهدی میرزا
سرتیپ و رئیس تلگرافچی سه نفر
غلام طرف رشت دو نفر

زنجان سه نفر شاهزاده میرزا سرتیپ رئیس تلگرافچی نفر فراش نفر

رشت و نقاط تابعه

بیست و هفت نفر

رشت و انزلی ده نفر

عبدالجواد میرزا سرهنگ رئیس تلگرافچی سه نفر نویسنده نفر غلامان پنجنفر

سایر نقاط تابعه هفده نفر

منجیل شش نفر تلگرافچی نفر

فراش نفر غلام چهار نفر

رودسر سه نفر تلگرافچی

نفر غلام دو نفر

لاهیجان چهار نفر

تلگرافچی نفر غلام و فراش سه نفر

خرم آباد و تنکابن چهار نفر

تلگرافچی نفر غلام و فراش سه نفر

شهر تبریز بیست نفر

میرزا فضل الله خان مشیر السلطنه رئیس میرزا فتحعلیخان سرهنگ تلگرافچی هشت نفر منشی و محرر سه نفر غلام دو نفر فراش پنجنفر

ولایات جزو چهل و نه نفر

مرند و جلفا چهار نفر

تلگرافچی دو نفر غلام نفر فراش نفر

خوی پنجنفر

تلگرافچی دو نفر غلام دو نفر فراش نفر

سلماس هشت نفر

عباسعلیخان سرهنگ رئیس تلگرافچی نفر غلام و فراش شش نفر

اردبیل پنجنفر حسین آقا سرتیپ رئیس

نویسنده نفر غلام و فراش سه نفر

گوگان و مراغه و میاندوآب

یازده نفر تلگرافچی سه نفر غلام شش نفر فراش دو نفر

ساوجبلاغ سه نفر

اسحق میرزا رئیس غلام نفر فراش نفر

میانج و سراب و زنجان نه نفر

تلگرافچی سه نفر غلام سه نفر فراش سه نفر

اردبیل چهار نفر

سید حسنخان رئیس غلام دو نفر فراش نفر

خط خراسان و مازندران

صد و هفده نفر

ایوانکیف و خوار و فیروزکوه

و دامغان یازده نفر

ایوانکیف سه نفر

تلگرافچی نفر غلام دو نفر

خوار سه نفر

تلگرافچی نفر غلام دو نفر

فیروزکوه دو نفر

تلگرافچی نفر غلام نفر

دامغان سه نفر

تلگرافچی نفر غلام دو نفر

سمنان شش نفر

حاجی باباخان سرهنگ رئیس تلگرافچی نفر غلام سه نفر فراش نفر

شاهرود و میاندشت و عباس آباد

دوازده نفر میرزا عبدالحسین خان سرهنگ رئیس تلگرافچی سه نفر

غلام هفت نفر فراش نفر

سبزوار و خراسان ده نفر

میرزا اسمعیلخان سرهنگ رئیس تلگرافچی سه نفر غلام چهار نفر فراش دو نفر

نیشابور چهار نفر

محمدعلی میرزا رئیس غلام دو نفر فراش نفر

مشهد مقدس بیست نفر

علی اصغرخان سرتیپ رئیس تلگرافچی سه نفر نویسنده دو نفر غلام هفت نفر فراش پنجنفر

قوچان و چناران هشت نفر

میرزا شکرالله خان سرهنگ رئیس تلگرافچی نفر غلام پنجنفر فراش نفر

بجنورد شش نفر

حسینقلیخان سرهنگ و رئیس تلگرافچی نفر غلام دو نفر فراش دو نفر

سرخس پنجنفر

تلگرافچی نفر غلامان چهار نفر

کلات سه نفر

تلگرافچی نفر غلامان دو نفر

استراباد و آق قلعه

نه نفر مرتضی خان سرتیپ رئیس تلگرافچی دو نفر غلامان چهار نفر فراش دو نفر

مازندران از بابت

ساری و بارفروش و بندر جز و اشرف و مشهدسر بیست و سه نفر حبیب الله میرزا سرهنگ رئیس تلگرافچی پنجنفر غلام ده نفر فراش هفت نفر

وزارت انطباعات و دار الترجمهٔ خاصهٔ دولتی و غیره

جناب جلالتمآب اعتماد السلطنه مترجم مخصوص حضور همایون و وزیر انطباعات دولت علیه و مدیر کل باغات سلطنتی و قنوات دیوانی و احتسابیهٔ دار الخلافه

میرزا علی محمد خان سرتیپ نایب کل وزارت انطباعات و غیره و غیره

دار الترجمهٔ مبارکهٔ دولتی

آقا میرزا محمد حسین ادیب ملقب بفروغی مدیر دار الترجمهٔ همایونی و رئیس دار الطباعهٔ دولتی و مترجم زبان فرانسه و عربی

مترجمین فرنگی و غیره

میرزا رضا خان معروف بمسیو دیشار خان سرتیپ دوم مترجم زبان فرانسه و انگلیسی و غیره پروسکی خان سرتیپ اول معلم و مترجم زبان فرانسه و جغرافی و اجودان مخصوص وزارت جلیلهٔ جنگ بارون نرمان سرتیپ مترجم زبان فرانسه و آلمانی میرزا داود خان سرتیپ مترجم زبان فرانسه و روسی مأمور بخدمت ترجمانی ادارهٔ سوارهٔ قزاق روسی مسیو ارتوان خان مترجم زبان فرانسه و انگلیسی میرزا ابکار مترجم زبان روسی

ایرانی و غیره

میرزا غیاث ادیب کاشانی منشی و مترجم زبان عربی میرزا علیخان سرتیپ مترجم الممالک عارف خان منشی و مترجم ترکی عثمانی آقا سید حسین شیرازی مترجم روزنامه‌های هندوستان میرزا عبدالرسول منشی و مترجم روزنامه‌جات ترکی عثمانی میرزا احمد خان قفقازی مترجم زبان روسی میرزا سید عبدالله مترجم زبان روسی آقا میرزا محمد منشی آقا میرزا هدایت الله منشی میرزا عبدالحسین منشی

وزارت انطباعات و ادارهٔ روزنامه‌جات

آقا میرزا سید حسن مستوفی روزنامه‌جات و دار الطباعهٔ دولتی میرزا محمد حسین ادیب ملقب بفروغی رئیس دار الطباعه و مدیر دار الترجمهٔ مبارکه میرزا ابوتراب خان سرهنگ و نقاشباشی مخصوص حضور و ولیعهد مأمور بخدمت ادارهٔ انطباعات

میرزا محمد رضا خوشنویس کلهر نویسندهٔ روزنامهٔ شرف میرزا محمد صادق شمس الکتاب نویسندهٔ روزنامهٔ ایران و اطلاع و سالنامه و غیره میرزا یوسف مباشر نظم باسمه‌خانه‌های شهر دار الخلافه میرزا حبیب الله استاد مخصوص طبع دار الطباعهٔ دولتی ملا غلامحسین مذهب دار الطباعه استاد محمد حسین و استاد محمد اسمعیل صحاف دار الطباعه آقا کوچک بیک کنکاور نایب فراشان دار الطباعه صفرعلی بیک یوزباشی میرزا عنایت سایر فراشان و کارگرها بیست و شش نفر

آذربایجان

عمل روزنامهٔ باسمه‌خانهای آذربایجان در ادارهٔ جناب فخامت نصاب مستشار الملک بنیابت امیرزاده عباسقلی میرزا

ادارهٔ روزنامهٔ فرهنگ مطبعهٔ اصفهان

میرزا محمود خان زافشار مدیر و منشی روزنامهٔ فرهنگ میرزا عبدالرحیم خوشنویس متخلص بافسر محرر روزنامه

دار التألیف کتاب مستطاب نامهٔ دانشوران ناصری

جناب جلالتمآب شمس العلماء جناب آقا شیخ محمد حسین نایب الصدر جناب میرزا ابوالفضل ساوجی عبدالرب آبادی

میرزا محمد صادق نوادهٔ قائم مقام شیخ محمد مهدی مرحوم ملا میرزا طاهر خوشنویس کاتب کتاب آقا سید علی کتابدار محرر

ادارهٔ باغات و عمارات و قنوات مبارکهٔ دولتی

[illegible]

ادارهٔ احتسابیهٔ دار الخلافهٔ الباهره

[illegible]

اداره مهر مهر آثار مبارک

بریاست جناب مستطاب عضد الملک وزیر حضور همایون

امیر الامراء العظام امیر سلیمانخان رئیس اجزای مهر مهر آثار مبارک

میرزا اسلمانخان حافظ مهر مهر آثار مبارک مستوفی دیوان اعلی

محمد کریم بیک حامل مهر مبارک فراشان سرکاری دو نفر نایب قراولان نفر قراولان چهار نفر

وزارت جلیله عدلیه اعظم و وزارت تجارت

جناب جلالتمآب اشرف مشیر الدوله وزیر عدلیه اعظم و وزیر تجارت کل ممالک محروسه

مجالس و اجزاء وزارت جلیله

عدلیه اعظم که به پنج مجلس منقسم میشود
اعضا و اجزاء مخصوص مجلس محترم
وزیر عدالت عظمی
عمدة الامراء العظام حاجی محمدخان اعتماد الملک
نواب نادر میرزا حاجی عباسقلیخان آقا
حاجی میرزا محمد علیخان مستوفی غلامحسین خان
ولد میرزا اسدالله خان سرتیپ میرزا
سید کاظم مستوفی مدیر تظلمات عامه
که در صحابت پستا دولایات بعرض رسد
میرزا ابراهیمخان نواده مرحوم وزیر نظام
نواب حسینقلی میرزا میرزا حسنخان
برادر جناب سراج الملک میرزا اسمعیلخان
منشی باشی میرزا احمدخان مستوفی
میرزا سید محمد علی میرزا محمد منشی

مجلس جناب میرزا شفیع صدر

دیوانخانه و مستوفی دیوان اعلی که
اعلی امور ملکی و شرعیات بانجا مرجوع است
فتح الله خان سرتیپ اول ناظم دیوانخانه
مبارکه متصدی عرایض سواره

عبدالله خان سرتیپ غلامان
میرزا محمد حسین نوری نواب محمد حسن میرزا
نواب سیف الله میرزا میرزا ابوالقاسم
میرزا ابراهیمخان منشی میرزا محمد علی
منشی حاجی محمد رضاخان میرکلانتر نوابخان
میرزا محمد حسین منشی نوائی میرزا محمود خان
منشی میرزا علیخان نواده مرحوم
علیقلیخان اجودانباشی میرزا سید محمد
منشی قزوینی میرزا بهاء الدین منشی
میرزا سید محمد علی منشی میرزا عبدالغنی
تفرشی میرزا اسدالله نائینی
میرزا مرادخان ثبات الزامات
میرزا ابوالقاسم ثبات

مجلس میرزا کاظمخان امین العلماء

و مستوفی دیوان اعلی
نواب سلطان حسین میرزا میرزا اسمعیل
منشی باشی برادر مرحوم ملک الکتاب
میرزا حسینخان مستوفی میرزا محمدخان
منشی نواده مرحوم ذکیخان میرزا
شیردلخان منشی میرزا جعفر محرر
میرزا احمد ثبات

مجلس حاجی میرزا حسینخان

نایب اول وزارت عدلیه ولد مرحوم
احمدخان عمید الملک
حسینقلی میرزا ولد مرحوم علینقی میرزا
رکن الدوله عبدالصمدخان ولد
مرحوم طهماسب میرزا مؤید الدوله
میرزا محمد حسین عراقی منشی میرزا عبدالحسین
منشی میرزا ابوطالب نائینی منشی
میرزا حسین تفرشی

مجلس میرزا ابافرخان

نواب منوچهر میرزا میرزا یوسف منشی
میرزا آقاخان منشی میرزا محمود ثبات

مجلس محمد رحیمخان برادر

مرحوم محمد تقیخان حاجب الدوله
حاجی میرزا زین العابدین داروغه
دیوانخانه میرزا ابراهیم منشی
میرزا عبدالحسین ثبات

مأمورین وزارت جلیله

عدلیه اعظم پنجاه و دو نفر
عبدالله خان سرتیپ یوزباشی غلام
سی نفر میرزا محمد و میرزا علی نایبان فراشخانه

وزارت جلیله تجارت

جناب جلالتمآب اشرف مشیر الدوله

اعضا و اجزاء مجلس تجارت که در هر هفته دو روز که یکشنبه و چهارشنبه باشد در مجلس حاضر میشوند

سلیمانخان رئیس مجلس ملک التجار ممالک محروسه آقا محمد امین ارباب آقا عبدالباقی ارباب حاجی میرزا ابراهیم امین التجار کردستانی ناظم التجار حاجی علی اکبر امام شیرازی حاجی محمد حسین کاشانی آقا سید محمد آقا سید آقا

اجزاء مجلس تجارت که همه روزه در دیوانخانه حاضر و مشغول خدمت هستند

سلیمانخان رئیس اسمعیلخان سرتیپ میرزا یوسفخان میرزا سید ابراهیم منشی میرزا آقا منشی میرزا محمد علی فرزاد

وزارت جلیله خارجه

جناب جلالتمآب اجل قوام الدوله وزیر امور خارجه دولت علیه

جناب جلالت نصاب معتمد الملک
رئیس کل اداره وزارت خارجه

نایبان وزارت خارجه

سعد الدوله میرزا جوادخان نایب اول
وزارت خارجه مصباح الملک میرزا
نصرالله خان نایب اول وزارت خارجه
میرزا عباسقلیخان سپهر نایب اول
وزارت خارجه مأمور تحریر و تألیف
کتاب مشکوة الادب ناصری و غیره
معاون الوزاره میرزا محمد علیخان
نایب وزارت خارجه میرزا احمدخان
سرتیپ نایب الوزاره مهماندار سفراء
دول متحابه حاجی میرزا علی اکبرخان
نایب وزارت خارجه حسینعلی میرزا
نایب وزارت خارجه عبدالحسینخان
نایب سیم وزارت خارجه

اداره تحریر نامجات و فرامین

مبارکه و عهدنامجات وغیره
با نامه نگار میرزا شکرالله خان نایب
وزارت خارجه میرزا اسدالله
خان منشی وزارت خارجه

اداره متعلقه بسفارت روس

با مصباح الملک نایب اول وزارت خارجه
میرزا اسدالله خان منشی میرزا
حسنخان منشی میرزا ابوالقاسم منشی
میرزا شفیعخان منشی میرزا احمد

اداره متعلقه بسفارتهای

فرانسه و المان و اطریش و اتازونی
با میرزا عبدالله خان سرتیپ سیستانی
وزارت خارجه میرزا خلیل منشی
میرزا محمود منشی میرزا احمد منشی

اداره متعلقه بسفارت عثمانی

با محمد آقای سرتیپ و میرزا جعفرخان
میرزا هادیخان منشی میرزا ابراهیم خان
منشی میرزا حبیب الله نویسنده

اداره متعلقه بسفارت انگلیس

با اعتصام الملک میرزا احمد منشی
میرزا حسینخان منشی میرزا سید تقی منشی

اداره محاکمات تجارتی

با میرزا زین العابدینخان نایب وزارتخانه
و حاجی میرزا سید رضی نایب وزارتخانه
و ملک الکتاب حاجی میرزا محمد حسین
میرزا ابوالقاسمخان منشی وزارت
خارجه میرزا اسمعیل نویسنده

اداره دفتر ترجمه و خطوط رمز

با مفتاح الملک نایب وزارت خارجه
با رون نرمان مترجم اول میرزا
مسعودخان منشی رموز میرزا داودخان

اداره دفتر تشریفات

با نبیل الوزراء العظام میرزا حسینخان
نایب وزارت خارجه میرزا محمودخان منشی
محمد رحیم بیک غلام باشی حسن بیک غلام

اداره دفتر ثبت و ضبط

با میرزا رضیخان مدیر و نایب وزارتخانه
میرزا حسینخان ناظم میرزا علینقی منشی
میرزا اسدالله منشی میرزا عبدالله
منشی میرزا حسنخان

اداره دفتر تذکره و طبع

با میرزا جعفرخان مدیر کل میرزا رفیعخان مدیر انطباعات وزارت خارجه میرزا عبدالله منشی سررشته‌دار نفر مهرکننده تذکره‌ها دو نفر ثبات و نویسنده دو نفر

صاحب‌منصبان وزارت خارجه

نواب حاجی محمد حسین میرزا حشمة السلطنه امیرتومان حاجی میرزا زمانخان مستشار میرزا جوادخان نایب اول وزارت خارجه میرزا حسنخان نایب اول وزارت خارجه حاجی میرزا عبدالله خان کارگذار سابق بوشهر و بندر عباس میرزا عباسخان سرتیپ میرزا ابوالقاسم خان نایب وزارت خارجه میرزا مهدیخان سرتیپ مهندس میرزا جوادخان کارگذار خارجه سابق استراباد میرزا موسی خان کارگذار خارجه سابق گیلان میرزا حسینخان سرهنگ کارگذار خارجه سابق همدان و ملایر و تویسرکان و نهاوند و بروجرد محمد تقیخان سرهنگ محمد حسنخان کرمانشاهانی

کارگذاریهای داخله و مأمورین ولایات

آذربایجان

حاجی نصیر الملک کارگذار حاجی محمد صادقخان سرتیپ و نایب اول قلیخان سرتیپ و مستشار حاجی میرزا معصومخان نایب اول میرزا اسمعیل خان نایب کارگذاری میرزا مهدیخان سرهنگ کارگذار میرزا حسینخان سرهنگ نایب کارگذار میرزا حسنخان سرهنگ نایب کارگذاری میرزا سعیدخان نایب کارگذاری میرزا رضاخان سرهنگ نایب کارگذاری ساطورخان سرهنگ مترجم میرزا محمد خان سرهنگ ناظم دفتر میرزا هاشم میرزا ابوالقاسم اجودان علیخان اجودان میرزا جواد اجودان

ارومی

میرزا هاشمخان سرهنگ کارگذار و سرپرست دامنه و یهود

ادارهٔ تذکرهٔ آذربایجان

امین الوزاره رئیس امنای تذکرهٔ سرحدات میرزا اسمعیل خان امین تذکرهٔ تبریز میرزا حسنخان امین تذکرهٔ خوی میرزا احمدخان امین تذکرهٔ خداآفرین

کارگذاری خراسان

مشهد مقدس

ناظم الملک نایب اول وزارت خارجه کارگذار میرزا جهانگیرخان سرتیپ معاون کارگذاری میرزا حسینخان سرهنگ نایب کارگذاری میرزا علیخان منشی میرزا ابراهیمخان امین تذکره

بجنورد و قوچان

میرزا محمد قلیخان سرتیپ نایب وزارت خارجه کارگذار مرتضی خان امین تذکرهٔ بجنورد میرزا فتح الله خان امین تذکرهٔ قوچان

سرخس

میرزا علیخان کارگذار

دره جز و کلات

میرزا اسدالله خان کارگذار

استراباد

میرزا علی اشرفخان سرتیپ کارگذار

بندر جز

میرزا محمدخان اتبتی سرحددار علی اکبرخان امین تذکرهٔ بندر جز وقایع نگار شکرالله خان نویسنده

مازندران

میرزا ابوالحسنخان کارگذار میرزا موسی خان وقایع نگار میرزا علی رضا خان امین تذکرهٔ مشهدسر میرزا فتح الله خان نایب نوروز خان منشی هادیخان نویسنده

فارس

حاجی عز الملک کارگذار خارجه شیراز میرزا رحیمخان نایب کارگذاری

بوشهر

نجفقلیخان قاجار کارگذار خارجه میرزا آقاخان امین تذکره و منشی و نایب کارگذاری

بندر عباس

میرزا علیخان کارگذار

گیلان

میرزا آقاخان کارگذار میرزا عبدالرسول نایب کارگذاری

ادارهٔ تذکرهٔ گیلان

میرزا حبیب الله خان سرهنگ امین تذکره میرزا امان الله سررشته‌دار

کرمانشاهان

حاجی محمد صالح خان کارگذار نصرالله خان نایب کارگذاری

علی اکبرخان

علی اکبرخان سرحددار

کردستان

عبدالله خان کارگذار خارجه میرزا علیخان امین تذکره

کاشان

میرزا فضل الله خان کارگذار خارجه

اصفهان

محمد جعفرخان سرتیپ کارگذار خارجه عبدالرحیمخان اجودان نایب کارگذاری

کرمان

میرزا حبیب الله سرپرست زردشتیان ملا کیخسرو کلانتر و ریش سفید زردشتیان کرمان و یزد

سفراء و مأمورین و کارگذاران دولت علیهٔ ایران در ممالک خارجه

ولایات دولت عثمانی

اسلامبول

جناب جلالتمآب معین الملک امیرتومان سفیر کبیر میرزا جوادخان مستشار و دفتر سرتیپ اول و مستشار سفارت آدتکی خان نایب اول اوانس خان جنرال قونسول میرزا اسدالله خان نایب دوم حاجی آقاخان مترجم حاجی مجیدخان مسیو بارون تیتی مستشار حقوق سفارت رضاخان سرهنگ

مصر

حاجی میرزا نجفقلیخان جنرال قونسول حنا بهنان ترجمان اول

وان

اعتماد الوزاره سرتیپ اول جنرال قونسول میرزا معصومخان

بیروت

حسنخان کارپرداز

جده

حاجی میرزا حسینخان کارپرداز

حکاری

میرزا اسحق خان کارپرداز

طرابزن

حاجی میرزا رضی خان کارپرداز

شام

میرزا علی اکبرخان کارپرداز

ارض روم

میرزا علینقی خان کارپرداز

بایزید

میرزا محمد خان کارپرداز

اسکندریه

حاجی میرزا حبیب الله خان کارپرداز

ازمیر

اوهانس خان کارپرداز

طنطنه

سلیم عثمانی کارپرداز

حلب

میرزا عبدالله خان کارپرداز

عراق عرب

بغداد و غیره

مشیر الوزاره جنرال قونسول میرزا طها سبقلی نایب حسن افندی کاتب ترکی حاجی میرزا ابوالقاسم خان ترجمان ترکی

بصره

حاجی محمد رضاخان کارپرداز

نجف اشرف

کریم بیک

خانقین	محمد اسمعیل خان

سلیمانیه و کرکوک

عباس آقا کارپرداز

کاظمین	نصرالله بیک
مندلیج	میرزا ابوطالب
دیاربکر	میرزا اسمعیل
مسیب	احمد بیک
عماره	علی بیک
سماوات	حسین بیک
بیت المقدس	میرزا هادی
یعقوبه	یوسفخان
حله	حاجی عباسقلی
قزل رباط	شیرخان بیک
انطاکیه	موسی بیک

دولت انگلیس

سفارت لندن و هلاند

جناب جلالتمآب ناظم الدوله پرنس ملکم خان وزیر مختار و ایلچی مخصوص میکائیل خان سرتیپ نایب اول اسکندرخان سرتیپ نایب دوم میرزا محمد علیخان منشی

هندوستان بمبئی و غیره

بمبئی

حاجی میرزا حسینخان جنرال قونسول آقا عبدالحسین ملک التجار حاجی محمد علی معتمد التجار

کلکته	رستمجی قونسول

حیدرآباد دکن

آقا محمد علی شوشتری وبس قونسول

بیرما	حاجی میرزا احمد وبس

قوانسول

دولت روس
سفارت پطرزبورغ
جناب جلالت نصاب میرزا محمود خان
امیر تومان وزیر مختار و ایلچی
مخصوص میرزا رضا خان دانش
جنرال آجودان منشی مترجم
تفلیس سایر جنرال قنسولگری
معین الوزاره سرتیپ جنرال آجودان
میرزا محمد دفتردار جبار خان
ویس قونسول ایروان میرزا بابا
بیک ویس قونسول بادکوبه
حاجی ترخان
میرزا سید محمد خان کارپرداز
میرزا عنایت الله خان منشی
میرزا تقی مترجم میرجعفر خان
ویس قونسول نژنی نوغرود
باطوم
میرزا علی اکبر خان کارپرداز
دولت فرانسه
سفارت پاریس وغیره
جناب فخامت نصاب نظر آقا سرتیپ
وزیر مختار و ایلچی مخصوص
حاجی محمد خان نایب اول سفارت
مسیو موزلیه حکیم سفارت
مسیو کادواسو قونسول بردو
مارسیل
مسیو مینیه
هاور مسیو ادینه
دولت آلمان
سفارت برلن
جناب جلالت نصاب میرزا رضا خان

امیر تومان وزیر مختار و ایلچی
مخصوص حاجی میرزا حسن خان
سرتیپ نایب اول
دولت اطریش
سفارت وین
جناب فخامت نصاب نریمان خان
وزیر مختار و ایلچی مخصوص
دولت جمهوری اتازونی
ینگی دنیا
جناب حاجی معتمد الوزاره وزیر
مختار و ایلچی مخصوص میرزا
محمود خان منشی و مترجم
عبد العلی خان آجودان
سفرای دول متحابه مقیمه طهران
مقیم دربار و ولایات بترتیب حروف هجی
سفارت دولت اتازونی
جناب ادوار سپنسر پرات وزیر
مقیم دکتر طرنر اصغر خان منشی و مترجم
سفارت دولت اطریش و مجارستان
جناب جلالتمآب جنرال بارون تیمل
وزیر مختار و ایلچی مخصوص مسیو
داکودسکی نایب سفارت شارژدافر
میرزا آقا خان منشی سفارت
سفارت دولت آلمان
جناب جلالتمآب بارون شند فون
شواین بولد وزیر مختار و ایلچی
مخصوص مسیو دن پورتانیس
نایب سفارت دکتر فرند مترجم
مسیو دن بومباخ آتشه لیوتنان
حاجی میرزا رضا خان منشی
سفارت دولت انگلیس

جناب جلالتمآب سرهانری
درومند ولف وزیر مختار
و ایلچی مخصوص مستر دوبوت
کانارا نایب اول شارژدافر
مستر فرفکس کارت رایت نایب دوم
مستر سدنی چرچیل نایب دوم
السنه شرقیه مستر هانری کنس
ویس قونسول مستر نول آتشه
مستر کاسون حکیم سفارت
مستر هانری نوار محاسب خزانه دار
مشهد مقدس
جنرال مکلین جنرال قونسول
تبریز
مستر آبت قونسول جنرال
رشت
کلنل استورت قونسول
بنادر فارس
کلنل روس جنرال قونسول
شیراز
حیدر علیخان وکیل سفارت
کرمانشاهان
حاجی آقا حسنخان بهادر وکیل سفارت
اصفهان
مستر آقا نور وکیل سفارت
همدان
آقا سید حسین وکیل سفارت
استرآباد
محمد تقی آقا وکیل سفارت
سفارت دولت ایطالیا
جناب مسیو لکونت دونانو
شارژدافر

سفارت دولت روس
جناب جلالتمآب پرنس دالغوروکی
ژنرال ماژور وزیر مختار و ایلچی
مخصوص مسیو پوجیو نایب اول
شارژدافر مسیو غریغوریچ
مترجم اول مسیو فیلیپف نایب
دوم مسیو اتجلکوف مترجم
دوم مسیو پرا آتشه سفارت
میرزا محمد خان منشی اول
میرزا ابو القاسم خان منشی دوم
خواجه میکائیل تاجرباشی ارامنه
آقا قاسم تاجرباشی مسلمانان
مشهد مقدس
مسیو ولاصوف جنرال قونسول
تبریز
مسیو پطروف جنرال قونسول
استرآباد
مسیو کاخانفسکی قونسول
گیلان
مسیو پاخطوف قونسول
دره جز و کلات
اکاروف آکنت
قوچان و بجنورد
یحیی بیک طاهروف آکنت

بارفروش
آقا یوسف آکنت
سفارت دولت عثمانی
جناب جلالتمآب خلیل خالد
بیک سفیر کبیر علی احسان افندی
مستشار سفارت کبری حسن
حسنی بیک نایب اول سرکیس
افندی نایب دوم میرزا
حسنخان شوکت منشی اول
سفارت کبری
تبریز
علی بهجت بیک باش شهبندر
کرمانشاهان
رسول افندی باش شهبندر
سنندج کردستان
محمد بهاء بیک باش شهبندر
ساوجبلاغ
راغب بیک قونسول
همدان
حاجی محمد سعید وکیل شهبندر
شیراز
حاجی سید ابراهیم ناظم التجار
شهبندر
بوشهر

میرزا حسین وکیل شهبندر
ارومیه
وکیل شهبندر
سفارت دولت فرانسه
جناب جلالتمآب مسیو دبالوا
وزیر مختار و ایلچی مخصوص
مسیو بر لوربوا نایب اول
شارژدافر مسیو ادیب
مترجم اول مسیو مالهوی
مترجم و شانسلیه مسیو
نیکولا ترجمان
تبریز
مسیو امیل برنتر جنرال قونسول
بوشهر
مسیو پیات ویس قونسول

ولایات ممالک محروسه سوای دار الخلافهٔ باهره طهران که جزو دار الخلافه نوشته شده است

مملکت آذربایجان

نواب مستطاب اشرف والا شاهنشاهزادهٔ اعظم ولیعهد جاوید مهد دولت علیه صاحب اختیار مملکت آذربایجان
ادام الله اقباله العالی
نواب والا اعتضاد السلطنه
جناب جلالتمآب امیر نظام کارگذار مملکت آذربایجان

حکام ولایات

جناب فخامت نصاب وکیل الملک حاکم اردبیل و مشکین
جناب فخامت نصاب محمد خان والی حاکم خوی و سلماس
نواب امامقلی میرزا حاکم مراغه جناب علیخان پیشخدمت خاصه حاکم ارومیه نواب سلطان عبد المجید میرزا امیرآخور حاکم قراجه داغ نواب داراب میرزا حاکم خلخال
نواب محمد علی میرزا حاکم شقاقی نواب نصرة السلطنه حاکم دهخوارقان و اسکو سیف الدین خان حکمران ساوجبلاغ نواب مغز الدین میرزا حاکم مرند هاشمخان پیشخدمت خاصه حاکم اردوباد و انزاب مصطفی خان حاکم جانمرود و بدوستان حیدر خان حاکم صاین قلعه لطفعلیخان سرتیپ حاکم الان براغوش میمی
لطفعلیخان حاکم طالش قلیخان سرتیپ حاکم گرگر محمد علیخان حاکم هشترود محمد باقر خان سرتیپ حاکم چهاراویماق نور الدین میرزا حاکم بلوکات ثلثه

مستوفیان عظام و اجزاء دفترخانه

جناب فخامت نصاب مستشار الملک پیشکار مالیه مملکت آذربایجان حاجی میرزا اسحق خان مستوفی
میرزا اعظم مستوفی جناب امین دفتر معین دفتر میرزا خلیل مستوفی وکیل دفتر میرزا رضا وزیر قطار
حاجی میرزا یوسف مستوفی میرزا مهدیخان اعتماد دفتر میرزا صادقخان مشیر دفتر میرزا محمد خان مستوفی سرکار
میرزا رفیعخان معاون دفتر میرزا سعید مستوفی
میرزا اسمعیل خان مستوفی میرزا رحیم مستوفی
میرزا جعفر خان مستوفی میرزا علی اکبر مستوفی
میرزا سید جعفر مستوفی میرزا ابراهیم مستوفی میرزا محمد مستوفی نوبان

سررشته داران

میرزا احمد سررشته دار کل میرزا رضای منشی باشی مالیه
میرزا تقی سررشته دار میرزا حسن سررشته دار
میرزا صادق سررشته دار میرزا علی سررشته دار
میرزا خلیل سررشته دار

لشکرنویسان و سررشته داران دفتر لشکر

جناب فخامت نصاب مشیر نظام میرزا سید مرتضی لشکرنویس میرزا علی اشرف لشکرنویس میرزا سید محمد مهاجر نویس میرزا محمد علیخان مستوفی نظام
میرزا حسین خان ناظم لشکر حاجی میرزا کاظمخان مؤتمن لشکر میرزا احمد لشکرنویس میرزا علیخان لشکرنویس میرزا سید محمد علی لشکرنویس
میرزا حسنخان میرزا لطف الله خان لشکرنویس
میرزا بهاء الدین لشکرنویس میرزا موسیخان معین نظام
میرزا قاسمخان لشکرنویس میرزا هدایت لشکرنویس
میرزا محمود خان لشکرنویس

سررشته داران دفتر افواج

حاجی میرزا اسمعیل سررشته دار میرزا شجاع سررشته دار
میرزا علی سررشته دار میرزا هاشمخان سررشته دار
میرزا اسکندر سررشته دار میرزا زین العابدین سررشته دار کل میرزا علیخان سررشته دار
میرزا عبد الله سررشته دار میرزا هادی سررشته دار
میرزا محمد قلی سررشته دار میرزا ابراهیم سررشته دار
میرزا تقی سررشته دار میرزا ولی سررشته دار
میرزا شریف سررشته دار میرزا اسمعیل سررشته دار
میرزا علی سررشته دار میرزا کاظم سررشته دار
میرزا ابراهیم سررشته دار دفتر لشکر میرزا ابو القاسمخان سررشته دار میرزا محسن سررشته دار

میرزا صادق سررشته دار میرزا ابو القاسم سررشته دار فوج سیم مراغه
میرزا سید جواد سررشته دار
میرزا فتح الله سررشته دار

منشیان نظام

حاجی میرزا هاشمخان منشی باشی
میرزا عبد الحسین خان منشی باشی
میرزا محمود خان منشی میرزا عبد الله خان منشی میرزا سید حسن منشی نظام میرزا محمد علی منشی میرزا عبد الحسین منشی میرزا احمد منشی قراجه داغی

امیر تومان و سرتیپان

نواب والا نصرة الدوله امیر تومان
حاجی حسام الدوله امیر تومان
تیمور پاشا خان امیر تومان
آقا خان امیر تومان نواب عزیز الله میرزا مؤتمن نظام رئیس توپخانه صفر علیخان سرتیپ توپخانه جمشید خان سرتیپ بهلول پاشا خان سرتیپ خسرو خان نصر الدوله علینقیخان سرتیپ فوج مخصوص تبریز میرزا علیخان سرتیپ فوج جدید افشار خسرو خان سرتیپ فوج هفتم افشار خانبابا خان اجودان مخصوص سرتیپ محمد باقر خان سرتیپ فوج قهرمانیه فضلعلی خان نصرة الملک میرزا علیخان سرتیپ فوج اردبیل و مشکین میرزا فتح الله خان سرتیپ توپخانه محمد تقیخان سرتیپ توپخانه

حاجی میرزا حسینخان سرتیپ اول قورخانه صادقخان سرتیپ توپخانه عسکر خان سرتیپ اسمعیل پاشا خان ماکوئی بیوکخان سرتیپ توپخانه فتح الله خان سرتیپ فوج سیم مراغه میرزا عبد الله خان سرتیپ قورخانه میرزا صالحخان سرتیپ محمد ولیخان سرتیپ حاجی احمد خان سرتیپ حاجی قلیخان سرتیپ حاجی علیخان سرتیپ لطفعلیخان سرتیپ قلیخان سرتیپ احمد خان سرتیپ عبد الله خان سرتیپ قورخانه مرتضی قلیخان سرتیپ میرزا علیخان سرتیپ خوئی نوروز خان سرتیپ سلیم خان سرتیپ حیدر خان سرتیپ باقر خان سرتیپ پاشا خان سرتیپ ماکوئی عنایت الله خان سرتیپ محمد خان سرتیپ نجفقلیخان سرتیپ محمود خان سرتیپ علی محمد خان سرتیپ اسد خان سرتیپ یوسفخان سرتیپ محمد علیخان سرتیپ قزاق نقیخان سرتیپ موزیکانچیان عزت الله خان سرتیپ حاجی سید علیخان سرتیپ حسنخان سرتیپ توپخانه حیدر خان سرتیپ رحیم خان سرتیپ

سرهنگان

حاجی فضلعلیخان میرزا یوسفخان سرهنگ توپخانه ابو القاسمخان

میرزا زین العابدینخان اطریشی محمد باقر خان اطریشی رضا خان سرهنگ فوج قهرمانیه محمد علیخان سرهنگ اطریشی رحمت الله خان شقاقی علیقلیخان سرهنگ فتحعلیخان سرهنگ توپخانه حاجی میرزا فرج خان علی اشرفخان حسنخان سرهنگ فوج دویم خاصه علیخان سرهنگ قورخانه جمیل خان ابو الحسنخان افشار میرزا فضل الله خان فرج خان میرزا تقیخان علینقی خان فوج مخصوص تبریز امیر اصلانخان سرهنگ فوج جدید مراغه عبد الحسینخان محمد حسینخان فرج الله خان حسینقلی خان حسینخان میرزا عباسخان سرهنگ اطریشی حسینقلیخان سرهنگ چهاردولی میرزا عبد الله خان علی اکبر خان مهدیخان سرهنگ افشار حاجی ابراهیمخان سرهنگ قورخانه لطفعلیخان سرهنگ نظمیه محمد قلیخان علیخان مهدیخان میرزا حسنخان سرهنگ فوج اول خاصه اسحق خان سرهنگ توپخانه

اجزاء دیوانخانهٔ مبارکه و حکومت شهر تبریز

اجزاء دیوانخانه

نواب والا نصرة السلطنه رئیس دیوانخانه جناب میرزا نقی صدر دیوانخانه حاجی میرزا اسحق خان

مستوفی میرزا رفیعخان مستوفی میرزا رحیمخان ناظم
میرزا علیخان مستشار علیخان میرزا مهدی منشی اول
میرزا عباس منشی میرزا محمود خان منشی میرزا مهدی
منشی میرزا حسن منشی جعفرقلیخان پیشخدمت
مامور اجرای احکامات حاجی میرزا محمد قلیخان نایب
اجودانباشی میرزا محمود خان میرزا ابو القاسم مستوفی دیوانخانه

اجزاء حکومت شهر

جناب بیگلربیگی حاجی میرزا مهدی کلانتر لطفعلیخان
نایب بیگلربیگی حاجی آقا خان قلعه‌بیگی حاجی میرزا کاظم
وکیل میرزا ابراهیمخان کلانتر میرزا عبد الله خان
معین دیوان کدخدای محله و بجویه حبیب الله خان امین
دیوان کدخدای محله مهاد مهین میرزا لطفعلیخان
کدخدا باشی محله نوبر محمد قلیخان سرتیپ اردوغنر
میرزا اسحق خان کدخدای محله باغمیشه میرزا موسی خان
کدخدا باشی محله ششکلان میرزا جواد خان کدخدای
محله سرخاب محمد خان کدخدای محله امیرخیز کریمخان
کدخدای محله خیابان میرزا علی اکبر کدخدای محله چهارمنار
محمد قلیخان احتساب باشی میرزا بابا منشی روزنامه‌نگار

اجزاء وخدام دیوانخانه حضرت مستطاب والا

مستوفیان

جناب میرزا شفیع مستوفی خاصه میرزا رفیعخان مستوفی
نظارتخانه میرزا عبد العظیم مستوفی میرزا محمد سلیمان کو...
میرزا سلیمان ولد وقایع نگار میرزا صادق سررشته‌دار

منشیان

جناب دبیر السلطنه میرزا نصر الله خان میرزا ابو الفتح خان
میرزا علیخان میرزا موسی خان امین الکتاب میرزا آقا خان
مشیر الکتاب میرزا محمد علیخان میرزا علیخان حاجی
میرزا ابو الحسین خان میرزا ابو الفتح خان

اطباء

میرزا مرتضی قلی اعتماد الاطباء میرزا محمد نظام الحکماء
میرزا زین العابدین معین الاطباء میرزا علی حکیمباشی
میرزا محمود خان مشیر الحکماء میرزا عبد العلی سیف
الاطباء دکتر هومس دکتر کاستالدی

صندوقخانه مبارکه

نواب نصرة الدوله امیر تومان رئیس صندوقخانه
لطفعلیخان نایب میرزا سید علیخان مستوفی
میرزا احمد خان نایب میرزا مهدی سررشته‌دار
میرزا سید عبد الله گرک یراق میرزا آقا خان آقا مقوم

نظارتخانه

نواب مغفور میرزا ناظر میرزا ابراهیم سررشته‌دار
سید ابراهیم تحویلدار

عمله خلوت

نواب نصرة السلطنه پیشخدمتباشی کامران میرزا نایب
پیشخدمتباشی علی بخش میرزا نایب و مترجم حضور و
تحویلدار صرف جیب عباسقلی میرزا تلغرافچی مخصوص
خان باباخان نایب پیشخدمتباشی میرزا عیسی خان
علی آبادی سلطانعلیخان محصل محاسبات
حسنخان میر مصطفی خان آسد الله خان آبدارباشی
نا عمله آبدارخانه میرزا لطفعلی قهوه‌چی باشی نا عمله
قهوه‌خانه

عمله خدمت

مهدیخان فراشباشی مصطفی خان میرزا حسنخان
اللهوردیخان نایب حسنخان نایب باساير نايبان

نایبان و ارباب مناصب دربخانه

امیر الامراء العظام حاجی صمد الدوله ایشیک آقاسی باشی
علی اکبر خان نایب ایضاً محمد حسینخان نایب ایضاً
میرزا سید علیخان نایب ایضاً عبد المجید میرزا دارا
سرکشیکچی باشی عباسقلیخان امین الوزاره
غلام پیشخدمتباشی محمد صادقخان اجودانباشی
حسین پاشا خان قوللر آقاسی باشی جناب میرزا
ابو القاسم ملاباشی غلامحسین میرزا صدر
الشعراء رضا خان تفنگدارباشی میرزا یحیی
منجم باشی میرزا احمد منجم منوچهر خان عکاسباشی

حمزه خان نایب اجودان مهدیخان نایب اجودان
نصر الله خان نایب اجودان نقیخان غلام پیشخدمت

خواجه سرایان

آغا مبارک آغاباشی حسنخان خواجه آغا سید احمد خان
علیخان خواجه آغا حسن خواجه محمود خان نصیر خواجه

اصطبل و کالسکه‌خانه و شترخانه و قاطرخانه

امیرزاده سلطان عبد المجید میرزا امیرآخور
حبیب الله خان صاحب‌جمع شترخانه و قاطرخانه
نصر الله میرزا نایب اصطبل میرزا بابا مشرف اصطبل
میرزا ابو القاسم مشرف قاطرخانه عباس آقای نایب
میرزا بابا بیک نایب حاجی محسن بیک صاحب‌جمع
ایلخی میرزا فتاح کالسکچی باشی

عمله رکاب

محمد قلیخان شاطرباشی و عمله‌جات کلبعلی خان
میرشکار و شکارچیان

دستگاه نواب والا اعتضاد السلطنه

امیر الامراء العظام حاجی صمد الدوله پیشکار
و رئیس دربخانه میرزا محمد ادیب ملاباشی میرزا
علی حکیمباشی میرزا جعفر خان مستوفی مهدیخان
میرآخور ولد شاهزاده دارا میرزا مصطفی خان
پیشخدمتباشی میرزا علیرضا مستوفی عباسقلیخان
منشی میرزا علیخان منشی میرزا محمود منشی
میرزا عباسقلی سررشته‌دار علیخان شاطرباشی
فتحعلیخان تفنگدارباشی

اصفهان

ومضافات وتوابع

نواب مستطاب اشرف والا شاهنشاهزاده معظم
ظل السلطان صاحب اختیار اصفهان ومضافات
ادام الله اقباله العالی

اجزاء حکومت

میرزا سلیمان خان رکن الملک منشی باشی
نایب الحکومه اصفهان محمد اسمعیل خان میرآخور
جناب سراج الملک مستوفی پیشکار کریمخان
میرپنج رئیس کل سواره فتح وغیره میرزا
نصر الله خان مستوفی سرکاری میرزا جعفر
مستوفی مخصوص علیخان سرتیپ توپخانه
ورئیس مدرسه همایونی میرزا حسینخان
دکتر حکیمباشی سرتیپ ستم میرزا موسی خان
ناظم الاطباء

اجزاء دفترخانه

جناب فخامت نصاب مشیر الملک مستوفی
رئیس دفترخانه میرزا حسینخان سررشته‌دار
میرزا محمد حسن مستوفی میرزا علی مستوفی
میرزا زین العابدین مستوفی وغیره وغیره

اداره انشاء

میرزا رضا خان بنان الملک مدیر رسائل
میرزا حسنعلیخان منشی مخصوص و تحویلدار
میرزا اسمعیل خان منشی میرزا زین العابدین
منشی میرزا تقیخان منشی میرزا حبیب الله
منشی وغیره وغیره

سیصد و پانصد نفر تقریباً مطابق اجزاء حکومت اصفهان بودند جزو حضور رکاب

افواج ثلثه اصفهان

فوج جلالی بسرتیپی نواب والا جلال الدوله
فوج چهارمحالی بسرتیپی سهام السلطنه بسرهنگی
میرزا عبد الحسینخان فوج فریدن بسرهنگی حاجی
مصطفی قلیخان

خراسان وسیستان

نواب والا رکن الدوله والی مملکت خراسان
وسیستان نواب معین الدوله نایب الایاله
جناب جلالت نصاب موتمن السلطنه وزیر مملکت
خراسان

امراء و حکام معتبر

ولایات و محال جزء خراسان و سیستان

نواب امیرزاده جلیلقلی میرزا حکمران سبزوار نواب نیرالدوله سلطانحسین میرزا حاکم نیشابور امیرالامراء العظام امیر حسینخان شجاع الدوله ایلخانی زعفرانلو و حکمران قوچان امیرالامراء العظام یار محمدخان سهام الدوله امیرتومان ایلخانی شادلو و حکمران بجنورد امیرالامراء العظام میرعلیخان حشمة الملک امیرتومان حکمران قاینات و سیستان امیرالامراء العظام حاجی محمد باقرخان عماد الملک امیرتومان وکیل طبس

فارس

نواب والا احتشام الدوله امیرتومان فرمانفرمای مملکت فارس نصیر الملک پیشکار مملکت فارس حاجی هاشمخان امیر دیوانخانه قوام الملک ناظم ایلات خمسه و الوار و سبعه وغیره

بوشهر

جناب محمد حسنخان سعد الملک حکمران بنادر فارس

کرمان و بلوچستان

نواب والا فرمانفرما امیرتومان والی مملکت کرمان و بلوچستان نواب حشمة السلطنه محمد حسن میرزا نایب الایاله کرمان و حکمران و ناظم بم و نرماشیر وغیره میرزا آقا مستوفی و پیشکار مملکت کرمان

استراباد و گرگان

نواب والا امیرخان سردار امیرتومان والی و حکمران استراباد و گرگان و ترکمان

صورت اسامی حکومت و امرا از نتیجه

گیلان و طوالش

نواب والا احتشام السلطنه امیرتومان والی ایالت گیلان و طوالش جناب فخامت نصاب حاجی میرزا علینقی مشیر لشکر وزیر گیلان میرزا علیخان مستوفی رئیس دیوانخانه

عربستان

از قرار سنه ماضیه

جناب جلالت نصاب نظام السلطنه والی عربستان دارای رتبه و امتیاز امیرتومانی میرزا محمد علی تفرشی پیشکار عربستان رضا قلیخان رئیس عدلیه

کرمانشاهان

جناب جلالت نصاب حسام الملک امیرتومان والی ایالت کرمانشاهان و سرحددار عراقین پیشکار

کردستان

امیرالامراء العظام نظام الدوله امیرتومان والی ایالت کردستان مشیر دیوان پیشکار کردستان میرزا محسن رئیس دیوانخانه

لرستان و بروجرد

عمدة الامراء العظام آقا رضا خان ناظم خلوت والی لرستان و بروجرد میرزا اکبرخان نایب الحکومه بروجرد پیشکار

مازندران

جناب جلالت نصاب حاجی شهاب الملک امیرتومان والی مازندران میرزا فرج الله خان پیشکار محمد اسمعیل خان قاجار رئیس دیوانخانه

یزد

جناب جلالت نصاب اقبال الملک والی ولایت یزد میرزا تقیخان مستوفی نایب الحکومه یزد

ملایر و تویسرکان و نهاوند

از قرار سنه ماضیه

نواب والا سیف الدوله والی ولایات ثلثه

ملایر

ملایر و تویسرکان و نهاوند حسینخان قاجار نایب الحکومه نهاوند پیشکار میرزا شفیعخان رئیس دیوانخانه

کاشان

جناب جلالتمآب اعتضاد الدوله نصرالله خان بیگدلی نایب الحکومه میرزا رضا پیشکار

همدان

نواب والا عضد الدوله حکمران ولایت همدان میرزا احمد شریف الملک پیشکار همدان

قم

جناب فخامت نصاب سپهدار حکمران ولایت قم

ساوه و زرند و شاهسون بغدادی

بحکومت جناب جلالت مآب امین حضور وزیر بقایا نایب الحکومه ساوه نایب الحکومه زرند

ولایات خمسه

امیرالامراء العظام احتشام السلطنه حاجی محمود خان قوللر آقاسی باشی پیشکار

قزوین

محمد باقرخان سعد السلطنه سرتیپ اول حکمران ولایت قزوین

عراق

نواب والا حاجی بهاء الدوله امیرتومان حکمران عراق و مضافات پیشکار

شاهرود و بسطام

از قرار سنه ماضیه

نواب والا جهانسوز میرزا امیرتومان حکمران شاهرود و بسطام میرزا عبد الغفار پیشکار و رئیس دیوانخانه

سمنان و دامغان

جناب جلالت نصاب اعتضاد الملک حکمران سمنان و دامغان پیشکار

کلپایگان و خوانسار و کمره

جناب جلالت نصاب حکیم الممالک حکمران کلپایگان و خوانسار

گروس

در تحت حکومت جناب جلالتمآب امیر نظام کارگذار مملکت آذربایجان علیرضا خان سرتیپ حکمران گروس میرزا لطف الله پیشکار

محلات

محمد جعفرخان حاکم

خرقانین

بحکومت امیرالامراء العظام حسنخان اجودانباشی کل امیرتومان

کنگاور

بحکومت امیرالامراء العظام سالار اصلان امیرتومان

اسدآباد

بحکومت خانبابا خان سرتیپ پسر امیرالامراء العظام سلیمانخان صاحب اختیار امیرتومان

نطنز

در جزو حکومت نوابان مؤید الدوله و حاجی حسام السلطنه میرزا تقی نایب الحکومه نطنز

جوشقان

بحکومت کاشتکان نواب معز الدوله

طالقان

در جزو حکومت جناب مستطاب امین السلطان وزیر اعظم فرخ آقای نایب الحکومه

طارم

در جزو حکومت جناب مستطاب امین السلطان وزیر اعظم امیرزاده محمد حسین میرزا حکمران

خوار

در جزو حکومت جناب مستطاب امین السلطان وزیر اعظم امیرزاده ابوتراب میرزا حکمران خوار

ممالک خارجه

اروپ

دولت استریه و مجارستان

امپراطور فرانسوا ژوزف در سنه ۱۲۴۶ هجری متولد شد ولیعهد فرانسوا فردیناند شارل لوئی ژوزف در هیجدهم ماه دسامبر سنه ۱۸۶۳ مسیحی متولد شد پای تخت وینه وزیر اعظم و وزیر دول خارجه کنت کالنکی مذهب دولتی کاتولیک پروتستان هم دارد جمعیت تقریبا هفتاد کرور

دولت اسپانیا

پادشاه الفنس سیزدهم در هفدهم ماه مه سنه ۱۸۸۶ مسیحی متولد شد وزیر اعظم و وزیر امور خارجه ساگاستا مذهب دولتی کاتولیک جمعیت تقریبا سی و سه کرور و سیصد سی و پنج هزار نفر پای تخت مادرید

دول معتبرهٔ المان

جمعیت کلیه از قرار سنهٔ ماضیه هشتاد و چهار کرور مذهب دولتی پروتستان و بعضی کاتولیکی هستند

اولا باد

فرمانفرما فردریک گیلیوم لوئی سنش شصت و سه سال شمسی ولیعهد فردریک گیلیوم لوئی لئوپلد اگوست سنش سی و یکسال پای تخت کارلسرهه مذهب پروتستان

باویر

سلطنت در کفالت پرنس لوئیتپلد است پای تخت مونیک مذهب کاتولیک

پروس

امپراطور المان و پادشاه پروس فردریک گیلیوم دوم در بیست و هفتم ژانویه سنه ۱۸۵۹ میلادی متولد شده و در شانزدهم ژوئن سنه ۱۸۸۸ میلادی مطابق شوال ۱۳۰۵ هجری بر سریر امپراطوری المان و پادشاهی پروس جلوس نمود ولیعهد پرنس فردریک گیلیوم در ششم ماه مه سنه ۱۸۸۲ متولد شده سنش هفت سال وزیر اعظم پرنس بیسمارک مذهب دولتی پروتستان و بعضی هم کاتولیک هستند پای تخت برلن

دولت ساکس

شاه آلبرت فردریک اگوست سنش شصت و یکسال پای تخت درزد مذهب دولتی پروتستان و قدری کاتولیک

ورتمبرغ

شاه شارل اول فردریک الکساندر سنش شصت و شش سال پای تخت استوتکارت مذهب دولتی پروتستان و قدری کاتولیک

دولت انگلستان و ارلند و اسکاتلند

پادشاه ملکه ویکتوریا الکساندرین سنش شصت و نه سال ولیعهد پرنس آلبرت ملقب به پرنس دوگال سنش چهل و هشت سال وزیر اعظم لرد سالزبوری پای تخت لندن جمعیت تمام این مملکت از انگلیس و ارلند و اسکاتلند از قرار سنهٔ ماضیه شصت و هفت کرور و سیصد هزار نفر و جمعیت تمام ممالک متصرفی انگلیس از هندوستان وغیره چهارصد و هفتاد و شش کرور مذهب دولتی پروتستان و مذهب مملکت ارلند کاتولیک فرمانفرمای هندوستان مارکی دولانسداون

دولت ایطالیا

پادشاه هومبرت اول سنش چهل و چهار سال ولیعهد ویکتور امانوئل پرنس ناپل سنش بیست سال وزیر اعظم مسیو کرسپی مذهب کاتولیک جمعیت از قرار سنوات سابقه پنجاه و چهار کرور و چهارصد هشتاد و دو هزار نفر پای تخت رم

دولت بلژیک

پادشاه لئوپلد دوم سنش پنجاه و چهار سال پای تخت بروسل جمعیت تقریبا ده کرور و سیصد و سی و شش هزار نفر مذهب دولتی کاتولیک

دولت پرتغال

پادشاه لوئی فیلیپ ماری فردیناند پدر سنش پنجاه و یکسال ولیعهد شارل فردیناند لوئی ماری سنش بیست و شش سال وزیر اعظم کاستر پیرا پای تخت لیزبن جمعیت تقریبا در اروپ نه کرور و یکصد و هفتاد و دو هزار نفر خارج از اروپ شش کرور و دویست و هشتاد و یکهزار نفر

دولت پی با

که هلاند نیز نامند

پادشاه گیلیوم سیم الکساندر فردریک لوئی سنش هفتاد و دو سال پای تخت لاهه جمعیت تقریبا هفت کرور و سیصد و نه هزار نفر مذهب دولتی پروتستان

دولت دانمارک

پادشاه کریستیان نهم سنش هفتاد و یک سال ولیعهد کریستیان فردریک گیلیوم شارل سنش چهل و چهار سال وزیر اعظم یعنی رئیس وزرا استروپ است پای تخت کپنهاک مذهب دولتی پروتستان جمعیت تقریبا سه کرور و چهارصد و سه هزار نفر

دولت روس

امپراطور روس الکساندر سیم سنش چهل و چهار سال ولیعهد گراندوک نیکلا الکساندرویچ سنش بیست و یکسال مسیو دوگیرس وزیر خارجه جمعیت تقریبا صد و هفتاد و هفت کرور و بیست هزار نفر مذهب ارتودکس گرک و مذاهب متفرقه هم دارد پای تخت سن پطرزبورغ

دولت رومانی

پادشاه شارل اول سنش پنجاه سال پای تخت بوکارست جمعیت تقریبا ده کرور و سیصد و هفتاد و شش هزار نفر مذهب ارتودکس گرک

دولت سربی

پادشاه الکساندر اول سنش چهارده سال پای تخت بلگراد جمعیت سه کرور و یکصد و هشتاد و دو هزار و پانصد نفر مذهب کاتولیک و گرک

دولت سویس

رئیس جمهوری مسیو درتزبر وزیر اول دکر درتز پای تخت برن مذهب نصف پروتستان و نصف کاتولیک جمعیت پنج کرور و سیصد هزار نفر

دولت عثمانی

سلطان عبد الحمید خان سنش چهل و شش سال ولیعهد رشاد افندی صدر اعظم سعید پاشا پای تخت اسلامبول مذهب دولتی مسلمان سنی عیسوی وغیره نیز دارد جمعیت از قرار گفتهٔ خودشان هشتاد و شش کرور و سیصد هزار نفر است که نصف این جمعیت رعیت خود عثمانی و نصف دیگر در تحت تبعیت و حمایت عثمانی هستند

دولت فرانسه

رئیس جمهوری مسیو سادی کارنو رئیس وزرا و وزیر اعظم داخله مسیو تیرار پای تخت پاریس مذهب عمومی کاتولیک جمعیت تقریبا هفتاد و دو کرور و صد و دو هزار نفر

ایالت مونتنگرو

پرنس نیکلای اول سنش چهل و هشت سال ولیعهد پرنس زورکا سنش بیست و پنج سال وزیر اول ابزروج پای تخت چتینیه جمعیت یک کرور و سی و شش هزار نفر مذهب ارتودکس گرک کمی هم کاتولیک و مسلمان دارد

دولت یونان

پادشاه ژرژ اول سنش چهل و چهار سال ولیعهد قسطنطین در سنه ۱۸۶۸ مسیحی متولد شده پای تخت آتن جمعیت قریب چهار کرور نفر مذهب عیسوی گرک

آسیا

دولت چین

امپراطور گوانسو سنش هیجده سال وزیر اعظم شاهزاده تون پای تخت پکن مذهب دولتی بودا مذهب هستند مسلمان وغیره هم دارد جمعیت کلیه از قرار سنوات ماضیه هشتصد و شصت و هفت کرور جمعیت رعیت هشتصد و نه کرور و چهارصد و چهل و شش هزار نفر جمعیتی که زیر حمایت هستند پنجاه و هفت کرور

دولت ژاپن

(میکادو) یعنی امپراطور موتسو هیتو سنش سی و هفت سال ولیعهد یوشی هیتو وزیر دربار و رئیس وزرا هیتو بوهی پای تخت یدو مذهب بودا مذهب جمعیت تقریباً شصت و شش کرور و صد و دو هزار نفر

دولت سیام

پادشاه سامدیح فراپارا مندر ماها کولالونکورن در سنه ١٨٥٣ میلادی متولد شده پای تخت بانکک وزیر امور خارجه کرم لوانک داوونک مذهب بودا مذهب جمعیت تقریباً دوازده کرور و سیصد هزار نفر

افریقیه

ایالت تونس

والی سید علی بیک وزیر اول سیدی العزیز پای تخت تونس جمعیت چهار کرور

دولت حبشستان

امپراطور که نکوس مینا مند اسمش ژان پای تخت گندار جمعیت دوازده کرور مذهب دولتی کاتولیک مسلمان وغیره هم دارد

دولت زنگبار

سلطان سید خلیفه پای تخت بندر زنگبار جمعیت جزیره زنگبار یکصد هزار نفر اما تمام جمعیت آن مملکت مشخص نیست مذهب مسلمان

جمعیت قریب دویست هزار که اکثر سیاه و باقی عرب اند

جزیره ماداگاسکار

پادشاه ملکه راناوالو ماتی اکا سیم در سنه ١٨٦٢ متولد شده جمعیت پنج کرور پای تخت ناماناو

دولت مراکش

سلطان مولاحسن پای تخت طنجه جمعیت تقریباً دوازده کرور مذهب مسلمان

ایالت مصر که جزو سلطنت عثمانی است

خدیو توفیق پاشا صدر اعظم ریاض پاشا پای تخت قاهره مذهب اسلام سنی جمعیت تمام مصر تقریباً سی و شش کرور

سال ۱۳۴۸ خورشیدی
بازبینی شد

امریکا

ینکی دنیای شمالی

جمهوری اتازونی

رئیس جمهوری ژنرال هاریزن پای تخت واشینگتن مذهب اغلب پروتستان وغیره جمعیت هفتاد و هفت کرور و سیصد هزار نفر

جمهوری مکسیک

رئیس جمهوری اسمش پرفیر یو دیاز پای تخت مکسیکو مذهب کاتولیک جمعیت هیجده کرور و دویست و هفتاد و شش هزار نفر

ینکی دنیای مرکزی

جمعیت کل تقریباً پنج کرور و صد هزار نفر

جمهوری سان سالوادر

رئیس جمهوری ژنرال منندس پای تخت سان سالوادر جمعیت چهل هزار نفر

جمهوری کوستاریکا

رئیس جمهوری ژنرال استو پای تخت سان ژوزه جمعیت بیست و پنج هزار نفر

جمهوری گواتمالا

رئیس جمهوری ژنرال باریلاس پای تخت گواتمالا جمعیت سه کرور و صد هزار نفر مذهب کاتولیک

جمهوری نیکاراگوا

رئیس جمهوری کلنل اوار تسو کارازو پای تخت نیکاراگوا

جمهوری هوندوراس

رئیس جمهوری سوتو پای تخت کومایاگا

ینکی دنیای جنوبی

جمهوری ارژانتین

رئیس جمهوری ژوارسلمن پای تخت بوئنس آیرس جمعیت دو کرور و سیصد هزار نفر

جمهوری اکواتر

رئیس جمهوری ژ کامانیو جمعیت دو کرور و چهل هزار و سیصد و هفتاد و یک نفر پای تخت کوئیتو

جمهوری اوروگوئه

رئیس جمهوری ماکسیمو تاژس پای تخت مونته ویدو جمعیت چهارصد هزار نفر

برزیل

امپراطور پدرو دوم در سنه ١٨٢٥ مسیحی متولد شد پای تخت ریو ژانیرو جمعیت بیست کرور و صد و

هشت هزار نفر

جمهوری بولیوی

رئیس جمهوری پاچکو پای تخت چوکیساکا جمعیت چهار کرور

جمهوری پاراگوئه

رئیس جمهوری اسکار پای تخت آسمپسیون جمعیت از قرار سنوات ماضیه دو کرور نفر

جمهوری پرو

رئیس جمهوری ژنرال کاسرس پای تخت لیما جمعیت پنج کرور مذهب کاتولیک

جمهوری شیلی

از قرار سنه ماضیه رئیس جمهوری ژنرال بالماسدا پای تخت سانتیاگو جمعیت چهار کرور نفر

جمهوری دول متحده کلمبی

رئیس جمهوری نونز پای تخت بگتا جمعیت کل دول متحده کلمبی دوازده کرور

جمهوری ونزوئلا

رئیس جمهوری ژنرال گوسمان بلانکو پای تخت کاراکاس

جزایر

جزیره ساندویچ

پادشاه کالاکوا اول در سنه ١٨٣٦ مسیحی متولد شد پای تخت انولولو

جمهوری دومینیکن

رئیس جمهوری اولیزس هرو پای تخت سن دومنگ جمعیت شانزده هزار نفر

جزیره هائیتی

رئیس جمهوری سالومن پای تخت پرت پرنس جمعیت هشتصد هزار نفر

هو الله تعالی شأنه

کتاب المآثر و الآثار

از تصنیفات جناب جلالتمآب اعتماد السلطنة وزیر انطباعات و دار الترجمهٔ همایونی دام اقباله سنه ۱۳۰۶ اودئیل

کتابخانهٔ مرکزی آستان قدس رضوی
شمارهٔ اموالی

سال ۱۳۱۸ خورشیدی
بازبینی شد

قیمت دوازده هزار دینار

کما

سال ۱۳٤۸ خورشیدی
بازبینی شد

۷